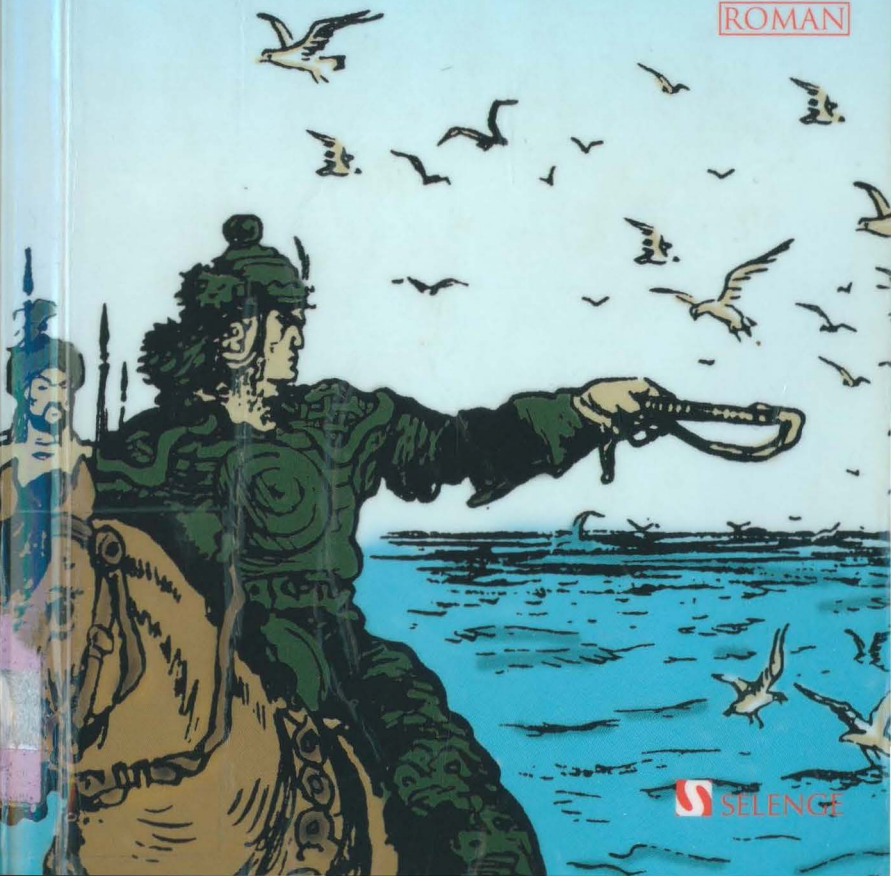

1. CİLT

PİRİM KADİROV SON TİMURLU

ROMAN

SELENCE

PİRİM
KADİROV
SON
TİMURLU

1. CİLT

Selenge Yayınları No: 16
Edebi Eserler No: 4

Dizgi-Sayfa Düzeni
Eren Gündoğan
e-mail: gundogan@gundogan.com

Kapak
Nüans Ajans

Baskı-Cilt
Matsan

ISBN 975-8839-01-2

Selenge Yayınları
Ticarethane Sok. No:41/24 Cağaloğlu / İSTANBUL
Tel: 0.212 514 45 73 Fax: 0.212 511 09 35
www.selenge.com.tr
e-mail: selenge@selenge.com.tr

PİRİM KADİROV SON TİMURLU

Türkiye Türkçesi
D. Ahsen BATUR

Selenge Yayınları
İstanbul - 2004

Kitapta geçen, o döneme ait saray deyimleri ve diğer adlar:

Aftâbeci: Padişaha abdestlik getirip, su döken kişi. Osmanlı sarayında bu görevi yapan kişiye “peşkirci” denilirdi.

Amu-Derya: Seyhun nehri.

Bahşi : Kocakarı ilaçlarıyla tedavi uygulayan kişi; aynı zamanda halk ozanı.

Bargâh: Padişahın özel çadırı.

Bedergâh: Padişahın iç hizmetlerine bakan kişi.

Begim : Prenses.

Begüm : Kraliçe, hatun.

Bir kaşık kanından geçmek : Affetmek.

Çaşnegir : Padişahın sofrasına nezaret edip, yemekleri padişahın önce tadarak, zehirli olup olmadığını kontrolle görevli kişi.

Çağır veya çakır: Bir tür içki.

Çağırım veya çakırım: Bir km.den biraz fazla bir uzunluk ölçüsü birimi.

Çeçe : Yenge.

Emir'ul ümera: Beyler beyi.

Futa: Al-kırmızı renk üzerine çubuklu olarak dokunan peştemal.

Göşenge : Zifaf çadırı; çimildik.

Hirgâh : Tahtın bulunduğu merasim çadırı.

Kethüda : Köyün en yaşlı kişisi; burada muhtar anlamında.

Mevkeb : Padişahın maiyyetinde bulunanların tamamı.

Puşt-ı penah : Koruyucu kişi anlamında. Kitapta padişah manasında kullanılmıştır.

Sahipkiran: Venüs'ün Jüpiter'e yakın olduğu sırada dünyaya gelen ve padişah olanlara verilen “bahlı” anlamında bir ünvan.

Saraybân : Mabeyinci; eşikağası veya bugünkü dille devlet başkanı sekreteri.

Savırn : Yemeğin soğumaması için üstü kapalı özel bir kap.

Sir-Derya : Ceyhun nehri.

Tavacı : Orduya asker toplayan veya kaydeden memur.

Toyana: Düğün hediyesi.

Uran : Parola; daha ziyade savaş sırasında yüksek sesle söylenen savaş parolası; savaş çağrı ve nidası.

BU KİTAP..

Babür ve evlatları, son Timurlulardır. Onların Şeybanîler karşısında tutunamıyarak, Türkistan'ı terkedip, şanslarını Hindistan'da denemeleri, Türk tarihinde ender rastlanan bir olay değildir. Ama oniki bin kişilik orduyla yaklaşık yüzbin kişilik bir orduyu yenip, 300 yıl ayakta kalan büyük bir imparatorluk kurmaları, çeşitli Türk kabilelerinin değişik ülkelerde devlet kurma denemesinden çok farklıdır. Ayrıca Oğuzların Türkiye'de kurdukları devletten sonra, Türkistan sınırları ötesinde kurulan en uzun ömürlü imparatorluktur.

Gerek Batı literatüründe ve gerekse Türkiye'de Batıyı taklit eden bazı kişilerin yanlışlıkla "Moğol" veya "Büyük Moğollar" dedikleri Babürlüler'in doğru adı, "Büyük Mugallar"dır. Yine işin uzmanı olmayan bazı kişiler Moğol, Moğul ve Mugal'ı birbirine karıştırmaktadırlar. Moğollar'ın kim oldukları bilinmektedir. Moğul veya Moğıllar, Türkistan'da Şeybanîlerden koparak Kazak halkının şekillenme arefesinde Yedisu ve civarında yaşayan Türkler'dir. Mugallar ise, Hindistan'a geçerek orada bir Türk devleti kuran Timurlulardır.

Bu kitap, daha önce Ötüken Yayınevi tarafından "Yıldızlı Geceler" adıyla yayınlanmış, fakat şu anda elinizde bulunan ikinci baskının adı, bizzat yazarı tarafından "Son Timurlu" olarak değiştirilmiştir. Eserin Özbekistan'da yazıldığı yıllarda başta komünist hükümetin bulunması sebebiyle "Timur" adının kitabın başlığı olarak kullanılması elbette mümkün değildir.

Babür, Türk hükümdarlar arasında divanı olan tek şair sultan değildir. Ama hatıralarını kaleme alan tek Türk hükümdardır. Onun bir diğer ve daha önemli özelliği ise, kitapta da okuyacağınız gibi, Türk halkının kendine özgü bir alfabesi olması gerektiğini düşünen, bu amaçla Sıgnak runik alfabesini

modernize ederek yeni bir alfabe geliştiren tek Türk hükümdarı olmasıdır. Onun dışında tarih boyunca, bu milletin de kendine ait bir alfabesi olması gerektiği görüşünü savunan bir padişah çıkmamıştır.

Elinizdeki kitapta anlatılan olaylar ve verilen isimler, gerçek olaylar ve isimlerdir. Elbette bunlar arasında fantazyaya türünden olanlar da vardır; ancak daha önce yayınladığımız “Uluğbey’in Hazinesi” adlı tarihi romanda da anlatıldığı gibi, Nakşibendiler ile Babür arasında geçen olaylar, inkâr edilemeyecek şekilde doğrudur ve aynıyla olmuştur.

Kitapta geçen bazı eski deyim ve terimler, kitabın sonuna konulan minik lügatçede gösterilmiştir.

Bu tarihî ve belgesel bir roman, “tarihi seviyorum, ama akademik kitaplar arasında boğulmak istemiyorum” diyenler için yazılmıştır.

D. Ahsen Batur

BİRİNCİ BÖLÜM

1494 yılının yaz aylarıydı. Temmuz sıcağında Fergana vadisinin semalarını kaplayan kesif bulutlar, bütün gün bunaltıcı ve sıkıcı bir havadan sonra, akşama doğru birden yeryüzünü yağmurla sulamaya başlamış; kızıl topraklarla kaplı tepeler arasından boşanıp gelen sel suları, Kuva nehrini kan dökülmüş gibi kıpkırmızı boyamıştı.

Nehir boyundaki salkım söğütlerin altında, bir genç kızla bir delikanlı fısıltılı seslerle konuşuyorlardı.

— Rabiye, inan, ben sağ oldukça kimse sana elini süremez!

— Tanrım seni de korusun, Tahir ağa!. Düşmanın binlerce askeri var. Hangi biriyle başa çıkacaksın? Aha, şu kaçanlara bak!

Tahir, arkasına dönerek Kuva nehrinin aşağı taraflarına göz gezdirdi. Aşağıda, kamış bataklık ve onun üzerinden geçen uzun bir ahşap köprü vardı. Karınca gibi sayılamayacak kadar çok insan, at, sığır ve arabaların birbirine tutuşarak köprüden geçişleri, yağmur perdesi arasından hayal meyal göze çalınıyordu.

Semer kand sultanı, Kokan'ı zaptederek yağmalamış ve Mergilan'a doğru saldırıya geçmişti. Akıncılar, şehir ve köyleri talan etmekle yetinmiyor, güzel kızları da cariyeye yapmak için alıp götürüyorlardı. Bu söylentileri işitenler ise, düşmandan kaçarak daha güvenli yerlere doğru gitmekteydiler.

— En iyisinin canı cehenneme! - dedi Tahir.³ Sultanlar birbirleriyle vuruşmasalar olmaz sanki. Birinden kaçsan, öbürünün kucağına düşersin. Bu yüzden biz kaçmıyoruz! Allah kerim. Alnımıza ne yazılmışsa, o olur!

Yağmur altında sıırıslıklam ıslanan Tahir, bedenine yapışan fermenesisinin üzerinden hançer çekmişti. Rabiye, ürkek bir tavırla hançere bakarak:

— Bilmiyorum, - dedi. - Babamlar beni kaleye göndermek istiyorlar.

— Hangi kaleye?

— Andican kalesinde amcamlar var ya!

Tahir, Rabiye'nin hemen gideceği endişesine kapılıp bileğinden tuttu. Daha önceleri ürkek bir ceylan gibi kendisine el sürdürmeyen Rabiye, şimdi nedense hiç sesini çıkarmamıştı. Kınalı elleri gül gibi zarıftı. Başına babasının yün çakmanını örtünerek çıkmıştı ve yağmurdan iyice ıslanmış olan çakman boynuna ağırlık veriyordu. Belki de bunun için olsa gerek, çakmanı omuzlarına indirdi. O an yakasının düğmelerinden birisi açılınca, kızıl mermer gibi dümdüz boynu görüldü. Yeşil bengüsü on yedi yaşlarındaki kızların sahip olduğu ince belinden kavramış, iri göğüslerini sıkıca sarıp sarmalamıştı.

Kapı bir komşu oldukları için onunla birlikte büyüyen Tahir, akıncı bey ve askerlerin neden böyle güzel kızlara meftun olduklarını sanki şimdi anlamış gibiydi.

Bu yıl baharda aileleri arasında söz kesildiğinde bile, Rabiye Tahir'e şimdiki gibi güzel görünmemişti. Düğünleri Ramazan ayından sonra yapılacaktı. Tahir, nasıl olsa kısa süre sonra Rabiye'yle bir yastığa baş koyacağına inandığı için, gönlü rahat dolaşırdı. Ama şimdi savaş davullarının sesleri Kuva'ya yakınlaşıp geldiği şu tehlikeli anlarda, Rabiye ona her zamankinden daha değerli, her zamankinden daha aziz görünüyordu.

Tahir, Rabiye'nin Andican kalesinde ensesi kalın bir beyin tuzacağına düşebileceği endişesine kapılmıştı:

— Hayır, - dedi. - Benim sözümü dinlersen kaleye gitmel!

Rabiye, Tahir'in kadife gibi yumuşak bıyıkları altında titreyen dudaklarına ve ızdırapla buğulanan kahverengi gözlerine baktı:

— Ben de senden ayrılmak istemiyorum.. Ama ne yapabilirim?.. Korkuyorum!..

Tahir, kızı çakmanla birlikte kucaklayarak bağrına bastı. Rabiye'nin yumuşak saç delikanlının yüzüne dokundu ve bir süre nefesleri birbirine karıştı. Tahir, kızın titrediğini hissedince:

— Gerçekten bunun için mi korkuyorsun, Rabiye? - dedi.- N'oldu sana?

— Kötü bir düş gördüm, Tahir ağa! İnşallah korktuğum gibi olmaz!.

Bu defa Tahir de endişelenmişti. Kızı kucağından bırakıp, onun kocaman açılmış gözlerine baktı:

— Kötü bir düş mü?

— Anlatmaya bile dilim varmıyor.

— Rüyaya neler girmez ki! Anlat! Boşver..

— Siyah bir öküz, seni hançer gibi sivri boynuzlarıyla boynuzlayıp.. Hayır! Hayır! Hatırlayınca bile tüylerim diken diken oluyor!

Tahir, kötü bir felaketi önceden sezmiş gibi, yüreğinin uyuştüğunu hissetti.

— Telaşlanma, anlat! Boynuzlayınca kan aktı mı?

— Kan? He, he.. Kan fışkırıp aktı.

— O halde korkma. Rüyada kan görmek aydınlıktır. Babam hep böyle söyler.

— İnşallah öyledir! Tahir ağa, ben.. Eğer Andican'a sen gelmezsen, ben de gitmem. Ne olacağısa burada, beraber..

Salkım söğüt yaprakları arasından süzülen yağmur damlaları, kızın çatık kaşlarına, kıvrık kirpiklerine çarpıyordu. Tahir, Rabiye'nin kötü bir şaırsızlığı şimdiden sezip gözlerinin yaşardığını zannetti:

— Benim için fazla endişelenme, Rabiye. Ben bir köylüyüm. Hava açılınca tarlaya çıkıp işimle uğraşır, ekiminimi biçerim. Düşmanın benimle ne işi var? Fakat sen.. Tedbirini al. Andican kalesindeki amcalarına git..

— Andican'da senin de bir molla dayın var ya! Ya da beraber gidelim mi?

Tahir düşünmeye başladı. Andican'da mimarlıkla uğraşan Fazlıddin dayısı, herkesce tanınan meşhur biriydi. Kuva nehri

bataklığının üzerine kurulmuş olan şu ahşap köprü bile Molla Fazlıddin'in çizdiği projeye göre yapılmıştı. Andican sarayında Molla Fazlıddin'in dinî motifler ve bezeklerle süslediği divanhâne Sultan Ömerşeyh Mirza'nın beğenisini kazandığı için, bir kaşka at ve bir kese altınla mükafatlandırıldığını Tahir de işiti-mişti. Dayısının şehir kalesinin dışındaki Bagat mahallesinde ikamet ettiğini biliyordu. Fazlıddin, Kuva'da kaldığı zamanlar Tahir'e okuma yazma öğretmişti. Şimdi yeğeni yardım dileyerek kapısına varsa, herhalde onu kanatları altına alırdı. Ama buradaki yaşlı karı koca ne diyeceklerdi? Tahir tek oğulları. Reddedebilirlerdi. Kendisi ise Andican'a Rabiye için gittiğini anne babasına söylemeye utanırdı. Belki bunu Rabiye'nin ağa-beyi Mahmud söyleyebilirdi!

— Peki Rabiye, mümkün olursa Andican'a beraber gide-riz. Fakat babamları ikna etmek kolay değil.. Mahmud ağabe-yin evde mi?

— Dükkana gitmişti. İftara dönerler. Ne vardı?

— İftardan sonra bizim eve gelsin. Bir mesele var.

— Peki, söylerim.

Rabiye yüzünü Tahir'in geniş göğsüne bastı ve

— Tanrım bizi birbirimize çok görmesin! - diyerek salkım söğüt ağacının dalları arasından çıktı.

Nehir kenarında duran boş bakır güğüm, yağmur damla-cıkları tarafından dövülüp duruyordu. Rabiye, güğüme bakın-ca su almak için geldiğini hatırlayarak, doldurup evlerine doğ-ru yürüdü.

Sözlüler, insan nazarından uzakta gizlice buluşup görüşür-lerdi.

Kız uzaklaşıp gittikten sonra Tahir de dallar arasından dı-şarı çıktı.

O an Rabiye'nin düşünde gördüğü korkunç olay aklına düşünce, birden vücudu meçhul bir tehlike korkusuyla titredi..

Bu yılki Ramazan ayı, yazın en sıcak günlerine rastlamıştı. Sabah seher vaktinden akşam karanlığı düşünceğe kadar ağzına bir lokma koymadan aç dolaşan insanların gözlerinin önü kararıyor, susuzluktan dilleri bir karış dışarı çıkıyordu. Oruç tutanlar, günün nasıl geçtiğiyle değil, iftar saatinin bir an önce gelmesiyle ilgileniyorlardı.

Yarı aydınlık çevrede, Kuva camisinin minaresinden ezan sesi işitildi. Savaş tehlikesi ne boyutlara ulaşırsa ulaşsın, sofra etrafında toplanan insanlar oruçlarını açarken, açlık ve susuzluktan kurtulunca, dünya dertlerini biraz olsun hayallerinden kovabiliyorlardı.

Tahir, yaşlı anne babasıyla birlikte iftar açıyordu. Sofradan üzerine çörekotu serpilmiş sıcak ekmek ve kabiyye kokusu geliyordu. Tahir, ekmekle beraber bir kap yoğurtlu aş içtikten sonra Andican'a gidiş konusunu çıtlatmaya hazırlanıyordu ki, o an birinin kamçı kabzası ile dış kapıyı dövmeye başladığı duyuldu. Avludaki yaşlı köpek de kalın sesiyle havlamaya başlamıştı. Tahir yerinden kalkarken babası:

— Tedbirli ol!- dedi sesini alçaltarak.- Önce kim olduğunu sor!

Dışarıda yağmur dinmiş olmasına rağmen, hava hâlâ kapalıydı ve bu yüzden karanlıkta göz gözü görmüyordu. Tahir, dış kapıya yaklaşarak:

— Kim o? - diye sordu. Köpek yeniden yüksek sesle havladı. Dışardaki kişi yüksek sesle:

— Tahir! Yeğenim?- dedi.- Aç, dayın ben!

Tahir, dışardaki sesi tanıyınca, açık kapıdan içeriye doğru bağırdı:

— Ana, Fazlıddin dayım! - Sonra hızlı hareketlerle dış kapının zincirini indirdi.

İçeriden çıkan yaşlı karı koca gelen misafirle kucaklaşırken, Tahir kararıp duran iki tekerlekli tenteli arabayı gördü. Arabaya koşulan at üzerinden tanımadığı birisi aşağı inmekteydi.

— Molla dayı, araba sizden mi?

— Evet, yeğenim. Her şeyi topladım geldim.

— Öyle mi?- dedi Tahir şaşkın vaziyette. Biraz önce dayısını gördüğünde gönlünde coşan sevinç, şimdi yerini bir takım endişelere bırakmıştı. Onun Andican'daki güvendiği dağı bu dayısıydı. O da göçüp geldiğine göre, kaleye gitme şansı kalmamıştı. Ya şimdi Rabiye n'olacaktı?

— Tahir, niye dikilip duruyorsun? Yükleri indiriver! - dedi anası.- Molla dayın yağmurda çok eziyet çekmişe benziyor.

— He valla, eziyet de laf mı, abla! Araba çamurlara saplanıp canımızdan bezdirdi. Yollar ana baba günü. Kaçan kaçana!

Tahir, arabadan yükleri indirirken kolu atın uyluğuna değince, eline vicık vicık çamur bulastığını hissetti. Çamur atın uyluğuna kadar ulaştığına göre, bu zavallılar gelinceğe kadar kimbilir neler çekmişlerdi? Herkes düşmandan kaçıp Andican'a doğru giderken, bunlar niçin Kuva'ya gelmişlerdi? Tahir harara sarılan yükü arabadan indirirken dayısı:

— Çabuk ol, çok ağır, beraber indirin! - dedi arabacıya.

Tahir, hararın içinde çok büyük olmayan çelik bir sandığın bulunduğunu anlamıştı. Molla Fazlıddin, ateşte yanmayan, içine su almayan bu sandığı Kuva'nın demirci ustalarına sipariş verip yaptırmıştı. Bunun içinde projeler, planlar ve resimler saklanırdı. Molla Fazlıddin, üç yıl Semerkand'da, dört yıl da Herat'da tahsil görmüş, oralarda mimarlık ve ressamlık öğrenmişti. Mevlânâ Behzad'ın çizdiği Alishir Nevâi ve Hüseyin Baykara resimleri devlet ricali arasında meşhur olmuştu, ama Semerkand ve özellikle Fergana vadisinde insan resmi çizmek İslamî açıdan son derece sakıncalı bulunmuştu. Bu yüzden Molla Fazlıddin, kendisinin çizmiş olduğu resimleri daima bu çelik sandıkta gizleyerek muhafaza ederdi.

Tahir, harardaki çelik sandığı arabacıyla birlikte taşıyarak içeri götürdü.

Molla Fazlıddin, yağmurdan çıpıt gibi olmuş yünlü çakmanını ve çizmesini koridorda çıkarıp, ayağına deri bir terlik geçirerek abdesthane kenarında elini yüzünü yıkadıktan sonra, biraz önce Tahir'lerin yemek yemekte olduğu odaya geçti. Çakmanın içine işleyen yağmur, kısa abasını nemlendirmişti. Fakat yaz akşamları ılık olduğu için, üstünü değiştirmeye gerek görmedi. Yolda çektiği meşakkatlerden fırsat bulup da doğru dürüst bir şey yememişti. Yine de bir iki dilim kavun yiyip, üzerine üç dört kâse çay içmekle yetindi. Arabacı delikanlı, dolu dolu iki tas yoğurtlu aş içtikten sonra atlara bakmak için avluya doğru gitti.

— Atana rahmet, Molla Fazlıddin! - dedi Tahir'in babası uzun, beyaz sakalını âheste okşayarak. - Şu kötü günlerde çıpıp gelmekle çok iyi ettin!

— Herkes düşmandan kaçarken bizim ejderhanın kucağına doğru gelmemiz tuhaf şey! - dedi Molla Fazlıddin yeğenine üzgün nazarlarla bakarak.

— Gelişinizin bir sebebi var mıdır, molla dayı? - diye sordu Tahir.

— Sebebi şu ki yeğenim, savaş baslarsa inşaat işleri durur. Mimara da ihtiyaç duyulmaz..

— Padişah sizi kendi hizmetlerine almamış mıydı?

— Padişah, Ahsı kalesinde müdafaa hazırlıklarıyla meşgul. Taşkent sultanı Mahmud-han dahi Hocend taraflarından bize karşı ordu kaldırıp gelmekteymiş. Ayrıca Kaşgar hâkimi Ebû Bekir Duglat isminde başka bir akıncı, doğrudan Özgent'e saldırıya geçmiş bulunuyor.

Tahir'in yaşlı babası, korkuya kapılmış, şaşkına dönmüştü:

— Yâ tövbe! Bu tarafta da Semerkand ordusu.. Yani düşman üç taraftan mı saldırıya geçti? Bu ne dehşet, Molla Fazlıddin? Bu padişahlar biraz barış içinde yaşasalar olmaz mı ha? Hepsi birbiriyle akraba imiş. Doğru mu bu?

— Evet, doğru. Bizim padişahımız Taşkent sultanının damadıdır. Kokan'ı talan edip ordularıyla üstümüze gelen Semerkand sultanı Ahmed Mirza ise, yine padişahımızla aynı babadan olma ağabey kardeşirler. Bu ikisi, aynı zamanda birbirle-

rinin dünürü olmak istiyorlardı. Semerkand sultanının kızıyla veliahdımız Babür Mirza'ya beş yaşındayken söz kesilmişti. Anlaşılan, ağabey kardeşine, kaynata damadına karşı kılıç çekmekte!

— Aman yâ Rabbi! Ahir zaman dedikleri bu olmasın, Molla Fazlıddin?

— Bilmiyorum enişte. Her halükârda, kötü sultanların devirleri sona ereceğe benzer. Keşke birbirlerini yeseler de, bizi rahat bıraksalar! Savaşların bütün acısını zavallı halk çekiyor!

— Çekeceğimiz çile varmış desene!

— Öyle. Bir mucize olmazsa, işimiz zor! Ben ne arzu, ne heveslerle ilim irfan öğrenmiştim. Vatanımız olan Fergana vâdisinde Semerkand ve Herat'daki medreseler gibi görkemli âbideler kurma hayalindeydim. Bu saltanat ve padişahlardan ne kalır geriye? Hepsi sessiz sedasız çekip gidecekler! Bizden yâdigâr kalırsa, Uluğbey Medresesi gibi, Nevâî külliyesi gibi sanat eserleri kalır!

Molla Fazlıddin, ağzından çıkan son sözlerden dolayı endişelenerek, kapıya doğru baktı. Tahir, onun saray halkına yakınlığı sebebiyle ayakçılardan çekindiğini hissetmişti.

— Molla dayı, anlatıverin, burada biz bizyiz..

Molla Fazlıddin, son günlerde başından geçen olayları hatırlayarak, bir süre sessizliğe gömüldü..

Geçenlerde yatsı vakti, Molla Fazlıddin evinin beş altı hane beri tarafında oturan bir hattat arkadaşında iftar açıp sohbet ettiği bir sırada, bazı meçhul kişiler evini basmışlar; avludaki köpek havlamaya başlayınca bir kılıç darbesiyle onu yaralamışlar; bugün arabayı süren hizmetçi delikanlının ağzını bezle tıkayıp, elini ayağını bağlayarak kilere atmışlar; sonra da içeri girip orayı burayı karıştırırken çelik sandığı görmüşler, ama bir türlü açamayınca kilidini balta ile kırmaya kalkışmışlardı.

Kılıç darbesiyle yaralanan köpeğin acı acı havlamasından içeride kötü bir şeyler olduğunu hisseden komşulardan birisi, Molla Fazlıddin'e bir şey mi oldu diye çıkıp gelirken, giriş kapısının karşısındaki ağaç altında duran birinin dört atın dizginini tutarak dikildiğini görmüş. Adamın yüzü siyah bir maske ile örtülüymüş, ama gözleri görünüyormuş. İçeriden ise çelik sandığın kilidini kırmak için kullanılan balta sesi geliyormuş.

Molla Fazlıddin'i seven komşusu, onun evine bazı kişilerin girdiğini sezip hemen hattatın evine giderek olayı anlatınca, Fazlıddin hızla evine gelmişti.

Çelik sandığın kilidini parçalayıp açan kişiler, içindeki kağıtları karıştırırken ev sahibini görünce kapıdan fırlayarak eyvane doğru atılmışlardı.

— Dür bre densiz! - diye bağırان Molla Fazlıddin, birisinin karşısına dikilmiş, fakat yüzü maskeli iri yarı kişi onu omuzundan tuttuğu gibi yan tarafa fırlatıp sokağa çıkmayı başarmıştı.

Bu arada öbürleri de atlarına atlayıp kaşla göz arasında ortadan kaybolmuşlardı.

Molla Fazlıddin, onları yakalamanın imkansızlığını anlayarak, hallaç pamuğu gibi atılmış evine dönmüş ve açık sandığın başına dikilmişti. Takada bir çift mum yanıp duruyordu. Mumun ışığı altında o tarafa bu tarafa atılmış, yer yer yırtılmış plan ve projeler gözüne çalınmıştı. Sandığın içinde padişah tarafından in'am edilmiş bir miktar altın vardı ve bunlar alınmıştı. Ama o anda Molla Fazlıddin'in nazarında bunların hiç bir kıymeti yoktu. Akli fikri, sandığın dip kısmındaki gizli bölmeyi kamufle eden düz bakır parçasındaydı. Onu hafifçe sola itince gizli bölümün kilitli kısmı açılırdı. Molla Fazlıddin, etrafı kolaçan etmiş, evde hiç kimsenin olmadığına kanaat getirmişti. Komşusu, eli ayağı bağlanıp kilere atılan hizmetkarın bağlarını çözmekle meşguldü. Molla Fazlıddin, koynundan bir anahatar çıkarıp gizli bölümün kilidine sokarak kapağı açmış ve ince deri içindeki resimlere bakmıştı.. Yaşlı bahçevanın ağaç altında aşı yaparken çizilmiş resmi.. Çilmâhrem dağlarındaki av tasviri ve en altta ise kanun çalan güzel bir kız resmi..

Ömerşeyh Mirza'nın kızı Hanzâde begimdi bu. Molla Fazlıddin Herat'dan dönüp Andican'daki sayfiyede padişah ailesi için altın işlemeli bir köşk yaparken, onsekiz yaşındaki Hanzâde begim onun ressam olduğunu öğrenmiş ve bu resmi çizdirmişti. Tabi Molla Fazlıddin bu işi gizlice yapmıştı. Çünkü din âlimleri onun insan resmi çizdiğini öğrenmiş olurlarsa yaşatmazlardı. Ayrıca güzel prensesle söz birliği edip resmini çizdiği, kızın padişah babası tarafından duyulmuş olsa, Molla Faz-

İddin'i parça parça edip leşini sokağa atmaları işten bile değildi.

Bu yüzden şu anda onu en çok korkutan şey, evini basan kişilerin bu resmi bulmalarıydı. Neyseki sandığın dibindeki gizli bölmenin farkına varmamışlardı. Fakat ya sandığı sırtlayıp götürselerdi? O zaman gizli bölmedeki resimleri bulacakları kesindil!

Hizmetkâr delikanlı kendine geldikten sonra Molla Fazlıddin ondan ve komşusundan olayı detaylarıyla soruşturmuş; bizzat şahit olduğu hengâmeyi onların anlattıklarıyla bütünleştirerek evine girenlerin sıradan hırsızlar değil, bir zorba beyin adamları oldukları neticesini çıkarmıştı. Ama acaba ne arıyorlardı? Plan ve projeleri oraya buraya kaldırıp atmışlardı. Demek ki resimlerin peşindeydiler.. Molla Fazlıddin'in resim yaptığını bilen bir kişinin, kendisine kastı olan bir beyin göndermiş olması gerekirdi bu hırsızları!..

Molla Fazlıddin, bu evhamlar yüzünden bütün gece bir damla uyuyamamış; savaş tehlikesinin kapıya dayandığı şu günlerde kendi başlarına buyruk kesilen ensesi kalın bazı beyler aklına geldikçe, binbir endişe içinde yatakta bir sağa bir sola dönüp durmuştu.

Andican beylerinden Hasan Yakub, bu yıl baharda Molla Fazlıddin'i sayfiyesine çağirttırıp büyük bir iş vermek istemişti.

— Ömerşeyh Mirza'nın hamamından daha büyük bir hamam yaptırmak istiyorum.. Yaz günleri serin tutan mermer odaları olsun.. - demiş ve sesini alçaltarak devam etmişti: - Güzel esire kızlar satın alacağım. Altınım yeterli. Bu kızlar hamamın mermer havuzunda banyo yaparken, onları gözetleyebileceğim gizli deliklerin olması şart. Anladınız mı? - diyerek bir kahkaha patlatmış ve sözünü bağlamıştı: -Bu hamamın projesini siz çizin. İnşaatına da bizzat siz nezaret edin. Kaç para isterseniz vereceğim. Tamam mı?

Mimarlığı mukaddes bir sanat kabul eden Molla Fazlıddin, Yakub beyin şehvanî niyetlerini işitince midesi bulanmıştı:

— Bey cenapları! Afedersiniz. Ben haram işlerden çekinirim!..

— Nesi haram?.. Ben hamamı kendi paramla yapıyorum!

— Hamama gizli delikler koyarak yapacak başka kalfalar var.. Siz onlara müracaat edin. Mirza hazretleri bana temiz bir dergah yaptırmak istiyorlar. Şu günlerde onun projelerini çizmekle meşgulüm. Müsaade edin ben gideyim..

Ayağa kalktıklarında Yakub bey gözlerini ağartarak, Molla Fazlıddin'e ters ters bakmıştı:

— Fakat aramızda geçen konuşmalar burada kalsın, mimar cenapları. Aksi halde..

— Endişelenmeyin! Fakat siz de beni mazur görün. Birbirimize kırgın değiliz! Tamam mı, bey?

— Tamam!

Molla Fazlıddin, o ensesi kalın beyden bu şekilde kurtulmuş diye düşünüyordu. Ne var ki bundan onbeş gün önce Ahmed Tenbel isimli başka bir varlıklı bey, evini soruşturup akşam vakti kapısını çalmıştı. Başbaşa kaldıklarında, Ahmed Tenbel koynundan bir kese altın çıkarıp Molla Fazlıddin'e uzatmış ve:

— Efendi, şu altınları alın ve bana bir resim çizip verin, demişti.

— Ne resmi?

Yaşı yirmibeşi geçmesine rağmen henüz doğru dürüst sakalı çıkmamış olan köse kılıklı Ahmed Tenbel, ağzını mimarın kulaklarına yaklaştırmış:

— Bana prensesimizin resmi lazım! - diye fısıldamıştı.

— Hangi prenses?- diye sormuştu Fazlıddin sersemlemiş gibi.

— Sayfiyede altın işlemeli köşk kurarken gördüğünüz Hanzâde begim.. O bile sizin sanatınıza hayranmış..

Molla Fazlıddin'in yüreği ağzına gelir gibi olmuştu: İster misin bu bey çelik sandıktaki resimden haberdar olsun!

— Bunları size kim anlattı?.. Ben mimarım... Sadece bina resmi çizerim..

— Benden saklamayın, mimar efendi! Din âlimi değilim. Bizde resim yapılmasının yasaklanmasına da karşıyım! Herat'da Şahruh Mirza'nın Baysunkur için yaptırdığı sarayın duvarları güzel kız resimleriyle süslenmiş. Doğru mu?

— Doğru olmasına doğru, fakat... Her yerin kendine gö-

re kanunları var. Eğer padişah hazretleri sizin Hanzâde begim hakkında söylediklerinizi duyarlarsa, neler olacağını hiç düşündünüz mü?

— Duymayacak! - diye fısıldamıştı Ahmed Tenbel.- İkimizden başka hiç kimse bunu bilmeyecek! Peki deyin, buyrun altınları!

— Acele etmeyin, bey. Benim resim çizdiğimi kim söyledi size?..

— Duyduk işte!..

— Kimden?.. Hasan Yakub beyden mi?..

— Hasan Yakub bey bir bahçevandan iştmiş..

“Demek, Ahmed Tenbel’in buraya geldiğini Hasan Yakub bey biliyor! - diye düşünmüştü Molla Fazlıddin.- Bunlar kafa kafaya verip beni tuzağa düşürmeye çalışıyor olsalar gerek. Senin gibi kurbağa suratlı bir bey için Hanzâde begimin resmini çizip verecek kadar ahmak değilim ben!”

— Ahmed beyefendi! Bahçenin resmini çizerken bir kenarına bahçevanın resmini çizmek mümkündür. Mimarlık sanatı buna ters düşmez, ama prensesin resmini çezecek ne sanatım var, ne hakkım, ne de cesaretim!

— Yani benim dediklerimi yapmayacak mısın?

— Başka çarem yok. Beni mazur görün, bey cenapları. Böyle bir teklifle çıkıp gelmeniz sizin için dahi tehlikelidir!

— Keçi yüreklilerden değilim ben! - diyerek kahırlı bir tavırla ayağa kalkan Ahmed Tenbel, kazma dişlerini gıcırdatacak:- Ama benim teklifimi reddettiğiniz için pişman olacaksınız! - demişti.

Şu an evini basıp giren dört kişinin gelişinin o tehditle ilgisi de olabilirdi. Silahsız, muhafızsız olan Molla Fazlıddin, yüzlerce silahlı askerleri olan beylere karşı ne yapabilirdi ki? Ama olan oldu bir defa deyip olayı sineye çekmeye kalksa, bu azgın beylerin yarın bir gün daha kötü şeylere tevessül etmeleri mümkün değil miydi?

Molla Fazlıddin, ertesi gün, padişah hazretlerinin hediye etmiş olduğu kaşka atına binerek doğruca şehir valisinin halkın şikayetlerini dinlediği mahkemesine varmıştı. Zayıf ve ince yapılı olan vali Uzun Hasan, bir yandan askere adam toplama-

mak, bir yandan şehri yaklaşıp gelen düşmana karşı savunmak için hazırlıklar yapmakla meşguldü. Alelacele çıkıp gitmek üzereyken ayak üzeri Molla Fazlıddin'in şikayetini dinledikten sonra:

— Plan ve projelerinize dokunmayıp sadece altınlarınızı aldıklarına göre, bu, fundalıklarda barınan hırsızların işidir, - demişti.-Düşman belasından kurtulmuş olsak fundalıkları hırsızlardan temizlerdik.. Şu andaki durumu kendin de görüyorsun!..

Az geride ellerini bağlayıp ayakta dikilen Molla Fazlıddin, valinin yanına yaklaşıp:

— Ben başka bir şeyden şüpheleniyorum, vali cenapları, - demiş ve Ahmed Tenbel'in resim çizdirmek için geldiğini, red cevabı aldıktan sonra sinirlenerek çekip gittiğini anlatmıştı.

— Kimin resmini? - diye sormuştu vali konuyu enteresan bularak. Molla Fazlıddin ise Hanzâde begimin adını zikretmeyi tehlikeli bulmuştu.

— Bir peri sureti miydi neydi? Pek iyi anlayamadım,

— Sandığınızda peri resimleri var mıydı? Evinizi basanlar bunları alıp götürmüşler mi?

— Resim yoksa neyi alıp götürsünler? Ben hazreti âlilerinin buyurdıkları medresenin projelerini çizmekle meşgulüm. Resim yapmaya vaktim yok. Sandıkta henüz tamamlanmamış projeler vardı sadece.

— Peki onlar yerinde değil miydi? Eğer öyle ise, Ahmed beyden niçin şüpheleniyorsunuz?

— Sebebini söyledim, vali cenapları! Ben olayı teftiş ettirmenizi istiyorum!

— Ahmed beyin sultanların evlatlarından olduğunu unutmuşsanız ben hatırlatıvereyim. Hazreti âlilerinin büyük hatunu Fatıma hanım, Ahmed beyin akrabasıdır. Fatıma hanımın isteği üzerine bugün Sultan Ahmed bey sabah ezanında payitah-tımız Ahsi'ya gittiler.

“Eğer o bey sandıktaki resimleri eline geçirmiş olsaydı, Ahsi'ya varıp onları padişahın ailesine gösterir miydi? Bunların benim canıma kastı mı var? Belki de Ahmed Tembel bu resmi kullanarak Hanzâde begimi ele geçirmek istiyordu? He-

nüz bekar olan bu beyin padişaha damat olmayı arzulaması, Hanzâde begim gibi güzel bir kızla evlenmek temennisinde olması normaldir!”

Bir bela çemberinin örümcek ağı gibi çevresini sarmakta olduğunu hisseden Molla Fazlıddin, bu ağı parçalamaya çalışarak:

— Vali efendi, ben sizden adalet istemeye geldim!- demişti.-Padişah hazretleri beni sizin himayenize vermişlerdi! Eğer baskıncıları yakalayıp cezalandırmazsanız, beni doğruca padişah hazretlerinin huzuruna çıkmaya mecbur etmiş olursunuz!

— Ama şunu bilin ki mimar efendi, sizden önce bazı sözlerinizin hazreti âlîlerinin huzuruna ulaşması da mümkündür!

— Hangi sözler, vali efendi?

— Bazı mimarlar kendilerini padişah hazretlerinden daha yüksek görüyorlarmış. “Bu taht ve saltanatlar hiçbir iz bırakmadan yok olur, ama mimar ve ressamların yarattıkları güzel sanatlar canlı kalır” şeklindeki küstahça sözler bizce malum!

Molla Fazlıddin, bugün eniştesinin evinde söylediği pervasız sözlerin benzerlerini başka bir takım meclislerde de sarfetmişti. Galiba bu sözleri ayakçılar vasıtasıyla valinin kulağına iletilmiş olmalıydı. Valinin şimdi bunları padişah hazretlerinin huzuruna çıkıp anlatabileceğini düşününce tüyleri diken diken olmuş; ancak, valiye sır vermenin son derece tehlikeli olduğunu hesap ederek:

— Bunların hepsi uydurma şeyler,- demişti.-Vali efendi, sizin aleyhinizde dedikodu çıkaranlar da az değil! Siz bunu çok iyi bilirsiniz! Ben Andican'da hangi binayı yapmışsam hepsine padişah hazretlerinin ismini yazmışımdır. Saraydaki divan binasına bakın! Sayfiye bağındaki köşkü görün! Ben onların herhangi bir yerine kendi adımı yazmış mıyım? Hani nerede, dedikoducular delillerini getirsinler! Hepsine mirza hazretlerinin ismini yazdım! Demek ki tarihte benim değil, mirza hazretlerinin adı kalsın diye düşünmüşüm! Öyle mi, değil mi? Söylesenize!

Vali bu mantıklı sözleri reddedememişti:

— Öyle olmasına öyle amma..

— Amması mamması yok, vali efendi! Siz beni baskıncı-

lardan himaye edeceğiniz yerde, ayakçıların iftiralarna inanırsanız, ben de derhal Ahsı'ya varıp meseleyi mirza hazretlerine arzederim!..

Uzun Hasan'ın bu tür sözlerle karnı toktu:

— Pekala! - demişti. - Gidin söyleyin! Fakat şunu bilin ki, dört bir yanımızın düşmanlarla sarıldığı şu günlerde, padişaha mimardan çok asker lazım! Ahmed bey gibi, benim gibi savaşçı beyler için şimdi sizin gibi beylerin harcanması işten değildir!

— Ahsı'ya vardığımızda görüşürüz! - diye karşılık veren Molla Fazlıddin, mahkeme salonundan sitemkâr bir tavırla çıkmıştı. Çehresindeki ifadeden hemen padişahın huzuruna gideceği seziliyordu.

Fakat eve gelince sinirleri biraz yatışmış; Uzun Hasan'ın söylediklerinde kısmen de olsa gerçek payı olduğunu anlamıştı. Düşman muhasarasına uğramış olan Ömerşeyh Mirza'nın bir mimar için üç dört yüz askeri bulunan güçlü beyleri karşısına almayacağı kesindi. Ahmed Tenbel bugün Ahsı'da, padişahın sarayında. Şayet Molla Fazlıddin'in prensesin resmini çizdiğini söyleyecek olursa.. Fakat Ahmet Tenbel bunu nasıl öğrenmişti? Acaba, Molla Fazlıddin Hanzâde begimin resmini çizmek için altın işlemeli köşkte buluştuklarında onları cariyeye veya özel hizmetçilerden birisi görmüş, Ahmed Tenbel de olayı bunlardan öğrenip kesesini eline alarak kendine çıkıp gelmiş olabilir miydi? Baskıncı göndererek amacına ulaşamayan bu yavuz beyin şimdi sarayda aleyhine bir dolap çevirmesi dahi mümkündü. Şayet biraz önce kulağına çalınan dedikoduları haremdeki kadınlar vasıtasıyla padişahın kulağına fısıldatmış olsa, Ömerşeyh Mirza herhalde sorgusuz sualsiz kellesini vurdurmakta tereddüt etmezdi. Gerçekten tehlikeli bir işe kalkışmıştı.

Şu anda ablasının evinde oturup meydana gelen olayları eniştesi ve yeğenine anlatırken dahi Hanzâde begimin resminin varlığından bahsetmemişti. O, bu sırrı hiç kimseye açmazdı..

— Lanet olsun! - diyerek derin bir of çekti Tahir'in babası. - Biz de sana güveniyorduk, Molla Fazlıddin!.. Şimdi siz de yerinizden yurdunuzdan edilmişsiniz!.

— Ne yaparsın? Hepimizin kaderi pamuk ipliğine bağlıymış!

— Padişaha meseleyi arzetseniz, derdinize derman bulmaz mı, molla dayı?

— Bu hengame sona erdiğinde bir kez varıp derdimi arzetmem kaçınılmaz oldu. Eğer derdime derman bulursa bulur, bulmazsa çekip Herat'a gideceğim. Alişir Nevâî'nin bir hastahane yaptırmayı düşündüğünü işitmiştim. Şimdilik bizim için tek ümit kapısı o kaldı.

— Herat'a gitmeye boş verin, Molla Fazlıddin. Fergana'da da sizin mesleğinizin kadrini bilen insanlar vardır. Kuva köprüsü sizin ricanız üzerine kurulmuştu. Halk hâlâ size dua edip durmakta.

— Halk! Keşke bu köprüden şimdi sadece halk geçseydi! Bugün yarın aynı köprüden düşman askerleri geçip gelecek! Halkın başına gelecek belaları düşününce bugün yağan yağmurun getirdiği sellerin o köprüyü yıkıp göçürmediğine üzülüyorum! Eğer düşman bu tarafa gelmesin diye o köprüyü yakmaya kalksalar, can-ı gönülden razı olurum!

“Tabi ya! - diye düşündü Tahir içinden.- Ahşap köprü bu. Yağ döksen yanar. Düşmanın geçeceği tek yer bu köprü. Başka geçit de yok. Her taraf bataklık ve kamışlık. Eğer köprü yakılırsa, düşman da geçemez!” Tahir, hiç beklemediği bir anda kurtuluş yolunu bulduğu düşüncesine kapıldı. Hayalinde yükselen alevlerin hararetinden vücudunun ateş içinde kaldığını zannetti. Rabiye'yi beladan koruyacak en iyi kalkan, işte bu alevler olacaktı. Tahir, gözleri bu tehlikeli arzuyla parlayarak babasına baktı. “Söylesen mi ki? Hayır! Kabul etmez. Tek çocukları benim. Dayım nazik insan.. Bu fikre katılmaması mümkün. Kadere boyun bükten gençlerden adam bulmam şart!”

Tahir, sessizce ayağa kalkıp avluya çıktı.

Gökyüzünü kaplayan bulutlar arasından tek tük yıldızlar göze çalınıyordu. Evlerde çıra yakılmamıştı. Sokaklar ıssızdı. Sadece zaman zaman köpek havlamaları iştiliyordu.

İftarını yapıp dışarı çıkan Mahmud, Tahir'e dış kapı önünde rastladı. Rabiye'nin ağabeyi olan bu tacir delikanlı, Andican kalesine gitmekten bahsediyordu:

— Artık bunların hiçbirine gerek kalmadı! - dedi Tahir dayısından işittiklerini anlatarak. Mahmud da birden telaşa kapılmıştı:

— Ey Allah'ım, bir kurtuluş yolu göster bize! - dedi.

— Kendi başını kendin bağlayacaksın derler, Mahmud. Yürü kapı yanındaki kulübeye gidelim. Gizli bir şey söyleyeceğim. Sakın kimseye söyleme. Köprüyü yakacağız!

— Peki ama nasıl?- diye sordu Mahmud şaşkın şaşkın. Tahir planını fısıltıyla ona anlattıktan sonra:

— Yağ dökersek ağaç çabuk yanar. Anladın mı?- dedi.

— Sen aklını oynatmışsın! Köprüde nöbetçiler var!

— Bizim beylerin diktiği nöbetçiler mi? Hele düşman biraz yaklaşıp hepsi kaleye kaçarlar, işte o zaman biz..

— Hayır, telaşlanma! Bizim padişahımız Ahsı'dan asker kaldırıp geliyormuş. O köprü henüz bize lazım!.

— Padişah kalesinden çıksaydı, şimdiye kadar çıkardı! Aha, Mergilan bile elden gitmek üzere! Hâlâ padişah'tan bir haber yok!..

— Hadi ben bilmiyorum. Fakat kethüda pazarda anlattı. "Padişah hazretleri yolda. Yarın bir gün bizi korumaya gelecekleri kesin!" dedi.

— Gerçekten yola çıkmış mı acaba?

— He, bizzat işittim! Geçen sene padişahımız düşmanla Hocend berisinde Havas'a gelip savaşmıştı. Kuva, Ahsı'ya Havas'dan daha yakın değil mi?

— Yakın olmasına yakın da.. Keşke senin dediklerin doğru çıksa, Mahmud..

— Ne yani, şimdi köprüye nöbetçileri boşuna mı diktiler? Bugün yarın padişahımız imdadımıza yetişecektir. Bak göreceksin!.

O an Tahir de bir hayli ümitlendi ve gecenin karanlığında Sir-Derya'nın beri tarafında yer alan Ahsı yönünden bir şeyler bekliyormuş gibi baktı.

Yüksek bir tepe üstüne kurulmuş olan Ahsı kalesi, gecenin karanlığında dev bir kaya parçasını andırıyordu. Kale eteğinde gürüldeyerek akan Kasan nehrinin çağlayan halinde Seyhun nehrine dökülüşü, iki nehrin birbiriyle karışıp kır boyunca şakır şakır sesler çıkararak akışı, uzaktan hissediliyordu.

Ahsı hükümdarı Ömerşeyh Mirza, bu gece haremden onsekiz yaşındaki Karagöz begümün yatak odasında uyumaktaydı. Şahane yatağın ipek perdesi arkasında tek bir mum kıvrıla kıvrıla yanmakta; onun zayıf ışıkları, güya dışarıdan hücumla geçen gece karanlığından korkmuş gibi titremekteydi.

Sahur vaktinde kalenin sessizliğini bozan hazin zurna sesi işitildi. Ona iki davul sesi eşlik etti. Oruç tutmak padişah ve hizmetkâr için bir mecburiyet olduğundan, davul zurna sesleri saray halkını sahura kaldırmaktaydı.

Yaz günleri kısa olduğu için, sahura kalkmak başlı başına bir dert. Yine de Karagöz begüm sessizce yataktan kalkıp banyo yaparak üzerini giyindi. Fakat kuş tüyü yatakta kollarını ipek yorgandan dışarı çıkarıp uyumakta olan Ömerşeyh Mirza hâlâ uyanmamıştı.

Yatak odasından iki hane berideki dikdörtgen şekilli muhteşem odaya hazırlanan yemek masası mirzayı bekliyordu. Akşam iftardan sonra verdiği talimata uygun olarak sahur, üç hanım ve çocuklarıyla birlikte yapılacaktı. Mirzanın birinci karısı Fatıma sultan, ikinci karısı Kutluğ Nigar hanım, onsekiz yaşındaki kızı Hanzâde begim ve on yaşındaki oğlu Cihangir Mirza.. Bunların hepsi, dikdörtgen şeklindeki odada toplanmış, fakat hazretleri teşrif buyurmadığı için hiç kimse ağzına lokma koymamıştı.

İçeriden Karagöz begüm çıkıp geldi. Narin yapılı bu çıtı pıtı genç hanım, tepede yanmakta olan kandil ışığı altında oldukça güzel görünüyordu. Yaşlı hanımlara utanarak selam verdikten sonra hazretlerini uyandırmaya cesaret edemediğini belirtti.

Karagöz begümün gençliği, güzelliği ve özellikle utanarak konuşması, şu an için onun en gözde hanım olduğunu hatırlatınca Fatıma sultanın kıskançlık damarları kabardı.

— Hazretimi böyle derin uykuya daldırıyorsunuz da, şimdi uyandırmayı beceremiyor musunuz?

Kutluğ Nigar hanım, çocukların yanında yapılan bu alaylı serzenişe bozularak:

— Boşverin, hanımefendi. Bu kadının suçu yok! - dedi. Hanzâde begim, "kabahat bizim babamızda mı?" der gibi anesine baktı. Savaş tehlikesi gelip kapıya dayanmışken babasının bu gece kızıyla aynı yaştaki bir hanımın yatak odasında uyuyup kalması ona oldukça tuhaf gelmişti. Hanzâde begim, şu anda babasının çıkıp gelmesi halinde onun yüzüne bakamayacağı hissine kapılarak, anasına dönüp:

— Müsaade edin ben gideyim, - dedi. - Sahuru diğer kızlarla birlikte yerim..

— Bey babanız sorarlarsa biz ne deriz? Yine üzülmesinler. Sabret kızım.. Aceleci olma..

Dış kapıdan tâzim kılarak içeri giren çaşnegir kadın, korkulu bir tavırla sesini alçaltarak:

— Gökte yıldızlar iyice seyrekleşti. Neredeyse şafak sökecek. Hazreti âlileri sahursuz mu kalacaklar?- dedi.

Şafak söküp ezan işitildikten sonra oruç başlar ve bütün gün kimse bir şey yiyip içemezdi. Uzun ve sıcak yaz gününde padişahın sahur yemeği yemeden yatması, hanımlar için kendilerinin aç kalmasından daha korkunçtu.

Bütün gözler iki kapı arasında bir şey demeden' dikilip duran Karagöz begüme dikildi. Mirza onun yatak odasında yattığına göre, odaya girip hazretlerini uyandırmaya ondan başka kimse cesaret edemezdi. Çaşnegir kadın, Karagöz begümden ricada bulundu:

— Allah size Rüstem gibi bir oğul versin, hanımım! Bütün ümidimiz sizde!

Karagöz begüm, endişeli bir çehre ile yavaşça geriye dönüp, iç kapılardan geçerek yatak odasına gitti. Ömerşeyh, başı yumuşak yastığın içine gömülmüş vaziyette mışıl mışıl uyuyordu. Karagöz hanım, altın şamdanı perde arkasından alıp nakışlı takaya koydu. Mumun ışığı padişahın gözüne vurmasına rağmen o, akşam yediği esrarlı macunun etkisiyle hâlâ uyumaktaydı.

Onu korkutarak uyandırmaktan çekinen Karagöz begüm, tatlı ve yumuşak bir sesle:

— Hazretim! - diye seslendi. Bu da fayda etmedi. Karagöz begüm bu defa halı üzerine diz büküp, korkudan titreyen nazik ellerini hazretinin yumuşak ipek yorganın dışında kalan kalın bileklerine dokundurdu. Akşamları yorganlara gül suyu serpiştiği için yataktan gül kokusu geliyordu. Karagöz begüm, mirzanın uyanmayacağı endişesine kapılarak bir süre kararsız vaziyette dikildi. Dudakları yarı aralık, beyaz çehresi mülaimdi. Şu haliyle heybetli bir padişahın çok henüz kırk yaşına basmamış, kahramanlara has bir eda ile uyuyan yakışıklı bir delikanlıyı andırıyordu. Karagöz begüm, birden onun şu anda en büyük velinimetini olduğunu düşündü. Memleketin huzursuz, düşmanın Ahsi'ya bastırıp gelmekte olduğu şu günlerde, sanki mirzayı ecel bekliyormuş hissine kapılarak, yüreğinin uyuştüğünü zannetti. Birden eğilip mirzanın yanaklarından, gözlerinden güya onunla vedalaşıyormuş gibi öpmeye başladı.

Ömerşeyh Mirza'nın kirpikleri titredi. Gözlerini açıp, tepesinde dikilip duran Karagöz begüme cansız nazarlarla bir süre baktı. Karagöz begümün gözleri, kapıldığı endişe yüzünden kocaman açılmıştı. Uyumakta olan mirzayı öpmenin edepsizlik sanılacağından korkmuştu. Mirza:

— Sen misin?- deyip, ne olduğunu anlamış gibi gülümse-di. Karagöz hanım neşelenerek, rahat bir nefes aldı:

— Hazretim, sahur vakti geçmesin.

— Senin bûselerin sahur yemeğinden daha tatlı.

Karagöz begüm, daha ciddi bir tavır takındı:

— Hanımefendi ve küçük hanımınız, hepsi sizi beklemekteler.

Ömerşeyh Mirza, bugün yapılacak işleri ve savaş tehlikesini hatırlayınca, kaşlarını çatarak sessiz sedasız yerinden kalktı.

Yukarıdaki kapıdan geçerek altın işlemeli minderlerle döşeli salona girdi. Kavuk ve kemerine kakılan kıymetli mücevherler, mum ışığı altında rengarenk ışıklar saçıyordu. Her zamanki saygı gösterisinden sonra hanımlar bir süre nefeslerini tutarak konuşmadılar. Padişah kimi hangi tarafına oturtursa, onun değeri bu yerle belirlenirdi.

Ömerşeyh Mirza, Fergana vadisine üç taraftan düşmanın saldırıya geçtiği şu tehlikeli anlarda, bütün hanımlarına elden geldiğince iltifat göstermeye çalışıyordu. Hanımları arasında en yaşlısı ve hatırşinas olanı Fatıma sultan olduğu için, mirza, ilk olarak onu yukarıya buyur etti. Fatıma sultanın gözleri kıvançla parladı. Fakat padişahın sağ tarafına geçeceği sırada mirza sol tarafa oturmasını işaret etti. En muteber yer kabul edilen sağ tarafa ise Kutluğ Nigar'ı davet etti. Kutluğ Nigar, tahtın varisi Zahirüddin Muhammed Babür'ün annesi olduğu için, onun sağ tarafta oturmasının âdilâne olduğunu diğer küçük hanımlar da kabul ederlerdi. Ne var ki Fatıma sultan, kıymetinin Nigar hanımın kıymetinden daha aşağı olduğu hissine kapılarak, gözlerini öfkeyle kıstı.

Sofraya getirilen geyik kebabı ve keklik kızartması, hazretlerinden sonra Kutluğ Nigar hanıma servis yapılır, ondan sonra da sıra Fatıma sultan hanıma gelirdi. Bu yüzden dışın dokunmasıyla birlikte ağızda eriyip giden en nefis kızartmalar dahi Fatıma sultana ikinci kez ısıtılmış tatsız yemek gibi gelirdi.

Akşam iftarda yenilen yemekler henüz tamamen hâzmolmadığı için masa çevresinde bulunanların çoğu, yarın gün boyunca aç kalacaklarını hesap ederek, zorla da olsa bir şeyler atıştırmaya mecbur kalıyorlardı. Kutluğ Nigar'ın yanında oturan Karagöz begüm yemekten ziyade bolca salatalık, kavun yiyor, şerbet içiyordu. Çünkü dünkü sıcakta susuzluktan yanıp kavrulduğunu unutmamıştı.

Ortalık ağarmaya başlayınca, kandildeki mumların ışığı da tesirlerini yavaş yavaş kaybettiler. Ezan vakti giderek yaklaşıyordu. Saray dışındaki caminin imamı çini süslemeli minareye çıkmış, aşçının vereceği işareti sabırsızlıkla bekliyordu. Çünkü mirza hazretleri sahur yemeğini tüketmeden ezan okumak, tehlikeyi de davet etmek sayılabilirdi.

Yemekten sonra çay faslına geçildiğinde, Ömerşeyh Mirza hazretleri, vaziyetin ne denli kötüleştiğini hanımlara anlattı. O sırada camiden ezan sesi işitilince, çay içmekte olan Hanzâde begim, korkuyla elindeki kâseyi masaya bıraktı. Ömerşeyh Mirza, hanımlarını tek tek süzerek konuşmaya başladı:

— İhtiyarlar “Allah dirlik düzeni bozmasın,” diye dua ederler. Fatıma sultan, Kutluğ Nigar hanım, Karagöz hanım, çocuklarımız Hanzâde begim ve Cihangir Mirza, herbiriniz ailemizin aziz birer parçasıdır. Ben isterim ki, bu zor günlerde bütün aile fertleri birbirlerine kenetlenip, sevgi ve saygı göstersinler. El, yerinde kıymetli; göz, yuvasında değerlidir. Eğer göz ile el birbirine ters düşerse, bundan her ikisi de zarar görür.

Son sözlerin Fatıma sultan ile Kutluğ Nigar hanım için söylendiğini masada bulunanların hepsi anlamıştı. Nigar hanımın akli fikri şu tehlikeli anlarda anne babasından uzakta, Andican'da bulunan tek oğlu Babür'deydi. Hazretleri neden çocuklarının ismini sayarken onunkini ağzına almamıştı?

— Hazretim, verdiğiniz öğütleri kıymet biçilmez mücevherler olarak kabul ederiz,- dedi Nigar hanım. - İcazet verirseniz bir dileğim olacak.

— Buyur!

— Savaş tehlikesi fazla. Babür Mirza'yı Andican'dan payitahta çağırırsanız da yanımızda olsa..

— Andican kalesi sağlam. Babür Mirza orada olursa kale daha da sağlam olur. Bizim mirzaya güvenimiz sonsuzdur.

Hanımın ricası bu cevapla reddedilmişti. Fatıma sultan, yanında uyulamakta olan küçük oğlu Cihangir Mirza'yı yavaşça kucağına basıp başını okşadı. Güya bu hareketle kendi durumunun Nigar hanıminkinden iyi olduğunu göstermek istiyor gibiydi.

— Babür Mirza'nın anası size ömür boyu minnettardır, hazretim, - dedi Kutluğ Nigar hanım.- Fakat henüz oniki yaşını doldurmayan bir çocuk.. Savaş meydanlarında..

— Hanım, fazla endişeye gerek yok. Babür Mirza'nın yanına en iyi beylerimiz gönderilmiştir. Genç olsa bile komutanlığa hazırlanması gerekir. Ben ölünce yerimi Babür Mirza alacaktır.

Şu anda otuzdokuz yaşına giren ve tığ gibi bir delikanlı gibi görünen mirzanın kendi ölümü hakkında sarfettiği sözler, harem halkı tarafından derin bir sessizlikle karşılandı. Herkes birden kanlı savaşı düşünmeye başladı. Hanzâde begim, biraz önce babası hakkında beslediği düşünceleri unutmuş, buğulu gözlerle ona bakıyordu. Ömerşeyh Mirza, söylediği sözlerin etkisini hafifletmek ister gibi:

— Eğer ben bu fani dünyadan ayrılırsam, hepiniz Babür Mirza'nın buyruklarını benim buyruklarım gibi yerine getiriniz. Cihangir Mirza!

Padişah babasına karşı nasıl davranacağı kendisine çok iyi öğretilmiş olan on yaşındaki çocuk, hemen ayağa kalkıp ellerini göğsüne çaprazladı:

— Buyurun, hazretim!.

— Söylediklerimi sen de aklında tut. Babür Mirza senden sadece iki yaş büyük olsa bile, tahtta kaldığı sürece, bir çocuk gibi ona sadık ol!

— Başüstüne, hazretim!.

Çocuk babasının demek istediklerini tam anlamadığı için böylesine kolaylıkla “başüstüne” demişti, fakat kadınlar karmaşık duyguların tesiri altındaydılar. Karagöz begümün Ömerşeyh Mirza'ya dikilip kalan gözleri yaşarmıştı. Mirza bunu görünce sevgili genç hatununun biraz önceki tatlı öpücüklerini bir veda bûsesiymiş gibi düşündü. Ömerşeyh Mirza, söylediği son sözlerin bir nevi vasiyet telakki edildiğini ancak şimdi fark etmiş ve sanki ölümün ılık nefesi suratına üflenmiş gibi yüreği “şığ” etmişti. “N'oldu bana? Ölümü karşımda görmüş gibi vasiyette mi bulundum? Hayır, hayır!”

Mirza kendi söylediklerinden kendisi dahi korkmuş bir hal alınca, Hanzâde begim bugün babasının gerçekten yardıma muhtaç bir durumda bulunduğunu hissederek, içinden ona acı-maya başladı.

— Hazretim, ben mahzun kızınız size Allah'dan Şeyh Sa-di'nin ömrü kadar ömür vermesini niyaz ederim. Rabbim bu dileğimi kabul etsin!

— Ağzına sağlık kızım! - dedi Ömerşeyh derin bir nefes alarak. Sanki kızının gelişip serpildiğini, artık göze çarpar va-ziyete geldiğini şimdi farketmiş gibi: - Ben daha senin düğünü-nü yapacağım! - diye ilave etti.

Hanzâde begimi Semerkand sultanının oğlu Baysunkur'a istemişler; fakat Ömerşeyh Mirza, bu isteği reddetmişti. Eğer şimdi gerçekten zor durumda kalırsa, belki kızını sultan ağabe-yinin oğluna verip, böylelikle savaşı engelleyebilir miydi? An-cak, böyle bir istikbal Hanzâde begim için karanlık bir gece sa-yılırdı. Elbette onun gönlünde başka şeyler vardı. Bu yüzden babasının son düşündüklerinden korkarak sözü başka yöne çekmeye çalıştı:

— Eğer kardeşim Babür Mirza'yı çağırtmak imkansızsa, annemle bana izin verin, biz Andican'a gidelim!

— Kızım, sen benim en nadide mücevherlerimdensin. Bu tehlikeli günlerde seni kanatlanırım altından çıkaramam!

— O halde bana izin verin, hazretim! - dedi Kutluğ Nigar hanım.

— Hanım, Mergilan'dan haber bekliyoruz. Durum aydın-lığa kavuşsun izin veririm.

Ömerşeyh Mirza, dua edip sofradan kalktı ve bazı âcil tedbirler almak için haremden dışarı çıktı.

Hareme girmeleri yasak olan muhafızlar, geceleri dışarı-da nöbet tutarlardı. Şu anda hazretlerinin hayalini bölmek için, dikkat çekmeden yavaşça selam verip peşinden yürüdüler.

Şafak henüz atmıştı. Güneş çıkmamış olmakla birlikte, beylerin büyük bir kısmı ve mülazımlar divan salonunda hazır bekliyorlardı. Hepsi saygıyla yere eğilip mirzaya selam verdiler. Sırtına simli pelerin giyip, beline altın kemer bağlamış olan sakallı saraybân, vezir-i azam mertebesinde en büyük bey durumundaydı. Mirza, yüzünü ona çevirerek, nerelerden haber geldiğini sordu.

— İsfara'dan, hazret-i âlîleri!

Saraybân iki büklüm tâzim kılarken çehresinin asıklığı dikkat çekti.

— Ne haber varmış, bey?

— Hazretim, kulunuzun bir kaşık kanından geçin!. Anlaşılan, İsfara da düşman elinde!

Mirza, içi titreyerek Mergilan'dan haberci gelip gelmediğini sordu.

— Hazretim, Mergilan'dan gelecek ulaşı beklemekteyiz.

“Yoksa Mergilan'da mı teslim oldu? O zaman Andican da tehlike altında demektir! Acaba ulaklar düşmanın eline geçmiş olmasın? Ya onlardan biri hainlik edip düşman tarafına geçmişse?..”

— Hazret-i âlîleri tekrar ulak göndermeye ferman buyrurlar mı?

— Ulak gönderip de yine günlerce yolunu mu gözleyelim?

Saraybân, özür dilermiş gibi tâzim kılıp geriye çekildi. Mirza, artık Ahsı kalesinin muhasara altına alınacağına kesin gözüyle bakmaya başlamıştı. Hemen saraybâna altı aylık zahire stok etmesini emretti. Kale yüksek tepe üzerinde kurulu olduğu için buraya su çıkmaz, bu yüzden sakalar su taşırlardı. Mirza, otuz yaşlarındaki boylu poslu Kasimbey'e kale içinde bir taş havuz yaptırıp içini suyla doldurmasını emretti.

Mirza'nın suratından düşenin bin parça olduğunu gören beyler, hemen fermanlarını yerine getirmek için harekete geçtiler. Mirza ise atına binip saraydan çıktı. Muhafızlar ve mülazımlar da atlarına binip ona refakat ettiler.

Ömerşeyh Mirza, kalenin bir kenarındaki nehrin yüksek kesiminde yer alan yar ağzındaki güvercinliğe doğru yürüdü. Atlı ulaklardan bir haber çıkmadığı için şimdi kanatlı habercilerini görevlendirecekti.

Güvercinlerin yem ve suyuyla ilgilenmekle görevli kuşçular, padişahın yaklaşmakta olduğunu görünce, saygıyla eğildiler. Mirza atını durdurunca, arkadan gelen mülazımlardan ikisi-üzengici ve dizginci hemen aşağı atladılar. Biri siyah kaşka atın altın dizginini alırken, diğeri gümüş üzeniği tuttu. Mirza, fıçı göbekli, şişmanca biriydi. İhtiyatlı hareketlerle yavaşça aşağı indi.

Mergilan ve Kokan'a uçan özel güvercinler getirildi. Rulo haline getirilen kısa mesajlar kuşların kanatları altına sıkıca bağlandı. Ömerşeyh Mirza, güvercinleri kendi eliyle uçurmaktan zevk alırdı. Kurşuni renkli güvercini eline alıp ahşap basamakları tırmanarak güvercinliğin damına çıktı.

Buradan çevre oldukça güzel görünüyordu. Uzaktaki dağ ardından güneş sessizce yükselmekte, aşağıda gürüldeyerek akan nehrin köpükleri parlamakta; ılık ılık esen seher yeli insanın yanaklarını ipek gibi okşamaktaydı. Ömerşeyh Mirza, tam tepede durup kendi yaptırdığı ve payitaht haline getirdiği Ahısı'yı şöyle bir süzdü. Kalenin ulaşılmayacak yüksekliğe kurulmuş olmasından ve çevresinin derin hendeklerle çevrelenmiş bulunmasından özellikle gururlandı. "Bakalım bu dereler hangi düşmanlarıma mezar olacak?" diye geçirdi içinden.

Ne var ki, bu heybetli su hendeklerinin ayak altındaki zemini içten çökerttiğini, güvercinlik altındaki yarın altını oyduğunu ve toprağın iğreti vaziyette durduğunu ne mirza farketmişti, ne de çevresindeki mülazımlar. Belki de toprağı dökülüp, yıkılmak için ufak bir darbeyi bekleyen yarın durumunu sadece güvercinler sezmekteydi. Güzel kafeslerde ve geniş bir yuvada ömür geçiren bu yaratıklar, dün akşam nedense sürekli pat pat kanat çırpıp durmuşlardı. Şu anda bile yeme suya bakmayıp, bir an önce dışarı çıkmak için kafes çubuklarını zorluyor, aşağı hareketlerle çırpıp duruyorlardı. Kuşçular dahi bunun sebebini anılamamışlardı.

Sadece Ömerşeyh Mirza'nın elindeki kurşuni renkli güvercin kafesteki tehlikeden kurtulmuş gibi huzurluydu. O an, bütün âlem şu güvercin gibi masum ve âsûde göründü mirzaya. Dam ortasına varıp güvercinin yumuşak kanatlarını yüzüne bastırdı ve uçurmadan önce:

— Mergilan'a uç, kanatlı ulağım! - diye fısıldadı. Aşağıdan için için kemirilen yar, o an birden göçüverdi! Güvercinlerin kondukları çatal ağaç “şak” diye bir ses çıkararak aşağı uçup gitti. Çevrede bulunanlar, daha ne olduğunu anlayamadan güvercinliğin öte tarafındaki duvar, yarla birlikte hendeğe uçarken damı da söküp götürdü. Dam ortasında bulunan Ömerşeyh Mirza, toz toprak arasında şöyle bir sendeledikten sonra dengesini kaybedip yıkıldı. Can havliyle attığı çığlık, yıkılan duvarların, çatırdayan damların gürültüsüne karışmıştı. Düşerken elindeki güvercini bırakmış; kurşuni renkli güvercin toz toprak arasından sıyrılıp gökyüzüne doğru atılmayı başarmıştı. Mirza ise hezenlerin, sıvaların ve yar topraklarının arasına karışıp, üç direk boyu yükseklikten aşağı yuvarlanmıştı.

Mirza'nın arkasından dama henüz çıkmakta olan kuşçu, kendini merdivenden yere atmış; mülazımlar ve muhafızlar bu beklenmedik felaket karşısında korkuya kapılarak geriye kaçmışlar; atlar yularlarını koparırcasına zorlayarak tepinip kişnemeye başlamışlardı.

Padişah hazretlerini kazadan beladan koruyacağız diye peşinden gelen muhafızlar, ne olduğunu anlamamış, şaşırıp kalmışlardı. Yarın uçtuğunu anladıklarında ise, hemen mirza'nın yanına varamadılar. Çünkü çöküp kayan kısımlardan başka, iğreti duran yarın ucuna varanlar da aşağı düşebilirlerdi. Mülazımlar ve muhafızlar, atlarına binip kaleden çıkarak tepenin eteğine vardıklarında, mirzayı yığılıp kalan koprak, kesek ve ağaçlar arasından bulup çıkartmışlar; ancak, yapacak bir şey kalmamıştı.

Cesedi saraya getirip yıkadıktan sonra, param parça olup tanınmaz hale gelen yüzünü beyaz ipekle örttüler.

Şafağa doğru Ömerşeyh'in sahur yemeği yediği salonda Karagöz begüm, Kutluğ Nigar hanımı kucaklayıp feryad-ı fiğan ediyordu.

— Ben sebep oldum, hanımım! Hazretimi niçin uyandırdım? Uyandırmasam oraya geç gideceklerdi! Ben yüzü kara sebep oldum bu ölüme, ben!

Bugün sahurda mirzanın sanki öleceğini sezmiş gibi vasiyetini söylediğini hatırlayan Kutluğ Nigar hanım da göz yaşlarını tutamıyordu.

— Eyvah! Ömrünün tükendiği sanki rahmetlinin içine doğmuştu? Böyle böyle söylediler!.

Karagöz hanım, Kutluğ Nigar'ın kucağından kalkarak küçücük yumruklarıyla dizlerini dövmeye başladı.

— Henüz doğmamış çocuğumu babasından ayrı koydum a hanımım! - diyerek fısıldadı. - Hamile olduğumu bu gece anlamıştı. "Erkek olsun!" demişti! Şimdi bu çocuğa babasını nereden bulalım? Nerden bulalım?! Hazretimi neden uyandırdım a hanımım, neden? Ona gelen ecel benim canımı alsa olmaz mıydı? O yardan ben aşağı yuvarlansam n'olurdu sanki?

— Öyle söyleme, canım! Şimdi biz de yar kenarında kaldık! Her tarafımız tehlikeli uçurumlarla çevrili!

Kutluğ Nigar hanım, ağzından çıkan son sözlerle kocasının ölümünde bir esrarenizlik olduğunu düşünmeye başlamıştı. Ömerşeyh gibi cengaver bir kişi savaşlarda ölmemişken, şimdi bir yardan yuvarlanıp ölmesi bir tesadüf müydü? Mirzanın baba ve dedelerinin kurduğu devlet, şu yüksek uçurum kenarına kurulan binalara benzemiyor muydu? Parça parça olan ve iç savaşlarla için için kemirilen koca devleti yüksek uçuruma yuvarlanan binalara benzeten Kutluğ Nigar hanım, birden vücudunun titreyip irkildiğini hissetti. Neticede tek oğlu, sevgili ferzendi Babür de böyle yüksek binalardan birinde oturuyor muydu? Babasını alıp götüren felaketler Babür'ün başını da yemesindi?

— Hayır, hayır! Tanrım onu korusun! Ben gideyim hanımım. Andican'a haber göndereyim! Babür Mirza'yı bu felaketlerden haberdar edeyim!

Kutluğ Nigar, hanım göz yaşlarını kurulayıp kendi odasına çekildi ve en güvendiği komutanlardan Kasimbey'i çağırttı. O gelinceğe kadar da Andican sayfiyesinde Babür'le birlikte duran anası Esan Devlet hanıma bir mektup yazdı.

Fatıma sultan hanımın emriyle Andican'a giden Ahmed Tenbel, bu arada Seyhun köprüsünden geçmiş, Bend-i Salar yoluyla oraya yaklaşmaktaydı. Göze batmamak için bir tek muhafızla yola çıkan Ahmed Tenbel, daha dün Andican'dan altmış muhafızla dönmüştü. Şayet Andican'daki sadık beyleri kafakola alıp Babür'ü saf dışı bırakabilirse, tahta Cihangir Mirza oturur, kendine de yol açılırdı. Çünkü Ömerşeyh'in sarayında yıllardır ikinci derecede itibarlı bir bey olarak görev yapıyordu. Artık yeter! Cihangir Mirza padişah olursa Ahmed Tenbel de onun vezir-i azamı olurdu. Henüz tüyü çıkmamış bir padişaha vezir olmak ise, padişah olmakla aynı şeydi! O zaman bilmem hangi sokaktaki mimardan Hanzâde begimin resmini yapmasını istemesine gerek kalmazdı. Çünkü doğrudan Hanzâde begimle evlenirdi! İşte bu düşüncelerle Andican'a at sürüp giden Ahmed Tenbel, başını çevirip arkasını kontrol etti.

Bend-i Salar yolunda hiç kimse görünmüyordu. Aradan birkaç saat geçip Ahmed Tenbel gözden tamamen kaybolduktan sonra Kasimbey, dört silahlı muhafızla birlikte Ahsı'dan yola çıktı. Onun da bütün amacı bir an önce Andican'a varıp, Babür Mirza'nın taraftarlarını toplayarak onu tahta oturtmaktı.

Ulaklar henüz yoldaydı ve savaş telaşı şimdilik Adican'a ulaşmamıştı. Şehrin kuzeyindeki muhteşem sayfiye bağı yüksek duvarlarla çevrilmiş, ana giriş kapılarına nöbetçiler dikilmişti. Oniki yaşındaki Babür Mirza, bağda ok atma talimleri yapıyordu. Dağlık araziden hızla kır atını sürüp gelirken birden dizginleri bıraktı ve yayına bir ok gererek fırlattı. Okun hedef ağacına "tak" diye bir ses çıkararak gömüldüğü çevreden işitildi.

Çınar ağacının gölgesinde dikilmekte olan birkaç atlı, bu talimi seyretmekteydi. Siyah atlı Mezidbey, ok hedefine ilk yaklaşanlardandı. Mezidbey, aynı zamanda Babür'ün atabeyi idi. Babür atının başını çevirip gelirken Mezidbey ona:

— Hedefi biraz yüksekten vuruyorsunuz.- dedi.- Ama darbe şiddeti çok iyi.

Mezidbey, hedefe saplanan oku sağa sola oynatıp çıkarak ne kadar derine battığını parmaklarıyla ölçtü.

— Bileğiniz çok güçlü, şehzâdem! Arslan pençesi gibi pençeniz var. Padişah hazretlerinin size Babür ismini vermesi boşuna değilmiş. Babür, Arapçada arslan demektir!

Babür Mirza'nın muhafızları, hizmetkârları, akran ve süt kardeşleri de hedef ağacının çevresinde toplandılar. Onlar, Babür'ün henüz çok genç olduğunu, bu yüzden ok ve yayın da boyuna posuna uygun olarak ayarlandığını biliyorlardı. Babür bunu hissettiği için yapılan övgüleri kabul etmedi.

— Arslan pençeli diye babama deyin. Ben bizzat gördüm. Onun vurduğu okun bundan on misli fazla gömüldüğünü biliyorum. Bir yumruk vurmuş olsa, benim diyen babayığidi yıkar.

— Ben, şehzâdemin babasına çektiğini belirtmek için arslan pençeli olduğunu söylemek istemişim!

Babür Mirza, Mezidbey'in sözünü kurnazlıkla çevirdiğini görünce güldü. Sarı tüylerle kaplı alnında ve dudağının üst tarafında ter damlacıkları birikmişti.

— Ortalık ısındı, şehzâdem. Yaz orucu dikenî kurutur derler. İftara kadar yorulmayın. Şimdi gidip biraz ders çalışın. Ben Andican kalesini müdafaaya hazırlamakla meşgul olacağım.

Talim meydanından çıkmak üzere olan Babür'ün içine düşen bir hevesle gözleri parladı. Atını durdurarak, peşinden gelen sarı kaşka ata binmiş muhafızı yanına çağırdı. Muhafız yaklaşınca, elini uzatıp atın eyerini sarsarak sıkı bağlanıp bağlanmadığını kontrol etti. Sonra elli adım ileriye giderek attan inip dizgininden yavaş yavaş çekip yürümesini söyledi.

Mülazımlar arasında en itibarlısı, Babür'ün ablasıyla bir anadan süt emen on yedi yaşındaki Noyan Kokaldaş idi. Mezidbey olmadığı zamanlar Babür'ü koruyup gözetme vazifesi ona verilmişti. Babür'ün ne yapmak istediğini anladığından, endişelenerek:

— Şehzâdem, talimden henüz çıktınız. Diğer zor talimleri yarına bırakın, - dedi.

— Tamam, zor olanı yarına kalsın. Şimdi kolay olanı yapalım, - diye cevap verdi Babür gülerek.

Muhafız söylenilen mesafeye varınca atından inerek, dizgininden yavaş yavaş çekmeye başladı. Babür kır atını sürüp muhafızın atına yettiğinde, ayaklarını üzengiden çekip kamçıyı dişleri arasına aldı ve iki at aynı hizaya geldiğinde yükselecek öteki atın eyerinden iki eliyle tutup kendini eyerden eyere attı. Ne var ki muhafızın atı sıçrama esnasında ürküp kaçınca Babür'ün narin bedeni bir an boşlukta sallandı. Ayakları yere çarpıp, "pat" diye bir ses çıkardı, fakat elleriyle sıkıca yapıştığı eyeri bırakmadı. Biraksa yere kötü düşeceğini biliyordu. Bu yüzden can havliyle eyere yapıştı. Kolları gerçekten güçlüydü. Ancak, muhafız atını durdurduktan sonra Babür'ün ayakları yerde sürünmeye başladı ve o an becirim kavuğu başından düştü.

Noyan Kokaldaş yardıma geldiğinde Babür çoktan ayağa kalkmış, fakat rengi kireç gibi olmuştu. Attan aşağı atlayan

Noyan, yerdeki kavuğu alarak Babür'e vermek istediye de, Babür toza belenmiş kavuğa bakmadı bile. Kamçısı, hâlâ dişleri arasındaydı. Onu eline alıp muhafızın çekerek getirdiği kır atına sessizce bindi ve sayfiye ağaçları arasından sürerek hızla çekip gitti.

Noyan, Babür'ün arkasından endişeli gözlerle bakakaldı. Her taraf çalı ve ağaçlarla, hendeklerle kaplıydı. Atlıların geçtiği geniş yol sayfiyenin öbür tarafındaydı. Babür ise dar keçi yolundan, kalın ağaçlar arasından yel gibi gidiyordu. At arkadan atlayıp geçerken Babür'ün başı bir kayısı ağacının dalına çarpmak üzereydi ki, başını zamanında eğip kendini kurtardı, ancak budaklar sırtını yalayıp geçti. O anki sarsıntıyla olgunlaşan kayısılardan birkaçı sapından kopup "çulp-çulp" sesler çıkararak arkdaki suya düştü.

— Niye atını sıkı tutmadın, ahmak! - diye azarladı Noyan muhafızı. -Hepimiz şehzâdenin öfkesine hedef olacağız! Bak, öfkелendi çekti gitti!

Babür, bağın yukarı kısmında yer alan muhteşem köşkün önüne gelince atını durdurdu. Hizmetkârlardan biri, apar topar gelip atın dizginlerini alırken, Babür'ün yalnız ve yalın baş dönmesinden endişelendi. Büyük annesi Esan Devlet hanım, herhalde onu beklemekteydi. Eğer torununun tek başına ve yalın baş döndüğünü görür ve olanları öğrenirse, mülazımlar ve muhafızların cezalandırılacağı kesindi. Çünkü padişah hazretleri Babür'ü göz bebeği gibi koruması için büyük annesine emanet etmiş, sayfiyeyi ve bütün hizmetkârları emrine vermişti.

Muhafız ve mülazımlar korku içinde köşke doğru yaklaşırlarken, mermer havuzun berisindeki ayva ağacına bağlanıp bırakılan kır atı gördüler. Babür'ün havuz boyundaki altın işlemeli kameriyeye geçtiğini anlayınca orada yavaşça attan indiler. Noyan Kokaldaş, Babür'ün kavuğundaki tozu toprağı çırpılmış, elinde evirip çevirerek alıp getirmekteydi. O an Babür başında börkle kameriyeden çıktı. Atı ürkmüş olan muhafız, Babür'ün ayaklarına kapanıp özür dilemeye başladı. Noyan Kokaldaş'ın elindeki kavuğu çok değerli bir hediyeymiş gibi tarta-

rak getirmesi birden Babür'ün çok tuhafına gitmiş ve gülmeye başlamıştı. Ondan kahrılı bir azar bekleyip başlarını önlerine eğmiş bulunanlar, bu âni gülme sesi karşısında şaşkın şaşkın başlarını kaldırdılar. Babür, çocuklar gibi karnını tutarak gülüyordu. Noyan Kokaldaş şimdi elindeki kavuğa başka bir nazarla bakıp gülmeye başlayınca, diğerleri de sırtlarından bir dağ kalkmış gibi gülerek kıpırdadılar. Babür gülmeyi kesip, atı ürken muhafıza:

— Hata senin değildi, - dedi.

Muhafız, ondan büyük bir hediye almış gibi minnettar bir ifadeyle selam verdi. Babür bu defa Noyan'a döndü:

— Büyük annem bilmesinler.

— Bizim de amacımız bu, şehzâdem, - diyerek güldü Noyan ve diğer mülazımlara 'bu sırrı saklayın' der gibi göz etti.

Böyle anlarda Kokaldaş ve akranlar, kendilerini taht varisine sadece hizmet veren genç mülazımlar olarak değil, aynı zamanda onun sırlarına ortak dostlar olarak kabul ederler; bundan kıvanç duyar, Babür'e besledikleri mihr-i muhabbetleri artardı.

Köşkten çıkıp gelen bedergâh, Babür karşısında el pençe divan durup müderrisin içeride beklediğini söyleyince, Babür bugün İslam hukuku dersleri alması gerektiğini hatırladı ve ister istemez akranlarından ayrılıp köşke yöneldi.

Kapıları nefis oymalarla süslenmiş, içindeki altın ve gümüş eşyaların göz kamaştırdığı köşkte şu anda sadece bir tek oda Babür'e aitti. Hocasının kendisini bekliyor olmasına aldırmayarak doğruca sevdiği kitapların bulunduğu odaya yöneldi. Kadife ve deri kapaklar içindeki sahifelere yazılan satırlarda büyük şairlerin nefesleri geziniyor gibiydi. Babür, Firdevsî ve Sâdî'nin binlerce beytini ezbere bilirdi. Şu an kitapları arasından "Hamse"sini alırken, uzak Herat'da yaşayan Alişir Nevâî'yi bir an karşısında görür gibi oldu. Herat'da tahsil görüp gelen Andican'lı mimar Molla Fazlıddin, bu köşkü ve mermer havuzlu, altın işlemeli kameriyeyi yaparken Nevâî hakkında pek çok acaip rivayetler anlatmıştı. Mimâr, Herat'dan Alişir Nevâî'nin Behzad tarafından çizilmiş resminden bir nüsha ço-

ğaltıp getirmiş, Babür'ün de Nevâî'ye âşık olduğunu anlayınca o resmi kendisine hediye etmişti. Babür, resmi "Ferhat ile Şirin" destanı adlı kitabın yanından alıp İslam fıkhiyla ilgili defterinin içine koyduktan sonra hocasının oturduğu odaya geçti.

Bembeyaz sakalı göğsüne yığılmış, başına büyükçe, beyaz bir basma sarık bağlamış olan uzun kaşlı yaşlı müderris, ders-hanenin karşısında benares minder üzerine oturup bir süre tîlâvet tâliminden sonra, Farsça İslam fikhını okutmaya geçti. Babür, Arapça ve Farsça'yı iyi bilir, Kur'an'ın birçok sûresini ezbere okur, manasını tam olarak anlardı. Fıkıh ilminin bazı noktalarını enteresan bulurdu, ama şu an Ferhatların ve Zöhrelerin kahramanlıkları gözünün önünde canlanıyor; sayfiye-deki silah tâlimleri sırasında kanını coşturup köpürten güç, kalp atışlarını hızlandırıyordu.

Aklına düşen bazı güzel beytler, bazen Türkçe, bazen Farsça âhenlerle hocasının okuduğu şeyler arasından sıyrılıp hayalinde yankılanıyordu.

"Kaşı yasun mu deyin, gözü karasın mu deyin?"

"Zi merdân-ı cehân merdi biyâmûz!"¹

Ezberinden okuduğu bu satırlar hayalinden geçerken, defteri arasına koyduğu resmi hocasına göstermemeye çalışarak yavaşça aldı. Gözlerinden ilham ve sevgi akan Nevâî, uzun, siyah bir çakman giymiş, ince bir bastona dayanmıştı. Görünüşüyle iyiliği teşvik eden, iyi olmak isteyenlere yol gösteren bir kişiyi andırıyordu. Babür resme bakarken kendi kendine "Ulu Tanrı nasip etse de, huzurunuzda varsam; yoluma Ehremen, ejderha çıksa da, Ferhadınız gibi hepsini öldürüp geçsem, o vakit siz bana.. Şiirin tilsimini açacak anahtarı verir misiniz?" diye söylendi.

Hocası birden, okuttuğu derslerin boşa gitmekte olduğunu sezdi ve yavaşça yerinden kalkıp Babür'ün yanına geldi. Babür, resmi saklamaya fırsat bulamamıştı.

1- Mertliği cihan mertlerinden öğren.

— İnsan resmi mi?- diye sert bir ifadeyle sordu hocası.- Kur'an-ı Kerim'den ibret dinleyeceğiniz yerde, dinin kesinlikle menettiği ressamlıkla uğraşıyorsunuz!

— Müderris cenapları, bu resmi ben çizmedim. Herat'dan getirmişler. Bu büyük insan, Alişir Nevâî'dir. Müderris, şair Nevâî ismini işitmiş, fakat eserlerini henüz okumamıştı.

— İnsan resmi çizmek lanetli şeytanın işidir! Hadi şehzâdem, verin şu resmi bana! Verin!

Müderrisin öfkeli çehresi o resmi yırtıp atacağını gösteriyordu.

Müderris, Babür'ün resmi vermemekte direnmesine rağmen, tahtın varisine ağır konuşmaktan çekiniyordu. Babür'e kırıldığını Esan Devlet hanıma şikayet etmeye karar verdi.

Babür, elli beş yaşlarındaki heybetli büyük annesinin, sade beyaz atlas blüzünü hışırdatarak dershaneye gelmekte olduğunu görünce, hemen ayağa kalkıp selam verdi. Esan Devlet hanım, resmi eline alarak gayr-ı ihtiyari dikkatli bir şekilde Nevâî'nin tasvirine baktı:

— Yüzü nurlu bir zatmış,- dedi. Sonra ipek tülbentiyile yüzünü müderrise karşı yarı kapatıp: -Müderris cenapları, bu resim Herat'da şariat alimlerinin müsaadeleriyle çizilmiştir! - diye ilave etti.

— Hanımefendileri beni mazur görsünler,- diye söze başladı müderris kapı önünde kaşları çatık vaziyette yere bakarak.- Fakat Herat'da şariat kanunları bozulmuştur. Şiilerin tesiriyle çizilen bu resim, bizim temiz sünni mezhep inancımızla kesinlikle ters düşmektedir. Ben, taht varisine şunu anlatmak istiyorum ki, Muhammed aleyhisselamın bize vasiyet ettiği gerçek Müslümanlık şu anda Horasan'da değil, Mâverâünnehir'dedir!

Esan Devlet hanım, müderrisle mezhepler konusunda tartışmak istemedi. Babür'e dönüp:

— Müderris cenapları bir cihetten haklıdır,- dedi.- Fıkıh dersinde resime bakmak yersizdir, yavrucuğum. Allah inayet ederse, siz hükümdar olup memleket idare edeceksiniz. Bu yüzden fıkıh hükümlerini başından sonuna kadar iyi öğrenin.

Resmi ben alayım.

Babür, kısa bir süre için resmi büyüük annesinden alıp dikkatlice baktıktan sonra kitabın arasına yerleştirerek tekrar verdi.

— Lütfen dikkatli muhafaza ediniz,- dedi. Esan Devlet hanım torununun sözlerini beğenmişti:

— Belki Alışir beyi Andican'a davet edersiniz.

— Gelirler mi?- diye sordu Babür gözleri parlayarak.

— Semerkand'a gelmişlerdi. Fergana vadisinin şöhreti her yerde bilinir. Mümkün olursa elbette gelirler. Alışir beyin son derece temiz, velîmeşrep bir kişi olduğunu duyuyoruz. Şayet gelirlerse müderris cenaplarıyla da görüşecekleri şüphesiz!

Müderrisin gözleri parlamıştı. Kamburunu doğrultup:

— Keşke öyle olsa! - dedi.

Esan Devlet hanım, hocayla öğrencisinin arasını ustaca bir şekilde bulmaktan memnun bir halde dershaneden çıktı.

Güneş tepeye dikilip öğle ezanı okununca, köşkün her tarafını bir sessizlik kapladı. Orucun verdiği bitkinlikle yaz sıcağında halsizlenen insanlar, saatlerin çok zor geçtiğinin farkına bile varamadan odalarına çekilerek, yataklarına uzanıp, orucu uykuya tutturmayı âdet edinmişlerdi.

Babür de bugünkü derslerini bitirmiş, kendi odasına çekilip yanlamasına uzanmıştı. Ne var ki biraz önceki tatlı hayaller beynini zorluyor, bir türlü uyumasına fırsat vermiyordu. Kağıt kalem alıp şiir yazmak istedi. Ama şu anda ezberindeki şiirlerden başka bir şey aklına gelmiyordu. Bunun üzerine başka bir defter alarak Fergana vadisi hakkındaki düşüncelerini nesir türünde yazmaya başladı: "Yusuvarlak dağlar. Av hayvanı ve kuşu bol. Beyaz ceylanı Ahıs çölünde gördük. Mergilan civarında da var.." Babür, Fergana vadisinde gördüğü her güzel şeyi yazmak istiyordu. Çünkü Herat'da Alişir Nevâi huzuruna vardığında bu yazılara çok ihtiyaç duyabilirdi.

Kendini yazma işine iyice kaptırdığından, köşk önüne gelen atların ayak seslerini dahi duymamıştı. Birden sessizliğe bürünmüş köşkün bir odasından dövünerek ağlayan bir kadın sesi işitildi. Babür, korkarak başını kaldırdı. Ağıt sesleri, Esan Devlet hanımın odasının bulunduğu taraftan geliyordu. Sıçrayarak ayağa kalkıp, işittiği ağıt sesinden tüyleri diken diken olmuş vaziyette büyük annesinin bulunduğu odaya doğru gitti.

Kapı ardına kadar acıktı ve Esan Devlet hanımın yaşmağı başından aşağı düşmüştü. Kızı Kutluğ Nigar hanımın gönderdiği mektubu okumaya çalışıyor; ancak, yaşlı gözleriyle hiçbir şey göremiyordu.

Ahıs'dan ölüm haberini alıp getiren Kasimbey, sırtını duvara dayamış güçlkle ayakta duruyordu. Seksen çağırmlık

yolu at sırtında hiç dinlenmeden almış, kirpiklerine varıncağa kadar toza belenmişti.

Bu ölüm haberi, şu ana kadar toz pembe bir dünyada yaşayan Babür için güller arasından fırlayıp önüne atılan bir yılan gibiydi. Kasimbey'den korkmuş gibi rengi uçmuş vaziyette birden kendini dışarı attı. Onun peşinden dışarı çıkan Kasimbey, diz çökerek, boğuk ve yalvarmaklı bir sesle konuşmaya başladı:

— Şehzâdem!. Tanrı size kuvvet versin! Artık puşt-ı penâhımız sizsiniz! İki tarafımızı düşman bastı. Beni valideniz görevlendirip gönderdiler. Derhal Andican kalesine varıp beyleri toplamalıyız!

Esan Devlet hanım, o an kendini parçalayıp, ağlayarak oturmanın sırası olmadığını anlamıştı. Kasimbey'i ayağa kaldırarak:

— Sadakatinize minnettarız,- dedi.- Siz Babür Mirza ile birlikte gidin! Şimdi biz de sayfiyeden kaleye geçeriz.

Duyduğu müthiş haber, Babür'ü sessizliğe garketmişti. Sessiz sedasız giyinip atına bindi. O an parlayıp duran ağaçlar ve içi su dolu mermer havuzun sessizce gözyaşı döktüğü hissine kapıldı. Bunların hepsini babası meydana getirmişti. Artık o insan buralara bir daha gelemeyecekti. Aha şu Çin armutlarını Ömerşeyh Mirza diktirmişti. Bu ağaçlar şimdi meyve vermiş ve meyveleri neredeyse olgunlaşmak üzereydi. Halbuki, onları diktiren insan, artık hiçbir zaman meyvelerini tadamayacaktı.

Sayfiyeden çıkıp taş yoldan giderken Babür tekrar babasını hatırladı. Babasının bu yola döşettiği taşlar hâlâ duruyordu. Uzaktan göze çalınan kaleyi de o yaptırmıştı. Dimdik ve sapasağlam ayakta idi. Evet, herşey yerli yerince duruyordu; fakat o yoktu. Artık babasını bir daha hiç göremeyeceği duygusu bütün benliğini sarınca, firak acısının verdiği hisle gözlerinden süzülüp akan yaşlar yanaklarından aşağı doğru inmeye başladı.

Ön tarafları suyla dolu hendekle çevrilmiş, onbir arşın yüksekliğindeki surlarla ihata edilmiş olan Andican kalesi göründü. Mirza kapısına yaklaştıklarında içerden beş altı atlı çık-

tı. En önde semiz atını sürüp gelen çekik gözlü ve Moğol suratlı bey, Babür'ün annesinin süt kardeşi Şirim dayısı idi. Babür'ün çehresindeki derin üzüntüyü görünce hemen attan atlayarak ağlamaklı bir sesle:

— Bir türlü inanamadım, şehzâdem! - dedi. - Puşt-ı penâhımızdan ayrı kaldığımız doğru mu? Ah, vefasız dünya!

— Siz kimden duydunuz?- diye sordu Kasimbey. - Şimdilik bu haberin gizli kalması gerekirdi!

Şirimbey endişeye kapılarak:

— Allah'ın kudretine bakın ki, - dedi, - posta güvercinlerinden biri havada uçarken birden yok oldu. "Onu kim düşürdü?" diyerek dama çıktım. Bir süre sonra güvercin gelip önüme kondu. Kanadının altında bir kağıt vardı. Alıp baktım ki, bu kötü haber yazılıymış! Kim yazmış! Melekler mi yazıp gökyüzüne göndermişler, bilmiyorum!

Şirimbey bir eliyle Babür'ün atının eyerinden tuttu ve kuşağına yaklaşıp yavaş bir sesle:

— Şehzâdem, kaleye girmeyin, tehlikeli, - dedi.

Kasimbey bu sözleri işitmişti. Ömerşeyh Mirza döneminde doğru dürüst bir göreve getirilmeyen ve bu yüzden gönlü kırılgan olan Şirimbey, şimdi Babür'e başkalarından daha fazla mihr-i muhabbet gösterip güvenini kazanmak ve yüksek mevkilere gelmek istiyordu. Bunu hisseden Kasimbey sakın bir şekilde:

— Şehzâdem, daha fazla endişeye gerek yok, - dedi. - Hemen kaleye girip sadık beyleri toplayalım.

Şirimbey kendisi yerde olduğu için at üzerinde bulunan Kasimbey'le konuşmayı zül addedip, atına bindikten sonra sert bir tavırla:

— Henüz durumları bilmiyorsunuz, Kasimbey efendi! - dedi. - Sadık beyleriniz Hocend'i düşmana teslim ettiler! Isfara'yı verdiler! Mergilan'ı peşkeş çektiler!

— Mergilan'ı mı?! - diye sordu Babür korkmuş gibi. - Ne zaman?

— Şimdi haber geldi! Düşman it sürüsü gibi hızla Kuva'ya yaklaşmakta! Şimdi sıra Andican'a geliyor! Sadık beyler Andi-

can'a gelip şehzâdemi düşmana teslim mi etsinler? Hayır! Ben sağ oldukça buna müsaade etmem!

Babür, henüz şokunu atlatabileceği felaketin hemen ardından gelen bu şom haberler karşısında adeta dondu kaldı. Bütün gün oruçlu olmanın verdiği bitkinlikle dili damağına yapışıp kalmıştı. Suyu özleyen gözleri, korgan duvarı altındaki hendekte bulunan rengi koyulaşmış suya takıldı. Bekleyip durmaktan rengi değişmiş şu su dahi ona oldukça berrak görünmüştü. Nemsiz diliyle kuruyup kalan dudaklarını ıslatmaya çalıştı.

Şirimbey, cüratkâr bir hareketle Babür'ün atının altın bezekli yularını aldı:

— Şehzâdem! Ben sizin sadık dayınızım. Müsaade edin, sizi bu tehlikelerden uzaklaştırayım!

Babür, henüz Şirimbey'in sözünü ettiği tehlikeleri o derece düşünmüyor ve hatta açıkça sezemiyordu. Şu an acılarla yoğrulmuş kalbi, susuzluktan kuruyan teniyle, yakındaki kapalı ve sessiz kaleden çok uzaktaki fundalıkları, geniş ve açık alanları tercih ediyordu. Bu yüzden Şirimbey atının başını arkaya çevirirken mani olmadı. Fakat Kasimbey telaşa kapıldı.

— Şehzâdem, validenizin tavsiyeleri başka yöndeydi.

— Valideleri burdaki durumu bilmiyorlar! - diyerek Şirimbey Babür'ün yerine cevap verdi. Fakat Kasimbey onun sözlerine aldırmadı. Babür'e yaklaşıp:

— Hanımefendi hazretleri, bugün defin merasimini tamamlayıp yarın Andican'a gelecekler. Büyük anneniz de sayfiyeden kaleye geçecekler. Onlar sizi nerde bulacaklar?- dedi.

Babür kendini toparlamaya çalışarak Şirimbey'den sordu:

— Nereye gidiyoruz?

Şirimbey, Kasimbey'e duyurmamaya çalışarak Babür'ün kulağına fısıldadı:

— Aladağ taraflarına. Oş'a. Belki Özgent'e.

Ancak, Babür bunu Kasimbey'den gizlemek yerine sakince:

— Oş yolunda olacağız. Anama haber verin,- dedi.

— Ben önce kaledeki beylerle konuşayım, beyzâdem! Onların ne düşüncede olduklarını öğreneyim!

— Ondan önce Hoca Abdullah'la buluşun.

— Bu emrinizi yerine getireceğim!

Kasimbey atını kale giriş kapısına doğru çevirirken, Babür de yanındaki elli kadar muhafızla birlikte oradan uzaklaşmaya başladı.

Korgan içinden giriş kapısının damına çıkan kısa boylu bir uşak, mazgallar arasından onları gözetlemekteydi. Kasimbey giriş kapısından sert hareketlerle içeri girerken, o da mazgallar arasından sıyrılıp yere indi ve atına atladığı gibi, efendisi Ahmed Tenbel'in kendisini beklediği yere doğru yola koyuldu.

Meyveleri iyice olgunlaşmış geniş bahçenin yukarı kısmında, mermer kubbeli bir hamam vardı. Bahçe sahibi Yakubbey, yazın sıcak günlerinde, bu hamamın misafirhaneye benzetilerek süslenen sakın bir odasında istirahat ederdi. Kıymetli halılarla döşenen odanın karşısında Ahmed Tenbel oturuyor ve gümüş kaplamalı sürahiden içde çiçeği desenli çamçağa kımız doldurup içiyordu. Kımızını içtikten sonra elinin tersiyle sarı bıyıklarını sildi.

— Tanrı affetsin, bugün orucu bozdum. Yolda susuzluktan dilim damağıma yapıştı. Kendimden geçip attan düşecek hale geldim.

— Bugün mazursunuz, - dedi Yakubbey. - Zarurest ma'zurerest. Yani özür sahibi mazurdur. Zor işle görevlisiniz. Eğer işler umduğunuz gibi gider ve Cihangir Mirza tahta oturursa, siz de onun en yakın adamı olacaksınız.

Bu parlak istikbali bir an göz önüne getiren Ahmed Tenbel, yerinde şöyle bir silkindi. Ön iki dişi düşmüş olan tombul Yakub bey, imtihan edici nazarlarla onu süzüp durmaktaydı. Bu bakışlarda "Benim bu tehlikeli işe neden baş koyduğumu unutmazsınız değil mi?" der gibi bir mânâ vardı. Ahmed Tenbel kendine gelerek:

— Bey cenapları,- dedi.- Biz ikimiz aslen Moğol soyundayız. Barlasların bu kadar zaman Fergana vadisinde hükümranlılık sürmeleri yeter. Şimdi sıra bizde. Ben sizi Moğol beylerinin en ulusu olarak kabul ederim. Allah yüzümüze bakar da ben taht varisinin vezir-i azamı olursam, o zaman benim vezir-i azamım da siz olursunuz!

— İnşallah! - diye karşılık verdi Yakub bey kısa sakalını sıvazlayarak.- İnsan suya kandıktan sonra açlık hissedermiş. Hadi biraz yahniden atıştırın!

Ahmed Tenbel, seramik tepsideki ete elini uzatmak üzereyken kapı yavaşça açıldı. Hemen tepsiyi bir kenara itip, bakışlarını kapıya çevirdi. Biraz önceki bodur uşak, efendisinin rahatını bozduğu için özür dilermiş gibi eşik gerisinde durup tâzim kıldı:

— Müjdemî verin bey cenapları! - dedi.- Babür Mirza kaleye girmeden geri döndüler.

— Aliyyül âlâ!

Bu, Ahmed Tenbel için gerçekten sevindirici bir haberdî. Deri keseden bir tane altın çıkarıp kapı önüne attı. Bodur uşak altını alelacele kaparak, iki büklüm vaziyette teşekkür etti ve Ahmed Tenbel'in işaretiyle kapıyı yavaşça kapatıp geriye çekildi.

Ahşî'dan Andican'a gelip doğruca Yakub beye uğrayan Ahmed Tenbel, padişahın ölüm haberini ilk önce Şirimbey'e ulaştırmıştı. Onun hayli endişelendiğini görünce, kendisini kenarda tutmak için güvercin yardımıyla imzasız mektubu ona ulaştırmayı başarmıştı.

— Tavsiyenize uygun olarak yapılan işin sonucu iyi çıktı! - dedi ev sahibine memnun nazarlarla bakarak.

— Evet, artık Şirimbey yeğenini her türlü tehlikeden çok güzel korur. Onun en nüfuzlu beylerinden olmak için Ala-dağ'dan bile aşar.

— Şimdi Babür'ün tehlikeden korkup kaçtığını herkese duyurmamız lazım. Halk böylesine tehlikeli günlerde Babür'ün ata yurdu Andican'ı terkedip kaçtığını öğrenince ondan soğuyacak. İşte ondan sonra Şehzâde Cihangir'in tahta oturmasına hiçbir engel kalmaz.

Yakub bey sakalını tutamlayarak bir süre düşündükten sonra:

— Bunu halka duyurmak için en uygun yer pazardır, - dedi. - Benim tacir müşterilerim var.

— Ancak, bu haberin bizden çıktığını hiç kimse bilmeme-
li!

— Merak etmeyin Ahmed bey cenapları. Sır tutmanısını biliriz biz..

Andican halkı, düşman askerlerinin yaklaşıp geldiği şu günlerde oldukça endişeliydi. Bunlar yetmiyormuş gibi, bir de “Padişah yardan düşüp ölmüş, bugün şehri düşman basacakmış; Şehzâde Babür korkup kaçmış!” dedikodusu ortalarda dolaşmaktaydı. Andican mahalleleri ve pazardaki sundurmalar altındaki dükkanlar, ticaretin en hızlı saatlerinde birer ikişer kapanmaya başlamıştı. Şu anki dedikodunun nereden çıktığı bilinmiyordu, fakat ağızdan ağıza dolaşırken başka şeyler de eklenerek değişik şekiller alıyordu. Neticede “Düşman Ahı'sı” basıp padişahı yardan aşağı atarak öldürmüştü!” şeklinde sözler dolaşmaya başlamıştı. Bu arada, halk arasında dolaşan casuslar da, korkunç dedikoduları şehir valisine ulaştırmak için çoktan saraya doğru yola koyulmuşlardı.

Bu sırada Kasimbey, Şehzâde Babür'ün üstadı Hoca Abdullah'ı evinden alarak, birlikte saraydaki beylerin yanına gelmişlerdi. Gerek Hoca Abdullah ve gerekse diğer beylerin padişahın ölümünden kesinlikle haberleri yoktu. Haberi Kasimbey'in ağzından işittikten sonra savaş tehlikesi gözlerinde büyüyerek paniğe dönüşüverdi. Bu yetmiyormuş gibi casuslardan birinin gelip şom seslerden dolayı her tarafta panik başladığını anlatması üzerine, boylu poslu şehir valisi Uzun Hasan şaşkın vaziyette:

— Şans bizden yüz çevirdi, beyler! - dedi ağlamaklı bir tavırla. - Dışarıda düşman, içeride panik. Şehzâde Babür'ün kaleye girmeden geri dönmeleri boşuna değil!

Kendi gibi sakal ve bıyığı da kapkara olan Hoca Abdullah, büyük bir âlim oluşunun yanı sıra, Andican beyleri arasında da en fazla nüfuza sahipti. Babür Mirza dahi onu kendisine müşid kabul etmişti. Bu yüzden Uzun Hasan, Hoca Abdullah'ın alaylı tavrına karşı ters bir cevap veremedi.

— PİRİM! - dedi Kasımbey.- Şehzâde Babür'ün fazla uzaklaşmadan geri dönmesi şart!

— Ben Şehzâde Babür'ü iyi tanırım,- dedi Hoca Abdullah.- O korkup kaçacak kişi değildir. Beylerinin sadakatini ölçmek için böyle davranmıştır. Pazardaki dedikodu, fitne alâmetidir. Eğer fitne olmamış olsaydı, şehzâdenin böyle davrandığını bizden önce pazardakiler nereden öğrenmiş olabilirlerdi?

Uzun Hasan, bir türlü akıl edemediği bu fikri mantıklı bulmuştu. Babür'ün kalbinden geçenleri Hoca Abdullah'ın bildiğine iyice inandı ve onu bir veli gibi görmeye başladı.

— PİRİME her şey âyân imiş! - dedi samimi bir inançla.- Artık pîrimiz ne buyururlarsa biz hazırız!

— Bana âyân olan şu ki,- dedi Hoca Abdullah sesini alçaltarak, - eğer bir ten bir can olup Şehzâde Babür'e hizmet verirsek, hepimiz kurtuluruz. Hiçbirimizin bir kılına bile zarar gelmez!

Hoca Abdullah'ın tam bir samimiyetle söylediği bu sözler, Uzun Hasan'ı endişelendirmişti. Çünkü onun dediği gibi, şayet Şehzâde Babür padişah olursa, şu anda kendisinin ağzından çıkan vehimeli sözlerin cezasına dūçar kalmaz mıydı? Rakipleri bu endişelerini padişah olacak kişiye aktarıp valilik makamını elinden almazlar mıydı? Hayır, Uzun Hasan'ın buna fırsat vermemesi gerekirdi:

— PİRİM! - dedi.- Bana izin verin, Şehzâde Babür'ün huzurlarına kendim varayım. Beylerin namına sadakatınızı bildirip, kaleye davet edeyim!

— Niyetiniz takdire değer, Hasan bey cenapları. Fakat siz valisiniz. Siz önce şehirdeki galeyanı bastırın. Dedikodunun kaynağını bulun. O zaman Şehzâde Babür'ün himmetine mazhar olursunuz.

— Yine keramet gösterdiniz, pîrim! Hemen bu işin üstüne gideceğim! Hemen!

Yaz günleri hava öyle çok ısınıyordu ki, at nallarından çıkan toz toprak insanın yüzüne değdikçe cız cız yakıyordu. Rüzgardan eser yoktu. Bir dal bile yerinden kıpırdamıyor, yaprak dahi oynamıyordu. Aşırı kumlu dar sokaktan geçerken Babür'ü ter bastı. Birden daha dün bu saatlerde Andican nehri boyunda yan gelip yattığını hatırladı. Bundan birkaç saat önceki hayatı, sayfiyenin tertemiz havası, soğuk suyla dolu havuz, serin köşk, dertsiz endişesiz geçen saatler.. Artık hepsi gerilerde kalmıştı. Sanki şiddetli bir tayfun kendisini bu mesut hayattan alıp meçhul bir yerlere doğru uçurmaktaydı. Bir an at nalları altından yükselen toz bulutunu bu tayfunun bulutuymuş gibi düşündü. Onu babasından ayıran, puşt-ı penâhından cüda kılan ve tehlikelerin kucağına atan meş'um kuvvet, sanki bu tayfunun gücüydü. Kendisini korumakla görevli şu elli yiğit dahi bu tayfunun kucağında sarsılıyor gibi kapkaranlık gözük-tü. Esasen bütün gün oruçlu olduğu için gözlerinin önü karar-maktaydı. Çevresindeki atlılar dimdik ilerliyor olsalar dahi, onun nazarında tayfunun etkisiyle sağa sola yalpa yapıyor gibiydiler.

Özgent yolunu takip ederek Namazgâh'a vardıklarında, uzaktan karlı dağlar gözüne çalındı. Babür, dağın serinliğini yüzünde hissetmiş gibi bir an önce oraya ulaşmak amacıyla atının boynuna eğilip hızlandırdı ve kurumuş dudaklarını güçlükle aralayarak Şirimbey'e seslendi:

— Daha hızlı!

Şirimbey ise dönüp arkasına bakarak:

— Ulak geliyor! - diye karşılık verdi. - Duralım.

Andican beylerinin gönderdiği ulak, Hoca Abdullah tarafından yazılmış mektubu Babür'e takdim etti. Babür, sarılı mektubun ipek kurdelasını çözüp yanında duran Noyan Kalkadaş'a uzattı:

— Okuyun!

Mektupta Andican beylerinin Babür'e bağılılıklarını bildirdikleri yazılıydı ve ayrıca bir takım dedikoduların çıktığı, kimliği meçhul fitnecilerin “Şehzâde Babür korkup kaçtı” şeklinde iftiralar yayarak, halkı inandırmaya çalıştıkları kaydedilmişti.

— İşte ben sizi bu fitnecilerden korumak istiyordum, şahzâdem! - dedi Şirimbey Babür'e.- Şimdi durum kötü. Kale bu fitnenin ocağı. Kaleye dönmeyin, şehzâdem! Sadık beyler iseler peşinizden gelsinler!

“Korkudan ata yurdunu bırakıp kaçtı.” - Bu dedikodu ağızdan ağıza, şehirden şehire, köyden köye ulaşabilir!

— Hayır! - dedi Babür atının başını geriye çevirerek.- Ben, kaçacak biri değilim!

— Şehzâdem, bunların hepsi uydurma!

— Ben bunun uydurma olup olmadığını ispat edeceğim! Hepiniz dönün! Kaleye dönün!

Babür, geriye çevirdiği atının dizginlerini gevşetip uyluğuna kırbaç bastı. At yel gibi uçup giderken, göğsüne çarpan rüzgar biraz olsun rahatlamasını sağlamıştı. Biraz önceki korkunç tayfun güya geride, arkadan peşi sıra gelen muhafız ve askerlerin arasında kalmıştı.

Güneş batmaya yaklaştığı sırada Andican kalesine gelmişlerdi. Akşam saatlerinde kalabalık olan sokaklarda şimdi in cin top atıyordu. Dükkanlar kapalı; her taraf alabildiğince sessiz; şehir korku içinde titriyor gibiydi.

Şirimbey, önde giden Babür'ü korumak amacıyla muhafızlara “çember içine alın” şeklinde işaret verdikten sonra, ilerleyerek en öne çıktı. Babür, çevresi atlılar tarafından sarılınca yine fırtınanın kolları arasındaymış hissine kapılarak, boğulduğunu zannetti. Dört tarafı insanlar ve atlarla kuşatılmıştı. Bir hamleyle ileri doğru atıldı. Atına kamçıyı basarak muhafızların kuşatmasını yarıp dışarı çıktığında, alnına vuran serin rüzgarın etkisiyle biraz rahatladı. Şirimbey, tekrar bir hamleyle Babür'ün önüne geçmeye yeltenince, bu defa Noyan Kokaldaş onun atının dizginini sıkıca yakaladı.

— Bey cenapları! Bırakın şehzâdem önde gitsinler. Halk tahtın varisini görsün, gönlü rahatlasın. İşte, pencerelerden başını uzatıp bakanlar, iftiracıların yalan söylediklerine iyice inansınlar!

— Fitneciler bir delikten beyzâdemi oklasınlar mı?

— Ağzını hayra aç!

Hoca Abdullah, bir grup bey ve mülazımlar, Babür'ü karşılamaya çıktılar. Babür attan inip hocasıyla tokalaşırken birden göğsü doldu ve gözlerinden yaşlar süzüldü. Hoca Abdullah, beti benzi solmuş, dudakları titreyip duran Babür'ü bağrına basıp teselli edesi geldi; ancak, beyler ve askerlerin gözü önünde tahtın varisini kucaklamak terbiyesizlik sayılır düşüncesiyle kendine hâkim oldu. O da ağlamaya başlamıştı:

— Zor günlere kaldık şehzâdem, başımıza bela yağıyor! - Artık bizim puşt-ı penâhımız sizsiniz!

Mezidbey, âyanlar arasından bir iki adım öne çıktı. Kendisinin şehzâdenin atabeyi olduğunu belirterek, Hoca Abdullah'ın sözünü yarıda kesti:

— Şehzâdem, bütün beyler size bağlıdırlar ve hizmetinize âmâdedirler!

Babür, toplanmış olan beyleri süzüyordu. Bütün beyler Mezidbey'in söyledikleri tastik edip, ellerini göğüslerine koyarak tâzim kıldılar.

Babür, titrek bir sesle:

— Minnettarım! - dedi.

Tekrar ata binip saray kapısından içeri girerken arkadan yetişip gelen Yakub bey de beyler arasına katıldı. Babür'ün geri dönüşünden tuhaf şekilde şüphelenmiş ve şüphelerini gidermek amacıyla derhal atına atlayarak sadakatini bildirmeye gelmişti. Hoca Abdullah sağda, Mezidbey solda at koşturarak Babür'ü payitahtın yukarı kısmındaki kışık saraya götürdüler.

Daha önce Andican başkent iken, taht bu kışık sarayda idi. Sonraları payitaht Ahsı'ya nakledilince, sütunları oyma nakışlarla bezetilen mermer basamaklı bu saray, önceki haşmetini kaybetmiş ve bakımsızlaşmıştı. Bugün ise Hoca Abdullah'ın emriyle şehzâde gelmeden önce sarayın merdivenlerine

yeniden yolluk döşenmiş, daha önce tahtın bulunduğu büyük salon Türkmen halıları ve çuha minderlerle kaplanıp, özel bir yer hazırlanmıştı.

Babür, mor renkli yollukların döşendiği merdivenlere adımını atarken, kuruyan boğazını ıslatmak için yutkundu; ancak, ağzında tükürük kalmadığı için boğazından sanki sert bir şey geçiyormuş gibi hissetti. Tahtın varisine hizmet etmek için toplanan beylerden hiçbirisi şu anda Babür'ün bir yudum suya ihtiyacı olduğunu hissetmiyordu. Bunu az buçuk sezen bazı kişiler ise, bunca insan önünde genç padişaha oruç bozdurmak Müslümanlığa yakışmaz düşüncesiyle çekingen davranıyorlardı.

Herkes oturduktan sonra Hoca Abdullah Kur'an okuyarak bugün Ahsı'da defnedilen Ömerşeyh Mirza'nın ruhuna bağışladı. Birkaç kişi:

— Allah mekanını cennet eylesin,- derken, bazıları da Babür'e dönüp taziyede bulundular.

— Muhterem beyler! - diye sözü başladı Hoca Abdullah.- Savaş endişesi olmasaydı, önce matem merasimi yapardık. Ancak, işittiğimize göre Ahsı'da hazreti âlîlerinin şanına yakışır bir cenaze töreni düzenlenmiştir. Düşmanın Andican'a iyice yaklaştığı şu ağır günlerde, bizim birinci toplantımızın amacı, devleti yeni padişaha devretmek hususu olmalıdır.

Mezidbey'in öte yanında tombul Yakub bey oturmaktaydı. Hoca Abdullah'ın sözlerine herkesten önce katılarak:

— Bilgece bir tedbir düşündünüz, pîrim! - dedi.-Bendenizin fikrine göre de Şehzâde Zahirüddin Muhammed Babür'ü meşrû padişah ilan edip, okunan hutbelerde mübarek isimlerini zikrettirmek gerek!

Babür, pat diye başını çevirip Yakub beye baktı. Onun sesindeki tatlılık, yüzündeki heyecan ve hatta ön dişleri dökülmüş ağzının yayvan bir şekil alışı, Babür'e nedense sempatik göründü. Yakub beyin en nüfuzlu ve inatçı Moğol beylerinden olduğunu herkes bilirdi. Fakat bundan birkaç saat öncesine kadar Babür'e karşı fitne fesat tertiplemeyle meşgul olduğu kimse bilmediği bir şeydi. İşte Yakub beyin herkesten çok Ba-

bür taraftarıymış gibi gözükmesinin arkasında yatan gerçek de bu sırrını örtmeye çalışmaktan öte bir şey değildi. Onun sırrının öğrenilmesinden endişeye kapılarak, yalvarır gözlerle Babür'e bakması, aşırı şekilde heyecanlanması, şehzâdenin hayli tuhafına gitmişti. Yine de onun herkesten önce atılarak şehzâdeyi padişah ilan etmesi, Babür'ün kalbine bir serinlik verdi. Çünkü Babür ne zamandır tahta çıkıp beylerin başına geçerek, zaferden zafere koşma arzusuyla zaten yanıp tutuşuyordu. Yakub beyden sonra diğer beylerin de birbiri ardına Babür'e biat etmesi, onun bu arzusunun bulutlar arasından sıyrılıp çıkan dolunay gibi gerçekleşme safhasına geleceğinin alâmetiydi. Şu an için başına gelen musibetler ve hatta içini yakıp kavuran su-suzluk dahi aklından çıkıp gitmişti.

O sırada şehir valisi Uzun Hasan, tâzim kılarak kapıdan içeri girdi:

— Şehzâdem! - dedi öne doğru eğilerek.- Sizi karşılayamadığım için kulunuzu affedin. Çünkü Andican'da çirkin dedikodular yayan fitnecileri yakalamakla meşguldüm. Sonunda fitnecilerden birini yakalayıp getirdim.

Babür gayr-ı ihtiyarî öne doğru eğildi:

— Hangi fitneci? Kimmiş o? Getirin!

— Emriniz olur, şahzadem! - diye cevap verdi Uzun Hasan apar topar geriye dönerken.

Bütün gözler açık kapıya çevrildi. Yakub beyin yüzü kireç gibi oldu. İster misin Ahmed Tenbel yakalanmış olsun? Eğer öyleyse, kendi sırrının da ortaya çıkacağı kesindi. Paniğe kapılmış bir halde gözlerini pencereye çevirdi. Pencere oturduğu yerden hayli uzaktaydı ve altında sarayın on arşın yüksekliğindeki duvarı vardı. Hayır, oradan kaçını kurtulması mümkün değildi. Birden titremeye başladı.

O an kapının gerisinde kalın sesli birinin:

— Bırakın beni, ben suçlu değilim! - dediği işitildi. Hayır, bu Ahmed Tenbel'in sesine benzemiyordu.

Beyaz ipek yelek giymiş iri cüsseli, uzun boylu bir kişiyi iki muhafız kollarından sıkıca tutarak içeri getirdi.

— Aaa.. Öküz Derviş bu! - dedi Yakub bey birden rahat bir nefes alarak. Andican miravlarının reisi olan bu kişi, ensesi çok kalın olduğu için boynunu biraz öne eğip yürür ve bu yüzden herkes ondan “öküz” diye bahsederdi. Andican arkından dokuz ağız su girse bile yaz aylarında bağ bahçenin sulanmasına yetmez, ensesi kalın olanlar zavallı gariplerin sırasını ellerinden almaya kalkarlar; ama öküz Derviş, çoğunlukla zavalıların yanında yer alır ve beylere dahi sıraları gelmeden su vermezdi. “Bey isen kendine beysin! Allah'ın indinde kimsenin kimseden farkı yok!” diyerek kimseden lafını esirgemediği herkesce bilinirdi. Bu yüzden bazı beyler sürekli ona dış biler; özellikle vali Uzun Hasan onun bir açığını yakalamak için fırsat kollardurdu.

Elleri bağlı olan öküz Derviş, Babür'e ve onun berisinde oturan Hoca Abdullah'a tâzim kıldı:

— Adalet isterim, şehzâdem! Ben fitneci değilim, üstad! Pazarda kısa boylu bir uşak bana söyledi. “Padişah Ahsı'da sarhoş olup yardan yuvarlanarak öldü. Babür Mirza düşmandan korkup Aladağ taraflarına kaçtı,” dedi.

Babür canı sıkılmış bir halde:

— İftira bu! - diye bağırıldı.

— İftira olduğunu ben sonradan anladım, şehzâdem. Beni affediniz - dedi öküz Derviş ve elleri bağlı olduğu halde bir iki adım ileriye gelip yere diz çöktü:- Burada mübarek yüzünüzü görünce iftira olduğuna iyice inandım. Fakat pazarda halk korkuya kapılıp, panik içinde kaçışmaya başlayınca ben de şaşkına döndüm. Birini çevirip “Böyle böyle söylüyorlar, doğru mu acaba?” diye sorarken vali cenaplarının casusları beni dinliyorlarmış..

— Hayır, seni laf sormak bahanesiyle bu çirkin sözleri sağa sola yayarken yakalandın! - dedi Uzun Hasan.

— Kur'an'ı getirin, yemin edeyim!

— Kur'an'la da alay etmek istiyor bu yemin düşkün! - diye çıkıştı Yakub bey Babür'e bakarak. - Şehzâdem, eğer bu kişi sadık bir kulunuz olsaydı, o çirkin sözleri söyleyip dolaşan uşağı kolundan yakalayıp valiye teslim etmez miydi? Halbuki

kendisi bu sözü başkalarına söylüyormuş, yani iftiracı bizzat kendisiymiş. Bunu biraz önce kendisi de bizzat ifade etti!

Öküz Derviş, aklı başından gitmiş gibi:

— El aman! - diye bağırdı.

Yakub bey, terkar Babür'e tatlı bir tebesümle bakarak yavvan ağzını açtı:

— Şehzâdem, rahmetli babanız öküz Derviş'i miravların başına reis tayin etmişti. Babanız sayesinde böyle bir makama getirilen bu öküz, şimdi kalkıp hazretleri için Ramazan ayında sarhoş olup yardan düştü desin ha! Böyle insafsızlık olmaz!

Genç Babür, bu meş'um iftira karşısında giderek öfkelenmekteydi. Yakub bey "Çocuk aldatmak kolaydır," diye geçirdi içinden. Kendisinden çıkan iftirayı bu zavallının sırtına yüklemek için elinden gelen gayreti sarfetmeye karar verdi. Zaten bu işte yalnız da sayılmazdı. Çünkü beylerin çoğu öküz Derviş'e karşı diş bilemekteydiler.

— İftirayı kendisinin çıkardığını itiraf etti,- dedi Yakub bey.

— Suçüstü yakalanmış, cezasını vermek gerek! - diye ilave etti Ali Dostbey isimli suratsız köse birisi Yakub beyi destekleyerek.

Sessizce oturmakta olan Kasimbey, biraz önce Şirimbey'in imzasız mektup getiren güvercin hikayesini hatırladı.

— Belki meseleyi yeniden soruşturmak gerekir,- dedi. Ancak, Mezidbey buna itirazda bulunarak:

— Etraflıca soruşturma yapacak vakit var mı?- dedi. - Düşman Mergilan'ı zaptetmiş, Andican'a doğru gelmekte. Savaş sırasında halkı kuşkuyla düşüren ve padişahın şanına dil uzatan iftiracılara acınmamalı!

— İbret-i âlem için meydanda asmak lazım ki, herkese ders olsun! - dedi Uzun Hasan.

Öküz Derviş'in yüzüne ölüm korkusu yayılmıştı. Dizleri üzerinde ilerleyerek Babür'e yaklaşırken ağlayıp yalvarmaya başladı:

— Şehzâdem, ben iftiracı değilim! Asıl ben iftiracıların kurbanıyım! Bana acıyın! Beş tane küçük çocuğum var! Ümidimi boşa çıkarmayın, şehzâdem!

Öküz Derviş iri cüssesini sallayarak, hüngür hüngür ağlar-ken, elleri bağlı olması sebebiyle yüzünü saklayamadığı için, gözlerinden dökülen yaşlar kırçıl sakalına damlıyordu.

Böyle yaşlı bir kişinin hüngür hüngür ağlaması, Babür'ün kalbindeki gazabı birden bastırdı. Öküz Derviş'e acılamakla birlikte üstadı Hoca Abdullah'dan "bu zavallıyı affedin!" şeklinde bir söz çıkmasını bekledi. Ancak, Yakub bey, Hoca Abdullah'ın ağzını açmasına bile fırsat vermedi:

— Beş çocuğu olan insan dilini tutup otursa olmaz mıydı?

— Ee.. 'Bu öküz çizmeden yukarı çıkmış! - diye söze katıldı Uzun Hasan.- Yoksa padişah aleyhinde laf çıkaranların ağzına iki tane çarpamaz mıydı? Ya da bu haramzâdeleri yakalayıp bize getiremez miydi?

Birbiriyle çelişkili bu konuşmalar, Babür'ün aklını allak bullak etmişti. Aklından çıkıp giden susuzluk tekrar bedenini zorlamaya başlamıştı. Çevresindeki insanların çehreleri, duvarlar, halılar birbirine ulanıp etrafında dönmeye, gözlerinin önü kararmaya devam ederken, ağlayarak konuşmasını sürdüren Derviş'in sözlerinin çok uzaklardan geliyormuş hissine kapıldı.

— Şehzâdem! Adaletli olun! Ben babanızın sadık kullarındandım! Siz, genç ve safsiniz. Daha bu beyleri tanımadınız siz! Bunların bende kuyruk acıları var! Onlara inanmayın, şehzâdem! Halka sorun! Herkes beni bilir! Halk beni tanır!

Ali Dostbey, elini mirava doğru sallayarak:

— Duydunuz mu, şahzadem?- dedi.- Bu öküzün kalbinin ne kadar kara olduğunu gördünüz mü?

Yakub bey, Babür'e doğru saygıyla eğilip, biraz önceki gibi şefkatli bir sesle:

— Bu öküz halkı beylere karşı kışkırtmak istemekte, şehzadem! - dedi.- Düşmanın saldırıya geçtiği bir dönemde erkanı devlet ile halk arasında düşmanlık yaratmaya çalışmakta!

— Niyetinin kötü olduğu buradan belli! - dedi Uzun Hasan ve muhafızlara dönerek emir verdi:- Alın götürün!

Biraz önceki iki muhafız, öküz Derviş'i kollarından tutarak

güçlkle kapıdan çıkarıp götürdüler. Artık Babür'den ümidini kesmiş gibi:

— Ben suçsuzum! - diye haykırdı Derviş.- Senin gibi beyi beş çocuğumun ahı yaşatmaz! Benim suçsuz yere dökülen kanım yutacak hepinizi!

Onun bu feryadı, Babür'ün kalbine sivri bir hançer gibi gömüldü. El ayakları titremeye, oturduğu yerde gözleri pır pır etmeye başladı. Yine biraz önceki fırtınaya tutulmuş gibi çevresindeki kellelerin başı etrafında dönmeye başladığını, gözlerinin önünün karardığını hissetti. Oturduğu yerden düşmemek için ellerini iki tarafına sıkıca kenetledi. Öküz Derviş'in bağırıp çağırmasından iyice gazaplanan beyler, şimdi onun öldürülmesi için daha fazla baskı yapmaya başlamışlardı.

— Bu haramzâdenin kellesi meydanda vurulmadıkça halk arasındaki dedikodu kapanmaz!

— İbret-i âlem için bir tane iftiracının başını kesmek şart!

— Baş kesilsin!

— Vurulsun kellesi!

Adamın biraz önce göz yaşlarıyla ıslanmış sakallı çehresi gözünün önünden bir türlü gitmiyor; feryat eden yalvarışları kulaklarında çınliyordu. Bu adamın ölmesi gerek! Babür'ün de buna emir vermesi lazım. Neden? Beyler bu adamı suçlu bulup, Babür'ü inandırdıkları için mi? Acaba bu beyler onun hakkında Babür'ü aldatıyorlar mıydı? Kimbilir Ahsı'da Ömerşeyh Mirza'yı gaflet anında itip aşağı yuvarlayarak ölümüne sebep olanlar da bunlara benzer beylerdir?.

Babür, birden dertsiz tasasız dolaştığı günleri hatırladı. Daha dün akranları ve arkadaşlarıyla at koşturup oynamıyor muydu? Alishir Nevâî'nin resmine bakıp tertemiz hayallere daldığı günler ne zamandı?

Sanki aradan birkaç yıl geçmiş gibiydi. Halbuki daha bugün sabahleyin veya kuşlukta hayatı güllük gülistanlık, toz pembeydi. Çevresini sarıp sarmalayan bu kara bulutlar nerden çıktı? "Kellesi kesilsin!" diye bağırان her bey, Babür'ün çevresini sarıp karartan, onu güneş ışığından mahrum eden kara bulutlara benziyordu. Yoksa Babür'ü sıkıcı bir atmosferin içine

iten o fırtına, şu kara bulutların estirdiği bir rüzgar değil miydi?

Yoksa bu kara bulutlar, tac-ı tahtın çevresinde hep dolaşacak ve öküz Derviş gibi masum insanların kanlarının dökülmesini mi isteyeceklerdi? Biraz öncesine kadar kara bulutlar arasından güneş gibi parlayarak çıkıp gelen bu tac-ı taht, şimdi tekrar ay tutulmuş karanlık gece gibi korkunç gözükmeye başladı. Babür, meçhul bir tehlikeden irkilmiş gibi, Hoca Abdullah'a yardım isteyen nazarlarla baktı:

— Üstad!

Hoca Abdullah ona doğru dönüp:

— Metin olun, şehzâdem! - dedi.

— Ne yapmam gerek söyleyin! - diye fısıldadı Babür.

— Ferman verin! Beyler kellesi kesilsin diye tutturdular.

— Ya siz üstad?

Hoca Abdullah orda bulunanlara karşı çıkıp öküz Derviş'in affedilmesini isterse, zaten binbir güçlükle bir araya getirilen beyler tekrar dağılıp gidebilirlerdi.

— Şehzâdem,- dedi fısıldayarak.-Padişahlık kurallarına göre tehlikeli savaş dönemlerinde tahtta bulunan kişinin aleyhine söz çıkaran kişiler hain addedilir! Öküz Derviş burda dahi diliyle zehir saçtı. Bütün beyleri karşınıza alamazsınız. Vaziyet tehlikeli.. İdare-i maslahat için Derviş'in kellesini vurdurmaktan başka çare yok!

Ertesi gün öğleye doğru Andican payitahtının karşısındaki infaz meydanında davullar çalmaya başladı. Öküz Derviş iftira atma suçuyla yargılanarak halkın gözü önünde kellesi vuruldu.

Yakub bey, o günün akşamı Ahmed Tenbel ve bodur uşagını gizlice Ahsi'ya göndermişti. Böylece ikisinin arasındaki sırgılığını korudu.

Düşman Mergilan'ı almış, Andican'ı tehdit etmeye başlamıştı. Hoca Abdullah liderliğindeki elçiler, Babür adına Semerkand sultanının Mergilan dışındaki karargahına gelerek barış teklifinde bulundular.

— Sizinle savaşa giren kardeşiniz Ömerşeyh Mirza yar-

dan düşüp öldü! Babür Mirza'yı bir evladınız olarak kabul edin! Sonra o zat sizin damadınız olmak istemektedirler. Sizi baş hükümdarımız olarak kabul etmektedirler. Haraç verelim. Savaşı durdurun, hazretim!

Hoca Abdullah'ın bu teklifine Semerkand'lı beyler şiddetle karşı çıktılar. Çünkü onların bütün ümidi Andican ve Ahsı'yı basıp, talan ederek büyük miktarda ganimet toplamaktı. Yapılacak bir barış onları bu ganimetten mahrum kılacağı gibi, verilecek haraç da sadece padişaha kalırdı.

— Bunca yolu tepip, can alıp can verdikten sonra, bu kadarı yeter deyip eli boş mu dönelim?- dedi Muhammed Tarhan adlı bir bey.

— Barış yapmayın, hazretim!

— Sert olun! - dedi diğer bazı beyler.

Sultan Ahmed, beylerin arzularını geri çeviremeyecek kadar zayıf iradeli idi. Bu yüzden Hoca Abdullah ve beraberindekiler elleri boş dönmek zorunda kaldılar.

Şimdi öncekinden de zorlu bir savaş olacağını anlayan beyler ve askerler, Andican kalesine sığınıp beklemeye başladılar.

Önceki gün atına atlayarak Andican'a giden Molla Fazlıddin, bugün büsbütün ümitsiz bir halde ve ızdırap içinde Kuva'ya geri dönmüştü.

Babür'ün babasının yerine padişah olduğunu duymuş ve ondan himaye talep etmek için gitmişti. Şayet onun huzuruna girebilirse eli boş dönmeyeceğine inanıyordu. Çünkü sayfiyedeki köşkü bina ederken Babür ile dostluk kurmuş ve uzun uzun sohbetlerde bulunmuş; onun son derece zeki, şair tabiatlı ve iyi bir delikanlı olduğunu görerek Alişir Nevâî'nin resmini hediye etmişti. Şimdi ensesi kalın beylerden gördüğü kötülüğü kendisine aktarıp, yardım talep ederse, Babür'ün kendisini eli boş çevirmeyeceği kesindi. Ne var ki payitaht giriş kapısında yine vali Uzun Hasan dikilip durmaktaydı.

— Şehzâde Babür'ün huzuruna girmek için özel izin gerek! - diyerek yolunu tıkamıştı.

— İzini kimden alacağız, vali cenapları?

— Saraybân Yakub beyden!. Aha, kendileri de on kadar muhafız arasında içeriden geliyorlar! Atının sırtında haşmetli bir şekilde duran Yakub bey, sadece vezir-i azam derecesindeki saraybânların takmaya hak kazandıkları enli bir altın kemer vurmuştu beline. Çok parası olan bu bey, Andican müdafaasına herkesten çok para koymuştu ve çerisinin sayısı diğer beylerinkinden fazlaydı. Babür'e son derece bağlı olduğunu her vesileyle söyleyerek, gece gündüz demeden koşturup duruyordu. İlk günü Babür'e aşırı sadakat gösterdiğinden diğer beylerin de isteği üzerine saraybân tayin edilmişti. Bunu henüz öğrenen Molla Fazlıddin, paniğe kapılmış ve sükût-u hayale uğramıştı. Yine de kendisine hakim olmaya çalışarak, ileriden atını sürüp gelen Yakub beyin karşısına dikilmişti:

— Saraybân cenapları, izin verin de Babür Mirza huzuruna gireyim!

Yakub bey atının dizginini gerip, bir an duraklayarak karşısında el pençe divan duran Molla Fazlıddin'i tepeden tırnağa alaylı bir tavırla süzmüştü:

— Girip de ne yapacaksın?

— Mimari bir meseleyi arz edecektim.

— Şu anda genç padişahımıza mimar değil, memleket müdafasına yarayacak savaşı lazım. Savaş bittikten sonra gelin!

Yakub bey "konuşma bitmiştir" der gibi bir hareketle atını sürüp gitmiş, Molla Fazlıddin ise yerinde çakılıp kalmıştı. O an Uzun Hasan'ın:

— Mimar efendi, tavacılar orduya adam alıyorlar, isterse-
niz gidip askere yazılın! - şeklindeki alaylı sözleriyle karşılaşmış ve ona:

— Ölmez sağ kalırsak, elbette mimara ihtiyaç duyulacak günler de gelecektir! - cevabını vererek nefret dolu nazarlarla bakmıştı. Artık Babür'ün huzuruna giremeyeceği kesindi. Zaten Yakub bey ile Uzun Hasan'ın iradesine terkedilen bu kalede kalması dahi fazlasıyla tehlikeliydi. Öküz Derviş'in ölümüne de bu beylerin sebep olduğunu işitmişti. Bu yüzden Molla Fazlıddin için en güvenli yer yine ablasının Kuva'daki eviydi..

Yatsıya doğru avluya ulaştığında ablası ile eniştesinin yaklaşmakta olan düşman tehlikesi karşısında korku içinde oturduklarını gördü. Kuva nehrinin öte tarafında Karkıdan fundalığında karargah kuran düşman askerlerinin yaktıkları ateşlerin alevi uzaktan göze çalınıyordu.

— Molla Fazlıddin, düşman gelirse çelik sandığınızı kendi haline bırakmaz, - dedi eniştesi. - Onu hemen saklayın.

— Boş kileriniz var mı, enişte?

— Var. Aha, yoncalıkta.

— Tahir nerede?

— Mahmud'la birlikte köprüye doğru gitti. Bilmiyorum ne işi var? Sordum ama söylemedi.

Molla Fazlıddin, eniştesinin yardımıyla çelik sandığı tekrar

çuvala koyup yoncalıktaki boş kilere bıraktıktan sonra kilerin ağzını tahtalarla kapattı. Arkasından da tahtalar üzerine yonca bağlarını yüksekçe yığıp bıraktı.

Gökyüzü kesif bulutlarla kaplıydı. Yağmur nafiften çiseliyor, Kuva sokaklarında ise bir Allah kulu dolaşmıyordu. Düşmanın yaklaşmakta olduğunu işiten halk, evine çekilip her tarafı sıkıca kapatmıştı. Zaman zaman köpek havlamaları işitilirse, bütün Kuva'nın göçüp gittiği sanılırdı. Kuva nehri üzerindeki ahşap köprü de son derece ıssızdı. Elçilerin kötü haberle dönmesinden sonra köprüdeki nöbetçiler bile kaleye çekilmişlerdi..

Gece yarısına doğru köprüye giden yolun kenarında üç dört gölge görüldü. Yol boyundaki çift kanatlı kapının kanatlarından teki yavaşça açıldı ve sırtında iri bir küp taşıyan kısa boylu biri dışarı çıktı.

Tahir fısıldayarak sordu:

— Çakmakla tutuşturucuyu aldın mı?

— Aldım.

Kısa boylu gencin elbisesinden keten yağı kokusu geliyordu. Mesleği yağcılıktı. Tahir yüzüne yağmur damlalarının düştüğünü hissedince gökyüzüne baktı. Gökyüzü bulutlarla kaplanmış, yıldızlar görünmez olmuştu.

“Ya yağmur yağınca alev almazsa?” diye geçirdi içinden. “Köprünün ağaçları da iyice ıslanmıştır.”

— Mahmud, ben bir tane balta aldım. Bir balta ile bir tane de büyük testere lazım. Sen marangozsun. Aletlerin olması lazım.

— Testereyi ne yapacaksın?

— Lazım! Ömerzak, sen de beraber git. Birlikte alıp getirin.

İki genç, dar bir sokağa girip, bir süre sonra ellerinde gerekli âletlerle duvar boyunca ilerleyerek köprüye yaklaştılar. Tahir, biraz önce köprüde nöbetçi olmadığını kontrol etmişti. Andican ordusu geriye dönüp kaleye çekilmişti. Düşman bunu iyi bildiği için, Kuva gibi yerlerde herhangi bir tehlikenin bulunmayacağından emindi.

Tahir, köprünün beri tarafında karanıp duran büyük bir ağacın altında arkadaşlarını durdurdu:

— Hepiniz biliyorsunuz. Beyler ve askerler bizi düşmanın ayakları altına atıp gittiler. “Kendi saçını kendin ör!” diye bir söz var. Allah yüzümüze bakarsa, hepimiz evlerimizdekilerle birlikte kurtuluruz. Şayet işler umduğumuz gibi gitmez de.. bir veya iki kişi ele geçecek olursa..

— O zaman da mert olmalı,- dedi Mahmud.- And içelim: Kim düşmana sır verirse, anasıyla yatmış kul olsun!

— Olsun!

— Olsun!

Dua edip ellerini yüzlerine çaldıktan sonra birbiri peşinden köprüye çıktılar. Tahir'in amacı, kırk elli adım içeriye yaklaşıp köprüyü ortasından ateşe vermekti. Ancak, ilerledikçe çevrenin açıldığını ve korumasız olduklarını farkettiler. Suyun açık kısımları sahile nispeten daha aydınlıktı ve köprü, düşman askerleri karşısındaki bir hedef tahtası gibi ürkütücü bir görünüm arz ediyordu.

Bir ara marangoz gencin elindeki testere kayarak Tahir'in elindeki baltaya çarptı. Bu çarpışma karanlıkta öyle bir yankılandı ki, hepsi de gayr-ı ihtiyari irkilerek durdular. Bir süre kulak vererek etrafı kolaçan ettiler. Kurbağaların tek düze vıraklamalarından başka “çıt” sesi yoktu.

— Tahir, çok ileriye gitmeyelim!,- diye fısıldadı Mahmud.- Düşman gelecek olursa geri kaçmamız zor olur.

— İlerden mi gelecek? Ömerzak'ı o tarafa gözcü koyalım. Korkma, düşman uzakta.

Köprü hayli uzun olduğu için üç dört yerinden ayak verilmişti. Tahir, yan taraftan eğilip, bu ayaklardan birini hedef seçerek durdu. Ömerzak, nöbet tutmak için köprünün ileri tarafına doğru gitti. Diğerleri tahtalardan kolay yanabilecek yerleri belirleyerek baltayla kertik açmaya giriştiler. Bu iş bittikten sonra kertiklere küpteki yağdan serptiler. Üçü bir olup çakmak taşını çarparak yağlı pamuk fitilini tutuşturmaya çalıştılar. Biraz sonra ağır bir yağ kokusu burunlarına çavdı. Tahir koltuğunun altında alıp getirdiği kuru ekin sapını ateşe tuttu. Ne var

ki sapın zayıf alevi yağ serpilmiş kertiklere ulaşıncağa kadar rüzgarın savurduğu yağmur damlacıkları altında "cız-cız" ses çıkarıp söndü gitti.

— Yanmayan kötü yağ imiş bu! - dedi Mahmud sitemkâr bir tavırla yağcı arkadaşına.

— Yağmur söndürdü be! Onu bulup geldiğime şükredin!

— Neyse! - diye söylendi Tahir arkadaşına.- Tutturuğu söndürme bari!

Tahir, iki bel kuşağını birbirine bağlayıp, bir ucunu beline dolayarak köprü'nün dibine indi. Kertiklerin su değmeyen yerlerinden oyuk açıp yağ döktü ve binbir güçlkle alevi kertiklere ulaştırmak üzereyken, sert bir rüzgar dalgası yanmakta olan alevi suya düşürdü.

Tekrar yukarı çıkan Tahir, baltayı eline alarak sinirle köprü'nün ayaklarına vurmaya başladı.

— Yanmazsan yanma! Yanmazsan yanma! Al!.. Al!..

Yağcı genç de eline baltayı alıp köprü'nün öbür ayağını kesmeye başladı.

— Tahir bunun şimdi bize ne faydası var? - dedi Mahmud.- Sen şu baltayı bana ver! Bak, şu çivili kirişleri koparıp atalım!

Derin derin nefes alan Tahir, Mahmud'un yanına geldi. Karanlıkta çiviler gözükmese bile, mesleği marangozluk olan Mahmud, kirişin çiviyle tutturulan kısmını el yordamıyla buldu. Tahir'le yardımlaşarak köprüye çakılan kereste şeklindeki bir kirişi sökmeyi başardı. Fakat ikinci kirişi sökmek çok zordu.

— Bak, testere vardı değil mi? - dedi Mahmud.

Tahir bir tarafta yatıp duran testereyi el yordamıyla bulup, Mahmud'la birlikte ağacı kesmeye başladı.

— Endişelenme! - dedi Tahir.- Buradaki beş on ağacı kessek bile, bu köprüye bir şey olmaz.

— Niye olmasın? At araba geçemeyecek hale getiririz!

— Ya birkaç usta getirip köprüyü tamir ederek geçerlerse?

— Faydası yok. Olmayacak bu iş! - dedi yağcı genç ümitsizlenerek.

— Hayır, biz köprüyü boyuna değil, enine keselim.

— Enine konulan ağaçlar yağ kazanı gibi kalın. Testereyle kesilir mi?

— Kesilir!

Dör kişi sırayla sürekli çalışıp köprünün ana mesnet noktalarına konulan kalın ve sert ağaçları kesmeye devam ettiler. Bu arada hepsi terin suyun içinde kalmıştı. Yağmur bir yandan çiselemekte ve alınlarından akan terle birleşerek üstlerini başlarını sırlıslamak etmekteydi. Amaçları köprüyü iki yandan saran büyük payandaları kesip, onu bir iki yerinden ayırmaktı. Ancak, her iki taraftaki kalın ağaçları testereden geçirmelerine rağmen köprü hâlâ yıkılmamıştı. Kimbilir nerelerden çakılmış olan bazı çiviler, kemerler ve kirişler köprüyü tutmaktaydı. Tahir'le Mahmud, testereyi bir yana bırakıp tekrar baltaya sarıldılar. Karanlıkta kirişlere çakılan çivilerin yerlerini tespit ederek, beş altı tanesini sökmeyi başardılar. O an köprü bir ara gıcırdayarak sesler çıkarmışsa da, hâlâ ayakta idi.

— Tamam! - dedi Mahmud bezgin bir halde. - Boyumuzdan büyük işe kalkışmışız.

— Lanet olsun! - diyerek tekrar köprünün kanatlarına saldırdı Tahir elindeki baltayla. O an ileriye gözcü olarak konulan genç geri dönüp geldi:

— Tamam, bırak! Fazla gürültü çıkarma! Düşman ilerdeki tepeden gelmeye başladı galiba.

— Ha! Gördün mü?

— Seslerini işittim. "At bin, saflan!." şeklindeki bağırışmaları kulağıma çalındı.

— Değilse bile şimdi bastırıp gelirler! - dedi yağcı genç kaçmaya hazırlanarak.

— Testereyi al. Burada hiçbir şey bırakmayın! - dedi Tahir yanmayan pamuk ipliklerini ve ağaç kıyıntılarını suya atarken.

Beş genç, başarısızlığın verdiği eziklikle başları önde evlerine dönelerken şafak sökmek üzereydi.

Sabah kahvaltısını yaptıktan sonra yola düşen düşman ordusunun öncü birlikleri köprüye çıkmaya başladığında, ortalık henüz iyice aydınlanmamıştı. Yağmur dağ yamaçlarına daha çok düştüğü için, akıp gelen seller sebebiyle Kuva nehrinin su seviyesi giderek yükselmekteydi. Önden gelen keşif birliği fazla kalabalık değildi. Bu yüzden onlar ikişer üçer kişilik bir sıra ile köprüden geçtiler.

Ancak, onlardan sonra gelen birlikler oldukça kalabalıktı ve saflarda fazla kişi vardı. Her beyin şahsına bağlı askerleri, kendilerine ait yükleri, at, araba ve develeriyle birlikte köprüyü geçmekteydiler. Sığircık sürüsü gibi sayısız asker, at, eşek, deve ve diğer yüklerle yağmurlu şafak vaktinde kapkara sel gibi köprüyü silme doldurmuşlardı.

Biraz önce gençlerin çivilerini söküp attıkları kirişler, bu kadar ağır yükü kaldıramazdı. Birden tam o kirişlerin üzerinde bir süvarinin atının ön ayakları çivileri sökülmüş kiriş aralığına gömüldü kaldı. At bir türlü ayaklarını kurtaramıyor, kişneyip çırpınıyordu. Eyerde oturan süvari, atının ayaklarının birden gömülmesi üzerine fırlayarak diğer atların ayakları altına düşmüştü. Atların nalları altında parçalanıp gideceğini anlayınca feryat edip, imdat istemeye başladı. Arkadaşları gayr-ı ihtiyari atlarının dizginlerini gerince, bazı atlar ürkerek geriye sıçradı.

Arkadan gelenlerin hiçbir şeyden haberleri yoktu. Köprünün bu noktası kaşla göz arasında tikanıp kaldı. Balta darbeleri ve testere dişleriyle ağır yara almış olan kirişler, yığılan bu kadar ağır yüke dayanamıyarak yarılıp sağa sola açılıverdi. Bir sürü at ve insan köprüünün kirişleriyle birlikte nehre uçtu. Köprüdür duran nehir suyu, köprüünün kendisine ikram ettiği nefis yemeğini dişleri arasında öğütmeye, çiğneyip yutmaya başlamıştı.

Köprünün üzerinde kalanlar, can havliyle geri çekilip kaçmaya giriştiler, fakat arkadan gelen atlılar, arabalar ve develer sel gibi akmaktaydı. Ön taraflarda olup bitenlerden habersiz bulunan padişah ise, yanındaki beyleriyle birlikte orduyu köprüye sevk etmekle meşguldü. Ancak köprü ortasındaki panik, bağırıp çağırışmalar üzerine herkes geri kaçmaya başlayınca, meydana gelen ânî izdihamla atların üzerlerindeki yüklerle birlikte dut gibi şapır şapır suya dökülmeye başladılar.

Köprü kolonlarından bir kısmının sökülmesi, onların aşağıya yuvarlanmalarını kolaylaştırıyordu. Tertibi bozulan arabalar, birbirlerini itekleyerek, köprünün kalan diğer kolonlarının da kopmasına sebep olmuştu. Bazı askerler, önlerine çıkan canlı namına ne bulurlarsa kırbaçlarken, bir takım beyler de kılıçlarını çekerek bu paniği bastırmaya çalışıyorlardı. Ama can derdine düşer ordu köprüye öyle yığılıp kalmıştı ki, ne kamçı kâr ediyordu, ne de kılıç. Develer böğürüyor, insanlar bağırıyor; can derdine düşen askerler ise kılıç çekerek kendilerini durdurmaya çalışan beyleri atlarıyla birlikte devirip, köprüden kurtulmaya bakıyorlardı.

Padişah kır boyunda beraberinde bulunan özel muhafızlarına suya düşenleri kurtarma emri verdi. Fakat muhafızlar, kamışları aralayıp suya yaklaştıklarında kendilerini bir balçık deryasının içinde buldular. En arkada kalanlar, ip atarak onlardan bir kaçını kurtarmayı başardılar; ama diğerleri, balçığın içine gömülüp boğulmaktan kurtulamadılar.

Suya düşenlerin büyük bir kısmı boğulup giderken, yüzme bilenler atlarının boynuna sarılarak kıyıya ulaşamamışlardı, fakat bu defa da balçık deryasına gömülüp, atlarıyla beraber yavaş yavaş dibe çekilerek dünyaya veda ettiler. Atlar can acısıyla kişniyor, insanlar ölüm korkusuyla kamışlara tutunup feryat ediyorlar, ama paniğe kapıldıkları için yavaş yavaş dibe gömülüp, azap içinde ruhlarını teslim ediyorlardı.

Ortası kopup düşen köprünün üstünde, şimdi sadece yatmış arabalar, yıkılıp kalmış atlar ve develer arasında ezilerek can veren bir yığın askerin cesedi göze çarpıyordu. Düşmanın şu bir iki saat içinde verdiği zayıat, savaş başladığından

bu yana verdiği zayıtın tümünden daha fazla ve korkunçtu. Bu kadar askerin azap içinde öldüğünü gören diğerleri, mağlubiyet açısından daha beter bir ızdırapla bütün morallerini kaybetmişlerdi.

Kuva sakinleri, tan vaktinden gün doğuncağa kadar geçen süre içinde meydana gelen bu felaketi duvar ve damlardan seyrediyorlardı. Kimisi “daha beter olsunlar!” diyerek seviniyor, kimisi nice yiğitlerin suya kapılıp, binbir azap çekerek ölmüş olmasına üzüliyordu. Tahir, daha sonra gece arkadaşlarıyla birlikte yaptığı işi Fazlıddin dayısına “Beceremedik!” diyerek üzgün bir ifadeyle anlatmıştı. Dama çıkıp olanları gören Molla Fazlıddin, hemen merdivenden aşağı inerek, yavaş sesle Tahir'i bir kenara çağırdı:

— Arkadaşlarına haber ver! Hepiniz çabuk saklanın!

— Niye molla dayı?

— Köprü testere ile kesilen yerinden çökmüşe benziyor. Eğer köprüyü ateşe verip yaksaydınız bu kadar zayıt olmazdı. Çünkü düşman köprünün yanan kısmını tamir etmeden asker sevketmezdi. Şimdi gafil avlanıp belalarını buldular. Eğer sizin yaptığınızı öğrenirlerse, gelip hepinizi yakalarlar!

— Düşman şimdi nerede acaba?

— Öncü birlikler bu tarafa geçmişler. Ben gördüm. Lafı uzatmadan hemen saklanın. Fundalığa gidin. Çabuk!

Dayısının gerçekten endişelendiğini hisseden Tahir, başka bir itirazda bulunmadan sessizce arkadaşlarını uyardı:

— İp ve orak alın. Soran olursa oduna gidiyoruz dersiniz. Fakat iki üç günlük azık almayı unutmayın.

Beş delikanlı, halkın dikkatini çekmemek için köyden tek tek çıkarak fundalıkta buluştular.

Köprü çökmeden önce bu tarafa geçmeyi başarmış olan öncü birlikler, Kuva kethüdasını bularak, onun yardımıyla marangozları toplayıp köprüyü tamir etmeye götürdüler. Bu tarafta kalan askerler de ip ve ağaç temin etmek suretiyle onlara yardımcı olmaya çalışıyorlardı.

Tamire giden marangozların arasında Tahir'in babası da vardı. Oğlunun gece bilmem nereye giderek seher vakti yor-

gun argın döndüğünü biliyordu. Marangozlardan biri testereyle kesilen kısımları Tahir'in babasına gösterip, şüphelendiğini askerlere söyleyecekken usta önünü keserek susmasını işaret edip:

— Sesini çıkartma, - diye fısıldadı. -Eğer düşman sizin şüphenize hak verirse, bütün Kuva'yı ateşe verir, bizi de kılıktan geçirir.

— Doğru söylüyorsun!

Bundan sonra kimse bu konuda konuşmadı. İki gün devam eden tamir çalışmalarından sonra düşman askerleri tedbirli bir şekilde birer ikişer karşı tarafa geçtiler ve padişah, Kuva'da durmaksızın yoluna devam etti. Ancak, düşmanın arabalara yüklenen ağır eşyaları ve deve kervanları köprünün öbür tarafında kaldı. Demek ki düşman da planlarında bazı değişiklikler yapmıştı.

Fundalıkta saklanmakta olan Tahir, Rabiye için endişeliydi. Anne babası ellerinden geldiği kadar kızlarını gözetip saklamış olsalar bile, düşmanın hâlâ Kuva civarında oyalanıp kalması tehlikeli sayılırdı. Üçüncü günü getirdikleri yiyecekler tamamen tükenmişti. Tahir, durumun ne merkezde olduğunu öğrenmek ve yiyecek getirmek için geri dönmeye karar verdi. Akşam geç saate doğru sırtına bir bağ kamış atarak evlerine geldi. Kapı zincirliydi. Elini delikten uzatıp zinciri düşürdü. Molla Fazlıddin, koridorun ağzında arabanın tekerleklerini elden geçirmekle meşguldü. Sırtında bir bağ kamışla gelen yeğenini görünce ona doğru yürüdü.

— Hadi gözün aydın yeğenim! Barış yapıldı!

— Savaş bitti mi?

— Allah'a şükür bitti.

Tahir omuzundaki kamışları yere attı. Dayısı onu kucağına basıp kulağına eğilerek:

— Cesaretiniz boşa gitmedi, yeğenim! - diye fısıldadı. - Semerkand padişahının kendisi barış teklif etmiş! Köprüdeki kayıpları düşmanın belini bükmüş!

Molla Fazlıddin, sırtına ince şeritli, kürklü bir gömlek giymişti. Tahir alnını tüylü şeride basıp, beklenmeyen mutluluğun verdiği heyecanla göğsü dolmuş vaziyette:

— Şaşılacak şey! - dedi.

Molla Fazlıddin yeğeninin adaleli omuzlarını sıvazlayarak yavaş bir sesle:

— Gerçekten öyle - dedi.-Nice beylerin beceremediğini senin gibi zavallı gençlerin becermesi enteresan şey! Sen sıradan bir rençber, öbürü bir marangoz, beriki bir tacir ve öteki... Kimdi o?

— Yağcı.

— Evet, yağcı! - diyerek güldü Molla Fazlıddin ve yeğeni ni kucağından ayırıp yüzüne baktı: -Büyükler senin gibileri "köylü" diye adam yerine koymuyorlardı. Keşke bugün "köylü"lerin cesareti sayesinde bu savaş belasından kurtulduklarını bilebilselerdi!

— Ama böyle olacağını biz de bilmiyorduk, molla dayı. Bir bakıma sizin gelip burada kalmanız iyi oldu. Çünkü siz olmasaydınız bu iş benim aklıma bile gelmezdi.

— Öyle mi, yeğen? Eğer öyleyse koltuklarıma altına karpuz sığmaz yeğenim!

Molla Fazlıddin, hissettiği tedirginlikle sesini alçaltarak konuşmaktaydı.

— Molla dayı, Kuva'da hâlâ düşman var mı?

— Evet, henüz tamamı çekilmiş değil. Padişahları Andican'dan bir çağırım beride barış anlaşması imzalayıp dönmüş. Ordusunun bir kısmının köprüden geçip gittiğini bizzat gördüm. Ama arkada kalanları şimdi gitse gerek. Tedbir şart yeğenim, eve gir.

Tahir, üstüne başına sıvanan kamış kıymıklarını silkeleyip içeriye girmek üzereyken, komşu avludan bir kadın sesi iştili.

Tahir, birden Rabiye'yi hatırladı. O an çinde ılık bir şeylerin aktığını hissetti. Acaba o da barış yapıldığını duymuş muydu? Tahir onu çok özlemişti. Şimdi imkan olsa da komşu avluya atlayıp geçiverseydi ve Rabiye'ye savaşın neden bittiğini anlatıp, onun nasıl sevindiğini bir görebilseydi! Ama nişanlı olma adabı buna imkan vermiyordu ve onlar, ancak gizli gizli görüşebilirlerdi.

Tahir içeri girip savaşın bitmesi sebebiye anasına geçmiş olsun dileğinde bulunacağı sırada, avludaki köpeğin birden havlamaya başladığı, arkasından da bir takım nal seslerinin yakınlığı duyuldu. Tahir, şaşkın şaşkın kapıdan avluya doğru baktı. Eyvandan aşağı inmekte olan Molla Fazlıddin ona odunluğu işaret etti:

— Bu tarafa geç! Saklan!

Tahir, belindeki hançeri kınından sıyrıp, eyvan tarafından odunluğa doğru geçerek, kamyı bağlarının arasına gizlendi.

Dış kapının kanatları sertçe açıldı. Eyerlerinin kaşlarına yay asılı, başlarında miğfer bulunan ve geniş şalvarları çizmelerinin koncunu dövüp duran askerler, avluya girerek keskin gözleriyle etrafı kolaçan etmeye başladılar. İçlerinden iki tane si bir ata binmişti.

Miğferinin ucuna yeşil kumaştan küçük bir sorguç takılmış bulunan onbaşı, kısırağından inerek sundurmaya doğru yürüdü. Diğerleri onun işaretiyle içeri girip, keçe, halı ve bohça gibi ne bulurlarsa dışarı taşımaya başladılar.

Eyvan sütununa sırtını verip dikilmekte olan Molla Fazlıddin, bunları köprü olayının iç yüzünü öğrenip Tahir'i aramaya gelen kişiler zannederek bayağı korkmuştu. Ancak, onların karkersiz talancılar olduğunu anlayınca büsbütün nefret etti ve atının sırtında, avlu ortasında dikilip duran onbaşıya baktı:

— Mihman, biraz insafli olmak lazım! Padişahlarımız sulh yaptıktan sonra bunca talanda bulunmak Müslümanlığa sığarmı?

Sundurmada Molla Fazlıddin'in atını kendi atıymış gibi eyerlemeye çalışan karayağız delikanlı:

— Barış, sağlık selamettir! - diyerek alaylı alaylı güldü. Bir diğeri bohçayı didikleyerek içinden bir çift atlas bulunca onbaşıya uzattı:

— İşte ganimet!

Onbaşı atlası alıp heybesine yerleştirirken, Molla Fazlıddin'e sitemkâr bir tavır ve Semerkand şivesiyle seslendi:

— Altmış atımız öldü. Şanssızlık bizi perişan etti. Sen burada salına salına gezeceksin de benim gül gibi civanım Se-

merkand'a yaya mı dönecek? İki kişinin bir ata bindiğini gördün mü hiç?

— Gördüm. Eğer arabaya koşulan şu beygir askerinizi Semerkand'a kadar götürecekse mesele yok, alın. Ancak, kadinların bohçasını didiklemek sizin gibi âlicenap bir onbaşıya yakışır mı?

— Karlarımız bize Fergana atlasından hediye getirin diye tenbih etmişlerdi. Bu kadar yolu tepip şimdi eli boş mu dönelim? İnsaf dediğin bu mu?

Onbaşı son sözlerini kederli bir şekilde söylediğine göre, savaşın galebesiz bitmesine bayağı üzülmüş gibiydi. Bu insanlar ganimet bölüşmek için aylarca yollarda bin bir azaba katlanan, yardan serden geçen kişilerdi. Şayet Andican ve Ahsı gibi zengin şehirler fethedilerek alınmış olsaydı, bunların büyük ganimetlere konacakları şüphesizdi. Ne var ki, Kuva'daki büyük kayıpları yüzünden barış imzalamışlardı. Andican'dan barış yapmak için çıkanlar Semerkand padişahına altın, gümüş, kıymetli kumaşlar, birkaç yüz katır ve deve hediye etmişlerdi, ama bunların hepsi padişahın yakın adamları, mülazımları, beyleri ve diğer yârenlerine bile yetmemişti. Tabii şu onbaşı gibi kişiler de avuçlarını yalamışlardı.

Bu yüzden onlar yolları üzerinedeki köyleri talan ederek ganimet toplamaya çalışıyorlardı. Beş tanesi de Rabiyelerin avlusuna girmişti. Odunluğun bir kısmı Rabiyelerin avlularına bitişik olduğundan, Tahir komşu avludaki patırtı gürültüyü duymuştu.

Dün tedbirli davranarak içerde saklanıp oturan Rabiye, şimdi savaşın bittiği haberini alınca inek sağmak için avluya çıkmıştı. Buzağıyı ağıza verip beklerken, içeriye askerlerin girdiğini geç farketmişti.

Anası ağıla girdi:

— Sen burada mıydın, güzel kızım?

— Ne oldu ana?

— Düşman! Dur! Avluya çıkma!. Şu delikten samanlığa geç!

Ganimet at arayan askerlerden ikisi hemen ağıla girdiler. Yukarı kısımdaki delikten geçmekte olan bir kızı gören çekik gözlü Kıpçak süvari yanındaki arkadaşına bakarak:

— Cüzel kıza benziyor! - dedi.

— At yokmuş be! - dedi diğeri üzgün bir şekilde.

— Cüzel kız attan da kıymetlidir. Gel alıp gidelim. Semerkand'a götürüp Fazılbey'e satarız!

İneğin başında duran kadın, bu korkunç konuşmayı işittince hemen varıp deliğin ağzına gerildi.

— Müslümansanız kızıma ilişmeyin! Öldürecekseniz beni öldürün! Kızıma yaklaşmayın! O birinin emanetidir! Nişanlıdır o!!

Bu sözler, çekik gözlü süvarinin nazarında kızın değerini daha da yükseltmişti. İhtiyar kadını kolundan tuttuğu gibi ahıra doğru fırlattı. Kadının başı duvara çarpınca kendinden geçiverdi.

Kıpçak süvari samanlığa geçince Rabiye kapıdan çıkarak avluya geldi, fakat ikinci süvari karşısına dikilerek onu kısıktırak yakaladı. Bu arada çekik gözlü olanı da içeriden çıkıp geldi. Rabiye, onların ellerinden kurtulmak için balık gibi çırpınıp duruyordu. Üçüncü bir süvari eğerinden bir çuval alarak, ağzını açıp onlara doğru yaklaştırmaya başladı. Kız başına çuval geçirileceğini anlayınca var gücüyle bağırdı.

Tahir, şu ana kadar dişlerini sıkarak evlerinde yapılan yağmayı sineye çekiyordu, fakat Rabiye'nin feryadını işittince hiçbir şeyi gözü görmez oldu. Hemen odunluktan fırlayarak komşu avlunun duvarına tırmandı. Duvarın sıvalarını söküp dökecek öte tarafa geçerken, bugüne kadar kendini esirgemeye çalıştığı tehlikeden çok daha kötü bir tehlikeyle ve şanssızlıkla karşı karşıya olduğunu gördü. Biri Rabiye'nin ayaklarından tutmaya, diğeri belinden sıkıca kavramaya, üçüncüsü kızın başına çuval geçirmeye çalışan süvariler, Tahir'e zehirli birer yılan gibi gözüksü. Tahir, bir nara attı. Avluda duran süvarilerden biri at üzerinde dikiliyor, öteki ise yine at üzerinde mızrağı elinde bekleyip duruyordu. Hepsisi kılıklı, hepsinin yanında ok ve yay vardı. Tahir tek başına bunlarla başedip başedemeyeceği-

ni düşünecek halde değildi. Tek düşündüğü şey, bir an önce Rabiye'ye yılan gibi sarılan süvarileri hançerle delik deşik etmekti. Hançerini sıyrıp üzerlerine doğru yürürken, elinde mızrak bulunan süvari:

— Dur! Dur! - diyerek peşinden atını sürdü. Tahir bir iki sıçrayışta varması gereken yere ulaşmıştı. Rabiye'yi ayaklarından tutup çuvala sokmaya çalışan süvarinin böğrüne hançeri sapladı. Ondan sonra tek hatırladığı şey böğrüne sapına kadar hançer sokulan çekik gözlü süvarinin bir feryatla Rabiye'nin ayakları dibine kıvrılıp uzanmasıydı. Hançerini onun vücudundan çekip alırken, ensesine yediği şiddetli bir kargı darbesiyle hançer tutan eli gevşeyiverdi. At üzerindeki süvari kargısını tutup çeken Tahir'in ensesine bir darbe daha indirince gömleği ve ensesi kan içinde kalarak, çekik gözlü süvarinin üzerine yıkılırken, Rabiye'nin yuvasından dışarı fırlayan gözlerini gördü.

— Vay, Tahir ağam! - diyerek attığı feryat hayli uzaklardan geliyormuş gibi işitildi. Sonra gözlerinin önü karanıp kendinden geçti. Tahir kanlar içinde yerde yatarken, Rabiye de artık Semerkan'da doğru yola çıkmıştı.

Yüksek kayalıklar ve dümdüz vadilerle çevrelenen Oş civarları, birkaç gündür kıpır kıpırdı. Andican'dan develere yüklenip getirilen göz alıcı çadırlar Buradağı² eteğinden akıp giden Cennetarik nehrinin kenarına kurulmuş; Akbura nehri boyları, Çilmahrem dağının eteklerindeki bozkırlar da yüzlerce çadır ve otakla donatılmıştı. Dağdan indirilip getirilen koyunlar kesilmiş; köknar kömüründe ızgaralar, kara kazanlarda haşlamalar hazırlanmaya başlanmıştı.

Bugün Babür Mirza refakatindeki erkan-ı devletin Oş'a gelmesi bekleniyordu.

Molla Fazlıddin genç padişahın emriyle Buradağı'nın tırmanması zor, fakat nefis manzaralı kayalık kesiminde küçük bir ev bina etmişti. Şehzâde Babür, geçen yıl ona bu görevi verdikten sonra asker toplayıp Semerkand'a saldırmıştı ve Oş'a ancak şimdi yolu düşüyordu. Molla Fazlıddin, bedergâhlarla birlikte aşağı inip eve yakışacak halı ve simli minderleri bizzat seçti. Dik, kayalık yerlere tırmanmaya alışık olmayan kandilciler yukarı ulaştıklarında yorulmuş ve nefes nefese kalmışlardı. Kaşgar işi gümüş abdestliği yüklenip getiren aftâbeci, her on adımda bir dinleniyordu. Sonunda Molla Fazlıddin abdestliği onun elinden alıp yukarıya doğru tırmanmaya başladı.

Bedergâh, eyvanın taşla kaplı basamaklarını gül desenli kilimlerle döşetmişti. Molla Fazlıddin ricada bulunarak bunları tekrar toplattı. Çünkü nakışlı taşlar, üzerlerine örtülen kilimlerden çok daha dekoratif ve kıymetliydi.

2- Buradağı bazı kaynaklarda Bare dağı olarak zikredilirse de, Akburaşay gibi aslı "bura" kelimesinden alınmış olsa gerektir. Türk lehçelerinde kızıl devenin en irisine "bura" veya "buğra" denilir. Bu dağ dümdüz ovada çöküp kalan deveye benzediği için bu isim verilmiş olmalıdır.

Dağın yamacına kurulan evden bütün Oş ve çevresi el ayası gibi açık seçik görülebiliyordu. Hâlâ nefes nefese oturmakta olan aftâbeci aşağıya bakınca fırlayıp ayağa kalkarak:

— Aha geldiler! - dedi.

Beyaz bir ata binmiş olan Şehzâde Babür, yüzden fazla beyi ve özel muhafızlarıyla birlikte Cevza Camisi'nden aşırıp dağ eteğine doğru yaklaşmaktaydı. Bir süre sonra Cennetarik nehri boyundaki bargâh ve hirgâh önünde durdular. İçleri simli ipek, üstleri yumuşak çuhayla kaplanan bu çadırların altın işlemeli ipleri gümüş kazıklara bağlanmıştı. Molla Fazlıddin, çadırlarda büyük ziyafetler verilmesi ve istirahat sağlanması konusunda önemli hazırlıklar yapıldığını biliyordu. Bu yüzden "Herhalde şehzâde bugün o çadırlarda istirahat edecekler ve buraya yarın teşrif buyuracaklardır" diye düşünerek işini ağırdan alıyordu. Ancak, aradan bir saat kadar geçtikten sonra dört muhafızıyla birlikte nefes nefese yukarı tırmanan korbaşı:

— Şimdi büyük zatlar buraya kadem basacaklar. Tahterevan nerde?- diye sordu.

Bedergâhbaşı yardım isteyen nazarlarla Molla Fazlıddin'e baktı. Çünkü ipekli ince bir elbise giymiş olan Molla Fazlıddin, ellerini göğsüne çaprazlamış vaziyette korbaşının karşısında dikilmekteydi.

— Mazur görün, bey cenapları.

— Eee?

Molla Fazlıddin, bu evi kurarken kerpiç ve taşları bir kaldırınca yukarı taşımak istemiş, ama mümkün olmamıştı. Çünkü bu dik kayalara insan ancak tek tek basarak ve bazen de elleriyle sağa sola tutunarak çıkabilirdi. Halbuki padişah veya hanımının oturduğu tahterevanı dört kişinin dört yanından tutup taşınması gerekirdi.

— Biz denedik ve bu kayalara tahterevanla çıkmanın imkansız olduğunu gördük,- dedi Molla Fazlıddin.

Korbaşı, üç tarafı duvar gibi dik, ancak bir kişinin zar zor sığıdığı yola bakarak tahterevan kullanma fikrinden vazgeçti. Sonra kandilcibaşına bakıp homurdandı:

— Burda çok insan kalmasın!

Evin çevresindeki alan daracık olsa dahi, kayanın kuzey tarafında bulunan dam yüksekliğindeki kayalar arkasında küçük bir meydan vardı. Nöbetçilerden iki tanesi, aftâbeci ve bedergâhbaşıyla birlikte o tarafa geçip nöbet tutmaya başladılar. Diğer bedergâhlar ise aşağı indiler. Korbaşı Molla Fazlıddin'e dönerek:

— Mimar efendi, siz yolu iyi bilirsiniz. Padişahı karşılamaya çıkın,- diye emretti. Protokol gereğince korbaşının aşağı inip padişahla birlikte yukarı çıkması gerekirdi. Ancak, dağa iki defa inip çıkmak son derece zor bir işti. Bunu hisseden orta yaşlı korbaşı, iki muhafızını Molla Fazlıddin'in refakatine vererek gönderdi ve kendisi de evin yanındaki düz bir taşta oturup, ter içinde kalan kalın boynunu silmeye başladı.

Molla Fazlıddin, her gün Buradağ'a birkaç kez inip çıktığı için, yolları iyi öğrenmişti ve o yüzden ayaklarını basacağı yeri kolayca buluyordu. Ancak, yine de huzursuzdu. Çünkü şimdi padişah ve beyleriyle karşılaşmak, sıkıcı protokol muamelesine tâbi olmak kendisi için başlı başına bir dertti.

Babür ve beraberindekiler, doğu tarafından at sırtında gelip, güney yönden dağa yaklaşıncı aşağı indiler. O sırada Molla Fazlıddin, bey ve beyzâdelerden ayrı olarak arkadan gelen kadınları gördü. Aheste adımlarla ilerleyen siyah atın sırtında bembeyaz elbiselere bürünmüş orta yaşlı bir kadın göze çalındı. Bu, Babür'ün anası Kutluğ Nigar hanımdı. Badem renkli oynak at sırtında ise kırmızı ipek blûz giymiş bulunan Hanzâde begim vardı. Molla Fazlıddin, onu at sırtında savaşçı süvariler gibi dimdik oturur görünce vücudunun titrediğini, içinde bir şeyler kıpırdandığını hissetti. Heyecandan kıpkırmızı olmuştu. Kendisindeki bu ânî değişikliği kimseye sezdirmemek için padişah hazretlerini karşılamaya çıkan süvariler arasına karışarak, başını önüne eğip el pençe divan durdu. Hâlâ dizlerinin titrediğini görünce kendi kendine "Allah'ım 'sen beni mahcup etme!" diye söylendi.

Şehzâde Babür'ün ablası olan Hanzâde begim, epeyden beri Molla Fazlıddin'i sürprizlerle karşı karşıya bırakmaktaydı. Bundan dört yıl önce Molla Fazlıddin Herat'dan gelip Ömerşeyh Mirza'nın Andican'daki sayfiyesine köşk kurarken, Hanzâde begim henüz onaltı yaşındaydı. Asilzâde kızları arasında en güzeli olan Hanzâde'yi erkekler gibi ata binip cirit oynarken gördüğünde şaşkına dönmüştü. İki yıl sonra Andican payitah-tının yukarı kısmındaki bazı nakışların yenilenmesi için çağrıldığı sırada ise, Hanzâde'yi onsekiz yaşlarında ve cariyeler arasında tar çalarken görmüş, gözlerine inanamamıştı...

Sonra Molla Fazlıddin duvara nümune çıkarırken Hanzâde begim yanma gelmiş ve yaptığı işi enteresan bularak seyretmeye başlamıştı. O an Fazlıddin'in elindeki pergel heyecandan yere düşmüştü.

— Güzel nakış çiziyordunuz. Nazar mı deydim, mevlânâ? demişti Hanzâde begim sanki kabahat kendisininmiş gibi. Molla Fazlıddin pergeli yerden alırken:

— Hayır, hanımım, - demişti, - aksine sizin nazarınız düşen nakış daha da güzel çizildi!

— Ben, mevlânânın aynı zamanda ressam olduklarını da işittim.

— Aslında mimarların ressamlıktan anlamaları gerekir.

— Öyleyse benim bir resmimi çizin!

Molla Fazlıddin, bu beklenmeyen teklif karşısında korkuya kapılarak çevresine bakınmış, kimsenin bulunmadığından emin olmasına rağmen yine de sesini alçaltarak:

— Seve seve yapardım.. ama.. - demişti.

— Korkmayın mevlânâ, ben sır saklamasını bilirim!

— Eğer çizdiğim resim öteki dünyada benden can talep ederse, ben o canı nerden bulurum, begim?

Molla Fazlıddin resim yapmanın dinen yasak olduğunu, yakalandığı zaman kellesinden olacağını belirtmek istemiş, Hanzâde ise onun maksadını anlayarak:

— Eğer benim resmim için sizden can talep ederlerse, söyleyin ben kendi canımı veririm! - diye cilvelenmişti.

... Molla Fazlıddin çelik sandıkta sakladığı resmi işte bu

görüşmeden sonra çizmeye cür'et etmiş, ama ondan sonraki hengâmeler sebebiyle uzun süre Hanzâde begimi görememişti.

Nihayet geçen yıl Hanzâde begim Buradağ'a gelmişti. Babür Semerkand'a giderken anne ve ablasına "Oş'daki evden bir haber alın" diye tenbih etmiş ve mizan ayında³ Oş'a misafir gelen Hanzâde begim bir cariyesiyle birlikte Buradağ'a çıkmıştı. O sırada Molla Fazlıddin bir yardımcısıyla beraber çalışmaktaydı. Her kerpici, her keresteyi veya suyu taşıırken yorgunluktan bitkin bir hale düşüyordu. Mermer yontacak usta yoktu. Cilalı fayans alacak para da yoktu. Bu problemleri Hanzâde begime nasıl söyleyecekti? Begimin başındaki hotozdan, uçları gözüken deri çizmesine kadar bütün boy endamı öylesine göz alıcıydı ki, ona kerpiçten, fayanstan söz açmak mümkün değildi. O an Hanzâde begim mimardan yapılmakta olan evin planını istemiş ve planı incelerken:

— Gumbazı fayans ile kaplamak istiyorsunuz. Fayansınız yeterli mi?- diye sormuştu. Molla Fazlıddin artık derdini açmaya mecbur kalmıştı. Çünkü karşısındaki genç hanım mimarlıktan anlıyordu ve belli ki bu konuda bazı kitapları okumuştı.

— Şehzâde Babür zaferle dönerlerse, inşaallah rahmetli babamın o yöndeki arzularını yerine getirmiş olur,- demişti Hanzâde begim.- O zaman yine siz de baş mimar olursunuz, mevlânâ!

Dünyada bundan daha güzel bir ses yoktu Molla Fazlıddin nazarında. Hanzâde begim, her seferinde ona "mevlânâ" diyerek sanki şahsını yüceltmekte ve parlak bir istikbal müjdelemekteydi. Padişah ailesinden mimariden böylesine anlayan ve insan kıymetini takdir eden bir kişiyle karşılaşmış olmak Molla Fazlıddin'e tarifsiz bir neşe ve zevk veriyordu.

Sarp kayalığa tırmanmaktan çok inmek daha zordu. Bu yüzden Hanzâde begimin önüne düşerek aşağı inmeye başlamışlardı. "Kılköprü" denilen dar ve tehlikeli keçi yolundan inerken, Hanzâde begimin ayağındaki düz tabanlı deri çizme kayınca, şaşkınlık içinde yanındaki cariyesine tutunmuş, ancak

diken üzerinde yürüdüğünden, ikisi birlikte dengelerini kaybederek aşağı yuvarlanmışlardı. O an Molla Fazlıddin hemen yanlarına gelerek onları kucaklamış, korkudan tirtir titreyen cariyeye Fazlıddin'in boynuna sarılmıştı. Geyik gibi atik olan Hanzâde begim ise Fazlıddin'in omuzundan tutarak ayağa kalkmayı başarmış ve teşekkür etmişti. O an Molla Fazlıddin kızın ılık nefesini çehresinde hissetmiş, onun gül kokulu nefesini teneffüs etmişti. Fazlıddin, karşısındaki hanımefendinin padişah kızı olduğunu unutmuş gibi, onun terli, yumuşak elinden tutarak, düzlüğe çıkıncaya kadar bırakmamıştı. İşte o beş on adımlık yolda sıradan bir mimar ile bir prenses arasındaki fark yok olmuş ve âşık-u mâşuk gibi birbirlerine yakınlaşmışlardı.

Biraz sonra yine cariyeler, dizginciler ve bedergâhlar Hanzâde begimi kordon altına alıp götürmüşler ve bu olay, Molla Fazlıddin için çok kısa süren bir rüya gibi gelip geçmişti.

Ertesi gün Hanzâde begimin yardıma gönderdiği iki delikanlı Molla Fazlıddin'in ihtiyaç duyduğu malzemeleri yukarı taşımışlar, bir hafta sonra da fayanslar develere yüklenerek gönderilmişti. Fazlıddin, Hanzâde'nin gönderdiği her bir şeyde onu görür gibi olmuştu. Akşamları yalnız kalınca çelik sandıktaki resmi karşısına alıp uzun uzun seyretmiş, her nefes alışta onun yuvarlandığı bu kayalıklardan kokusunun geldiğini hissetmişti. "Yoksa aşk dedikleri bu mudur? - diye düşünmüştü kendi kendine. - Yok! Sakın! Benimkisi saf bir duygu! Başka bir şey olamaz!"

Şu anda Hanzâde begimin yine yaklaşıp gelmekte olduğunu gören Molla Fazlıddin, heyecanlanmış olmasına rağmen, kalbindeki duyguları bastırmaya çalışarak bakışlarını kadınların gelmekte olduğu yönden kaçırmaya gayret etti.

Şehzâde Babür attan indiğinde boyu posu gelişmiş delikanlılar gibi görünmüştü. Tahta oturduğu günden bu yana geçen üç yıl onu hayli olgunlaştırmış; bakışlarına yetişkin insanlarda görülen bir ağırbaşlılık çökmüştü. Ancak, nazik bedeni ve henüz tam gelişmemiş omuzları, onbeşinden fazla göstermiyordu.

Bununla birlikte dağa tırmanırken Babür'ün gençliği hemen farkedilmişti. Taştan taşla atlayarak herkesten önde tırmanıyor, arada bir elini uzatarak anne ve ablasına yardım ediyordu.

Bey ve mülazımların büyük bir kısmı, aşağıda kalmışlardı. Yol dar, ev küçük olduğu için ilk planda padişah ailesi ve onlara en yakın olan saraybân Kasimbey tırmanmaktaydı. Kavçın boyundan olan Kasimbey, iri yarı cüsseliydi ve dağın ortasına ulaştığında nefes nefese kalmıştı. Babür onu görünce düz bir taşın üzerinde durdu. Kasimbey de durarak aşağıdan çıkıp gelen Molla Fazlıddin'e seslendi.

— Mimar efendi, bu kayalara basamak koydurmak aklınıza gelmedi herhalde!

Molla Fazlıddin, aşağıda durup ellerini kavuşturarak tâzim kıldı:

— Eğer zat-ı âlileri emir buyururlarsa, basamak yapılabilir.

Kasimbey, başını yukarıya çevirip soru sorarmış gibi Babür'e bakarak gülümsedi.

— Bilmem! - dedi henüz kalınlaşmaya başlayan sesiyle. - Dağ tepesine de basamakla mı çıkılırmış?

Kendi halinde bir kişi olan Kasimbey, teklifinin yersiz olduğu düşüncesine kapılarak, olayı gurur meselesi yapmadan gülümseye çalıştı:

— Şehzâdem lütuf kıldılar. Basamak da yapılırsa ben yine terler, nefes nefese kalırdım.

Bu defa Kutluğ Nigar hanım da güldü.

— Kasimbey cenapları doğru söylüyorlar. Atın eşeğin tırmanamadığı bu tepeye şah da, anası da yaya çıkıyor!

— Hatta padişah kızları bile! - diye ilave etti Babür ablasına bakıp gülerken.

Şaka ve kahkahalar arasında eve ulaştılar. Mavi kubbeli küçük bina bahar güneşi altında öylesine göz alıcı bir şekilde parlıyordu ki, Babür bu manzara karşısında sevinçten adeta kendinden geçmişti. Çevredeki tabiatın güzelliği, bahar tazeliği ve dağlar, eyvana işlenen nakışlar ve kubbedeki çini renkle-

riyle bütünleşerek büyüleyici bir görünüm arz ediyordu.

Kasimbey Babür'ü, annesi ve ablasını büyük bir ihtiram ile içeriye buyur ettikten sonra, ellerini göğsüne çaprazlayarak merdiven altında beklemeye başladı. Çünkü kadınların bulunduğu yere padişah izin vermeden girilmezdi.

Molla Fazlıddin de Kasimbey'in bu tarafına, eyvanın altına gelerek beklemeye başladı.

Evin kapısı ceviz ağacından oyma stiliyle yapılmış, altın bezeklerle süslenmişti. Babür, nefis oyma işlerine, duvar ve tavan bezeklerine tek tek göz gezdirdikten sonra, kapıyı açıp önce annesi ve ablasını içeri buyur etti. Arkadan da kendisi girdi.

Evin içi karanlık değildi, ama yine de âdet yerini bulsun diye batı tarafındaki mihraba mum yakılıp bırakılmıştı. Gün ışığı karşısında zor farkedilen mum ışıkları, turuncu nakışlar üzerine aksederek onlarla belli belirsiz cilveleşip duruyordu.

Bütün bunlar Babür'e değişik bir zevk veriyordu. Mum yanındaki kırmızı turuncu nakışları Hanzâde begime göstererek:

— İslî alev dedikleri bu mu? diye sordu. Hanzâde begim, bir kardeşine, bir nakışa baktıktan sonra, şöyle bir gülümsedi:

— Eğer gücenmezsen anlatırım.

Babür gülümsedi.

— Gücenmem, anlatın.

Hanzâde begim, sağ tarafa doğru ilerleyip, kapı üzerindeki kıp kıp kızıl nakışları gösterdi:

— İslî alev dedikleri işte şu. Siz lale nakışını buna benzetmişsiniz, şehzâdem!

Hanzâde begimin gösterdiği nakışlar gerçekten kıpkızıl alev dillerini andırıyordu. Bunların kapı üstüne nakşedilmesi de tesadüf değil, aksine "Sizinle gelen kaza bela alevde yansın gitsin!" şeklindeki eski bir deyişten kaynaklanıyordu. Hatta damat ile gelini kapı önüne yakılan bir ateşin üzerinden geçirerek içeri sokmak şeklinde bir âdet de vardı. Bunları bir çırpıda zihninden geçiren Babür ablasını destekler mahiyette:

— Sen haklısın, ben yanılmışım,- dedi.

Kutluğ Nigar hanım da söze karıştı:

— Babür Mirza'nın yanılması normal. Çünkü burdaki nakışlar tıpkı bir alev gibi yanıp durmakta!

Anasının lutfedip söylediği sözler, Babür'ün bu ev konusunda duyduğu zevkin doruk noktasına çıkmasını sağlamıştı. Üçü birlikte eyvana çıkarken, Molla Fazlıddin Babür'ün gözlerinin içinin güldüğünü farketti. Babür merdiven altında duran Kasimbey'e baktı:

— Buradağ'a çok yakıştı!

Babür, Buradağ'ı çocukluğundan beri çok severdi. Düm-düz vadinin ortasında yükselen bu dağ, sanki insanları hayrete düşürmek için buraya kondurulmuştu. Hatta insan bu dağı seyrederken, Allah'ın onu büyük bir dağdan koparıp getirerek nehrin kenarına yerleştirdiğini zannederdi. Böyle bir dağa böyle bir evin çok yakıştığını düşünen Kasimbey, bir kenarda el pençe divan, sessizce dikilen mimarı çağırdı. Babür, padişah olduktan sonra kendi isteği ile yaptırdığı ilk imareti biraz küçük bulmuş olsa bile, ona kıvançlı gözlerle bakıyordu. Bu imaretin dağ yamacında çok uzun süre bâki kalmasını temenni ederek mimara dönüp:

— Dağda kar yağmur çok olur. İmaret uzun süre dayanır mı?- diye sordu. Eyvanda dikilmekte olan Kutluğ Nigar hanım ve Hanzâde de mimara bakıyorlardı. Aşırı heyecandan dizleri titremeye başlayan Molla Fazlıddin, ellerini göğsüne çaprazlayıp:

— İnşallah dayanır,- diye cevap verdi. Kasimbey de onun sözlerini tastiklermiş gibi:

— Kırk elli yıl dayanır,- dedi.

"Kırk- elli" yıl şeklindeki sözler Molla Fazlıddin'i bayağı üzdüğü için onun göz ucuyla Kasimbey'e kaçamak bir bakış attığı görüldü. Fazlıddin o an birinin tatlı bir çehre ile kendisini süzdüğünü hissetti. Başını kaldırıp bakınca Hanzâde begimin ince ipek peçe arkasından kendisine bakmakta olduğunu gördü ve tepeden tırnağa bir ateş selinin içine atıldığı zannına kapıldı. Sırrının ortaya çıkacağı endişesiyle tekrar başını yere eğdi. Hanzâde begim Babür'e hitap ederek:

— Şehzâdem,- dedi.- Allah'ın izniyle bu evi pek çok evlat-
larınız görecektir. Bakın, kar yağmur alacak yerler taş duvarlar-
la örülmüş. Temeller kayaların arasına çok sağlam şekilde
oturtulmuş. Molla Fazlıddin çok kabiliyetli. Herat ve Semer-
kand mimarlarından eğitim görmüşlerdir.

Molla Fazlıddin, Hanzâde begimin sitayişkâr sözlerini
mesleğiyle ilgili normal sözler kabul etmemişti. Eğer kalbinde-
ki ince hisleri açığa vurmaya kalkarsa, ölümlerden ölüm beğ-
neceğini biliyordu. Çünkü sıradan bir mimarın bir padişah kı-
zına âşık olması, padişah ailesine de, beylere de hakâret sayı-
labilirdi!.

Neyseki hükümdarlar karşısında heyecanlanmak ve say-
gıyla yere eğilmek âdet haline geldiği için, Molla Fazlıddin
Hanzâde begimin sözlerine karşılık tekrar tâzim kılıp, başını
öne eğerek konuşmaya başlarken, sanki kınından sıyrılan bir
kılıcın başı üzerinde kaldırıldığını hisseder gibi kelimeleri ihti-
yatla seçti:

— Hazret-i âlilerine söylemek istediğim şudur ki, Semer-
kand'daki Uluğbey Medresesi'nin duvarları için kullanılan pa-
yanda ve tuğlalar burada da aynen kullanılmıştır. Allah'tan
ümidim var. Şehzâde Babür'ün mübarek isimlerine atfen yapılmış
bu imaret asırlar boyu ayakta kalacaktır.⁴

Babür bu sözlerden etkilenmişti:

— İnşallah öyle olur! Şu an için bizim istediğimizden çok
daha iyi olmuş!

4- Gerçekten Oş'daki bu imaret 450 yıldan fazla ayakta kalmış; zaman
içinde kubbesindeki çiniler yıpranıp düşmüş, içerdeki nakışlar solmuş ve
yeniden restore edilmiştir. Ancak bazı kimseler renkli mermerleri çalarak
hançerlerinin kabzalarına süs olarak koymuşlar, bazı tamahkâr şeyhler ise
binayı "Süleyman peygamber tarafından kurulmuş imaret" olarak
niteleyerek, cahil insanları buna inandırmış ve uzun yıllar getirilip
bırakılan adaklarla geçimlerini temin etmişlerdir. Sovyet bilim adamları,
bu imaretin Babür tarafından yaptırıldığını tespit etmişler ve ana
cephesine bu yönde bir levha aşmışlardır. Bununla birlikte bazı şeyhler
imareti "taht-ı Süleyman" adıyla zikretmeye devam etmişler, araya başka
anlaşılmayan hurafeler de karışınca 1963 yılında yıkılmıştır. İmaretin şu
anda sadece temelleri kalmıştır.

Kasimbey bu konuşulanları işittikten sonra “kırk- elli yıl..” şeklindeki sözlerinden dolayı utanmıştı. İmaretin öte tarafındaki kalker taşın ardında buyruk beklemekte olan kandilcibaşına şöyle bir baktıktan sonra mimara dönüp:

— Aferin size Molla Fazlıddin! - dedi. Babür ise Kasimbey'in sözünü tashih ederek:

— Mevlânâ Fazlıddin! - diye ilave etti.

Böylece mimara mevlânâ ünvanı verilmiş oldu. Kasimbey ise padişah karşısında üst üste hata edişini, başka bir hareketle örtbas etmek istercesine bedergâhbaşına döndü:

— Mevlânâya hil'at getirilsin!

Bedergâhbaşı, telaş içinde aşağıya doğru baktı. Çünkü mükafaat için getirilen hil'atlar aşağıdaki çadırlarda kalmıştı. Bunu sezen Kasimbey kendi sırtındaki yeni çuha pelerini çıkartıp:

— Şehzâde hazretleri, lütfen izin verin! - dedi. Babür onun cömertliğini takdir ederek gülümseyip başını eğdi. Kasimbey sim yakalı çuha pelerini Molla Fazlıddin'in omuzlarına geçirirken, Babür de:

— Mevlânâya bizden kökretesiyle birlikte bir at ihsan kılın! - diye ilave etti.

Molla Fazlıddin tâzim kılmak için eğilirken, çevrede bulunan bazı kişilerin “Güle güle giyinin!” şeklindeki tezahüratları işitildi.

Şüphesiz ki bu sözler arasında en gönül okşayıcı olanı, Hanzâde begimin tebrik edişi idi. Mevlânâ Fazlıddin, ona ikinci bir defa bakmaya cesaret edemedi. Başını yerden kaldırmassa da, âdeta kendinden geçmiş, başka bir âleme gitmişti.

Geç saatlere doğru imarette yalnız Babür kalmıştı. Kasimbey gerekli muhafızlara “İmaret şehzâde hazretlerinin hilvet-hanesi oldu. Bu gece burada kalabilir” diyerek, onları binanın arka tarafında, Babür'ün gözüne gözükmeyecek bir yere nöbetçi dikti.

Babür, çevresinde çok insan bulunmasından oldum olası sıkılır, her hareketinin, ağzından çıkan her sözün birilerinin dikkatini çekmesinden yahut bazı kişilerin kaderinde rol oyna-

maktan kaçınmak için gayret sarfetmekten, sürekli diken üzerinde bulunmaktan hoşlanmazdı. Çocuk sayılacak yaşta olmasına rağmen olgun insanlar gibi davranmaktan sıkılıyor, akranlarının salına salına dolaşmaları gözünde tütüyordu.

İçeriye döşenen değerli kumaşlarla kaplı minderler üzerine uzanıp yastık kullanmadan yattı. Bir süre sonra sırtüstü dönüp, başını elleri arasına alarak, tavan ve duvarlardaki nakışlara göz gezdirdi. Bütün gün at üstünde yol almış olmasına rağmen canı uyumak istemiyordu. Birden doğrulup kollarını sağa sola açarak, esneyip gerindi ve daha sonra da eyvana çıkıp çevreyi seyretmeye başladı.

Baharın tertemiz havası her tarafı sarmış, aşağıda yakılan ocaklardan çıkan dumanlar, pırıl pırıl tabiatın koynunda gayet net bir şekilde göze çalınıyordu. Karlı dağlara ulanıp giden dağın her yanı yemyeşil meralarla kaplanmıştı. Çevresindeki şehirlerin birbirine tutuşup uzanan bağ ve bahçelerle kaplı olduğunu görür gibi oldu. Bir tarafında Özgent, diğer yanında Mergilan, daha uzaklarda Isfara, Hocend, Kasan ve Ahsı... Yüksek dağların çevresini kale surları gibi sarıp aldığı bu güzel vadi, şimdi öncekinden daha âsûde bir haldeydi ve savaş biteli iki yıl olmuştu.

Böyle mutlu ve âsûde zamanlarda eline kağıt kalem almayı çok isterdi. Bedergâhlar altı ayaklı bir masa getirip koymuşlardı. Babür, masa yanındaki kumaş minderler üzerine oturup "Vakan" adını verdiği hatıra defterini açtı. Son yazdığı satırlar, yakınlarda görmüş olduğu Kanıbadam ve Isfara'yla ilgiliydi. Bu defa onlara ilaveten Oş hakkında satırlar karalamaya başladı: "Oş kasabası Andican'a dört yağaç uzaklıktadır... Ben, Bâre-dağ'ın bağrında dokuzyüz ikide⁵ bir eyvanlı ev yaptırdım. Çok güzel oldu. Bütün şehir ve mahalleler ayağınızın altında.."

Babür, Oş'un menekşeleri, laleleri, akar suları, beyaz damarlı kızıl taşları hakkında satırlar karalarken birden kapı ağzında Kasimbey belirdi:

— Hayalinizi bozduğum için beni affedin, şehzâdem. Bu-hara'daki Sultan Ali Mirza'dan mektup getirmişler!

Kasimbey, Babür'den "içeri gel" şeklinde bir işaret aldıktan sonra rulo halindeki altın kurdela mektubu getirip uzattı. Babür mektubu okuduktan sonra:

— Sultan Ali Mirza bizi Semerkand'a saldırmaya davet ediyor,- dedi.

— Bir anlaşma hazırlamamız gerek, şehzâdem. Sefere çıkacağız.

— Acele etme, bey! Önce muhterem annemin rızasını alalım.

Kasimbey, her önemli meselede Babür'ün annesine danışmasından pek hoşlanmazdı. Çünkü kadınlar zaten savaştan bıkip usanmışlardı. Cengaver beyler ise savaşa çıkamadıkları zaman kılıçlarının kınlarında paslandığından yakınırldı.

Babür, Kutluğ Nigar hanımın çadırına Kasimbey'le birlikte girdi. Hanzâde begim, hanşa annesinin huzurunda oturuyordu. Hemen Babür için sofraya hazırlatıp, çini sini üzerinde kırtma getirttiler. Yemekten sonra kımız içtiler. Kasimbey, elinin tersiyle bıyıklarına yapışan kımız bulaşıklarını silerek söze başladı:

— Şehzâdem Sultan Ali Mirza'yla birlikte bir anlaşma yaptılar. Buradan asker toplayıp gitmeye söz verdik!

— Tanrım bizi ferah günlere ulaştırsın,- dedi Kutluğ Nigar hanım.- Kasimbey cevapları, şunu iyi bilmemiz gerekir ki, Şehzâde Sultan Ali kendi ağabeyi Şehzâde Baysunkur ile Semerkand tahtı için kavgaya tutuşmuşlardır. Şehzâde Babür'ün onlardan uzak durması gerekir. Allah'a şükür, şehzâdenin Andican'da kendi tahtı var.

Bu söze nasıl bir cevap vereceğini kestiremeyen Kasimbey tereddüte düşmüştü. O an Hanzâde begim söze karıştı:

— Şehzâdem, Semerkand savaşı için yapacağınız masraflarla Andican'da saraylar, medreseler kursanız daha iyi olur. Andican da Semerkand gibi bütün dünyada şöhrete kavuşsa ve namınız Mirza Uluğbey'in namı gibi dört bir tarafa ulaşsa, işte bizim gibi âcizlerin bütün dileği budur.

Babür alayla karışık bir ifade ile gülümsedi:

— Ben öncelikle Semerkand'ın göz kamaştırıcılığını bir görmek istiyorum. Hoşumuza giderse fethedebiliriz.

Kasimbey, Babür'ün sözlerini teyit etmek ister gibi:

— Lütuf kıldınız, şehzâdem! - dedi.

— Fakat şehzâde Semerkand'ı küçükken görmüşlerdi, - diyerek itirazda bulundu Kutluğ Nigar hanım.

— Beş yaşındayken gördüklerimi şimdi hatırlamıyorum bile. Hanzâde hanım güldü:

— Geçen yıl Semerkand aşkıyla gitmiş ve kendinizi çok özlettirmiştiniz!

Babür geçen yılki başarısız seferi hatırlayarak ciddileşti:

— Doğru, geçen yıl Semerkand çevresinde dört ay dolaştık, ama şehir kalesinin kapıları bize açılmadı. Biz büyük dedemizin payitahtını görmeye layık değilmişiz.

Babür bu sözleri öylesine gücenmiş bir halde söyledi ki, konuşurken dudaklarının titreyişinden onun hâlâ küçük bir çocuk olduğu seziliyordu. Halbuki o, Semerkand'a doğru sefere çıktığında, şayet şehri fethetmiş olsaydı, tahta oturması gerekecekti. Doğru, Baysunkur Mirza da Timur soyundandı ve Babür'den sadece beş yaş büyüktü. Demek ki tahta oturuşu meşrû idi, fakat Andican'daki beyler Baysunkur Mirza'dan her türlü kötülüğü gördükleri için sürekli onu tahkir etmekte ve tahta Babür'ün layık olduğunu belirtmekteydiler. Baysunkur Mirza bunu iyi bildiği için Babür'ü Semerkand'a sokmazdı. Üstüne üstlük Babür askersiz olarak Semerkand'a sırf payitahtı görmek için dahi gelse, onu yakalatıp ortadan kaldırması muhtemeldi. Çünkü aradaki taht kavgası ve beylerin rekabetleri onları birbirlerine düşman etmişti.

Kutluğ Nigar hanım, şu anda onbeş yaşına giren oğlunun bu taht kavgalarından ve didişmelerden uzak durmasını, kendi mülkünde huzur içinde hüküm sürmesini isterdi. Ancak, Babür'ün üzüntüden gerilen çehresini görünce, yüreğinin ateşle dağlanır gibi olduğunu hissetti:

— Babürcüğüm, sözüme inanın, şu beş günlük dünya üzülmeye değer!

Babür, annesinin, oğlu padişah olmadan önceki adıyla dahi yetinip, şefkatle kendisine yaklaşmasından ziyadesiyle memnundu. Bir an kendini şefkatli bir ananın dertsiz, tasasız bir oğlu olduğunu hissederek, omuzlarındaki ağır yükten kurtulmuş gibi oldu.

— Vakti saati gelince Semerkand arzunuz da gerçekleşir,- diye devam etti Kutluğ Nigar hanım. - Ancak, şu an halk iki gün soluk almaya muhtaç. Kanadınız altında Kasımbey gibi tedbirli emîr ve beyler var. Sonra Oş'da kurdurduğunuz şu imaret gibi binaları kuran hünerli mimarlarınız da var. Şimdi ananızın sizden ricası, Semerkand sevdasını beş altı yıl geriye atmanızdır. Hepimizin başına geçip vadiyi âbâd kılın, Andican'da, Mergilan'da, Oş'da pekçok abideler kurun!

Kutluğ Nigar hanım, çoktan beri padişah oğluna böylesine ciddi, böylesine kati rica ile müracaatta bulunmamıştı. Kasımbey başını önüne eğerek sessizliğe gömüldü. Babür de sofranın kenarında duran altın çamçak içindeki köpüklü kımıza bakarak sustu kaldı. Bu sessizlik yine Hanzâde begimin berrak ve tatlı sesiyle bozuldu:

— Şehzâdem,- dedi.- siz Nevâî'nin şiirlerini ezbere bilirsiniz. Onun nasıl binalar kurduğunu bir düşünün. Ben dertli ablanızın tek arzusu, sizin de Ferhad gibi ulu binalar kurmanızdır! Dünyada bundan daha büyük, daha sevap iş yoktur!

Babür, Oş'da kurdurduğu küçük imareti hatırlayınca annesi ile ablasının dileklerinin son derece yerinde olduğunu düşündü. Ancak, böyle mühim devlet işlerini tek başına halledemeyeceğini de biliyordu. Yardım et der gibi Kasımbey'e baktı:

— Bir çaresi bulunur mu?

Konunun Semerkand seferini iptal etmek olduğunu anlayan ve bugüne kadar pek çok savaşa katılıp, savaşmaktan zevk alan Kasımbey, Babür'ün isteğinin çaresi bulunmayacağını biliyordu.

Çünkü Semerkand seferi bütün beylerin oy birliğiyle karara bağlanmış ve savaş hazırlıklarının başlaması konusunda söz birliği edilmişti. Büyük bir hendek üzerinden atlamak için şaha kalkan atı birden durdurmak mümkün değildi. Aksi hal-

de at yere yıkılır, sahibini de sırtından atardı. Kasimbey, bunu açıkça söylemeye cesaret edemedi ve sadece elini göğsüne koyarak:

— Şehzâdem,- dedi,- kulunuz bir çare bulmaktan âcizdir!

Bu cevap Babür'ün ağırına gitti.

— Anamın ricasını red mi edelim?

Babür bu sözleri öylesine üzgün bir şekilde söyledi ki, Kasimbey onun anne ve ablasının arzularını yerine getirme taraf-tarı olduğunu anlamıştı. Ancak, dün Babür'ün savaşa taraftar olup, cenklere katılma arzusuyla yanıp tutuştuğunu hatırlayarak içi burkuldu. Babür'deki bu değişikliklerin onun çocukluğundan kaynaklandığı, bununla birlikte böylesine mühim devlet işlerine kadınları karıştırmamanın bir zayıflık alameti olduğu kanaatine vardı. Yine de şimdi Kutluğ Nigar hanımın önüne bir set koymak zorunda olduğunu, çünkü onun Babür üzerinde oldukça nüfuz sahibi bulunduğunu görmekteydi.

— Hanımefendilerinin arzuları başım gözüm üzerine,- dedi oturduğu yerde başını iyice önüne eğerek. - Ancak, kulunuz şunu söylemek ister ki, böyle mühim bir iş konusunda bütün nüfuzlu beylerin rızasını almamız gerekir.

Padişah ailesi Kasimbey'e aşırı saygı duyduğu için ona hitap ederken ismine "emîr'ul ümera" ünvanıda da ilave etmeyi gerekli görürdü. Kutluğ Nigar hanım.

— Cenabı emîr'ul ümera,- dedi,- siz diğer beylerin rızasını alma konusunda Babür'e yardım eder misiniz?

— Memnuniyetle! Ancak, beylerin bir takım endişeleri olduğunu biliyorum. Küstahlık saymazsanız anlatayım.

— Anlatın,- dedi Babür.

Kasimbey başını önüne eğip bir süre düşündü. Henüz ak düşmemiş kır sakalının uçları skarlet çakmanın simli yakasına temas edererek kıvrılmıştı. Başını kaldırıp Babür'e baktı. Semerkand'daki ulu abidelerin büyük bir devletin gücü ve bütün vilayetlerin iştirakiyle kurulduğunu, şu anda o devletin parçalandığını, Fergana büyük bir vadi olmasına rağmen Mâverâünnehir'in sadece bir parçası olduğunu anlatmaya başladı. Onun lafı nereye getirmek istediğini anlayan Hanzâde begim alaylı

bir tebessümle:

— Cenabı emîrul ümera,- dedi.-Andican'da abideler kurmaya gücümüz yetmez mi demek istiyorsunuz?

— Soylu, asil begim,- dedi Kasimbey.- Siz Semerkand gibi ulu bir şehir kurmak konusundan söz açtınız. Beyler derler ki, ulu şehir kurmak için ulu bir devlet tesis etmek gerektir. Bütün vilayetlerin gücünü bir merkezde toplamak şarttır. Şu andaki parçalanmışlık ulu abideler kurmaya imkan vermemektedir.

Babür, Kasimbey'in sözlerini son derece mantıklı bulmuştu. Annesine bakarak ondan da böyle mantıklı bir cevap beklemeye başladı.

— Kasimbey cenapları,- dedi Kutluğ Nigar hanım.- Ulu abideler sadece sahipkiran Emir Timur gibi kişilerce kurulmamıştır. Herat'da Alişir Nevâî İhlasiye ve Ünsiye gibi binalar kurmuşlardır. Şehzâde Babür'ün hâkimiyeti Alişir'inki kadar yok mu? Şunun şurasında Alişir Nevâî bir padişahın arkadaşıdır. Şehzâde Babür ise, bağımsız bir devletin padişahıdır!

Kutluğ Nigar hanımın bu sözleri Babür'ün gönlündeki pinhani arzuları su yüzüne çıkarıverdi. Onun çocukluk ihtirasıyla kalbine yerleşen en büyük arzusu, savaşlarda muhteşem zaferlere ulaşmak yahut en güzel şiir ve destanları yazıp meşhur olmak ve en nihayetinde Nevâî gibi büyük insanlarla tanışıp, onların özel itibarlarına mazhar olmaktı. Yedi ay oyalanıp zafer-siz döndükten sonra şimdilik büyük galibiyetlere erişmenin kendisi için gerçekleşmeyecek bir arzu olduğu kanaatine varmıştı. Büyük şair olma arzusu ise yükseklerde uçan ve yakalanması imkansız bir kuşa benziyordu. Anasının bahsettiği hususlar, gönlündeki arzulara ulaşması için başka bir yol bulunduğu fikrini aklına düşürdü. Nevâî'nin kurduğu İhlasiye ve Ünsiye binalarının şöhreti ağızdan ağıza dolaşarak Fergana vadi-sine kadar gelmişti. Ya peki, burada onbeş yaşındaki bir padişah böyle büyük abideler meydana getirirse, bunların şöhreti Herat'a ulaşmaz mıydı? İşte o zaman, büyük bir ihtimalle Nevâî bu olanları işitir, Babür'ün kim olduğunu soruşturur ve gıyaben tanımış olurdu. Sonra ya Babür Herat'a giderdi, ya da

Nevâî hazretleri bizzat bu taraflara kadem koymayı arzularlardı. Nevâî'nin Hüseyin Baykara'nın sarayından bezdiğini Babür de işitmişti. Belki bu ulu şair Horasan'dan Fergana vadisine gelip genç Babür'e mürebbi olurdu. Babür bunları bir çırpıda kafaşından geçirirken oldukça heyecanlanmıştı. Gözleri parlayarak Kasımbey'e baktı:

— Anam doğru söylüyorlar! - dedi. - Beyleri razı etmek gerek!

Babür'ün son sözleri kati bir ferman olarak telakki edilince, Kutluğ Nigar hanım ve Hanzâde'nin çehrelerine bir tebesüm yayıldı. Onlar "artık Kasımbey teslim oldu" diye düşünüyorlardı. Halbuki iri cüsseli Kasımbey, arkasında güçlü beyle-
rin olduğunu hesap ederek hemen teslim olma taraftarı değildi.

— Şehzâdem, - dedi, - fennanınızı yerine getirmeden önce yine beylerin bir endişesinden bahsetmeme müsaade buyurun

Babür, ister istemez başını eğip izin vermek zorunda kaldı. Kasımbey dudaklarını kapatan uzun çakır bıyıklarını eliyle iki yana sıvazlayıp, gülümseyerek Hanzâde begime baktı:

— Begim, siz şehzâdemi Ferhad'la kıyaslamakla iyi yap-
tınız. Beylerimiz, zamanımızın Ferhad'ına hizmet etmekten şeref duyarlar. Bizim arzumuz Ferhadımızı Şirinlerine kavuştur-
maktır. Amma.. - dedi Kasımbey birden ciddileşerek. - Amma malumdur ki, bizim Şirinimiz bugün Semerkand'da düşman iş-
gali altında esire gibi azap çekmektedir.

Babür'ün yüzü kıpkırmızı olmuştu. Utandığını sezdirmek için başını öne eğip, gözlerini dizlerine dikti.

Kasımbey, son derece nazik ve hassas bir konuya parmak basmıştı. Babür beş yaşındayken Semerkand padişahı Sultan Ahmet Mirza'nın ortanca kızı Ayşe ile sözlenmişti ve bu kız şimdi onüç yaşına girmişti. Babür, son yıllarda onu yakından görmemişti, ama görenler son derece güzel olduğunu söylemişlerdi. İşte bu güzel kızın Babür'ün gelip kendisini kurtarmasını beklediği kulağına fısıldanmıştı. Babür de kraliçesine kahramanlıklar göstererek ulaşmayı arzular-
dı. Ayşe'yi hatırlamasa da, beş yaşındayken Sultan Ahmet Mirza'ya gelin gelen Tirmizli güzel bir kızı yakından gördüğü hâlâ hatırındaydı.

“Duvak açma” âdetine göre gelinin duvağını günaha batmamış küçük bir çocuğun açması gerekirdi ve o günlerde annesi Kutluğ Nigar hanım beş yaşındaki küçük oğlu Babür’ü alıp düğüne gitmişti. Sultan Ahmed’in oğlu yoktu ve bu yüzden padişah ailesi Babür’e gıpta ile bakardı. Bu sebeple düğün sahipleri “Allah yeni geline işte şu arslan gibi bir oğul versin!” diyerek duvak açma görevini Babür’e vermişlerdi. Babür bu olayın detaylarını pek hatırlamıyordu. Ama altın takılı duvağı açarken benliğini saran duygu hâlâ hatırlındaydı. Bunun bir güzellik duygusu olduğunu ise şimdi anlamıştı. Tirmizli gelinin insanın aklını başından alacak kadar güzel olduğuna beş yaşındaki çocuğun akli yetmese bile, yine de çocuk aklıyla efsanevî bir cazibenin tesirine kapılmıştı. Bu yüzden Semerkand’daki sözlüsünün güzelliğinden ne zaman bahsedilse, aklına hep o gelinin güzelliği düşerdi. Diğer detayları ise okuduğu kitaplardan öğrendiği tasvirlerle takviye ederdi. Babür, Semerkand’daki sözlüsünü yeni yetme gençlerin saflığı ile severdi. Yoksa sevdiği kız bugün Babür’ün düşmanlarının elinde esirken, o Andican’da gönlü dinç halde yürüyebilecek miydi?

— Kasimbey cenapları,- dedi Kutluğ Nigar hanım. - Gelimizin kaderi bizleri de üzmektedir. Biz, annelerine mektup göndererek Ayşe begimi ablası Rabiye hanımın yanına, Taşkent’e göndermelerini istemiştik. İhtimal bu ricamızı kırmazlar.

Kasimbey, üzgün bir sekide başını eğdi:

— Malesef hanımım, malesef! Semerkand’daki casuslarım vasıtasıyla aldığım bir haberi şehzâdeme iletmeye çekiniyordum. Sizleri de üzme istemezdim...

— Ne haberi? Hayırlı bir şey mi?- diye sordu Babür’ün annesi endişeye kapılarak.

— Ayşe begim annesi ve ablalarıyla birlikte Taşkent’e gizlice gitmek istedikleri bir sırada, Baysunkur Mirza olayı öğrenmiş ve onlara mani olmuş. Sonra düşmanlık amacıyla kötü sözler de sarfetmiş. Odalarının kapılarına nöbetçi dikmiş. Esi-reler artık bütün kurtuluşu Andican’dan beklemekteymiş!

Son sözler Babür’ü tepeden tırnağa kaskatı etmişti. Sevgilisine kötü sözler söyleyen ve ona esire muamelesi yapan

Baysunkur Mirza öfkesini öylesine galeyana getirmişti ki, artık Babür'ün gönlündeki başka düşünceler yok olmuş, sadece bir an öne orduyu toplayıp sevdiği kızı esaretten kurtarmayı düşünür hale gelmişti.

Hanzâde begim, kardeşindeki bu değişikliği sezmişti.

— Şehzâdem! - dedi. - İnşallah esirleri kurtarmak bir an önce nasip olur! Ancak, tek çıkış yolu savaşa girmek midir? Aciz ablanızın görüşü şudur ki, kan döküldüğü zaman düşmanlık da büyür ve Baysunkur Mirza esirlere daha kötü davranır. Kurtuluş savaşta değil, şehzâdem, kurtuluş barışta!

Hanzâde begimin ağzından çıkan bu sözler, kalbindeki öfkeyi biraz yatıştırmış ve "barış" sözü beyninde yavaş yavaş yer etmeye başlamıştı. Kutluğ Nigar hanım kızının sözlerini teyit etmek istemiş gibi:

— Baysunkur Mirza'ya elçi gönderin, şehzâdem! Aradaki düşmanlığı kaldırın! - dedi.

— Baysunkur Mirza zorbalık yapsın da, ben de tutup ona elçi mi göndereyim?!

Babür'ün söylediği bu sözler, onun iyiliğe iyilik, kötülüğe kötülükle cevap vermeye kararlı olduğunu gösteriyordu. Kasimbey, ondaki bu istek ve kararlılığı pekiştirmek için:

— Hanımefendi! - dedi. - Şu günlerde zorbalığa karşı şefkatle yaklaşmak doğru olmaz. Zorbalarla anladıkları dilden konuşmak şart! Şu anda Şeybani-han Kuzey taraftan Semerkand'a göz dikmiş duruma. Fırsatını bulursa Hisar hükümdarı Hüsrev-han da güneyden saldırıya geçer. Baysunkur Mirza'nın günleri sayılı. Akşama sabaha kalmaz tahtına veda eder. Eğer şehzâde Babür Semerkand'ı bir an önce ele geçirmezse, dedelerinden kalma saltanat alâkasız insanların eline geçer. Allah korusun eğer Şeybani-han yahut Hüsrev-han Semerkand'ı ele geçirirlerse, güçlerine güç katar ve en kısa zamanda Andican'a saldırıya geçerler.

— Peki bütün Timuroğulları birleşip ittifak sağlasalar olmaz mı? - dedi Kutluğ Nigar hanım tedirgin bir vaziyette.

— Dağılan Timuroğullarını bir araya toplamak için de güçlü olmak şart. Kabiliyet de gerekir! Baysunkur Mirza gibi-

lerde ne o var, ne bu! Mâverâünnehir'deki şehzâdeler arasında en güçlüsü Şehzâde Babür'dür. Bu yüzden biz canımızı şehzâdemizin emellerinin gerçekleşmesi için feda etmişizdir. Allah'ın izniyle bu yıl Semerkand'ı zaptedersek, bütün tehlikeler bertaraf olur. İşte ondan sonra mutlu günler başlar ve istenilen abideleri dikmek kolaylaşır.

Hanzâde begim Kasimbey'e baktı:

— Yani valide-i muhterememizin ricaları red mi edilecek?

Kasimbey, elini göğsüne koyarak başını eğdi:

— Kulunuzun küstahlığını affedin, begim. Ben şehzâdemizin müsaadeleriyle gönlümdekileri söyledim.

Babür iki arada bir derede kalmıştı. Anasının bunca ikna edici ricasını reddetmeyi ne dili kabul ediyordu, ne gönlü. Ama Kasimbey'in gönlünde uyandırdığı öfke de bastırılamaz bir noktaya ulaşmıştı. Şeyet, Semerkand'ı zaptetmekten vazgeçerse, beride bekleyen zorbalara onu fethettikten sonra Andican'a saldıracakları tartışma götürmez bir gerçektir. Zaten bütün Mâverâünnehir'de çarpışmalardan uzak kalmış bir tek şehir yoktu. Babür, sırtlanlar arasında kalmış gibi zorlanmaya başlamıştı. Anasının “barış yapın, binalar kurun” demesi aslında “geyik gibi huzurlu yaşayın” demekle aynı şeydi. Ama Babür, sırtlanlar arasında bir geyiğin rahat yüzü göremeyeceğini gayet iyi biliyordu. Bu yüzden çevresini saran yırtıcılar arasında bir arslan olmayı tercih ederdi. Kasimbey bunu sezmiş gibi münakaşayı daha fazla uzatmaya gerek görmedi:

— Şehzâdem, bugün ata binip dolaşacaksınız. Hanımefendi hazretlerinin tekliflerini bütün beylerle birlikte oturur münakaşa ederiz. Akşam salonda meşveret yapalım.

Hanzâde begim, pat diye başını çevirip anasına baktı. Bu bakışta “Bir tek Kasimbey'e kabul ettiremediğimiz teklifinizi, bütün beylere nasıl kabul ettiririz?” der gibi bir mana vardı. Kutluğ Nigar hanım oğluna bir şeyler söylemeye hazırlanıyordu ki, Babür Kasimbey'e baktı:

— Meşveret yarına yapılsın. Etraflıca düşünüp görelim.

Sonra ayağa kalkıp Kasimbey idaresindeki mülazımlarıyla birlikte at sırtında gezintiye çıktı.

Oş'un güney taraflarındaki geniş vadiler, dalga dalga uzanan kır ve tepeler, enva-i çeşit bahar bitkileriyle bezenmişti. Kızıl laleler, masmavi devegözleri, mor renkli menekşeler arasında uzaktan kıpkırmızı bir halı gibi görünüyor, en güzel şekliyle açılmış gelincikleri andırıyordu.

Babür, uzaktaki karlı dağlara doğru ilerlerken, dizboyuna ulaşan yumuşak otlar üstünde atların dahi adımlarını bir bir attıklarını hissediyordu. Baharın nefis manzarası gözüne hoş gözüксе bile gönlüne tesir edemiyordu. Biraz önceki zıt görüşler kalbini kısıp almış, gönlünde kördüğümle meydana getirmişti. Bu kördüğümle kendinin çözemeyeceğini biliyordu. Acaba bu muammaları, onun istediği şekilde çözebilecek bir ilim adamı var mıydı? Birden aklına üstadı Hoca Abdullah düştü. Yorgunluktan dolayı Oş'a gelmeyen üstadı da Babür'ün asker toplayıp Semerkand üzerine yürümesinden yanaydı. "Mâverâünnehir'deki parçalanmışlığı ortadan kaldırıp, kuvvetli bir devlet kurmadıkça büyük ideallerimiz hiçbir zaman gerçekleşmez!" şeklindeki sözlerini çok dinlemişti. Güçlü devlet için savaşmak gerekti, ama anası savaşa izin vermiyordu. Acaba kim haklıydı? İşte Babür, bu sorunun cevabını bulamıyordu.

Atlılar uzun bir tepeliğe tırmanırken Kasimbey dağ tarafını işaret ederek:

— Sürüler bu kadar çok mu?- deyip şaşkınlığını belirtti. Babür onun gösterdiği yana doğru bakınca, her bir bayırdan bir koyun sürüsünün aşağı doğru gelmekte olduğunu gördü. Daha sonra ise Hoca Kelan isimli yirmibeş yaşındaki koyu esmer bey, elini alnına siper edip batıya doğru göz gezdirerek:

— Ohoo.. oh!. - dedi.- Bu tarafta ordakinden de çok!

— Doğu tarafında da var!

Sürüler bayağı hızla yürüdüklerine göre otlamaya çıkmış

olamazlardı. Az sonra yukardaki kırlardan da iki sürü göründü. Daha sonra da uzaktaki makiler arasından fırlayan üç dizi halindeki kısraklar bu tarafa doğru sel gibi akmaya başladı. Sol taraftan da üç dört sıra kısrak ortaya çıktı.

Gerek kısraklar ve gerekse koyun sürüleri uzaktaki karlı dağlardan Oş'a doğru gelmekteydi. En nihayetinde dağ tarafından birbiri ardına dizilmiş süvariler göründü. O an Babür koyun ve kısrak bulmak amacıyla üç yüz askerle dağlara giden Ahmed Tenbel beyi hatırladı. Kasimbey sevinerek:

— Zat-ı şâhânelerinin kısmeti çok fazla! - derken, Hoca Kelan da heyecanlı bir şekilde:

— Sayısız! - diye söze katıldı. - Tam yiğitlere yaraşır bir ganimet!

Adet olduğu üzere bu ganimetlerin beşte biri padişaha kalır, diğer kısmı ise beyler ve mülazımlar arasında taksim edilirdi. Beyler bunu bildikleri için sanki gökten başlarına altın yağmış gibi sevindiler.

Babür, atının başını dağdan inip gelen süvarilere doğru çevirerek dizgini gevşetti. Bedevi argamak kuş gibi uçmaya başlayınca diğerleri de peşinden atlarını topukladılar. Bir kından aşırp ikincisine tırmanırken karşıdakiler de kendilerine doğru at sürmeye başladılar. Babür, atını yüksek bir yerde durdurdu. Askerlerin önünde gelmekte olan Ahmed Tenbel zırhlıydı. Omuz ve göğsünü kaplayan demir halkacıklar gün ışığı altında pırl pırl parlıyordu. Boynundan okla yaralanmış, yarasını ise yeşil bir kumaşla sarmıştı. Moğol tipinin belirgin elmacık kemikleri fırlayıp çıkmıştı. Babür'e elli adım kala atından inip, ellerini göğsüne kavuşturarak yere kapandı:

— Şehzâde hazretlerine düşmanlık besleyen Çağraklar haraç vermekten vazgeçtikleri için, onaltı bin koyunları, ikibin beşyüz kısrakları ceza kabilinden alınıp getirildi!

— Zayiat verdiniz mi?

— Şehzâde hazretleri, bizim üç savaşçımız öldü, on tane si de yaralandı. Ama bunun acısını düşmandan çıkarttık!

Ahmed Tenbel ön saftaki askerlerden birine işaret etti. İzbandut gibi kaba saba bir süvari, atının sırtındaki heybeyi alarak padişaha doğru yaklaştı. Yünden örülmüş heybenin her ta-

rafı kan içindeydi. Asker, Ahmed Tenbel'in işaretiyle heybenin her iki gözündekileri yere boşaltıverdi. On onbeş kadar insan kellesi otların ve gelinciklerin üzerine düşerek sağa sola yuvarlandı. Babür kelleleri görünce "Çağraklar da bizimkilere benziyormuş!" diye düşündü ve içinin burkulduğunu hissetti. Göçebe bir Türk kabilesi olan Çağraklar'ın kendi vatandaşları olduklarını, bir il ve bir ulusun kollarını teşkil ettiklerini Babür kabullenemiyordu. Çünkü Çağraklar Babür'ün hükümdarlığına boyun büküyor, kendilerine gönderilen adamları ellerinde kılıçla karşılıyorlardı. Şimdi ise kendileri kılıçtan geçirilmiş, kelleleri ayaklar altına düşmüştü. Bu bedensiz kellelerden birinin çehresinde henüz sakal çıkmamıştı; mavimtrak bir renk almış yüzü kusursuzdu ve daha bıyıkları yeni terlemeye başlamıştı. Babür, onun henüz onaltı onyedi yaşlarında olduğunu farketmişti. Tam dibinden kesilen kanlı boynuna bakarken tüylerinin diken diken olduğunu hissetti. Sağ tarafındaki Kasimbey'e yardım isteyen nazarlarla baktı.

Sultan Ahmed Tenbel ve askerleri, Babür'den övgü ve mükafaat beklemekteydiler. Onaltı bin koyun, iki bin beş yüz at, şu an için az bir ganimet sayılmazdı. Üç askerini kaybetmiş olmasına rağmen, ona karşılık onbeş yirmi düşman kellesi kesip gelmek âdete göre kahramanca bir iş sayılırdı ve bunu takdir etmemek adaletsizlik kabul edilirdi.

Babür'ün yüzünün bembeyaz olduğunu gören Kasimbey şaşkınlığa düştü. Ona göre kesik başların Babür'ün tuhafına gitmemesi gerekirdi. Çünkü geçen yılki Semerkand savaşında pek çok kesik kelle görmüştü. Genelde "Falanca yüz kişinin kellesini kesmiş!" denildiği zaman buna pek inanılmaz, bazı bey ve beyzâdelerin gösterdikleri kahramanlıkları abartmaya çalıştıkları bilinirdi. Bu yüzden her savaşçı, sözünün doğruluğunu ispat etmek için, kestiği kelleleri bir torbaya koyup getirme töresinden haberdardı.

— Şehzâdem,- diye fısıldadı Kasimbey.- Ben konuşayım mı?

Babür başıyla tasdik işareti verdi. Kasimbey, Babür'e iyice yaklaşarak beli belirsiz bir sesle:

— Mükafaat olarak kılıç verelim mi? - diye sordu. Ba-

bür'ün silahdar ağasının getirdiği tığlar arasında Bağdat işi büyük bir kılıç vardı ve Babür onu bir iki sefer eline almış, çok ağır bulmuştu. Şehzâdenin o kılıca baktığını gören Kasimbey "anladım" der gibi başını sallayarak:

— Sultan Ahmed cenapları, - dedi yüksek sesle. - Bahadırâne bir zaferle dönmeniz şehzâde hazretlerini son derece mutlu etti. Şehzâde Babür'e ne denli sadık olduğunuzu bir kez daha ispat ettiniz. Bütün mevkeb bugün sizleri alkışlasın! Oş'daki karargâhda bu akşam şerefimize tantanalı bir ziyafet verilecek ve bütün yiğitleriniz şahane ihsanlar alacaklardır. Şehzâde hazretleri şu anda Sultan Ahmed cenaplarına altın kabzalı özel bir kılıç ihsan ettiler!

Kasimbey, silahdardan kılıcı alarak yerde tâzim kılmakta olan Ahmed Tenbel'e uzattı. Ahmed Tenbel, diz çökerek kılıcı kınından dört parmak sıyrıp çeliğinden öptü ve heyecandan titreyen yüksek bir sesle:

— Şehzâde hazretleri, ölünceğe kadar bu lutfunuzu unutmayacağım! Son nefesime kadar size sadık kalacağım! - dedi.

O akşam, Oş minarelerinin gerisinde ve şehir çevresinde dikilen yüzlerce çadır ve otağlar önünde davul zurna çalınıp, meşaleler yakıldı. Debdebeli bir tören başlamıştı. Binlerce koyun ve bir yığın atı aralarında pay eden beyler ve mülazımlar, son derece keyifliyidiler. Geç saatlere doğru padişahın muhtem otağında kabul merasimi düzenlendi. Sâzendeler en güzel şarkıları çalarken, yanık sesli hânendeler de onlara eşlik ettiler.

Babür, otağın yukarı kısmında, dört altın basamakla çıkılan yüksek kerevette tek başına oturuyordu. Bugün en nüfuzlu beyleri arasında yer alan Ahmed Tenbel de sağ tarafa oturmuştu. Gündüzkü zırhlı elbiseler yerine zerdüz bir elbise ve çuha kavuk giymiş, padişahın ihsan ettiği altın kabzalı kılıcı ise gümüş kemerine takmıştı. Herkes aldığı insandan dolayı kendisini tebrik ediyordu, fakat onun nazarında en değerli şey içeriye giren Kutluğ Nigar hanımın tebrik etmesiydi. Babür'ün anesi ile kızkardeşi, tahtın öte tarafında Ahmed Tenbel'e yan dönmüş vaziyette sâzendelerin çaldıkları musikiyi dinliyorlardı. Ahmed Tenbel, arada bir onlara bakıyor; Hanzâde begimin

boy endamı, sırtına giydiği yedi renk ipek dibası bugün her zamankinden daha güzel gözüküyordu.

Genç padişahın eğlence partilerinde içki içilmezdi ve Babür henüz ağzına içki koymamıştı. Kasimbey de içkiyi hoş karşılamaz, meclislere sokmazdı; fakat Ömerşeyh Mirza döneminde içki içmeye alışmış olan diğer beyler, bu tür bezmlerde gizli gizli demlenirlerdi.

Ali Dostbey isimli kara kuru, köse tipli bir bey, arkada şerbet kâselerini dolaştıran şerbetçiye göz ederek Ahmed Tenbel'i gösterdi. Manalı bir şekilde gülümseyen şerbetçi, Ahmed Tenbel'in yanına gelip gümüş sürahiden seramik kâseye yeşilimtrak bir şerbet koyup verdi. Ahmed Tenbel kâseyi eline alırken keskin bir şarab kokusunun beynine vurduğunu hissetti.

— Alın bey,- dedi Ali Dostbey.- İnşallah Semerkand'da bundan daha ulu zaferlere ulaşırsınız!

Ahmed Tenbel, teşekkür eder gibi başını sallayarak şarap dolu kâseyi tepesine dikip, masadaki tandır kebaba elini uzattı.

— Artık Semerkand ve Buhara'yı alıncaya kadar yetecek erzakımız var! - dedi Dostbey çakırkeyf bir vaziyette.- Savaşı bir an önce başlatmalı!

Ahmed Tenbel'in sağ tarafında Uzun Hasan oturmaktaydı. Ayaktayken fasulye sırığı gibi uzun gözükken bu kişi, nendense oturduğu zaman küçük bir insan gibi görünürdü.

— Şeybani-han Deşt-i Kıpçak'dan Semerkand'a doğru yola çıkmaktaymış,- dedi Uzun Hasan.

— Avcını yalar o! Semerkand bizim olacak! - dedi şarabın tesiriyle terleyen Ahmed Tenbel sesini yükselterek.

Onun bu sözlerini Babür de işitti. Bugün dağdan getirilen binlerce koyun ve atın saray halkını bir an önce Semerkand üzerine yürüme konusunda tahrik ettiği Babür tarafından açıkça görülmektedir. Önceleri onların bu arzularına karşı barış sağlamak zordu. Şimdi ise bey ve askerlerin Semerkand'a yürüme arzuları dağ yamacından aşağı doğru akan bir sel halini almıştı. Bu seli tersine döndürmek kimsenin harcı değildi.

Bura nehri, Oş kalesinin taş duvarlarına çarpıyor, beyaz köpükler saçarak coşkun bir şekilde akıyordu. Nehrin sağ tarafındaki ağaçlı mahallede Mevlânâ Fazlıddin'in geçen yıldan beri oturmakta olduğu önü eyvanlı küçük bir ev vardı. Evin önündeki beş altı şeftali ve ayva ağacı bembeyaz çiçeklerle bezenmişti ve avlunun yan tarafındaki sundurmaya iki beyaz at bağlanmıştı. Beri taraftaki uzun ayaklı doru kaşka atı kökreteşiyle birlikte padişah ihsan etmiş; Mevlânâ Fazlıddin padişahın özel mimarı olarak tayin edilmiş ve kendisine iyi bir ulûfe bağlanmıştı. Bütün bu olanlardan son derece memnundu, ama daha sonraları duyduğu bir nahoş haber keyfini kaçırmıştı.

Andican'da kuracağı büyük binaların inşasına bu yaz başlamayı düşünüyordu. Hatta Babür kendisini otağa kabul etmiş; hangi medrese, ne tür imaretler ve kütüphaneler kuracağı konusunda müzakerede bulunmuş; bu konudaki tekliflerini tasdik etmiş ve "Biz yokken Hanzâde begim bu konuda söz sahibidir, isteklerini bütün detaylarıyla çizip kendisine gösterin," bile demişti. Çalışma süresince Hanzâde begimle sık sık görüşeceği haberi onda korkuyla karışık bir sevinç yaratmıştı. Ne var ki Babür'ün yakında yine Semerkand'a sefer düzenleyeceği, bu yüzden devlet hazinesi tamamıyla savaşa ayrılacağı için inşaat işlerinin ileri bir tarihe erteleneceği haberi gelmişti. Hele bir de Babür zafer kazanamayıp savaşta yenilirse, mevlânânın bütün planlarının suya düşeceği kesindi. Diğer yandan şayet Semerkand'ı fethederse oraya padişah olup yerleşme ihtimali vardı ve bu durumda Fergana vadisinde büyük binalar yaptırıp yaptırmayacağı meçhuldü. Genelde padişahlar hangi şehri payitaht yaparlarsa orada eserler meydana getirirlerdi. Demek ki mevlânânın burada yapmayı planladığı binaların kadri pamuk ipliğine bağlıydı.

Şu an eyvanda eski hendese ve matematik kitaplarını kanştırarak mimari bir şekli inceleyen mevlânâ, işte bu hususları zihninden geçirmekte, canı sıkkın bir şekilde oturmaktaydı.

Bir ara dış kapının üst üste vurulduğunu işitti. Sundurma altındaki atların altlarını temizlemekte olan yaşlı hizmetkâr, ağaç küreğini duvara dayayarak kapıya doğru yürüdü. Kısa bir süre sonra eyvanın önüne gelerek:

— Mevlânâ,- dedi, - birisi sizinle görüşmek istiyor.

— Kim o?

— Hırpani kılıklı, boylu poslu bir delikanlı. “Ben yeğeniyim” dedi, ama ben sizden izin almadan içeri sokmadım.

— Yeğenim mi? Acele etme!

Mevlânâ deri terliklerini giyerek yarı açık kapının önüne vardı. Üstündeki yün elbiseden, ayağındaki eski çarığına kadar her şeyi lime lime olmuş ince yapılı bir delikanlı, sevinçli gözlerle, gülümseyerek kendisine doğru geliyordu. Adım atışı, bakışları hiç de yabancı değildi.

— Molla dayı!

Mevlânâ Fazlıddin, kucak açarak kendisine doğru yaklaşan gencin sesini tanıdı.

— Tahir! Tahir'im! Bunca ölüm tehlikesinden sağ kurtuldun ha! Nerdeyse seni tanıyamayacaktım! Ne kadar değişmişsin! Yüzüne n'oldu?

— Ah, sorma molla dayı..

— Peki yürü, önce istiharat et, sonra anlatırsın..

Eyvana çıkarlarken Mevlânâ Fazlıddin bundan yaklaşık üç yıl önce Kuva nehri boyunda meydana gelen kanlı hadiseleri tekrar hayalinden geçirdi. O gün Tahir'e mızrakla vuran Semerkandlı asker onu öldü sanıp çekip gitmişti. Anası biricik oğlunu kanlar içinde görünce öldüğünü sanarak yıkılıp kalmış ve bir daha da ayağa kalkamamış, ertesi günü ise Hakkın rahmetine kavuşmuştu. Tahir ise babasının bulup getirdiği doktorlar ve ilaçlar sayesinde üç gün içinde ayağa kalkmıştı. Mızrak sırtına saplanmış ise de kalb ve ciğerlerine ulaşmamıştı. Tahir genç ve güçlü olduğu için kısa sürede sağlığına kavuşmuştu.

Konu komşu, "Azrail Tahir'in yerine anasını aldı," diye söylenmiş ve Mevlânâ Fazlıddin, ablasının kırkinci gün hatimini okuttuktan sonra bir daha Kuva'ya dönmemişti.

— Baban nasıl, iyi mi?- sordu Mevlânâ Fazlıddin Tahir'i yukarı buyur ederken.

— Babam size selam göndermişlerdi. Fakat ben bir yıldır köye uğramadım. Eş dost ihtiyarın önüne bir tas sıcak çorba pişirip versin diye yaşlı bir dul kadınla evlendirmişlerdi. Fakat rahmetli anam aklıma gelince, o evde kalasım gelmedi.

Aslında Tahir'in aklından çıkmayan sadece rahmetli anası değildi. Rabiye'yi de bir türlü unutamamıştı. Onun o günkü feryadı hâlâ kulaklarında çınlıyordu. Geçen sene yaz boyunca yaya olarak Semerkad'a gitmiş, yollarda orakçılık yapıp, kervanlara katılarak sorulabilecek her yerden Rabiye'yi sormuş, "Kız kardeşimdi. Sultan Ahmed Mirza'nın askerleri alıp kaçırmışlardı," diyerek soruşturmuş, ama hiçbir yerden ümit verici bir cevap alamamıştı.

Sultan Ahmed Mirza o yıl ölmüş, ordusu dağılmış; tahtı iki defa el değiştirmiş, pek çok hengameler yaşanmış ve at izi kurt izine karışmıştı. Cizzahlı birisi Taşkent taraflarında pek çok cariye satıldığını söylemişti. Bunun üzerine Tahir geçen yıl Taşkent'e kadar gitmiş, yollarda yevmiyeci olarak çalışarak her önüne gelenden Rabiye'yi sormuş, ama yine bir netice alamamıştı.

Tahir, o gün dayısından biraz borç alarak pazara gitmiş, aksama doğru da yeni bir şeylerle eve dönmüştü. Ayağında yeni bir askeri çizme, başında Moğol börkü ve sırtında çakmana yakın kaba dokunmuş bir aba vardı. Elindeki kılıcın ise kını eskiceydi. Mevlânâ Fazlıddin, şaşkın şaşkın bir süre yeğenini seyretti. Tahir'den yeni satın aldığı bu askeri kıyafetler konusunda bir açıklama bekledi. Sonunda dayanamayıp:

— Niye bu tür elbiseler aldın?- diye sordu. -Kılıcı ne yapacaksın?

— Molla dayı, yalnız başıma dolaşmaktan bıktım usandım. Şimdi Şehzâde Babür'ün ordusuna katılıp Semerkand'a gitmek istiyorum;

— Asker mi olacaksın?

— Evet. Tavacılar askere adam alıyorlarmış..

Mevlânâ Fazlıddin, artık yeğenin Oş'a bu amaçla geldiğini anlamıştı.

— Aklını kaçırmışsın sen, Tahir! Herkes savaştan kaçarken, sen ejderhanın kollarına mı atılacaksın?! Bir defa kargılınıp, ölümden döndüğün yetmedi mi?

— Molla dayı, ondan sonra kaç defa ölüm tehlikesi geçirdiğimi siz bilmezsiniz. Taşkent'de bir Moğol beyi zavallı bir tacirin kızını zorla almaya kalkışınca dayanamadım. İşte şu yüzmdeki hançer yarası da o zorba beyden bir hatıradır.

— Kötü zamanda olduğumuzu hâlâ öğrenemedin mi?

— Bunun için iyilerle birlikte iyi bir ordunun safında yer almak istiyorum, Molla dayı. Çok memleket dolaştım. Çeşitli insanlarla çeşitli işler yapıp, beraber gezdim. Herkes Şehzâde Babür'ün kalbinin temiz, niyetinin halis olduğunu söylüyor. "Etraftaki padişahlardan bir iyilik görmesek bile Babür'den bir iyilik görürüz." diye ümid ediyorum.

Mevlânâ Fazlıddin yere bakarak:

— Bilmiyorum, - dedi. - Şehzâde Babür çok genç. Ben de ona ümit bağlamıştım. Fakat yine savaş, yine kan.. Hepimiz gece karanlığı gibi sonsuz bir zulmette yürüyoruz. Memleket huzursuz ve parçalanmış. Zalim taht sahipleri kan içmeye doymuyorlar. Şehzâde Babür'ün çevresinde bulunan beyler dahi şefkat ve merhameti unutmuşlar. Durum bu merkezdeyken sen dahi kötü beylerin hizmetinde yürüyüp, kendine benzeyen çilekeş zavallıların safına mı katılacaksın, yeğenim?

— İnan molla dayı, beğ elimden geldiğince kötü beylerin zulmüne karşı çıkacağım!

— Şehzâde Babür hükümdar iken defetmediği adaletsizlikleri sen niye defedeceksin?

— Belki Şehzâde Babür'ün benim gibi askerleri olmadığı için bu zulümleri defedememektedir? Belki de ona benim gibiler gerekli, molla dayı! Kendim için bundan daha iyi bir yol bulamadım. Tek başıma bir hayatın anlamı kalmadı. Ne yapayım?

Mevlânâ Fazlıddin, yeğeninin yüzüne dikkatlice bakınca, onu bu niyetinden vazgeçirmenin imkansızlığını anladı. Tahir bundan üç yıl önce Kuva nehri köprüsünü yıkıp, düşman ordusuna çok büyük zayıatlar verdirerek tarihin akışını değiştirmediydi? O olayı gerçekleştirirken tarihi hadiselerin içinde yürümeye mahkum edilmemiş miydi? Her halükârda yeğeninin son sözleri yüreğini biraz yumuşatmıştı. Bir süre düşündükten sonra:

— Tavacılarla görüştün mü?- dedi.

— Görüştüm. "Atın yokmuş, piyade yazarız," dediler. Ben piyade yürümeyi öğrendim, molla dayı.

— Ama savaşta en fazla zayıatı piyadeler verir. Bunu biliyor musun?

— Farketmez. Savaş kırk yıl da sürse yine eceli gelen ölür.

— Anlaşıldı!

Molla Fazlıddin, başka bir şey söylemedi. Sabahleyin kahvaltıdan sonda hizmetçisine sundurmada duran iki atı da eyerlettirdi. Tahir'e ayakları uzun kaşka atı göstererek:

— Sen buna bin! - dedi.- Ben senin piyade asker olmanı gururuma yediremem.

Molla Fazlıddin, Şehzâde Babür'ün hediye ettiği doru kaşka ata binerek yeğeniyle birlikte Babür'ün karargâhına doğru yola çıktı.

Adet olduğu üzere Babür'ün huzuruna girmek için saraybândan izin almak gerekiyordu. Dayı-yeğen sekiz köşeli devâsâ beyaz otağın bu tarafından at sırtında gelmekte olan Kasimbey'i görünce hürmeten attan inerek ellerini göğüslerini koydular.

— Cenabı emîr'ul ümera,- dedi Mevlânâ Fazlıddin.- Yeğenim dahi Şehzâde Babür'e hizmet etmek için geldi, izin verse-niz de şehzâdenin huzuruna girsek.

— Şehzâdem şu anda son derece meşguller, mevlânâ. Meseleyi bana anlatamaz mısınız?

— Yeğenim Tahir.. Şehzâdem'in has muhafızları arasına alınmasını talep edecektim.

Kasimbey, Tahir'in boyuna posuna, yüzündeki yara izine göz gezdirdikten sonra:

— Askerî hizmette bulundun mu, delikanlı?- diye sordu. Kasimbey'in önemsemez bir tavırla konuşması Tahir'in pek hoşuna gitmemişti. Lakayt bir edayla:

— Henüz değil, - cevabını verdi. Mevlânâ Fazlıddin söze karıştı:

— Cenab-ı emîr'ul ümera, yeğenimiz aslen köylü olsa da, savaşı bir tabiatı var. Hatırlarsanız Kuva köprüsünde düşmanlarımız çok zayıt verip, barış teklif etmişlerdi. İşte o zaman bize galibiyet sağlayan yiğitlerden biri bu delikanlıydı.

— Galibiyet sağlayan mı? - diye sordu Kasimbey şaşırmış gibi. - Ne yaparak?

Fazlıddin, Kuva'da bizzat şahit olduğu hadiseleri kısaca Kasimbey'e anlattı. Onun söylediklerine bakılırsa, beyler ve askerlerin zaptedemediği düşmanı sıradan baldırı çıplaklar dize getirmişti. Kasimbey pek inanmamış gibi:

— Kuva'da bize galibiyet ihsan eden Allah'dır, mevlânâ! - dedi. Onun sözüne itiraz etmek mümkün değildi.

— Elbette onların aklına bu işi getiren Allah'dır, fakat o zamanki cesaretinden dolayı düşman onu kargılayarak ağır biçimde yaralamıştı. Yeğenim ölümün eşiğinden döndü, Kasimbey cenapları!

— Öyle mi? - Kasimbey ılık nazarlarla Tahir'e baktı. - Semerkand'daki düşmanlarımıza hincin var mı, delikanlı?

— Evet, alınacak bir intikamım var.

Kasimbey, arkasında sessizce dikilen çavuşa dönerek:

— Bu delikanlıyı Çilmahrem dağında eğitim yapan askerler arasına kat! - dedi ve Molla Fazlıddin'e izahat vermek için: Yeğeniniz eğitilsin, savaşmasını öğretilsin. Ondan sonra şehzâdem uygun bulurlarsa haş muhafızları arasına alırlar, - diye ilave etti.

Tahir dayısıyla kucaklaşıp vedalaştıktan sonra atına binerek peşinden Çilmahrem dağına doğru yola çıktı.

Beylerin katıldığı meşverette Semerkand seferinin Ramazan ayında başlamasına, hazırlık işlerinin ana bölümünün Oş'da tamamlanmasına karar alınmıştı.

Babür, anasının isteğine uymadığı için utanmakta ve Kutluğ Nigar hanımın gözüne gözükmemeye çalışmaktaydı. Sefer hazırlıklarından boş vakit bulduğu anlarda ise, kendi çadırında tek başına oturup kitap okumakla meşgul oluyordu.

Bugün ikindi namazından bir süre sonra "Vakan" adlı hatıra defterine babasının ölümüyle ilgili bir şeyler yazıyordu. Birden içeri giren nöbetçi, Kutluğ Nigar hanımla Ali Dostbey'in huzura girmek için izin istediklerini belirtti. Babür, defteri kapatıp annesini kapı önünde karşılayarak yukarı buyur etti.

Kutluğ Nigar hanımın beti benzi solgundu. Alnının üst kısmında, saçının hafifçe açılmış olduğu yerde bir tutam beyaz kıl Babür'ün dikkatini çekmişti. Henüz kırk yaşına girmiş olan zavallı kadın, ihtiyarlar gibi sade giyiniyor ve iki büklüm yürüyordu. Babür anasına bayağı acımişti. Yavaş bir sesle:

— Anacığım, - dedi, - isteğim yerine getirilmedi diye gücenmeyin. Nasip olursa Semerkand'dan döndükten sonra bütün arzularınızı yerine getiririm.

— Allah'ın takdiri böyleyse, biz kulları boyun bükürüz. Allah iyi niyetlerinize yetirsin, padişah oğlum!

Ali Dostbey güçlü kollarını açarak:

— İnşaallah! - dedi ve iri ellerini kapkara pürüzsüz yüzüne çaldı.

Moğol tipli olan bu köse kişi, Babür'ün büyük annesi Esan Devlet hanımın amcazâdesiydi ve bu yüzden kendisine "dayı" unvanı vermişti. Kutluğ Nigar hanıma da bir ağabey gibi şefkatliydi. Minderler üzerinde oturduktan sonra Ali Dostbey Kut-

luğ Nigar hanıma bakarak “meseleyi açayım mı?” der gibi bir tavır takındı. Ondandır olumlu cevap aldıktan sonra bir yutkunup söze başladı:

— Şehzâdem, validenizle ben, nazik bir konuda sizin görüşünüzü almaya geldik. Muhterem ablanız Hanzâde begim şu anda yirmi yaşındalar. Yani tam evlenecek çağında. Hanımefendi ay denilse ay, gün denilse gün gibi güzel ve faziletlidirler. Bugüne kadar münasip bir damat adayı çıkmamıştı. Valideniz de, ben de evde kaldı diye üzüliyorduk.

— Bir iki yıl daha evde oturup kalırsa “yaşı geçmiş” diyecekler,- diye ilave etti Kutluğ Nigar hanım.

Babür, ablası konusunda epeyden beri buna benzer laflar işitirdi, ama bugün Ali Dostbey'in anlattıklarına bakılırsa bir damat bulunmuşa benziyordu. Bunu öğrenmek için delikanlıca bir tavırla:

— Kimmiş eniştemiz olacak kişi?- diye sordu. Biraz sertçe sorulan bu soru Dostbey'i şaşırtmıştı. Yine lafı dolaştırmaya başladı:

— Sizin gibi yüksek bir zata damat olacağını söylemeye kimse cesaret edemez. Ancak, beyleriniz arasında asilzâde kişiler var. Şöyle ki, Sultan Ahmed bey yirmibeş yaşına gelmiş arslan gibi bir delikanlıdır. Yel gibi gidip, bahadırâne bir zaferle döndü. Diğer beyler arasında oldukça itibarlı da. Üç yüz askeriyle birlikte ölünceğe kadar size sadıkâne hizmet etmek niyetindeler.

Babür, henüz aile kavramını, kız alıp kız vermenin ne olduğunu bilmiyordu. Ablası Hanzâde begimi Ahmed Tenbel'in yanına koyup gözünde canlandırınca, bunların birbirlerine münasip düşmediklerini anladı. Anasına dönüp:

— Siz razı mısınız?- diye sordu. Kutluğ Nigar hanım derin bir nefes alıp:

— Ne çare! - dedi. - Hanzâde begim padişahlara, hükümdarlara layık bir kız. Ama şu hengâmeli günlerde nerde bizim istediğimiz gibi bir damat? Biz dayınla birlikte soruşturduk. Ahmed Tenbel, soy sop olarak asilzâdedir. Büyük dedesi Cuçihan, Çingiz-han'ın akrabalarındanmış. Şu anda Tilbe Sultan

ismindeki ağabeyi Taşkent'deki dayınız Mahmud-han'ın saray-bânıymış. Eğer Ahmed bey damadımız olursa, ağabeyi Mahud-han'la aramızı düzeltmez mi? Böyle nüfuzlu bir bey damadınız olup bütün urukları ve askerleriyle birlikte kanadınız altına girerse, gücünüz daha da artmaz mı?

— Şüphesiz öyle olur,- dedi Dostbey ciddi bir şekilde.

Babür ne diyeceğini bilemiyordu. Omuzlarını büzdü. Kendinden yaşlı olan ablasını kime vereceği konusunda düşünmek bile ağına gidiyordu, ama annesi ile dayısı bu işi onun padişahlık hükmüne uygun olarak halletmek niyetindeydiler.

— Hanzâde için de iyi olur,- diye devam etti Dostbey. - Eğer başka ülkedeki bir padişahla evlenirlerse analarından ayrı kalırlar ve şehzâdem gibi sevgili bir kardeşinin himayesinden mahrum olurlar.

Babür, bu konuları anasının daha iyi bildiğini düşünerek:

— Anam razı olurlarsa olur,- dedi. Ali Dostbey seviniverdi:

— Doğru söylersiniz şehzâdem, çok doğru söylersiniz! Ananın razı olduğundan Allah da razı olur diye boşuna dememişler!

Kutluğ Nigar hanım sürekli dalgındı. Babür bunun sebebi ni sezmiş gibi:

— Ablam ne diyorlar?- dedi. Kutluğ Nigar hanım derin derin iç geçirdi:

— Hanzâde razı değil. Duyunca çok ağladı.

— Böyle anlarda kızlar zaten hep ağlarlar! - dedi Dostbey gülerek.

— Fakat Hanzâde begimin durumu beni endişelendiriyor, şehzâdem, - dedi Kutluğ Nigar hanım.- “Kendimi öldürürüm” dediğini duydum.

— Öyle mi?- dedi Babür birden endişeye kapılarak.

— Ablanız sizi canlarından çok severler, mirza-hazretleri. Bir dediğinizi iki etmezler,- dedi Dostbey. - Muhterem annenizle birlikte sizden ricada bulunmaya geldik. Hanzâde begimi huzuruza çağırıp nasihatte bulunun. Devletinizin menfaati için ablanızın rıza göstermesi gerek. Sultan Ahmed araya

adam koydu. Bütün urukları ile sizin emrinize âmâdedir. Red cevabınız onları sizden soğutabilir.. Sonra şayet Hanzâde begim direnir de bir kaç yıl daha evde kalırlarsa, düşmanlarınız “ablası evde kaldı” diye sevinirler. Böyle dedikodular padişah ailesinin şanına elbette yakışmaz. Eğer Hanzâde begim sizin iyiliğinizi istiyorlarsa “evet” demeliler. Artık bunu hanımefendiye ancak siz anlatabilirsiniz, şehzâdem!

Babür, başını elleri arasına alıp bir süre düşündü. Böylesine nazik bir meseleyle ömründe ilk defa karşılaşılıyordu. Herhangi birisi olsaydı laf söylemek kolaydı, ama söz konusu olan ablasıydı. Bu konuda hiçbir zaman ablasıyla konuşmak istemezdi, ama anası zor durumdaydı ve güya ablası canına kıymayı düşünüyordu.

— Pekala,- dedi Babür anasına üzgün nazarlarla bakarak.- Ablam gelsinler, bir de ben konuşayım.

Kutluğ Nigar hanım hemen ayağa kalkarak:

— Hemen.. Hemen varıp söylerim, - dedi ve çadır çıkışına doğru yöneldi. Dostbey de yirik dişlerini sırtarak memnun bir şekilde gülümseyip, onun arkasından giderken kapıda durup tâzim kıldı ve:

— Şehzâdem, siz padişahsınız, sizin emrinizin yerine getirilmesi gerek, - diyerek Babür'ü büsbütün tahrik etti.

Babür, sıra sıra mumları ıpıl ıpıl yanan iki altın kandil arasında, sedef kakmalı müzeyyen masaya göğsüne verip kitap sayfalarını karıştırırken Hanzâde begim yavaş yavaş çadırdan içeri girdi. Sırtına sarı renkli, sade bir diba giymişti. Diliyle dişi arasında Babür'e selam vererek, onun gösterdiği simli minder üzerine hastaymış gibi halsizce ilişti. Onun göz kapaklarının şişmiş olduğunu gören Babür:

— Niye bu kadar üzüldün, abla?- sordu.

— Şehzâdem, bir kurtuluş yolu bulmak ümidiyle huzuru-nuza geldim!

Gözlerinden dökülen yaşlar, Hanzâde begimin solgun yanaklarından aşağı doğru süzüldü. Babür yakın zamana kadar pür neşe bir kişi olan ablasını böyle üzgün görünce içi sızlamış ve annesinin omuzuna yüklediği vazifenin ne denli zor olduğunu

nu şimdi çok daha iyi anlamıştı. Kaderin başına sardığı dertler yetmiyormuş gibi, bir de bu mesele mi çıkmıştı? Babür, dert yanarmış gibi konuşmaya başladı:

— Ben dahi Allah'dan medet dileyip gezmekteyim, bacım.. İçinden çıkılmaz dertler birbiri ardına geliyor. Böyle bir günde yoksa siz de benim dertlerimi artırmak taraftarı mısınız?

Hanzâde begim, kardeşinin gerçekten yardıma ihtiyacı olduğunu, yaşıyla mütenasip düşmeyen işlerin onu çok zor duruma soktuğunu sezerek göz yaşlarını sildi. Biraz öncekine nispetle daha sakın bir sesle:

— Şehzâdem, bir şey duydum, doğru mu?- dedi.

— Neymiş o?

— Ahmed Tenbel dağdan bir heybe dolusu kelle alıp getirmiş..

Babür, önceki gün gördüğü kesik başları ve özellikle henüz sakalı çıkmamış, boyun etiyile birlikte koparılmış genç delikanlının kellesini göz önüne getirince, birden dizlerinin bağı çözülerek yere oturuverdi.

— Savaş ölümsüz olmaz,- dedi sanki kendi kendini teselli etmek istiyormuş gibi.- Düşman da bizimkileri öldürmüştür. Bu iş böyle. Siz bunları düşünmeyin, bacım.

— Bunu unutsam bile, kaba ve cahil bir insan. Ben ömrümü faziletli, kültürlü bir kişi ile geçirmek arzusundaydım. Ahmed Tenbel, eli kanlı acımasız biri. Şehzâdem, yoksa siz de mi beni ona münasip görüyorsunuz?

— Size münasip yiğit belki yedi iklimde yoktur. Amma .. sebeplerini anam anlattı.. Ben ... mecburum ben!

Hanzâde begim kandilde kıvrıla kıvrıla yanan mumlara bakarak, Ahmed Tenbel'i göz önünde canlandırmaya çalıştı. Bu suratsız kişiyle bir yastığa baş koyacağını düşününce tüyle-ri diken diken oldu.

— Ben bu beyden korkuyorum!

— Biz varız. Hiç kimseden korkmayın, bacım. Kimsenin size zerrece zulüm etmesine göz yumamam.

— Beni mazur görün, şehzâdem. Ama ablanız istemediği bir kişiye zorla verilirse bu zalimlik değil midir?

Babür bu mantıklı sözler karşısında şaşkına dönmüştü.

— Zalimlik.. evet, feleğin kendisi zalim! Ben bile her gün sevmediğim insanlarla bir arada olmak zorundayım. Devlet menfaatlerini düşünerek kendimi buna mecbur hissediyorum. Başka çarem yok!

Yaşıyla mütenasip düşmeyen bu sözleri söylerken hayli zorlanan Babür'ün, hoşuna gitmeyen, ama çevre baskısı, devlet menfaati sebebiyle mecburen yapmak zorunda kaldığı işlerden fazlasıyla azap çektiği her halinden belliydi. Ablası, onun böylesine zor problemlerle karşı karşıya kaldığını anlayınca, kardeşine acımaya başladı. Babür'ün padişah olduğunu unutup, küçükkken onu kucağına alıp sevdiği günleri hatırladı.

— Babürçüğüm, - dedi, - sen benim tek kardeşim, tek sığınacak dalımsın. Senin için canımı bile veririm! Eğer bunun seni gerçekten mecbur ettiğine inansam, bu sözleri söyletmeden rıza gösterirdim. Lakin ben senin bağrının geniş olduğunu bilirim. Şayet ömür boyu bedbaht ve mutsuz olursam, şu andakinden daha fazla ızdırap çekersiniz!

— İnşaaallah mutsuz olmazsın.

— Çok iyi hissediyorum ki, şayet bu adama varmak zorunda kalırsam, mutsuz olacağım. Babürçüğüm, ablanın sözüne inan. “Devlet menfaatleri” diyerek kendini harap etme. Bir daha dünyaya gelecek değiliz. Vicdanımızın sesine kulak vermeliyiz. İnsanın vicdanı temizse, kişiyi aldatmaz!

Hanzâde begim böyle içten samimi bir şekilde konuşunca, onun gönlündeki ateş birden Babür'ün kalbine sıçrayıverdi. Merhametsiz beylerin baskısı ve padişahlık mecburiyetleri, genç Babür'ün kalbini lime lime ediyor; Hanzâde begimin sözleri ise yanıp duran bu kalbe soğuk su serpiyordu. Hanzâde begimin yine gözleri yaşarmıştı.

— Babürçüğüm, sen kalbi temiz, nadir kabiliyet sahibi, fedakâr bir insansın. Bu beyler, Ahısı çıkarlarını devlet menfaatimiş gibi göstermeye alışmışlardır. Bunlar senin gençliğinden faydalanıyorlar. Sevmediğin bir şeyi devlet mefaatidir diye yaparken kalbinin sesini bir dinle. Kalbin senin en samimi dostundur. Sadece bu dostuna inan, canım!

Hanzâde begim, oturduğu yerden ellerini Babür'e karşı göğsüne çaprazlayarak ağlamaklı bir eda ile:

— Ben senin temiz kalbindeki adalete sığınıyorum! Kalbin sana ne söylüyorsa bana onu emret! Bunu kabul ederim! dedi. Babür birden yerinden fırlayıp, ablasını omuzundan tutarak ayağa kaldırdı:

— Peki, ağlama! - dedi. Kendisi de göz yaşlarını zar zor tutuyordu.- Sen bana bütün beylerden daha yakınsın. Aynı anadan doğma tek ablamsın. Dertlerini paylaşacağım, için rahat olsun. Ben hayatta olduğum sürece sevmediğin insana vermem seni!

Hanzâde begim, aşırı sevincinden ne yapacağını bilemeden kardeşini kucaklayıp alnından, gözlerinden öptü.

Babür'ün ordusu, bütün bir yaz ve sonbahar mevsimi boyunca Semerkand'ı muhasara altına almıştı. Yedi ay boyunca şehir kapılarını kapatıp direnen Baysunkur Mirza, nihayet açlık ve sıkıntılara katlanamayarak, soğuk kış gecelerinden birinde yakın adamlarıyla Semerkand'dan gizlice kaçıp Hisar taraflarına doğru gitmişti.

Şehirde kalan beyler durumu öğrenince kale kapılarını açtılar. Babür'ün üç bin kişilik ordusu davul zurna sesleri arasında zafer şarkıları söyleyerek şehre girdi.

Babür, beş yaşındayken gördüklerini şimdi pek hatırlamıyordu. Semerkand'ın her köşesinde, mavi dağlar gibi göğe doğru yükselen gümbazlardan hangisinin Uluğbey, hangisinin Bibi Hanım medresesine ait olduğunu yanbaşında yürüyen Kasimbey'e sorarak öğreniyordu. Ancak, payitahta yaklaştıkları sırada sol tarafta yer alan devâsâ abidenin Gûr-i Emîr, onun miğfere benzeyen gümbazının da dillere destan yivli minare olduğunu anlamıştı. Ne kadar zaman geçerse geçsin, daha dün boyanmış gibi canlı renklere sahip bu görkemli binalar, onların büyüleyici görünüşü ve gün ışığı altında çevreye nur saçan akisleri Babür'ün kalbindeki zafer sevincini coşkuya döndürmüştü.

Payitahtın yer aldığı tepeliğe ulaştıklarında, Babür sağ ve sol tarafta yer alan eyvanlı evlere göz gezdirirken, birden esire sözlüsü aklına geldi. Belki de şimdi Ayşe begim şu evlerden birinin kapı aralığından muzaffer insanları seyrediyordu. Aca-ba o zavallı şimdi bütün azap ve işkencelerden kurtulduğunu, Semerkand kızları arasında en itibarlısı olduğunu ve herkesin kendisini "genç padişahın sözlüsü" diyerek saygıyla andığını biliyor muydu?

Babür, atını Kasimbey'in atına yaklaştıp, kısık ber sesle:

— Esirlerden haber almak için birini görevlendirdin mi?- diye sordu. Kasimbey bu sorudaki gizli manayı hemen anlıyamamıştı:

— Şehzâdem, hangi esirleri kastediyorsunuz?

Halbuki Babür, babası yerine koyduğu Kasimbey'in karşısında sözlüsünden bahsetmekten utanıyordu. Ancak, onun farkedilir bir şekilde kaşlarını çatması, Kasimbey'in hafızasını yenilemesi için yeterli olmuştu:

— Ha, esireler mi?- diyerek Babür'ün söyleyemediğini söyleyiverdi.-Noyan Kokaldaş'ı bu işle görevlendirdim. Önce Sultan Ahmed Mirza'nın çocuklarından haber alınsın dedim. Ben gereğini hallettim. Akşama Noyan size bilgi verir.

Payitahta girdiler. Buradaki en heybetli ve devâsâ bina, Göksaray'dı. Dört katlı Göksaray'da pek çok korkunç olaylar meydana gelmiş; bir yığın şehzâde burada öldürülmüştü. Bu yüzden Semerkand'da son devirlerde padişah olanlar burada kalmazlar, sadece meşhur Göktaş üzerine çıkıp büyük bir debdebe ile tahta cülûş merasimini icra ederlerdi. Babür de payitahtın sağ tarafında yer alan Bostansaray'a doğru ilerledi.

Akşam Bostansaray'da kandillerle aydınlatılan odada oturmakta olan Babür'ün huzuruna Noyan Kokaldaş girdi. Altın nakışlı oda son derece soğuktu. Bu yüzden her ikisi de kürk ve postallarını çıkarmadan minderler üzerine oturarak sohbet başladılar.

Noyan Kokaldaş'ın sesinde ılık bir heyecan vardı. Babür padişah olduktan sonra çevresi beyler tarafından sarıldığı için, Noyan Kokaldaş gibi akranları kenara itilmişlerdi. Bugün aralarında yine geçmiş günlerdeki gibi samimiyet doğmasından gururlanan Kokaldaş:

— Şehzâdemin namından altın bilezikler, pahalı kumaşlar, leçerler, badem tatlıları alıp götürdük. Bizi büyük halanız Mehr Nigar hanım karşıladılar, - diye anlatmaya başladı.

Babür birden kendi anasını hatırladı. Mehr Nigar hanım, Kutluğ Nigar hanımın ablası ve Sultan Ahmed Mirza'nın büyük hanımıydı. Ayşe begimin annesi genç yaşta vefat edince,

Mehr Nigar hanım çocuğu olmadığı için, onu kendi evladı gibi bakıp büyütmüştü. Bu yüzden Babür'ün hem halası, hem de müstakbel kaynanasıydı.

— Perişan olmuşlar,- diye devam etti Kokaldaş. - Ekmek bulamamışlar. Kıtlik sebebiyle parayla bile ekmek bulamadık dediler. Çavdar ekmeğini dahi zor bulduk diyerek ağladılar. Yakacak odunları da kalmamış. Soğukta titreşip oturuyoruz, dediler.

— Baysunkur Mirza bu kadar insafsız mı davranmış?

— Sanırım son zamanlarda mirza dahi karnını doyuracak ekmek bulamamış, şehzâdem. Yedi ay muhasarada kalmak kolay mı? Sokaklarda açlıktan ölen insan cesetleri gördük. Fakir fukara açlıktan ölmek için eşek ve it eti bile yemişler.. Tabii bizim bundan haberimiz yoktu. Hemen geri dönüp Kasimbey'e müracaat ettim. Bir araba un, bulgur, bir araba odun ve on tane koyun aldık. Hepsini götürüp kendi ellerimle teslim ettim. O zaman beni içeriye buyur ettiler.

Noyan Kokaldaş, tuhaf bir şekilde gülümseyerek bir süre sustu. Babür onun şimdi Ayşe begim hakkında konuşacağını hissederek sabırsız bir şekilde:

— Anlat, Noyan, anlat! - dedi.

— Altın işlemeli evde Ayşe begim yüzüne çektiği beyaz ipek peçe ile karşıma çıktılar.. - Noyan yine bir süre durdu. Çünkü Ayşe begim ona çok küçük ve hatta henüz kızlık hali bulunmayan bir çocuk gibi görünmüştü, ama bunu Babür'e söylemeye cesaret edemiyordu. - Çok naziktiler. "Hoş geldiniz" dediler. Sesleri öyle tatlı ve berraktı ki.

Andican'dan beri Ayşe begimi düşünen Babür, şimdi onu göremeyeceğini, görmeye kalkarsa töreye aykırı davranıp, sabırsızlık ettiği iddiasıyla kız tarafını rencideceği düşüncesine kapıldı. Noyan Kokaldaş, onun bu derdine derman bulmak istemiş gibi, elini koynuna atıp minnacık bir ipek beyaz kese çıkarttı.

— Bunu Ayşe begim adına size Mehr Nigar hanım yolladı.

Babür keseyi eline aldığı anda içinin boş olduğunu zannet-

ti; ancak, keseyi avcunun içine doğru tutup sallayınca iki küçük mücevher düştü. Çavdar danesinden birazcık büyük, fakat oldukça hafif, güzel cilalanmış iki mücevher.

— Sırtlarına da bakın,- dedi Kokaldaş. İnce desenlerle süslenmiş kesenin sırtına gül şekline benzetilerek değerli ipeklerle “Kurtarıcımıza” şeklinde tek bir kelime işlenmişti. Babür bunu farkedince, Ayşe begimin onu daha önceden yazmış ve işlemiş olduğunu düşündü. Demek ki Babür’ün gelip kendisini kurtaracağına inanmıştı.

— Şehzâdem, elinizdeki mücevherlerin tarihini bilmiyorsunuz, - dedi Noyan Kokaldaş.-Bunlar, Sultan Ahmed’in kavuğuna kakılan kıymetli mücevherlerdenmiş. Onu size gönderen kişinin demek istediği şey şu: Sultan Ahmed’in bu mücevherleri Semerkand tahtına oturduğunuzda başınızda yüzyıl sönmeyen parlasın!

Avcundaki mücevherler öyle göz alıcı bir şekilde parlıyordu ki, Babür bir an sözlüsünün gözlerinin parıltısını görür gibi oldu.

— Pekala, diledikleri gibi olsun!

Zili yavaşça çınlatarak destarcıyı çağırdı. Destarcı bu taşları Babür’ün merasimlerde giydiği kavuğuna güzelce yerleştirdi ve o akşam Babür yüzünü görmediği sözlüsünün özlemiyle gazel yazmaya başladı:

*Cemalin vafşını ey ay, nice ilden işittim ben
Vişalin gününe dek ben gönlü yaralı kalayım mı?*

Kış bütün şiddetiyle devam ediyor; tipiler, fırtınalar birbirini kovalıyordu. El ve ayaklarına pranga vurulmuş, üst başları yırtık tutsaklar, Registan meydanında soğuktan titreyerek şehir kadısının vereceği hükmü beklemekteydiler.

Güvenilir şahitlerin ifadelerine göre bunlar, muhasara sırasında “gece gelin, kapıyı açalım” diyerek Babür’ü aldatan ve gizlice bu konuda haber gönderen hainlerdi. Verilen vaadlere inanan Babür’ün gönderdiği en güvenilir adamlarını Gar-ı Aşkân yönünden kaleye girdiklerinde tuzağa düşüren de bunlardı.

— Biz değiliz! Bunu yapanlar kaçıp gitmişler! - diyerek ağlamaklı bir şekilde haykırdı tutsaklardan birisi.

Fakat onun bu tür feryatları kâr etmedi. Cellat, kadının hükmüne binaen, onların ellerini arkaya bağlayarak, özel açılmış çukurun ağzına getirip teker teker kellelerini bedenlerinden ayırdı. Gırtlaklarından sıçrayan kanlar, soğuk meydandaki taşlara çarptı ve kısa bir süre buğulanıp kayboldu. Çünkü gece yağın kar bütün kan izlerini silip süpürmüş ve her taraf yeniden bembeyaz olmuştu.

Şehzâde Babür, öğlen namazından sonra atına binerek Semerkand mahallelerini dolaşmaya çıkmıştı. Kasimbey ve Ahmed Tenbel yanbaşında, Nankulu isimli başka bir bey ise askerleriyle birlikte biraz arkadan onu takip ediyorlardı. Şehrin neresinde ne var gayet iyi bilen Semerkandlı yaşlı şair Cevherî de onlara rehberlik yapıyordu.

Cevherî, Uluğbey'in yaptırdığı devâsâ gümbazlı binayı geçtikten sonra doğu yönündeki sokağı göstererek:

— Mir Alişir Semerkand'a geldiklerinde işte şu sokağı çok sık adımlardı. O sokağın sonunda Alişir beyin hocalarından fakih Abdulleys otururlardı. Evleri hâlâ durmakta,- diye anattı.

— Siz Alişir Nevâî'nin sohbetlerinde bulundunuz mu?

— Evet, onunla aynı yaştaydık, ama ben onu üstad diye bilir, sürekli şiirlerimi okuyarak tenkitlerini dinlerdim. Unutmazlardı. “Mecâlis'ul Nefâis” isimli eserlerinde fakirden de bahsetmişler.

Saçı sakalı ağarmış Cevherî şu anda Babür'ü iyice heveslendirmişti. Keşke o da Nevâî'nin nazar ettiği şairlerden olsaydı! Ama Babür, henüz meşk şiirleri yazmaktan öteye gidememişti ve onları başkalarına göstermeye utanıyordu. Yine de büyük bir şair olma arzusu içini yakıp kavurmaktaydı. Ve sırf bu yüzden kendisine rehberlik etmesi için Semerkand'ın önde gelen beylerini değil, hazretle ünsiyet kurmuş muteber bir şairi seçmişti.

Cevheri, onları fırıncılar mahallesine götürdü. Sokaklar uğuldayıp durmakta, henüz basılmamış karlar atların dizine ulaşmaktaydı. Kuytu sokaklardaki soğuk ayaz insanın yüzünü

yakıp kavurmasına rağmen, güneş alan yerlerdeki karlar eriyerek akmaya başlamıştı. Babür, başını kaldırıp damlara baktı. Damlarda kar kürüyen bir Allah'ın kulu görünmüyordu. Fırıncıların bulunduğu sokaktaki bütün dükkanlar kapalıydı. Babür iyice şaşırmış vaziyette Cevheri'ye baktı:

— Mevlânâ,- dedi,- fırıncılar göçüp gittiler mi?

— Mirza hazretleri, üç ay oldu ki fırınlar kapalı. Çünkü un yok. Muhasara sırasında pek çok fırıncı açlıktan öldü. İnsanların kollarını kıpırdatacak güçleri, hatta damdaki karları kürüyecek dermanları kalmadı.

Babür bütün bunların suçlusuymuş gibi utanarak Kasimbey'e baktı. Kasimbey ise yarı alaylı bir şekilde şaire hitaben:

— Hiç sağ kalan fırıncı yok mu peki, mevlânâ?- dedi.

— Elbette var, ama yardıma muhtaç. Keşke şehzâdem şimdi emir buyursalar da fırıncılara un verilse ve halk tekrar Semerkand pidesine kavuşsa..

Babür, Cevheri'nin söylediğini yerine getirmek zorunda olduğu düşüncesine kapıldığı bir sırada, Kasimbey buna mani olmak istermiş gibi:

— Şehzâdem, bizde erzak azaldı, - dedi.- Askere zahire gerek. Mahallelere şu anda un veremeyiz. Belki sonra.

Yaşlı şair, umutlu gözlerle Babür'e bakıp duruyordu. O an onun siyah çuha çakmanını, biraz dışarı fırlamış kamburunu, kısa kesilmiş sakalını Behzad'ın çizdiği Nevâî suretine benzetti ve şairin arzusunu geri çevirmekle Nevâî'yi kırmış olacağı düşüncesine kapıldı. Emir verir bir âhenkle Kasimbey'e döndü:

— Biz mahallelilere değil, fırıncılara un vermek zorundayız. Güvenilir bir kişinin nezaretinde fırıncılara un verin. Ekmek yapıp namımıza halka dağıtsınlar. Beş altı çuval unla ordu zahiresiz kalmaz. Cizzah'a gönderilen kervan yarın birgün erzakla döner gelir.

— Cömertliğiniz için teşekkürler! - dedi şair Cevheri. Doru atının dizginini tutmakta olan Ahmed Tenbel diliyle dişi arasında Cevheri'ye hitaben:

— Şehzâdem Baysunkur'dan kalan açların hangi birini doyursunlar?- dedi.- Biz bunlara bakmaya mı geldik?

Ahmed Tenbel her ne kadar “şehzâdem” diyorsa da, aslında Babür'ün şu andaki emrinden hiç de memnun değildi. Hanzâde begim konusunda red cevabı aldığından bu yana Babür'e olan düşmanlığı eskisine nazaran on misli artmıştı.

— Ahmed bey cenapları, - dedi Babür.-Biz Semerkand'a bakmaya gelmediyse de, talan etmek için de gelmedik!

Birden dün kuyumcuları yağmaladığını düşünen Ahmed Tenbel'in gözlerinde korku emareleri belirdi. Yine de bozuntuya vermemeye çalışarak:

— Doğru söylüyorsunuz, şehzâde cenapları,- dedi.- Fakat bu kadar savaştan sonra ele geçirdiğimiz şehrimizden biraz ganimet toplamaya hakkımız yok mu? Neticede galiplerin ganimet toplaması dedelerinden kalma bir töredir!

Muhafızlar arasında duran Nankulbey'in sırtıp durması, Ahmed Tenbel'in söylediklerinden son derece memnun olduğunu gösteriyordu. Muhafızların pek çoğu dahi Ahmed Tenbel'e hak verirlerdi. Semerkand'dan doğru dürüst bir ganimet elde edemeyeceğini anlayan beylerin üzülecekleri kesindi. Bu yüzden Babür kendini iki atış arasında kalmış gibi hissediyordu. Beylerin ve askerlerin gönlünü hoş tutayım dese, beri taraftakileri açlıktan ölmeye mahkum edecek; halkı açlıktan kurtarayım dese, bu defa da beyler ve askerler “niye bizim nasi-bimize ortak oluyorlar?” diyerek feryadı basacaklardı.

Babür, bir ümitle Kasimbey'e baktı:

— Kıtlığın tek sebebi Baysunkur Mirza mı? Eğer biz yedi ay şehri muhasara altında tutmasaydık, bu felaket meydana gelmeyecekti!

Kasimbey, Babür'ün Ahmed Tenbel kaşısında desteksiz kalmasını istemediği için tartışmaya hemen bir son vermek amacıyla:

— Şehzâdemin sözleri emr-i vaciptir! Yarından itibaren fırıncılara un verip ekmek yaptırarak halka dağıtıtırma işini ben üzerime alıyorum! - dedi.

Babür, minnettar bir tavırla Kasimbey'e bakıp:

— Mesele kapanmıştır,- diyerek Cevheri'ye döndü:-Hadi şimdi sahaflar sırasına gidelim!

Cevherî onları köhne bir sokağa götürürken, kaşları çatılıp çehresi gerilen Ahmed Tenbel de Babür'ün peşinden takip etti. Geniş bir sahna çıktılar. Sahaf dükkanları kapalıydı. İki dükkan arasındaki çift kanatlı bir kapıdan önce bir gürültü duyuldu. Arkasından yalın baş, yalın ayak bir ihtiyar kadın feryad-ı figan ederek dışarı çıktı.

— Oyy.. Allah'ım, oğlumu öldürenler kahrolsun! Onlar da açlıktan şişip ölsün!

Kadının peşinden dışarı fırlayan beti benzi solgun bir erkek, atlıları görünce bir an korkudan dikilip kaldı. Kadın hâlâ var gücüyle feryad-ı figan ediyordu:

— Kendileri de kuşatma altında kalıp gebersinler! Allah'ım, onlar da benim oğlum gibi açlıktan şişip ölsünler! Gebersinleer!.

Cevherî atını yaşlı adama doğru sürüp:

— N'oldu molla Kutbiddin?- diye sordu.

Cevherî'nin sözüyle üzerindeki şaşkınlığı atan Kutbiddin, ihtiyar kadına doğru yürüyüp, sürükleyerek içeriye götürdükten sonra içini çekerek geri geldi. Ellerini göğsüne bağlayıp atlılara doğru ilerlerken:

— Kusura bakmayın,- dedi. -Ağabeyimin hanımı oğlunu kaybedince deliye döndü. Zavallının çocukları açlıktan karapazı yiyince şişip ölmüşler.

Bu sırada Babür'ün:

— Bir de bu zavallılardan ganimet almaya kalkıyorlar! - şeklindeki alaylı sözleri Ahmed Tenbel ve Cankulbey'in suratlarına şamar gibi indi.

Molla Kutbiddin, Semerkand'ın tanınmış sahaflarındandı. Mevlânâ gelenin kim olduğunu kulağına fısıldayınca apar topar dükkanını açtı ve tezgahındaki en nadir kîtapları, tozlarını silerek bir bir Babür'ün önüne yığmaya başladı. Altın suyuyla tezhiblenmiş kıymetli ciltlerle kaplı Kaşgarlı Mahmud, Abdurrahman Camii.. Şerafeddin Ali Yezdî'nin Behzad'ın tasvirleriyle süslü "Zafemâme"si ve işte Nevâî'nin "Mizân'ul Evzân"ı.. Babür çoktan beri bu kitabı aramaktaydı. Altın sayarak ele geçirilmeyecek bir hazine bulmuş gibi:

— Başka, başka ne var?- diye sordu.

Molla Kutbiddin, ne kadar kıymetli kitabı varsa Babür'ün önüne yığdı. Hepsı birbirinden kıymetli, bezekli ciltlerle kaplanmış bu kitapların bir kaç bin dirhem tutacağını Kasimbey gayet iyi biliyordu. Semerkand hazinesinin tamtakır kaldığını, Andican'dan getirilen altınların ise fazla olmadığını düşünen Kasimbey, Babür'ün ayırdığı kitapların ondan fazla olduğunu görünce fısıltılı bir sesle:

— Şehzâdem, şu anda hazinedar yok,- dedi. Kitaplardan başka bir şey düşünmeyen Babür onun endişesine aldırmayarak:

— Hazinedarı ve kütüphaneciyi göndeririz,- dedi ve ayırdığı kitapları sahafa gösterip: - Bunların hesabını çıkarın. Hazinedar parasını öder alır,- diye ilave etti.

Molla Kutbiddin ellerini bağlayarak:

— Başüstüne! - dedi fakat hareketlerinden bir şeyi belirtmeye çekindiği Babür'ün dikkatinden kaçmadı.

— Ne dileğiniz var, molla? Çekinme, söyle! Kitaplarınız çok kıymetli.

— Şehzâde hazretleri, şu anda paraya un bulunmuyor. Çocuklarım ekmek diye ağladıkça her gün yüreğim parçalanıyor. Şayet mümkünse biraz un..

Babür biraz önceki ihtiyar kadının halini göz önüne getirince, sahafın asıl ihtiyacını anlamadığı için bayağı utandı; ancak, Kasimbey'in fırıncılar çarşısındaki itirazlarını düşünerek mollaya hiçbir cevap vermedi. Beyleri küstürüp gücendirmek için sahafa gerekli olan buğdayı saray fırıncısından alıp gönderme fikrini içinde sakladı. Yavaş bir sesle mollanın kulağına eğilerek:

— Tasalanma! - dedi.- İsteddiğiniz yerine getirilecek. Allaha ısmarladık!

Babür dışarı çıktı. Ahmed Tenbel hâlâ atının sırtında sallanıp duruyordu.

O gün akşam kitapları alıp götürmeye gelen kütüphaneci ile hazinedâr sahafâ parasını ödedikten başka evine de bir çuval un ile besili bir koyun götürdüler.

Ertesi gün fırıncılar çarşısına Kasimbey'in askerleri bir araba un getirdiler. Soğuyup kalmış tandırlar yeniden yakıla-

rak etrafa mis gibi ekmek kokusu yayılınca, tellallar herkese padişah adına ekmek dağıtılacağını ilan ettiler. Fırıncılar çarşısına akın eden aç halk Babür'den ne kadar memnunsalar, tahmahkâr beyler ve askerler de kendi rızıklarının başkalarına verildiği iddiasıyla o kadar sitemkâr idiler. Tabii Semerkand'daki açlık ve yoksulluktan bezen bazı savaşçılar Andican'a dönmeyi dahi ciddi olarak düşünmeye başlamışlardı.

Tandırdan çıkan sıcak ekmekleri çuvala koyarak açlara dağıtan muhafızlardan biri de Tahir'di. Başlangıçta o bile "beni kargılayıp, anamın ölümüne sebep olan düşmanlara hizmet etmeye mi geldim ben?" diyerek sızlanıyordu, ama üst başları perişan, boyunları armut çöpü gibi incelmış karnı aç gençlere, ihtiyarlara ve yaşlı kadınlara bakınca yüreğindeki kin sönüverdi. İçeriden çuvala sıcak ekmek doldurup çıkarken "Belki bu kadınlar arasında Rabiye de vardır, - diye düşündü. - Yahut onu görüp bilenler bulunur.."

Tahir, başında ucu sivri terlik, sırtında kurt derisinden kürkle son aylarda sürekli at sırtında olduğundan doğru dürüst yürümeyi unutmuştu. Üzengiden boşanan ayakları yere yampiri basmakta, ama elleri rençberlere has bir alışkanlıkla çuvalı kavramaktaydı.

Gözleri açlıktan dönmeye başlamış zavallılar ekmek dağıtan Tahir'in kendine değil, sadece ellerine bakıyorlardı. Pek çoğu imekler gibi küçük adımlarla yavaş yavaş yürüyordu. Yollarına küçük bir hendek veya tümsek çıkmış olsa oldukları yerde kalıyorlar, ancak biraz daha güçlü kuvvetlilerin yardımıyla bu tümsek veya çukurları aşabiliyorlardı.

Tahir, ekmek dağıttığı herkesi tek tek gözden geçiriyordu. Acaba aralarında Rabiye'yi gören veya tanıyan birisi yok muydu?

İşte, ilerde şalına bürünmüş, sırtı yan dönük bir kadın duruyordu. Tahir onun yanındaki ihtiyara hitaben:

— Teyzeler, halalar, aranızda Andican'lı veya Kuva'lı kadınlar var mı?- diye sordu.

Yaşlı kadın Tacik şivesiyle:

— Ondaklar yok aylene⁶ - dedi.

Tahir, yüzlerce kez söylediği sözleri tekrar etti:

— Kızkardeşimi arıyorum. Dört yıl öne Sultan Ahmed Mirza'nın askerleri Kuva'dan alıp kaçırdılar.

— Zavallı! - dedi yaşlı ihtiyarın yanındaki kadın. Beri tarafta gözlerini ekmeğe dikmiş bir kişi sabırsızlanarak yutkunmaya başlamıştı. Tahir ekmeğe dağıtmaya devam ederken, otuzbeş yaşlarında, seyrek sarı bıyıklı, narin bedenli bir kişinin karşısında durdu.

— Sen daha önce asker miydin?

Eli yüzü kavrulmuş kişi endişeli bir sesle:

— Evet,- cevabını verdi.

— Ne zaman?

— Çok cıl oldu.⁷

— Andican'a gittin mi?

— Çok.. Beri taraftan döndük.

Bu adamın telaffuzu o gün Rabiye'nin başına torba geçiren ve "yok" yerine "çok" kelimesi kullanan askerleri hatırlatınca Tahir'in tüyleri diken diken oldu. Belki de o baskıncılardan birisi bu adamdı.

Tahir geriye dönerek fırın tarafında duran arkadaşını çağırıyordu. Çuvalda kalan ekmekleri ona vererek sarı bıyıklı adamın bileğinden yakalayıp bir kenara çekti. Adam korkudan sapsarı kesilmişti.

— Ukecan, men bir biçare ademmen! Meni koyub cubanng! Nanga kelib idim.. Nanga!⁸

Tahir, bu adamdan bir ipucu elde edeceği hissine kapılarak, sakın bir şekilde konuşmaya başladı:

— Ekmek alacaksınız. Size çok ekmeğe vereceğim. Bana doğruyu söyle. Sultan Ahmed Mirza'nın ordusunda mıydın?

— Evet.

6- Öyleleri yok, kurban olduğum.

7- Çok yıl önce.

8- Güzel kardeşim, ben zavallı bir insanım. Bırakın beni! Ekmeğe gelmiştim, ekmeğe!

— Andican'ın berisindeki Kuva köprüsünden geçmiş miydin?

— Hangi köprü? Çöküp bizi harab eden köprü mi?

— Aynen öyle! - dedi Tahir öfkeli bir sevinçle. Evet, bu o baskıncı! Tahir hançerini çekip onu delik deşik etse sadece öfkesini yatıştırmış olurdu. Ama onu öldürürse Rabiye'yi kimden soracaktı? Sarı bıyıklı kişiyi yakasından tutarak hızla sarstı:

— Rabiye nerde? Çabuk söyle!

Açlıktan içi dışına çıkmış olan adam Tahir'in sarsmasından parçalanacakmış gibi bir hal aldı. Nefes nefese kalarak:

— Ha.. hangi Rakiye?- dedi.

— Rakiye değil, Rabiye! O kızı Kuva'dan kaçırıp nereye götürdün? Nerde şimdi? Doğrusunu söylemezsen kelleni koparırım! Söyle!

— Kardeş! Kardeşçagızım! Ben Rabiye denilen kızı cörmedim. Öldürecekse var öldür, amma benden boş yere çü-pelenme. O cün ben kız kaçırarak durumda değildim. Öz kardeşim köprikten düşüp suya battı. Kamışların arasından üç cün arayıp ölüsünü bulamadım. Çamur cutmuştu.

Tahir o köprüyü kendisinin bozduğunu hatırlayarak, sarı bıyıklı kişinin gözlerinin yaşardığını görünce yakasını bıraktı. Rabiye'yi kaçıran askerlerden birinin diğerine "Cuman" diye hitab ettiği aklında kalmıştı. Gözlerini ağartarak titreyip duran adama dikildi:

— Adın ne?

— Adım Mamat.

— Mamat mı, Cuman mı?

— Kardeş, inanmıyorsanız aha şu mahalle halkını çağırıp sorun. Adımın Mamat olduğunu herkes bilir. Deri taciriyim.

Tahir içinden "Eğer kardeşi Kuva'da balçığa saplanıp ölmüşse, onun da benim gırtlığımı sıkmaya hakkı var!" diye geçirerek daha nazik bir tavır takındı:

— Cuman'ı tanır mıydın?

Mamat eliyle alnını tutarak bir süre düşündükten sonra:

— Dur, dur, Cuman dediğimiz çap yürüyüşlü biriydi. Arkadaşlarıyla birlikte o taraftan iki kız abkaçıp getirdiler diye duymuştum,- dedi.

— Semerkand'a mı alıp getirmişti?

— Kızları mı? Bunu bilmiyorum. Oratepe'nin beri tarafında Aksu isminde bir çay var. Aksu'ya cittiğimizde patişahımız ölip cetti. O zaman bir galeyan başladı ve hâlâ dinmedi. Askerlik zaten canıma cetmişti, bırakıp celdim.

— Çap cuman şimdi nerede?

— Bilmem ki! Üç dört cıldan beri cörmedim. Çöçü adamdı. Öldü mü yoksa başka bir padişahın hizmetine mi cirdi bilmiyorum. Patışah da çok. Taşkent'de Mahmud, Türkistan'da Şeybani-han, Hisar'da yine bir başkası var.

— Bu padişahların savaşları başlarına çalınsın,- dedi Tahir öfkeli bir şekilde.- Siz bir tüccar, ben de bir köylü idim. Gelip gelip bizim gibi mihnetkeşleri birbirine düşman edenler Allah'ından bulsun!

Mamat, Tahir'in hançer izi kalan yüzüne şimdi acıyarak baktı:

— O kız neyiniz olurdu, kardeş? Kızkardeşiniz mi?

— Gözümün akı karasıydı!

Mamat, Tahir'in ne demek istediğini anlayınca şaşkın şaşkın bakakaldı. Gözlerindeki elemi farketmişti. Ona karşı bir yakınlık duyarak teselli etmeye çalıştı:

— İnşallah bulınır! Eşim dostum çok kardeş. Onlara sorarım. Karıma da sülerim. Kadınlardan soruşturır.

Mamat'ın gerçekten yardım etmek istediğini anlayan Tahir, elini omuzuna koyarak:

— Bu tarafa gel,- dedi ve fırına doğru götürdü. İçerden dört ekmek alıp çıktı:

— Alın! Siz buraya ekmek için gelmişsiniz.

Mamat, titrek elleriyle ekmekleri alıp koynuna koydu. Sıcak buğday ekmeğinin kokusu ve ısısının verdiği canlılıkla yavaş yavaş nefes alarak, birkaç kez yutkundu. Ne kadar aç olursa olsun, Tahir'in karşısında lokmaları atıştırmamak için kendini tuttu. Ancak, ekmeğin sıcak kokusundan mest olmuş gibi coşkuyla konuşmaya başladı:

— Ekmek gibi aziz olun, kardeş. Bizim gördüğümüz bu kötü günleri siz görmeyin. Elden verilen ufakla kuş doymaz-

miş. Catıp desen bu ekmek iki cün yetmez. Ama ben bunun verdiği cücle köyüme cederim. Aha şu davın arkasında ağabey ve kardeşlerim var. Biz, Özbeklerin Kuyankulak kabilesindeyiz. Köyüme cetip barsam, bir iki çuval un alıp çelerim. Lakin boş çuval ayakta durmaz derler, kardeş. Bir lagar atım bardı. Güzün çesip cedik. Yayan gideyim desem aç karnıma yazıda soğukta donar kalırım diye korktum. Aha şimdi korkmama cerek çok..

— Sizi ararsam nerde bulurum?- dedi Tahir önceki sözünü hatırlatarak.

— Dericiler pazarında evim bar. Pehlivan Mamat derse-
niz herkes bilir. Bir vakitler pehlivan idik kardeş. Şimdiyse ken-
dimizi zor taşıyoruz.

— Unutma, kızın adı Rabiye.

Mamat, bir iki kez tekrarlayarak ismi hafızasına kaydettik-
ten sonra:

— Eğer bir haber alırsam ben sizi nerden bulurum?- diye
sordu.

— Kasimbey'in muhafızıyım. Adım Tahir.

— Tamam Tahir bey. Ben sizi arar bulurum. Bizimkiler
sana cötülük yapsa bile sen bene cahşilik⁹ yaptın. Elbette bu
cahşiliğinin altında kalmamam cerek. Hoşcakal!

Tahir, adamın arkasından bakarken, içinden "Kuva'da
kardeşinin bataklıkta ölümüne benim sebep olduğumu bilse ne
derdi?" diye geçirdi.

Andican'lı beyler ve askerleri, Semerkand'ı zaptedince bütün dertlerinin biteceğini sanıyorlardı. Fakat en büyük sıkıntıları fetihten sonra başlamıştı. Üçbin kişilik ordunun beş altı bin at eşiği vardı. Şiddetli kış şartlarında şehirdeki açları doyurarak, orduya erzak yetiştirmek ve atları beslemek imkansızdı. Şehir kapıları açılıp bu yandan Oratepe'ye, öte yandan Karşı'ya kervanlar gönderilip erzak arama işiyle görevlendirilmiş olsa bile, payitahtta hayatın kolay kolay normale döneceği yoktu. Çünkü Semerkand son yıllarda sık sık el değiştirmiş ve şehir tarumar olmuştu.

Babür'ün üstadı Hoca Abdullah, Andican'lı beyleri toplantiya çağırması ve:

— Göz açıp kapayıncağa kadar bu problemlerin hepsi geçer, - diyerek onları sabırlı olmaya davet etmişti:- Bahar yakın, demişti.- Meyveler olgunlaşınca, kötü günleri unuttur gideriz. Allah bize böyle bir zafer ihsan ettiği için, Semerkand gibi ünlü bir şehri zaptettiğimiz için Tanrı'ya şükretmemiz gerekir. Şehzâde Babür'ün arzusu Mâverâünnehir'in yine Uluğbey devrindeki gibi birleşmesi, güçlü bir saltanat kurulması ve bütün vilayetlerin âbâd olmasıdır. Şehzâdemin bu arzusu bizlerin de ortak hedefidir. Tanrı Taala bizi amacımıza ulaştırsın. Amin!

Bu sözler Nankulbey ve Ahmed Tenbel gibilerin bir kulağından girip öbür kulağından çıksa bile, onlar da diğer beyler gibi “âmin!” demek zorunda kaldılar. Dışardan gören de onların samimi olduğunu zannederdi. Ancak, yeni bir vazife taksimi yapıp herkes evine döndükten sonra ikişer üçer bir araya gelecek, tartışmalar devam edecekti.

— Kısacası Babür mirzamız Uluğbey gibi ulu bir adam olmak mı istiyormuş Ahmed bey!?- diye sordu Nankulbey alaylı bir şekilde.

Çevresine kadife minderler serilmiş sıcak tence yanında birlikte akşam yemeği yiyorlardı. Ahmed Tenbel, kazıdan bir dilim alıp alaylı bir şekilde güldü:

— Evet, Babür mirzamız ulu kişi olmak için yine bir şeyler yapmaya karar vermiş.

— Ee?

— Bugün toplantıda söylediler ya! Semerkand çiftçileri kıtlıkta tohumluk buğdaylarını yemek zorunda kalmışlar da, bu yüzden Karşı'ya kervan gönderip getirilecek buğdayları çiftçilere borç verecekmışiz!

— Buyurun cenaze namazına!

— Ne yaparsın, Nankulbey! Genç padişahımızın ulu kişi olmaları için her şeye katlanacaksın. Sonra onun Semerkand'da sözlüsü var. Yani senin anlayacağın Semerkand'ın eniştesi. Damatların kız tarafına jest yapması gerekir. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi genç padişahımız her hafta şairleri toplayarak onlarla meşk kılmakta.

— Demek şair de olmak istiyor!

— Evet, bilmem nereden gelen şairleri bizim rızkımıza ortak etmesinin sebebi de bu! Hazineadaki altınları çarçur edip, cilt cilt kitaplar alması da bu yüzden!

Nankulbey sakalını sıvazlayarak:

— Etek silkip Andican'a döneyim desem izin vermez, dedi. - Allah için Babür'den bıktım artık, Ahmed bey!

Ahmed Tenbel acı acı gülererek, yerinden kalkıp kapıyı sıkıca kapattı. Tekrar yerine otururken:

— Nankulbey, - dedi sesini alçaltarak, - beyler olmasa padişahlar kendi başlarına hiçbir şey yapamazlar. Askerlerin çoğu bizim askerlerimiz. Savaşı biz yaptık, ceremesini de biz çektik. Artık bu kadar itaatkâr olup genç bir tifıldan izin istemeye ne gerek?

— Doğru söylüyorsun! - diye fısıldadı Nankulbey. - Padişahsa kendine padişah! İzin vermezse vermesin, ben askerimi toplayıp gideceğim!

— Ben de buralarda eylenip kalacak değilim. Canım sağ oldukça padişah çok. Ahsı'da Cihangir Mirza var. Buhara'da

Sultan Ali Mirza var. Bunların kabilesi geniş. Hepsine sen ben gibi beyler lazım. Size tavsiyem şu ki, Andican'da fazla kalma. Ensene binerler.

— Ahsı'ya gideyim mi?

— Evet, Ahsı'da Uzun Hasan'ı bulun. Sizi Cihangir Mirza'nın hizmetine alır.

— Alır mı acaba? Belki Cihangir Mirza Babür 'e karşı çıkmaz?

— Senin benim gibi beyleri çoğalınca çıkar! Cihangir Mirza Andican tahtı için yanıp tutuşuyor..

.. İki bey aralarında söz birliği ettikten sonra ertesi günü gecesi Ahmed Tenbel'in askerleri Firuze kapısında nöbet tuttukları bir sırada Nankulbey elli askeriyle gizlice Semerkand'dan çıkıp kaçtı. Bir hafta sonra ise Ahmed Tenbel askerleriyle birlikte Zaminga kapısını teftiş etmek bahanesiyle çıkıp bir daha dönmek üzere doğruca Ahsı'nın yolunu tuttu. Bundan sonra şu veya bu vazifeye şehir dışına gönderilen beyler ve askerlerin geri dönmeme hadiseleri birbirini takip etti. Geceleri kale surlarından aşağı inip kaçanlar da cabasıydı. Kışın sonuna doğru Semerkand'ı zaptedmeye gelen bey ve askerlerin yarısı Babür'ü terketmişti. Ordusu iyice azalan Babür, gidenlerin geri gelmesini sağlamak amacıyla en sadık beylerinden birini Andican'a gönderdi. Ancak aradan yirmi gün kadar geçtikten sonra Ahmed Tenbel ve taraftarlarının bu beyi Andican'la Ahsı arasında yakalayıp öldürdüğü haberi geldi. Artık Fergana vadisinde yaman bir fitnenin başladığı kesindi.

Fitneci beylerden bir kaçının Hoca Abdullah'a biat ettikleri ve ona tâbi oldukları biliniyordu. Babür Kasımbey'le fikir alışverişinde bulunduktan sonra Hoca Abdullah'ı Andican'a gönderdi. Babür tahta oturduğu günlerde Hoca Abdullah'ın sözünden çıkmayan Uzun Hasan ve diğer beyler, bu defa onun tavsiyelerini kesinlikle kulak arkası ettiler ve sonunda Andican'a doğru hücumla geçtiler. Hoca Abdullah idaresindeki sadık beyler kale kapılarını kapatarak müdafaaya hazırlandılar.

Bu haber Semerkand'a ulaştığı sırada, Babür, aşırı hasta vaziyette, Boştansaray'ın ikinci katındaki odaşında ateşler için-

de yatmaktaydı. Andican'dan gelen ulak, rulo halindeki mektubu nöbetçilere gösterdi, fakat vermek istemedi:

— Beyim “Şehzâdenin bizzat kendisine teslim edin” diye buyurdular!

Babür, her gün birkaç kez Andican'dan haber olup olmadığını sorardı. Nöbetçi, ulağı hemen yukarıya götürdü. Yatak odasının kapısında onları Babür'ün özel doktoru olan ufak tefek yapılı, yaşlı tabip karşılayıp durdurdu.

— Bu mektubu önce Kasimbey'in okumaları gerek. Eğer iyi bir haberse şehzâdeye verirsiniz.

— Anneleri göndermiş Üstadları Hoca Abdullah da şehzâdenin bizzat kendisinin okuması gerektiğini tenbih etmiş.

— Kötü haber şehzâde hazretlerini perişan edebilir. Endişeler, tasalar ve dertler birbirini kovaladığı için bir türlü düzeliş ayağa kalkamadılar.

— Eğer hemen haber vermezsek, sonra geç olur. Bize gücenirler!

— Hayır, ben şu anda izin veremem!

— Tabip hazretleri..

— Hayır, hayır!

Bu münakaşa içerde yatmakta olan Babür'ün kulağına çalınca yüksek bir sesle:

— Ulaksa girsin! - diye emir verdikten sonra haberi getiren kişi içeri girdi.

Babür, dikdörtgen şeklindeki büyük odanın yukarı kısmında yerden biraz yüksekçe serilmiş kuş tüyü yatakta yatmaktaydı. Ulak, yatağın biraz berisinde durdu. Bir dizini yere dayayıp, iki büküm şekilde mektubu uzattı.

Aşırı ateşinden dolayı kıvranıp yatmakta olan Babür, yan kolu üzerine dikilerek titrek ellerle mektubu alıp açtı. İç içine iki mektup vardı. Mektuplardan birisi Hoca Abdullah, diğeri annesi Kutluğ Nigar hanım tarafından yazılmıştı. Her iki mektupda da Andican'daki korkunç durum tafsilatlı bir şekilde anlatılıyordu. Tek kurtuluş ümidinin Babür olduğu, bu yüzden hemen gelmesi gerektiği belirtiliyordu.

“Andican kuşatma altında! Fitneci beyler Andican tahtına

Bahadır Mirza'yı oturmak istiyorlar. Ahmed Tenbel'i başkumandan yapıp, Babür'den ata yurdunu almak istiyorlar!"

Babür onların işi bu noktaya vardıracaklarını hiç tahmin etmezdi. Birden sanki tepesinden bir kova soğuk su dökülmüş gibi halsizlenerek başını pat diye yastığa koydu. "Tamam!"

Ahmed Tenbel ile Cihangir galip gelirlerse, onların safına geçecek beylerin sayısı da artardı. Kim kalırdı Babür'ün yanında? Acaba şu anda Tenbel'in tarafına geçmeye hazırlananlar var mıydı? Kimbilir Kasimbey bile.. Beklenmeyen bu dertler Babür'ü öylesine endişelendirmişti ki, bütün gücünü toplayarak yerinden kalktı.

— Kasimbey nerde?!..

— Şimdi gelirler. Adam gönderdik,- dedi doktor mülayim bir sesle.- Şehzâdem, yatin, istirahat etmeniz şart!

Babür, birden elinde kılıçla Ahmed Tenbel'i karşısında görür gibi oldu. O, bu kılıcı tanıyordu. Ahmed Tenbel Oş'da bu kılıcı öpmüş ve "Ölünceğe kadar size bağlı kalacağım" demişti. Sanki şimdi aynı kılıcı Babür'ün başı üzerinde gezdiriyormuş gibi geldi.. Ayağının altına dağdan heybe dolusu getirilen kelleler serpilmişti. Bu kellelerden biri hiç yabancı değildi. Evet Kutluğ Nigar'ın kellesi bu.. Babür'ün göz önüne gelen bu korkunç hayal ok gibi yataktan fırlamasına sebep oldu. İç giysileriyle halı üzerinde yalın ayak dururken:

— Kılıcımı verin! - diye haykırdı.- Bana kılıcımı verin!

Doktor Babür'ü sıkıca kucaklayarak:

— Şehzâdem, hastasınız, yatmanız gerek, - dedi.

Babür doktorun sanki kendisini tutarak Ahmed Tenbel'in kılıcının altına yatırmaya çalıştığı hissine kapıldı. Doktorun kollarından sıyrılıp kapıya dikildi.

— Atı hazırlayın. Ben Andican'a gidiyorum! Kılıcım nerede? Beylere haber verin, çabuk hazırlansınlar! - diye bağırdı.

Doktor peşinden yürürken, bedergâh çuha getirip sırtına verdi. Babür, çizmelerinden birini giydi, fakat ikincisini giyerken bütün dermanı kesildi. Başı sağa sola sallanıyor, nefesi yetişmiyormuş gibi kesik kesik soluyordu. Kesik başlar ve kanlı kılıç bir türlü göz önünden gitmiyordu

— Hain! - diye bağırdı sanki karşısında Tenbel duruyormuş gibi:- Cellat!

Eyvan eşiğine doğru yürüdü, fakat eşige varınca sallanıp yıkılıverdi. Doktorla bedergâh, yarı baygın vaziyetteki Babür'ü alıp yatağa yatırdılar.

Gece yarısına doğru biraz kendine gelmişti. Gözlerini açtığında, pamukla su damlatmaya çalışan doktoru gördü. Herhalde dili şişmiş olmalıydı ki, bütün vücudu ateş içindeydi. Babür'ün gözlerini açtığını gören Kasimbey tepesine dikilerek:

— Bizi bayağı korkuttunuz, şahzadem,- dedi. Babür gözlerini kırıpıştırarak bir şeyler söylemek istedi, fakat dili şişmiş olduğu için ağzını açamadı.

— Şimdi iyi misiniz, şehzâdem?

Babür, sadece bakmakla yetiniyor, fakat cevap veremiyordu. Onun dilinin şiştiğini anlayan Kasimbey, gözlerinden dökülen yaşı göstermemek için yüzünü öbür tarafa çevirdi.

Gecenin karanlığında, gökyüzünü kaplayan kesif bulutlar yüzünden kalenin içi zifiri karanlıktı. Andican sokakları ürkütücü bir sessizliğe bürünmüştü. Ayak sesi dahi işitilmeyen payitahta, kapının gıcırdayarak açıldığı duyuldu. Giriş kapısından sızan ışıktaki payitahttan çıkıp gelmekte olan bir grup silahlı kişi göze çalındı. Önlerinde erkek gibi giyinmiş, başına börk geçirmiş, beline kemer bağlayarak üzerinden hançer kuşanmış olan Hanzâde begim vardı. Muhafızlar arasında bulunan Mevlânâ Fazlıddin dahi cüppesinin altından askeri kemer bağlayarak kılıç kuşanmıştı.

Semer kand'dan gelen ulak, Babür'ün ölüm kalım mücadelesi verdiğini bildirdikten sonra, kale müdafilerinin bir kısmı fitneciler tarafına kaçıp gitmişti. Kale mazgallarının her birine dikecek sayıda adam kalmamıştı. Karanlık gecede düşmanın surlara merdiven dayayarak içeri girme korkusu artmıştı. Onaltı yaşındayken erkekler gibi giyinip, at sırtında cirit oynayan Hanzâde begim, şimdi tepeden tırnağa silahlanmış, sur üzerinde mücadele veren müdafilere yardıma gidiyordu.

Koyu karanlıkta atların nalları sokaktaki taşlara çarparak kıvılcımlar çıkarıyordu. Hafif bir rüzgar esmekte, havada yağmur kokusu sezilmekteydi. Mevlânâ Fazlıddin, baharın geldiğini düşünerek, yeni açmış kayısı ve badem ağaçlarını, yeşermeye yüz tutmuş bahçeleri görmek ümidiyle çevresine bakındı; fakat gözüne çalınan ağarmış bir nesneye rastlayamadı. Gece, bütün zifiriliğiyle tabiatı esir almıştı.

Mevlânâ Fazlıddin, bu şehirde kuracağı medrese ve saray projelerini Hanzâde begime gösterip, ondan büyük takdir aldığını hatırlayınca, gönlünde büyük bir bıkkınlık hissetmişti. Babür'ün Semer kand'ı zeptettiği haberi ulaştığından bu yana

planladığı binaları inşaa etmeye başlayacağına iyice inanmıştı. Hatta Hanzâde begim onu bir iki defa huzuruna çağırtmış, kurulacak medrese ve sarayın nerelere inşaa edileceği, hazırlık çalışmalarının hangi aşamada olduğu konusunda uzun uzun sohbet etmişti.

Arkadan gelen atlılar, karanlıkta kalenin Mirza kapısına doğru yön tayin ederek giderlerken, Mevlânâ Fazlıddin, önünde dalgın ilerlemekte olan Hanzâde begimin o sohbetler sırasında masum ve gönül açıcı görünümünü hatırladı. Hanzâde begim onu genelde cariyeleriyle birlikte oturduğu altı odalı boyalı köşkünün dış bölümünde kabul ederdi. Erkeklerle konuşurken özel yapılmış ipek paravanın arkasında oturur, fakat projenin bazı kısımlarını iyi anlayamışsa veya fikir teatisinde bulunacaksa aradaki paravanı açar ve:

— Kubbe ile minareler arasında ne olduğunu gösterir misiniz? - derdi.

İkisi aynı anda kağıt üzerine eğildiklerinde bazen nefeslerinin birleştiği hissedilirdi. İşte o zaman Mevlânâ Fazlıddin Oş'da kayalar üzerinde duyduğu duyguları yeniden yaşar, işten başka bir şeyden bahsetmekten çekinir ve çevrelerinde dolaşan cariyelere heyecanını sezdirmemeye çalışırdı. Şayet Kutluğ Nigar hanım üzerlerine gelirse, hemen eğilip tâzim kılarak bakışlarını ondan kaçırdı. Ne var ki son görüşmelerinde Hanzâde begim birden:

— Mevlânâ, niye bu yaşınıza kadar evlenmediniz?- diye sormuştu. Hanzâde begim asilzâdelere has bir eda ile şahsiyetini koruduğunu gösterse bile, gözlerinin utançtan kırıştığını Mevlânâ Fazlıddin sezmişti. Bu yüzden sırrının açılmasından korkarak bir latife ile kurtulmaya çalışmıştı:

— Bir başıma çekip gideceğim bu dünyadan, begim!

— Benim gibi mi?

— Hayır, begimin tek başlarına kalacaklarını aklım kabul etmiyor.

— Neden?

— Yani.. bu dünyada bunca beyler ve asilzâdeler varken..

— Varsa vardır, fakat mevlânâ beni bu bey ve asilzâdeler-

den hangi birine münasip görürler?

— Mümkün olsa sadece Ferhad'ı size münasip görürdüm.

— Neden sadece Ferhad'ı?

Mevlânâ bir türlü verecek cevap bulamamıştı ki, yine Hanzâde begim başka bir soruyla imdadına yetişmişti:.

— Ferhad da sizin gibi mimar ve inşaatçı olduğu için mi?

— Benim için böyle bir şey söylemek haddime sığmaz.

Mevlânânın üzgün bir şekilde söylediği sözler Hanzâde begimi de üzmüştü. Derin bir nefes alıp:

— Allah beni neden padişah kızı yaratmış ki?! - demişti.- Sıradan birinin kızı olsaydım, aradığımı bulmam daha kolay olurdu..

Mevlânâ Fazlıddin onun bu sözlerini her hatırlayışında kalbi heyecandan hızlı hızlı atmaya başladılar. Demek Hanzâde begim kendisinin âşık olduğunu biliyordu. Sadece bilmiyor, aksine kendisi de aynı duyguları paylaşıyordu; ama padişah kızı ile sıradan bir mimar arasındaki dağ gibi engellerin bulunması Hanzâde'yi eziyordu. Acaba o, gönlündekileri açıklamış olsaydı, Mevlânâ Fazlıddin bu engelleri aşmanın çaresini bulabilir miydi? O'sda kurduğu küçük bir imaret için şehzâde Babür onu oldukça taltif etmişti. Şayet şimdi şu vadide büyük abideler kurmayı başarırsa mevlânânın itibarının beylerin itibarını aşması mümkündü. Sonra Babür delikanlı adamdı. Ablasını da çok severdi. Bakarsın onlara anlayış gösterirdi, ama daha henüz Hanzâde begimin ağzından bu konuda açık bir ifade çıkmamıştı. Fakat davranışları meylinin olduğunu gösteriyor ve onun bu tür davranışları Mevlânâ Fazlıddin'in içinde bir şeylerin kıpırdanmasına sebep oluyordu.

Heyhat! Andican muhasara altına alındıktan sonra Mevlânâ Fazlıddin'in bütün arzu ve ümitleri gecenin zifiri karanlığında kaybolup gitmiş, bütün projeleri değersiz birer kağıt haline dönüşmüştü. Savaşmak, askerlik gibi şeyler hiç sevmediği duygulardı; fakat bugün saraya vardığında Semerkand'dan gelen kötü haberi işitip, Hanzâde begimin de silahlandığını görünce seyirci kalamamıştı. Korku ve titreme içinde, oturup takdir-i ilahinin tecellisini beklemektense, silahlanıp onu sa-

vunmaya girişmenin daha şerefli olduğunu düşünmüş ve ilk defa beline kılıç takmıştı. Her tarafı karabasan gibi saran şu zifiri gecede önünde ilerleyen Hanzâde hanımı koruyan muhafızlar arasında bulunmak bile Mevlânâ Fazlıddin'in gönlüne teselli veriyordu.

Mirza kapısına yakınlaştıklarında kale dışından nekkare ve davul sesleri, yüzlerce askerin haykırışları işitildi. Hanzâde begim arkasına dönüp:

— Düşman kapıyı açmaya çalışıyor, - diyerek dizginleri bıraktı. Diğerleri de onun peşinden at koşturmaya başladılar.

Düşmanın bir kısmı Mirza kapısının karşısında savaşmış, kaleye yangın okları atarken, diğer bir grup da surun muhafızsız bir yerine merdiven dayayarak yukarı tırmanmaktaydı. Mazgallardan birinde bulunan asker bunu görünce, kapı girişindeki bölümün tepesinde elinde meşale ile askerlere komut vermekte olan Hoca Abdullah'a dönüp haykırdı:

— Pirim, düşmanı bu taraftan merdiven dayayıp çıkıyor.. Merdiven!..

Hanzâde begim, muhafızlarıyla birlikte attan inerek, o nöbetçinin bulunduğu yere ulaştı. Muhafızlardan biri meşale yakarak sura çıkan merdiveni buldu. Mevlânâ Fazlıddin, sur üzerindeki tehlikeye en çok Hanzâde begimin maruz kalacağı korkusuna kapılarak, öne atılıp merdivenlerden tırmanmaya başladı ve mazgala ulaşınca Hanzâde'nin elinden meşaleyi aldı:

— Tedbirli olun begim, düşmana görünmeyin!

Dışardan sura dayanan merdivenlerin uç kısımları hayal meyal görünüyordu. Takviye kuvvetlerin geldiğini gören nöbetçi, merdiveni iki eliyle tutup geri itmek isterken aşağıdan atılan ok göğsüne saplandı. Fakat daha onu tutmaya fırsat kalmadan, merdivenle birlikte surlardan aşağı uçtu.

Mazgal civarında önceden hazırlanmış kenarları keskin taşlar vardı. Hanzâde begim bu taşlardan bir ikisini iki eliyle kaldırarak aşağı fırlatınca, diğer muhafızlar da aynı şeyi yapmaya başladılar. Aşağıdan gelen feryad-ı figanlara göre taşlar hedefini bulmuştu.

O sırada kalenin beriki tarafındaki Hakan kapısı yönünde

borazan ve davul sesleri, meçhul kişilerin muzaffer haykırıları işitildi. Mevlânâ Fazlıddin, uğultu gelen tarafa kulak verince birden endişeye kapıldı. Çünkü bu defa çarpışmalar şehir içinde cereyan ediyordu.

— Begim kulak verin, düşman şehre girmiş mi?

Şehir içinden bulundukları yöne doğru gittikçe kuvvetlenerek yaklaşan gürültüler Hanzâde begimi de korkutmuştu. Noyan Kokaldaş aşağıdan can havli ile bağırdı:

— Begim, hainler Hakan kapısını düşmana açmışlar. Hemen saraya dönün! Saraya!

Noyan, atını hızla sürerek Mirza kapısına doğru gitti. Hanzâde begim merdivenlerden aşağı inerken, Mevlânâ Fazlıddin elinde meşaleyle öne düştü. Atlara bindikten sonra Hanzâde begim:

— Meşaleyi söndürün! - diye emir verdi.

Meşale yüzünden Mevlânâ Fazlıddin düşman okuna hedef olabilirdi. Hemen elindeki meşaleyi yere atıp söndürdükten sonra Hanzâde ile birlikte saraya doğru yöneldi.

Saraya yaklaştıkları sırada birkaç yüz atlı yollarını keserek içeri girmelerini engellediler. Atlılar arasında meşale tutan kişiler de vardı. Meşalelerin ışığında, beline altın kemer takmış, başına miğfer, sırtına zırh giymiş bulunan Ahmed Tenbel görününce Mevlânâ Fazlıddin korkudan kaskatı kesildi. Tenbel'in muhafızları Hanzâde'nin korumalarını hemen çember içine aldılar. Tenbel yanındaki askere alaylı bir sesle:

— Meşaleyi yakına tut! Oo.. Hanzâde begim! - dedi.- Gözlerime inanamıyorum! Hanımım bu ne hal?Niye erkekler gibi giyindiniz?

— Namertler çoğalınca erkekler gibi giyindim!

Tenbel, bu alaylı sözleri üzerine almayarak güldü:

— Kalede erkek kalmadıysa, aha biz geldik, begim!

Tenbel'in arkasında duran Uzun Hasan, bu söz hoşuna gitmiş gibi kahkahayı patlattı. Meşale ışığı altında, beyler arasında utanmadan gülmekte olan Ali Dostbey de vardı. Şehzâde Babür Andican'ı bu adama güvenip gitmişti. Biraz önce Tenbel'in askerleri Mirza kapısı önünde kasıtlı olarak patırtı

gürültü çıkarmışlar, dikkatleri o yöne çekince, daha önce dil birliği eden Ali Dostbey Hakan kapısını açmıştı. Hanzâde begim, o an bu gerçeği anlayınca ikisine de nefretle baktı.

— Siz de erkek misiniz? Sizler için mertlikle hainliğin bir farkı kalmadı mı? Daha dün Şehzâde Babür'e sadık kalacağınıza dair yemin etmiştiniz, bugün ise hiyanet içindesiniz! Emnim yarın Cihangir mirzaya da hainlik yaparsınız!

Ahmed Tenbel kılıcının kabzasını tutarak:

— Haddinizi aşmayın, begim! - dedi. - Şehzâde Babür adaletsizlik yaptı. Semerkand alındıktan sonra Andican Şehzâde Cihangir'e verilecekti. Babür sözünü tutmadı! Biz adalet için savaştık ve bugün zafere eriştik! Ama siz utanma ve hayayı bir yana bırakıp niye bize bunca hakaretler ediyorsunuz? Padişah kızına yaraşmayan bu davranışı size kim öğretti? Yanınızdaki molla bozuntusu mu?!

Ahmed Tenbel öfkeli bakışlarını Mevlânâ Fazlıddin'e çevirince, Fazlıddin de ters ters bakarak:

— Begim utanma ve haya konusunda sana bana ders verecek güçteler. Onun doğru sözlerini ancak sahtekârlar kendilerine hakaret telakki ederler! - dedi.

— Kim sahtekâr?- diyen Ahmed Tenbel kılıcını sıyrarak mevlânâyâ doğru atını sürdü. Hanzâde begim hemen onun yolunu kesti:

— İlim ve sanat ehline kılıç kaldırmak ayıptır!

Atları birbirine çarpıp saha kalkarken Ahmed Tenbel kılıcını havada sallamaya devam ederek:

— Bu molla bozuntusunu mâşukalar gibi müdafaa etmek ayıp değil mi? - dedi. - Biz casuslardan duyuyorduk, ama proje çizme bahanesiyle o molla bozuntusunun hanımefendiyi kendine bu denli bağladığını bilmiyorduk!

Pek çok kişinin önünde şahsiyetiyle bu denli alay edilmesi ve şanına leke sürülmesi Hanzâde begimi öyle kızdırmıştı ki, hançerini çekip:

— Bana leke süremeyeceksin elemzede hain! - diyerek bütün gücüyle Tenbel'in göğsüne vurdu, fakat hançer Tenbel'in cüppe altından giydiği zırhlı yeleşine çarparak geri tepti. Ahmed Tenbel kılıcını Hanzâde begimin başının üzerine doğru

savurdu. Kılıcın darbesinden Hanzâde'nin başındaki börk savrulunca saçları açılıp omuzuna düştü.

O sırada arkadan ondört yaşındaki  ehz de Cihangir bir y  ın mülazımlarıyla birlikte geliyordu. Ali Dostbey bunu hissedince Tenbel'i uyararak:

— Tamam Ahmed bey, bırakın artık! - dedi.

Hanzâde begim, üvey de olsa  ehz de Cihangir'in ablasıydı ve elbette  ehz de padişah kızının milletin gözü önünde a a ılanmasına müsaade etmezdi. Ahmed Tenbel atını  ehz de Cihangir'e doğru sürüp kendini aklamaya çalıştı.

— Bu ne hal,  ehz dem? Yoksa ablanız size karşı kılıç m  kaldırıyor? Yanındaki fitneci mimar ablanızı yoldan m  çıkar-mı ,  ehz dem?

— Mevlânâ Fazlıddin, sizin gibi hain bir beyden bin kere temiz, bin kere  licenaptır?- dedi Hanzâde begim.- Mevlânânın mimari kabiliyeti Andican'ın medar-ı  ftiharı olabilirdi. Ama sizin gibi kana susamı lar onun arzularını yakıp k l ettirler!  n allah bu ümitlerin ahı sizi ya atmaz!

Hanzâde begim son sözlerini ağlayarak söyledi ve atına kamçıyı basıp saraya doğru gitti. Ancak, kapıyı tutan muhafızlar ona yol vermediler. Hanzâde, ya lı gözlerle geriye, Mevlânâ Fazlıddin'e doğru baktı.

Mevlânâ Fazlıddin, elini beline uzatarak kılıcının kabzasını buldu ve kınından zar zor sıyrıp Hanzâde'nin yolunu tutan muhafızlara doğru saldırdı. Fakat Ahmed Tenbel'in askerleri mevlânânın yolunu ke tiller.  ki kişi atının dizginini alırken, birisi de ağır g rzle bile ine vurup kılıcını d   rd .

Bu arada  ehz de Cihangir'in işaretiyle kapı önündeki muhafızlar kenara  ekilmi lerdi. Hanzâde, tek başına atını sürüp kapıdan girerken tekrar arkasına dönüp mevlânâya baktı. Muhafızlar mevlânânın önünü duvar gibi  rm  ler ve Fazlıddin düşmanın elinde kalmıştı. Hanzâde begim ağlayarak içeri girdi. Onun g zya larına sadece “ ırrak” diye kapanan saray kapısının sert sesi cevap verebildi.

Tenbel'in adamları Mevlânâ Fazlıddin'i attan indirip, ellerini arkasına ba layarak alıp götürdüler.

Mevlânâ Fazlıddin, bileğinin gürz darbesinin verdiği şiddetli acıyı ancak karanlık bir hapis hanede tek başına kaldığı zaman farketti. Andican'ın Çekeri semtindeki taş istihkam içine, ölüm cezasıyla cezalandırılan mahpusların atıldığı hücreye koymuşlar ve üzerini dışardan kitlilemişlerdi. Tedbir olarak da kapı önüne iki nöbetçi dikilmişti. Bir süre önce saray kapısı önünde Şehzâde Cihangir ile Ahmed Tenbel arasında geçen konuşmadan, kendisini padişah kızıyla edepsiz münasebette bulunmak suçuyla itham edip, ertesi gün taşlanarak öldürmek istediklerini anlamıştı. Böylece Ahmed Tenbel Hanzâde begimin alnına leke sürerek intikamını almış olacak; Babür ve taraftarları halk nazarında kötülenirken, Şehzâde Cihangir ile annesi Fatıma sultan hanım da fırsatı ganimet bileceklerdi. Tabi Andican tahtını ele geçirme konusunda da kendilerini halka karşı haklı göstereceklerdi.

Tabanı yarı ıslak rutubetli hücrede çevresini göremeden dikilip oturan Mevlânâ Fazlıddin, arkasına bağlı kollarını beline basarak bileğindeki acıyı durdumaya çalışıyor; fakat ağrı azalacağı yerde giderek fazlaşıyordu. Bu, henüz bir gürz darbesinin verdiği acıydı.. Ya yarın gelen geçenin atacağı taşların vereceği acı nasıl olacaktı? Mevlânâ bir an bunu göz önüne getirince, tüyleri diken diken olup ayağa kalktı. Sanki bir hücrede değil, iki yüksek dağ tepesinin arasındaydı ve tepeler her an kayıp üzerine gelecekmiş gibiydi. Bu beladan kurtulmak için kapıya doğru yürüdü. Omuzunu kapalı kapıya vurarak can havliyle bağırdı:

— Açın! Açın diyorum! Açın!

Nöbetçilerden biri bu ânî bağırıp çağırmandan korkmuş gibi;

— Cin mi çarptı? Ne deyip duruyorsun?- dedi.

— Ellerimi çözün! Canımı alacaksanız yarın alırsınız! Bileğim cerahatlandı. Çözün bileklerimi!

Nöbetçiler şu anda burada nöbet tutmaktan dolayı yeterince üzgündüler. Çünkü şimdi öteki arkadaşları Şehzâde Babür'ün varını yoğunluğunu yağmalamakta, ceplerini doldurmaktaydılar. Vakit gece yarısını aşmış olmasına rağmen sokak ve evlerden nal sesleri, köpek havlamaları, kadınların feryad-ı figan edişleri, alınıp götürülen sığır ve davarların sesleri işitilmekte ve tabi nöbetçiler burda dikilip kalmakla ne büyük ganimetlerden oldukları üzüntüsüyle kendi kendilerini yiyip bitirmektedirler. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, bir de tutuklunun bağırıp çağırması yaralarına tuz biber ekiyordu. Hırıltılı sesine bakılırsa yaşı hayli ilerlemiş olan nöbetçi:

— Bileği cerahatlanmışmış! - dedi.- Yarın esfel-i safiline gideceksin nasıl olsa. Şimdi bileğini düşünmenin sırası mı?

Kapı ardındaki tutuklu nefret dolu ber sesle:

— Cellatlar! - diye bağırды.

— Kes sesini geberesice! Şimdi girersem cerahatı gösteririm sana!

“Ne günlere kaldım?- diye düşündü Mevlânâ kendi kendine.- İnsanoğlu bu kadar şefkatsiz mi? Ölüm bu kadar yakinken şu mahluklardan laf işiteceğine ve ertesi gün taşa tutularak öldürüleceğine göre Tenbel'le çarpışıp kılıç elde ölmek daha iyi değil miydi? Biraz önce Hanzâde begimin önünde bu fırsatı yakalamışken neden Tanrı onu bundan mahrum etmişti?”

O an dışarıdan avlu taşlarına çarpan nal sesleri kulağına çalındı.

— Kim o? Dur!

Avluya giren üç atlıdan biri:

— Hoca Abdullah, genç padişahın fermanıyla geldiler! - dedi. Gelenler birbiri peşisıra attan indiler. İki nöbetçi mızraklarını onlara doğru dikerek:

— Fermanı önce onbaşıya göstermek şart! - dediler.

Tepelerinde bir fanus cansız ışıklarla yanmaktaydı. Sarı bir çakman giyen Hoca Abdullah nöbetçilerin mızraklarına doğru yaklaşırken:

— Onbaşığı bulamadık ki,- dedi.- Neden burda sizden başka kimse yok?

Genç olanı elemli bir sesle:

— Diğerleri ganimet peşindeler! - diye cevap verdi.

Hoca Abdullah, elinde rulo yapılmış kağıtla iki nöbetçinin yanına gelip:

— Öyleyse fermandaki emri siz yerine getirmek zorundasınız, - dedi.- Alın, okuyun!

Öteki iki muhafız atlarını duvar altına bağlayıp Hoca Abdullah'ın peşinden gelmekteydiler.

— Siz ikiniz orda kalın! - dedi hırlak sesle konuşan diğer nöbetçi. Muhafızlar durdular. Nöbetçi mızrağını kaldırarak Hoca Abdullah'a yol verdikten sonra elindeki kağıdı açıp baktı. Kıymetli kağıdın alt tarafına yazılmış kısa bir yazıya mühür vurulmuştu. Hırlak sesli nöbetçi kağıdı fanusun ışığına tutup mühre baktı, fakat okuyamadı. Çünkü okuma yazması yoktu. "Al sen oku!" der gibi genç olana uzattı, fakat o da onun gibi zır cahildi. Kağıdı elinde sallayarak Hoca Abdullah'a baktı:

— Pîrim, bu ne ferhmanı?

— Burda yatan edepsiz, çok tehlikeli bir tutuklu. Ona alıp saraya götürmeniz gerekiyor.

Geride duran muhafızlardan biri söze karışarak:

— Kadı hazretleri onu payitahta sorguya çekecekler,- dedi. Nöbetçiler, Hoca Abdullah'ın Andiçan'ın en büyük kadısı ve son derece muteber bir kişisi olduğunu bilirlerdi. Onu ilk görüşte tanımış olmalarına rağmen Babür tarafında savaştığı için çekinmekteydiler.

— Bu Cihangir Mirza'nın fermanı mı?- diye sordu hırlak sesli nöbetçi.

— Şüphelendiyseniz, okuyup bakın!

— Sıkı koruyun diye tenbih ettilerdi, pîrim!

— Sıkı koruduğunuz bu mu? Yüzbaşı nerde? Neden sadece ikiniz kalmışsınız? Bu edepsizin taraftarları toplanıp saldırılar ne yaparsınız? Hayır! Bunu hemen alıp payitahta götürmek şart! Açın kapıyı!

Genç nöbetçi yaşlı olana bakarak "Bu kadı da şimdi Şeh-

zâde Cihangir tarafına geçmiş. Yoksa kendini bu kadar tehlikeye atar mıydı?" der gibi bir tavır takınmasına rağmen, öteki ısrarında devam ediyordu.

— Biz sonra ne deriz?

— Siz ikiniz şimdi bizimle birlikte gidiyorsunuz! - dedi Hoca Abdullah. - Bu adamı bir araya gelip korumazsak, elimizden kaçırabiliriz!

Yaşlı nöbetçi de bu konuşmadan sonra yumuşadı ve mızrağını duvara dayayarak kapıyı açtı. İçeriye girer girmez Hoca Abdullah'ın yanında bulunan dostlarından birisi başına siyah bir bez örterek yere yıktı. İkinci muhafız da yaşlı olan nöbetçinin miğferine topuzla vurup içeri tıktı.

Hoca Abdullah muhafızlarına fısıldadı:

— Öldürmeyin, veballerini almayalım!

— Öldürmezsek sonra bunlar sizi yakalarlar! Mevlânâ Fazlıddin yeğeni Tahir'in sesini tanımişti:

— Yeğenim! Tahir'im!

Başına siyah torba geçirilmiş olan genç nöbetçi yalvararak:

— Pîrim, merhamet buyurun! - dedi. - Pîrim! Size kesinlikle kötülük yapmayız! Kurtarın bizi, pîrim!

— Tamam! - diye fısıldadı Hoca Abdullah. - El ve ayaklarını bağlayın kafi!

Mevlânâ Fazlıddin, Tahir ve Hoca Abdullah'a doğru atıldı:

— Üstad!.. Yeğenim! Kurtarıcı meleklerim!.

Tahir nöbetçilerin el ve ayaklarını bağlamakla meşguldü.

— Mevlânâ Fazlıddin, neredesiniz? - dedi Hoca Abdullah. Hoca Abdullah, Mevlânâyı bağrına basarken ellerinin bağlı olduğunu hissedince, kucağından bırakmadan dışarıya götürdü. Fanus ışığı altında belinden hançerini sıyrarak ipleri kesti.

Bu arada Tahir de yanındaki arkadaşlarıyla birlikte iki nöbetçiye içeriye tıkıp kapıyı üstlerinden kilitledikten sonra dayısının kucağına atıldı.

— Yeğenim, Allah seni nereden gönderdi?

— Biraz önce Semerkand'dan ulak olarak geldim!

— Şehzâde Babür sağ mı?

— Evet, iyileştiler. Yardım etmek için yola çıktılar!

— Andican'ın kaybedildiğini biliyorlar mı?

— Henüz değil!

Hoca Abdullah onlara susmalarını işaret ederek:

— Şimdi sessiz olun!- dedi.

Tahir, dayısını ata bindirdikten sonra Çeker'den yavaşça geçip kalenin kuytu bir yerine doğru yöneldiler. Galip gelen tarafın askerleri avlularda talanla meşguldüler. Dört kişi üç at ile kale duvarının altına vardıklarında bütün nöbetçiler nöbet yerlerini terketmiş, surlar korumasız bırakılmıştı.

— Buradan aşağı inmesi kolay olur,- dedi Hoca Abdullah. Hepsı atlarından aşağı indiler. Tahir'in arkadaşı heybesinden top yapılmış ipi çıkardı. Sur tepesine vardıklarında Hoca Abdullah mevlânâya yaklaşıp:

— Mevlânâ, sizi kapıdan atla çıkarmak tehlikeli. Tanıyabilirler,- dedi.

— Size minnettarım, üstad!

Hoca Abdullah, koynundan bir şey çıkarıp mevlânânın eline tutuşturdu. İçi altın dolu ağırca bir keseydi bu.

— Bunu size hanımefendileri gönderdiler.

— Hanımefendilerinin bu olaydan haberleri var mı?

— Hanımefendi ağlayarak benden ricada bulundular. Ahmed Tenbel sizi kullanarak Hanzâde begime leke çalmak istiyormuş. Ancak, canımız tenimizde olduğu sürece Şehzâde Babür'ün ailesine, mübarek adlarına dahi leke çaldırmayız!

Mevlânâ, elindeki keseyi koynuna koyarken:

— Ben doğruca Şehzâde Babür'ün huzurlarına gideceğim! - dedi.

— Mevlânâ,- dedi Hoca Abdullah üzgün bir şekilde.- Biz hanımefendiyle birlikte size başka bir tavsiyede bulunmayı uygun gördük.

Andican'da Arapçayı Hoca Abdullah kadar iyi bilen hiç kimse yoktu. Mevlânâ Fazlıddin dahi bir vakitler ondan ders aldığı için kendisine üstad diye hitap ederdi.

— Ne tavsiyeniz olursa memnuniyetle, üstad!

— Semerkand'a Tahir bey gidecekler.

— Ben dayımı yanıma alıp gitsem olmaz mı?- diye sordu Tahir.

— Hayır Tahir bey, siz ulaksınız. Belki şehzâde Babür Semerkand'dan ayrılmışlardır.. Mevlânâ, siz fevkalade kabiliyetli bir insansınız. O yüzden sizi iyi korumamız gerek. Mâverâünnehir'deki bu hengâme kolay biteceğe benzemiyor. Mevlânâ, bir zamanlar Herat'a gitmeyi düşünüyordunuz. Şimdi bu düşüncenizi gerçekleştirme vakti geldi.

Herat'a bir defa gidip gelmiş olan Mevlânâ Fazlıddin, iç savaşlarla çalkalanan ülkelerden geçerek yaptığı uzun yolculuğu göz önüne getirince hayli üzüldü. Yaralı elinin sızısını unutmuştu. Şimdi ise elinin daha büyük bir acıyla zonkladığını hissetti. Diğer eliyle sızlayan elini ovalayarak:

— Ben vatanımı nasıl terkederim, pîrim?- dedi.

— Şu anda Alişir Nevâî'nin yaşadığı Horasan bizim vatanımız değil mi, mevlânâ?

— Elbette öyledir, ama ben.. belki geri dönemem. Tahir yeğenim, kulübemde kitap ve projelerim kalmıştı!.

— Ben şimdi gider hepsini toplanım.. Endişe etmeyin, molla dayı!

Artık Hanzâde begimi hiç göremeyeceğini anlayan Mevlânâ Fazlıddin'in kalbi uyuşuverdi. Hoca Abdullah'la Kutluğ Nigar hanımın kendisini Herat'a göndermelerinin sebebi Hanzâde begimle aralarında çıkan dedikoduyu bastırmaktı. O Herat'a giderse prenses Hanzâde'yle ilgili dedikoduların çabuk kapanması mümkündü. Mevlânâ bunları kafasından geçirerek:

— Pekala, üstad,- dedi. - Ben Şehzâde Babür'ün namına hâlel getirmemek için her şeye hazırım. Fakat bir ricam var: Hanımefendilerine söyleyin dedikodulara inanmasınlar. Hanzâde begim, temizlik ve iffet konusunda eşsizdirler.

— Siz de öylesiniz mevlânâ, ben biliyorum. Eğer buna inanmamış olsaydık, biraz önce nöbetçileri saf dışı bırakmak için canımızı tehlikeye atmazdık. Ben, zaten senin böyle bir şey yapacağını ömrümde düşünemezdim. Tahir bana yardımcı oldu. Fakat düşmanın alçaklığı da insanı mecbur ediyormuş!

— Sizler bana yeniden can verdiniz, üstad! Şimdi kendiniz de dikkatli olun! Yeğenim sen de!

— Doğru. Pîrim de Andican'dan gitseler içimiz rahat olurdu, - dedi Tahir.

— Hepimiz gidersek hanımefendiyle Hanzâde'ye kim yardım eder?- dedi Hoca Abdullah.- Zavallılar şimdi kimbilir dört gözle beni bekliyorlardır!

Gökyüzünün doğu tarafı giderek ağarıp gelmekteydi. Mevlânâ Fazlıddin bunu görünce ipi beline bağlamaya başladı.

— Nasip olursa yine görüşürüz, molla dayı!

— Tahir, yeğenim, projelerim, çizdiğim planlar yok olup gitmesin. Sen askersin, onları saklaman zor olur. O yüzden mümkün olursa hepsini Hanzâde begime ver.

— Başüstüne!

— Bu ricanızı ben de Hanzâde begime ileteceğim!- dedi Hoca Abdullah.

Kucaklaşıp vedalaştıktan sonra Mevlânâ Fazlıddin'i onbir arşın yükseklikteki surdan aşağı indirdiler ve mevlânâ şafak atmak üzereyken Kuva'ya doğru yola çıktı.

Kale içinde kalan Hoca Abdullah, kuşluğa doğru Hakan kapısı yakınlarındaki bir müridinin evine gizlenmiş, fakat Ahmet Tenbel'in adamlarınca yakalanmıştı. Çeker'deki elleri bağlı nöbetçiler sıkı bir soruşturma sonunda Mevlânâ Fazlıddin'i kimin kurtardığını söylemek zorunda kalmışlardı. Ahmed Tenbel, Hoca Abdullah'ın yakalandığı yere geldiğinde sokaklar insan doluydu. Elleri arkasına bağlanmış olan Hoca Abdullah, silahlı muhafızlar arasında ağır adımlarla ilerlemekteydi. Ayaklarından can çekilmiş, dizlerinin bağı çözülmüş, yüzü kireç gibi olmuştu. Uzun siyah sakalı beyaz gömlek ile beyaz sarık arasında inadına simsiyah gözüküyordu. Halk, Ahmed Tenbel'e yol vermek için sağa sola açıldı. Hoca Abdullah'ı alıp getirmekte olan muhafızlar durunca, Ahmed Tenbel de atının dizginlerini gererek durdu.

— Ha sahtekâr pîr! - dedi.-Bize yaptığınız bunca düşmanlık yetmedi mi de nöbetçileri de aldatarak haramzâde mollayı kaçkırttın?

— Ben, sadece günahsız bir sanatkârı ölümden kurtardım!

— Nöbetçilere sahte ferman göstermeye utanmadın mı, sahtekâr?

Herkes Hoca Abdullah'a bakmaya başladı. Eğer o Ahmed Tenbel'den korkup telaşa kapılırsa, suçu kabullenmiş sayılırdı. Hoca Abdullah bunu düşünerek kendini savunmaya çalıştı:

— Ben, nöbetçilere Şehzâde Babür'ün mührünü gösterdim. Çünkü Andican'ın tek padişahı olarak onu tanıyorum!

— Yine imansız müridlerini kandırmaya çalışıyorsun! Şehzâde Babür Semerkand'da vefat etmiş. Artık tac-u taht Şehzâde Cihangir'indir!

— Müslümanlar! Bu söze inanmayın! Allah'a şükür Şehzâde Babür hayattadır! Andican'a tekrar gelecekler!

— Yalan! Ey millet, sizin gibi müridlerini kandıran, aybını örtmek için bir haramiyi bizden kaçırان bu imansız pîrin taş tutularak öldürölmesi gerek! Taşlayın onu! Sevap kazanmak istiyorsanız, taşlayın!

Ahmed Tenbel, ulaklar gibi attan aşağı atlayarak yerden yumruk büyüklüğünde bir taş alıp, bütün gücüyle savurdu. Hoca Abdullah'ın geniş bağrına çarpan taş beyaz gömlekte mosmor bir leke bırakıp “pat” diye bir sesle yere düştü. Ağrıdan gözleri yaşaran Hoca Abdullah, bir an nefes alamaz gibi oldu. Muhafızlardan bazılarının da yerden taş aramaya başladığını gören Hoca Abdullah titrek bir sesle:

— Müslümanlar!- dedi ve hiç sesini çıkarmadan dikilip duran halka yöneldi. Onların arasında kalın boyunlu, yirmibeş yaşlarında bir delikanlıyı görünce birden yalan yere padişah aleyhine dedikodu çıkarttığı iddiasıyla öldürölen mirav öküç Derviş'i hatırlayıverdi. Bu delikanlı, o miravın oğluydu. Şayet o zaman Hoca Abdullah Şehzâde Babür'e ağzını açıp da “Bunu öldürmeyin!” demiş olsaydı, ihtimal o zavallı şimdi hayatta olmuş olacaktı. O gün Ahmed Tenbel gibi beylerin sözüne bakarak Derviş'i kurtarmadığı için şimdi gönlünde ciddi bir eziklik hissetti. Hoş şimdi kendisi de o miravın haline düşmüştü! Neden o gün lakaydî kalmıştı? Miravın oğlu babasının intika-

mini almak için kendisini taşlarsa haksız mıydı? Fakat suçsuz bir mimarı kurtarayım derken başı belaya giren Hoca Abdullah'a kimse taş atmıyordu.

— Müslümanlar!- diye tekrarladı Hoca Abdullah üzgün bir şekilde.- Ben adalet uğrunda can vermekten korkmuyorum. Adalet kimin tarafında bunu bir düşünün. Kardeşi ağabeyine karşı düşman edenlar kimler? İyileri ortadan kaldırmak için ayaklarına balta vuranlar kim? Kimler bu kara günleri başımıza saldı?

— Sen! - diye bağırdı Ahmed Tenbel.

— Ben, Şehzâde Babür'e küçüklüğünde ilim öğrettim, lisan öğrettim. Onu âdil padişah olma yoluna sevkettim. Mâverâünnehir yine birleşsin, memleket iç savaşılarından kurtulsun istedim. Şehzâde Babür güzel şeyler yapıp Semerkand'la Andican'ı birleştirdiğinde, ben kendi arzu ve heveslerimi gerçekleştirmiş gibi sevindim. Heyhat, memleket yine parçalandı. Yurt viran oldu ahali! Millet! Şayet beni öldürmekle dertleriniz bitecekse varın öldürün!

— Taşa tutun! - diye emretti Ahmed Tenbel halka. Kalabalığın arka tarafından ağlamaklı bir ses işitildi:

— Şeyhülislam fetva vermedikçe taşa tutmaya hakkımız yok!

Yaşlı bir kişi ise:

— Pîrin bedduasından korkuyoruz! - dedi. Askerler de ellerindeki taşları Hoca Abdullah'a atmaya cesaret edemiyorlardı. Ahmed Tenbel yüzbaşıya bağırarak:

— Öyleyse kılıcını çek, kellesini kes! Uçur boynunu!- diye bağırdı.

Zenci gibi simsiyah, orta yaşlı yüzbaşı gümüş saplı kılıcını gönülsüzce sıyırdı. Hoca Abdullah, gözlerini ona dikerek yavaş bir sesle:

— Mirbedel bey, aklınızı başınıza alın. Benim kanım yedi göbek sülalenize sıçrar! - dedi.

Kalabalık arasından tekrar korkulu bir ses yükseldi:

— Hepimizi pîrimin kanı tutar!

Yüzbaşının elindeki kılıç titremeye başladı. Ahmed Tenbel'e dönüp:

— Yapamayacağım. Beni bu işten azad edin!- dedi. Ahmed Tenbel kamçısını öfkeyle yüzbaşının sırtında şaklattı.

— Seni yüzbaşılıktan azad ediyorum, korkak! Sonra diğer askerlere döndü:

— Bu imansız kale kapısının oraya getirin! Halk burda kalsın! Kim mani olmaya kalkarsa kılıcı basın. Acımayın!

Askerlerin bir kısmı Hoca Abdullah'ı kale kapısına götürürken, diğer kısmı da halkın yolunu keserek kimsenin geçmesine müsaade etmediler. Aradan yarım saat geçtikten sonra Ahmed Tenbel adamlarıyla geri döndü. Kapıya giden halk, Hoca Abdullah'ın tavana asılmış iri cüssesiyle karşılaştı. Merhumun beyaz kavuğu ayakları dibine düşmüştü; öncekinden daha da uzayan boylu poslu cesedi ipten indirerek, şehitlere yaraşır bir şekilde defnettiler.

Üst üste yağan bahar yağmurları yolları vıcık vıcık çamura belemişti. Andican'da meydana gelen olayları Semerkand'a bildirmek için atının ayaklarından çamur sıçratarak yol alan Tahir, Kuva'ya yaklaşmıştı. Şayet Şehzâde Babür iyileşmişse ve Andican'ı kurtarmak için Semerkand'dan tamamen ayrılmaya kalkarsa, durum şimdikinden daha da kötü olabilirdi. Bu yüzden Tahir atını çatlatırcasına sürüyor, fakat dizlerine kadar ulaşan çamurlarla boğuşarak ilerlemek bedevi kısrak içinde hayli zor oluyordu. Sonunda at çamurların içine yuvarlanarak, burnundan gelen kanla can verince, Tahir koşumları sırtına vurup Kuva'dan başka bir at temin ederek yoluna devam etti. Fakat bu at da bir gün sonra öldü. Önünde ise Hocend, Cizzah derken daha on günlük yol vardı. Tahir, başını gökyüzüne dikerek kanat çırpın kuşlara bayağı imrendi. Fakat kuş olup uça bile artık Babür'ü Semerkand'da bulamazdı. Çünkü şehzâde, ayağa kalkar kalkmaz, annesini ve hocasını kutarmak için alelacele Semerkand'dan ayrılmıştı. Ona gelen haberlere göre Andican muhasarası daha epey süreceğe benziyordu. Kalede bir yıl yetecek erzak stok edilmişti. Semerkand şu kardarcık haliyle yedi ay muhasaraya dayandığına göre, on iki bin baş koyunu ve Hoca Abdullah gibi manda yürekli bir komutanı olan kalenin çok uzun süre dayanması gerekirdi. Bu düşüncelerle bin kadar askerini yanına alarak Semerkand'dan ayrılan Babür, Bülüngür ve Haliliye köylerinden aşarak, Sengzar nehrine doğru yaklaştırmaya başlamıştı. Hastalıktan henüz ayağa kalkmış olan şehzâdenin durumunun tekrar ağırlaşmaması için dört atın çektiği bir mahfeye bindirilmiş ve arkasına yumuşak yastıklar konulmuştu. Mahfenin kapı ve pencerelerine asılan ipek perdeler, engebeli yolda sürekli sağa sola yalpa yapıp duruyordu. Şehzâde Babür, bir ara arka perdeyi sıyrarak uzaklara göz gezdirmeye başladı.

Ordusunun beş altı çağırım gerisinde bir başka mahfe gelmekteydi. Bir grup muhafızın koruması altında ilerleyen bu mahfede, Babür'ün halası Mehr Nigar hanım ve nişanlısı Ayşe begim gelmekteydiler. Babür'ün Semerkand'dan ayrılacağını öğrenen Buhara padişahı Sultan Ali Mirza, payitahtı ele geçirmek için ordusuyla gelip Şehrisebz'e karargâh kurmuştu. On dan her türlü kötülüğü bekleyen Şehzâde Babür, nişanlısını Semerkand'da bırakmak istememişti. Bir zamanlar Şehzâde Baysunkur'dan hayli kötülük gören Mehr Nigar ve Ayşe begim, bundan sonraki tehlikelerden uzak kalmak istiyorlardı. Şu anda onlar için en tehlikesiz yer Taşkent'di. Çünkü Taşkent padişahı Mahmud-han Mehr Nigar hanımın ağabeyiydi ve Ayşe'nin ablası Raziye Sultan hanım Mahmud-han'ın karısıydı. Taşkent yolu, Cizzah'a kadar Andican yoluyla aynıydı. Bu yüzden Babür halası ve nişanlısını da yanına almış, ancak töreyi bozmamak için damatla gelin arasında beş altı çağırımlık bir mesafe bırakmıştı. Akşam Sengzar'dan geçip kır bağrında mola verecekleri zaman da aynı töreyi uygulayıp, iki ayrı yere çadır kurdurdu.

Kır boyunda laleler açılmıştı. Hava gayet güzeldi. Babür, ayaklarını yumuşak çayırlar üzerine bastığı an, kendini bayağı hafiflemiş hissetti.

Semerkand'dan çıkarken vücudunu saran keder ve endişeler yavaş yavaş dağılmaya başlamıştı. Bunca meşakkat çekerek ele geçirdiği payitahtı bırakıp gitmesi, son yıllarda harcadığı bütün çabaların boşa gideceği endişesini veriyordu. Ama şimdi bu kır boyundaki bahar çiçeklerinin kokusunu vücuduna sindirirken, Andican'a anne ve hocasını kurtarmaya gittiğini, bunun da iyi bir iş olduğunu düşünüyor, kendini bu güzel duygularla teselli etmeye çalışıyordu.

Timur kapısı denilen büyük kapıdan geçtikten sonra seyisini çağır-
d:

— Kır atımı ge- ge- getirin!

Biraz düzelmiş olsa bile, dilindeki şişlik hâlâ tamamen geçmiş değildi. Onun konuşmakta zorluk çektiğini gören Kasimbey:

— Şehzâdem, - dedi. - Atı ne yapacaksınız? Binecek misiniz?

Babür yine kekeleyeceğini düşünerek başıyla tasdik işareti verdi ve seyise “buyruğumu yerine getirin!” der gibi baktı.

Mahfe yola devam ediyordu. Seyis “başüstüne” diyerek atı getirmeye gitti. Kasimbey arkada gelmekte olan doktoru çağırttırdı. Beyaz sakallı yaşlı doktor mahfeye yaklaşarak Babür'e üç dört gün daha ata binmemesi gerektiğini belirttiyse de, kendini iyi hisseden şehzâde:

— Bi - biraz atla gi - gide - yim! - dedi.

— Dilinizdeki dolaşıklık iyileşinceye kadar sabredin, şehzâdem!

Kökretesi gün ışığı altında pırıl pırıl parlayan kır atın yularından çekerek getirmişlerdi. Kasimbey seyise:

— Geri götür! - diye emrederek, şehzâdenin mahfede daha rahat gideceğini açıkladı.

O ve doktor, Babür'ün yeniden hastalanacağından bayağı korkuyorlardı. Fakat Babür atı çekip götüren dizginciye seslenerek:

— Ha - hayır, atı ge- getirin!- dedi. Sonra da Kasimbey'e gülümsedi:

— E- e- endişelenmeyin!

Dizginci atı tekrar mahfe yanına getirince, Babür duran mahfenin eşiğine ayağını dayayarak, bir sıçrayışta kendini eyere yerleştirdi. Dizginci, bundan büyük bir zevk duymuş gibi gülümseyerek atın dizginini şehzâdenin eline tutuşturdu.

Kasimbey, atının üzerinden sürekli Babür'ü kolluyordu. Şayet durumunun bozulduğunu hissederse hemen tekrar mahfeye koyacaklardı. Neyseki Cizzah'a varıncağa kadar şehzâdenin durumunda bir değişiklik olmadı.

Küçüklüğünden beri ata binmeyi bir zevk haline getiren şehzâde, son zamanlarda bunun özlemini çekmiş, mahfede yumuşak döşekler üzerinde yol almasına rağmen hayli sıkılmıştı.

Altındaki atın ahenkli adımları ve sağa sola zıplamaları hastalıktan sızım sızım sızlayan kemiklerinin yerine oturması-

na ve gençlik gücüne yeniden kavuşmasına zemin hazırlamıştı..

Cizzah'dan berideki yemyeşil kırlarda mola vermek için durarak, iki ayrı yere çadır diktiler. Babür'ün bugün ata bindiği ve durumunun bayağı düzeldiği haberi halası ile nişanlısına da ulaşmıştı. Mehr Nigar hanımın damadın halası ve aynı zamanda kızın anası olması, selam sabah götürme ve görüşme konusunda yeterli kolaylığı sağlıyordu. Akşam vaktine doğru Mehr Nigar hanımın saraybâni altın işlemeli bir çakman, altın kemer ve gümüş kabzalı bir kamçıdan oluşan hediye bohçasını getirip Babür'e takdim etti. Çakman, Babür'ün iyileşmesinden duyulan sevinci, kemer damadın belinin yine eskisi gibi kuvvetli olmasını ifade ediyordu. Ama acaba şu kamçı padişahın annesi ve hocasını bir an önce kurtarması için atını hızlı sürmesi manasını mı taşıyordu? Yine de Babür bu hediyelerden dolayı bayağı sevindi.

Yarın vedalaşıp ayrılmaları gerekiyordu. Çünkü Taşkent yolu kuzeye doğru kıvrılıp ayrılmaktaydı. Babür'ün de onlara bir hediye vermesi şarttı. Ama kadınların hoşuna gidecek pahalı kumaşları nereden bulacaklardı? Çevresinde bulunanların hepsi erkek. Üstelik sefer halindeler. Kasımbey, bu durumu Babür'e izah ettikten sonra:

— Gümüş bakraçlarda altın para göndersek mi ki?- dedi. Babür de altınları mahfeye koyarak gönderdi.

— Mahfeyi de hediye olarak verelim mi? Belki yarın binmek istersiniz şehzâdem?

— İnşallah, binmem. Kadınlar binsin.

Babür son sözlerini buyruk mahiyetinde söylediği için Kasımbey herhangi bir itirazda bulunmadı. Ertesi günü sabahleyin iki muhteşem mahfe çift çift koşulmuş at ve develeriyle birlikte kuzeye dönüp Taşkent'e doğru yola koyuldu. Babür askerlerinden yüz tanesini koruma olarak görevlendirmişti. Onlar da mahfelerle birlikte Taşkent'e yöneldiler.

Andıcan yolunun sol tarafında büyük bir gözleme tepesi vardı. Babür, tek başına tepeye çıkarak, atından inip bir süre arabaları gözledi. Bu bakışlarla sanki nişanlısına güle güle de-

mek istiyor, saygısını izhar edip, iyi yolculuklar diliyordu. Semerkand'da yüz gün kalmasına rağmen, Ayşe begim ile bir defa yüzyüze görüşememişti. Çünkü hem töreler buna imkan vermiyordu, hem de gençlik utancından dolayı cesaret edememişti. Göksaray'da yazmaya başladığı gazelinin "Ne gün olacak, visalin beni gönül hastası ediyor" şeklindeki bir satırı aklına düştü ve gün boyu atının üzerinde yol alırken o gazeli devam ettirmeye çalıştı:

*Müyesser olmazsa başımı koymak ayağına
Başımı alıp ey Babür, gidebildiğimce giderim ben.*

Akşam Koşdeğirmen denilen yerde konakladıklarında bu beyti hemen eline kâğıt kalem alarak satırlara döktü. Gazelin bu beytle bitmesi gerekiyordu, ama arada üç dört beytin eksik olduğunu hissetti ve onları da daha sonra yazarak yerlerine yerleştirmeyi kararlaştırdı.

Andican'da meydana gelen korkunç olaylar, Tahir'le birlikte giderek Babür'e yaklaşmaktaydı. Şehzâde adamlarıyla birlikte Nav'dan geçtiğinde Tahir Kokan'ı aşarak Haderviş çölüne girmişti. Babür'ün yollarda altı defa mola verip yedinci kez konakladığı günün akşamı, tanınmayacak hale gelmiş bulunan Tahir karşısına dikilmişti.

Babür'ün bütün bey ve askerleriyle birlikte gelmekte olduğunu gören Tahir, attan inip yere kapanarak ağlayıp sızlamaya başladı:

— Niye Semerkand'ı bırakıp geldiniz, şehzâdem?!

Andican'ın elden gittiğini anlayan Babür, dünyanın bir zelele ile sallandığını, yer ve göğün başı etrafında döndüğünü zannetti ve sol tarafta gürüldeyerek akan Ceyhun nehrinin yatağının değişip, çevreye yayıldığı vehmine kapıldı.

Nehrin bu tarafında Hocend dağları uzanıyordu. Andican neresi, Semerkand neresi? Kader sanki Babür'ü alıp buraya getirmekle hem Andican'dan, hem Semerkand'dan mahrum etmek istemişti. Şimdi onun yol ortasında muallakta kalışını

bir yandan Ahmed Tenbel, Semerkand'dan Sultan Ali Mirza ve Türkistan'daki Şeybani-han uzaktan kikirdeyerek seyrederler, “çocuk aldatmak da ne kolaymış!” diyerek neşeleniyorlarmış gibi geldi. Kahkahaları sanki çevresini saran dağ tepeleri arasında yankılanıp duruyordu.

Tahir, Ali Dostbey'in hainlik yaparak gece kapıyı açtığını, Hoca Abdullah'ı ise Babür'e sadakati sebebiyle kapı girişinde asarak öldürdüklerini anlattığında, şehzâde daha fazla tahammül edemeyerek atına kamçıyı bastı. Nereye gittiğini kendi de bilmiyordu. Şaha kalkan at, nehrin yan tarafındaki geniş uçuruma doğru uçtu gitti. Babür, birden Ahsı'da yardan yuvarlanıp ölen babasını hatırladı. Şimdi ise kendisinin bulunduğu zeminin ayakları altından kayar gibi olduğunu zannetti. Atının başını geriye çevirdi. Bu defa da yüksek tepelerin büyük bir uğultuyla eriyip akmakta olduğu zannına kapıldı.

Atının boynuna yapışarak hıçkırarak hıçkırarak ağlamaya başladı. Kasimbey ile doktor, şehzâdenin yanına yaklaştılar. Kasimbey ağlamaklı bir sesle:

— Şehzâdem, hepimiz malvolduk, - dedi.- Benim malımı mülkümü talan etmişler. Oğlum ağır yaralanmış..

Babür, başını kaldırdı. Yüzü göz yaşlarıyla ıslanmıştı. Doktor, eliyle şehzâdenin omuzunu sıvazlayarak:

— Şehzâdem, şükür anneniz ve ablanız selamettelermiş, - dedi.- Çok üzülmeyin. Can sağ oldukça saltanat kurulur. Kendinize dikkat edin. Yine hastalanmayın!

Kapı girişinde asılan hocasını göz önüne getiren Babür'ün gözlerinden yine yaşlar boşandı:

— Pîrim! Beni kimlere bırakıp gittin? Senin gibi bir insanı nasıl asarlar? Benim hocamın intikamını almam gerek? İntikamını alacağım!.

İçini çekerek konuşan Babür'ün dilinin tutulmadığını gören doktor şaşkına dönmüştü:

— Son nefesime kadar savaşaacağım!

Babür'ün çehresi kahır ve öfkeden renkten renge giriyordu, ama konuştukları çılgınca şeyler değildi. Semerkand'da onun dilinin tutulmasına sebep olan hastalık, son derece güç-

l  bir ruh  sarsıntının sonucuydu. Herhalde ondan daha güçlü bir depresyon  dilindeki tutukluğu   zm    . D   manlarına kar   duyduğu sınırsız   fke ve kin, ona g    ve kuvvet veriyor olmalıydı.

— Hainler hakettikleri cezayı g  recekler! Geri d  n     yok! Adamları toplayın! Herkese s  yleyin! Andican'a gidiyoruz!

Bab  r atının ba  nı geri   evirerek, peri   an duruma d         adamlarına doğru s  rd  .

Babür, o yıl Ahmed Tenbel'le savaşıarak Mergilan ve Oş'u ele geçirdikten sonra, Andican yakınlarında düşman ordusuna ağır kayıplar verdirip kale içine çekilmeye mecbur etti. Fakat Babür'ün beyleri elde ettikleri galebelerin verdiği gururla hemen gevşemeye başlamışlardı. Bir gün Andican yakınlarındaki Hakanak boyundaki açık arazide nöbetçi koymadan uyumuşlardı. Şafak atmak üzereyken içlerinden birisi "Düşman bastı!" diye bağırarak yukarı doğru kaçtı. Daha uykunun mahmurluğunu üzerinden atamadan adamlar çil yavrusu gibi dağılıp kaçışmaya başladılar. Babür çevresine baktığında on kadar adamının kaldığını gördü. Beri tarafta ise düşman okçuları kaçanların peşinden ok atmakla meşguldüler. Nedense düşman Babür'ün gözüne az gözüktü. Hemen atına atlayarak kalan adamlarıyla birlikte onların üzerine hamle etti. Kaçan düşman okçularını kovalayan Babür, yan taraftan ağaçlar arasından çıkan yüz kadar askeri çok geç farkettti.

Şafak atmış, ortalık ağarmıştı. Düşmanın en ön safında tepeden tırnağa zırhlı elbiseler giyinmiş Ahmed Tenbel, kılıcını başının üzerinde sallayarak gelmekteydi. Babür onu tanıyınca atının dizginlerini gererek arkasına baktı. Arkasında sadece üç adamı kalmış, diğerleri kaçmıştı. Eğer o da şu anda kaçmış olsa kurtulabilecekti. Ama kendisine bunca acıyı tattıran, bunca kahpelikler eden Ahmed Tenbel'le ilk defa bir cenk meydana yüz yüze geliyordu. Böyle bir fırsatı bir daha bulabilir miydi?

Bu yüzden hemen atının dizginlerini boşa alarak yayına ok gerip, yalın kılıç üzerine doğru gelen Ahmed Tenbel'in kızıl yanaklarını ve gözlerini hedefleyip fırlattı. Ok Tenbel'in miğferinin ön tarafına çarparak sekti. Babür bu defa ikinci oku has-

mının boynunu hedef alarak fırlattı. Zırh giyen kişinin yüzü ve boynu açıkta kalırdı. Fakat Ahmed Tenbel kalkaniyle başını korumaktaydı. Babür'ün oku Tenbel'in kalkanına çarpıp yere düştü. Bu arada Tenbel'in adamları da Babür'e ok yağdırmaya başladılar. Atılan oklardan birisi baldırına saplandı. Tenbel, kılıcını havada sallayıp üzerine doğru gelmekteydi. Babür, yaralı bacağına verdiği acıyla, Tenbel'in elindeki altın kılıcı zar zor farkettiler. Babür, bu kılıcı Ahmed Tenbel'e Oş'da hediye etmişti. O zaman kılıcı öperek Babür'e ömür boyu sadık kalacağına dair yemin eden Ahmed Tenbel, şimdi onu sahibine karşı mı kullanacaktı? Babür daha bunları düşünmeye fırsat kalmadan, başının üzerinden savrulan kılıç miğferini şiddetle çarptığında, şehzâde sanki gözünün önünde yıldızları görür gibi oldu. Miğfer her ne kadar başını korumuşsa da yaralanmıştı ve miğferin kenarından kan akmaktaydı. Öte yandan bacağından akan kan da çizmesinin içine dolmaya başlamıştı.

Zafer sarhoşluğuna kapılan Ahmed Tenbel, kılıcı tekrar kaldırarak Babür'ün zırhlı giyimi arasında boş kalan boynuna doğru savurmaya hazırlanmıştı ki, o an yetişip gelen Tahir, Babür'ün atının dizginini alarak yana doğru çekti. Bu arada Tenbel'in hışımına salladığı kılıç şehzâdenin yay ve sadağının asılı olduğu zırhı parçalayarak sırtından yaralanmasına yol açtı.

— Şehzâdem, dizgini tutun!- diye bağırdı Tahir.

Bedevi argamak, Tahir'in kırıbacının acısıyla ok gibi fırlayarak sahibini bu hengamenin dışına çıkarmayı başardı..

Oş'a dönen Şehzâde Babür, bir süre bacağındaki zonklama ve sızılarla yatıp dinlendi. Ama onu asıl üzen şey, yaralanmasından ziyade kendisinin hediye ettiği kılıcın başı üzerinde kaldırılmasıydı. Katile verilen kılıç, birgün gelip asıl sahibinin başına çalınır mıydı? Şayet bu dünyada adalet denilen bir şey varsa, bunca kötülükleri yapan Ahmed Tenbel'i neden yer yutmuyordu? Bu kadar rezilliği yapan bir kişi neden Babür'le karşı karşıya geldiğinde yine kolu uzun çıkmıştı?

Kutluğ Nigar hanım, oğluna teselli vererek:

— Sağ saldığına şükret, -dedi. - Sen henüz onaltı yaşın-

dasın, canım. Tenbel'in yaşına geldiğinde çok zaferler görürsün. Kaldı ki bu çarpışmalarda herkes yaralandı. Taşkent'teki dayınız Mahmud-han, Cihangir Mirza ile aranızı bulmak istiyor. Boş ver, Ahsı Cihangir Mirza'nın olsun. Andican size kalır.

— Yani Fergana vadisindeki küçük bir devlet ikiye mi bölünsün? Bütün Mâverâünnehir'i birleştirip güçlü bir devlet kurmak yerine parçalanmış zayıf bir devlet ha! Kaderin cilvesi bu kadar acı mı?!

— Şu anda bu cilveye tahammül etmekten başka çare yok, canım! Taşkent'de nişanlınız bizi bekliyormuş.. Bana haber geldi. Ablası "Gelininizi hemen alın!.." şeklinde bir mektup göndermiş.

Henüz yüzünü görmediği, ancak dillere destan güzellikte olduğunu işittiği nişanlısının ondördünü bitirip onbeşe ayak bastığını düşündü. Annesine "daha biz küçüğüz!" diyecek oldu, fakat bir türlü dili varmadı. Bunca vakit görmeyi çok istediği nişanlısını esasen arzuluyordu.

Aradan iki yıl geçmişti.

Cevza ayının¹⁰ ılık akşamlarından birinde, Andican sarayının haremünde, iki aylık gelin Ayşe Bibi'nin odasında cariye-ler mükellef bir sofra hazırlamakla meşguldüler. Altın ve gümüş eşyalarla, ipek halılarla döşenen geniş odanın koridoruna gül desenli kilimler serilmişti. Ayşe hanımın alnına konulan ben henüz kurumadan birisi fısıltı ile konuştu:

— Geliniz!

Eyvanda başına altın taç giymiş olan Babür göründü. Son yıllarda başına gelen olaylar onu hayli olgunlaştırmış; omuzları dolgunlaşmış, onsekiz yaşında bileğine güçlü bir yiğit olmuştu.

Babür'ü oda önünde karşılayan Ayşe hanım, ona kıyasla

daha küçük ve narin görünüşlüydü. Başına giydiği bezekli uzun takısı, boynundaki mücevherler ve mercanlar narin bedenine ağırlık veriyormuş gibi görünüyordu. Cariyeler selam vererek çıkıp giderken bazılarının gözlerinin güldüğünü gören Babür, belli belirsiz kızardı. Damadın yatak odasına geleceği gece cariyelerin arı kovarı gibi işlemesi ona tuhaf gözüküyordu.

Bütün bunlara ilaveten Ayşe hanım da haddinden fazla utangaçtı.

— Merhaba, hazretim! - deyip Babür'ü yukarı buyur ederken, sesi utancından adeta titriyordu. Odanın yukarı kısmında iki kişilik yüksek bir yatak vardı. Ayşe hanımın aşırı utangaçlığı Babür'ü daha da zor duruma sokuyordu. Yukarı geçip otururken, yatağa bile nazar etmeden, bakışlarını masaya çevirip:

— İyi misiniz, hanım?- diye sordu.

— Şükür.

Ayşe Bibi, bir süre tartındıktan sonra Babür'den uzakça bir yere oturdu. Bir müddet hiç konuşmadılar. Ayşe güzel bir kız olmasına rağmen henüz vücudu oturmamış; küçük yaşta anne babasından ayrılmanın verdiği buruklukla pek çok hastalık atlatmıştı. Bugüne kadar onu hiç görmemiş olan Babür, hayalinde bambaşka bir kız tavassur etmişti ve şimdi hayal ile gerçek arasında ne büyük bir fark olduğunu görüyordu.

Örf âdete göre düğünden sonra birbirlerini ilk defa göşengede¹¹ görmüşlerdi. Henüz bir kere bile sohbet edip, ruhen birbirlerini tanımadan, fiziki bir yakınlığa girmeleri Babür'e hem utanç vermiş, hem de istikballe ilgili güzel duygularını öldürmüştü. Bu yüzden geceleri devlet işleriyle uğraşır ve çoğunlukla ayrı bir odada yatıyordu. Hükümdarlık töresine göre onun sadece bazı gecelerini karısıyla geçirmesi saray âdetine ters düşen bir şey değildi ve Babür'ün babası Ömerşeyh Mirza da böyle yapıyordu. Fakat genç gelin-damat arasındaki bu soğukluk, Ayşe hanıma, kendisinin Babür'e layık olmadığı vehmini fısıldadığı için, kendi kendini yiyip bitiriyordu.

11-Orta Asya'da zıfak odası. Çimildik de denilir.

Ayşe hanım, aradaki sessizlikten faydalanarak, kırmızı demlikten kâseye çay koyup saygı ile Babür'e uzattı. Babür kâseyi alırken Ayşe Bibi'nin henüz dolgunlaşmamış ince ellerinin titrediğini hissetti. Teşekkür ederken kendi sesinde bir suçluluk duygusu sezdi. Bir zamanlar hayalinde yaşattığı, ayağına başını koyası geldiği, uğruna gazeller yazdığı nişanlısının şimdi bu şekilde utangaç davranmasında kendisini suçlu bulmaya başlamıştı. Çaşnegir kadın üzerinde buğusu tüten ve çörekotu kokusu üfleyen sıcak kebabı seramik tepside alıp gelirken, gelin ve damadın ciddi bir utanç içinde olduklarını görünce, şaka yollu:

— Şehzâdem, - dedi, - erkek adamın taze gelinle sohbet edip oturması gerekmez mi? Başınızdan geçen maceralarınızı anlatın. Semerkand'dan elçiler gelmiş. Ne haberler var?

Çaşnegir kadın gümüş tepsiyi damat ile gelinin ortasına koyup, gümüş savrını¹² açtı. Beyaz geyik etinden yapılmış taze kebabın nefis kokusu, çörekotunun kokulu buğusuyla bütünleşerek odayı istila etmeye başladı.

— Hanımım, siz de biraz rahat oturun. Böyle şanslı gençlik bir defa nasip olur. Dünyadan zevk almaya bakın, kurban olduğum hanımım. Yarın bizim gibi yaşlandığınız zaman bu günlerinizi yâdedersiniz!

Çaşnegir kadın bunları söyledikten sonra gülerek çıkıp gitti. Onun “zevk almaya bak!” şeklindeki sözleri utancını kaldıracağı yerde daha da utanmasına yol açmıştı. Babür ise işi biraz deliliğe vurup:

— Buyur, hanım, - dedi ve elini tepsiye doğru uzatırken Ayşe'nin de kebaptan almasını bekledi.

— Siz başlayın, - diye fısıldadı gelin kız.

— Tamam, bak.. Hadi sen de!

Bu şekilde biraz yemek yedikten sonra tekrar çay içmeye koyuldular.

— Kadınım, şehrinizi özlediniz mi?

12- Yemeğin soğumaması için üstü kapatılan özel bir kab.

Ayşe hanım, bu defa kocasının yüzüne şöyle bir bakma cesaretini gösterdi.

— Semerkand'ı mı? Özledim.

— Nasip olursa, bu yaz Semerkand'a döneceğiz.

— Keşke.. Fakat ben, ben kendim mi gideceğim?

— Yok, nasip olursa buradan hep beraber göçüp gideceğiz.

— Göçüp gidecek miyiz? Andican kime kalacak?

Babür bıkkın bir ses tonuyla:

— Şu an için Şehzâde Cihangir ile Ahmed Tenbel'e,- dedi.

Ayşe hanım hiçbir şey anlamamış gibi şaşkınlığa düştü. Babür, Andican'ı tekrar ele geçirinceğe kadar az mı zahmet çekmişti? Şimdi neden onu kendi arzusuyla bırakıp gitmek istiyordu?

— Ben Semerkand'ı özlemiş olsam bile,- dedi Ayşe hanım,- sizin ata yurdunuzda âsûde yaşamayı tercih ederim.

Ayşe hanım utangaçlığı yavaş yavaş üzerinden atıp açılmaya başlayınca, çehresi Babür'e öncekinden daha cazibeli göründü.

— Sizin için korkuyorum,- diye devam etti Ayşe hanım.- Çok acı çektiniz. Semerkand'ı savaşmadan alamazsınız. Artık biraz kendinize acıyın. Savaşa girmeyin, korkuyorum!

— Hanımım, burdaki halihazır durumumuz senin için de uygun değil, benim için de.

— Neden böyle söylüyorsunuz? Neticede siz kendi yurdunuzda padişahsınız ya!

Babür, alaylı bir şekilde gülümseyerek başını salladı:

— Şu anda sadece adım padişah.

Sonra koynundan bir kağıt parçası çıkararak Ayşe'ye uzattı. Son zamanlarda Babür gönül derdini kağıda dökmeye ihtiyaç duyuyor, her gün bir şeyler yazıyordu. Ayşe hanıma verdiği kağıtta ise yazdığı bir dörtlük yer alıyordu.

*Kalmadı hürmet ehl-i âlemde
 Alemu alem ehliden yuv ilik¹³
 Babür, iki padişahlıktan
 Daha iyidir bu zamanda bir beylik.*

— Hazretim, tebrik ederim.

— Sağolasın. Şimdi benim derdimi anlayabildin mi?

— Anladım. Siz Şehzâde Cihangir'in Ahsı'ya padişah olmasına sinirlenmişsiniz. Daha önceleri tek parça olan devlet şimdi ikiye bölündü.

— Kadınım, mesele sadece Şehzâde Cihangir değil. Cihangir, henüz bir çocuk. Problem olan Ahmed Tenbel ile Ali Dostbey.

Babür, bundan sonra Ali Dostbey ile aralarındaki problemleri anlatmaya başladı.

Babür, geçen sene bir avuç adamıyla Oratepe'nin güney taraflarındaki dağlar arasında perişan vaziyette dolaşırken, Ali Dostbey tarafından bir ulak gelmişti. O zamanlar Ali Dostbey Mergilan hâkimiydi ve Ahmed Tenbel'le araları açılmıştı. “Eğer Şehzâde Babür geçmişte Andican kalesinin kapılarını Ahmed Tenbel'e açtığından dolayı hatamı bağışlar ve yine eskisi gibi iyi davranırsa, Mergilan'a gelsin. Ben şehri kendisine teslim edeceğim,” diye haber göndermişti. Babür de hemen Mergilan'a gelmiş ve gerçekten Ali Dostbey sözünde durmuş, böylece Babür onun yardımıyla Andican'ı geri almıştı. Gönölünde kötölük olmayan Babür, Ali Dostbey'in iyi niyetli olduğuna inandığı için, onun hatasını affetmekle kalmayıp, bir de Kasimbey'in yerine mabeyinci tayin etmişti. Ama nankörlüğü şiar edinen Ali Dostbey, bütün beyleri safına çekip kendini Babür'den yüksek görmeye başlamış ve hatta buna engel olmak isteyen Kasimbey'i de iftiracılıkla suçlamıştı. Şu anda Babür onu alaşağı etmeye kalksa, içerde kendisine karşı büyük bir isyan başlardı.. Dışarda ise zaten Ahmed Tenbel dış gıcırdatmakta, fırsat kollayıp durmaktaydı. Şayet Tenbel böyle bir fir-

sat bulmuş olsa, ordusuyla Andican'a saldıracak ve içerden ve dışardan yapılan baskılara Babür'ün dayanması imkansız hale gelecekti. Bu yüzden Babür dişini sıkıp her şeye katlanmaya mecbur kalmıştı.

— Şu anda Ali Dostbey ile Ahmet Tenbel çevremizi örümcek ağı gibi sarmaktalar,- dedi Babür Ayşe hanıma.- Eğer bu ağın içinden çıkıp gitmezsek, yarın birgün onlara yem oluruz!

— Hazretim, Semerkand'da da düşmanlarınız bir hayli fazla .Yine savaş baslarsa..

— Şu anda ordaki dostlarımız da az değil.

— Gelen elçi sizi payitahta çağırdı mı?

Elçi ile aralarında geçen görüşmeyi şu anda Babür'ün gizli tutması gerekiyordu.

Semerkand beyleri ile Sultan Ali Mirza arasında anlaşmazlık çıkmış; Mezid Tarhan liderliğindeki beyler, binden fazla askerleriyle birlikte şehri terkederek Urgut'ta Babür'ü beklemektelermiş. Ancak yakında Buhara'yı zapteden Şeybani-han Semerkand'a göz dikmekteymiş ve Babür elini çabuk tutmazsa Sultan Ali Mirza'nın tahtını Şeybani-han'a teslim etmek zorunda kalacağı kesinmiş. Şeybani-han'ın gaddarlıklarını işiten kişiler ondan korktukları için şehir kapılarını gizlice Babür'e açmak niyetindeymişler. Bu yüzden Babür bu güzel fırsatı kaçırmak istemiyordu.

— Elçinin bizi çağırdığı doğru,- diye cevap verdi Ayşe hanıma.- Ancak, Sultan Ali Mirza bize tahtı kolay kolay terketmez.

— Yani yine savaş, yine korku ve tehlike!.

— Kadının, dağ başı karsız, yiğidin başı belasız olmazmış..

— Hazretim, biraz önce örümcek ağından bahsetmişlerdi. Eğer siz giderseniz biz örümcek ağında ne yaparız?

— İsterseniz sizi de beraber alıp götürürüz.

— Savaş meydanına mı?

Ayşe hanımın sorusunda alaylı bir tavır vardı. Babür bunu hissedince utancından bayağı kızardı.

— Savaş bitinceğe kadar annem, Hanzâde ve sen Oratepe'de kalabilirsiniz. Orası havadar. Şehir hâkiminin karısı annemin kızkardeşi. Oradan Semerkand'a geçmeniz de kolay olur.

— Oratepe dağlık mı? Yolları çok mu kötü? Ben at sırtında gidemem.

— Mahfede gidebilirsin.

Şehirde büyüyen Ayşe hanım, belli bir yerde ikamet etmeyi severdi. Babür'ün son sözüne de itiraz ederek:

— Ben mahfeden de korkarım, - diye cevap verdi.

“Hey Allah'ım bu ne kader! Bu çıt öldüm, çıt kırıldımı nereden saldın benim başıma?!”

O an Ayşe himayeye muhtaç bir zavallı gibi göründü Babür'e. Gönlünü hoş tutmak için:

— Kadınım, ata binmezsiniz, mahfeden korkarsınız.. O zaman ben sizi avcumun içinde götürüyüm!,- diye takıldı.

— Gülmeyin, şehzâde hazretleri! Ben avcunuzda gitmeye layık değilim.

Ayşe hanımın sözleri Babür'ün bayağı hoşuna gitti. Yiğitlik damarı tutmuştu. Ayağa kalktı ve:

— Hayır layıksınız!- dedi.

— Gülmeyin..

— Layık olduğunuzu ispat edeyim mi?

Ayşe hanım ürkek bir ceylan gibi ayağa kalkıp kaçmaya hazırlandığı sırada, Babür düğün gecesi onu mahfeden nasıl tutup almışsa, yine aynı şekilde kucağına alıp kaldırdı. Yukarı taraftaki yumşak yatağa attığı gibi “püf” edip mumları söndürdü.

O an nedense Ayşe hanım Babür'e bayağı şuh gözüktü ve düğünden bu yana üç dört günde bir bu odaya gelmekle hata ettiğini düşündü. “Artık her gece bu odaya geleceğim, - diye kendi kendine söz verdi.- Semerkand'a gidersem bilmem kaç gün ayrı kalacağız. O yüzden fırsatı ganimet bilmekte fayda var!”

Şafak atınca, Babür nedense dün gece içinden giçirdiklerini unutuvermiş ve iyi niyetleri rüzgara tutulan mum alevi gi-

bi sönüp gitmişti. Karısıyla birlikte kahvaltı yaparken, nendense Ali Dostbey'le Ahmed Tenbel'in örümcek kollarını anımsatan pençelerinin boğazına doğru uzandığını görür gibi oldu. Dün gelen elçiye "elbette geliriz" demişti. Hatta Kasimbey yönetimindeki beyler, sefer hazırlıklarına bile başlamışlardı. Babür'ün verdiği bir sözden dönmesi mümkün değildi.

Ayşe hanım, şehzâdenin dalgınlığını farkederek sessizce beklemeye başladı. Babür ise bir türlü onun yüzüne bakmaya cesaret edemiyor, sadece göğsündeki altın takılarına göz ucuyla kaçamak bakışlar fırlatıyordu.

— Hanım, Oratepe'ye gidecek misiniz?

Ayşe hanım, Babür'ün ses tonundan Semerkand'a sefer açmaya kararlı olduğunu anlamıştı. Birkaç aylık gelin için zor bir durumdu. Kocasının bu durumun farkına varmaması onu büsbütün çileden çıkarmıştı.

— Hazretim, hayırlısı ile önce Semerkand'ı bir ele geçirin. Sonra ben gelirim doğruca kendi şehrim'e gelirim. Oratepe'ye değil!

Babür'e göre kendisinin Semerkand'ı tekrar ele geçireceğine Ayşe hanım pek inanmıyordu. Haremden çıkıp giderken:

— Peki hanım, - dedi soğuk bir tavırla.- İnşaallah şehrinizde görüştüğümüzde bu sohbeta devam ederiz.

Bostansaray'ın bir kenarında rengarenk taşlarla süslenmiş mermer havuzlu bir hamam vardı. Akşam saatlerine doğru Sultan Ali Mirza'nın haremindeki birbirinden güzel nâzendeler yıkanmak için hamama gelmişlerdi. Hamamın içinde değerli halı ve minderlerle döşenmiş, üstü silme dólú mükellef sofrâ kurulmuş bir oda vardı. Bir zamanlar Sultan Mahmud Mirza hayattayken banyo yapan kızları gizlice dikizlemek için bu odaya delikler konulmuştu. Uçkuruna aşırı düşkün olan Sultan Mahmud Mirza, bu deliklerden kızları dikizlerdi.

Sultan Mahmud Mirza'nın ölümünden bu yana beş yıl geçmişti. Onun tahtına oturan büyük oğlu Sultan Ali Mirza ise, bu deliklerin varlığını henüz keşfetmişti. Hareme birkaç güzel nâzende hediye eden Ebû Yusuf Argun, sultanı bu deliklerin varlığından haberdar edince mükâfaat olarak en güvenilir bey payesi elde etmişti.

Şu anda Sultan Ali Mirza, elinde mey dolu bir kâse ile gizli delik önünde oturmaktaydı. Birbirleriyle şakalaşarak banyo yapan çırılçıplak genç kızlar, sultanın kanını coşturup köpürtüyor, kalbini cız cız yakıyordu. Sultan boğazı kurudukça elindeki kâsedan bir fırt çekip tekrar dikizleme işine devam ediyordu.

Bir ara meçhul biri onun sapık zevkinin yarıda kesilmesine sebep oldu.

— Mirza hazretleri, casuslar çok önemli bir haber getirmişler!

Sultan Ali Mirza, Ebû Yusuf Argun'un sesini tanımasına rağmen başını çevirmeye gerek görmeden:

— Ne haber getirmişlerse anama iletin,- dedi.

— Hanımefendileri beni size gönderdiler, şehzâdem!

Şehzâde bu defa başını çevirip asık suratla Ebû Yusuf'a baktı. Onun saygıyla yerlere kadar eğilmesi, gedik dişlerini sırtarak tebessüm edişi dahi bir acaip göründü.

— Bey cenapları!- dedi.- Bunca güzel kızı bana peşkeş çektin, ama şimdi rahatça seyretmeye bırakmıyorsun!.

— Şehzâde hazretleri, saltanatınız tehlike altında. Bu yüzden rahatsız etme cüretini gösterdim.

. — Yine ne tehlikesiymiş bu? Anam nerde?

— Divan-ı has'da sizi bekliyorlar.

Rahatı bozulduğu için keyfi kaçan Sultan Ali Mirza, birden elindeki kadehi kaldırıp duvara çarpınca, kadeh tuz buz olup etrafa saçıldı. Daha sonra vaktinden önce gelişmiş heybetli endamıyla hızlı hızlı yürüyerek çıkıp gitti.

Ortalık kararmıştı.

Özel divanın girişinde, elli yaşlarında, kalın kaşlı, kıvrıcık sakallı bir bey el pençe divan bekliyordu. Daha yukarda duran Zöhre hanımın çehresi ise korkudan mı, üzüntüsünden mi her ne ise bembeyaz bir vaziyet almıştı..

— Şehzâdem, siz işret kılmakla meşgulsünüz, ama hainlerin payitahtınızı düşmanlarınıza peşkeş çekmek istediklerinden habersizsiniz!

Sultan Ali Mirza'dan hoşnut olmadığı Semerkand'dan çıkıp giden ve Andican'dan ordu toplamakta olan Şehzâde Babür'e katılan kişilerin Dergam boylarında fırsat kollayıp dolaştıkları bilinmekteydi. Sultan ise sadece şehir kapılarına en güvendiği kişileri koyarak işret âlemleriyle meşguldü. Bu yüzden kırıtarak anasına:

— Yine ne telaşı bu?!- diye çıkıştı.

— Bana inanmıyorsanız, aha Muhammed Sultan cenaplarına sorun. Bu bey, Şehzâde Babür'ün yanından yeni kaçıp geldi. Şehir içindeki hainler bu gece Süzengerân kapısını gizlice Babür'e açmak niyetinde imişler. Pîriniz Hoca Yahya dahi sizden yüz çevirip Babür tarafına geçmeyi düşünüyormuş.

— İnanmıyorum!- diye bağırarak el pençe divan duran Muhammed Sultan'a baktı.

— Şehzâdem, - dedi Muhammed Sultan.- Bana inanmıyorsanız, bu gece gizlice izleyip gözlerinizle görün! Ben düş-

manlarınızla birlikte Dergam boyunda iki hafta kaldım. Babür, Hoca Yahya'nın rızalığını tam onbir gün bekledi. Nihayet bugün Memedali sahaf, hocanın rızası olduğu haberini getirdi. "Gece yarısı gelsin, şehir kapısını açıp verelim" demiş. Babür bugün öğle vakti en güvenilir adamlarını toplayıp istişarede bulundu. Allah'tanki onun güvendiği beylerden birisi olan ben, sizin sadık bir adamınızdım!.

Sultan Ali Mirza, şimdi kalın kaşlı beye memnun nazarlarla bakmaya başlamıştı.

— Dinsizin hakkından imansız gelirmiş!- diyerek kahkahayla güldü. Fakat onun bu şekilde pervasız kahkahası Zöhre hanımın canını sıkıyordu:

— Şehzâdem, bundan böyle bir dakikanın bile bizim için önemi var. Saray muhafızlarınız atlanmış, emirlerinizi beklemekteler!

— Emirlerimi mi?- dedi Sultan Ali Mirza bir süre düşünerek:- Peki, Babür kapıdan girsin. Sonra yakalatır gözüne mil çektiririz! Böylece bir daha bize kılıç kaldıramasın!

Ebû Yusuf, ak düşmüş gür sakalının uç kısmını sıvazlayarak başını salladı:

— Yakalatabilsek çok iyi olurdu, şehzâdem; fakat bu iş pek kolay olacağı benzemiyor. Kapıyı açarsak tekrar kapatababiliriz. Babür'ün ordusu güçlü. Geçen defa şehre girdiğinde aç halka ekmek dağıtmış, köylülere ödünç tohumluk bugday vermiş ve halkın gönlünde taht kurmuştu. Düşünün bir kere: Bir yandan Hoca Yahya'nın fetvasıyla halk galeyana gelse ve şehir kapıları da açılrsa..

— Hayır, bu çok tehlikeli!- dedi Zöhre hanım.

— Evet, bu durumda hemen Süzengerân kapısına gidip ordaki nöbetçileri değiştirmeli, - dedi Ebû Yusuf ve hemen gidip deriye sarılmış bir kağıt parçası getirdi. - Şehzâdem, bu, sizin mübarek naminize yazılmış fermanıdır. Burda fitneci beylerin isimleri de belirtilmiştir. Bunların şu gece hepsinin yakalanması gerekir.

— Fitnecilerin mal ve mülkleri ellerinden alınıp aha şu Muhammed Sultan gibi sadık beylere verilsin!- diye emir bu yurdu şehzâde.

Gür kaşlı beyin casusluk yapmaktan amacı da zaten buydu. İki bükümü Sultan Ali Mirza'ya tâzim kılarak:

— Ölünceğe kadar hizmetinizdeyim, şehzâdem,- dedi.- İzin verin bu fermanınızı yerine getirmek için ben de kendi askerlerimle yardımda bulunayım.

Onun amacı fitnecilerin mal mülklerinin müsadere edilmesine bizzat katılarak alacağı ganimeti artırmaktı.

— İzin verdik!- dedi şehzâde.

Mühürdar çağırılarak padişah fermanının mühürlenmesi emredildi.

— Kalan işleri biz hallederiz,- dedi Ebû Yusuf. Sultan Ali Mirza ise diliyle dişi arasında:

— Ben de sizinle geleyim,- dedi.

— Hayır, hayır!- diye itirazda bulundu Zöhre hanım. Çünkü o tek oğlunun ağzına kadar düşmanla dolu şehirde geceleri dolaşmasını istemezdi. Bu yüzden şehzâde anasından yüz bulamayınca sarayda kalmaya karar verdi. Daha sonra ana oğul Bostansaray'ın ikinci katına çıkarak Süzengerân kapısına kulak kabartmaya başladılar. Gecenin sessizliğinde atların nal seslerinden başka bir şey duyulmuyordu. Karanlıkta rastgele fırlatılan oklardan bazıları atlara isabet ediyor ve onların çıkardıkları acı kişneme sesleri Bostansaray'a kadar ulaşıyordu.

Cümle kapısı üzerindeki muhafızlar Babür'ün ordusuyla alay ediyorlardı:

— Evdeki hesap pazara uymadı değil mi?!

— Ha-ha-ha!

— Semerkand'ı artık düşününüzde görürsünüz!

— Sonra da düşlerinizi hayra yorarsınız!

— Ha-ha-ha!

Babür'ün geri çekilip gitmesiyle birlikte şehir içinde davullar çalınmaya başladı. Biraz sonra da sağdan soldan köpek havlamalarını insan feryatları takip etti. Ebû Yusuf komutasındaki özel saray muhafızları, cümle kapısını sağlama aldıktan sonra fitnecileri yakalamaya ve kellelerini almaya başlamışlardı. Bunu hisseden Sultan Ali Mirza:

— Artık rahat uyuyabiliriz, - diyerek yatak odasına çekil-

di. Fakat Zöhre hanım, kandillerle donatılmış odasına çekilmesine rağmen, sabaha kadar gözlerini kırpmadı. Şu an büyük bir felaketin önü alınmış olsa bile, yarın ortaya çıkacak problemler gözünü kırpmasına imkan vermiyordu. Babür Semerkand'ı tekrar kuşatma altına alabilirdi. Zaten daha önceki muhasarası pek çok kişi tarafından unutulmamıştı ve içeride Zöhre hanıma inanan kişilerin sayısı gittikçe azalıyordu. Bugün fitneci bey ve muhafızlar cezalandırılıp saf dışı bırakılmış olsa bile, bu işin önünün alınması oldukça zordu. Çünkü onların elebaşısı Hoca Yahya son derece nüfuzlu biriydi. Sultan Ali Mirza, ona karşı kesin bir hal çaresi bulamamıştı. Zira hoca halka hitaben fetva çıkarıp isyana çağırmış olsa, büyük bir ayaklanma başlayabilirdi.

Zöhre hanım yatağına uzanıp kimden yardım isteyeceğini düşünürken, birden şu yakınlarda Buhara'yı zaptettikten sonra Semerkand'a doğru ordu kaldırıp yola çıkacağı beklenen Şeybani-han aklına geldi. Bundan onüç gün önce Nakşibendi şeyhlerinden birisi Şeybani-han'ın bir mektubunu Zöhre hanıma getirip vermişti. Zöhre hanım, kapaklı özel takadaki altın kutusunu açtı. Mektubu eline alarak kandil ışığı altında yeniden okumaya başladı.

Altın tozu serpilmiş kağıda güzel bir hatla yazılan mektupta Zöhre hanımın zekasından ve güzelliğinden dem vurulmakta, genç ömrünü oğluna bağışlayıp büyük bir fedakârlık gösterdiği dile getirilmekte ve bunun takdirle karşılandığı anlatılmaktaydı. Ancak, mektubun en ilginç yanı, Şeybani-han'ın Zöhre hanıma âşık olduğu ve kendisiyle evlenmek istediği hususuydu. Bu da bir şiirle dile getirilmişti:

*Oğlumuz oğlum, kendiniz yarım,
Dilberu hemnefesu dildarım*

Zöhre hanım, şu an mektubu yeniden okurken izbandut gibi bir erkeğin ateşli nefesinin yanaklarını yaladığını hisseder gibi oldu. Altı yıldır şu yatakta tek başına yatıyordu ve ömrünün en güzel yıllarını dul bir kadın olarak geçiriyordu. Şayet

kalkıp da evleneceğini çılatmış olsa, beyler beyzâdeler önünde sıraya girerlerdi. Ne de olsa güzelliği sayesinde Sultan Mahmud-han gibi bir padişahın haremine hanım olmuştu. Ne var ki, oğlu tahta oturduktan sonra Zöhre hanım ancak bir padişahla evlenebilirdi. Çünkü âdet böyleydi. Ama olsun. Artık ona da talipli bir padişah bulunmuştu. Zöhre hanım, mektup-daki şiirin ikinci satırını bir kez daha okurken güçlü kuvvetli bir erkeğin kendisini belinden sarıp “dilberim, dildarım!” diyerek kucakladığını hayalleyince şöyle bir kıvrandı.

Yerinden kalkıp büyük taş ayna karşısına dikilerek kendisini seyretmeye başladı. Uykusuzluktan gözlerinin alt kısımları hafifçe şişmiş, ama kırlangıç kanadı gibi ince kaşları altındaki simsiyah gözleri ısl ısl yanıyordu. Göğüsleri dimdik, boynu beyaz mermer gibi dümdüz, dudakları ihtiraslıydı.

Gerçi Şeybani-han ellisine merdiven dayamış, çoluk çocuk sahibi bir kimseydi ve Zöhre hanım bunu biliyordu, ama şu an aynada kendi hüsn-ü cemalini seyrederken içinden “Şeybani-han'ın sahralı hanımları da kim oluyormuş?!” diye düşündü. “Ben onu kendime öyle bir bağlayacağım ki, onlar da şaşırıp kalacaklar!”

Ertesi gün aynı derviş gelerek hanımefendinin cevabını alıp götürecekti. Zöhre hanım, mektup yazmak için kağıt kalem aldı. Fakat epeyden beri yanan mumların ışığı zayıfladığı için oda loş bir hal almıştı. Hercâi kadife perdeleri açarak yüzünü serin seher yeline tuttu ve eyvan kapısı önünde bir süre dikilip kaldı. Bir ara dışarıdan feryat eden bir erkeğin sesine başka bir kadının çığlıkları eşlik etmeye başlamıştı. Ebû Yusuf'la Muhammed Sultan'ın fitnecileri tek tek avlayarak intikam aldıklarını, mallarını talan ettiklerini göz önüne getirince birden başka şeyler düşünmeye başladı.

Acaba Şeybani-han Semerkand'ı savaşı ele geçirmek için Zöhre hanıma yalandan kur mu yapıyordu? Ya Semerkand'ı zaptettikten sonra sözünden cayar da Zöhre hanım şu an feryad-ı figan eden kadının durumuna düşerse?

Zöhre hanım, içine düşen şüphelerle kaskatı kesildi. Geri dönüp Şeybani-han'ın mektubunu tekrar eline aldı. Şeybani-

han, onun böyle bir şüpheye düşeceğini önceden sezmiş gibi, mektubunun başka bir yerinde döktürdüğü beytte şöyle diyordu:

*Ben Semerkand'ı sensiz nedeyim,
Cansız siyah cesedi ne edeyim?*

Zöhre hanım, bu satırları okuyunca yeniden içinde ılık bir şeylerin aktığını hissetti ve o an kocası olmadığı için Semerkand'ı cansız, soğuk bir cesede benzetti. Şeybani-han'ın yalnız yattığı yatağını dolduracağı düşüncesine kapılarak, "imam-ı zaman, halife-i rahman hazretlerine.." cümlesiyle başlayıp satırları birbiri ardına dizmeye girişti..

Semer kand kalesinin dışında kalan bahçe ve sokaklar, Uluğbey rasathanesinin çevresi ve Abû Rahmet suyunun boy-ları, karınca gibi asker kaynıyordu. oban Ata dağının etekle-ri, Zerafşan sahilinin arka tarafları yüzlerce çadır ve otaklarla bezenmişti.

Ordunun başındaki Şeybani-han, Bağ-ı Meydan'da Uluğ-bey tarafından kurdurulmuş dört tarafı eyvanlı geniş salonda ögle namazını kılıp bitirdiği sırada, içeri giren nöbetçi Sultan Ali Mirza'nın birkaç elçisiyle birlikte kaleden çıkıp han hazret-lerinin huzuruna geldiğini bildirdi. Minnacık gözleri sevine parlayan Şeybani-han, nöbetçiye:

— Sultan hazretlerini buraya çağırın. Sonra şehzâdeyi hu-zuruma alırsınız,- dedi.

— Hazretim, tahtınız aşığı katta.

— Benim seccadem tahtımdan daha yüksektir.

— Lütuf kıldınız, hazretim!

Nöbetçi iki büküm tâzim kılıp, geri geri çekilerek dışarı çıktıktan sonra, Şeybani-han skarlet yumuşak sarı seccadesi-nin kenarına oturdu.

Nöbetçi Sultan Ali Mirza'yı kapıdan içeri aldığında, Şey-bani-han hâlâ seccade kenarında oturmaktaydı. Sekinin alt ta-rafında ise on kadar sultanı diz büküp beklemekteydiler. Şey-bani-han, sade bir yün elbise giyinmişti. Halbuki Sultan Ali Mirza kapıdan girer girez kavuğuna kakılmış inci ve mücevher-ler, pelerinine dikilmiş altın ve merveridler göz kamaştıracak şekilde pırıl pırıl parlamaya başlamıştı. Ne var ki şehzâdenin serencam gözlerinde belirli bir korku, bedeninde hafif bir titre-me seziliyordu. Anasının ve Ebû Yusuf'un sözlerine inanarak kaleden muhafızsız çıkıp gelmiş, fakat Şeybani-han'ın kalaba-lık ordusunu görünce bayağı korkmuştu.

Şeybani-han'la önceden söz birliği eden Ebû Yusuf, Sultan Ali Mirza'yı hanın huzuruna getirebilmek için öğle yemeğinde şehzâdeye sevdiği şaraplardan içirmişti. Bu yüzden şimdi Şeybani-han'ın huzurunda saygı ile eğilip yürürken ayakları halı üzerinde sağa sola yalpa yapıyor, bacakları titriyordu ve belkide Ebû Yusuf koluna girmemiş olsa yere yıkılabilirdi.

Şeybani-han, ayağa kalkıp şehzâde ile tokalaşırken keskin bir şarap kokusu burnuna çavdı. Mirza'nın çakırkeyf olduğunu anlayınca nöbetçiye işaret ederek, onu oğlu Timur Sultan ve damadı Canibek Sultan'dan uzakça bir yere oturtmasını bildirdi.

Şeybani-han, başına kızıl börk üstünden beyaz sarık bağlamış, sırtına mavi çuha aba geçirmişti. Altın düğmeli abası altından giydiği yeşil gömlekle İslam sancağının rengini sembolize etmeyi amaçlamıştı. Seccade üzerinde oturması bile kendisinin ruhanî bir lider olduğu izlenimini verme amacı güdüyordu. Bütün bunlar, Sultan Ali Mirza'nın korkusunu biraz bastırmıştı, fakat daha aşağılardan bir yerde oturtulması izzet-i nefesine dokunmuştu. Bu yüzden diğer sultanlar Şeybani-han'ın karşısında diz büküp otururken, o bağdaş kurup oturmayı tercih etmişti. Şeybani-han'ın oğlu, göz ucuyla sinirli bir şekilde şehzâdeyi süzdü.

— Siz bana oğlum gibi yakın olmak istiyor musunuz, mirza?- diye sordu Şeybani-han tatlı bir âhenkle.

— Han hazretleri beni ittifak yapmak için çağırmışlardı..

— Valide-i muhtereminiz gelmedi mi?

— Annem beni gönderdi.

— Ama kendisi de gelecekti.

— Kadın milleti, biraz nazlı olur.

— Adam gönderin, şehzâde. Anneniz de gelsinler.

Sultan Ali Mirza yanıbaşında oturmakta olan Ebû Yusuf'a bakınca hemen ayağa kalkarak Şeybani-hana tâzim kılıp:

— İcazet verin, han hazretleri. Ben şimdi gidip Zöhre hanıma dileğininizi ileteyim,- dedi.

Bütün bu tezgahların Ebû Yusuf tarafından ayarlandığını gayet iyi bilen Şeybani-han, nöbetçiye ferman buyurdu:

— Ebû Yusuf beye benim en hızlı atlarımdan birini verin!

— Minnettarım size, hazretim!

— Bey! Dönerken Hoca Yahya'ya da haber verin. Sultan Ali Mirza'nın bulunduğu yerde Hoca bulunmazsa işin tadı kaçır.

— Doğru buyurdunuz, han hazretleri!

Ebû Yusuf bu fermanı yerine getirmek için çıkıp gittikten sonra Şeybani-han sultanlarına dönüp:

— Mirza ile sohbet ede durun,- diyerek arka kapıdan eyvane çıkıp aşağı doğru gitti.

Sultan Ali Mirza, yanı başında oturan şehzâdelerin kendisine düşmanca nazarlarla baktıklarını görünce sıkılarak ayağa kalkıp yan kapıya doğru yürümek üzereyken, Türkistan'lı şehzâdelerden biri yerinden fırlayıp yolunu kesti:

— Şehzâde, ferman verildi. Artık bizim yanımızdan ayrılmayacaksınız!

Boylu poslu bir muhafız elini hançerine atıp kapıya dikildi. Artık bir tuzağa düştüğünü anlayan Sultan Ali Mirza'nın birden keyfinin kaçtığı, yüzünün kireç gibi olduğu görüldü.

Aradan bir iki saat geçtikten sonra Zöhre hanım dört cariyesiyle birlikte Bağ-ı Meydan'a gelmişti. Başına taze gelinler gibi beyaz bir türban, çehresine altın tozu serpilmiş peçe çekmişti. Sirtında ise ince belini sıkıca saran gül desenli bir yelek vardı. Onun altından giydiği beyaz blûzünün uç kısımlarını iki cariye kaldırarak ilerliyordu. Onun Çilsütun köşkünün aşağı katında özel hazırlatılan odaya geçip gittiğini Şeybani-han'ın kırk yaşları civarındaki büyük hanımı görmüştü:

— Bu ne yüz­süz kadın böyle?- diye fısıldadı yanındakine. - Dizini kıçının altına büküp evinde oturarak dünür­cülerin gelmesini bekleyemedi mi? Allah canını alsın senin e mi?! Kudurmuş kancık!

Zöhre hanım özel odaya girdiğinde, Şeybani-han tahtta oturmaktaydı. Zöhre hanım iki büküm tâzim kılmasına rağmen yerinden kalkmadan onunla konuşmaya başladı:

— Hoş geldiniz, hanımefendi.

Han hazretlerinden değişik bir muamele bekleyen Zöhre

hanım, nedense birden suratını asarak gözlerinden yaş dökmeye başladı.

— Han hazretleri! Ben kendimi size kurban ettim. Oğlum, varımı yoğumu, elhasıl her şeyimi size inanıp teslim ettim!

Zöhre hanımın çehresi beyaz ipek peçe altından net olarak gözükmüyordu. Şeybani-han, onun cevher kaşlı altın yüzüklerle donanmış parmaklarına göz gezdirdi. Damarları dışarı fırlamış olan elleri onun bayağı yaşlanmış olduğunu gösteriyordu. Han hazretleri, birden şu yakınlarda Buhara'da nikahına aldığı ondokuz yaşındaki genç hanımını hatırladı. Sonra nedense Zöhre hanımın kocaman olmuş oğlu Sultan Mirza göz önüne geldi.

— Endişelenmeyin, hanımım. Sizin amacınız bizce mahlum. İnşallah maksadınıza nail olacaksınız.

Şeybani-han'ın ne düşündüğünü kimse tahmin edemiyordu, fakat herkes bugün Çilsütun köşkünde kötü bir şeyler olacağı endişesindeydi ve bütün devlet ve harb erkanı bahçede ikişer üçer kişilik gruplar halinde dolaşıyorlardı. Aralarında şair Muhammed Salih de vardı. İpek sarığı gayet ince bir zevkle sarılmış, hafif abası bedeniyle uyuşum içindeydi. Yazın sıcak günlerinde dahi başlarına savaş tepeliği giyip gezinen, savaşmaktan başka bir şey düşünmeyen göçer beyler, onun bu kıyafetler içinde dolaşmasını garip karşılıyorlar, aksine Timurîler hizmetinde olduğunu gösteren kıyafetlere bürünmesini arzu ediyorlardı.

Nayman kabilesinin lideri Kamberbiy bahçede Muhammed Salih'le karşı karşıya gelince:

— Ha şair efendi!,- dedi.- Semerkand'dan şehzâdenizle çeçeniz geldi diye seviniyor musunuz?

— Kamberbiy cenapları! Zöhre hanım aslen Özbekler'in Nayman kabilesindendir. Hanimefendiye benden çok sizin çeçe demeniz gerekir!

Mangit, Dorman ve Koşçı kabilelerinin beyleri bu sözlerden çok memnun olmuş gibi kahkahayı bastılar. Buna bayağı sinirlenen Kamberbiy, Muhammed Salih'e ters ters bakarak:

— Ya siz?- dedi. - Siz Barlas Türklerinden misiniz?!

Timur ve Timurîlerden türeyen Barlaslar, Şeybani-han'ı en amansız düşman olarak görürlerdi. Muhammed Salih, Hüseyin Baykara'nın sarayında hizmet vermiş, Sultan Ali Mirza'ya dahi mülazımlık yapmış, sonunda şehzâdelerden uzaklaşır Şeybani-han tarafına geçmişti. Sultan Ali Mirza'nın askeri sırlarını Şeybani-han'a verip Buhara ve Debûsiye kalesinin zaptedilmesinde faydalı olduğu için han tarafından takdir edilmişti. Ancak, Kamberbiy ona "hiyanetle itibarını artırmaya çalışan kararsız Türk" gözüyle bakar, pek hoşlanmazdı.

Muhammed Salih, Kamberbiy'in bu nefretine pek aldırmadığı için alaylı bir ifadeyle:

— Kamberbiy cenapları!- dedi. - Ben de Özbek Türklerindenim!

— Kelime oyunu yapma! Özbek başka, Türk başka!

— Ama Özbekler "Ata yurdum Türkistan" derler. Buna ne buyurursunuz?

— Vay-vay-vay! - dedi Köpekbiy.- Bu şair bizim Türkistan'ı da Türkler'e peşkeş çekmeye niyetli!

Deşt-i Kıpçakdan olan cahil Köpekbiy'in Türkistan gibi medeni bir şehri sadece kendilerine maledip konuşmasına gülen Muhammed Salih:

— Köpekbiy cenapları! - dedi.- Siz önce Türkistan kelimesinin manasını bir düşünün! Türkistan demek, Türklerin oturduğu yer demektir!

— Ne demek istiyorsun sen? Biz Rum Türklerinden mi gelmeyiz?

— Hayır, Rum Türkleri'nin anavatanı da Türkistan'dır. Çünkü Mâverâünnehir halkı Rum Türklerinden nice asırlar önce bu vadileri âbâd kılmışlardır. Semerkand kalesinden bu tarafta kalan şu dağlara bir bakın. Orada bundan bin yıl önce Afrasiyab denilen büyük bir şehir varmış. Afrasiyab ise Mâverâünnehir Türklerinin efsanevî kahramanı idi. "Onun asıl adı da Alp Er Tunga'ydı" diye Yusuf Has Hacıp Kutadgu Bilik isimli eserinde yazmışlardır.

— Bu şair Özbek'in ekmeğini yiyip, durmadan Türk'ü övmekte!

— Kamberbiy cenapları! Özbek, Kazak, Tükmen, Kırgız, - hepsi Türk milletindendir. Bizler bir babanın çocukları gibi toprağımız bir, tarihimiz birdir. Siz, Özbek halkının tarihini Özbek-han'dan başlatırsınız. Bu doğru değil.

— Niye doğru değilmiş?- diye haykırdı Köpekbiy.- Özbek-han'dan gelme değil miyiz?

— Köpekbiy cenapları! Sizin Kıpçak uruğunuz dahi Özbek-han'dan beş yüz yıl öncesinden beri var. Bu kabileler şu anda hanhazretim Şeybani-han'ın liderliğinde birleşip "Özbek" milleti adı altında genel bir isim almıştır. Sizler bu milletin tarihini unutmuşsunuz. Özbek kelimesi, isim olarak Özbek-han'dan nice asırlar önce Türkler tarafından kullanılmıştır. Ben Harezm'de büyüdüm. Eski kitaplarda okudum: Çingiz-han'dan uzun yıllar önce yaşamış olan Harezmşah, oğullarından birine Özbek adını vermiştir. Burdan anlaşılıyor ki, bu ad yurdumuzda Çingiz-han gelmeden önce de kullanılmış. Özbek adını bizim halkımız Özbek-han'dan almış değildir. Aksine bu eski adı Özbek-han bizim Türk halklarından almıştır!

— Bak yine Türk dedi, bak! Ne belaymış bu be!

— Tarih böyle ise ben ne yapayım, Kamberbiy cenapları? Binlerce yıldan bu yana Horasan'dan geri tarafı İran, beri tarafı Turan adıyla anılmıştır.. Han hazretleri bunu çok iyi bilirler. İmam-ı zaman Buhara medreselerinde tahsil yaparlarken pek çok Türkçe şiir ezberlemişlerdir. Kendileri de Türkçe gazeller yazmıştır. Size han hazretimin gazellerinden bir beyt okuyayım da dinleyin:

*Firkat atından düştüm, yar geldi kaldırmaya
Ey Şeybani, yar derdine deva kıldı yine!*¹⁴

— Han hazretlerinin bu şiiri Türkçe değil, Özbekçe!- dedi Kamberbiy.

14- Firkat atıdın yıkıldım, yar keldi sorgalı

Ey Şeybani, yar derdine deva kıldı yine

— Fakat bütün Türk şairleri bu dille şiir yazmaktadırlar! Eğer bu Özbekçe ise, demek ki Nevâî de Özbekçe yazmıştır. Yani ben dahi şimdi sizinle Özbekçe konuşmaktayım. Şu halde Mâverâünnehir'de kullanılan Türk dili, Özbek dili hepsi aslında bir dil. Timurlular bu Türk'dür, bu Özbek'tir diyerek halkı birbirinden ayırıp kopardılar. Milleti perişan edip, memleketi parçalayarak harab ettiler. Şimdi imam-ı zaman, İskenderi Sani tekrar bu ulusu birleştirip, memlekete can vermek niyetindeler! Allah han hazretlerini bu amacına ulaştırsın!

Muhammed Salih'in bu sözlerine artık kimse itiraz edemiyordu. Tartışmada rakiplerini alteden şair köşke doğru çekip gittikten sonra Kopakbiy Kamberbiy'e dönerek:

— Gördün mü baş belasını?- dedi. - Bunları fikirle altetmek mümkün değil!

— Fikirle yenemezsek kılıçla yeneriz,- dedi Kamberbiy ve orada bulunanlar kahkahalarla gülmeye başladılar.

Köşkten çıkan nöbetçi, bahçede hazır-ı nazır bekleyen komutan ve âyanlara han hazretlerinin kendilerini yukarı katta toplantıya çağırdığını bildirdi.

Bahçedeki erkan-ı devlet, köşkün dört burcuna minareye benzetilerek yapılmış, daracık bir koridor içinden geçen basamaklarla yukarıya çıkmaya başladılar. Han hazretleri henüz aşağıdaki hane-i hasda bir şey bekleyip oturmaktaydı.

Akşama doğru Hoca Yahya beş altı müridiyle birlikte Semerkand'dan çıkıp Bağ-ı Meydan'a gelmiş ve attan inerken telaşa kapılarak ayağı üzengiye takılmış, müridleri güçlülkle kurtarmışlardı. Geniş beyaz sarık, skarlet aba giymiş olan Hoca Yahya, Şeybani-han'ın oturduğu tahta yaklaşarak saygıyla selam verdikten sonra, medresedeki eğitim günlerinden ağzında kalan ayın çatlatma âhengiyle:

— Esselamu aleyküm, han hazretleri,- dedi.- Semerkand kapıları zat-ı âlileriniz için açıktır!

Şeybani-han, ayağa kalkmadan Hoca Yahya'nın selamına karşılık verdikten sonra alaylı bir ifadeyle:

— Semerkand kapılarını bizim için siz mi açıp geldiniz?- dedi.

— Hazretim, her iş Allah'ın dilemesiyle olur.

— Ama sizin dileğiniz Semerkand'ı Babür'e vermek değil miydi?

— Bizler günahkâr kullarız, han hazretleri. Hata etmişsek affedin. Huzurunuz baş eğip geldim..

Hoca Yahya'nın birden gözleri yaşardı, fakat Şeybani-han muhafıza dönerek:

— Yukarı götürüp şehzâdesinin yanına atın! - diye emretti. Hoca Yahya alıp götürüldükten sonra Şeybani-han, en yakın adamı olarak kabul ettiği altmış beş yaşındaki Molla Abdurrahim'i çağırarak, bir süre bazı konularda başbaşa görüşmeye başladı. Padişahlarının acele etmemesi bazı beyleri hayrete sürüklüyor, kapıların açık olduğu bir sırada neden atına binerek payitahta gitmediğini merak ediyorlardı.

Şeybani-han yukarı taraftaki kapıdan içeri girince, salon-
da bulunanlar yerlerinden fırlayarak iki büklüm eğilip tâzim kıl-
dılar. Şah hazretleri, şahnişin üzerine serilen çuha mindere
bağdaş kurup oturduktan sonra, sağ tarafında diz büküp bek-
lemekte olan Molla Abdurrahim Kur'an'dan birkaç âyet oku-
yup, han hazretlerine en iyi dileklerini bildirerek konuya geç-
ti:

— İmam-ı zaman, halife-i rahmanın niyetleri, sadece şe-
hir zaptetmek değil, aynı zamanda din ve devlet düşmanlarını
rezil edip, siz-ü bizni Muhammed aleyhisselamın mukaddes
yoluna çekmektir.. Şayet mal mülk düşünen bir padişah olsay-
dı, Semerkand kapıları açılmışken, yürüyüş emri vererek şeh-
re girer, davul zurnalar çaldırıp zaferini halka ilan ederdi. Am-
ma bizim ulu hanımız, bilgelikte İskender-i zaman Şeybani-
han, mülkten evvel insaf ve imanı düşünmektedirler.

— Aynen öyle! - diye ilave etti onun alt tarafında oturan
Muhammed Salih.

— Padişahın insaf-u adaleti unuttuğu zaman ne çirkinlik-
lerin ortaya çıktığı, memleketin ne denli harap olduğu Timur-
lar devrinde görülmüştür. Abdullatif Mirza öz babası Mirza
Uluğbey'i öldürttü. Herat'da Hüseyin Baykara kendi torunu
şehzâde Mü'min'i katlettirdi. Şu anda bizimle birlikte bulunan
Sultan Ali Mirza, öz ağabeyi Baysunkur Mirza'yı yakalatıp öl-
dürmek istemiş, ama Baysunkur kaçmayı başarmıştır. Daha
sonra Baysunkur Mirza bu kardeşini yakalayınca gözlerine mil
çektirmek istedi. Fakat bu şehzâde de celladı altınla satın alıp
kendini kurtarmayı becerdi. Şehzâdelerin saraylarında hainlik,
kalleşlik ve fesat ayyuka çıktı. Kur'an-ı Kerim şarabı kesin ola-
rak yasaklamıştır. Ne var ki bu salonda bulunan şu genç mir-

za, imam-ı zamanın huzuruna sarhoş vaziyette çıkıp geldi. Onun uçkuruna düşkünlüğü, bu yaşında haram yolda yürüdüğü imam-ı zaman hanımıza önceden âyândı!

Köpekbiy öfkeye kapılarak suratını astı.

— Asıp yok etmek gerek böyle şehzâdeyi!

— Ayıp sadece bu genç şehzâdede değil, - diyerek itiraz etti Muhammed Salih.- Onun babası Mahmud Mirza, şerbeti bozuk imansızın tekiydi. Semerkand'da padişahlık yaptığı günlerde avratlarla yetinmeyip oğlanları da sıradan geçirmeye başladı. Zavallı halk oğullarını dışarı çıkarmaktan korkup, kızlarını evlerde gizlemek zorunda kaldı.

— Oğlu da babasına çekmiş olmasın?

— Ya anası? Şehzâdenin anası nasıl?

Bu tuhaf soru karşısında herkes bir an sessizliğe gömüldü. Çünkü Şeybani-han'ın Zöhre hanımı nikahına alacağı söylentisini pek çoğu işitmişti. Hallbuki han hazretleri biraz önce bu kadınla evlenirse şerefine iki paralık olacağını, bu yüzden onu nikahlamaktan vazgeçtiğini Molla Abdurrahim'e anlatmıştı. Şimdi Molla Abdurrahim söylentileri ortadan kaldırmak amacıyla:

— Mirzaların kalplerinin karalığı kadınlarına da sirayet etmiş, - dedi. - Bu mirzanın anası, kendi nefsi için öz oğlunu kurban etmişe benziyor!

Molla Abdurrahim'in bu açıklamasından sonra han hazretlerinin Zöhre hanıma karşı tutumu herkesçe anlaşıldı. Beylerden birisi:

— Kudurmuş boğaya sürüttürüp öldürmek gerek öyle avradı! - dedi.

Bir başkası ise:

— Çuvala sokup en yüksek minareden atalım!- diye ilave etti.

Şeybani-han, hiç sesini çıkarmadan yapılan tartışmaları dinliyordu. Birbirinden korkunç teklifler giderek artınca, Molla Abdurrahim'e işaret vererek galeyanın bastırılmasını istedi. Daha sonra kendisi konuşmaya başladı. Salonda bulunanlar can kulağıyla onu dinliyorlardı.

Şeybani-han konuşmaya başlayınca, salonda bulunanlar onun içli ve babacan sesiyle tane tane söylediği kelimeleri bir müzik sesi gibi dinlediler. Şeybani-han, şehzâdelerin iman ve inşaftan ayrılıp, halkı perişan ettiklerini çeşitli misalleriyle anlattıktan sonra birden Hoca Yahya'ya döndü:

— Bu şehzâdelerin pîri, sizin babanız Hoca Ahrâr idi. “Ben veliyim” diyerek padişahları tesir altına alıp, dünyanın servetini yığmıştı. Biliyoruz, babanızdan size pek çok altın kaldı. Ayrıca babanız öldükten sonra tam onbir yıldır Semerkand'ın dini liderliğini yapıyorsunuz. Siz de nefs-i emmarenize uyup hayli dünyalık yığdınız. Balık baştan kokar derler. Şeyhi nasılsa müridi de öyle olur. Sıramızda oturan aha şu genç uçkur düşkünün şehzâde, sizin müridiniz. Allah önünde “şuna cevaz veriyorum” diyerek elini tuttunuz!

Şeybani-han, şehadet parmağıyla önce mirzayı, sonra Hoca Yahya'yı gösterdikten sonra, parmağını büküp aşağıya doğru sallayarak:

— Yine sizin müridlerinizden birisi kadın başıyla koca isteyerek geldi ve şimdi aşağıda oturmakta, - dedi.- İşte bunlar sizin nasıl bir şeyh olduğunuzu gösteriyor! Siz önce müridlerinize kalleslik edip Semerkand'ı Babür'e vermeye niyetlendiniz. Sonra müridleriniz size ihanet edip benim huzuruma geldiler. Hiyanet üstüne hiyanet! Biri o tarafa çekiyorsa, diğeri bu tarafa çekiyor. Yani padişahının fikri başka, pîrinin zikri başka! Kısacası birbirine kuyu kazmakla meşguller! Muhammed aleyhisselam efendimiz hem peygamber, hem sultan, hem de baş komutandı. Kim bu yoldan yürümez, Peygamber aleyhisselamın yolundan çıkarsa, aha şu pîri ve müridi gibi kâfirlik yoluna sapmış olur!

Şeybani-han, bu sözleriyle aynı zamanda idaresi altındaki devlet ve harb erkanına da laf çakmaktaydı. Çünkü onlardan bazıları “Padişahımız han olmakla yetinmeyip, imam-ı zaman, halife-i rahman ünvanlarını almakla meşgul bulunuyorlar..” şeklinde dedikodu çıkarmaktaydılar. Timurzâdelerin saltanatlarını yakından gözetim altında tutan Şeybani-han, Hoca Ahrâr gibi dinî liderlerin şehzâdeleri tesir altına alıp, devleti içten içe

zayıflattıklarını gayet iyi biliyordu. Bu yüzden kendisi dini ve idari liderliği aynı anda uhdesinde tutup Timürlere nispetle büyük bir üstünlük ve otorite sağlamak istiyordu. Buhara'da medrese tahsili gördüğü dönemlerde Kur'an ve İslamı çok iyi öğrenmişti ve Kur'an-ı Kerim'i ezbere bilirdi. Şu anda meşverete katılanlar arasında dahi İslam dinini ondan daha iyi bilen, Kur'an'ı tecvidine uygun olarak ondan daha iyi okuyan kimse yoktu. İmam ve halife ünvanlarını da bu yüzden almıştı. Merkezi sisteme bağlı büyük ve güçlü bir devlet kurmak istediği, bunu da bir an önce gerçekleştirmeyi amaçladığı için yolunun üzerine çıkan herkesi ihlas ve samimiyet yönünden kendine bağlamak niyetindeydi. İçinde bulunduğu dönemin politik ve dini şartlarını çok iyi bilirdi. Bu yüzden şu andaki başarısını dine ve ilahi güçlere bağlayarak konuşmasını sürdürdü:

— Bizim Semerkand'daki düşmanlarımız yedi başlı ejderha gibi güçlüydüler. Bu ejderha bugüne kadar nice düşmanları yutup yok etmiştir. Fakat bizim imamınız pak, niyetimiz halis. Allah Taala o ejderhayı ininden çıkarıp kucağımıza düşürdü. "Ne yaparsan yap!" diyerek elimize teslim etti. Hüdanın kudretiyle Semerkand gibi bir şehrin kapılan bize cenksiz açıldı.

Semerkand'ın savaşı ele geçişi ve onun padişahı ile dini liderinin kendi ayağıyla çıkıp gelmesinin ne kadar büyük bir zafer olduğunu mecliste bulunanlar sanki şimdi hissetmeye başlamışlardı. Bu zaferin Allah'ın inayetiyle gelen bir ihsan olduğu görüşü ise, Şeybani-han'ı onların nazarında bir veli mertebesine çıkarmıştı. Elbette Şeybani-han nefesi güçlü bir veli olmasaydı, böylesine güç bir işi bu kadar kolay bir şekilde, bilgece ve büyük bir ustalıkla tereyağından kıl çeker gibi halledemezdi.

Molla Abdurrahim hemen ayağa fırladı:

— İmam-ı zamanımız bin yıl yaşasınlar!- diyerek alkışlamaya başladı. Diğerleri de alkışlamaya başlayınca salon bir süre uğultularla çalkalandı:

— İskender-i saniye aferin!

— Veli hazretlerine binlerce teşekkürler!

— Halife-i rahman dünya durdukça yaşasınlar!.

Bütün âyanlar ayağa kalkınca Sultan Ali Mirza ile Hoca Yahya da ayağa kalktılsa da, görünüşleriyle canlı cenazeyi andırıyorlardı. Şayet şu anda Şeybani-han alkış tutanlara bir işaret vermiş olsa, her ikisinin de parça parça edileceği kesindi.

Hanın işaretiyle alkışlar kesilip, herkes yerine oturduktan sonra:

— Hoca Yahya ile mirzayı binbir işkenceyle öldürmeye hakkımız var! - dedi Şeybani-han.- Ne var ki insaf ve imanın ne olduğunu bunlara bir kez daha gösterelim. Pekala, canlarını bağışlayalım!

Bir müddet ölüm korkusuyla Azrail'in ılık nefesini enselerinde hisseden Hoca Yahya ve şehzâde, rahat bir nefes alıp, yerlere kadar eğilerek minnettarlıklarını arzetttiler. Hatta kalbi yumşayıp gözlerine yaş dolan Hoca Yahya:

— Allah size uzun ömürler versin, han hazretleri! - dedi.

— Fakat...- dedi han hazretleri sesini yükselterek,- Hoca Yahya hazretleri ahireti unutup dünya malına meyletmıştır, imanlarını paklamak için Mekke-i Mükerrreme'ye hacca gitsinler. Hocaya yarın sabaha kadar mühlet verelim. Gerekli eşyalarını alıp iki oğluyla birlikte hacca gitsinler. Köpekbiy!

— Buyurun, han hazretleri!

— Hoca Yahya'yı ertesi sabah oğullarıyla birlikte Semerkand'dan çıkarıp gönderme vazifesini sizin omuzunuza yükledik!

— Baş üstüne, han hazretleri!

— Şu genç şehzâdeye gelince.- dedi Şeybani-han ve Sultan Ali Mirza'ya bakarak konuşmasını sürdürdü: - Bir oğul gibi boyun büküp bize geldi. Pekala, dinden döneni tekrar din yoluna sevk etmek sevaptır. Şehzâde Timur-han onu kendi adamları arasına alsın!

Babasına yakın bir yerde oturan yirmi yaşlarındaki yakışıklı Timur-han, tombul mirzaya nefret dolu nazarlarla baktıysa da, tâzim kılarak babasının buyruğunu yerine getireceğini belirtti.

— İyi davranırsa aşını yer, - diye ilave etti. - Kötü hareket yaparsa başını!

Salonda bulunanlardan pek çoğu, Sultan Ali Mirza'nın belli bir süre hayat hakkı olduğunu bu sözlerden çok iyi anlamışlardı. Artık sıra aşağı katta oturmakta olan Zöhre hanımın derdini halletmeye gelmişti.

Şeybani-han bir zamanlar Zöhre hanımın çok güzel bir kadın olduğunu işitmiş ve “mut'a nikahıyla nikahlar alırım” diye düşünmüştü. Hatta ona yazdığı mektubun satırları arasına bir iki beyit şiir de kondurmuştu. Fakat bugün onu dünya gözüyle görünce bütün ateş ve hevesi sönmüştü. Doğru, şiirler yazarak hanımefendiyi kandırması vicdanının sızlamasına sebep oluyordu; ancak, salondaki bey ve beyzâdelerin onu kötülemeleri vicdanındaki sızıyı durdurmuştu. Kendi kendine “Zaten bu şekilde aldatılmaya layık bir kadınmış,” diye düşündü. - “Şimdi onu bırakırsam, beyler kudurmuş boğaya bağlayıp sürümek isteyeceklerdir. Ama ben “muradınıza ereceksiniz!” dedim. - Onun muradı kocaya varmakmış! Beline sağlam bir koca bulup muradına erdirelim ve biz de sözümüzü tutmuş olalım!”

Hanın gözleri salonda bulunan bey ve beyzâdeler arasında dolaştıktan sonra, kapı girişinde oturmakta olan çam yarması gibi iri cüsseli, çopur suratlı, siyah tenli birine takıldı kaldı. Mansur Bahşi denilen bu kişi doktorluk yapardı. Aynı zamanda çildirme¹⁵ çalıp şarkı söylediği için de “cümbüş” lâkabını almıştı. Ama en kötüsü, ona hiçbir kadının dayanamaması idi. Aldığı her hanım ya bir iki yıl dayanabilmiş, ya da kaçıp gitmişti.

— Mansur Bahşi! Sen yine kadınsız kaldın. Sanırım abazalıktan imanın gevremiştir! - dedi Şeybani-han.- Aşağıdaki kadın, gelin gibi sürmelenip süslenip gelmiş. Onu sana verelim mi?

Fırlarcasına ayağa kalkan Bahşi, ağzı neşeden kulaklarına varmış vaziyette gülerek iki büküm tâzim kıldı:

— Lütfunuza kurban olayım, hazretim! Allah derim!

Herkes birbirine bakıp gülüşürken, Sultan hazretleri de bu meseleyi herkesi memnun edecek şekilde çözdüğü için mutlu-
luydu.

— Han hazretleri, bilgece bir hal çaresi buldular!

— Mansur, artık hanımefendiyi kucağına alıp mertebesini çok iyi yükseltir!

— Birbirlerine yakıştılar!

— Fakat..- dedi Şeybani-han.- Bahşi'nin düğününü Semerkand'da yapalım. Hepimiz şehre intizamlı bir şekilde gireceğiz..

Semerkand'da birkaç kez bulunan ve nerede ne olduğunu iyi bilen Şeybani-han, ordunun şehre nasıl gireceği ve nerele-
re yerleşeceği konusunu daha önceden düşünmüştü. Bu yüz-
den bölük komutanlarına emirler vermeye başladı. Şeybani-
han'ın beş bin kişilik ordusu Çarreja kapısından girerken şeh-
rin diğer tarafında yer alan Süzengerân kapısından da yüzler-
ce kişi kaçıp gitmekteydi. O sırada Babür Şehrisebz'deydi ve
Semerkand'dan kaçan taraftarları akın akın oraya gitmektey-
di. Ancak Şeybani-han'ın hızlı hareket eden süvarileri onları
yakalayıp çoğunu acımasızca öldürürken, pek çoğunun da
hayvanlarını ganimet olarak alıyorlardı.

Gece şehirde sıkı bir yağma başlamıştı. Bu yağmadan
şimdilik sadece Hoca Yahya'nın evi kurtulmuştu. Aslında Kö-
pekbiy'in yüzden fazla muhafızı Hoca Yahya'nın evini abluka-
ya almış ve kimseyi yaklaştırmamış, ama bu arada Hoca'nın
babası Hoca Ahrâr'dan kalan sandıklar dolusu altını nerelere
yerleştirdiğini gizlice gözetlemişlerdi.

Hoca Yahya iki oğlu, üç hanımı ve onbeş hizmetkârının
yardımıyla gece boyu eşyaları denk yapmakla uğraştı. Şafağa
doğru bütün eşyalarını, sandığını, sepetini dört araba ve oniki
deveye yükledi. Kadınlar tenteli arabalara bindirildi. Hoca
Yahya, iki oğlu ve on hizmetkârı en iyi atlara binip, Semer-
kand'la üzgün bir şekilde vedalaşarak kaleden ayrıldılar. Kö-
pekbiy, kendi askerleriyle onlara Ahaklık dağına kadar refakat
etti. Tirmiz yoluna çıkmak için bu dağdan geçmek gerekiyor-

du. Köpekbiy, dere içine geldiklerinde Hoca Yahya'ya dönüp:

— Biz, han hazretimin buyruklarını yerine getirdik. Bundan sonrasını kendiniz gidersiniz! - diyerek geriye döndü.

Köpekbiy Semerkand'a dönüyormuş gibi yapıp, başka bir dereden hızla dolaşarak Hoca Yahya'nın sağ tarafından ilerledi. Ortalık kararıp göz gözü görmez, kişi kişiye tanımaz hale gelince Köpekbiy yukardan adamlarıyla kartal gibi Hoca Yahya'nın üzerine saldırdı. Ah-vahlar, feryad-ı figanlar arasında Hoca Yahya, iki oğlu, on hizmetkârı acımasız bir şekilde kılıçtan geçirildi. Öldürülmeyen hanımlar onbaşılara ganimetlerle birlikte dağıtıldı. Sandıklar dolusu altın ve mücevherlerin yarısı gece karanlığında Şeybani-han'ın hazinesine aktarıldı. Çünkü Hoca Yahya'nın hacca gönderilmesi bahanesiyle gece dağda ortadan kaldırılıp mallarının müsadere edilmesi emrini Köpekbiy'e bizzat Şeybani-han vermişti.

Sultan Ali Mirza, bu olayı öğrenince sıranın kendisine geldiğini anlayıp can telaşına kapıldıysa da, kaçıp kurtulmanın imkansızlığını görüyordu. Koyu sisli bir gece şafak vakti iki muhafızıyla birlikte Firuze kapısından çıkıp Pencekent tarafına doğru kaçtı. Halbuki Şehzâde Timur-han'ın muhafızları gizlice onları takip etmekteydi ve şehir çıkışında kaçarken öldürme emri almışlardı. Böylece ona suçüstü yapmış olacaklar ve kendi vicdanlarını rahat ettireceklerdi. Sultan Ali Mirza daha Siyah çayı boylarına ulaşmadan, Timur-han iki yüz askeriyle harekete geçerek bir kılıç darbesiyle başını vücudundan ayırdı.

Mansur Bahşi'ye nikahlanıp verilen Zöhre hanım, tek oğlunun tabutta başsız yatan cesedini görünce saçını başını yolmaya, elini yüzünü tırmalamaya ve üstünü başını yırtmaya başladı. Fakat askerler onun bu halini alaylı alaylı seyrederek: "Daha beter ol! Kendin sebep oldun!" demekle yetindiler.

Hazan yapraklarının suların üzerini kapladığı serin sonbahar günleri başlamıştı. Semerkand'a otuz çağırım uzaklıktaki güneydoğuda, Pencekent'in alt tarafındaki Zerafşan nehrini geçen ve sayıları ikiyüzü aşan silahlı süvariler Siyab boylarına ulaştıklarında karanlık bastırmak üzereydi. Süvariler, yolları üzerine çıkan köylerin kenarlarından dolaşüyor, davul çalmadan, kimseye gözükmekten mümkün olduğunca sessizce ilerliyorlardı. Ez kaza yollarına çıkan köylüler ise, korkuyla bir kenara çekilmekte veya saklanmakta idiler. Şeybani-han'ın askerleri etrafa korku salmıştı ve şu anda Semerkand civarında beş binden fazla askeri dolaşmaktaydı. Onlara rastlayan köylüler, Şeybani-han'ın ordusuna bağlı birlikler olduğu düşüncesiyle çekiniyorlardı. Ancak, atlılar sanki bir şeyden çekiniyor muş gibi ihtiyatla yol almaktaydılar. Karanlıkta Siyab'dan geçerken atlarından beş altı tanesi çamura saplanınca onları kurtarmak için tepeden tırnağa çamur içinde kalan süvariler, ellerini yüzlerini tırmalayan kamış ve dikenlerin verdiği acıyla yüksek sesle konuşmaya başlayınca tanıdık bir ses onları azarladı:

— Ne bu gürültü? Düşmana haber vermek mi istiyorsunuz? Babür'ün sesini tanıyan muhafızlardan birisi:

— Mazur görün, emirzâdem,- dedi.- Lanet olası at çok kötü saplandı!

Kaynak sularıyla beslenen Siyah çayı, soğuk güz akşamlarında buğular çıkararak akmaktaydı ve gecenin karanlığında bataklık zemini kaplayan sisler süvarilerin yollarını kaybetmesine sebep oluyordu. Çamura saplanan atların bu kadar insanı meşgul edip, yolundan alıkoyduğunu görünce:

— Pekala, çıkaramıyorsanız kalsın! - dedi. Kasimbey hemen Babür'ü desteklemek istercesine:

— Yaya kalanlar benim atlarımdan alsınlar! - diye ilave etti. Atı çamura saplanan muhafızlardan biri de Tahir'di.

— Dağlarda ne atlar, develer bıraktık. Uçurumları aşır gelen atım şurada mı kalsın?- dedi atına acıdığını gösterir bir tavırla.

— Kendi canımız bile pamuk ipliğine bağlı! - diye karşılık verdi Babür. Tahir, Kasimbey'in çekip getirdiği atlardan birine binerken, hâlâ yaya kalan iki süvari de Babür'ün dört atından ikisini aldı. Şu anda Babür için atın eşeğin hiç bir kıymeti yoktu. Onun için en önemli şey, Semerkand'a yaklaştığını Şeybani-han'ın sezmemesiydi.

Babür, bütün bir yazı dağlarda geçirmiş, Şehrisebz'den Hisar'a, oradan Fanderya'ya geçmişti. Semerkand beylerinin tamamı askerleriyle birlikte Hisar sultanı Hüsrev-han'ın safına geçmişler; Andican'dan Babür'le gelen adamların çoğu da İskenderkul boylarından Oratepe yoluyla Fergana vadisine dönmüşlerdi.

Savaş muhbirleri bu olayların hepsini anında Şeybanihan'a ulaştırıyorlardı. Babür'ün birkaç yüz adamıyla birlikte dağ aralarında zor günler geçirdiğini gayet yakından takip eden Şeybani-han, artık onun Andican'a geri döneceğinden veya Özgent'den bu tarafta hanlık yapan dayısı Alaçahan'a sığınacağından şüphe etmiyordu. Düşmanın kendisine saldır-maya cesaret edemeyeceğinden emin olan Şeybani-han, şehirde beş yüz kişilik bir kuvvet bırakarak, kendisi asıl ordusuyla birlikte daha berideki Hoca Dîdar denilen yere karargâh kurmuştu.

Şeybani-han'ın kendinden emin bir şekilde gün geçirdiğini yakinen haber alan Babür, Yaratana sığınıp Semerkand'a yaklaşırken son derece tehlikeli bir işe girdiğini biliyordu. Şeybani-han'ın casuslarının çok olduğu onca malumdu. Onun hiçbir şeyden haberi yokmuş gibi davranarak, Babür Semerkand'a yaklaştığı sırada kuşatma altına alıp hücumla geçme ihtimali vardı. Kaldı ki, sadece şehir içindeki askerlerinin sayısı bile Babür'ün adamlarının sayısından iki üç misli fazlaydı. Şeybani-han'ın eline geçerse sağ kalmayacağını biliyordu. Muha-

fızlar ve hatta beyler karşı tarafa geçerek canlarını kurtarabiliyordu. Nitekim Sultan Ali Mirza'nın pek çok bey ve askerinin Şeybani-han'ın tarafına geçtiği herkesin malumuydu. Ne var ki, yeni bir hanedan kurmak amacıyla olan Şeybani-han'ın Timurîlerin kökünü kazımaya and içtiği Babür'ce bilinmekteydi. Bu yüzden aksi bir gelişme olur da, sağ kalmayacağı kesinleşirse, kanının son damlasına kadar çarpışmaya kararlıydı..

Karanlıkta yine bir dizi arklardan geçip, güz soğukları başladığı için sahipleri tarafından terkedilen kervansaray ve kulübelerden aşarak Semerkand'ın arka tarafındaki Tuli Mağak köprüsü altında durdular. Bundan dört gün önce, dört güvenilir kişi köylü kıyafetinde buraya gönderilmiş; kale surlarına ulaşacak merdivenler hazırlamış olan bu kişiler aynı zamanda yeterli bilgi de toplamışlardı. Önceden hazırlanan plana uygun olarak, yetmiş seksen kişi burada attan inerek merdivenleri yüklenip Gar-ı Aşikân deresine doğru yola çıktılar. Babür, geriye kalan askerlerle Firuze kapısına yaklaşıp, ağaçlarla kaplı bir tepenin eteğinde durdu.

Çevrenin sessizliğini uzaktan işitilen horoz sesleri bozdu. Gökyüzü hâlâ bulutlarla kaplıydı ve uzaktan kalenin mazgallarını zar zor seçilebiliyordu. Babür, yanı başında duran Kasimbey'in titreyerek nefes aldığını görünce kendisi de bayağı irkilirdi.

Kale tarafından esen sanki rüzgar değil, ecel yeliydi. Babür, bir an bundan dört ay önce karanlık bir gecede Hoca Yahya'nın şehir kapılarını açacağı vaadine inanarak geldiğini ve adamlarının oklanarak, düşmanın maskarası durumuna düştüğünü hatırladı. O olaydan bir gün önce de Gar-ı Aşikân'a gelen askerlerinin tuzağa düşürülerek ortadan kaldırıldıklarını hatırlayınca ciddi ölçüde tehlike altında olduğunu düşündü. İşte bu defa olsun tuzağa düşmemek amacıyla şehir içindeki taraftarlarına kesinlikle haber vermemiş, Yaratan'a sığınıp, kendi gücüne güvenerek yola çıkmıştı. Ama onun iki yüz kırk kişilik bir avuç askerinin Şeybani-han'ın beş altı bin kişilik ordusuyla başa çıkması ne kadar mümkündü? Üstüne üstlük, hanın askerleri kale içindeydi. Tarihte Allah'a tevekkülün bu tür örnekleri çok nadir bulunurdu.

Kaleye iyice yaklaşmışlardı. Acaba Şeybani-han bir tuzak kurmuş muydu? Acaba Babür kendi ayağı ile kapana mı giriyordu?

Bazı beyler, bu tür endişelerini dile getirerek Babür'ü tehlikeli niyetinden vazgeçirmeye çalıştılar. Fakat bu niyetten dönmek, tekrar Andican'a boynu bükük, başı eğik varıp Ali Dostbey'e itaati kabul etmek demektir. Yahut da yersiz yurtsuz güz soğukları, kış ayazları ve tipileri altında telef olup gideceklerdi. Babür, her iki şıkkı da kesinlikle belirterek, beylerini de buna razı etmişti.

Şayet işler umdukları gibi gitmez de, Şeybani-han'ın eline düşerlerse, herkesten önce Babür'ün boynuna ilmik geçirileceği kesindi. Babür'ün planının ana parçası düşmanın kapanına düşmeden hedefe ulaşmaktı. Şu ana kadar işler planlandığı gibi gitmişti. Acaba düşman neden ortada gözüküyordu?

Babür, gecenin sessizliğinde bütün dikkatiyle düşman tarafına kulak kabartırken, yüreğinin atışları çevresinden işitilebiliyordu..

Ağır merdivenleri sırtına yüklenip eski Çekerdize mezarlığından aşan muhafızlardan biri de Tahir'di. Karanlıkta birbirine sürtüne sürtüne Şah-ı Zinde'nin arka taraflarında yer alan geniş çukurlardan birine yaklaşmışlardı. Çukurun tepelik kısmı yüksekçe bir uçurumdu ve alt tarafında da bir mağara bulunuyordu. Bu ürkütücü yerlere gündüz dahi kimse uğramazdı. Alt tarafları fundalarla kaplıydı ve kale surları bu uçurumdan itibaren başlıyordu. Askerler merdivenleri sur dibine getirinceğe kadar terin suyun içinde kalmışlardı.

Askerlere komuta eden Noyan Kokaldaş, bir süre dikilerek sur tepelerini gözledi. Direk boyu yüksekliğindeki tuğla duvarlar oldukça kalındı ve üzerinden birkaç kişi rahatlıkla yürüyebilirdi. Fakat nedense şu anda sur üzerinde hiç kimse görünmüyordu ve sanki bütün nöbetçiler soğuktan üşüdükleri için aşağıya çekilmişlerdi.

Merdivenleri yavaşça dikip, ucunu sura dayadılar.

— Hadi tırnanın! - diye fısıldadı Noyan Kokaldaş bir araya toplanan askerlere.

Onüç arşın yüksekliğindeki sur oldukça korkunç gözüküyor ve aşağı düşen kişinin canlı kalmayacağı vehmini veriyordu. Ya nöbetçiler tırmananları farkederek de, tepeden taş ve ok yağdırırlarsa? Hatta merdiveni kaldırıp itmeleri dahi hayata veda etmek için yeterliydi. Bu yüzden kimse tırmanan ilk kişi olmaya cesaret edemiyordu.

Sonunda merdivene ayağını ilk koyan Noyan Kokaldaş:

— Eninde sonunda öleceğiz. Cesur olun, hadi! - dedi. Tahir de ikinci merdivenden tırmanmaya başladı. Merdivenler geniş ve sağlam yapılmış, altı yedi kişiyi aynı anda taşıyacak kapasitedeydi. Askerler birbiri peşinden yukarıya tırmanırken, sur tepesine ilk ulaşan yine Noyan Kokaldaş oldu. Sur üzeri bir at arabasının geçeceği kadar genişti ve civarda kimse görünmüyordu.

Tahir, yukarı ulaşınca mazgal kenarına sığınarak, aşağıdan tırmanan askerin elinden tutup yardımcı oldu ve:

— Balta nerde? - diye fısıldadı.

— İşte!

İkinci asker beline kıştırdığı baltayı çıkarıp Tahir'e uzatırken:

— Mazgalları tutun! - diye fısıldadı Kokaldaş askerlerden birine.

Burçlar ve mazgallar olmasa, sur üzerindeki karanlık karartısının aşağıdan hissedilmesi mümkündü. Bu yüzden aşağıdan sur üzerine tırmanan askerler, mazgal siperlerine çekilerek diğerlerinin tırmanmasını beklediler ve hepsi yukarı çıkınca sessizce Firuze kapısına doğru ilerlemeye başladılar.

Surun belli noktalarında nöbetçi kulübeleri vardı. Bu kulübelere birine yaklaştıklarında, içerdekilerden birisi Noyan şivesiyle:

— İrisbay keldinme?- diye sordu.

Sur üzerinde ilerleyenler, birden durdular. Tahir, baltayı iki eliyle sıkıca kavrayıp:

— Evet, - dedi. Ancak, içerdeki kişi Tahir'in sesini alamadığı için uykusu kaçmış bir halde tedirginleşerek:

— Kimsin?- diye sordu.

Nöbetçi kulübesine doğru atılan Noyan Kokaldaş, içerden çıkan kişinin göğsüne hançerini dibine kadar soktu. Nöbetçinin can havliyle bağırması aşağıdaki nöbetçilerinin de uyanmasına yol açmıştı.

— Tahir, hiç durmadan cümle kapısına doğru ilerle! - diye emir verdi Noyan Kokaldaş. Tahir, kendisine bağlı askerlerden beş on tanesini aşağıda uyanan nöbetçilerin üzerine salarken, bir miktar askeri yanına alarak Firuze kapısına doğru ilerlemeye başladı.

Şeybani-han, bu kapının korunmasını Fazıl Tarhan ve yüz elli kadar askerine tevdi etmişti; fakat şu anda bu askerlerin büyük bir çoğunluğu çekip evine gitmiş, cümle kapısı nöbetçi kulübesinde ise onbeş yirmi asker uyuya kalmıştı. Onlar uyanıp silahlanıncağa kadar Tahir elinde baltayla cümle kapısına ulaşmıştı. At kafası büyüklüğündeki kilit bir iki balta darbesiyle sağlamlığından hiçbir şey kaybetmedi. Evi o civarda bulunan Fazıl Tarhan, ellerinde meşale bulunan bazı askerleriyle birlikte cümle kapısına ulaştığında, içlerinden birisi Tahir'e kargı fırlattı. Tahir'in miğferine çarparak sıçrayan mızrak kapı kirişine saplandı kaldı. Bundan sonra kapı önünde kılıçlar şakırdamaya, kargılar vücutlara girip çıkmaya başladı. Noyan Kokaldaş idaresindeki askerlerin sayısı karşı tarafın sayısından fazlaydı ve Fazıl Tarhan boynuna isabet eden bir kılıç darbesiyle atından yuvarlanmıştı.

Tahir, iki eliyle tuttuğu baltayı var gücüyle kilide ve cümle kapısı zincirinin tokasına vuruyor, zincirden kıvılcımlar çıkıyor, fakat bir türlü kırılmıyordu. Nihayet zincir kırılıp düşünce, kale çevresini saran su dolu hendeğin üzerine gerilmesi gereken köprü de aşağıya indirildi.

Babür ve Kasımbey, içerdeki kavga seslerini işitmişler ve hendek kenarına gelmişlerdi. Kapının açılması ve köprüünün düşmesiyle birlikte kılıçlarını çekerek atlarını içeri sürdüler. Bu sırada Fazıl Tarhan'ın sağ kalan askerleri şehir içine doğru kaçışmaktaydılar. Kasımbey'e bağlı askerler onları kovalarken, Noyan Kokaldaş'ın atını getirdiler. Babür, Noyan Kokaldaş'ı yanındaki süvarilerle birlikte Çarreja kapısını tutmaya gönder-

di ve kendisi de bir miktar muhafızla birlikte Süzengerân kapısını ele geçirmek için hareket etti. Çünkü kapıların hemen tutulmaması halinde Şeybani-han ordusunun tekrar şehre girmesi mümkündü.

Firuze kapısı civarında başlayan çarpışmalar, bir anda bütün şehre yayıldı. Şehir valisi Canfeva, Şehzâde kapısı tarafında Hoca Yahya'dan zorla alınmış olan muhteşem köşkte uyumaktaydı. Gürültüye uyanıp avluya çıktığında, Kasimbey de Fazıl Tarhan'ın adamlarını kovalayarak oraya ulaşmıştı. Çarreja kapısından püskürtülen Köpekbiy'in adamları da Canvefa'nın bulunduğu köşkün avlusuna sığınmışlardı. Vali kararlıkta kimin düşman kimin dost olduğunu ayırtedemiyordu. Bu yüzden avluya doğru gelenlerin hepsini düşman zannetti ve Semerkand'ın birkaç bin kişi tarafından basıldığı kanaatine vardı. "Binlerce düşmanla başgelemem," diyerek atını Şehzâde kapısına doğru sürdüğünde Babür henüz buraya ulaşmamıştı. Vali, kapıyı açtırarak, yüz kadar adamıyla şehirden ayrılıp doğruca Şeybani-han'ın karargâhına gitti.

Sabahleyin sokağa çıkan Semerkandlılar, Babür'ün adamlarının Şeybani-han'a bağlı askerleri şehirden kovup attıklarını anladılar. Şehir sakinlerinin büyük bir çoğunluğu, Şeybani-han'ı sevmeyen kişilerdi. Tüccarın dükkanları yağmalanmış, köylülerin ekin tarlaları askerlere ait sürüler tarafından çiğnenmişti. Hacca giderken iki oğluyla birlikte hunharca öldürülen Hoca Yahya'nın taraftarları katillerden intikam almak amacıyla halkı sürekli tahrik ediyorlardı. Hâkimiyetin el değiştirmesiyle önceki planları yarıda kalanlar "Şeybani-han'ın adamları Sultan Ali Mirza'yı da hunharca katlettiler" iddiasıyla kana kan istiyorlardı. Böylece Babür'ün iki yüz kırk kişilik küçük ordusuna beş altı bin kişilik intikam ordusu katılmıştı. Hınç ateşiyle yoğrulmuş olan kalabalık, Şeybani-han'ın şehirde kalan askerlerini nerede bulursa ve eline ne geçirirse acımasızca öldürüyordu. Bunlar arasında önceki beylerden zulüm ve hakaret gören kişiler de vardı ve bunlar, beş on yıldır biriken kinlerini şu an ellerine geçirdiklerinden çıkartıyorlardı.

Güneş çıktığında, Şeybani-han bir miktar askeriyle şehir

surları önüne geldiyse de, suyla dolu hendekleri aşmaya çalışmadı. Çünkü bütün kapılar Babür'ün adamları tarafından tutulmuş, köprüler kaldırılmıştı ve içeride intikam olayları devam ediyordu.

Tahir, bütün gece hiç uyumamış olmasına rağmen zafer sarhoşluğuyla en ufak bir yorgunluk hissetmiyor, sadece karnı acıktığı için fırıncılar sokağını hayalliyordu. Sabahleyin bütün kapılara nöbetçiler dikildikten sonra Kasimbey Tahir'e izin vermişti. Tahir, iki silah arkadaşı ile birlikte fırıncılar sokağına geldiğinde yüz kadar insanın beş altı tane askeri araya alarak linç etmekte olduğunu gördü. Askerlerin kimisi yere yıkılmış, atılan taşlarla terk-i dünya eylemiş, kimisi ise elleriyle yüzünü kapatarak darbelerden korunmaya çalışıyordu. Tahir, nedense çıplak başından kan sızan, yırtılan gömleği arasından bembeyaz teni gözüken ve yerde kıvranırken çevresindekilerden merhamet dileyen yirmi yaşlarındaki genç askere acıyarak baktı. Sonra hemen atını kalabalığın üzerine sürerek:

— Cemaat! - diye haykırdı.- Şehzâde Babür ferman bu yurdular: Teslim olanlar esir alınacak! O da bir Müslüman! Cemaat, bırakın artık! Bizler de askeriz! Bir askere bu şekilde davranılmaz! Kabahat bu askerin değil, onun padişahınındır! Durun millet! Şehzâde Babür'ün fermanına uyun!

Babür ismini işiten kalabalık, atlıların sözlerine kulak asıp açılmaya başladı. Bu arada diğer iki süvari de kalabalık arasına girerek taşlama olayını durdurdu. O sırada kalabalık arasında sarı bıyıklı, uzun boylu bir kişi:

— Dur, yigit.. sen.. sen Tahir değil misin?- diye sordu. Tok sesle konuşan bu kişiye dikkatli bakan Tahir, birden bundan üç yıl önce şu köşede aç insanlara ekmek dağıttığı günü hatırladı.

— Mamat ağa! Senin elinde sopanın ne işi var? Sen de Özbek soyundan değil misin?

— Ee gardaş, bunlar Özbek'e çok zulüm yaptılar. Zavallı karım bunların ayakları altında can verdi!

Mamat'ın gözlerine yaş dolmuştu. Tahir, bu kişiyle Rabiye hakkında yaptığı konuşmayı hatırlayınca, kapanan yaralarının

yeniden açıldığını hissetti. Esirleri diğer iki silah arkadaşına teslim edip, atını çekerek Mamat'la birlikte yürümeye başladı.

— Mamat ağa, sizden bir ricam vardı, hatırlınızda mı?

— Ne ricası?.. Ha, evet-evet.. Zavallı karım hayattayken o konuda bir söylenti işittiğini anlatmıştı. Bahsettiğiniz kız Andicanlı mıydı?

— Kuvalı.

— Bilmiyorum, o taraflardan alıp kaçırmışlar işte. Daha sonra Türkistan'lı bir komutan satın alarak götürmüş.

— Türkistan'a mı?

— Evet. Sonra bu komutan Şeybani-han'la birlikte Semerkand'a göçüp gelmiş.

— Kızla birlikte mi? Kız hayatta mı? Yaşıyor mu?

— Yaşıyor!

Tahir, elinde sopa bulunan Mamat'ın bileklerinden sıkıca kavrayıp şaşkın bir şekilde:

— Adı Rabiye miydi?- diye sordu.

— Rahmetli karım adını bilmiyordu.

— Kendisini görmüş mü? Nerde görmüş?

— Fazıl Tarhan'ın evinde.

— Hangi Fazıl Tarhan?

— Bu gece onu siz öldürdünüz ya!

— Evi nerde, evi?

— Gelin, ben size göstereyim!

Tahir, bir sıçrayışta atına binip, Mamat'ı terkine aldı. Elindeki sopayı atan Mamat, kollarıyla Tahir'in koltuk altından sıkıca tutup, eğri büğrü sokaklardan ilerlemeye başladılar. Tahir bir yandan atını sürerken, içinden de "Ümidimi boşa çıkarma ya Rabbi! İnşallah Rabiye'dir!" diye söyleniyordu. Tam altı yıldır Rabiye'yi aramadığı yer kalmamış ve sonunda artık bulunamayacağı kanaatine varmıştı. Şu an göz önünde çakan ümit kıvılcımı vücudunu titretiyor, bu ümidin saman alevi gibi çabucak sönmesinden korkuyordu.

— Aha, şu ev! - diyerek iki katlı, büyük bir köşkü işaret etti Mamat.

3. Kapı ardına kadar açıktı. Askerler sürekli olarak içerden

işlemeli sandıklar, ıpıl ıpıl parlayan halılar taşıyorlardı. Tahir iyice yaklaşıncı bunların Kasimbey'in muhafızları olduğunu anladı. Çok büyük bir tüccar ve aynı zamanda Şeybani-han'ın en güvenilir adamlarından olan Fazıl Tarhan'ın evini talan etme görevi bu muhafızlara verilmişti.

Attan inen Tahir, tanıdık askerlerin "geri çekil!" şeklindeki uyarılarına aldırmadan doğruca iç avluya geçti. Revakda Fazıl Tarhan'ın kana bulanmış cesedi duruyordu. Karıları öldürülen kocaları için göz yaşı döküyorlar, kimileri de talan edilen sandıkları için ağlaşıyordu.

Tahir, aşağıdaki açık kapılara dikkatlice baktı. Ortalarda kimse görünmüyordu. Göze çarpan tek şey, kadın elbiseleri ve süs eşyalarıydı. Bu Tarhan'ın kaç hanımı vardı? Rabiye'yi bu adam satın almışsa, onu da kendine hanım mı yapmıştı acaba? Tahir, birden aklına gelen bu sorularla beyni allak bullak vaziyette eyvandan aşağı inip avlunun ortasına doğru geldi ve yukarda ağlamakta olan kadınlara bağırarak:

— Hey! Rabiye var mı? Rabiye! Aranızda Kuvalı Rabiye var mı?- diye sordu.

Kadınların feryad-ı figanları birden kesildi. Üst katın eyvanında yeşil dürrmeli bir genç kadının başı göründü. Tahir yukarıya doğru titrek bir sesle:

— Rabiye! - diye bağırdı.- Rabiye!

Yeşil dürrmeli kadın, Tahir'i görünce geriye çekildiyse de, tekrar eyvanın kenarına geldi. Tahir, bu defa onun kadife yeleşini ve boynundaki mercanları daha net olarak gördü. Genç kadın karşısındaki erkeğin sesini yabancı bulmuyor; ancak, yüzünde kılıç ve hançer yarası bulunan, sakal ve bıyıkları uzamış bu genç kendisini ürkütüyordu. Kadın tekrar içeri kaçarken, Tahir de yukarı kata doğru yöneldi, fakat düştüğü şaşkınlık yüzünden merdiveni bulmakta zorlandı. Yaşlı gözlerle:

— Rabiye! - diye bağırdı.- Tahir ben, Tahir!

Yukarıdan genç kadının içli feryadı işitildi:

— Tahir ağa!

Daha sonra genç kadın terliklerini sıplatarak merdivenlerden inmeye başladı. Kadının yüzü gözü Rabiye'yi hatırlatıyor-

du, ama takıları ve giysileri başka biriymiş gibi gösteriyordu. Tahir, olduğu yerde çakıldı kaldı. Rabiye de merdiven altında durarak gözlerini birkaç kez kırıştırdıktan sonra korkulu bir sesle fısıldadı:

— Siz, Tahir ağanın ruhusunuz!

Rabiye, Tahir'in o gün kargı darbesiyle öldüğü kanaatine vardığı için sık sık Kur'an okuyup "bari ruhunu görsem!" diye temennide bulunurdu. Acaba dualarına melekler âmin mi demişti?

— Ruhunuz bile canımdan kıymetli, Tahir ağa!

— Ben yaşıyorum, Rabiye! Tam altı yıldır adım adım seni arıyorum!

— Sen sağ mısın? - diyerek Tahir'e doğru yaklaştı. Çakmanını, kılıcını, ellerini tek tek tutarak kontrol etti. Tahir'in kendisini omuzundan tutup bağrına basmasıyla onun bir hayal olmadığına iyice kanaat getirdi ve ağlayarak:-Yaşıyor; canlı! Allah'a şükür, yaşıyor! - dedi

Tahir sarı atlas blüzü üzerinden Rabiye'nin omuzlarını sıvazlarken:

— Rabiye, canım! - dedi.- Hayret, sen de yaşıyorsun! Altı yıldır seni arıyorum! Nereledeydin?

Fazıl Tarhan'ın yedinci hanımı olduğunu birden hatırlayan Rabiye, Tahir'in kollarından silkinip ayrıldı.

— Beni bırak, Tahir ağa! Ben sana layık değilim!

Rabiye, elemli gözlerle eyvanda yatan cesede baktı. Fazıl Tarhan onu baskıncılardan bir kese altın karşılığında satın almıştı. Rabiye, ellisini aşan bu ihtiyardan çok korkardı. Fazıl Tarhan, Türkistan'da onu nikahına aldıktan beş on gün sonra ticari bir iş için Buhara'ya gitmiş, zavallı kızı başka kişi nikahına almadığı için de yine Tarhan'ın başına kalmıştı. Altı yıldır onun haremde dul bir kadın gibi yaşıyordu, ama bunu şimdi Tahir'e nasıl açıklayacaktı? Tahir'e sözlenmişken başkasına karı oluşunun lekesini nasıl temizleyecekti?

Rabiye, yüzünü elleriyle kapatarak hüngür hüngür ağlamaya başladı. Boynundaki mercanlar, üzerindeki atlas blüz, saçlarına takılan küçük tokalar, bunların hepsi o zengin tacirin

parasıyla alınmıştı. Tahir bir an bunu düşününce Rabiye'nin kaybettiği kocası için ağladığını zannetti.

— Rabiye, bana doğruyu söyle.. Kocanı seviyor muydun?

— Beni parayla sattılar! Zorla nikahladılar!

— Madem öyle niye kendini parçalıyorsun?

— Sana vefakâr olamadığım için kendimi parçalıyorum.

Ben seni hiç unutmadım, Tahir ağam! Allah şahidimdir, bu tacir sizin tırnağınız bile olamazdı. Ne var ki, beni köle yapıp ona verdiler!

Tahir dişlerini sıktı.

— Çocuğun var mı?

Rabiye ağlamaklı bir sesle cevap verdi:

— Şeklen kadındım, ama aslında duldum!

Bir zamanlar çiçeği burnunda bir kız olan Rabiye'nin şimdi kendinden “kadın” ve “dul” kelimeleriyle bahsetmesi, Tahir'in midelerini bulandırdı. Rabiye gibi güzel bir kızı altı yıldır kendi haline bırakmayacakları daha önceden zaten düşünmüştü. Sık sık “Sağ salim bulsam kafi!” diye kafasından geçirmiş, fakat onu bulduğu şu anda gençlik yıllarındaki sadelik ve letafetin bir daha geri gelmemek üzere kaybolduğunu kabul lenmişti. Yüzündeki yara izinin ömür boyu silinmeyeceği gibi, başlarına gelen bu musibetin izlerinin de hiç bir zaman silinmeyeceğini anlamıştı. Belki Rabiye de kaybolan gençliği için gözyaşı döküyordu.

— Tamam Rabiye! Sağ kaldığımıza şükret! Hadi yürü!

Tahir, Rabiye'nin elinden tutup dışarıya doğru sürüklemeye başladı. Rabiye ağlamayı keserek:

— Nereye?- diye sordu.

— Hâlâ benim nişanlımsın. Yürü çabuk!

— Ama ben.. ben.. eşyalarımı toplayayım!

— Hiçbir şey almıyorsun. Her şeyi unut. Bana tekrar hatırlatma!

Dış avluya çıktıklarında yük taşıyan muhafızları gören Rabiye:

— Sokakta utanırım ben! - dedi.- Yapıncağım yok!

Tahir, çakmanını çıkarıp Rabiye'nin üzerine örttü ve atına atlayarak kızı terkine alıp gitti. Daha sonra Kasimbey'e vararak durumu anlattı. Kasimbey, ona Fakih Ebulleys mahallesi-ne Şeybani-han'ın adamları tarafından boşaltılan iyi bir evi hediye olarak verdi ve Rabiye'nin iddet süresi dolduktan sonra da nikahları kıyıldı.

Akşam yağan kar, her tarafı bembeyaz bir örtüyle kaplamıştı. Bostansaray'ın ikinci katından şehri seyretmekte olan Babür, ağaçlar üzerine yağan karları beyaz kağıt üzerine itina ile yazılmış nestalik hattına benzetmekteydi. Bugün Herat'dan, Alishir Nevâî'den gelen mektubun da nestalik hattıyla yazıldığını hatırlayınca içindeki sevinç bir anda coşku seline dönüştü.

Semer kand'ı büyük bir cesaret örneği vererek Şeybanihan'ın elinden koparıp aldığından beri kendisini metheden şiirler yazarlar, tarih düşenler bir hayli fazlaydı. Alishir Nevâî'den gelen mektup ise hepsinin üzerinde müstesna bir değere sahipti.

Herat Semer kand'dan ne kadar uzaksa, Alishir Nevâî'nin hizmetini gören adamları ve mühim işleri o kadar fazlaydı. Demek ki bütün bunlara rağmen Nevâî Babür'ü takdir ediyor, uzaktan uzağa onu dikkatle izliyor ve Semer kand'ı daha önce de bir kere zaptettiğini biliyordu. Nevâî, mektubunda "Semer kand'ı bu defa namınıza yakışır bir şekilde fethetmişsiniz!" derken, herhalde daha önceki fethin yedi aylık bir muhasaradan sonra gerçekleştiğini ve insanların açlıktan kırıldığını biliyordu. Acaba böyle muhasaraları Babür'e yakıştıramadığı için mi bu sözleri söylemişti?

Babür, nefis bezeklerle süslü rafları kitaplarla doldurulmuş özel odanın yukarı kısmına geçti. Güzel kokulu sandal ağacından yapılan masa üzerinde Nevâî'den gelen altın kurdeleli mektup duruyordu. Masa önüne konulan sim işlemeli minder üzerine oturup mektubu yeniden okumaya başladı.

Mektubun her satırı, Türkçe'nin en güzel örnekleriyle süslüydü. Babür, ilk kez okuduğunda fazla itibar etmediği bazı cümleleri, bu defa birkaç kez yeniden okudu. Nevâî, Babür'ün

şiiir yazma arzusıyla kıvrandığını Andican'lı bir mimardan işitiğini belirterek, kendisini yazmaya teşvik ediyordu. Bu mimar Mevlânâ Fazlıddin olmalıydı.. Babür, Nevâî'ye göndereceği cevabi mektubunda güzel bir beytini koymayı düşündüğünden kalın defterini eline alıp sayfaları karıştırmaya başladı.

Şiirlerinin büyük bir çoğunluğu, yolda, at üzerinde, savaş sırasında aklına gelen bölük pörçük yazılmış ve henüz tamamlanmamış şeylerdi. Babür, hiyanet üstüne hiyanete uğradığı, malını mülkünü kaybettiği, çevresinde dostu, güvenebileceği sırdaşı kalmadığı ve kendini yapayalnız hissettiği günlerde bir gazel yazmaya başlamıştı:

*Canımdan özge yâr-ı vefadâr tapmadım¹⁶
Gönlümden özge mahrem-i esrar tapmadım*

Bu gazel, henüz tamamlanmamıştı. Belki onu bitirip gönderebilirdi. Alişir Nevâî'nin de çevresindekilerden çok vefasızlık gördüğünü, hatta yakın dostu Hüseyin Baykara'nın kendisine sırdaş-ı mahrem olmadığını Babür güvenilir kaynaklardan öğrenmişti. İster misin şimdi Babür Nevâî'nin gönlündeki yarısına merhem sürmüş olsun!

Belki de bu gazel Nevâî'nin hoşuna giderdi. Babür, onu bir an önce bitirmek için kaleme sarıldı, fakat o an içeri giren mabeyinci kapıda tâzim kıldıktan sonra:

— Şehzâde hazretleri, kulunuzu affedin,- dedi.

— Hayrola?- diye sordu Babür gayr-ı memnun bir ifadeyle.

— Hanımefendileri huzurunuzda girmek için izin bekliyorlar.

— Annemler mi?- diye sordu Babür yerinden doğrularak. - Geldiler mi?

— Prenses hanımefendileri de geldiler.

— Allah Allah! - dedi Babür sevinçli bir şekilde hızlı adımlarla kapıya doğru yürürken.

Yaklaşık altı aydır görüşmemişlerdi. Kutluğ Nigar hanım, Ayşe ve Hanzâde begimle birlikte Oratepe'de kalmışlardı. Babür, Semerkand'ın zaptından sonra onları getirtmek için en güvenilir adamlarını göndermişti.

Bostansaray'ın birinci katındaki geniş salonda görüştüklerinde, Kutluğ Nigar hanımın bayağı yıprandığı ve ellerinin etinin çekilmeye başladığı Babür'ün gözünden kaçmadı. Hanzâde begim ise soğuktan üşüdüğünden midir nedir, yüzleri kıpkırmızı olmuş, ateşler içinde kıvranıyormuş gibi görünüyordu. Ama yine de geldiği onca yola rağmen neşeliydi. Babür, ablasının omuzuna elini koyup¹⁷ tokalaşırken:

— Niye bu kadar geciktiniz?- dedi. - Kaç haftadır gözü-müz yollarda kaldı?

— Ah sormayın, şehzâdem, haklı sebeplerimiz vardı. Bir zamanlar Ayşe'yi görmeden âşık olan Babür, onun dizinin dibine oturup gazeller yazma isteğinin artık küllenmiş bir ateşe dönüştüğünü hissetti. Aylarca görmemiş olmasına rağmen özlememişti. Yine de elinden geldiğince iyi davranmaya çalıştı. Ufak cüsseli çıtı pıtı geline yaklaşarak:

— Hoş geldin, hanım! - deyip elini sağ omuzuna koydu. Ayşe hanım minnacık eliyle Babür'ün omuzunu tutup merhabalaşırken:

— Zaferiniz mübarek olsun, hazretim, - dedi. Herkes Babür'ü “şehzâdem” diye çağırmasına rağmen, Ayşe daha fala saygı göstermek amacıyla daima “hazretim” diye hitap ederdi.

— Size de ana yurdunuz hayırlı olsun, hanım!

— Teşekkür ederim.

— Gelinimiz yolda çok yoruldu, - dedi Hanzâde hanım.

Babür, Ayşe'ye dikkatlice bakınca belinin kalınlaştığını, karnının şişmeye başladığını farkettiler. Yoksa baba mı olacaktı? Altı aydır görüşmüyorlardı. Demek ki bebek altı aylık olmuştu.

17- Orta Asya'da erkeklerle kadınlar bugün dahi tokalaşmazlar. Genellikle erkek selam verir, kadın da onun omuzuna elini koyar. Bazen erkekler de kadının omuzuna elini koyarak tokalaşmış olurlar.

Ayşe hanımın çehresine hamile kadınların yüzünde beliren çizgiler yığılmaya başlamıştı. Daha önceleri ata binmeyen, tahterevandandan bile rahatsız olan Ayşe hanımın hamile haliyle yıpranmaması için ne kadar ağır yol aldıklarını tahmin etmek güç değildi.

— İnşaallah artık bütün dertleriniz bitmiştir,- dedi Babür.- Hepiniz için özel odalar hazırlattırdım. Ayrıca bir ihtiyacınız olursa, söylersiniz. Bostansaray'da kim varsa hizmetinize âmâdedir!

Hanzâde begim, memnuniyetini ifade etmek için:

— Minnettarız, - dedi.- Şehzâdemle sağ salim görüşmekle zaten başımız göklere erişti. Artık güzel sohbetlerinizle bizi bahtiyar etseniz kafi!

Babür yukarı katı işaret ederek:

— Ben de sizin sohbetlerinizi özledim. Sizler odalarınıza yerleşinceğe kadar sofra hazırlanır, - dedi.

Yukarı kata çıkarlarken Babür'ün sevinçten içi içine sığmıyordu. Herhalde baba olma duygusunun verdiği bir heyecandı bu. Bir an Ayşe hanımı doğan çocuğunu kolları arasında kaldırıp kendisine uzatırken hayalleyince, onun nazarındaki değeri daha da arttı. Ayşe hanım, bunu hissetmiş gibi, Babür'e daha fazla saygılı davranmaya çalışıyordu. Akşam yatak odasında mumu söndürüp yatarlarken yorganı yüzüne çekerek:

— Şeref duyarım, - diye fısıldadı.

Babür, daha önce Ayşe hanıma “kısmet olursa Semerkand'da görüşürüz” diyerek şehri mutlaka zaptedeceği vaadinde bulunmuştu ve şu anda bu vaadini yerine getirmiş olmanın mutluluğunu yaşıyordu. Halbuki Ayşe hanım, Babür'ü tebrik etme isteğinin yanı sıra, doğacak çocuğunun anası olmaktan şeref duyduğunu kastetmişti.

— Peki kaç ayı var?

— Yaklaşık üç ay.. Düşündükçe korkuyorum.

— Bırak korkmayı. Daha şimdi şeref duymaktan söz ettiniz.

— Evet. Şayet Allah oğul ihsan ederse adını Fahreddin koyalım mı?

Ayşe hanım, Babür'ün isminin Zahiriddin olduğunu göz önünde bulundurarak, çocuğa onunkiyle âhenk sağlayacak bir ad vermek istiyordu. Babür memnun bir tavırla:

— Pekala,- dedi, - oğul olursa Fahreddin koyarız. Şayet kız olursa Fahrünnisa olur mu?

Ayşe hanım, kız olmasını istemiyordu. Çünkü o da her padişah karısı gibi oğul doğurarak taht varisinin anası olmayı arzuları. Buna rağmen:

— Peki, - dedi.- Ama ben oğulu tercih ederim.

— İnşallah oğul olur!

Fahreddin.. Fahrünnisa.. Artık bu günlerde Babür'ün zihnini en çok meşgul eden doğum meselesi ve çocuğun erkek mi, kız mı olacağıydı.

İnsanın şansı açıldı mı, yağmur gibi yağarmış. Babür Se-merkand'ı zaptettikten sonra Urgut, Soğd ve Debusiye kaleleri de teker teker Şeybani-han'ın kontrolünden çıkarak onun hâkimiyetine geçmişti. Bugün ise Karşı ve Güzar'dan iyi haberler gelmişti. Buna göre daha önce Şeybani-han'ın hâkimiyeti altında olan bu kalelerdeki valiler halk tarafından kovulmuştu ve ayrıca pahalı hediyelerle birlikte birkaç yüz asker de Babür'e gönderilmişti. Babür, askerlerin başında gelen beyleri özel divanda kabul edip, her birine hil'at giydirecek, ulûfeler bağladı. Daha sonra akşam yarım kalan mektubunu tamamlamak üzere yukarı çıkarken, merdivende ablası Hanzâde begimle karşılaştı.

— Şehzâdem, Herat'dan mektup geldiği doğru mu?

Babür, durarak, sevinçli gözlerle ablasına baktı.

— Doğru. Alishir Nevâî hazretlerinden.

— Gözün aydın!

— Sağol!

Hanzâde begim, kadeşinden daha başka bir cevap bekliyormuş gibi gözlerinin içine baktı. Babür, ablasının gönlündeki derdini hissederek bir an tereddüt geçirdi. Sonra sanki söylediğine inanılmamış düşüncesine kapılarak:

— Gelin, size mektubu göstereyim! - dedi.

Hanzâde begim, hane-i hâsda Babür'ün karşısına oturup Alişir Nevâ'nin mektubunu okurken, Andican'lı mimardan bahsedilen satırlara geldiğinde gayr-ı ihtiyari gözleri yaşardı.

— Niye gözleriniz yaşardı, bacım? Amacım sizi sevindirmekti!

— Ne yapayım, talihim kötüyümüş.

— Kardeşiniz padişah olsun da, size yardım edemesin he mi?

— Zaten benim yüzümden çok cefa çektiniz. Eğer o yıl.. Oş'da ben razı olmuş olsaydım, ihtimal Ahmed Tenbel size bunca düşmanlık yapmazdı.

Ablasının mertçe söylediği bu sözler, Babür'ü mert ve samimi olmaya şevketli. Kalbinin iyi duygularla çarptığı şu günlerde aynı anadan doğan ablasına bir iyilik yapmazsa olur muydu? Nihayet Semerkand'ın en muhteşem binasına yerleşmişlerdi ve bu şehirde pek çok bey ve beyzâde yaşıyordu. Gerçi onların büyük bir çoğunluğu çekip gitmiş ve geriye sadece mimarların yaptıkları mühteşem binaların parıltısı kalmıştı. İyi bir mimar, bilgisiz bir asilzâdeden daha iyi değil miydi?

— Bacım, siz Tenbel'in düşmanlığından dolayı utanmayın. Yılan, her zaman yılanlığını yapacaktır.

— Minnettarım, şehzâdem.

— Hazreti Alişir bey dahi bizden büyük işler beklediği için mektup göndermiş. Nasip olursa biz de büyük eserler kuracağız ve en usta sanatçılar buraya yığılacak. Bu mektupların cevabını özel bir elçiyle göndereceğim. Eğer Andican'lı mimar Mevlânâ Fazlıddin Herat'dalarsa elçi onu bulup getirecek.

Henüz göz yaşları kurumamış olan Hanzâde begimin çehresine gülücükler yığıldı. Neşeli bir şekilde kardeşine bakarak fısıldadı:

— Siz, Mâverâünnehir semalarında bizim yegane ümid yıldızımızsınız!

— Artık Allah Şeybani-han'ı bir an önce defetsin ki, memleket dirliğe kavuşsun deyin. İşte o zaman rahat bir nefes

alır ve Oş'da gerçekleşmeyen arzularınızı gerçekleştiririz.

Hanzâde begim, Mevlânâ Fazlıddin'in Andican'da kurmayı planladığı âbidelerin projelerini annesinden teslim almıştı ve sıkı bir şekilde korumaktaydı, ama bunu şu anda Babür'e söylemeye utandı.

— Şehzâdem, artık gece gündüz Tanrıya yalvaracağım. İnşaallah bu arzularınız gerçekleşir!

Babür, Hanzâde begim odasına çekildikten sonra defterini eline alarak, akşam yarım kalan meşkle şiirlerine devam etmeye karar verdi. Defterdeki bir matla onun şu andaki halet-i ruhiyesiyle uyuşuyordu:

*Her kim ki vefa kılsa vefa tapkusıdır¹⁸
Her kim ki cefa kılsa cefa tapkusıdır*

Akşam bu şiiri bitirip Alişir Nevâî'ye gönderse doğru olur muydu?

Babür, tekrar bir mısra yazdı; fakat beğenmeyip silerken, başka bir mısra karaladı. Onu da beğenmedi. Nihayet üçüncü denemede:

“Yahşi kişi körmegey yamanlık hergiz”¹⁹ satırı aklına düşünce, bir an Nevâî'nin bu satırı okuduğunu hayalledi. O, bu insanlara şunca iyilikler yapan Nevâî gibi kişilerin kötülük görmesini istemiyor, bunu şiirine de yansıtmaya çalışıyordu.

Dördüncü mısrayı yazmaya hazırlandığında, mabeyinci kapıdan başını eğerek içeri daldı ve çekingen bir tavırla:

— Mirza hazretleri,- dedi.

— Beni rahatsız etmeyin dememiş miydim?

— Kulunuzu affedin.

— Yine ne var?

— Şehzâdem emir buyurmuşlardı: Eğer Molla Binâî'yi getirirlerse, derhal haber verin demiştiniz.

18- Bulur.

19- İyi kişi asla kötülük görmesin.

— Şair Binâî Şehrisebz'den geldiler mi?

— Kasimbey cenapları getirmişler.

Babür bu haberi işitince yazmayı bırakıp, kalemi masanın yan tarafına koydu. Aşağıdaki misafirhaneye doğru inişte Binâî'nin sanatkâr hattatlar tarafından çoğaltılan nadir bir elyazması duruyordu. Kitap toplamaya çok meraklı olan Babür bu esere sahip olmaya çalışmış, Binâî de kitabı Babür'e hediye etmek istemişti. O ise şairin Semerkand'da yabancı olduğunu ve zor günler geçirdiğini öğrenmişti. Bu yüzden sahafları çağırarak kitabın en yüksek değerini öğrenmeye çalışmış, onlardan en yüksek değer beşbin dirhem olabileceği cevabını almıştı. Ne var ki Babür, bu parayı Binâî'ye gönderme fırsatı bulamadan, şiddetli bir hastalığa yakalanarak yatağa düşmüştü. Sonraki günlerde ayağa kalkıp Andican'a gitmeye hazırlandığı günlerde "Mecmuat-ı Râşidi" adlı kitabı görünce Binâî'nin hakkını vermediğini hatırlamış ve tabii hemen hazinedarı çağırıp beş bin altın alarak kitapçıya vermiş ve Binâî'ye göndermişti.

Bir süre sonra kitapçı Binâî'yi bulamayıp geri dönmüştü. Gezgin şairin Semerkand'da kaldığı belli bir yer yoktu ve nereye gittiği bilinmiyordu. Babür'ün adamları bir an önce Andican'a dönme hazırlıklarıyla meşgul olduklarından onu arayıp bulmaları zordu. Fakat Babür:

— Bu borcumu yerine ulaştırmadıkça Semerkand'dan ayrılamayacağım! - diye tutturmuştu. Bunun üzerine saraybân ve muhafızlar şehrin altını üstüne getirerek sonunda Binâî'yi bulmuşlar ve Babür de beşbin dinar borcunu ödeyebilmişti.

İnsanların haklarını gaspeden çok padişah görmüş olan Binâî, henüz onaltı yaşındaki Babür'ün bu davranışından son derece müteessir olmuş ve ona ithafen bir şiir yazmış, hatta şiirin bir nüshasını iyi bir hattata yazdırarak şehir dışına çıkmadan Babür'e ulaştırmıştı. Kırk dört beytlik şiirde Babür'ü aşırı şekilde övüyor ve şöyle diyordu:

"Şah-ı sultanı Zaireddin Babür,

Ki cehân şod zi siti adlaş pûr!"

Binâî, bu satırlarda, Babür'ün dünyanın adalet kapısını tuttuğunu belirtiyordu. Babür şiiri okuyunca "Cihan kapısı ner-

de, ben nerde?" diyerek bu mübalağaya gülmüş, fakat Binâî gibi azabın her türlüşünü tatmış bir kişinin şiirindeki adalet sembolünü de nazarından uzak tutmamaya karar vermişti. Ne var ki daha sonraki günlerde Şeybani-han Semerkand'ı ele geçirmiş ve şehirdeki bütün şairleri bir yere toplayarak başka bir müteşairin emri altına vermişti. Binâî dahi bu gruba katılıp şiir okumuş, Şeybani-han şiirlerini beğenmiş ve kendisini mülazım tayin ederek çıktığı seferlere tarih düşme vazifesini vermişti. Binâî "Şeybani Nâme" adlı eserini yazdığı günlerde Semerkand tekrar Babür'ün hâkimiyetine geçmiş; sonunda Binâî Şeybani-han'ın kampından kaçarak Semerkand'a gelmişti. Binâî, Babür'ün huzuruna girmek istemiş, fakat Kasimbey onun Şeybani-han taraftarı olduğu iddiasıyla Şehrisebz'e göndermiş, Babür'ün bu olaydan şu günlerde haberi olmuş ve meseleyi öğrenir öğrenmez Kasimbey'i çağırarak:

— Yanlış yapmışsınız, - demişti. - Binâî büyük bir şair. Kendi ayağı ile çıkıp gelmiş olsa dahi izin vermek gerekirdi.

Kasimbey itirazda bulunmuş ve:

— Büyük şairiniz Şeybani-han'ı öven şiirler yazmış, - demişti. Babür bu sözlere gülerek:

— Bizi övüp şiir yazdığını unutunuz mu? Sultanlar meddahları seviyorlarsa, şairlerin ne suçu var? - diye karşılık vermişti. Kasimbey itirazını sürdürmekte kararlıydı:

— Şehzâde, bu adam Şeybani-han'ın casusu olabilir.

— Hayır! Herat'da Baykara gibi padişaha casusluk yapmayan kişi, Şeybani-han'a hiç yapmaz.

— Amma bu şair Hoca Yahya'nın evinde kalıp onun ekmeğini yemiş. Sonra Hoca Yahya Şeybani-han tarafından insafsızca katlettirilince onun mülazımı olmuş. Doğru hareket mi bu?

— Doğru değilse, doğrusunu bizim göstermemiz lazım. Adam gönderin, Molla Binâî'yi Semerkand'a sağ salim getirsinler.

Son sözler buyruk mahiyetinde söylendiği için, Kasimbey onu yerine getirmek mecburiyetinde kalmıştı.

.. Babür, aşağı inince divan-ı hasdaki yukarı kapıdan içe-

ri girdi. Biraz sonra da Kasımbey, Molla Binâî'yle birlikte kapıdan içeri daldı. Babür, Binâî'yi bundan üç yıl önce bir defa görmüştü. O zamanlar Binâî oldukça sıhhatliydi; şimdi ise bayağı çökmüş, elmacık kemikleri dışarı fırlamıştı. Sırtındaki çakmanı ve sarığı eski püsküydü. Sadece çekik gözleri, önceki gibi parlamaya devam ediyordu. Babür onu karşılamak için salonun ortasına kadar geldi ve şairi saygıyla selamladı. Sağ tarafına Kasımbey'i sol tarafına da Binâî'yi oturtarak şurdan burdan konuşmaya başladı. Bu arada Binâî, yemek için bir başak danesinin dahi olmadığını, giymek için ise çuval dahi bulamadığını anlatan bir beytini okudu:

“Ne gelle merakez tevânem neşod
Ne mühmeli gelle ta tevânem neşod”

Babür, bu kelimelerdeki ince söz oyununu hissederek, gayr ihtiyari gülümsedi. “Mühmel” kelimesi aslında açıkça belli olmayan şey demekti ve Binâî bu kelimeyle durumunun açıklık kazanmadığını belirtmek istiyordu. “Mühmeli gelle” sözüyle çuval giyecek dereceye geldiğini alaylı bir şekilde anlatarak, “han huzurunda kadrımız bu kadarmış!” demek istemişti.

Babür, Binâî'nin ne demek istediğini tam olarak anlamıştı. Elini alnına koyarak bir süre düşündü. Onun şiire başka bir şiirle karşılık vermek istediğini anlayan Kasımbey, Binâî'ye “acele etmeyin!” der gibi işaret etti. Sonunda Babür elini alnından çekerek Binâî'ye bakıp gülümsedi:

In'amu vazife barı buyrulgusıdır
Mühmelge buyu gellege uy tolgusıdır

Babür'ün bu denli şairlik kabiliyetinin olacağını hesap etmeyen Binâî, bir an şaşkınlıktan sonra Tacik lehçesiyle:

— Bir daha tekrarlayın, şehzâdem. Redifini okuyup ezberlemek istiyorum,- dedi.

Babür şiirini ikinci defa tekrarlarlarken bazı yerlerinde değişiklik yaparak “gellege uy” ibaresini “gelleden uy tolgusıdır”

diyerek düzeltirken “buy ve uy” kelimeleri arasındaki iç kafiye-
den bayağı zevk aldı.

— Nazım istidadınızı takdir ettim, şehzâdem! - dedi Binâî.
Binâî, uzun beyaz sakalının uç kısımlarını eliyle bir süre sıvaz-
layarak, vereceği cevabı düşünmeye başladı ve aradığı cevabı
bulmuş gibi başını sallayarak kamburunu doğrulttu:

*Bir mühmel için munça inayet boldı
Müstamel eğer desem neler bolgusıdır!*

(Bir mühmel için bu kadar inayet kılındı; eğer mükemmel
desem kimbilir neler yapılacak)

Babür, Binâî'nin Türkçe şiir yazma kabiliyeti kaşısında
şaşkına dönmüştü. Çünkü burada “mühmel” kelimesi üçüncü
bir manada kullanılmıştı ve Binâî ilk beytindeki “mühmel” ke-
limesini “ham, olmamış” manasında kullanarak kadrini düşür-
müştü. Babür son beytteki “mühmel” kelimesine “müstamel”
kelimesinin iç kafiye olarak kullanılmasını da şaşkınlıkla karşı-
lamıştı. Çünkü burdaki “müstamel”, mükemmel, olgun mana-
sındaydı. Hemen katibini çağırarak Molla Binâî'nin söylediği
beytlerin yazıya geçirilmesini emretti.

Kasimbey, iki kişi arasındaki atışmadan bayağı etkilen-
mişti. Aynı gün onu iyi bir eve yerleştirerek, Babür'ün emriyle
bir arabayla un, bulgur, bir koyun, sıcak tutacak kürkler gön-
derdi ve ona padişah mülazımlarına ödenen ulûfe kadar maaş
bağladı. Aradan iki gün geçtikten sonra, Binâî Bostansaray'a
Babür'ü ziyaret etmeye geldiğinde, Babür geçen sefer olduğu
gibi bu defa da onu utandırmamak için Şeybani-han'dan hiç
bahsetmedi. Ancak, son günlerde Herat'dan gelen Alishir Nevâî
mektuplarından fazla etkilendiği için sözü o noktaya getir-
meye çalıştı. Babür, Nevâî ile Binâî arasında sıkı ilişkiler oldu-
ğunu işitmiş, bunun tafsilatlarını öğrenmeye azmetmişti.

Binâî, Şeybani-han'dan söz açılmamasına bayağı sevin-
mişti. Mütebessim bir tavırla anlatmaya başladı:

— Alishir beyin kulakları ağrıdığında yeşil bir kumaş parça-
sı bağlamışlar. Kumaş tüccarından birisi bunu işiterek yeşil tor-

baya “Nâz-ı Alîşir” adını verip satmaya başlamış. Tabi Alîşir bey büyük insan. Namlarıyla mütenasip düşen büyük işler becerdiler. Bazı fırsatçıların önemsiz şeylere bile “Alîşir” adını vererek ticarî meta haline getirmeleri benim ağırımaya gitti. Ben de eşeğime yaptırdığım bir eyere “Alîşir” adını verdim. Sonraları bu eyer de meşhur oldu! Aslında ben, bu hareketimle tacirlerin yaptıklarıyla alay etmek istiyordum, ama töhmetçiler yaptığım işi “Alîşir beye saygısızlık” olarak niteleyip onunla aramızı bozdular.

Binâî, başlangıçta gülerek anlattığı bu olayı şu acıklı sözlerle sürdürdü:

— Şehzâdem, benim Alîşir Nevâî'ye saygım sonsuz. Ne zaman mübarek zâtın sohbetleriyle mutlu olduğum anları hatırlasam yüreğim kabarırverir!

— Kötü niyetli kişilerin sebep olduğu kırıngılığı gidermenin çaresi yok mu?

— Ben de şu anda bunun için gayret gösteriyorum. Şurada burada dolaştığım günlerde onun için bir kaside yazdım. İcazet verirsiniz bazı beytlerini zat-ı âlîlerinize okuyuvereyim.

— Buyrun!

Molla Binâî, kendi yazdığı şiirlerin tamamını ezbere bilirdi. Bu yüzden bir köşeye dikilip “Mecmaul Garâib” adlı kasideini ezberinden okumaya başladı. Nevâî'den uzak kaldığı günlerde onun sohbetlerini özlediğini dile getirmek amacıyla:

Be tō âh-ı Darganem der gâm

*Be tō çûn rûd-ı Kuhakem giryân*²⁰

deyince Babür zevkten başını sallayarak:

— Maşallah, maşallah! - dedi.

Babür, kaside okunurken adeta sarayda olduğunu unutmuş, uzak diyarlara hayali bir yolculuğa çıkmıştı.

20- Sensiz Dargam suyu gibi derd-ü gamdayım
Sensiz Kuhak nehri gibi kıvrılmaktayım.

— Mevlânâ, bu kasideyi Alişir beye niçin göndermiyorsunuz?

— Herat'a gidecek güvenilir bir kişi yok, şehzâdem.

— Biz yakında Herat'a elçi göndereceğiz. Bana Alişir beyden mektup gelmişti. Cevap yazıp göndermek istiyorum.

— Şehzâdem, hani kulunuzun şu kasidesini de..

— Lütfen, hattata verip çoğaltmak gerekiyorsa emir veririm. Sonra elçiye verir göndeririz.

Söz bu noktaya gelince Molla Binâî'nin keyfine diyecek yoktu.

Babür, tekrar hane-i hâsa girerek yarıda kalan şiirini tamamlamak istedi, fakat biraz önce büyük bir şairle geçen tatlı sohbetten sonra önceki şiirlerinin Nevâî gibi bir zata gönderilmeye layık olmadığı kanaatine vardı. Vaktiyle çok güzel olduğunu zannettiği birçok şey, şu anda pek de hoşuna gitmiyordu. Her şeyi karmakarışık hale getiren şey, insanın çevresi ve dünyanın şartlarıydı. Alişir Nevâî ve hatta bazı şeylerden sızlanarak bahseden Binâî dahi çevresinden şikayetçiydiler.

Zamanın şartlarından Babür az mı çekmişti?

*Kim köripdir ey kongil ehl-i cehandın yahşilik.*²¹

Nedense bu hararetili mısra hemen kağıda yansıyınca, Babür zihninin giderek açıldığı hissine kapıldı. Güya hayalinde Herat'da Alişir Nevâî'nin yanındaydı. Çevreden, günün şartlarından sadece kendi menfaatlerini düşünen insanlardan iyilik bekleyen kişinin aldanmasının kaçınılmaz olduğunu Nevâî'ye anlatarak dertleşmek istiyor gibiydi.

*Kim ki andın yahşi yok, köz tutma andın yahşilik*²²

Yani kendi muhitinden yüksekte durmayan insan kimseye iyilik yapamazdı. Alişir Nevâî'nin insanlara bu kadar iyilik etmesi, Babür'e göre onun ehl-i cihandan ölçülemeyecek derecede yüksek oluşundan kaynaklanıyordu. İçinden o yükseğe erişme duygusu geçince aşağıdaki beyti kaleme alıverdi:

21-Kim görmüş ey gönül dünya halkından iyilik?

22- Kim ki ondan iyisi yok, bekleme ondan iyilik.

*Bari elge yahşilik kilğilki, mundın yahşi yok
Kim degeyler dehr ara kaldı atandın yahşilik²³*

O gece Babür, Alishir Nevâî'ye göndereceği mektup ve şiirini yazıp bitirdi. Aradan iki gün geçtikten sonra da özel bir elçi Semerkand'dan Herat'a doğru yola çıkarıldı. Babür, kış çıkıncağa kadar Nevâî'den bir cevap alacağı ümidindeydi. Ama kış çıkıp, çiçekli bahar ayları geldiği günlerde Herat'dan ulaşan habere göre, Babür'ün elçisi henüz yoldayken Alishir Nevâî hayata gözlerini yummuş, kendine iyi bir öğretmen bulduğunu zanneden Babür'ün dünyası kararvermişti.

23- Bari başkasına iyilik yap ki, bundan iyisi yok
Zaman kimin iyiliğini yok etmiş ki, söylesinler.

Tepeliğe doğru kuş gibi uçarcasına tırmanan doru atın ayakları altında henüz tomurcuklanmış bahar çiçekleri ezilip saçılırken, at üzerindeki Şeybani-han'ın gözleri aşağıdaki geniş vadide sığircık sürüsü gibi dağ eteğine doğru yaklaşan atlılara takılmıştı.

Semer kand'la Buhara arasında yer alan Debûsiye kalesinin kuleleri berrak bahar günlerinde göğü yararcasına yükseliyordu. Sonbaharda bu kale de elinden çıkıp Babür'ün hâkimiyetine geçtiğinde, Şeybani-han'ın ordusu Buhara'ya çekilip kötü bir kış geçirmişti. Canından bezen bazı komutanlar "Sağ salim Türkistan'a bir dönebilseydik!" demeye başlamışlardı; fakat Şeybani-han'ın Semer kand'daki casusları Babür'ün kendini şair ve ilim adamlarıyla sohbete adadığını, savaş hazırlıklarıyla ilgilenmediğini bildiriyorlardı. Semer kand elden ele geçip bahar aylarına ulaştığında yeni bir kıtlığın pençesine düşmüştü. Bütün bunlar Şeybani-han'ı iştaha getirmişti. Şu günlerde ise Buhara'dan çıkıp Debûsiye kalesini kuşatmış, surlara yüksek merdivenler dayatmış, yukardan atılan ok ve taşlara rağmen askerlerine tırmanma emri vermişti. Kaledekiler her şeye rağmen tırmanmayı sürdüren askerlerin üzerine yangın kangalları atıp, kızgın yağlar dökmüşler, sur dipleri cesetlerle dolmuştu..

Savaşçıların gözü yılıp geri çekildiğini gören Şeybani-han, bu defa öz kardeşi Mahmud-han ve sevgili oğlu Timur-han'ı bütün askerleriyle cepheye sürdü. Hanın kardeşi ve oğlunun yılmadığını gören savaşçılar, tekrar merdivenlere tırmanmaya başladılar. Yukandan atılan oklar, taşlar, ateş kangalları ve serpilen yağlar, merdivene tırmananları dut döker gibi tek tek sur dibine göndermesine rağmen, yine de üçyüz dört yüz kadar as-

ker yukarı çıkmayı başarmıştı. Sur üzerindeki çarpışmalarda her iki taraf da çok zayıt vermiş ve hatta ölenler mazgallara yığılıp kaldığı için oralardan ok atma imkanı kalmamıştı. Şeybani-han'ın ordusu, karşı tarafın sayısından iki üç misli fazlaydı ve bu yüzden sürekli olarak merdivenlerden tırmanıyor, düşenlerin yerlerini yenileri alıyordu.

Babür'den yardım istemek için Semerkand'a gönderilen ulak henüz yoldayken Şeybani-han kaleyi ele geçirmeyi başarmış ve içerdekileri acımasızca kılıçtan geçirmişti.

Elde edilen bu zafer, Şeybani-han'ın ordusunun moralini yükseltmişti. Şeybani-han'ın şu andaki amacı Debûsiye kalesini muhkem bir karakol haline getirip, oradan Semerkand'a sarmaktı. Şu anda onun en çok ihtiyaç duyduğu şey, en iyi cinsten bol miktarda attı. Dün Semerkand'dan gelen derviş kıyafetli casus, Babür'ün bir kızı olduğunu ve isminin Fahrünnisa konulduğunu Şeybani-han'a anlatmıştı..

Şeybani-han, bulunduğu tepeden aşağıdaki yiğitlerini seyrederken içinden: "Pekala," dedi. "Babür güzün elde ettiği zaferin sarhoşluğuyla kızına Fahrünnisa adını koysun ve otursun şiirini yazsın! Bu arada ben de şahinlerime savaşmasını öğretiyim!"

Şeybani-han, bugüne kadar hiçbir savaşa bu şekilde hazırlanmamıştı. Çünkü Babür'ü yenmenin kolay olmayacağını biliyordu. Nitekim henüz ondokuz yaşında bir genç olsa bile, son derece kabiliyetli, mangal yürekli bir yiğit olduğunu tecrübe ederek görmüştü. Şu anda çevredeki şehir ve köylerin büyük bir çoğunluğu Babür'e destek veriyordu. Kendisinin düşmanları ise sayılamayacak kadar çoktu. Sultan Ali Mirza'nın bey ve askerlerinin büyük bir kısmı, geçen yıl kendisine katılmıştı, ama Babür Semerkand'ı zaptettikten sonra hepsi kaçıp onun safına geçmişti. Evet, Babür'ün ordusu gün geçtikçe kalabalıklaşıyordu. Andican'daki Ahmed Tenbel bile kardeşi Sultan Halil'i iki yüz askerle birlikte Babür'ün emrine göndermişti. Şeybani-han bu haberi duyduğu zaman Babür'ün şöhretinin her yanı kapladığını, Ahmed Tenbel'in bile ondan çekindiğini anlamıştı. Bu gidişle yaza varmadan Babür'ün ordusu iyice kalabalıklaşacaktı. Dolayısıyla Şeybani-han bu işe kesin bir çizgi

koyacak savaşı başlatmazsa, bir daha şansı olmayabilirdi.

Şeybani-han, bir yıl sonraki ilkbaharda beyleri ile meşve-ret ettikten sonra Buhara ve Debûsiye kalelerini güvenilir adamlarının komutasına bırakıp Semerkand'a doğru yola çıktı. Sefere çıkmadan bir süre önce de Babür'e mektup yollayarak, onu yeke yeke dövülmeye davet etti. Mektubundaki "Merdler meydanda sinalgay, kal'ada bekinib yatış yaş balanın hem koldan kelur!"²⁴ şeklindeki satırda aleni bir alay vardı.

Sonunda Babür de Semerkand'dan çıkıp ordusuyla Şeybani-han'a yakın bir yerde, Sarıpul'da kamp kurdu. Zerafşan nehrine nazır bir tepeliği seçerek, çevresine çukurlar kazdırıp, ateş geçirmeyen tuğla siperler hazırlattı.

Duruma bakılırsa Babür yeke yeke savaşmaya pek niyetli değildi ve arkadan gelecek takviye güçleri beklemekten yanaydı.

Şeybani-han'ın güçleri mevzilere tamamen yerleştikleri için, Türkistan'dan yeni güçlerin gelme ihtimali yoktu. Ancak Şehrisebz'den gelen gizli bir haber, Şeybani-han'ın pek hoşuna gitmedi. Habere göre Baki Tarhan, Babür'e iltihak etmek için ikibin kişilik bir ordu toplamıştı. Eğer bu ordu gelip Babür'e katılırsa Şeybani-han'ın yenileceği muhakkaktı. Hanın bütün derdi, savaşı bir an önce başlatabilmektir. Bu amaçla gizli casusunu Babür'ün karargâhında müneccimlik yapan özel adamına gönderdi. "Gökyüzündeki yıldızları gözleyip, şansın Babür'den yana olduğuna karşı tarafı inandırması, aksi halde kendisinin casusu olduğunu ihbar ederek kellesinin kesilmesini sağlayacağı" tehdidinde bulundu.

Bu müneccim de şair Binâî gibi Şeybani-han'ın karargâhından kaçarak Babür'e sığınmıştı. Şeybani-han, Babür'ün ona acımasını sağlamak amacıyla önce bir güzel dövdürüp, üstü başı yırtık, ağzı burnu kan içinde göndermişti. Mevlânâ Şehabeddin adlı bu müneccimin şu anda Babür'ün sarayında el üstünde tutulduğunu haber almıştı. Onun gizli emri derviş

24- Yiğitler er meydanında sınanır, kaleye kapanıp oturmak küçük çocuğun da elinden gelir.

kıyafetindeki casus vasıtasıyla Mevlânâ Şehabeddin'e ulaştırıldığı günün gecesi, Şeybani-han on bin kişilik bir orduyla Babür'ün karargâhına saldırıya geçti. Davul zurnalar çalınıp, istihkam duvarları arkasından oklar atıldı.

Atlar kazılan hendeklerden bir türlü atlıyamıyordu, ama askerlerin hakaret dolu sözleri karargâhta bulunan Babür ve adamlarının kulağına çalınıyordu:

— Yaşıyorsan meydana çık!

— Korkaklar! Gurk tavuk gibi kuluçkaya mı yattınız?

— Babür'ünüzde yürek varsa, büyük savaşta kendini gösterebilirsin!

— Merd adamsa meydana çıksın!

Şeybani-han, savunmada bekleyen insanların gece baskınlarından ve davul zurna seslerinden aşırı şekilde rahatsız olduklarını biliyordu. Babür'ün karargâhı çevresinde dört dolaşan düşman atlıları "vur ha, vur!" naralarıyla etrafı inletiyor, karargâhı çevreleyen korganlara alev okları atıyorlar, yer yer yangın çıkarıyorlardı. İçeriden atılan oklarla vurulan kişilerin feryatları çevreyi kaplıyor, ama kimse savaşmak için dışarı çıkmıyordu.

Şeybani-han, Babür'ün bu karanlıkta dışarı çıkmayacağını zaten biliyordu. Çünkü akli başında bir kumandan gecenin karanlığında sel gibi akıp gelen düşmanla karşılaşmayı akıl kârı görmezdi, ama geceki patırtı gürültü Şeybani-han'ın ordusunun moralinin yükselmesi açısından gerekliydi. Böylece kendisinin kimseden korkmadığını, Babür'ün ise karargâhtan dışarı çıkamayacak kadar korkak bir çocuk olduğunu her iki tarafa göstererek, genç düşmanın gururunu rencide etmek istiyordu. Aynı zamanda geceki hücum Babür'ün karargâhında bulunan müneccimi de gayrete getirme vazifesini görecekti.

Gerçekten de geceki hücum Babür'ün gururunu oldukça incitmişti. Müneccim ise, gökte yıldızların konumunu ona karışık bir şekilde izah ederek "Şimdi sekiz yıldız sizin tarafınızda duruyor. Eğer iki gün beklerseniz, bu yıldızlar düşmanınızın tarafına geçecek. Şayet bugün yarın savaşa girerseniz, düşmanınıza galip geleceğiniz gökteki bütün yıldızlarca gösterilmektedir!" dedi.

Sonunda Babür söylenenlere inanarak, Şehrisebz ve Taşkent'ten gelecek takviye kuvvetleri beklemeksizin, çarşamba günü saldırıya geçme kararı verdi. Tabi müneccim de bunu derviş kıyafetli casusla hemen Şeybani-han'a ulaştırdı.

Çarşamba günü yapılacak savaşın kendisi için ölüm kalım savaşı olacağını anlayan Şeybani-han, bütün hünerini ortaya dökerek, gün boyu cenk meydanını bir baştan bir başa dolaşıp, bütün noktaları tek tek gözden geçirdi. Güneşin nerden doğduğunu, rüzgarın hangi yönden estiğini tespit etti. Gece ise atları eyerletip, herkesi teyakkuz durumuna geçirdi. Düşmanla cenge girdiği anda üstünlüğü mutlaka ele geçirmek istiyordu. İki gecedir neredeyse hiç uyumamış ve çadırında sürekli Kur'an okutmuş; seccadesi üzerinde namaz kılarak "Beni utandırma ya Rab!" şeklinde dualar etmişti.

Savaş davulları ezan vakti Babür'ün ordusunun alalecele toparlandığını ve mızrakları dikmeye başladığını haber verdiğinde Şeybani-han da ordusunu ayağa kaldırdı. Siyah benekli atına atlayarak safları tek tek dolaştı.

— Şünkarlarım!²⁵ diyerek zil gibi öten sesiyle askerlerine hitab etmeye başladı.- Bu civarda bizim Allah'dan başka sığınacak kimsemiz yok! Ata yurdumuz uzak. Yenilirsek oraya varamayız! Tek kurtuluş yolumuz galip gelmektir. Benim Allah'dan ümidim büyük. Rüyamda âyân oldu: Nasip olursa zafer bizim!

— İnşaallah!.. - diye karşılık verdi binlerce asker aynı anda. Bu defa Şeybani-han kısa bir süreyle âhenkli bir avazla okuyarak, din adamlarına has esrarengiz bir fetva verdi:

— Amin! Allahuekber!.

Binlerce asker yine aynı anda karşılık vererek çevreyi inletti:

— Allahuekber!

Şeybani-han'ın veli olduğuna inanan, verdiği fetva ile manevi bir güç bulan binlerce asker, büyük bir şevkle düşman tarafına saldırıya geçti.

Şeybani-han'ın attığı nutuklar ve verdiği manevi güç, boşa gitmemişti. Binlerce asker hilal şeklinde düşman saflarına doğru ilerliyordu. Sol taraf nehirdi. Şeybani-han, ordusunu sağ taraftaki geniş düz bozkırdan nehir tarafına sevk etmişti. Çünkü nehir tarafı meyilli araziydi ve bugün rüzgar güneyden esiyordu. Arazi meyilli, rüzgar da arkadan esince atlar daha süratli koşuyorlardı.

Şeybani-han'ın ordusunun güneyden dalga dalga akıp gelmekte olduğunu gören Babür'ün ordusu, düşmanla yüzyüze gelmek için sağ kanattan öne doğru çıkıp, nehri arkasına alarak güneye doğru kıvrıldı.

İki ordu arasında iki üç çağırımlık mesafe kaldığında, Şeybani-han, özel muhafızları, iç oğlanları ve sancakdarlarıyla birlikte yüksek bir tepede durdu. Babür de böyle bir yüksek tepede duruyor; arkasındaki nehir, sabah güneşinin ışıklarıyla бүтүнleşerek pırıl pırıl parlıyordu.

Babür'ün ordusunda töre²⁶ kullanan, uzun mızraklı, aybaltalı piyadeler fazlaydı. Atlıların onlara saldırmaları halinde uzun mızraklara hedef olmaları kaçınılmazdı. Babür'ün piyadelerinin merkez kanatta ilerlediğini gören Şeybani-han, askerlerine emir vererek düşman merkez kanadını açık bırakmalarını, hilal şeklinde iki taraftan sararak darbe indirmelerini bildirdi.

Sağ kanattaki Mahmud Sultan, Canibek Sultan ve Timur Sultan, hanın buyruğunu yerine getirerek düşmanın merkez kanadına bir çağırım mesafeye yaklaşınca birden durarak, sağ tarafa dönüp Babür'ün ordusunun sol kanadını çevirmeye başladılar. Şeybani-han'ın sol kanadındaki meşhur kumandanlardan Hamza Sultan ve Mehdi Sultan da karşı tarafın merkez kuvvetlerine dokunmadan sağ tarafa dönüp Babür kuvvetlerini çevirmeye giriştiler.

En iyi kuvvetlerini merkeze yığmış olan Babür, önceki planını değiştirerek hızlı bir şekilde kuvvetlerinin konumunu başka bir şekle sokmaya girişti ve merkez kanattaki askerlerin bir kısmı sağ kanada katılarak Şeybani-han'ın sol kanadına yüklendi.

26- Piyadelerin kullandığı süvari kalkanından daha büyük bir kalkan türü.

Sarma hareketinin tehlikeli bir tarafı da vardı. Merkeze dokunmadan iki yana açılıp düşmanı sarmaya kalkan ordunun birbirinden ayrıldığı için kendisi sarmaya gelebilirdi. Şu anda Şeybani-han'ın odusu da aynı duruma düşmüştü, fakat en hızlı atların devrede olması burada işe yaramış ve Babür'ün süvarilerinin kışkacından çıkmayı başarmışlardı. Mahmud Sultan komutasındaki üç dört yüz süvari, düşman askerinin arkasına geçmeyi başarmıştı. Sağ kanattan Hamza Sultan'ın ikiyüz süvarisi de hızlı atlarla düşmanın arkasını dolaşarak Mahmud Sultan'ın askerlerine katıldı. Böylece Babür'ün ordusu hiç beklenmedik bir anda her iki taraftan ve arkadan aldığı darbelerle kırıldı. Can telaşı ile bağırان, kılıç ve ok darbesinden yıkılan, ayak altında çiğnenip kalan askerlerin feryatları, kılıçların, kalkanların birbirine çarpmasından çıkan sesler ve atılan naralar atları da ürkütmüştü. Babür'ün sağ ve sol kanat kuvvetleri dağılınca düşman ordusu merkez kanada yüklendi. Bu hengame sırasında piyadeler kendi taraftarı olan süvarilerin atlarının ayakları altında ezilmeye başladılar.

Babür'ün askerlerinden bir kısmı, açık kalan merkezden ateş dili gibi sarkarak, Şeybani-han'ın durduğu tepeliğe doğru saldırıya geçti. Sağ kanattaki Timur Sultan ile Canibek Sultan'ın askerleri henüz kuşatmadan çıkamamışlardı. Şeybani-han'ın bulunduğu tepeliğe bastırıp gelen iki yüz kadar atlının heybeti korkunçtu. Köpekbiy'in üç dört yüz askeri savaş meydanından çıkıp Şeybani-han'a doğru gelen iki yüz atlının peşine takıldı, fakat aradaki mesafe uzak olduğu için onlar yetişinceğe kadar iki yüz atlının Şeybani-han'ın özel muhafızları ve iç oğlanlarını kılıçtan geçirmesi mümkündü. Bunu sezen iç oğlanları ve muhafızlar paniğe kapılmışlardı. Atina binen Molla Abdurrahim:

— Hazreti imam-ı zaman,- dedi.- Vakit geçti. Tehlikesiz bir yere çekilelim!

Şeybani-han'ın beti benzi solmuştu. O da tehlikesiz bir yere çekilmeyi istiyordu, fakat bulunduğu tepede kendi tuğları dikiliydi. Eğer kaçıp aşağıya çekilirse, geri dönüp bakan kendi askerleri tuğları göremeyince mağlup oldukları düşüncesine kapılıp bozguna uğrayabilirdi. Çekilmesini yenilgi olarak gören

Şeybani-han:

— Ölmek var, çekilmek yok! - diye bağırdı ve yüz adım kadar beride duran hassa askerlerine dönerek:

— Hücum edin! - diye emir verdi.- Şu gelen atlıların yolunu kesin!

Hassa askerleri hanın en son dayanağı idi ve onların görevi, ordularının yenilmesi halinde hanı sağ salım kurtarıp kaçtırmaktı. Şeybani-han'ın emriyle ileri doğru atılıp, ok fırlatarak düşmana yaklaşmaya başladılar ve kendilerinden iki misli kalabalık düşmanla çılginca bir çarpışmaya girdiler. Köpekbiy arkadan üç dört yüz askeriyle gelmekteydi. Bu defa düşman kuşatma altında kalmıştı. Bir ara on kadar atlı çemberi yararak, uzaktan gelen ulaklara benzer bir şekilde Şeybani-han'ın bulunduğu tepeye ulaştı. Mülazımlardan birkaçı hemen arkaya kaçtı, ama Şeybani-han özel muhafızlarının üstün duruma geldiklerini görüyordu. Hemen yayına bir ok gerip tepeye doğru koşan düşman askerlerine doğru fırlattı. Gerçi ok hedefine değmemişti, ama hanlarının da bizzat çarpışmalara katıldığını gören özel muhafızlar, öncekinden daha şiddetli bir şekilde saldırarak düşman öncülerini tamamen kılıçtan geçirdiler.

Geri tarafta Şeybani-han'ın emrini yerine getirip düşmanı kısıp alan sultanlar bine yakın askerle Babür'ün durduğu çevreye doğru hücumla geçtiler. Bu arada piyadelerin Babür'den yüz çevirdikleri görüldü. Yakınlarda Taşkent'e gelip orduya katılan Moğol atlılar, Babür'ün yenileceğini anlayınca "bari eli boş dönmeyelim" düşüncesiyle sahipsiz kalan atları yakalayarak savaş meydanından uzaklaşmaya başladılar. Bazı Moğollar ise, kendileriyle aynı safta çarpışan Andicanlı ve Semerkandlı askerleri atlarından aşağı itip, ganimet olarak yediklerine alıp uzaklaştılar.

Şeybani-han, bir ara Babür'ün on onbeş kadar özel muhafızıyla birlikte tepelikten aşağı inip nehir tarafına doğru gitliğini gördü. Acaba bir hiyle mi diye düşünürken Babür'ün atını nehre sürdüğünü farketti. Tepenin bağrında kalan birkaç yüz muhafız Babür'ün peşinden saldırıya geçen düşman askerlerinin yolunu kesmişti. Artık Babür'ün kesinlikle Semerkand'a

kaçtığını anlayan Şeybani-han ellerini göğe kaldırarak:

— Sana şükürler olsun Allah'ım, şükürler olsun!- dedi. Ancak, düşmanın yenilip kaçmasıyla pek tatmin olmamış gibiydi. Çünkü zaferinin daha yüksek bir dereceye ulaşmasını istiyordu. Arkada duran ulaklara seslendi:

— Tez varıp şünkarlarıma söyle! Babür'ün kellesini kesip getirene kellesi ağırlığında altın vereceğim!

Ulak atının dizginini alıp ok gibi yerinden fırlayacağı anda Şeybani-han:

— Dur! - dedi. Mağlup olan Babür'ü yakalayıp kendisinden özür diletirse şöhretinin daha da artacağı inancındaydı. - Şünkarlarıma başka bir buyruğumu ilet! Babür'ü diri yakalayıp getirene ağırlığınca altın vereceğim! Ölü veya diri, mutlaka yakalayıp getirsinler!

Ulak dolu dizgin aşağı doğru at sürüp giderken, Şeybani-han gözlerinin yaşardığını, bunun galebenin verdiği bir göz yaşı olduğunu hissedip, avcunun içiyle yavaşça gözlerini sildi.

Haziran ayı çıkıp Temmuz girdiğinde Semerkand çevresindeki bağlarda ağaçların dalları olgunlaşan meyvelerden yere ağmaya başlamıştı. Şehir içinde de meyve ağaçları ve üzüm bağları çoktu, ama onlar bomboştu. Henüz sararmamış yapraklar arasında bir tek meyveye, bir tek elmaya, şeftaliye, bağlarda bir salkım üzüme rastlamak mümkün değildi. Beş aydır muhasara altında kalan şehir sakinleri, meyveleri daha olgunlaşmadan yiyip tüketmişti. Bütün kale kapıları kapalı, fakat şehir çevresi de Şeybani-han'ın kuşatması altındaydı. Ne içerden kimse dışarı çıkabiliyor, ne de dışardan herhangi bir yardım gelmesine müsaade ediliyordu.

Uluğbey Medresesi'nin yüksek damı üzerindeki düz sahna Babür'ün otağı kurulmuştu. Buradan şehir surları, çevre mahalleler ve kale kapıları çok rahatlıkla görülebiliyordu. Babür, zaman zaman adamlarının dağ yamaçlarına yuva yapan güvercinleri avlamaya çalıştıklarını görüyordu. Ama açıktan bir deri bir kemik kalmış insanlara kanatlı kuşlar da uzun süre dayanamazdı. Zaten takatsiz insanların bu kanatlı yaratıkları avlamaları da kolay olamazdı. Şehir içinde kuşların yemleneceği dane ve ekmek kııntısı kalmayınca, büyük bir çoğunluğu zaten göç etmişti. Zaman zaman şurada burada köpek veya kedi yakaladıkları zaman dahi aralarında çingar çıktığı oluyordu.

Medresenin arka tarafında padişahın büyük ahırını vardı ve daha önce ahırda yetmiş seksen at bulunurdu. Şimdi ise onlardan sadece dördü yaşıyordu. Bir kısmı Sarıpul'da telef olmuş, kalanların büyük çoğunluğu ise kesilerek yenmişti. Ne var ki geride kalan dört ata yem bulmak bile başlı başına bir dertti. Atlar dane yüzünü görmeyeli bir aydan fazla olmuştu. Yonca

ve otlar da tükenmişti. Çevredeki ağaçların yaprakları ise at ve develere yetmiyordu. Yapraksız kalan ağaçlar, yaz aylarının ortasında kış ayazında kalmış gibi çırılçıplak görünüyordu.

Yapraklardan sonra ağaçların dallarının nazik kısımları da rendelenmiş ve atları yedirilmişti. Babür'ün gözü bir ara atlara ağaç rendeleyen Tahir'e ilişti. Sarıpul'dan geçerken, savaş sırasında düşman kuşatmasını yararken bu yiğit büyük yararlıklar göstermişti. Babür onun yakın zamanlarda evlendiğini duymuştu. Bunca ayrılıktan sonra yeniden bulduğu hanımı bu kıtlık günlerinde perişan olmasın diye onu anası Kutluğ Nigar hanımın yanına halayık olarak almıştı. Tahir'in rendelediği dal parçalarını Mamat suya ıslatıp yumuşatıyordu. Çünkü bunu yapmasalar atlar yemiyordu.

Sarıpul cengine Mamat da katılmıştı ve o kırgından sağ kurtulan bu genç adam, geçen hafta dışarı çıkıp meyve toplamak isterken bir kulağından olmuştu.

Kale duvarından uzanıp dışarı bakan aç insanlar, meyve ağaçlarındaki elma, şeftali ve ayvaları, bir kısmı olgunlaşıp yere dökülen meyveleri gördükçe ağızlarının suyu akıyor, dayanamıyorlardı. Gece el ayak çekilip, herkes uykuya vardığında Mamat ve birkaç arkadaşı surlardan aşağı süzülerek meyve toplamaya gitmişti. Önce meyvelerle karınlarını tika basa doyurmuşlar, sonra da ellerindeki torba ve heybeleri ağızına kadar doldurmuşlardı. Fakat geri dönerken sur yakınlarında Köpekbiy'in adamlarına yakalanmışlardı. Mamat da diğerleri gibi kendini tacir olarak tanıtmıştı. Çünkü Babür'ün askeri olduğunu söylemiş olsa kendisini sağ bırakmayacakları kesindi. Fakat Köpekbiy "meyve çalmaya kalkanlara ibret olsun" diyerek üç tanesinin burnunu, ikisinin de kulağını kestirip serbest bırakmıştı. Bir çiğneyimlik meyve için kulağından olan Mamat, şu yazın sıcaklığında terliğinin bir tarafını kulağına ağdararak dolaşmaktaydı. Gerçi bazen kendi kendini teselli etmiyor da değil-di:

— Boşver, giden kulak olsun! Ya burnumu kesselerdi ne yapardım?

Babür, sokaktan geçenler arasında bazen burnu kesilmiş

olanları da görüyordu. Bir zamanlar kendisi Semerkand'ı yedi ay muhasara altında tuttuğu zaman içerdekilerin ne zor günler geçirdiğini şimdi çok iyi anlamıştı. O günlerde sahaflar çarşısına vardığında, oğlu kara pazı yediği için ölen ve kendisi de bu yüzden cinnet getiren yaşlı bir kadının Allah'a yalvararak "İnşallah kendisi de bu hallere düşer!" diye intizar edişini, takdir-i ilahinin bir kisası kabul ediyordu.

Fakir evlerini öncelikle ziyaret eden yoksulluk, sırasıyla askerlerin, komutanların, beylerin ve en sonunda padişahın sarayının kapılarını da çalmıştı. On gündür Babür de ağzına bir lokma ekmek koymamıştı. Sabahları kendisine altın sahan, gümüş kâselerde biraz kuru üzümle çay, akşamları ise deve etinden hazırlanmış kızartmalar veriyorlardı. Babür, altın tabak, kaşık ve çatallara bakarken, bir avuç buğdayı şu anda onların pırlıtsıyla değiştirmeye çoktan razıydı.

Ayşe hanımın altı aylık emzikli kızı durmadan ağlıyordu. Çünkü iyice zayıflayıp, güçten takatten kesilen Ayşe hanımın göğüslerinde yeterli süt yoktu. Şu yakınlarda doğum yapan başka bir kadın bulup, beş on gün Fahrünnisa'yı emzirtmişlerdi. Fakat felaketler ardardına gelirmiş. Meğer bu kadın veba ya yakalanmışmış. Şiddetli hastalık çocuğu iki gün içinde eritip bu dünyadan alıp götürmüştü.

Babür, sarılarak koluna tutuşturulan yavrucağı yeni kazılan ayak kadar mezara götürürken, onun buruşmuş yanaklarına yüzünü bastırıp ağlamaya başladı: "Keşke ben de veba olsam da bu azaptan kurtulsam!" diyerek çocuğun soğuk dudaklarından öptü.

Zafer günlerinde dünyaya gelip felaket günlerinde terk-i dünya eyleyen çocuğu mezara yerleştirirken, bir an kendini onun yerine koyup, şu anda yaşıyor olsa bile, geçmiş zafer ve mutluluklarıyla birlikte toprak altına gömülüyormuş gibi hissetti.

Babür içerde gam kasavet çekip kendi kendini yiyip bitirirken, düşmanları dışarıda zevkten dört köşe oluyorlardı. Herat'daki amcası Hüseyin Baykara'dan, Taşkent'teki dayısı Mahud-han'dan beş ay boyunca boş yere yardım beklemişti. Ar-

tık onların gelmeyeceği kesinleşmişti. Bunu anlayan Şeybanihan her gece kale surları önünde davul zurna çaldırıyor, şehir halkına bir gram uykuyu zehir ediyordu. Tabi sonra da hanın tellalları önceden hazırlanan kulelere çıkıp halkı Şeybanihan tarafına geçmeye, geçenlere ekmek ve gıda maddesi verileceğine inandırmaya çalışıyor, vaadlerde bulunuyorlardı. Babür'ün savaşta yenilmiş olduğuna kanaat getiren bazı beyler, askerleriyle birlikte su yollarından dışarı sızarak karşı tarafa geçiyorlardı.

Bir başka gece Babür'ün yakın koruma beyi de gizlice kaleden çıkıp kaçmıştı. Özel muhafızlar arasında Tahir de bulunuyordu. Ertesi gün Babür onu huzuruna çağırdı.

Tahir, bakımsızlıktan iyice zayıflamış, omuzları büzülmüş, gözleri içine çökmüştü ve hatta zayıfladığı için daha da belirgin hale gelen yüzündeki yara izi. eskisinden büyük gözükmekteydi.

— Tahir bey,- dedi Babür.- Gûr-i Emir makberesinin haşşiyesine Arabça bir hikmetli söz yazılmıştır. Bu hikmetli sözde “Cihan senden yüz çevirmeden sen cihandan gönül çevir!” denilmekte. Artık ben dünyadan el etek çekmek istiyorum. Vebaya yakalansaydım, belki tez kurtulurdum. Ama veba bile yüzüme bakmadı..

— Allah korusun, şehzâdem! Bizim güvendiğimiz dağımız sizsiniz!

— Artık güvendiğiniz dağlara kar yağdı, Tahir bey! Dün bir beyt yazdım:

*Ey köngül, ger Babür ul âlemni ister, kılma ayb,
Tanrı üçün de, bu âlemning sefası kaldı mı?²⁷*

Tahir şiirden müteessir olmuştu:

— Doğru, şu günlerde dünya yaşanacak olmaktan çıktı, şehzâdem! Fakat ayın yarısı karanlıksa yarısı aydınlıktır. Allah'a şükür henüz kılıcımız belimizde, canımız tenimizde!

27- Ey gönül, eğer Babür ol âlemi isterse, ayıplama Allah için söyle, bu âlemin sefası kaldı mı?

Babür, bir süre düşündükten sonra:

— Artık son nefere kadar düşman eline düşmemek lazım!
- dedi.- Kalan askerleri toplayıp, iyi bir zamanlama yaparak kaleden çıkıp düşmanın bir kanadına saldıralım! Ecelimiz gelmemişse yarıp çıkarız, günümüz dolmuşsa elimizde kılıçla ölü-rüz!

— İnşallah yarar çıkarız, şehzâdem!

— Bu sırrı şu anda yalnız Kasimbey biliyor. Siz de kimse-ye bir şey söylemeden hazırlık yapın!

— Başüstüne!

Tahir, aynı gün akşam Kasimbey'le buluştu. Birlikte sur-lardan düşmanın ağırlıklı kuvvetlerinin Ahenin, Firuze ve Çar-reha kapıları tarafında toplandığını, Şehzâde kapısı civarında-ki halkanın ise zayıf olduğunu gözlediler. Sonra saray muhafız-ları ve süvarilerin en güçlü kuvvetlilerini toplayıp savaşa hazır-lanmaya başladılar.

Babür, Bostansaray'daki hane-i hâsda bulunan kitap ve evraklarını gözden geçirerek en gerekli olanları sararken, ka-pıdan Kutluğ Nigar hanım, Esan Devlet hanım ve Kasimbey girdiler. Hepsinin de çehreleri asıktı.

— Şehzâdem, - dedi büyü kânnesi ilk olarak söze başla-yarak.- Şeybani-han barış teklifiyle adam göndermiş!

Babür, barış kelimesini duyunca bir an durumun düzele-ceği ümidine kapıldı. Ama Şeybani-han'ın durup dururken bu teklifi yapmayacağını bildiği için, gözlerini büyük annesi ve anasına dikti. Nedense Kutluğ Nigar hanım ciddi biçimde üz-gün gözüküyordu. Babür'ün büyük annesinin elinde altın tozu serpilmiş bir kağıt vardı. Yaşlı kadın bir şeyden utanıyormuş gi-bi:

— Hanın mektubu,- diyerek ister istemez elindeki kağıda şöyle bir baktı. Babür hanın mektubunun neden ilk önce bü-yük annesinin eline geçtiği konusunda büsbütün şaşkıındı:

— Mektubu kim getirdi?

— Nüfuzlu bir derviş. Nakşibendîlerden. Rahmetli Hoca Yahya'nın el verdiği pîrlerden. Babür bu defa annesine baktı:

— Size mi getirip verdi?

— Hayır! - dedi Kutluğ Nigar hanım üzgün bir tavırla başını sallayarak.

Esan Devlet hanım, mektubu Babür'e uzatırken utangaç bir tavırla:

— Aslında bu mektub Hanzâde begime yazılmış, - diye ilave etti.

— Tuhaf şey! - dedi Babür mektubu tiksintiyle eline alırken.

— Şehzâdem! - dedi büyükannesi.- Size söylemeye dahi utanıyorum. Şeybani-han, Hanzâde begimin güzelliğinin metnini duymuş, gizliden âşık olmuş. Mektubunda bir beyt şiir dahi var.

Babür, Şeybani-han'ın bu yıl ellisine girdiğini, oğullarını evlendirdiğini ve neredeyse toruna kavuşacağını biliyordu. Tiksintiyle mektubu açarken gözü ilk önce şiire takıldı:

*Sıfatıngnı işitip zar oldum,
İşkının ilkige giriftar oldum.*

Babür, büsbütün tiksinierek mektubu halının üzerine fırlattı:

— Bu han'ın geçen yıl Sultan Ali Mirza'nın anasına gaibane âşık olup mektub gönderdiğini unuttunuz mu? Yoksa ona inandınız mı?!

Kutluğ Nigar hanım derin bir of çekerken, Esan Devlet hanım elinden geldiğince soğukkanlı davranmaya çalışarak konuşmaya başladı:

— Şehzâdem, başka zaman olsa düşmanınızın bu mektubunu okumaktan dahi içnitab ederdik. Ama şu anda hayatımız pamuk ipliğine bağlı. Ben yaşımlı yaşamış, dişimi dişemiş biriyim. Üç gün önce, üç gün sonra bu dünyadan çekip gideceğim. Fakat sen, tek torunum, gözümün akı karası..

— Ben de göreceğim her şeyi gördüm. Nasip olursa düşman saflarını yarar çıkarız! - Babür'ün kesin kararını Kasimbey'den işitmiş olan Kutluğ Nigar hanım korkulu bir sesle:

— Kader diyerek kendinizi düşmanın kucağına atmayın, şehzâdem! - dedi.- Bizi de düşünün. Siz düşman kılıcıyla ölürseniz, biz ne yaparız? Hanımınız Ayşe gelin ne eder?

Babür, böylesine tehlikeli çarpışmalara kadınların alıp götürülmeyeceğini şimdi anlamış gibi anasının yüzüne baktı, fakat ona verecek cevap bulamadı. Bir dakika kadar devam eden sessizlikten sonra Esan Devlet hanıma halı üzerindeki mektubu işaret ederek alaylı bir şekilde gülmüştü:

— Bu mektup geledi iki gün oldu. Beni bilirsiniz, şehzâdem. Çok belalar görüp geçirdim. Mektubu getiren derviş sor-guya çektim ve şüphelerimizi anlattım. Yeminler etti. “Han hazretleri gerçekten barış yapmak istiyor” diyerek bir dizi delil gösterdi. Biz bunları size anlatmadan önce kendimiz tahkik etmek istedik. Rahmetli Hoca Yahya'nın el verdiği temiz bir ihtiyar vardı. O kişiyi gelen dervişle birlikte hanın huzuruna gönderdik. Bugün sabahleyin çıkıp geldi. Han bütün beylerinin huzurunda Kur'an'a el basarak yemin etmiş: “Dökülen kanlar yeter. Hanzâde begim razı olsunlar, kardeşi, anası ve bütün taraftarları kaleden burunları kanamadan çıkıp gitsinler,” demiş. Büyük bir düğün yaparak evlenmek istiyormuş. Semerkand halkı için de genel af çıkartacakmış. Bazı yaşlılar bunları işittince bizden ricada bulundular. Ne yaparsın?

Babür, elleriyle şakaklarını tutarak bir süre düşündükten sonra hüzünlü bir sesle:

— Gül gibi Hanzâde begim torun sahibi hanın hareminded.. Hayır, hayır! İnsafsızlık bu!

— Şehzâdem, - diyerek söze karıştı Kasımbey.- Bu gidişle Şeybani-han Semerkand'ın tamamını zaten fetheder. O zaman da zorla bile olsa istediğini elde eder.

Babür, anasından destek istermiş gibiydi. Kutluğ Nigar hanım, oğlunun bu acıklı sözleri üzerine ağlamaya başladı:

— Allah bu kara günleri bana göstereceğine canımı alsa olmaz mıydı? Hanzâde, benim gözümün nuru! Yalnızlığımı bana hissettirmeyen sırdaşım, mihribanım! Ben ondan nasıl ayrılırım e kurban olduğum Allah?! Bu yavrumu düşman eline nasıl terkederim, Rabbim?!

Esan Devlet hanım, kızını teselli etmek için omuzunu sıvazlayarak:

— Kendine hâkim ol, yavrum! - dedi. - Kızınız sizden akıllı. Hanzâde begim her şeyi anladı. Problemleri gördü ve ağlayıp sızlasa da sonunda kabul etti.

Renkten renge giren Babür, Kasımbey'e baktı:

— Doğru mu yoksa bu? Hanzâde begim razı oldu mu?

— Evet, şehzâdem!

— İnanmıyorum!

Babür ellerini birbirine sertçe çarparak saraybânı çağırdı ve: - Hanzâde begimi çağır! - diye emretti. Sonra anası, büyük annesi ve Kasımbey'e bakarak:- Beni mazur görün. Hanzâde begimle yalnız görüşmek istiyorum! - dedi.

Onlar salonu terkettikten sonra yeşil yelek giymiş olan Hanzâde begim, üzgün bir çehreyle içeri girdi. Babür, bir süre onun gözlerine dikildi kaldı. Daha önceleri gülücükler dağıtan yanakları sararıp solmuş, dudakları pörsümüştü, ama çekik gözlerinde kesin bir kararlılık seziliyordu.

— Begim, sen.. Sen Şeybani-han'ın teklifini kabul etmişsin, öyle mi?

— Kabul etmeyip de ne yapayım?

— Benim mağlubiyetim yüzünden senin çaresiz kaldığın doğru, fakat kardeşiniz henüz hayatta. Ben esir düşmek istemiyorum. Nasıl olsa bir gün öleceğiz. Ecelimiz gelmemişse sizleri de alır çıkar gideriz. Şayet ecelim gelmişse hiç olmazsa elimde kılıcım ile öleyim. Ben öldükten sonra kabul edersen, senin bileceğin bir şey. O zaman kimse "Kendi canını kurtarmak için kızkardeşini kurban etti!" diyemez. Böylesine melametli bir ölüm benim için daha iyi. Kabul etme!

Hanzâde begimin gözleri yaşla doldu. Babür'ün savaşıarak düşman hatlarını yarıp çıkamayacağını biliyordu ve onun ölümü göze aldığı için bu şekilde konuştuğunu sezmişti. Bu mertliği ve manda yürekliği için Babür'ü canından aziz görüyor, kardeşini ölümden kurtarmak için kendini feda etmeyi göze alıyordu. Ama bu niyetini Babür'den gizlemek zorundaydı. Çünkü Babür kendini kurtarmak için bacısını kurban etti demelerinden korktuğundan ölümü böyle bir yaşantıya tercih

ederdi ve Hanzâde'nin niyetini öğrenmiş olsa zor kullanarak dahi onu bu işten vazgeçirirdi. O zaman da kurtuluş yolu büt-bütün tıkanırdı!

— Babürçan! Benim yüzümden vakitsiz ölümü göze alma. Ben, senin büyük bir geleceğin olduğuna inanıyorum. Senin gibi nadir kabiliyetlerin dünyaya az geldiğini başkaları bil-mese bile ben bilirim. Kendine dikkat et! Hiç olmazsa kendi kaderini bahtı kara ablanın kaderine benzetme!

— Neden öyle konuşuyorsun? Hepimiz bu geçici dünya-da misafiriz. Biz seninle kardeşiz!

— Ama ben kız olarak doğmuşum. Farkımız burda. Yaşım yirmibeşe girdi ve hep yalnız kaldım. Benim sevdiğim ki-şiyi kader bana çok gördü. Şans size yardım edip de Şeybani-han'ı yenseydiniz belki benim arzularım da gerçekleşirdi! Aca-ba o zaman benim şansım da açılır mıydı? Hayır, bütün ümit-lerim, kaderin acımasız çarkları arasında eridi gitti. Kaç gün daha dergâhınızda yaşlı bir kız olarak ömür süreceğim? Guru-rumu düşünmek zorundayım!

— Yoksa torun toslak sahibi bir yaşlıyı kendine münasip mi görüyorsun?

— Münasibini bulmaktan ümidimi kestim. Artık yaşlı genç farketmez.

— Bir zamanlar Oş'da bana neler söylemiştin? “Kalbine güven!” dememiş miydin? - Yoksa gönlün şu merhametsiz ha-na mı düştü? Geçen yıl bu adamın Zöhre hanıma nasıl insaf-sızlık yaptığını bir hatırla. Şimdi böyle bir adam için bizi bıra-kıp gidecek misin?

Hanzâde begim hüngür hüngür ağlamaya başladı:

— Ne yapayım? Başka çarem yok! Yok!!!

— Biz kardeşiz. Alnımıza ne yazılmışsa birlikte katlanınız! Bizden ayrılmayın. Gece düşman hattına saldıracağız. Hazırla-nın!

Hanzâde, yine erkekler gibi giyinip kardeşiyle beraber cenge girmeyi isterdi ve şu an düşman eline düşmektense elin-de kılıçla ölmek çok daha iyiydi. Birden kafasında bu fikir can-lanınca:

— Ne zaman?- diye sordu. Babür sesini alçaltarak:

— Bu gece! - dedi.

Hanzâde begim bu gece kardeşinin düşman elinde öleceğini önceden sezmiş gibi itiraz etti:

— Bu gece olmaz! Hayır, hayır!

Babür ayağa kalktı:

— Begim, bir kardeşin olarak sözümü dinlemezsən, padişah olarak verdiğim fermanı yerine getir!

Hanzâde cevap vermeden Babür'e yaklaştı ve başını onun göğsüne koyarak ağlamaya başladı. Babür'le bu şekilde vedalaşan Hanzâde, güya padişahın fermanına boyun büküyormuş gibi sessizce çıkıp gitti.

Gece yarısı Babür, Kasimbey, Kutluğ Nigar ve Ayşe hanım, Tahir'in karısı Rabiye ile birlikte otuz kırk kadar bey ve muhafızlar Şehzâde kapısında toplandılar. Sadece Hanzâde begim yoktu. Babür annesine onu yanında alıp getirmesini söylemişti.

Kutluğ Nigar hanım, hemen ağlamaya başladı. Onun bu hazin içli hıçkırıklarından Hanzâde begimin büyük annesiyle birlikte Çarreha kapısından çıkıp gittiği anlaşılıyordu. Çünkü Şeybani-han'ın karargâhı o taraftaydı. Acaba Hanzâde oradan çıkarak Şeybani-han'a mı gitmişti? Babür, yanındaki muhafızlara başını çevirip gözü Tahir'e takılınca:

— Çabuk Çarreha kapısına git,- dedi.-Hanzâde'yi bulup bulup benim emrimi ulaştır! Derhal buraya gelsin! O gelmediği sürece yerimizden kıpırdamayacağız. Bunu böyle anlatın!

— Şehzâdem!.. - Kasimbey Babür'e itiraz etmeye kalktı, fakat Babür ona kulak asmayıp tekrar Tahir'e emir verdi:

— Çabuk ol!

Şimşek gibi hareket eden atın nalları taşlara çarpıp kıvılcıklar çıkarırken, Çarreha kapısına ulaşan Tahir, tahterevana binen Hanzâde begimin süvarilerin koruması altında kaleden çıkıp gittiğini görünce geri dönmek zorunda kaldı.

Uzun süren muhasara, karşı tarafın ordusunu da perişan etmişti. Artık herkes bu savaşın bitmesini istiyor ve Babür'ün ablasının rıza göstermesi halinde barış sağlanacağına inanıyor-

du. Şu anda meşalelerin ışığı altında muhteşem bir tahterevana binerek kaleden çıkan Hanzâde begim, nedense hanın ordusuna barış güvercini gibi gözükmüş; uykudan uyanan askerler, bu barış güvercininin şerefine davul zurna çalmaya, gülüp eğlenmeye başlamıştı.

Geldiği yoldan tekrar yel gibi geri dönen Tahir, Şehzâde kapısına ulaştığında, gördüğü her şeyi Babür'e anlattı. Çarrehâ kapısı tarafında çalınan davul zurnanın, atılan nağaraların sesleri oraya kadar ulaşıyordu. Babür'e göre kızkardeşi evde kocayıp kalmaktan korkup, kardeşinin sarayında huzursuz günler geçirmekten bıkarak rahat yaşamak amacıyla Şeybanihan'a varıyordu.

— Dünyada sadakat diye bir şey yokmuş! - dedi elemli bir şekilde ve yanındakilere emir verdi:- Kapıyı açın!

Kapı yavaşça açıldı ve hendek köprüsü düşürüldü. Altı aydır dışarı adım atmayan süvari ve piyadeler, elleri yüreklerinde köprüden geçtiler. Etraf tehlike doluydu ve sanki her ağacın arkasında ölüm pusuya yatmıştı. Düşmanla karşılaşmamak için ıssız yollardan ilerleyerek dereler içinden yol aldılarsa da, hiç kimse karşılarına çıkmadı.

Semer kand kalesini çember altına alıp, altı kapısını çepeçevre saran düşman ordusu, sanki bütün dikkatini han karargâhından gelen davul zurna seslerine ve kaleden çıkan barış güvercininin tahterevanının ilerleyişine vermiş gibiydi. Halbuki Hanzâde begim hanın teklifini kabul ettikten sonra, Şehzâde Babür ve adamlarına dokunulmaması konusunda orduya ferman çıkarılmıştı..

Hanzâde begimin kardeşini bütün belalardan uzak tutmak için kendini feda ettiğini Babür bilmeseydi de, annesi Kutluğ Nigar hanım çok iyi biliyordu. Uzaktan gelen davul zurna sesleri düğün davulunun sesini hatırlattıkça, Kutluğ Nigar hanımın yüreği lime lime yarıyor, hüngür hüngür göz yaşı döküyordu.

Taşkent..

Onbeş yirmi yıldır bir nefeslik soğuk havasını teneffüs etmediği bu şehir, Semerkand'a nispeten sakin bir hayat geçiriyordu. Şehrin oniki kapısından sürekli insanlar girip çıkıyor; Bozsu ve Salar suyunun kenarında yer alan bahçelerdeki meyve ağaçları yağmur suyuyla yıkanmış gibi parlıyordu. Kiraz ve vişneler saplalarıyla vedalaşmaya hazırlanmış gibi kıpkırmızı bir renge bürünmüş; uzaklardan göze çalınan Çatkal dağlarının tepelerine kar düşmüştü.

Muhasara dehşetinden çıkan Babür, Taşkent'in dağlarından esip gelen serin rüzgarı yüzünde hissedip, geniş vadileri ve hazana dönmüş bağlarını görünce gençlik günlerini hatırladı. Onaltı yaşındayken Hadra'dan aşağı tarafta bulunan Hazreti Ukkâşe pınarından su içmişti. Kenar mahallelerindeki meşhur yay ve ok ustalarına altın bezekli "Keman-ı Şaşı" siparişi vermiş, Şeyhantahur'da gömülü dedesi Yunus-han'ın kabrini ziyaret etmişti..

Şu anda elli kadar bey ve muhafızıyla birlikte - ki kalanları Oratepe'de bekleyeceklerdi,- Beşağaç cümle kapısından girip, Karataş mahallesi boyunca ilerleyerek han sarayına doğru varırken, yanındaki Kasimbey birden asabileşti:

— Neden vali karşılamaya çıkmadı?

Babür, Taşkent hanının yeğeniydi ve önceki gelişlerinde vali onları şehir dışında debdebe ile karşılayıp doğruca hanın huzuruna götürmüştü.

— Bu defa tahtımızdan ayrılan mağlup insanlar olarak gelmekteyiz, Kasimbey efendi! - diye cevap verdi Babür üzgün bir gülümsemeyle.- Bu yüzden daha fazla bir ikram bekleme-yin!

Gerçekten de Mahmud-han'ın sarayında dahi oldukça soğuk kaşılandılar. Hatta özel muhafızlarının bile payitahta girmesine müsaade edilmedi. Babür, bunun Kasimbey'in gururuna dokunduğunu hissederek:

— Bizler Semerkand'da kesin öleceğimizi biliyor, bir kuruluş bekliyorduk, - dedi. - O korkunç günlere kıyasla şu saygısızlık bir hiçtir. Dün Oratepe'de bir beyt yazdım okuyayım mı?

— Memnuniyetle!

— Dinleyin:

*Devlet için kongilni zar etme
İzzet için özingni har etme!*

— Doğru buyurmuşsunuz, şehzâdem. Bu vefasız dünya için kahrolmaya değmez!

Aralarında geçen bu konuşma, her ikisini de teselli etmişti. Babür, hanın selamlığına doğru ilerlemeye başladı.

Elinde altın kabzalı hassası, sırtında zerdûz elbiseyle onları karşılayan saraybân, Mahmud-han'ın Şeybani-han tarafından gelen elçiyle toplantı halinde olduğunu söyleyince, Babür'ün kalbinde birden bir takım şüpheler uyandı. Kuşatmadan çıktıktan sonraki iki ay boyunca Oratepe'de halasının yanında kaldığı günlerde, Şeybani-han'ın Mahmud-han'a elçi gönderecek Mâverâünnehir'i bölüşme konusunda anlaşmaya çalıştığını işitmişti. Söylentilere göre Şeybani-han Fergana vadisini Taşkent hanına verip, Oratepe'yi kendisi almak istiyormuş. Eğer bu söylenti doğruysa, artık Babür'ün bu bölgede can güvenliği ciddi ölçüde tehike altındaydı ve Mâverâünnehir'den çıkıp gitmesi gerekirdi.

Bugün Taşkent'e gelmekten amacı, dayısını Şeybani-han'ın hile ve tuzaklarına karşı uyarmak ve onu bu baskıncılara karşı müdafaaya hazırlanmaya sevketmekti..

Selamlıkta epey bir süre bekledikten sonra yanına gelen saraybân, kendisini hanın huzuruna alıp götürdü. Salonun yuruk kısmında kıymetli taşlarla süslü satranç taşları göze çalırdı.

Şeybani-han'ın iri kıyım elçisi Canibek Sultan, hana tâzim kılıyordu. Hanın sarımtırak sakalını sıvazlayarak gülümsediğine bakılırsa, onun elçiyi satranç oyununda yendiği sezilmekteydi. Çok uzaklarda başına gelmedik külfet kalmayan yeğenin çıkıp huzuruna gelmesine rağmen, onun yüzüne bile bakmadan Şeybani-han'ın elçisiyle satranç oynayan Mahmud-han'ın bu davranışında bir esrarengizlik vardı. Evet, Mahmud-han, mağlup olan yeğenine itibar etmektense, galib Şeybani-han'ın elçisine şirin gözükmeye çalışıyordu. Bunu hisseden Babür, Canibek Sultan'a selam dahi vermedi ve hatta karşısındaki cansız bir duvarmış gibi davranarak dayısına hitaben:

— Han hazretleri! - dedi.-Ben, sizi düşmanlarınızın hilelerine karşı uyarmak amacıyla geldim!

Canibek Sultan'ın çıkıp gitmesini bekleyerek bir süre sustu. Mahmud-han, aradaki soğukluğu gidermeye çalışarak elçiye saygıyla selam verip, saraybâna onu dışarı çıkarmasını emreder bir nazarla baktı. Sonra Babür'ü simli minder üstüne buyur edip, sağ tarafından yer gösterdi.

— Hoş geldiniz, şehzâdem! Kendinizi paralamayın! Bu günler gelir geçer. Siz daha gençsiniz. On gülünüzden bir gülünüz henüz açılmamış.

— Benim güllerimin çoğu açılmadan soldu, hazretim. Kanadımın tekini Ahmed Tenbel, ötekini de Şeybani-han kırdı. İnşaaallah siz bu meş'um alevlerin ortasında kalmazsınız!

Mahmud-han, Babür'ün bu sözünden tamamen başka bir mana çıkarmıştı:

— Doğru, iki tarafla aynı anda düşman olmak iyi değil. Bu yüzden biz Tenbel'in değil, Şeybani-han'ın elçisini kabul ettik.

— Ama Tenbel'e nispetle Şeybani-han sizin için yüz kat daha tehlikelidir, hazretim! Çünkü Tenbel'e Fergana vadisi yeter de artar bile. Fakat Şeybani-han bütün Mâverâünnehir'i ele geçirmek istiyor. Hatta Horasan ile İran'ı bile zaptetmek niyetinde. Dikkat ederseniz kendisine “Halife-i rahman, İskender-i Sani” ünvanlarını almış. Şeybani-han İskender-i Zülkarneyn gibi bütün ülkeleri fethetmek, bununla dahi yetinmeyerek

cümle İslam âleminin dinî lideri, yani halife-i zamanı olmak istemektedir!

Mahmud-han, daha önce Şeybani-han'ın aldığı ünvanlardan amacının ne olduğunu pek anlıyamamıştı. Şimdi ise Babür'ün söylediklerinin tesiriyle bir süre düşündükten sonra elçinin sözlerini hatırlayarak:

— Bence Şeybani-han bize karşı sefer açmak istemiyor, - dedi.- Elçisinin söylediğine göre onlar önce Hisar'ı, sonra Horasan ve İran'ı ele geçirmek niyetindeler.

— Han hazretleri! Bunların hepsi sizi gaflete düşürüp, hazırlıksız yakalamak için uydurulmuş şeylerdir. Tarihi bir hatırlayın: Hangi fatih önce Taşkent ve Fergana'yı zaptetmeden Horasan ve İran'a yürümüştür? Çingiz-han mı? Hayır! Emir Timur mu? Hayır! Bilin ki, bütün Mâverâünnehir'i, Semerkand ve Taşkent'i, Fergana vadisini ele geçirip, sırtını onlara dayamadan Horasan ve İran'a karşı yürümek aptallıktır! Şeybani-han bunu bilmez mi?

Şeybani-han'ın Taşkent'e saldırma ihtimali Mahmud-han'ı bayağı endişelendirmiş, bu yüzden Issık Göl'den öte tarafta hükümdarlık yapan küçük kardeşi Alaçahan'ı onbeşbin kişilik ordusuyla birlikte yardıma çağırmişti. Şu anda yolda olan bu ordu, bir aya kalmaz Taşkent'e ulaşmıştı. Bunu haber alan Şeybani-han, endişeye kapılmış olacak ki, hemen kendisine elçiler göndererek uzlaşma teklif etmişti. Mahmud-han, Şeybani-han'ın kumandanlık kabiliyetini iyi biliyordu ve bu yüzden onunla bir savaşa girmek istemiyordu. Babür ise savaşa girmek için can atıyordu. Neden? Mahmud-han yeğeninin niyetini daha iyi anlamak için:

— Pekala, mirzam! - dedi.- Şeybani-han'ın bize savaş açacağı kesinleşirse ne yapmalıyız?

— Şeybani-han'a karşı olan bütün güçlerin birleşip ittifak sağlamaları şart.

Mahmud-han, çakır gözlerini Babür'e dikip, imtihan ediyormuş gibi süzmeye başladı.

— Sizle ittifak yapalım mı, mirzam?

— Sadece biz değil, küçük han dayım Alaçahan hazretleri, var ya!

— Evet, Alaçahan'ın kuvvetleriyle benimki birleşse otuz bin kişilik bir ordu meydana gelir. Sonra sizin ordunuzla da birleşince sayımız kaçaya ulaşır?

Babür'ün ikiyüzelli kadar askeri kalmıştı. Bunu iyi bilen Mahmud-han, onu gülünç duruma düşürmek amacıyla böyle bir soru yöneltmişti. Gerçekten de otuz bin ordusu bulunan bir han, bir avuç adamı kalan Babür'le ittifak yapar mıydı? Babür, Mahmud-han'ı kendisine yakın görüp bu sözü söylediğine utanmıştı.

— Hazretim, feleğin sillesi beni şimdi bu hale düşürdü. Ancak, biz, mağlubiyet zehrini içmeden önce zafer şerbetini de içmişiz. Bu yüzden size kalbimdekileri söyleme cesaretini gösterdim!

— Açık konuşmanız elbette makul. Peki mümkün olsa Şeybani-han'la yine savaşır mısın?

Mahmud-han'ın sorusunda “yenilen güreşe doymazmış!” der gibi bir alay seziliyordu.

— Savaşmak için haklı sebeplerim var. Çünkü bir defa yenildiysem, bir defa da yendim!

— Bak bu doğru işte! - dedi Mahmud-han. O an kafasından “Kardeşimle güçlerimizi birleştiresek, otuz bin kişilik ordu eder. Şeybani-han'la savaşarak tecrübe edinen yeğenimizi de ordunun başına geçirirsek, bu mangal yürekli yiğit onu yenebilir!” şeklinde bir fikir geçmekteydi.

Mahmud-han, oldum olası asker kabiliyetli biri değildi. Şayet Babür orduya kumanda eder de, Şeybani-han'ı yenerse, savaştan sonra askerler Mahmud-han'a değil Babür'e bağlanabilirler, o zaman da Babür Taşkent'i dayısının elinden çekip almaya kalkışabilirdi. Çünkü ordu kimin kumandasındaysa, hâkimiyet de ondadır sözü boşa söylenmemiştir!

Bunları bir çırpıda kafasından geçiren Mahmud-han, Babür'ü orduya kumandan tayin etme fikrinden vazgeçti. Sözü başka bir yana çekmek ister gibi:

— Zavallı Hanzâde begim.. Ne hallere kaldı öyle?- dedi.- Şeybani-han kurnaz'bir tilkiymiş. Hanzâde hanım, ana tarafından bizim evladımız. Baba tarafından ise Timurîlere mensup.

Şeybani-han, Hanzâde'yle evlenirse şöhretinin artacağını biliyor. Semerkand'da şaşaalı bir düğün yaparak evlenecekmiş.

Mahmud-han'ın konuşma tarzından Babür'ün ablasını kurban ederek kendisini kurtardığı şeklinde bir ifade seziliyordu. Babür, olayın başka şekilde geliştiğini anlatmak isterken, dayısı pek inanmamış gibi başını sallayarak:

— Çok ayıp oldu, mirzam, - dedi.- Hepimiz için kara bir leke bu!

— Felek benim başıma taç giydirmişti,- dedi Babür kendine hakim olmaya çalışarak.- Şimdi bu tacın yerinde ateşten bir çember var!. Her şeyden bıktım, han hazretleri! Artık her şeyden yüz çevirip gitmekten başka çarem kalmadı!

— Öyle söylemeyin, mirzam! Bundan böyle siz bizim aziz misafirimizsiniz. Ablam Kutluğ Nigar hanım sizi bekliyorlardı. Hanımınız Ayşe hanım da burdalar. Gidip onlarla görüşün. İstirahat edin. Yarın Şeybani-han elçisi şerefine şölen düzenleyeceğiz. Siz de katılın!

Babür, hanın huzurundan çıkarken yaptığı bütün konuşmaların boşa gittiğini, dayısının Şeybani-han'la savaşmaya cesaret edemeyip, işi sansa bırakmayı tercih ettiğini kesinkes anlamıştı. Payitaht avlusundan çıkıp Taşkent sokaklarında ilerlerken şehirdeki suskunluk, fırtına öncesi sessizlik gibi görüyordu. Yakınlaşan fırtınadan annesi ve karısını alıp götürmek amacıyla kadınların bulunduğu iç hareme doğru yöneldi.

Ayşe hanım, iki ay önce Taşkent'e gelmişti. Semerkand'da bebeğinin ölümü yetmiyormuş gibi, muhasara azabına dayanamayan taze gelin, armut sapı gibi inceli hastalanmıştı. Mahmud-han'ın sevgili hatunu Raziye sultan, kızkardeşine kendi kaldığı saraydan yer vermiş, en iyi doktorlara gösterip, tedavi ettirerek ayağa kaldırmıştı.

Babür, iyiliğe karşı nankörlük etmemek için, önce Raziye sultanın huzuruna girdi. Ayşe hanıma gösterdiği itina'dan dolayı teşekkürlerini arzettikten sonra karısını alıp Oratepe'ye gideceğini bildirdi. Lakabı "Karagöz begim" olan otuz yaşındaki bu güzel kadın, sürmeli gözlerinden ateş püskürerek:

— Şehzâdem! - dedi.-Ayşe hanımın sermesefil olmaktan bıktı. Artık onu bir yere bırakmayız.

— Alnımıza böyle yazılmışsa ne yaparsın, begim?

— Beni mazur görün, şehzâdem! Amma her koyun kendi bacağından asılır.

— Fakat gülü seven dikenine katlanmaz mı?

— Dikenine katlanır diyerek zavallı kızkardeşime bu kadar azap çektiirdiğin yeter. Armut sapı gibi incelmiş. Şimdi biraz kendine gelmişken yine yanınıza alıp perişan edeceksiniz!

Babür, bugün ufak tefek saygısızlıkları sineye çekmeye hazırlanmış olmakla birlikte, hanın alaylı ifadelerine ilaveten Karagöz begimin kahrılı sözleri sabrını büsbütün taşırılmıştı.

— Hanım hazretleri, amacınızı açıkça söyleyin. Şimdi siz kızkardeşinizi benden ayırıp almak niyetinde misiniz?

— Öyle bir şey demedim! Siz dahi bu perişanlığa bir son verin, şehzâdem. Artık Taşkent'te kalın!

Babür'ün "Size sığıntı olarak mı?" diyesi geldi, fakat yine kendine hakim olmaya çalışarak:

— Teklifiniz için teşekkürler, - dedi ve vedalaşarak çıkıp gitti. Aynı günü akşamı Ayşe hanımla yalnız kaldıklarında Raziye sultanın söylediklerinden hoşnut olmadığını belirtti:

— Karı koca arasına şeytan bile girmez derler. Onlar bizi bizim kadar bilmiyor olsalar gerek. Ama bu kadar karışmasalar daha iyi olurdu.

— Amma ben ablama her şeyi anlattım, mirzam!

— Karı kocanın hiç kimseye açmamaları gereken sırları olmaz mı?

Ayşe hanımın önceki utangaçlığından eser kalmamıştı. Ablası gibi o da Babür'e sert çıktı:

— Benim ablamdan saklı gizlim yok, şehzâdem! Bir zamanlar Babür'ü yücelterek "hazretim" diye hitab eden Ayşe hanımın Mahmud-han gibi kibirlenerek kendisine "şehzâde" diye hitap etmesi de bir tuhaftı. Babür alaylı bir şekilde sordu:

— Yani şimdi size ben değil, ablanız lazım öyle mi?

— Niye öyle söylüyorsun? Ben hâlâ sizin nikahlınızım!

— Öyleyse seni burdan alıp götüreceğim. Yol hazırlığına başla!

Yol meşakkatine bir türlü dayanamayan Ayşe hanım asabileşti:

— Yine Oratepe'ye mi? O yolları düşündükçe içim bir tuhaf oluyor. Hazretim, ben bu yollarda hastalandım! Semerkand'a bir deri bir kemik varmasaydım, biricik yavrum ölmeyecekti ve şimdi bir yaşına girmiş, pati pati yürüyecekti.

Altı aylık bebekken ölen kızını hatırlayan Ayşe hanımın gözleri yaşardı. Babür de birden soğuk ölümün nefesini yüzünde hissetmiş gibi içi burkuldu.

— Ecele çare bulunmazmış, hanım. Fakat ondan da öte, ne güneşler doğar, ne güneşler batarmış. Yaşımız henüz genç olsa bile bunların hepsini gördük. Ölmez sağ kalırsak aydınlık günlere yine ulaşır, yine çoluk çocuğa karışırız. Şu zor günlerde birbirimizi terketmeyelim. Benimle gelin.

— Beraber olduğumuz günler yüzüme baktınız mı, şehzâdem? Sürekli saltanat işleri, seferler, savaşlar.. Ben sizin derdinizden böyle perişan oldum. Siz ise aylarca beni görmediğiniz halde özlemediniz bile.. Belki beni kendinize münasip görmüyorsunuz değil mi? Sevmediğiniz bir kadının size ne gereği var?!

Babür, karısına karşı hiçbir istek duymadan geçirdiği günleri hatırladı. Esasen şu anda onu beraberinde götürme isteği de onu sevdiğinden veya onsuz yaşayamayacağından değil, belki sadece yakınlaşıp gelen tehlikeye karşı onu daha emin bir yere götürme arzusundan kaynaklanıyordu.

— Hanzâde begimi düşmana kaptırdığımız yetmiyor mu?- dedi Babür.- Bunun verdiği utanç bana zaten yetiyor, hanım! Şimdi seni bu tür belalardan uzağa alıp götürmek istiyorum!

— Şu anda benim için Taşkent'den daha emin yer yok!

— Bana inan, bunların hepsi geçici bir rahatlık. Çok geçmeden Şeybani-han buraya da bastırıp gelecektir.

— Ben ablamın kanadı altındayken hiçbir şeyden korkmam. Dergâhınızda ölümün eşiğine yaklaşmış vaziyette buraya geldim ve şimdi de bayağı düzeldim.

— Benim dergâhımda zor günler geçirdiğiniz doğru. Fakat iyi günlerimiz de oldu! Elinizi biraz vidanınıza koyun!

Ayşe hanım, nedense bütün dertlerinin debrendiği şu günlerde geçmişten tatlı hatıralar aramaya çalıştıysa da, ağız tadıyla geçirdiği bir gününü dahi hatırlıyamadı.

— Kapınızda ne zaman ağız tadıyla bir gün gördüm, şeh-zâdem! Hep sefer, hep tehlike! Ve sürekli horlanma!

Babür hanımından böylesine şefkatsiz sözler beklemiyordu. Ona Semerkand'da ilk kurtardığında “kurtarıcımıza” diye yazıp hediye göndermemiş miydi? Daha sonraki zaferi karşısında “gurur duydum” diye kulağına fısıldayan kimdi? Babür bunları hatırlayınca karısına şaşkın nazarlarla bakıp:

— Demek hepsini unuttunuz?! - dedi.

— Hayır! Gördüğüm azap ve işkenceyi ömür boyu unutamam ben!

— Sadece azap ve işkence mi?

— Yetmiyor mu? Eğer onlar yetmiyorsa horlanıp ağlatıldığım günleri hiçbir zaman unutmam! Artık kalan ömrümü ablamın dizinin dibinde rahat geçirmek istiyorum. Perişanlığa paydos! Horlanmaya hayır! Ben de padişah kızıyım!

Babür, altın kemerine bağladığı deri torbasını titrek elleyle açıp bir şeyler aradı fakat bulamadı. Sonra hiçbir şey söylemeden dışarı çıkıp mülazımlarının bulunduğu eve doğru yürüdü.

Destar ağası ertesi gün yapılacak kabul merasimi için Babür'ün pahalı giysilerini sandıktan çıkarıp düzeltmekle meşguldü. Altınlar ve kıymetli mücevherlerle süslü elbiseler, biraz önce Ayşe hanım ve ablasından işittiği zehirli sözlerin tesirini daha da artırıyormuş gibi geldi. Bu yetmiyormuş gibi Kasimbey de gelip bir takım şikayetlerde bulundu:

— Hanın saraybânı ertesi günkü kabul merasiminde Canibek Sultan'ı sizden daha yükseğe oturtmak niyetindeymiş! Bu ne densizlik? Siz bir padişahsınız! Yoksa bir çöl beyini sizden daha mı üstün tutuyorlar?

Kasimbey, hâlâ kendini Babür'ün saraybânı olarak görüyor ve onun şan-ı şevketini gözetmeyi kendine bir vazife sayı-

yordu. Zaten han dayısı bugün Babür'ü kabul ettiği salonda Şeybani-han'ın elçisi olan bir sahralıyla satranç oynarken ona yeğeninden daha fazla itibar etmemiş miydi? Bir gün zarfında bu kadar horlanma!. Yarın bir gün bunun gibi horlamaların tekrarlanacağı muhakkak. Bütün bunlara artık tahammül edemeyeceğini anlayan Babür:

— Hayır! - dedi. - Hepsinden geçtim! Cenab-ı Kasimbey, ben artık padişah değilim! Bana han kabul merasimi gerekmez! Yeter! Atın hepsini!

Babür, destar ağasının elindeki mücevher kakmalı pahalı elbiseleri yolarcasına alıp yere attı. Bu tarafta mücevher ve yakutlarla süslü şahane kavuk duruyordu. Babür, bir zamanlar Ayşe hanımın hediye ettiği ve şimdi kavuğu süslemekte olan iki küçük mücevheri yolup, kavuğu kapıya doğru fırlattı. Yerde yuvarlanan kavuk, kapı eşiğine yapıştı kaldı.

Telaşa kapılan Kasimbey, elini Babür'ün omuzuna koyarak:

— N'oldu size, şehzâdem? N'oldu size?- diye sordu.

Babür, beti benzi solmuş bir halde, derin bir iç geçirdi.

— Artık kalan günlerimi bir derviş gibi geçirmeye karar verdim! Kasimbey efendi! Anneme söyleyin! Ben şimdi Oratepe'ye gidiyorum! Yüz serçeye bir kesek! Tac-u taht davasından vazgeçtim! İsteyen peşimden gelir! Gelmek istemeyenler gidebilirler!

Babür, kavuktan yolup avucunda tuttuğu iki mücevheri sıkarak payitaht avlusuna çıktı. O an "Sevmediğiniz karınız size ne gerek?" şeklindeki sözler beyinde yankılanmaya başladı. Gerçekten yıldızları bir türlü barışmayan karısını bırakıp gitmesi gerekmez miydi? Ne var ki bu kadının şimdi dili bir karış dışarda böylesine merhametsiz sözler söyleyip "bir tatlı gününü görmedim!" demesi, Babür'ün kallbindeki yaraya tuz basmaktaydı. Kendi odasına girerek defter ve kağıtlarının saklandığı sandığı açıp bir zamanlar Ayşe hanımın üzerini ipekle işlediği keseyi buldu. Yıllar içinde kesenin beyaz kumaşı sararmış, rengi uçmuş, ama kırmızı ipekle işlenen "Kurtarıcımıza" yazısı dün yazılmış gibi tazeliğini koruyordu. Babür elindeki mücev-

herleri kesenin içine koyup Ayşe hanımın yanına vardı:

— Hanımefendi, siz beni kurtarıcı kabul edip bu mücevherleri “tahta çıktığında kavuğuna işletsin” diyerek vermişsiniz. Şimdi benim tac-u tahtım yok. Padişahlık davasından da tamamen vazgeçtim. Bir derviş gibi başımı alıp dağlara çıkacağım. Siz padişah kızısiniz.. alın mücevherlerinizi!.. Belki başka bir kurtarıcınıza hediye edersiniz!.

Ayşe hanım, keseyi alırken ızdırap içinde söylenmeye başladı:

— Beni bırakıp gitseniz bile icazet verin!

— Bu kadar mı? Ayrılmak mı istiyorsunuz?

— Evet! Ayrılacağım!

— Madem öyle, bugünden itibaren benim karım değilsin!

Başın açık! Şeriat gereğince seni üç talakla boşuyorum!

Oratepe'nin güneyindeki Türkistan sıradağlarının eteklerinde bahar biraz geç gelirdi. Nisan ayının sonlarına doğru tarlalar sürülmeye başlanırdı. Karlı Piryeh tepesinin eteğindeki dört tarafı yüksek tümseklerle çevrili ve hep rüzgarlı Dehkat köyünde ise kayısılar Mayıs ayı içinde tomurcuk çıkarırlardı.

Köyün gün batımı tarafında yüksek tepeliğe çıkan dik bir yol ve yol sonunda tümsek vardı. Tümsek öylesine yüksekti ki, onun tepesinden bakıldığında, köy çukur bir çanağın içine yerleşmiş gibi görünürdü.

Tahir, tümsekten yukarıda yer alan düz tarlada yalın ayak vaziyette öküz koşup toprak sürmekle meşguldü. Semerkand'dan Tahir'e katılıp muhafız olarak gelen tek kulağı kesik Mamat ise henüz sürülen tarlaya tohum saçıyordu. O da Tahir gibi yalın ayaktı ve iç donunun paçalarını diz kapağına kadar kıvrırmıştı. Onların daha gerisinde de Dehkatlı üç dört Tacik köylü tohum ekmekle meşguldüler. Toprak yumuşak, hava güzel, çalışmak daha bir güzeldi. Bu yüzden herkes neşeliydi. Uzun zamandır rençberlikten uzak kaldığından toprağı özlemiş olan Tahir, bir yandan zevkle çalışırken, bir yandan da yanık bir türkü tutturmıştı.

Tümsekten yaya yürüyerek gelen Babür, dağda koyun güden, tarlada çift süren genç yaşlı insanları seyrederken bir şeye şaşırıp kalmıştı. Çizmeler dağlarda pek dayanmadığı için herkes yalın ayaktı. Üst başları perişan olan bu insanlar, huzur içinde karınlarını doyurdıkları zaman zevklerine diyecek yoktu.

Babür, bir an kendini bu gençlerle kıyasladı. O da güçlü kuvvetli, yirmi yaşlarında aslan gibi bir delikanlıydı ve köylü

gençlerden aşağı kalır yanı yoktu. Ama o neden bu kadar üzgündü? Bu ulu dağların bağrında tabiatla iç içe yaşayarak neden gür bir kaynak gibi çağlamıyordu?

Mesele dönüp dolaşıp yalın ayak yürüme noktasına gelince, Babür, ağdarma çizmesini çıkarıp, çitin üzerine koydu ve henüz sürülmüş tarlada çıplak ayakla yürümeye başladı.

Toprak pamuk gibi yumuşaktı ve burcu burcu baharın tatlı kokusunu üflüyordu. Babür, birden Adem'in topraktan yaratıldığını hatırladı.

Babür'ün muhafızları ve köylüler, onu yalın ayak yürürken görünce önce alay edip güldüler. Sonra onun çizmelerini çıkarıp çit üzerine koyduğunu ve yalın ayak aşağı doğru gittiğini seyrederken şaşırdılar.

Tümseğin ufak taşları Babür'ün ayaklarına batıyor, dik yerlerden inerken sivri taşlar çakır diken gibi parmaklarını yırtıyor, ama Babür dişini sıkıp yürümeye devam ediyordu. Yolun yarısına vardığında, Tahir'in çizmelerini elinde tutarak peşinden geldiğini farketti.

— Şehzâdem, çizmelerinizi giyin! Durun. Bu taşlar ayaklarınızı kesmesin!

Bir an duraklayan Babür, Tahir'in tabanı simsiyah olmuş ayaklarına baktı:

— Senin ayağınızda yara yok değil mi?

— A şehzâdem, bizler alışkınız!

— Ben de alışmak istiyorum.

— Neden?

— Sizlere imreniyorum,- diye cevap verdi Babür yoluna devam ederek. Tahir, onun hemen peşinden yürüyordu.

— Şehzâdem, padişahın uşağına imrenmesi mümkün değil.

— Siz de bana inanmıyorsunuz değil mi? Taşkent'de padişahlık davasından vezgeçtiğimi söyledim ya!

Gerek Kasimbey ve gerekse diğer beyler ve muhafızlar, bu olaya karşılaştığı acı üzerine söylediği bir söz gözüyle bak-

tıkları için, ikiyüz elli asker ve anası Kutluğ Nigar hanım Babür'ün peşinden Dekkat'a gelmişlerdi.

Tahir derin bir iç geçirip:

— Şehzâdem, ben size kendimden daha fazla inanırım,- dedi.- Ama sizin padişahlık derdinden kurtulmanız mümkün değil.

— Neden? Şehzâdelerden tac-u tahtsız ölenler yok mu sanki?

— Var ama siz onlardan değilsiniz.

— Ama ben tac-u tahtın vefasız olduğunu bilenlerdenim. Şah Cemşid ve İskender Zülkarneyn gibi padişahlar yıgıdıkları bütün malı mülkü bırakarak bir kat kefenle mezara gömülmediler mi?

Tahir, şu yakınlarda dağın arka taraflarında yer alan Abdurdan köyüne gidişlerini hatırladı. Babür'ün tac-u tahttan vazgeçişini ciddi bulmasa da, Cemşid dilinden Tacikçe bir şiir yazıp çeşme taşına işlettiğini düşündü. Bu dörtlüğün bir beyti hâlâ aklındaydı:

*Giriftem âlem be merdî-u zor
Ve likin nehurdemhâ hûd be gôl²⁸*

Dünyayı fetheden cihangirlerin tahtları dahi emanetti ve kendileri öldüğünde saltanatları da sona eriyordu. Fakat şairin hikmetli sözleri asırlar geçmiş olmasına rağmen varlığını sürdürüyordu. Hal böyleyken kalan ömrünü şiire adasa daha iyi olmaz mıydı?

— Bence makul, ama beyler sizi kendi halinize bırakmazlar,- dedi Tahir.

28- Dünyayı mertlik ve bilek gücümüzle aldık; ama kendimizle birlikte mezara alıp götürmedik.

Babür'ün 1502'de taş kazıdığı bu satırlar aradan 452 yıl geçtikten sonra, 1954 yılında Tacik ilim adamı A. Muhtarov tarafından Abdurdan köyünde bir kuyunun yanında bulundu. Bu taş şu anda Düşanbe müzesinde saklanmaktadır.

— Beylere icazet veririz, giderler.

Babür bu sözlerinde samimi olduğunu göstermek istiyormuş gibi yine yalın ayak taşlar üzerinde sekerek yürümeye başladı. Ancak, onun sivri taşlar üzerinde yürümekte zorluk çektiği adım atışından belli oluyordu. Tahir peşinden gelerek:

— Şehzâdem, çizmelerinizi giyin,- dedi.- Yalın ayak yürümeye heveslenmeyin. Allah hiçbir zaman sizi buna mecbur etmesin!

— Neye mecbur etmesin?

— Yani yalın ayak yürümeye!

— Tuhaf! Yalın ayak yürüyenler Allah'ın kulu değil mi?

Tahir cevap veremedi. O, padişahla muhafız arasında dağ gibi mesafe olduğunu biliyor, Babür'ün bu duvarı ortadan kaldırmak istediğini seziyordu. Ona göre Babür padişahlık sevasından vazgeçtiği için kendini düşünmeye vermişti ve yukardaki konuşmalarının sebebi de buydu.

— Şehzâdem,- dedi.- Eğer şairliği padişahlığa tercih ederseniz, o zaman dahi çoluğumla çocuğumla âsude bir yerde çiftçilik yapar, size bağlı olarak ömrümü doldururum. Fakat bu mümkün değil..

Babür, çizmelerini Tahir'in elinden aldı.

— Siz geri dönün,- dedi Tahir'e.- Fakat konuştuklarımız aramızda kalsın. Sonra yine bu mevzuyu görüşürüz. Gidin şimdi!

Tahir tümseğe çıkarken, Babür'ün onu kendisine yakın görerek böyle tuhaf meseleler konuşması hoşuna gitmiş gibi gülümsedi. Ne var ki, Babür bir köşeye çekilip miskin miskin hayat süreceği biri değildi. Yalın ayak yürümeyi öğrenmeye çalışması ise ona göre sadece şairliğin bir ince ruhluluk örneğiydi.

Tahir, tümseğin tepesine ulaştığında dönüp arkasına baktı. Babür, hâlâ çizmelerini elinde tutarak aşağı doğru inmekteydi. Onun inatla yürümeye çalışmasına bakarak "Ama sözünden dönmemek gibi bir huyu da var!" diye geçirdi içinden.

Babür, ayağının bir iki yerinin hafifçe kesilip acıdığını hissetmesine rağmen, dişini sıkarak köyün öte tarafındaki çeşmeye kadar yürüdü. Çeşmenin berisinde yumuşak topraklı keçi yolu vardı, ama köylüler kendisini yalın ayak yürürken görürlerse çeşitli dedikodular çıkarabilirlerdi. Ona evini veren köy kethüdası, bey ve muhafızlar, "Mirza hazretleri" diye hitap ediyorlar, saygıda kusur göstermiyorlardı. Şayet Babür'ü yalın ayak yürürken görürlerse, sıradan birinsana saygı gösterdikleri duygusuna kapılıp üzülebilirlerdi. Bu yüzden köy ileri gelenlerinin bulunabilecekleri yerlerde çizmelerini giyiyor, daha sonra tekrar çıkarıyordu. Fakat bir süre sonra keskin sivri taşlar, batan dikenler arasında yürüye yürüye tabanları nasır bağlamış ve yalın ayak yürümek kendisi için problem olmaktan çıkmıştı.

Dehkat'dan üç dört çağırım aşağıda, Karezav denilen büyük uçurumlar altından, insanı sürükleyebilecek kadar güçlü Aksu nehri kütür kütür sesler çıkararak akıyordu. Nehrin sağ kıvrımında bir yerde karşı tarafa geçmeye elverişli bir geçit vardı.

Dağ kenarındaki keçi yolunu takip ederek köknarlar arasından ilerleyen Babür, öğleye doğru geçide ulaşmıştı. Geçitten geçerken nehrin öte tarafından kendisine doğru gelen yirmi kadar silahlı süvariyle karşılaştı. En öndeki, safran çakmanlı ve kırmızı börekli Kasımbey'di. Arkasından gelen muhafızlar da tanıdık simalardı.

Babür, yalın ayak yürüdüğünü göstermemek için yolun kenarına kıvrılıp, yüksek bir köknar ağacının gölgesine oturdu. Fakat bu arada Kasımbey onu görmüştü. Geçitten geçerken karnına kadar suya batan atından atlayarak, dizginleri muhafızlardan birine verip büyük bir tâzimle saygısını izhar ettikten sonra Babür'e yaklaştı ve titrek bir sesle:

— Şehzâdem, bir kaşık kanımdan geçin! - dedi. - Yine kötü bir haber!..

Babür'ün aklına ilk gelen isim Taşkent oldu. Çünkü Kasımbey üç aydır oralarda dolaşıyordu. Bildiği kadarıyla dayısı

Mahmud-han Şeybani-han'ın elçisi şerefine ziyafetler verip, sonunda onlarla anlaşma imzalamıştı. Bu anlaşmaya binaen Mahmud-han Oratepe'yi almış, Şeybani-han da asker kaldırıarak Hisar'a doğru sefere çıkmıştı. Fırsattan faydalanan Mahmud-han kardeşi Alaçahan'la birleşerek Fergana vadisindeki Ahmed Tenbel'e karşı savaş açmıştı. Amaçları vadiyi Tenbel'in dinden alıp Taşkent hanlığına ilhak etmektir. Şeybani-han, başlangıçta bu görüşe katılmıştı. Acaba şimdi sözünden mi dönmüştü?

— N'oldu, anlat!

— Şeybani-han iğrenç bir şekilde sözünden dönmüştür, şehzâdem! Dayılarınız Fergana vadisinde altı ay boyunca Ahmed Tenbel'i muhasara altına aldılar, ama onu yenemediler ve pek çok zayıat vererek güçlerinin büyük bir kısmını kaybettiler. İşte bu sırada Şeybani-han anlaşmayı bozarak ordusuyla dayılarınızın peşine düşmüş. Önlerinde Ahmed Tenbel'in, arkalarında da Şeybani-han'ın ordusu! Dayınız bu iki kuvvet arasında tarumar oldu! Şeybani-han onu esir aldı!

Babür, birden ayağa fırladı.

— Ya Allah! Taşkent de gitti mi?

— Ah, sormayın, şehzâdem! Taşkent'de iki bin savaşçı vardı. Ayrıca altı ay yetecek kadar da erzak! Dayınız kaleyi tahkim edip direnebilirdi. Ama esir düşen dayınız çok utanmazca bir iş yaptı. Şeybani-han kendisini öldürmek istediğinde "Beni affedin, ne isterseniz yapayım!" demiş. Bunun üzerine Şeybani-han ondan Taşkent'deki askerlerine ferman yazıp göndermesini ve kaleyi savaşız teslim etmelerini istemiş. Ayrıca hazine ile haremın kalede kalmasını şart koşmuş. Canı tatlı geldiği için Mahmud-han bu şartı kabul etmiş!

— Yoksa bütün harem Şeybanilerin eline mi geçti?

— Evet, şehzâdem! Galipler korumasız kalan kalede üç gün boyunca yağma yaptılar. Dayınız Mahmud Han'ın en güzel kızkardeşi Devlet begim, Şeybani-han'ın oğlu Timur Sultan'ın haremına üçüncü hatun olarak girmiştir! Elli üç yaşına gelen Şeybani-han da Mahmud-han'ın on altı yaşındaki güzel,

kızı Moğol hanımı nikahına almıştır! Mahmud-han'ın sevgili karısı Raziye sultan daha önce elçi olarak gönderilen Canibek'e hacana olarak verilmiştir! Geçen sene Hanzâde hanım için bize demediğini koymayan Mahmud-han, şimdi sevgili karısını, kızını ve kız kardeşini kendi canını kurtarmak için peşkeş çekmiştir ve bu da halkın nefret etmesine yol açmıştır!

Babür, birden Ayşe hanımı hayalledi. Ondan ayrılmış olsa bile, bir zamanlar ilk göz ağrısı olarak nikahına aldığı karısının Şeybani-han'ın haremine düşmüş olması ihtimali tüylerini diken diken ediyordu. Ablası Hanzâde hanımın Şeybani-han'ın haremine düştüğü yetmiyor muydu?

Babür, Kasimbey'e dehşet dolu gözlerle baka kaldı:

— Yoksa Ayşe hanım.. Ablama kuma mı edildi?

— Hayır, şehzâdem! Nasıl söyleyeyim bilmem ki, Ayşe hanım Şeybani-han'ın elli beş yaşındaki amcası Koşkınçı-han'a ikinci karı olarak verildi!

Babür, yüzünü elleri arasına alarak bağırdı:

— Bu ne rezalet! Bu ne utanmazlık!

Kara gözlerinden kıvılcımlar saçarak Babür'e o acı sözleri söyleyen Raziye sultan, bugün Canibek'in kucağında! Bu iri yarı bey, Mahmud-han'ın sarayında elçi olarak bulunduğu günlerde padişahla satranç oynarken onun karısına da göz koymuş olabilirdi. Ya peki Ayşe hanım?

Kasimbey, titrek ve elemli bir sesle konuşmasını sürdürdü:

— Keşke Mahmud-han bunca yüzüzlükten sonra sağ kalsaydı!

— Dayım öldürüldü mü?

— Şeybani-han birinci seferinde onu öldürmemişti, fakat öldürmekten bin beter edip Mâverâünnehir sınırlarından dışarıya, Altay taraflarına sürgün etmişti. Buna çok içerleyen Mahmud-han, oralarda kendisine taraftarlar bulmuş. Bir ordu toplayarak Ceyhun boylarına geldi. Hocend yakınlarında meydana gelen savaşta Şeybani-han'a ikinci defa mağlup oldu ve iki oğlunu da acımasızca katletti!

— Ya Allah!.. Ya Rab!

Bir zamanlar Babür'e acımayıp, elem üzerine elem tattıran yakınlarının takdiri ilahi tarafından bu şeklide cezalandırılması onu karabasan gibi sıkıp halsizleştirdi. Onlara ne kadar kırılmış olursa olsun, yine de bu denli ceza görmelerini istemezdi.

Babür'ün renginin attığını, yüz çizgilerinin titrediğini gören Kasimbey, ona kötü haberi getirdiği için tekrar özür dile-di ve öfkesini biraz yatıştırmak için bir çare bulmaya çalıştı:

— Şehzâdem, hadi oturun da merhumun ruhuna biraz Kur'an okuyalım!

Dizlerinin bağı çözülen ve ayakta güçlkle duran Babür, köknar gölgesindeki yerine tekrar oturdu. Kasimbey'den sonra diğer muhafızlar da birbiri ardından Babür'ün karşısına diz çöktüler. Kasimbey, yanık sesiyle uzun uzun Kur'an okudu. Derya gibi âhenk içinde kulağına çalınan bu âyetler, Babür'e bu dünyanın geçiciliğini, geçen her dakikanın geri getirilemeyecek bir nimet olduğunu hatırlatmıştı. Kendi hayatının da bir ganimet olduğunu düşünerek, sinirlerine hâkim olmaya çalıştı. Sonra donunun eteklerini koncuna sokarak çizmelerini giydi. Tilavetten sonda Kasimbey muhafızlarına geride beklemelerini işaret etti. Onlar uzaklaştıktan sonra Babür'e yaklaşarak yavaş bir sesle:

— Şeybanizâdeler zafer sarhoşluğundan çıkıp Andican'a göz dikmişler, - dedi. - Baskıncılar bugün yarın Oratepe'ye de gelirler. Artık buralarda dolaşmak tehlikeli, şehzâdem. Dağı geçip Hisar'a varmamız lazım.

Hisar padişahı Hüsrev-şah, tahtı Babür'ün amcazâdesi Baysunkur Mirza'dan çekip almış, başka bir Timurzâde ona talip olmasın diye de Baysunkur'un gözlerine mil çektirip kör etmişti. Bunu hatırlayan Babür:

— Yağmurdan kaçarken doluya tutulmanın ne gereği var, Kasimbey efendi?- dedi.

— Benim amacım başka, şehzâdem. Ben geçen yıldan bu yana Hisar'daki beylerle gizli gizli görüşmekteyim. Pek çoğu

Hüsrev-şah'dan memnun değilmiş. Hüsrev-şah, aslen muhafız kökenli, aslı olmayan birisi. Tahtta oturmaya hakkı yok. Gidersek en iyi beyleri sizin tarafınıza geçecekler.

— Yine taht kavgası mı? Hayır, Kasımbey efendi! Bu kavgalar canıma yetti! Artık sakın bir köşe, dervişâne bir hayat, şiir yazarak geçireceğim günler.. İşte istediğim tek şey bu!

Kasımbey, başından beri bakışlarını Babür'ün çıplak ayaklarından kaçırmaya çalışmıştı. Onun çıplak ayakla yürümesi yüreğini bayağı burkmuştu.

— Şehzâdem, bizi de düşünün. Biz, size sadık iki yüz elli kadar insanız. Beyiyle, muhafızıyla, askeriyle size baht dileyip, öncekinden daha yüksek mertebelere ulaşacağınıza inanıp, dağ başlarında perişan vaziyette dolaşmamız niçin?

Kasımbey, diliyle dişi arasında, "Gerçekten derviş olmak istiyorsanız bunca beyin ve askerin ne gereği var? Niye onlara izin vermiyorsunuz?" demek istiyordu.

— Getirdiğiniz kötü haberler karşısında kalbim lime lime olmuşken ağır bir söz sarfettiniz, Kasımbey efendi!

— Küstahlığım için beni bağışlayın!

— Yo.. siz haklısınız. Sizin gibi sadık kişilerin durumunu da göz önünde bulundurmam gerek. Doğruyu söyleyin Kasımbey efendi: Hüsrev-şah sizi hizmetine davet etti mi?

— Etti. İki defa özel bir adamını gönderdi.

Babür, Kasımbey'in mertlik dolu çehresine, kırk yaşına varmamış olmasına rağmen tek tük ak düşmüş gür sakal ve bıyıklarına üzgün bir nazarla baktı.

— Sizden ayrı kalmak benim için son derece zor!

— Babam öldükten sonra bana bir baba gibi davrandınız. Sizden gördüğüm sadakat ve iyiliği şu ana kadar hiçbir beyden ve kimseden görmedim!

— Beni mutlu ettiniz, şehzâdem!

— İyiliklerinizin hatırı için size izin vereceğim. Pekala, Hisar'a gidin! Ben kendimi padişahlık zincirinden büsbütün halas kılmaya karar vermiş bulunuyorum, Kasımbey efendi. Bu zin-

cirin bir ucu tebaya bağlıysa, diğer ucu padişaha bağlıymış! Dolayısıyla tabilerini bu zincirden boşatmayan padişah kendisini de kurtaramaz. Ben, artık şu tabiatın bağrında zincirsiz yaşamaya karar verdim. Size izin! Diğer bey ve muhafızlar da vakti saati gelince icazet alacaklardır!

Babür, Kasımbey'le vedalaşmak için ayağa kalktı. Semerkand'da sevgili ablasından, Taşkent'de karısından ayrılan, bugün ise duyduğu birbirinden korkutucu haberlerden sonra en güvendiği adamından ayrılmaya mecbur kalan Babür, her ne kadar kendini tutmaya çalıştıysa da, dizlerinin bağı çözülüp bacakları titremeye başladı. Kasımbey, onu kucaklayıp vedalaşırken gözlerine boncuk boncuk yaş akıtıyordu..

Babür, kalbini elem ateşiyle yoğuran ağır duyguları vadilere saçsa veya onları satırlara yansıtırsa, kendini biraz hafifletmiş hissedecekti.

*Ne yerde sakın öley? Ne kıley? Kayan keteyn?
Ne deyrdin eşiğim açılır, ne mesciddin
Nece eşikden eşikke geda kebi yeteyn?!²⁹*

İç i yana yana yazdığı bu satırlar, kalbindeki ateşi biraz olsun söndürüyor; dünyada bütün kapıların yüzüne kapandığını, tek açık kapının şiir kapısı olduğunu düşünüyor ve bununla teselli buluyordu. Kalbinde henüz keşfedilmemiş güçler olduğunu, ablası Hanzâde hanımın kendisiyle vedalaşırken “Sizin bulunmaz kabiliyetleriniz var, bunları boşa harcamayın!” şeklindeki sözlerini sık sık hatırlıyordu. Dün Aksu boyundaki köylerden birinde düğün vardı ve düğünde genç bir hânende, büyüleyici sesiyle Babür’ün “Kalbimden başka vefakâr yar bulmadım” diye başlayan gazelini şarkı olarak okurken, kendisi bir köşede oturup dinlemişti. İşte o an kalbindeki en güçlü hisler cûşa gelmiş ve su yüzüne çıkmaya hazırlanmış gibiydi. İçindeki bu güç, Dehkat’ın doğu tarafında yer alan üç bin arşın yükseklikteki Asman Yayla dağının içinden atılıp çıkan mucizevi bir kaynağı hatırlatıyordu. Derelerde, dağ yamaçlarında bir çok kaynak vardı. Fakat böyle bir dağın yüksek bir tepesinden yeri yarıp şakırdayan güçlü bir kaynağa Babür ilk defa rastlıyordu.

29 - Nerede sakın ölem, ne edem, nere gidem

Ne havradan kapım açılır, ne camiden

Kaç kapıdan kapıya dilenci gibi gidem?

Güneyde yaz kış karı eksik olmayan yüksek Piryeh tepesi parlayıp duruyordu; fakat onunla Asman Yayla'sı arasında sayısız derin dereler, birçok tümsekler vardı. O tepeden fıksıran bu kaynağın Asman Yayla'sına ulaşıncağa kadar, aradaki çukurlardan ve direk boyu yüksekliğindeki tümseklerden aşağı düşerek tekrar yüksek dağa varması gerekiyordu. Peki, acaba bu kaynak bunca gücü nereden alıyordu? Onu bunca yüksek bir yere tırmanmaya, sonra kayalar arasından fışkırıp çıkmaya mecbur eden ne idi? Acaba daha önceleri bu dağın eteklerinden mi fışkırıyordu? Yoksa dağ onun üzerine kaymış ve önceki gözesini mi kapatmıştı?

Babür, nedense birden kendini gözesi basılan bir kaynak gibi hisetti. Ahsı'da gürüldeyerek akan dere bile bu kaynağın gözesine dökülüyormuş. Tıpkı göçmen sultanların Semerkand'daki zaferleri gibi.. Gizli bir güçle fışkırıp çıkan bu kaynak, göçebelerin topraklarını yıkayarak kayalar arasında yol bulup ilerleyince, belki de Mâverâünnehir'deki sosyal sarsıntı darbesinden yeni yeni dereler meydana geliyor, kayaları aşarak tekrar bu kaynağın gözesine dökülüyordu. Evet, bu kaynak, önündeki zeminin başka noktalarına yönelerek, aydınlık dünyaya açılan yeni yollar izlemekteydi.

Eğer Asman Yayla kaynağı taşlar arasından yol bulup, şu yüksek kayaları yararak dışarı fışkırıyorsa, Babür'ün de ümitsizliğe kapılmaması gerekirdi. Kimbilir, belki de onun bahtı, tıpkı şu kaynak gibi yüksek bir noktada tekrar parlayacaktı. Acaba bu yüksek nokta şiirin sihirli kelimeleri arasında mıydı?

Babür, bir gün öğleden sonra, Asman Yayla kaynağı boyunca bu hayallere dalmış, yalnız başına otururken, yanında iki büyük köpeğini çekerek gelen genç bir çoban çıkageldi. Çobanın ayağında çarık, başında kırmızı haşiyeli beyaz kalpak, belinde kocaman bir bıçak ve elinde kızıl yemşen sopası vardı. Taş üstünde oturan Babür'e selam verip, köpekleri geride tutarak, avuçlarıyla kaynaktan biraz su içti. Sonra ıslak ellerini çizgili yeleğinin koltukları altına sokarak kuruturken Babür'le konuşmaya başladı:

— Evet arkadaş, padişahın sana hiçbir şeyi layık görmedi mi ki, dağa yalın ayak çıkıyorsun?

Çobanın senli benli konuşması Babür'ün kulağını tırmalar gibi olduysa da, kendine hâkim olmaya çalışarak:

— Hangi padişahım? - diye sordu.

— Babür denilen bir padişah Dehkat'da dolaşıyormuş. Sen onun adamlarından mısın?

Babür, her ne kadar sırtına eski püskü elbiseler giymiş ve dağda güneş altında esmerleşmiş olsa da, çehresinde asilzâdelere has bir görünüm vardı. Çoban ise onun padişahın mülazımlarından olabileceğini sanmıştı. Nedense Babür kendini tanıtmak istemedi.

— Evet.

Çoban, yemşen ağacından yapılmış sopasını göğsüne dayayarak imtihan eder nazarlarla Babür'e baktı bir süre.

— Padişahına çok mu sadıksın?

Babür, bıyık altından hafifçe gülümsedi:

— Ben kendime sadık olursam yeter.

— Padişahın seni beğenmemiş ki, böyle perişan olmuşsun.

Bu defa Babür çobanın yüzüne bakmaya başladı. Sakalına henüz ustura değmemiş yirmi yaşlarında bir delikanlıydı, fakat yuvalarına çekilmiş gözlerinde kırk elli yaşına gelmiş ve çok acı çekmiş insanlara has bir solgunluk, bıkkınlık seziliyordu.

— Padişahım hakkında çok soru sordun. Bir derdin mi vardı? - dedi Babür gülümseyerek.

Çoban kaşlarını çatı:

— Ben onunla şu dağda yeke yek karşılaşmak isterdim.

— Karşılaşırsan, ne söyleyeceksin ona?

Delikanlının gözlerinden birden alevler saçılır gibi oldu.

— Babamla ağabeyimin kellesini ne yaptı, bunu soracaktım!

— Kellesini mi? Babür mü? Sen .. Peki sen kimsin?

— Ben Çağraklardanım.

Babür, Andıcan dağlarında yaşayan ve çarvacılıkla meşgul olan Türk kabilesi Çağrakları hatırlayarak şaşkın bir şekilde:

— Çağraklar buralarda da yaşıyor mu?- diye sordu.

— Biz buraya Oş taraflarından kaçıp geldik. Ben o zamanlar on dört yaşında bir çocuktum. Babür askerleriyle gelerek babamla ağabeyimin koyun ve atlarını zorla almak istemiş. Çobanlar “vermeyiz!” diyerek karşı çıkmışlar. Sonra Babür hepsini öldürüp kellelerini torbaya koyarak götürmüş. Anamla olay yerine vardığımızda onbeş yirmi cesetle karşılaştık; kelleleri yoktu. Cesetleri kellesiz teşhis etmek oldukça zordu. Zavallı anam bir o cesedi kucakladı, bir bu cesedi..

Babür, bir an bundan altı yıl önce Ahmed Tenbel'in Oş'un güneyinde torbadan çayır üzerine saçtığı kanlı kelleleri göz önüne getirdi. O gün tüylerini diken diken eden ve yüzü henüz ustura görmemiş genç delikanlının kellesi göz önüne gelince, yine tüyleri ürperiverdi. Nedense şu anda karşısındaki çobanın çehresi o genci hatırlatmıştı. Şaşkın gözlerle çobana bakarken:

— Ahmed Tenbel öldürmüş! - dedi.- Sultan Ahmed Tenbel!

Çoban, sopasını göğsünden alıp Babür'e yaklaştı:

— Sen o kelleleri görmüş müydün?

— Evet, yaylada görmüştüm.. Oş yaylasında Ahmed Tenbel o kelleleri getirip göstermişti. Bu olay altı yıl önceydi. Çobanlar isyan ederek askerlerden üç dört tanesini öldürmüşler. Tenbel de onların intikamını almak için çobanların kellesini kesip getirmişti!

— Tenbel değil! Olayı görenler bana anlattı! Babamın kellesini Babür kesip götürmüş!

— Sana yalan söylemişler! Ben.. Ben çok iyi biliyorum. Babür o zaman henüz çok gençti. Dağa Sultan Ahmed Tenbel gitmişti!

Babür, kendini temize çıkarmak için çırpınırken, çobanın kendisinden şüphelenmeye başladığını hissetti.. Delikanlı çehresini asarak:

— Sen.. peki kimsin sen?- dedi.- Babür senin neyin olu-

yor?

Bu soru Babür'ün tüylerini diken diken etti. Sanki bu delikanlı şimdi kendisinden babasının kanını istemeye gelmişti. Sahiplerinin sesindeki öfke ve yüksek tondan huysuzlanan köpekler, Babür'e saldırmaya hazırlanmışlardı. Pat diye yerinden fırlayan Babür gayr-ı ihtiyari elini belindeki hançerine attı. Fakat ayakları çıplaktı. Herhalde köpekler önce ayaklarından ısırırlardı. Birden yalın ayak dolaştığına bayağı pişman oldu.

— Niye cevap vermiyorsun? - dedi çoban tekrar tehditkâr bir sesle. Babür elinden geldiğince soğukkanlı davranmaya çalışıyordu.

— Ne söyleyeyim ben? Sözüme inanmıyorsun?

Çoban köpekler dönererek:

— Dörtgöz! Boynak! Yatın yerinize! - diye bağırırdı. Sonra tekrar Babür'e döndü:- Pekala, eğer dediklerin doğruysa benim babamı ve ağabeyimi Babür değil, Tenbel denilen beyi öldürmüş, doğru mu?

— Doğru.

— O beye kim buyruk vermiş? Babür mü?

— Babür böyle olacağını bilmiyordu.. Cahillik etmiş!

— Yine padişahını savunuyorsun değil mi? Eğer şimdi köpeklerime "parçalayın!" desem, seni burda parça parça ederler. O zaman sadece köpekler mi suçlu olur? Onları üzerine saldıgım için ben suçlu olmaz mıyım?

Babür, çobanın bu sözlerine itiraz edemeyeceğini anlayınca, başını sallamaya başladı:

— Belki de sen haklısın..

— Sen kimsin? Doğruyu söyle!

Çobanın sesindeki tehdidi sezen köpekler tekrar dikildiler. Babür korktuğunu sezdirirse köpekler üzerine atılabilirlerdi. Bütün gücünü gözlerine vererek çobana dik dik bakıp:

— Babür benim! - dedi.

Çoban, kulaklarına inanamamış gibi, onun çıplak ayaklarına yeniden göz gezdirdi.

— Yani şimdi sen padişah Babür'sün öyle mi?

— Evet, ben padişahım!

— Ya şimdi?

— Şimdi.. Artık tac-u taht sevdasından vazgeçtim. Sadece şairâne bir hayat sürmekteyim.

— Acele etme, acele etme!

Aksu boyundaki köyde dün yapılan düğünde bu çoban da vardı ve yanık sesli hânendenin okuduğu Babür'e ait gazel bayağı hoşuna gitmişti.

Gazelin sonunda:

*Babür, özigni öğretেকör yarsızki, men
İsteb cehannı, munça kılıp yar tapmadım!*³⁰

şeklindeki beyt aklında kalmıştı. Şu anda Babür'ün dağlarda tek başına dolaşması, söylediklerinin doğruluğunu gösteriyordu.

Çoban köpeklerine dönerek:

— Yat! Boynak, yat yerinel - diye emretti. Köpekler sakinleştikten sonra tekrar Babür'e döndü:

— Şairliğin doğruysa, burada yazdığın bir şiirini oku bakalım.

Babür bir süre yere bakarak başını salladı ve:

— Dinle! - dedi:

*Ne heş meni huşlaru, ne bigâne
Ne gayr rıza mendinu, ne cânâne;
Her neçeki yahşilikde kılsam afsun,
Halk içre yamanlık bile men efsâne*³¹

Kalbindeki isyanla söylediği bu beyitler, çobanın parlamaya başlayan gözlerinde tesirini göstermişti.

30- Babür, kendini alıştır yarsizliğe ki, ben
Cihani isterken, bunca iş yapıp, yar bulamadım

31- Ne dost sever beni, ne bigane
Ne başkası hoşnut benden, ne cânâne
Her ne ki iyilikle yapsam afsun
Halk içinde kötülükle ben efsane

— Sen aynı zamanda bir ozanmışsın. Şairliğine meftun oldum! Eğer şu şairliğin olmasaydı babamın kanı için seni köpeklere parçalatırdım! Hoşça kal şair, Allah'a emanet ol!

Çoban, sözünü tamamladıktan sonra köpeklerini yanına alarak yaylaya doğru inmekte olan koyunlarına yetişmek için adımlarını sıklaştırdı.

Babür, o gün Asman Yayla'sından Dehkat'a nasıl geldiğinin farkına bile varmadı. Meş'um geçmişten kolayca yakasını sıyıramayacağını, kötü beylerin Babür'ün adını kullanarak yaptıkları zulümlerin günahının omuzuna yüklendiğini düşünerek, kendini yağmurda ıslanmış gibi hissetti. Gençlik yıllarında beylerinin görüşlerine aldanarak yaptığı hatalar, sanki şu iki çoban köpeğinin kılığında kendisini takip ederek gelmişti.

Dehkat'da kendisini başka bir kötü haber bekliyordu. Oratepe'ye gelen Şeybani-han askerleri pazara alış veriş için giden köy kethüdasını tutuklayıp götürmüşler ve Babür'ün saklandığı yeri söylemesini istemişler. Yüzleri kamçı darbelerinden dalga dalga şişen kethüda, Tacik lehçesiyle Babür'e:

— Ben misafirimi teslim edecek kadar alçak değilim, - dedi. - Düşmanlarınızı Aktang denilen dereye götürüp, yanlış yöne sevkettim ve bir yolunu bulup kaçmayı başardım.

Aktang, Dehkat'dan otuzbeş kilometre batıdaydı. Hanın askerleri, bugün değilse bile, yarın buraya çıkıp gelirlerdi. Çünkü Şeybani-han Babür'ün kellesini getirene külliyyatlı miktarda altın vaadetmişti.

İç avludan Kutluğ Nigar hanım dışarı çıktı:

— Babür-can! Hepimizin kurtuluşu sana bağlı. Artık derişler gibi dolaşmayı bir yana bırak. Herkes sizi sürgündeki padişah olarak tanıyor. Kimse başka şekilde düşünmüyor. Hanın askerleri dahi sizi tahta yaraşan bir şehzâde olarak görüyorlar. Dehkatlılar dahi bize şimdiye kadar saygıda kusur etmediler. Şimdi bu köyü tehlikeden kurtarmak boyununuzun borcudur, canım!

Babür, eğer düşmanla bu köyde karşılaşırsa, burasının harabeye döneceği kesindi. Anasını korumak, biraz önce kar-

şılaştığı çoban gibi intikam almak isteyenlerin serseri bir darbesiyle dünyadan göçüp gitmemek, en önemlisi de ket-hüdanın yedirdiği ekmeğin hakkını ödemek için, yanındaki bey ve askerlerin başına geçerek, yeniden silahını kuşanmak zorunda olduğunu; aslında başka bir çıkış yolunun kalmadığını anlamıştı. Derin bir “of” çekti.

— Anlaşıldı ki, padişahlık kaderimden yalın ayak yürüyerek de kaçıp kurtulamayacağım! Cenab-ı Şirimbey! Artık Kasimbey'in yerine emîr'ul ümera sizsiniz!

Oniki yaşındayken Babür'ü kurtarmak için onu Aladağ taraflarına kaçırان yaşlı Şirimbey, gururla tâzim kıldı:

— İna yetinizden mutluyum, şehzâdem! Emredin!

— Adamlarımızın hepsine emrimizi iletin. Göçü hazırlasınlar! Bu gece Dehkat'dan gidiyoruz!

— Mübarek buyruğunuz derhal yerine getirilecektir, şehzâdem!

Tekrar zırhlı elbiselerini giyip tepeden tırnağa silahlanan Babür ve adamları, o gece dağlardan taşlardan aşarak Isfara'ya doğru yol aldılar.

Aşağıda, Isfara nehri taşlara çarpıp gürüldeyerek akıyordu. Yüksek bir kayanın üzerine oturmuş olan Babür uzaklarda, Hocend'den bu taraftaki Moğoltay üstüne gölgesi düşen bulutları seyrediyordu. Arkadaki dağlardan soğuk rüzgarlar esiyor, önündeki vadiler ise yemyeşil bahar örtüsüyle dalgalanıyordu.

Ufkun gökyüzüyle birleşecekmiş gibi görünen kısmının arka taraflarında Çatkal dağları ve Taşkent vahası uzanıyordu. Cizzah, Semerkand, Mergilan ve Andican'ı hayal meyal hatırlayan Babür, bir zamanlar buralarda korkusuzca, başı dik olarak dolaştığını düşününce, içinde ılık bir şeyler akıp gitti. Şu anda bu geniş topraklarda onun âsûde yaşayacağı bir karış toprağı, belli bir yeri yoktu. Hepsini Şeybani-han'la Ahmed Tenbel aralarında bölüşmüşlerdi. Saraybân Şirimbey ise, onu Horasan'a gitmeye teşvik ediyordu.

Ne var ki Babür, çekip giderse, ana vatanından ömür boyu uzaklaşacağı düşüncesindeydi. Çocukluk günlerinde,

doğduğu yerlerde dolaşırken ne olduğunu bilmediği vatan duygusu, şimdi başka yerlere gitmeyi düşündüğü sıralarda korkunç bir acı gerçek olarak karşısına dikilmişti. Bütün varlığı, bütün ömrü işte şu muazzam topraklarda geçmişti. Peki bu topraklara kök salan dallarını nasıl koparıp atabilirdi? Bunun vereceği acıya dayanmak mümkün müydü?

Daha önce birbirleriyle ittifak içinde olan Ahmed Tenbel ile Şeybani-han şimdi birbirinin can düşmanı haline gelmişlerdi. Şu günlerde onların birbirleriyle kıyasıya bir savaşa tutuştukları kesin. Keşke bunlar birbirini yiyip bitirse de, Babür'ün önündeki engeller kalksaydı..

Babür, bu ümitle Andican taraflarına özel adamlar göndermişti. Bugün yarın onlardan güzel bir haber gelmesi gerekiyordu. Ama nedense gönderdiği adamlardan bir buçuk aydır henüz bir haber alamamıştı. Acaba ne olmuştu? Beklemek zor. Günler tekdüze birbirini kovalıyor, Babür ise ne yapacağını bilemeden dağ eteklerinde tek başına dolaşıyordu. Tedbirkâr Kasımbey çekip gitmediğine göre, acaba ondan bir fayda gelir miydi? Canyoldaşı Noyan Kokaldaş da yok! Geçen yıl Taşkent'in güneyindeki Ahengeran'da bir namert tarafından uçurumdan aşağı itilip öldürülmüştü. Birbirinden korkunç hatıralar! Babür, bu gam yükünden bir süre için kurtulmak amacıyla şiire sığınmayı uygun gördüyse de, kendisini bu ağır düşüncelere salan hadiseleri kafiyeyle döküp, âhenkli bir şekilde anlatacak gücü kendinde bulamadı.

Akşam saatlerine doğru dağlar sisle kaplanmıştı. Köknar ağaçları altında hayallere dalmış olarak yürüyen Babür, aşağıdaki vadi yollarının da sislerle kaplandığını görünce nehir boyuna döndü.

Koyu sis tabakası etrafı serinletmiş, görüş alanını daraltmıştı. İsfara nehrinin yukarı ve aşağı kısımları dahi görünmez olmuştu. Hızla akan nehrin hangi yöne doğru aktığı, ancak suların taşlara çarpması sırasında çıkardığı seslerin geliş yönüne göre belirlenebiliyordu.

Babür'ün karargâhı, bu nehrin yakınlarında bir yerde, geniş bir seyhandaydı. Kırmızı çuha çadırı yüksekçe bir yere

dikilmişti ve onun sağ tarafına Kutluğ Nigar hanımın sekiz köşeli otağı kurulmuştu. Onların sağına soluna ise yirmibeş otuz kadar çadır dikilmişti. Basan sis perdesi altında bu çadırlar sanki birbirinden uzaklaşmış gibi görünüyor ve mağara boşluklarını andırıyordu.

Babür yoluna çıkıp kendisine selam veren adamlarına aldırmadan, kütüphaneci Memedali'nin çadırına doğru ilerledi. O çadırda, nereye giderse gitsin beraberinde taşıdığı kitapları vardı. Beş altı deve yükü tutan kitaplar, deri kaplı kutu ve sandıklar içine düzgünce yerleştirilmişti. Memedali, yaşlanmış olmasına rağmen, sürekli Babür'le yolculuk eder ve kitapları bir ana şefkatiyle korur gözetirdi. Babür'e tâzim kılarak:

— Buyrun, şehzâdem, - dedi.

Babür, istediği bir iki tarihi kitabın ismini bildirdi. Memedali, sandıklara el atıp kitap almadan önce ellerini yıkamayı adet haline getirmişti.

— Siz beklemeyin, kulunuz alır getirir!

Babür, çadırdan çıkıp kendi otağına geçti. Aradan kısa bir süre geçtikten sonra Memedali istenilen kitapları ipek kumaş arasına koyarak getirdi ve yukardaki masa üzerine bırakıp geri geri çekilerek dışarı çıktı.

Babür meşhur komutan ve padişahların hayatlarıyla ilgili tarih kitabının sayfalarını karıştırırken, aslında imalı cümleler, enteresan benzetmeler, efsane ve rivayetler arasında sivrilen ve insanı inandıran olaylar arıyordu. Binâî'nin tekrar Şeybanihan tarafına geçtiğinden, Muhammed Salih'in "Şeybanihan Name" isimli bir şiir kitabı yazdığından haberdardı. Acaba bunlar Babür'ün Şeybanihan'la çekişmesini nasıl yazmışlardı? Ya peki şu kitaplardaki gibi sadece galipleri övüp göklere çıkartırlar, Babür'e olmadık ayıpları yakıştırlarsa ilerde insanlar gerçeği nasıl bileceklerdi?

Babür, sırf zafer tantanalarından bahseden kitapları bir kenara koyarak, ayağa kalkıp kendisinin "Vakan" isimli hatıra defterini eline aldı.

Enteresan; Babür, en son olarak Semerkand'lı Şeybanihan'dan nasıl aldığını yazmış, ondan sonra da tek bir satır bile

karalamamıştı. Demek ki, sonraki mağlubiyet ve kazaklık günleriyle ilgili hadiseleri kendi de yazmak istemiyormuş! Ne var ki, deftere kaydedilmemiş olsa bile, bu hadiseler Babür'ün zihninden çıkmıyordu. "Ateşi gizlesen, içini yakar" derler. Yaptığı hataları gizlemeye çalışsa da, bunlar gece gündüz beynine bal-yoz gibi iniyor, aklından bir türlü çıkmıyordu. Acaba bu hatalarını hatıralarına yazsa, içindeki ateş dışarı çıkar, kendisi de rahata kavuşur muydu?

Babür, Sarıpul'da nasıl mağlup olduğunu, ondan sonra nasıl horlandığını yazmaya başladı.

Bunu yaparken sanki vicdan muhasebesi yapmak ve kendi kendini sigaya çekmek istiyor gibiydi. Bu yüzden tarih kitaplarında okuduğu mutantan cümleleri, cafcacflı kelimeleri seçip kendini kandırmak yerine, sanki sırdaşıyla dertleşiyormuşcasına içini satırlara döküyordu. Evet, onun tek sırdaşı önündeki defteriydi. İçine doğan bir ilhamla Çağraklara karşı yaptığı kıyımı, Ahmed Tenbel'e hediye ettiği kılıcın sonunda kendi başı üzerine salındığını ve hatta dağda yalın ayak yürüdüğünü sade bir üslupla yazmaya devam etti.

Padişahlık sevdasından kurtulamadığını bütün çıplaklığıyla yazması gerekirdi! Babür'ün bildiği padişahlardan hiçbiri başlarından geçen olayları doğru dürüst anlatmamışlardı. Oysaki insanlar, her zaman gerçeği bilmek isterlerdi. Bu yüzden gerçekleri yazabilirse, sahip olduğu kabiliyet boşuna harcanmayacak ve belki de onun başına gelen olaylar başkalarına ibret olacaktı. Evet, başından geçenleri hakkani bir şekilde yazarsa, ihtimal kılıcıyla fethedemediği kalpleri kalemiyle fethedebilirdi. Bu da bir nevi şans değil miydi?

Babür, bu düşüncelerle hatıralarını yazarken, ortalığın karardığını bile farketmedi. Getirilen akşam yemeğini yalnız başına yedi. Hatıra yazarken, şu andaki hayatı öncekinden daha samimi ve manalı geliyor; boş oturduğu zamanlar ise, hayat onun için çekilmez bir hal alıyordu. Bu yüzden vesvese ve ağır düşüncelerin pençesine düşmemek için sürekli yazıyordu.

Gece yarısına kadar başını defterden kaldırmadan son bir

yıl zarfında yaşadığı olayları tek tek satırlara dökmüştü.

Çevredeki çadırların hiçbirinden ses gelmiyordu. Herhalde herkes derin uykuya dalmıştı.

Gecenin sessizliğini nal sesleri ve köpek havlamaları bozdu. Az sonra da nöbetçi muhafızın tehditkâr sesi işitildi:

— Dur! Kimsin!... Uranı³² söyle!

— Uran - Andican.

Nöbetçinin sesi yumuşadı:

— Andican'sa geç. Sesin Tahir'in sesine benziyor.

— Evet, ta kendisi.

— Gecenin bir yarısında tek başına mı dolaşıyorsun?

— Beni lafa tutma. Şehzâde hazretlerine acil haberler getirdim.

Tahir, gece karanlığında Babür'ün çadırını bulduktan sonra atını berideki bir kazığa bağladı. Önce muhafızları veya mülazımları uyandırmak için çadırın karşısındaki otağa yöneldi. O an çadır içinde ışık yandığını ve perdenin açılarak Babür'ün dışarı çıkıp gelmekte olduğunu gördü. Hemen karşısına gelip tâzim kıldıktan sonra alçak bir sesle:

— Şehzâdem, beklettiğim için affedin,- dedi.-Düşmanlarınızın savaşı ancak bitti.

Babür sabırsızlanmıştı:

— İyi bir haber mi?- diye sordu.- Neden yalnız döndün?

Tahir başını önüne eğip üzgün bir sesle:

— Bir kaşık kanımdan geçin, şehzâdem!. - dedi. Kötü bir haber alacağı hissine kapılan Babür'ün tüyleri diken diken oldu:

— Buyur, içeri gel!

Bedergâh uyuya kalmıştı. Kimseyi uyandırmak istemeyen Babür, yukarı tarafında kıvrıla kıvrıla yanan dört beş mumun bulunduğu geniş otağa girdi. Mum ışığı altında pür dikkat Tahir'e baktı. Tahir'in çakmanının etekleri çamur olmuş, zayıflayan omuzları çökmüş, gözleri yuvalarına çekilmişti. Bir de iyice zayıfladığı için yüzündeki yara izi daha da belirginleşmişti.

Tahir'in dudakları titriyordu. Ağlamaklı bir sesle konuşmaya başladı:

— Şehzâdem, Andican da Şeybani-han'ın eline geçti. Pek çok insan kırıldı. Silah arkadaşım da bu kırımdan nasibini aldı.

Tahir o kadar yorulmuştu ki, bacakları titriyor, ayakta güçlkle duruyordu. Son ümidi de mum alevi gibi sönen Babür, Tahir'e de oturmasını işaret ederek, yanındaki minder üzerine çöktürdü.

Babür, Tahir oturduktan sonra ondan olayların detaylarını ve Ahmed Tenbel'in akibetinin ne olduğunu sordu.

Tahir, Andican yakınlarındaki Hoca Kette isimli köyde zengin birinin yanında arabacı gibi çalışarak, kimliğini gizlediğini; ama bu arada çevresindeki insanlardan olup bitenleri günü gününe haber aldığını, ayrıca patronunun dükkanına mal götürüp getirirken olayların detaylarını öğrendiğini tek tek anlattı.

Anlattığına göre Ahmed Tenbel, Andican açıklarında girdiği savaşı kaybettikten sonra kaleye çekilerek kapıları kapatmış. Muhasara başladıktan bir süre sonra da kale içinde açlık, hastalık ve nifak birbirini kovalamış. Bir vakitler Semerkand'da Babür'ü terkederek Ahmed Tenbel'e kaçanlar şimdi de onu terkederek Şeybani-han tarafına geçmişler. Hanın ordusu duvarlara kule dayayarak içeriye girmiş. Ahmed Tenbel, ağabeyi Bek Tilbe, kardeşleri ve diğer yakın adamları payitahta çekilip kapıları kapatmışlar. Ama payitahtın çevresinde pek çok ev varmış ve onların damından payitahta geçmek kolaymış. Payitahta saklanarak kendini kurtaramayacağını anlayan Ahmed Tenbel, Şeybani-han'dan merhamet dilemeye karar vermiş. “Biriktirdiğim bütün altın ve hazinemi han hazretlerine ganimet olarak bırakayım; ömür boyu sadakatle kendisine hizmet edeyim, yeter ki canımı bağışlasınlar!” demiş ve ihtiyar bir kişiyi elçi olarak göndermiş. Ama ihtiyar ortalarda gözükmemiş. Hanın askerleri merdivenler dayayıp damlardan payitahta girmeye başlamışlar. Can telaşına kapılan Ahmed Tenbel, ağabey ve kardeşleriyle birlikte payitaht cümle kapısı

nöbetçi kulübesine gelmiş. Teslim olduklarını göstermek için kılıçlarını boyunlarına asmışlar ve merhamet dilenerek kapıdan dışarı çıkmışlar.

Payitaht cümle kapısı önünde Şeybani-han'ın oğlu Timur Sultan duruyormuş. Askerlerine "Esir almayın, değmez, hepsini kılıçtan geçirin!" diye emir vermiş. Ahmed Tenbel'i de ağabey ve kardeşleriyle birlikte kılıçtan geçirmişler. Sonra da Şeybani-han'a göstermek amacıyla kellelerini kesip bir çuvala doldurmuşlar..

Babür, Tahir'in anlattıklarını dinlerken:

— Yâ tövbe! - diyerek gayr-ı ihtiyari gerildi.

Son dönemlerde Babür'ü manen ezen cevapsız sorulardan birine istenilen cevap tesadüfen gelmiş gibiydi. Hoca Abdullah gibi mert insanı cümle kapısı nöbethanesinde asıp öldüren Ahmed Tenbel, nihayet aynı yerde bir köpek gibi boğazlanmıştı. Babür'ün hediye ettiği kılıcı onun başına çalan Tenbel, şimdi başkalarının kılıçları altında can vermişti!

Dağdaki Çağrakların kellelerini vahşi bir şekilde kesip heybelere dolduran Tenbel'in de kellesi vahşice kesilmişti ve onu alıp götürülenler elbette Şeybani-han'a göstermişlerdi! Babür, bir an çuvaldan yuvarlanarak hanın ayakları altına gelen kelleler arasından Tenbel'in kanlı kellesini göz önüne getirmeye çalıştı. Mahmud-han'ın yanında saraybân olarak görev yapan kalın enseli kişinin iri kellesini Şeybani-han herhalde tanımıştır, ama Ahmed Tenbel'inkini tanınması mümkün değil.

Anlatıldığına göre Şeybani-han, Tenbel'in kellesini tanımak istemiş, fakat ona eliyle dokunacağı yerde ayağıyla yuvarlamış ve seyrek sakalına, elmacık kemikleri dışarı fırlamış yanaklarına dikkatli dikkatli bakmış.

Babür olayları şöyle bir tasavvur ettikten sonra:

— Allah-Allah! Allah-Allah! - diyerek birkaç kez tekrarladı.

Babür, bu hadiseleri bir tür takdir-i ilahi kabul etmekle birlikte, diğer olayları mantık ölçülerine sığdıramıyordu. Demek ki, Şeybani-han merhametsizlikte Ahmed Tenbel'den iki göm-

lek üstünmüş. İster misin felek intikam kılıcını böyle zalim ve gaddar bir padişahın eline vermiş olsun?! Bir zamanlar Babür'ün ulaşamadığı hedefe - ki bu bütün Mâverâünnehir'i tek bir sancak altında toplayıp, güçlü bir devlet kurmaktı, - şimdi Şeybani-han mı ulaşacaktı? Yoksa bu amaca ulaşmak için Şeybani-han gibi gaddar, onun gibi hilekâr ve zalim olmak mı gerekiyordu? Tahir Andican'da hanın buyruğu ile gerçekleştirilen katliamın detaylarını anlatınca, Babür'ün tüyleri ürpermişti. Binlerce kadın, çocuk ve yaşlı insan, sırf Ahmed Tenbel'e taraftar olduğu için kılıçtan geçirilmişti. Acaba günümüzdeki zorbaları yenmek için Şeybani-han gibi zorbalık mı etmek gerekiyordu?

Bilgili padişah olmak isteyen, pek çok vaktini şiir yazmakla geçirip, insaf ve adaleti, dini diyaneti düşünen Babür, acaba tufeyli Şeybani-han'a imreniyor muydu?

— Şehzâdem, hanın askerlerinin sizi aradıklarını duydum. Ayakçıları koku alarak Isfara'ya gelmişlerse şaşmamak lazım!

Babür, artık ata yurdundan büsbütün ayrılacağını anlamıştı. Ahmed Tenbel'in mağlubiyeti kaynağın gözesine düşen yeni bir göçük idi. Dağın bu tarafında kaynağın tekrar bir yeri tepip çıkması artık mümkün değildi. Eğer bir an önce dağı aşıp Horasan'a gitmezse, Şeybani-han kendisini yakalayarak son çıkış yolunu da tıkayabilirdi.

Babür, Tahir'in sıradan bir asker olduğunu unutmuş gibi üzgün bir şekilde konuşmaya başladı:

— Saltanattan ayrıldığımız yetmiyor muydu? Şimdi bir de vatanımızdan mı cüda kalacağız?

Babür'ün gözlerinin yaşardığını gören Tahir'in de göğsü dolmuş, dudakları tepsermeye başlamıştı.

— Şehzâdem, yad ellere gitme üzüntüsü benim de bağrımı yakıp kavuruyor. Bizim Kuva bile Şeybani-han'ın eline geçmiş. Eğer gidersem benden Fazıl Tarhan'ın intikamını alacakları kesin. Biz de doğup büyüdüğümüz yerlerden ayrıldık, şehzâdem. Yad ellerde dolaşmak alnımıza yazılmış. Isfara'da da misafir sayılırız. Hisar'a gitsek, ondan öteye varsak yine aynı şey.. Yolda gelirken sürekli düşündüm. Ben sizden

ayrılammam, şehzâdem!

Babür, Tahir'in bütün kurtuluşu adil bir padişahın beklediğini bilirdi.

— Ama ben sizin beklediğiniz adil padişah olamadım! Gelecekte olur muyum, olamaz mıyım henüz meçhul..

İkisi de susmuştu. O an dışarıda gürüldeyerek akan İsfara nehrinin hışırtısı, kulaklarına bir feryat gibi geliyordu.

Çadır içinde, sürgündeki bir padişahla sıradan bir muhafızı yüz yüze oturmaktaydı. Ana vatandan ayrılma elemi, aralarındaki büyük mesafeyi ortadan kaldırmış gibiydi. Başlarına gelen felaketler sanki onları birbirine perçinlemişti. Kaderleri birbirine benziyordu. Bunca yıl pek çok savaşa birlikte girip, ölüm tehlikelerini birlikte atlatan bu iki yiğit, bugün ilk defa kırk yıllık sırdaş gibi birbirlerine açılıyorlardı. Tahir, başka zaman Babür'e asla anlatamayacağı şeyleri şimdi gönlü yumuşamış, erimeye başlamış gibi anlatmaya başladı.

— Şehzâdem, ben her ne kadar muhafızınız isem de, size doğuştan sevgim var. Kahramanlığınızdan mı, şairliğinizden mi, insanlığınızdan mı her ne ise, size karşı candan bağlıyım! Size kötülük edenlerin birbiri ardına yok olup gitmesi boşuna değil. Bu kadar tehlikeden kurtulmanız da büyük bir şey!

Tahir, sanki şu anda küçük kardeşini sevgiyle bağrına basıyor, onu teselli ediyordu. Gerçekte Babür'den yedi yaş büyüktü. Babür de bir an padişah oluşunu unutarak, ona ağabey gözüyle bakmaya başladı.

— Beni pek çok tehlikeden kurtaran sen oldun. Senden gördüğüm iyiliklerin onda birinin karşılığını dahi ödeyemedim. Öz ağabeyim gibi üzerime titriyorsun.

— Teşekkür ederim.

— Ama şu anda benim gönlüm toprakla yeksan. Tanrı bana kabiliyet vermiş, güç vermiş, gayret vermiş, ama neden şans vermemiş?!

— Şu zamanda şans diye bir şey yok, şehzâdem! Unutmayın ki, sizin gibi nadir bir kabiliyet her zaman dünyaya gelmiyor! Cahil padişahların zulmü altında inleyen bu topraklar ve halk, sizin gibi bilgili sergerdelere muhtaç. Ama kahpe

felek, zalimleri galip getirip bizi ana vatanımızdan uzaklara, sürgüne gönderiyor. İnşaallah bu kötü günler gider ve bizim kıymetimizi takdir edecek iyi zamanlar gelir.. Şimdi.. Şehzâdem, burdan hemen gitmeliyiz. Herat bize yabancı değil. Padişah Hüseyin Baykara akrabanız. Dayım Mevlânâ Fazlıd-din de oradaymış..

Babür çaresiz Horasan'a gitmek zorunda olduğunu düşünürken, aşması gereken dağları göz önüne getirmeye çalıştı. Uzaktan masmavi ve cazibeli bir renk cümbüşüne boğulan bu dağlar, sarp yamaçlar, tehlikeli geçitler geçmek zorunda kalan bir kişi için fazlasıyla acımasızdı. Bu dağların karı hiç erimez, soğuğu insanın içine işlerdi.

— Bu tehlikeli yollarda canımı önce Allah'a sonra size emanet ediyorum. Bugünden itibaren benim korbaşımsınız, ama mertebeniz beylerimin mertebesiyle aynıdır.

— İnayetinize minnettarım, şehzâdem!

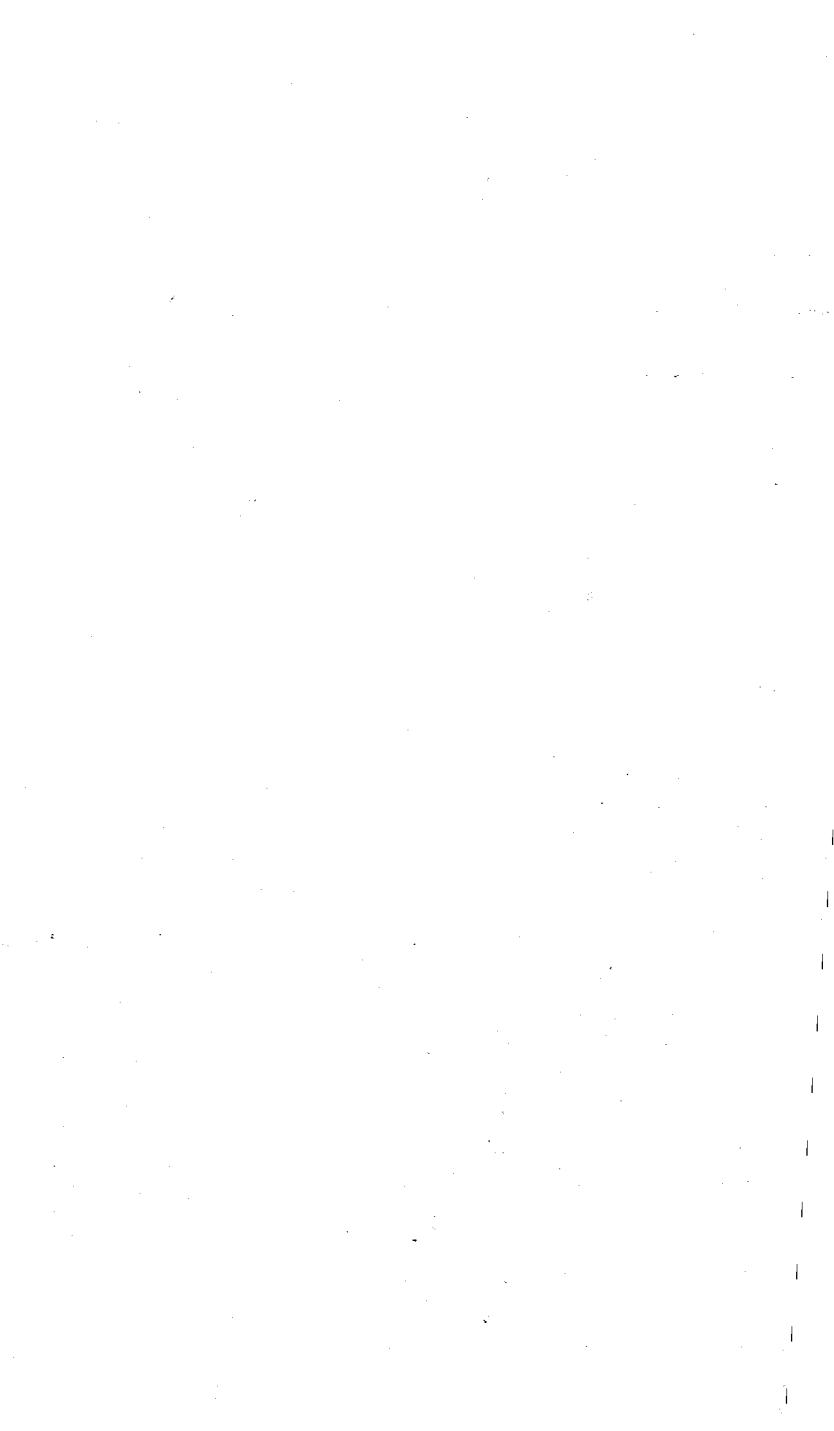
— Şu anda bu inayetin şerefinden çok azabı var. Yolda yorulmuşsunuzdur. Gidin dinlenin. Yarın yol hazırlığına başlanız.

Tahir, tâzim kılarak dışarı çıktı.

Babür bir türlü uyuyamıyordu. Tekrar çadırdan dışarı çıktı. Gündüzkü sis dağılmış olmasına rağmen, gökyüzü bulutluydu ve şurada burada yıldızlar parlayıp duruyordu. Nehir, gökyüzünün âsûdeliği altında şakırdarak akıyor, dağlar ise gündüze nispetle daha bir heybetli görünüyordu.

Babür, başını kaldırıp dağları seyrederken, yine göçük altında kalan kaynağı hatırladı. Dağların bu tarafında bütün çıkış yolları kapatılan kaynak, şimdi dağın öte tarafından fışkıracaktı. Uludağın gerisinde heybetli Pamir dağları uzanıyordu. Ondan sonra ise Himalaya ve Hindukuş.

İKİNCİ BÖLÜM

Hazan günleri..

Herat bahçelerini sulayan Hirîrûd nehriyle İncil suyunun her iki yanı sarı yapraklarla kaplanmıştı. Kale dışındaki meşhur Bağ-ı Cehanara, Bağ-ı Muhtar, Bağ-ı Zübeyde ve Bağ-ı Çemender'deki üzüm ve nar ağaçları, yaz boyu dallarında taşıdıkları meyvelerden kurtulmuş, tek tük sarı yapraklarla sırtıp duruyordu. Ama şehrin güney kesimlerinde, hazan mevsiminin zorbalığına boyun eğmeyen ağaçlar da bir hayli fazlaydı. Herat'a Kandahar taraflarından gelişte yol boyundaki hıyaban ve güzergâhlarda yetişen binlerce selvi ve çam ağacı hâlâ bahar yeşilliğini koruyordu. "Hüseyin Baykara Havuzu" denilen büyük taş havuz boyunda, gümüş renkli küçük yaprakları kuş dilini anımsatan yüksek ve göz alıcı lisan-ı tayr ağaçları vardı ve bunlar hazan mevsimiyle hiçbir zaman tanışmamışlardı. Bu ağacın yapraklarının bazı yaraların tedavisinde faydalı olduğunu işiten Tahir, havuzun bu tarafında atından inerek dizgini yanındaki uşağına uzattı ve havuzun âsûde bir köşesine doğru yürümeye başladı. Ağacın yapraklarından bir miktar koparmak için tepedeki dallara bakarken karşı taraftan kim olduğu bilinmeyen birisi:

— Bana bak delikanlı! - diye seslendi.

Tahir, ağacın kalın gövdesi arkasından çıkıp gelmekte olan molla görünümlü kişiye gözlerini dikti. Onu bir an Fazlıddin dayısına benzetince, yüreğinin güp güp atmaya başladığını hissetti. Fakat o kişinin uzun sakalı, yaşlı çehresi kendisini biraz şüphelendirdiği için saygılı bir ifadeyle:

— Buyrun! - diyerek selam verdi. Tahir'in yüzündeki hançer yarasına dikkatlice bakan kişi artık sesini de tanımıştı:

— Tahir! Yeğenim! - diyerek atıldı heyecanlı bir sesle. Tahir de dayısını tanımıştı. Kollarını açıp heyecanla ona doğru yaklaşırken, havuzun yıkanmış şişe gibi berrak suyuna akse-den iki gölgenin birbirine sarıldığı görüldü.

— Vatanımın kokusunu alıp getiren yeğenim! Allah'a şükür sağ salım sana kavuştum!

Fazlıddin, yeğenini bıkakırken sevinçten dökülen ve yanaklarını ıslatan göz yaşlarını silerek, Tahir'in gümüş kemeri-

ne, beylerin taktığı kıymetli hançerine ve skarlet çakmanına dikkatli bir şekilde baktı. Başındaki miğferin tepesine de beylere has küçük bir tuğ kondurulmuştu.

— Yeğenim rütben yükseldi mi?

— Evet dayı, korbaşı oldum.

— Hayırlı olsun. Allah seni kötü beylerin gazabından korusun!

— Babür dahi kötü beylerinden bıktığı için beni birinin yerine tayin etti.. Peki siz nasılsınız molla dayı? Geldiğimden beni sizi aradım. Soruşturayım dedim, ama burda kimseyi tanımıyorum.

Yaşı henüz kırka varmasına rağmen yüzüne kırışıklıklar çökmüş olan Mevlânâ Fazlıddin mahzun bir sesle cevap verdi:

— Yuvarlanıp gidiyoruz işte.. Hayattayız. Allah bizi şanssız yaratmış be yeğenim! Buraya gelirken artık Nevâî hazretlerinin himmetlerinden yararlanırım diye düşünüyordum, ama ol zât-ı âlî de vefat etti. Büyük abideler Hüseyin Baykara zamanında inşa edilmekteydi. O zat da terk-i dünya eyleyince, inşaatlar birden durdu. Bizim gibiler de işsiz kaldı!

— O halde Şehzâde Babür'e bir uğrayın.

— Şehzâde Babür de burada misafir.. Sonra beni kabul eder mi, etmez mi bilmiyorum. Nazik dedikodular çıkarılmıştı.

Tahir, Mevlânâ Fazlıddin ile Hanzâde begim arasında ilişki olduğu konusunda bir takım dedikodular işitimişti.

— Şehzâdeyle sizin hakkınızda konuşmamı ister misin, molla dayı?

— Pekala, bunu daha sonra görüşürüz. Vay be yeğenim! Şehzâde Babür'ün Herat'a geleceğini duyduğumdan beri, acaba aralarında sen de var mısın diye her gördüğüm askere dikkatli dikkatli bakmaktaydım. Neyse, şimdi eve gidelim! Eğer sana bu şifalı yapraklar gerekliyse ben bulur veririm. Bizim bahçede de bu ağaçlardan var.

— Bahçede.. Yalnız mı yaşıyorsun, evlendin mi, molla dayı?

— Evlendik, yeğenim. Nevâî hazretleri tavsiye ettiler. Onun köşkünde bahçevan olarak çalışan birinin bir kızı varmış..

— Allah mesut etsin! Çoluk çocuk var mı?

— He, bir oğul, bir kız.

— Öyle mi? O zaman evinize toyanalarla³³ gelmem gerek!

— Seni görmek bin toyanaya bedel, yeğenim! Hadi yürü!

Tahir, birkaç adım yürüdükten sonra birşey hatırlamış gibi gökyüzüne baktı. Güneş aşıp gitmekteydi.

— Molla dayı, eviniz yakın mı?

— Yok, biraz uzak. Şehir kenarındaki Hazargâh mahallesinde. Bir şey mi var?

— Benim şimdi bir saat sonra hizmette olmam gerek. Padişah böyle buyurmuştu.

— Eyvah! Madem öyle.. Şurada biraz oturalım. Seni sağ salım görmek bana yetişir! Sen nasılsın yeğen, evlendin mi?

Dayı yeğen havuz kenarındaki taş bankın üzerine otururlar. Tahir, Rabiye'yi nasıl bulduğunu anlattıktan sonra:

— Kabul'a geldiğimizde bir oğlumuz oldu! - dedi.-Adını Seferbey koyduk.

— Şu dünyanın işleri! Ben bir zamanlar her şeyden ümidimi kesmiştim. Seni dahi bir daha göremeyeceğim endişesindeydim. Can sağ oldukça her şey mümkünmüş!. Sen ve ben kurtulduk ya!. Andicandakilerin ahvali n'oldu?

— Bunu sorma, molla dayı! Şeybani-han'ın kırıncıları geceleri rüyama girse, silkinip uyanıyorum!. Oralarda ikiyüz kırk kişiyle perme perişan olup Horasan'a doğru yola çıktık. Hisar dağlarında çok zor günler geçirdik. At, deve ne varsa öldü. Kalları da biz kesip yedik. Şehzade Babür dahi kendi atını anasına verip yayan yürüdü. Ayaklarımızda çarık, ellerimizde sopa. Bulunduğun yerin neresi olduğunu tesbit etmen mümkün değil. Kimse bu tarafa gel demedi. Ciğeri beş para etmez kişiler Şehzâde Babür'e karşı saygısızlık edip "yolunuzdan kalmayın, Hisar'dan hemen gidin" dediler. Biz çok öfkelenedik ve böyle konuşan kişileri kılıçtan geçirmek istedik, fakat Şehzâde Babür "Sabredin, bir an önce Amu-Derya'yı geçelim" diye فرمان buyurdular.

— Ama acele etmekle iyi etmişsiniz, yeğenim. Çünkü sizden hemen sonra Şeybani-han Hisar'ı da zaptetmiş.

— Evet, Şehzâde Babür'ün ne kadar uzak görüşlü olduğunu sonradan anladık. Hisar padişahı Hüsrev-han, ömründe bir

33³ Toyana: Düğün hediyesi.

kediyle bile kavga etmemiş korkağın tekiymiş. Beylerinin çoğu da kendisinden memnun değillermiş. Babür Mirza'ya haber gönderip "Gelin Hisar'ı size verelim!" diyen beylere "Bir hakan ihtiyacınız varsa, siz gelin!" diye cevap verdiler. Biz Amu-Derya'yı aştığımızda Şeybani-han Hisar'a girmişti. Korkak Hüsrev-han düşmanla çarpışmaya cesaret edemeyip tahtını bırakarak kaçmış. Otuz bin askerini de bırakıp gitmiş. Siz bilirsiniz molla dayı, böyle anlarda beyler güçlü bir padişah ararlar. Şehzâde Babür'ün Şeybani-han'la kahramanca çarpıştığını, bir defa yenildiyse, bir defa da yendiğini unutmamışlar. Daha önce Kasimbey Hisar'da ordudaydı. Onun şehzade Babür'e bağlılığını bilirsiniz. Kısacası yuvası bozulan karınca sürüsü gibi dağılan Hisar ordusu, Amu-Derya boyunda gelip bize katılıverdi. İlk önce, Bakibey Çaganiyani denilen bir bey dört yüz askeriyle geldi. Şehzâde Babür ona fazlasıyla hürmet gösterdi ve en yüksek mertebe sayılan saraybân payesini verdi. Daha sonra Hüsrev-han'ın diğer bey ve askerleri gruplar halinde gelip bize katıldılar. Nehirden iki yüz kırk kişiyle geçmiştik. Bir ay zarfında dört bin kişilik bir ordu olduk..

Mevlânâ Fazlıddin, yeğeninin son yıllarda bayağı değişmiş olduğunu henüz farketmişti. Tahir önceleri bu kadar konuşmazdı. Herhalde çenesi düşük asilzâdeler arasında kaldığından mülazımlara has tumtutraklı ifadeler kullanmaya başlamıştı.

— Kabul'a geldiğimizde Argın kabilesinden Mukîm beyin hâkimlik yaptığını gördük. Onun tahta oturmaya hakkı yoktu. Kaldı ki, bizimle çarpışacak gücü de yoktu. Kabul'u bize savaşız teslim etti. Daha sonra Hüseyin Baykara'dan Babür'e bir mektup geldi. "Ordunuzla birlikte gelin. Şeybani-han'a karşı ittifak edelim," diyordu. Kırk gün at sırtında yol aldık, ama buraya ulaştığımızda Hüseyin Baykara terk-i dünya eylemiş.

— Kabul'u payitaht yapıp buraya gelmeniz bir cihetten iyi olmuştur, yeğenim. Aksi halde Hüseyin Baykara'nın kibirli oğulları Şehzâde Babür'ü adam yerine koymazlardı.

— Lakin şu anda bize aşırı saygı gösteriyorlar. Şehir valisini emrimize verdiler. Şehri baştan sona gezdirdiler. Büyük malikanelerde her gün ziyafet veriyorlar. Bugün akşam Şehzâde Babür'ün yine saraya gitmesi gerekiyordu..

Tahir göğe bakıp güneşin batmaya doğru yaklaştığını görünce, birden ayağa kalktı:

— Molla dayı, gecikmem doğru olmaz. Size yarın gelsem olur mu? Evinizi nasıl bulacağımı söyler misin?

Onlar Tahir'in atını dizgininden tutarak bekleyen uşağın yanına yaklaşırken, Mevlânâ Fazlıddin evinin adresini tarif etmeye çalıştı. Tahir atın dizginini uşağın elinden alırken:

— Molla dayı, atınız nerde?- diye sordu.

— Yeğenim, ben yaya gideceğim.

— Eviniz uzak olsa da mı?

— Alıştım yeğenim.

Tahir, dayısının şu anda parasız olduğunu anlayınca, gülmüş eğerli atının dizginini ona uzatarak:

— Öyleyse siz bu atı alın,- dedi.

— Sen ne yapacaksın, yeğenim?

— Ahırda benim iki atım daha var. Binin!

Tahir, itiraz etmesine fırsat bırakmadan dayısını ata bindirip, belindeki kıymetli kamçıyı da eline tutuşturdu.

— Bu, sizin Oş'da bana hediye ettiğiniz atın tayı, molla dayı. O zamanlar beni baştan ayağa giyindirmiştiniz hatırlınızda mı?

— Evet, can sağ oldukça her şey yoluna girer, yeğen! Bunu hatırlatıp durma.

“Ama yarın yenge hanıma da, çocuklara da baştan aşağı giyimlik almam ve dayımı bir kez daha sevindirmem gerek!” diye düşündü Tahir içinden.

İkinci at üzerindeki uşak, dayı ile yeğen arasında ne geçtiğini anlamamakla birlikte onları seyretmekle meşguldü. Mevlânâ Fazlıddin vedalaşıp uzaklaşırken, Tahir uşağına bakarak fısıldadı:

— Ferasetin var mı?

Beyi yaya bırakıp uşağın attı gitmesi gerçekten örf ve âdete ters düşen bir durumdu. Genç uşak, bunu daha önce anlayamadığı için utanarak attan inip dizginini Tahir'e uzattı:

— Affedin, bey cenapları!

Mevlânâ Fazlıddin başını çevirip baktı. Yeğenin beyler gibi ihtişamlı bir şekilde atın üzerine kurulduğunu, genç uşağın ise yanı başında yaya yürüdüğünü görünce, muhafızlıktan beylik mertebesine ulaşan bazı kişilerin gösteriş ve debdebe peşinde koştuklarını hatırlayarak, “İster misin Tahir de onlara benzesin!” diye geçirdi içinden.

Babür, Herat'da Alişir Nevâî'nin Ünsiye'sine yerleşeli on yedi gün olmuştu. Ünsiye'nin yüksek peştaklan, mavi gümbazı, gün ışığı altında ıpıl ıpıl parlayan rengarenk çinileri Babür'e Semerkand'daki Uluğbey Medresesi'ni hatırlatıyordu. Tek farkı, Ünsiye'nin dört bir yanında yer alan minarelerin Uluğbey Medresesi'ninkilerden daha yüksek, ayrıca bina olarak da daha geniş olmasıydı. Bina bundan onbeş yıl önce tamamlanmıştı ve bütün bezekleri sanki dün yapılmış gibi pırıl pırıl parlıyordu.

Ünsiye'nin içindeki odalardan birkaçı, Nevâî'nin kütüphanesi olarak tahsis edilmişti. Babür, bu kitapları karıştırırken, bazılarının sayfalarında yer alan şiirlerin altında ulu şairin notlarına rastlayınca, Semerkand'dayken ondan aldığı mektupları hatırladı ve Nevâî'yi görmek nasip olmadığı için bayağı hayıflandı.

Kütüphane kapısı önüne nefis işçilikle yapılmış rafı andıran bir saat konulmuştu. Belli saatlerde bu saatin tepesindeki küçük heykelcik harekete geçiyor ve altın çekiçlerle vurarak âhenkli sesler çıkarıyordu. Bu saatin dizaynını Nevâî hazretleri bizzat çizerek ustaya vermiş, yapımı için özel siparişte bulunmuştu. Daha sonra da Herat'da "Alişir" adı verilen saatler meşhur olmuştu.

Babür kütüphaneden çıkarken, üst üste zil çalan saate bakıp kendi kendine düşündü: "Ne tuhaf! Alişir Nevâî hazretleri vefat etmiş olsalar bile icatları yaşıyor. Yoksa ikinci ömür dedikleri bu mu? Bu saat, sahibinin ikinci ömrünü ölçüp, zil mi çalmakta?"

Bu Ünsiye'yi kuran o ulu kişinin ruhu sanki binanın her yerinde dolaşıyor gibiydi. Babür, Nevâî'nin ellerinin değdiği kapıları dikkatle açıyor, mermer basamaklarda sanki onun gö-

rünmeyen ayak izleri duruyormuş gibi dikkatlice adım atıyordu.

Avludaki taş havuz boyunda yer alan çınarların altında bir farraş sürekli gazel süpürmekteydi. Babür, iki tarafında yeşil şimşir ağaçlarının bulunduğu yolda ilerleyerek, burada Nevâ'nin kendisini bekleyen şakirdlerinden Handemir ve onun en yakın nedimlerinden Sahib Dara ile buluştu. Hassaya dayanarak ayakta dikilen Sahib Dara, Babür ile selamlaştıktan sonra:

— Şehzadem,- dedi.- Hazreti Mir'in vefatlarından sonra Ünsiye ruhsuz bir beden gibiydi. Siz geldikten sonra bu bedene bir ruh, bir can geldi adeta!

Otuz yaşlarındaki çıldır gözlü Handemir, imtihan edici nazarlarla Babür'ü süzmeye başladı: Acaba Andican'dan gelen yirmibeş yaşındaki şehzâde, bu mübalağalı sözlerle cevap verebilecek miydi?

Fakat Babür'ün kalbi buruk, gönlü hüznüydü. Bu sözlerle şairâne teşbihlerle cevap vermek yerine sade kelimeleri tercih etti:

— Mevlânâ, hazreti Alişir'in mekanları benim bedenime yeni bir ruh verdi. Burada sanat ve ilmin şu güne kadar görmediğim mükemmelliğine şahit olmuştum.

Handemir, Babür'ün verdiği cevaptan hoşnut olmuştu. Başını memnuniyet ifadesiyle sallarken, Sahib Dara da:

— Doğru söylüyorsunuz, şehzadem,- dedi.- Mir hazretleri meydana getirdiği her şeyde kendisinin yüksek ruhlarından bir iz bırakmışlardır. Başınızı çevirip şu işaretlere bir bakın!

Babür, gökteki beyaz bulutlarla birleşecekmiş gibi yükselen çinili minareleri seyretmeye başladı. Genelde yüksek minarelerin şerefeleri en tepede olurdu. Ünsiye minarelerinde ise tepedeki şerefelerden başka ortalara da şerefe yapılmıştı. Sahib Dara, bunun sebebini izah etmeye çalıştı:

— Hazreti Mir, yüksek bir yerden Herat'ı seyrederek yorgunluğunu atardı. Yaşlılık günlerinde en tepedeki şerefeye çıkmaz olmuştu. Bu yüzden mimara söyleyerek ortaya da şerefe koydurdu.

— Mümkünse şu şerefelerden birine biz de çıkalım,- dedi

Babür.

— Memnuniyetle!

Sahib Dara, Handemir'le birlikte Babür'ü batı yönündeki minareye doğru götürdü; fakat minare içindeki dik kıvrımlı basamaklardan tırmanamayacağını belirterek aşağıda kalmayı tercih etti. Bunun üzerine Babür'ü orta şerefeye Handemir çıkarttı.

Çevreyi temaşa etmeye başladılar. Uzakta karlı Muhtar ve İskelce dağları, aşağıda sonbaharda coşkuyla akan İncil nehri ve onun sol tarafında meşhur Gevherşad Begüm Medresesi bütün heybetiyle göze çalınıyordu. Nevâî'nin kurdurduğu İhlasiye Medresesi, İncil'in sağ cenahına, Gevherşad Begüm Medresesi'nin tam karşısına oturtulmuştu. Onun hemen arkasında ise hastahane ve aynı zamanda tıbbiye olarak kullanılan Şifaiye Medresesi yer alıyordu. Onun biraz gerisinde de devâsâ gümbazlı Halasiye dergâhı vardı. Alishir Nevâî'nin kurdurduğu abideler, koca bir mahallenin kapladığı yer kadar bir alana yayılmıştı ve Herat'ın ihtişamına ihtişam katıyordu.

Şehrin arka taraflarında mavi dağlar gibi yükselen minare ve gümbazların çokluğu nedense Babür'e bir an için Semerkand'ı hatırlatmıştı. Yüreği özlem ve hasret ateşiyle kavrulan Babür:

— Mevlana,- diyerek Handemir'e baktı. -Herat abidelerini kuran mimarlar arasında Mâverâünnehir'den gelenler de var mıydı?

— Şehzâde, siz Herat'da Semerkand perdazının olduğunu hissetmiş gibi gözüküyorsunuz.

— Evet sorunun sebebi de bu.

— Herat'ın pek çok ünlü kişisi Semerkand'da tahsil görmüşlerdir. Ve onlar Semerkand stilini Herat'a taşımışlar, ayrıca Mâverâünnehir'deki didişmelerden illallah deyip Herat'a kaçan pek çok sahib-i kabiliyet kişi de hazret-i Mir'den yardım istemişlerdir. Ol zat-ı âlînin faziletleri saymakla bitmez. Lakin fakire göre onun en büyük fazileti, kabiliyet sahibi kişileri takdir etmesi, zeki insanları korumasıydı. Büyük işlerin ancak büyük kabiliyet sahibi kişilerle becerilebileceğini zat-ı âlîleri çok iyi bi-

lirlerdi. Bu yüzden halk arasında dolaşarak sürekli üstün kabiliyetli insanlar arardılar. Kendisiyle beraber olan nedimlerine, dostlarına ve bizim gibi şakirdlerine anlatırlardı ki, cimrilik daima nursuz, liyakatsiz, istidatsız kişilerde görülür. Özellikle cemiyetin üst tabakalarında liyakatsiz cimriler daima kabiliyet sahibi kişilerin yollarını tıkırlar; Allah'ın zeka ihsan ettiği kullarını körletip, zayıf düşürürler; ama bunun zararını bütün bir halk çeker. Dünyadaki en kötü cimrillik, kabiliyet sahibi kişilerin yolunu tıkamaktır. En büyük cömertlik ise, nadir kabiliyetleri yüzeye çıkaran cömertliktir.

— Aynen öyle! - dedi Babür büyük bir memnuniyetle. Handemir, onun bu sözünden cesaret alarak biraz daha yüksek bir sesle konuşmasını sürdürdü:

— Biz herhangi bir yolculuktan dönsek veya hazretlerine bir iki gün gözükmsek de, sonra huzurlarına varsak: “Pekala, kaç tane yüksek kabiliyet sahibi insan buldunuz?” diye sorarlardı. Bizim bulduğumuz nadir kabiliyetlerin bazıları onbeş onaltı yaşındaki genç delikanlılar olurdu. O zaman hazretleri: “Olacak çocuk onbeş yaşında baş olur, olmayacak adam kırk yaşına da gelse çocuk kalır” buyururlar ve yaş farkı aramaksızın gençleri de huzurlarına kabul ederlerdi. Sahib Dara kabiliyetli şair Zeynüddin Vâsifi'yi onbeş yaşındayken hazreti Mir'in huzuruna alıp getirmişlerdi. Hazretimin cömertliğine mazhar olan bu genç şair, kısa zamanda yükselerek bütün Herat'da nam saldı. Büyük ressam Kemaleddin Behzad da gençlik yıllarını hazretimin terbiyelerinde geçirdiler. Şair Hilâli ve hattat Sultan Ali Meşhedî bizzat hazreti Alişir'in keşfedip, elleriyle yetiştirdiği büyük kabiliyetlerdir. Şu anda gördüğünüz Herat'ın son otuz yılda öncekinden misli misli büyüyüp güzelleştiğini ve bunun onun sayesinde gerçekleştiğini bütün faziletli kişiler söylerler.

— Söyledikleriniz doğru, mevlânâ. Benim gördüğüm “rub'ı meşkunda”³⁴ Herat gibi bir şehir daha yoktur!

34- Rub'ı meşkun: Oykümena. Dünyanın insanlar tarafından iskan olunan bölgeleri.

— Şehzâdem, bugünkü Herat'ı böylesine güzel, böylesine görkemli hale getirenler, halk arasından çıkan kabiliyetli kişiler değil midir?

— Doğru! Göz önümüzde duran bütün nadir abideler, büyük kabiliyet sahibi kişilerin hazinesinden çıkan mücevherlerdir!

— Lütuf kıldınız, şehzâdem. Hazreti Alişir, paha biçilmez kabiliyet hazinesini açan en büyük kaşıftı. Sultan-ı sahibkiran Hüseyin Baykara da bu gerçeği kabul ederdi. İştmişsinizdir şehzâdem, hazreti Alişir'le Hüseyin Baykara arasına nifak sokan cimriler pek çoktu. Duymuşsunuzdur, Hüseyin Baykara sarhoş olduğu zamanlar pek çok kötü şeyler de yapmıştı. Ama içmediği günlerde hazreti âlilerine öylesine saygılı davranırdı ki, hepimiz hayran kalırdık.

Babür, Handemir'in tatlı bir hatırayı hatırladığını hissederek, mütebessim bir ifadeyle yüzüne bakıp beklemeye başladı.

Handemir, henüz genç yaşta olmasına rağmen, sürekli oturarak çalıştığı için biraz kilolu, orta boylu biriydi. Etli parmaklarıyla kaşlarını sıvazlayarak anlatmaya başladı:

— Hazreti Alişir “Hamse” sini bitirip Sultan Hüseyin Baykara'ya sunmuştu. Hüseyin Baykara, nazımla uğraşan ileri görüşlü bir kişiydi. Hamse'yi okuduktan sonra hazreti Alişir'i saraya davet edip, bütün âyan huzurunda tebrik etmişler. Sultan Hüseyin'in çok sevdiği, paha biçilmez beyaz bir atı vardı, imrahora “O atımı getirin!” diye ferman buyurdular. Mir hazretleri şaşkına dönerek, “Bana at mı in'am etmek niyetindeler?” diye düşünmüş. Atı getirdiğinde padişah Mir Alişir'e bakarak: “Artık siz şiirde benim üstadım ve pirimsiniz. Ben sizin öğrenciniz olmak istiyorum” demişler. Mir Alişir, titreyerek itirazda bulunmuşlar: “Hazretim, siz padişahsınız. Benim size mürid olmam gerek.” Bu sırada beyaz atı altın kökretesiyle birlikte huzura getirmişler. Hüseyin Baykara, gülerek sormuş: “Mürid pîrinin emrini yerine getirmek zorundadır değil mi?” Mir Alişir “elbette” diyerek tastik etmişler. O zaman padişah ol zat-ı âliye buyurmuş ki: “Madem öyle, hadi şu ata binin!”. Padişahın emri vacip. Mir Alişir ata yaklaşmışlar. Ama beyaz atın bir

huyu varmış. Sultan Hüseyin Baykara'dan başkası sırtına binmeye kalkarsa, havaya atılıp bindirmezmiş. Yine aynı şeyi yapmış. Bunun üzerine Sultan Baykara atın dizginini tutup "Uslu dur!" diyerek sakinleştirmeye çalışmış ve at da hemen sakinleşmiş. Mir Alişir ata binince saray ehli "şimdi n'olacak?" diyerek büyük bir merakla nefesini tutmuş. Sultan Baykara atın dizginini elinden hiç bırakmamış ve atı çekerek avlu boyunca ilerlemiş. Herkes şaşkın vaziyette. Padişah at sırtındaki Alişir hazretlerine buyurmuşlar ki, "Türk dilinde ilk defa yazdığınız Hamse'niz için benim gibi sultan-ı sahibkiran size dizgin ci olsa yine de azdır!" Saray halkı bu sözleri duyunca büsbütün şaşkına dönmüş. Hazreti Alişir ise bu sözlerden öylesine müteessir olmuşlar ki, bayılıp kalmışlar. O zaman mülazımlar hemen gelip hazretlerini attan indirmişler.. Görüyorsunuz şehzâdem..

— Ne demek istediğinizi anladım, mevlânâ,- dedi Babür yüksek bir sesle.

— Bilmem nerdeki kabiliyet sahipleri cimriler tarafından yok edilmemiş ve cömert insanlar onlara yol açmış olsaydı, oralar da bugünkü Herat gibi kemalin zirvesine ulaşırdı.

Gönlünden geçirdiklerinin Babür tarafından dile getirilmesi Hamdemir'i oldukça etkilemişti. Bir meslektaşını bulmanın verdiği sevinçle Babür'e bakarak:

— Bravo, şehzâdem! - dedi.- O ulu zatlar devrinde Herat'ın kemalin zirvesine çıktığı doğru.. Lakin, ne yazık ki, kemalden sonra zeval başlarmış. Son yıllarda meydana gelen olaylar kanımı dondurmaya başladı: Eğer Herat'ın yıldızı yavaş yavaş söneceği yerde birden kayarsa, biz ne yaparız?

Handemir, Mâverânnehir'deki iç savaşlar ve katliamları, Şeybani-han'ın ordusuyla Herat'a doğru yaklaştığını işittiği için böyle bir soru yöneltmişti. Belki Şeybani-han'la yüz yüze savaşan Babür bu sorunun cevabını verebilirdi.

— Endişeniz yersiz sayılmaz, mevlânâ,- dedi Babür.-Herat'daki bugünkü sükûnet fırtına öncesi sessizliği andırıyor. En son gidişimde Taşkent de Herat gibiydi. Başımdan binbir olay geçmiş, cehennemden dibinden çıkarak oraya gitmiştim. Mer-

hum dayım Mahmud-han'a, "Benim başıma gelenler sizin de başınıza gelmesin. Beraber bir çare bulalım," dediğimde alay edip gülmüştü. Rahmetli, sizin sözünü ettiğiniz kabiliyetsiz, likayatsız padişahlardandı.. Çok cimriydi. Onun Şeybani-han karşısında ne duruma düştüğü malumunuzdur.

— İster misin o hadiseler Herat'da da tekrarlansın?

Babür, Herat'ın kuzey batısında toz toprak arasından hayal meyal gözükken Saki Salman yolunun karanlık ufkuna bakarak düşünmeye başladı. Onun Timür'leri birleştirerek, Şeybani-han'a karşı sağlam bir ittifak meydana getirmek amacıyla Herat'a geldiğini ve yirmi gündür bu iş için eylenip kaldığını Handemir gayet iyi biliyordu. Babür'ün hemen cevap vermediğini gören Handemir endişelenerek:

— Şehzâdem,- dedi,-müzakereler gizliyse benim devlet sırlarını bilme hakkım yok. Sadece..

— Mevlânâ, bu şerefede sadece ikimiz varız. Benim sizden saklı gizlim yok. Herat tahtında ağabey kardeş iki kişinin aynı anda padişahlık yaptığını biliyorsunuz.

— Evet, aslında taht Şehzâde Bediuzzaman'ın hakkıydı, fakat Hatice sultanın taraftarları Şehzâde Muzaffer'i padişah ilan ederek tahta oturttular. Tarihte kesinlikle benzeri görülmemiş bir olay.

Handemir'in bu olanlardan memnun olmadığı açıkça seziliyordu. Babür, sesini alçaltarak konuşmasını sürdürdü:

— Her iki padişahınız da misafirperverlikte, sohbet arkadaşlığında ve eğlence konusunda emsalsizler. Ama savaşmaya pek istekli değiller mi nedir, Murğab boyundaki görüşmemiz sırasında tuhaf bir olay vukû buldu. Şeybani-han'ın bir kısım askerinin Horasan'ın Çeçektu nahiyesini bastığı yönünde bir haber geldi. Şeybani-han'ın kendisi Amu-Derya'dan öte taraftaydı ve bizim bulunduğumuz yer Çeçektu'ya daha yakındı. Ben Çeçektu'yu beş altı yüz asker basmışsa, hemen ordu gönderip onları safdışı etmenin şart olduğunu belirttim ve "Böylece hanın ordusu Horasan'a elini kolunu sallayarak giremeyeceğini anlasın" dedim. Şehzâde Bediuzzaman, küçük kardeşi Şehzâde Muzaffer'i Çeçektu'ya göndermek istedi. Biliyorusu-

nuz, her ikisinin de kendilerine ait mabeyincileri, aftâbecileri, mülazımları ve askerleri var. Şehzâde Muzaffer, savaş görmemiş bir delikanlı. Çeçektu'ya gitmekten çekindi "Hazreti ağam gitsinler, biz de diğer kasabaları himaye ederiz," dedi. Şehzâde Bediuzzaman, sanıyorum savaşta ölürse kardeşinin tahta tek başına konmasından endişe etmiş olacak ki, gitmek istemedi. Bir hayli ağız dalaşından sonra ben, kendileri müsaade ederlerse askerlerimle bizzat gidip Çeçektu'yu düşmandan kurtarabileceğimi belirttim. Bu defa da ağabey kardeş bunu izzet-i nefis meselesi yaptılar. "Siz misafirsiniz" diyerek müsaade etmediler ve Çeçektu'yu düşmanın eline terkederek Herat'a döndüler. Handemir derin bir of çekti:

— Bunlar, şansın Horasan'dan yüz çevirdiğinin alâmeti, şehzâdem! Başımıza ne felaket bulutlarının çöğmelendiğini siz bizim padişahlarımızdan daha iyi biliyorsunuz. Çünkü hepsini kendi gözlerinizle gördünüz. Biz Mevlânâ Behzad'la bu konuda epey konuştuk. Herat'ın diğer mert ve faziletli kişileri, kurtuluşu sizde görüyorlar. Keşke tehlikenin ne denli büyük olduğuna padişahlarımızı inandırabilseniz. Keşke bütün güçler birleşip felaketin önü alınabilseydi!.

Babür, minareden aşağıya bakarak:

— Bilmiyorum, mevlânâ,- dedi.- Bugün yarın padişahlarınızla bu konuda yeniden görüşmek istiyorum.

— İnşallah müzakereler istediğiniz gibi sonuçlanır, şehzâdem!

Babür, teşekkür ederek minare basamaklarından aşağı inmeye başladı. Aşağıya indiğinde, Herat kalesinin içindeki yüksek tepeye kurulmuş bulunan devâsâ payitahta suratını ekşiterek bir süre baktı kaldı.

Sonbahar henüz ılık nefesini üflediği için olsa gerek, Herat padişahları hâlâ bağlarda yaşamaktaydılar. Şehrin kuzey doğusundaki Kıpçak cümle kapısının arka taraflarına düşen ve Şahruh Mirza tarafından kurdurulan Bağ-ı Sefid'de Şehzâde Muzaffer, Babür şerefine büyük bir ziyafet veriyordu. Herat'ın en usta aşçılarının hazırladıkları ceylan kebapları, iştah açıcı ekşimtrak kesme aşlar ve mahiçe adı verilen meşhur soğuk çorbalar Muzaffer Mirza'nın misafiriyle birlikte bulunduğu altın kaplama köşkün yukarı katına birbiri ardına taşınıyordu. Sâzendeler kapı girişinde oturarak keman, ud, kanun ve neyle fasıl geçiyor; en dertli ezgileri çalıyorlardı. Onların hemen yanbaşında bulunan hânendeler ise, seslerini fazla yükseltmeden insanın içine işleyen yanık sesleriyle şarkı söylüyorlar ve Babür bunları bir sanatçı kulağıyla dinliyordu.

Eğlence doruğa çıktığı bir sırada, Babür'ün karşısına gelen saki dizlerini yere büküp, yirmi yıldır fıçıda dura dura iyice keskinleşmiş ve bugün aziz misafir şerefine açılmış olan şarapdan bir kâse doldurarak uzattı. Babür, bugüne kadar şarap içmemişti, ama şimdi musiki ve okunan şarkıların tesiriyle cûşa gelmiş gibi Kasimbey'e baktı.

Abburdan'da Babür'den ayrılıp Hisar'a gitmiş olan Kasimbey, geçen sene bütün askerleriyle birlikte Kabul'a gelerek Babür'ün hizmetine girmiş ve yine en yakın danışmanlarından biri olmuştu. Kasimbey, ömründe ağzına içki koymamış dindar bir kişi olduğundan, Babür'ün de içmesini hoş karşılamıyordu.

— Şehzâdem,- diye fısıldadı.- Şehzâde Bediuzzaman'ın ziyafetinde teklif edildiğinde içmemiştiniz. Şimdi burda içerseniz öbür şehzâde duyup gücenmez mi?

Bu sözler Babür'ü kendine getirmişti. Birden yapılması

gereken bir yığın işinin olduğunu hatırlayarak Şehzâde Muzaffer'e bakıp:

— Fakiri mazur görün şehzâde hazretleri,- dedi.- Ben ömrümde şarap içmedim!

Şehzâde Muzaffer, Babür'ün şarap içmekten korktuğunu sanarak kahkahayla güldü. Şu gamsız kahkaha dahi onun ne kadar çakırkeyf olduğunu göstermeye yetiyordu:

— Şehzadem, yoksa bütün Andican ve Semerkand şarap içme zevkinden bihaber midir?

— Şehzâde hazretleri, şarap zevki Andican ve Semerkand'da haddinden fazla. Ama ben başka zevklerden böyle şeylere fırsat bulamadım. Hazreti ağabeyiniz Şehzâde Bediuzzaman ömrümü kabul etmiştiler.

Şehzâde Bediuzzaman'ın ismi geçince Şehzâde Muzaffer de ciddileşti. Babür'ün endişesini haklı bulup sakiye "ısrar etme!" der gibi işaret etti. Ziyafette şehzâde Bediuzzaman'ın eşik ağası Zünnunbey Argun da vardı. Saki, padişahın işaretiyle Babür için doldurduğu kâseyi ona uzattı.

Sürekli kafayı çekenler coşmaya başlamışlardı. Bazı beyler ortaya çıkarak rakediyorlar, kimilerinin attıkları kahkahalardan tavandaki nazik bezekler adeta titriyordu.

Hüseyin Baykara'nın vefatı üzerinden henüz fazla bir zaman geçmemişti. Herat tehlike altındayken böylesine içip eğlenmek Babür'den ziyade Kasimbey'i küplere bindirmekteydi. Kahkaha ve bağırışmalar arasında Babür'ün kulağına eğilerek fısıldadı:

— Bu sarhoş padişahla şimdi ittifak müzakeresine oturmak doğru değil. Bunun ipleri anası Hatice sultanın elindeymiş. Biz en iyisi gelmişken sultanın huzuruna varalım, şehzâdem.

— Ziyafet bitmeden gidersek ayıp olmaz mı?

— Ben her şeyi ayarladım. Hatice sultan, bizi köşklerinde bekliyorlar.

Babür, halk ozanlarının atışması bitip, kahkahalar sona erdikten sonra Şehzâde Muzaffer'den sultan hanımefendilerin huzurlarına gitmek için izin istedi.

Beyaz mermerden inşa edilmiş üç katlı dev kasırda, onlarca altın kandil yanmaktaydı. Babür, Kasımbey, Zünnunbey ve onlara yol gösteren Burundukbey, basamaklarına gül desenli ipek halıların döşendiği merdivenlerden sessizce üçüncü kata çıktılar. Kasrın duvarlarına Şahrüh Mirza'nın sanatkâr oğlu Baysunkur Mirza için çizdirdiği nefis resimler hâlâ âharı yeni vaziyette, yal yal parlamaktaydı.

Hatice sultan, Babür'ü kasrın muhteşem merasim salonunda karşılayıp, altı ayağı dahi dökme altından yapılmış, üstü monoblok sedef kaplı masa yanına buyur etti.

İri yapılı, uzun boylu sultanın arka tarafında, kabulhanenin en gözde yerinde bir top gül parıldayıp duruyordu: Dalları altın, yaprakları zümrüt, kırmızı gülleri yakuttandı. Gül dalına kondurulan küçük altın bülbülün gagasında dane yerine saf bir mücevher parıldamaktaydı. Kabulhanenin pencerelerine asılan ipek perdeler ise inci, lal ve diğer kıymetli taşlarla bezemişti.

Hatice sultan, siyahımsı, gümüşü renk, bezeksiz bir keba giymişti ve başındaki hercai mavi tacına fazla göze batmayan seyrek merverit daneleri saçılmıştı. İnsanın aklını başından alan bunca mücevherat arasında genç halayıkların çevresini sardığı sultan, gerek Babür ve gerekse Kasımbey'i büyük bir izzet-i ikramla ağırlamaya çalışıyordu.

Babür, söyleyeceklerini sultanın bu kadar halayık, kız ve gelinleri arasında anlatmaya bir türlü cesaret edemiyordu. Bunu hisseden Hatice sultan, sakın bir şekilde gülümseyerek:

— Şehzâdem, siz akrabamızsınız, - dedi.- Dolayısıyla gelinlerim ve halayıkım sizi kendi şehzâdeleri gibi kabul ettiklerinden bu sohbe katılmak istiyorlar. Çekinmeyin, anlatın!

— Müteşekkirim.

Genç kız ve gelinlerin çehreleri yüzlerindeki beyaz bürüm-cükten dolayı tam olarak seçilemiyordu. Ama kına yakılmış beyaz eller, ipek giysiler içine hapsedilmiş ince beller ve dışarıyı fırlamak istermiş gibi isyan eden dik göğüsler, onların henüz koklanmamış taze goncalar olduğunu gösteriyordu. Şehzâde Muzaffer'in gözdelelerinden Karagöz sultan, kaynanasının

kulağına dudaklarını yaklaştırarak hafif bir gülümsemeyle bir şeyler fısıldadı. Bu defa Hatice sultan da şuh bir kahkaha atarak başını sallayıp Babür'e yüzlendi:

— Şehzâdem, Herat'ın asilzâde kızları size göz koymuşlar. Böylesine bahadır bir yiğit, böylesine yakışıklı bir delikanlı ve kabiliyetli şair olarak haremsiz tek başınıza yaşıyormuşsunuz. Doğru mu?

Kıpkırmızı kesilen Babür, bakışlarını yere çevirirken, bu konudan bahsedilmesinden hoşlanmadığını belirtmeye çalıştı.

— Doğru sultanım. Takdir-i nasibim bu kadarmış.

— Takdiriniz artık değişsin, şehzâdem. Herat'da kalıp, şehzâde Muzaffer'e kardeş olun. Siz de Timurzâdelerdensiniz. Herat'dan size güzel ve akıllı kızlar bulalım, düğün dernek çatalım.

Şehzâde Muzaffer'le kardeş olmak demek, onun taraftarlarına katılmak demektir. Bir zamanlar torunu Şehzâde Mü'min'in öldürülmesine sebep olan Hatice sultan, ihtimaldir ki yarın bir gün Şehzâde Bediuzzaman'ı da öldürttürüp oğlu Muzaffer'i tek başına tahta oturtmak niyetindeydi. Babür, şayet onun oğluyla kardeş olursa, herhalde ki, onların bu amaçlarının gerçekleşmesine yardım etmek zorunda kalırdı.

— Anlayışlılığınıza minnettarım, sultanım,- dedi Babür.- Fakat benim bir endişem var.

— Ne endişesi, şehzâdem?

— Fakiri mazur görün.

Babür, sessizliği tercih edip bakışlarını yere çevirdi. Onun sadece Hatice sultanla baş başa konuşmak istediğini anlayan gelinler ve cariyeler, saygıyla selam vererek dışarı çıktılar. Bunun üzerine Babür, Şeybani-han'ın Herat'a bastırıp geleceğini, o yüzden düğün dernekle değil, ölüm-kalım savaşına hazırlanmakla meşgul olunması gerektiğini anlatmaya başladı:

— Şeybani-han Andican'dan Harezm'e, Merv'den Türkistan'a kadar olan yerleri zaptedip, çok büyük bir ordu toplamıştır. Ben onun her savaşa nasıl dört elle hazırlandığını iyi bilirim. Bir gün bastırıp gelirse, üç beş askerle karşısında duramayacağımızı görüyorum!

Babür, Şeybani-han'ın savaşı kabiliyetinden ve ne denli acımasız olduğundan bahsederken, Hatice sultan sabırsızlanarak:

— Bu beladen kurtuluş yolu nedir? Şunu anlatın, şehzâdem! - dedi.

— Kurtuluş yolu, bütün Timurîlerin birleşmesidir. Bütün vilayetlere tavacılar gönderip elli atmış bin asker toplamalı. Sonra kış boyu bu orduyu sürekli eğiterek bir kumandan emrinde savaşa hazırlamak şart..

— Tek kumandan kim olabilir?

Kasimbey, başını sertçe çevirip Babür'e baktı. Bu bakışta şu anda hayatta kalan Timurzâdeler arasında Babür'ün dışında bu kumandanlığı yapabilecek başka bir kabiliyet sahibi kişinin bulunmadığını ifade eden bir mana yatiyordu. Ne var ki ordu kimin elindeyse, hâkimiyet de onun elindedir hükmü ezel-den beri bilinen bir şeydi. Hatice sultan ise, hâkimiyeti oğlundan başkasına kaptırmak niyetinde değildi.

Babür, onun gönlü olsun diye “tek kumandan şehzâde Muzaffer'dir” diyesi geldi, fakat arkada Zünnunbey'in bulunduğunu hatırlayarak vazgeçti. Çünkü Zünnunbey bu sözü Şehzâde Bediuzzaman'a iletirse araya nifak düşeceği kesindi.

— Başkumandanın kim olacağı meselesini ağabey-kardeş iki padişahın kendi aralarında halletmeleri gerek. Eğlence âlemlerini bırakıp, bütün dikkatlerini savaş hazırlığına vermeleri şart. Her geçen gün bizim için çok değerli, sultanım!

Hatice sultan, Zünnunbey ile Burundukbey'e döndü:

— Muhterem kumandanlar, sizlerin görüşleri nedir?

Zünnunbey, uzun kaşlarını dikerek kati nazarlarla Babür'e baktı:

— Şehzâdemin Şeybani-han'ın Mâverânnehir'deki zaferleri ve acımasızlıkları konusunda bizi uyarmaları iyi bir hareket. Amma Şeybani-han'ın Mâverânnehir'de eğilmeyen kılıcı Horasan'a gelince mutlaka eğilecektir! Ben buna eminim, sultanım! Bu yüzden fazla endişenmeye mahal yoktur görüşüneyim!

Zünnunbey'in tam bir inanç ve güvenle sarfettiği sözler,

Hatice sultanı hayli rahatlatmıştı. Babür ise şaşkın bir ifadeyle Zünnunbey'e bakarak:

— İnşaallah dediğiniz gibi olur, emîr cenapları!- dedi.- Ama bu söylediklerinizi neye dayanarak söylüyorsunuz?

— Bunlar benim sözüm değil, Herat'ın en muteber velilerinin kerametidir:

Zünnunbey, bu sözleri söylerken rahatlamış bir halde Hatice sultana baktı. Bu bakışın manasını anlayan Hatice sultan izahat vermek istermiş gibi:

— Herat'da Kutup isimli meşhur bir veli var,- dedi.-Şu ana kadar ne söylemişse aynen çıkmıştır. Şeybani-han'ın kılıcını emir Zünnunbey'in kıracağı Kutub'a rüyasında âyân olmuş. Muteber müneccimler yıldızları gözleyerek bu kerameti tastik ettiler. Bunun üzerine veliler emîr Zünnunbey'in omuzlarına mübarek futa salarak, namlarına Hizebrullah unvanını ilave ettiler.

Hizebrullah Arapça "Allah'ın arslanı" yani "yenilmez batur" manasına geliyordu. Arapçayı iyi bilen Babür, bu kelimenin manasını anlayarak alaylı bir gülümsemeyle:

— Cenab-ı Zünnubey'in arslan yürekli olduğunda şek-şüphe yok.- dedi.- Amma sultanım, veli ve müneccimlerden bahsederken, ben Sarıpul'da onların sözüne inanarak Şeybanihan'a karşı savaşa girdiğim günleri hatırladım. Aha, Kasimbey cenapları da ordaydı. Şehabeddin isimli bir müneccim gece gökyüzünü gözleyerek "Sekiz yıldız sizin omuzlarınızda dik duruyor. Yarın savaşa girerseniz zafer mutlaka sizin olacaktır!" deyerek keramet göstermeye kalkışmıştı. Biz de ona inanarak, Şehrisebz'den gelen yardımı dahi beklemeden savaş meydanına çıktık... İşte o günden beri de düştüğümüz hatanın cezası olarak orada burada gezinip duruyoruz.

Babür'ün anlattıkları Hatice sultanın çehresinin gerilmesine, dudaklarının büzülmesine yol açarken, Zünnunbey oturduğu yerden asabî bir tavırla:

— Şehzâdem, ağzınızı hayra açın!- dedi.-Herat'ın velileri Semerkand velileri gibi cahil değildir! Sarıpul'daki hatayı Herat gibi ulu bir şehirde hiç kimse tekrarlamayacak!

Zünnunbey'in gözlerinden ateş püskürerek, çıldırmış gibi konuşmaya başladığını gören Burundukbey, onu yatıştırmaya çalıştı:

— Cenab-ı Zünnunbey! Aziz misafirimiz bize iyilik temenni ederek Kabul gibi yerden çıkıp gelmişlerdir. Vaziyetin tehlikeli olduğu doğru. Acil tedbirler düşünmek şart!

Hatice sultan da, bu tartışmayı tatlıya bağlamaya çalıştı:

— Cenab-ı Zünnunbey, vaziyet gerçekten ciddi. Pervasız olmaya mahal yok. Amma cenab-ı Burundukbey dahi bir noktayı unuttular: Mağlubiyeti çok tadan bir kişiye bazen tehlike olduğundan büyük gözüktür. Şehzâdem, siz de fazla endişelenmeyin. Şeybani-han bize şaldırmaya kalkarsa, kendisi helak olur!

— Hatice sultan gibi çok görmüş bir melikenin şeyhlerin tatlı sözlerine bel bağlamasına şaşıtm kaldım, - dedi Babür ertesi günü Bağ-ı Cehanara'da Şehzâde Bediuzzaman'la sohbet ederken.

İri kıyım cüssesi ve çekik gözleriyle babası Hüseyin Baykara'yı hatırlatan Şehzâde Bediuzzaman alaylı bir şekilde gülümsedi:

— Şaşmayın, şehzâdem. Ne de olsa kadın kısmı. Saçı uzun akli kısa işte!

— Amma bu akli kısalığın zararı herkese olmaz mı, hazretim?

— Ne yaparsın? Sevgili oğlum Şehzâde Mü'min dahi bu sultanın kısa akıllılığının kurbanı oldu!

— Hazretim, rahmetli babanızın sarhoşken yaptığı bir hatayı artık unutun gitsin!

— Unutamam, çünkü hata merhum babamda değildi! Sultan-ı sahipkıran, Şehzâde Mü'min'i çok severdiler ve hatta şiirlerini ezbere bilirlerdi. Önceleri babam beni de çok severdi. Ayrıca tahtın varisi bendim! Hatice sultan, babamla aramı açmak için fırsat kolluyordu. Şehzâde Mü'min esir düşünce bu fırsatı yakaladı. Onu sarhoş babamın fermanıyla öldürttürüp benimle babamı kanlı bıçaklı etti. Ondan sonra sultanın öz oğlu Şehzâde Muzaffer benim yerime veliaht oldu. İşte bugünkü

ortaklı padişahlık da bu sultanın eseridir! İyi biliyorum ki, sultan beni geçici bir padişah olarak kabul ediyor ve beni ortadan kaldırarak Şehzâde Muzaffer'i tahta oturtmak için fırsat kolluyordu!

Babür, Şehzâde Bediuzzaman'a Şeybani-han'ı hatırlatarak:

— Hazretim, Şeybani-han hakkında ne yeni haberler var?- diye sordu.

— Han, Harezmi'yi zaptedip Semerkand'a dönmüş..

— O halde han bundan sonra Horasan seferine çıkmaz mı?

— Hemen mi? Harezmi savaşından sonra bir yıl dinlenmez mi?

Şehzâde Bediuzzaman'ın saçma sapan sözleri, onun düşman hatlarına sokulmuş casusları olmadığını gösteriyordu. Öz kardeşinin ufak tefek hareketlerinden haberdar olmak için yığınla casus görevlendiren bu padişahın, aynı şeyi en şiddetli düşmanı Şeybani-han için yapmaması, Babür'ü sıkıntılı bir duruma sokmuştu.

— Hazretim, Şeybani-han'ın kurnazlığını az çok bilirim. Şu anda onun casusları, Herat'da ya devriş, ya tacir, ya da uşak kıyafetinde cirit atarak, gerekli her türlü bilgiyi Semerkand'a ulaştırıyor olsalar gerek.

Babür'ün güvenmiş gibi konuştuğunu hisseden Şehzâde Bediuzzaman, kinayeâmiz gülümseyerek:

— Şehzâdem,- dedi,- siz de padişahsınız. İhtimal sizin casuslarınız da Semerkand'dan yeni haberler göndermişlerdir!

— Ben size babam gibi saygı duyarım, hazretim. Mesele casuslar meselesi değil. Önceki tecrübelerimden biliyorum ki, Şeybani-han yorulan ordusunu zaptettiği şehirde bırakıp, önceden dinlenmiş orudusuyla hemen yeni bir sefere çıkar. Onun bütün gücü, ağabey-kardeş, hısım akraba ne varsa herkesle tek yumruk halinde savaşa çıkmasından gelmektedir. Bizim bu tehlikeli düşman karşısında iç çekişmeleri bir yana bırakmamız lazım. Bir ten bir can olup savaşa girmesek ve tek komuta altında birleşmesek, sonucun kötü olması uzak bir ih-

timal değil.

— Tek komuta dediniz değil mi? Bize başkumandan kim olacak, şehzâdem?

Babür, birinciliği elde etmek için didişip duran ağabey-kardeşin “Bana yar olmazsa, ona da olmasın!” düşüncesiyle hareket edeceklerini şu anda çok iyi anlamıştı. Ağabey-kardeşin ele geçirmeye çalıştıkları memleket, onlardan birine veya amcazâdeleri Babür’e yar olacağına, herhangi birinin eline geçmesi çok daha iyiydi. Çünkü yabancı birisi memleketi ele geçirirse, onları böyle cahillikler yapmaya bırakmazdı.

— Yoksa cenge ayrı ayrı gruplar halinde mi çıkmak niyetindesiniz?- diye sordu Babür.

— Başka yapacak bir şey var mı? Herkesin kendi ordusu, kendi kumandanı var. Ben Şehzâde Muzaffer’e inanmam, fakat sizinle birlikte her türlü savaşa beraber girmeye hazırım. Çünkü size inanıyorum. Şehzâdem, Herat’da kalın! Ne yapılması gerekiyorsa söyleyin! Emrinize âmâde edelim.

Babür, ağabey-kardeşin sadece bu konuda dilbirliği içinde olduklarını anlamıştı. Savaş tecrübesi olan Babür, bütün bey ve askerleriyle birlikte Herat’da kalıp, vakti gelince onlarla birlikte savaşa girerse aralarındaki problemlerin kolayca halledilebilmesi mümkündü.

Ne var ki, iki kardeşin çift taraflı hakimiyeti küpeştesi de linmiş gemiye benziyordu. Burada kalıp onlara katıldığı takdirde, onlarla birlikte denizin dibini boylayacağı gün gibi açıktı.

Ertesi gün öğlen namazından sonra Ünsiye'ye Babür'ü görmeye gelen Mevlânâ Fazlıddin, bütün bey ve askerlerin sa-vaşa hazırlandıklarını gördü. Koridorda dayısına rastlayan Tahir:

— Hayret, siz kendiniz geldiniz, molla dayı! - dedi.

— Evet, ne var ne yok, yeğenim?

— Yarın şafakta Herat'dan gidiyoruz.

— Kabul'a mı?

— Evet, - diye fısıldadı Tahir. - Fakat padişahlar bilmesinler. Ruhsat-ı âlî şehir dışında kışlamak için verildi. Herkese Horasan'da kışlayacağız diye ilan edildi. Kimseye bir şey çaktırmayın.

Mevlânâ Fazlıddin şaşırıp kalmıştı:

— Yapma be! Bizi sağır yerine koyup çekip gidecesiniz ha?

— Kış çıkınca siz de Kabul'a göçüp gelin. Önceki günkü görüşmemiz sırasında Şehzâde Babür-bizzat teklif etti

— Göçüp gelmek kolay mı yeğenim? Bir ay, kırk günlük yol.. çoluk çocukla..

Mevlânâ Fazlıddin, dalgın bir vaziyette Babür'ün kabulhanesine doğru yürüdü. Bir zamanlar Alishir Nevâî'nin kabulhanesi olan görkemli dikdörtgen salonun altın işlemeli kapısı önünde bir nöbetçi vardı. İçeriye giren nöbetçi hemen çıkarak, kapıyı açıp mevlânâyı içeri buyur etti.

Salonun yukarı kısmında Şehzâde Babür'le sohbet eden kişileri Mevlânâ Fazlıddin ilk bakışta tanıdı. Nevâî'nin nedimlerinden olan kırk beş yaşlarındaki köse kişi, şair Sultan Muhammed'di. Onun hemen berisine meşhur hattat Sultan Ali Meşhedî oturmuştu ve Babür'ün sağ tarafında ise Kemaleddin

Behzad ve Handemir yer almışlardı.

Babür, ayağa kalkıp Mevlânâ Fazlıddin'le tokalaşırken, diğerleri de yerlerinden kalktılar. Mevlânâ Fazlıddin, kapı girişine oturmak istiyordu. Yaşı ondan daha küçük olan Handemir:

— Siz aziz misafirimizin hemşehrisisiniz,- diyerek yukarıdan yer gösterdi.

Üzgün bir şekilde yerine oturan Handemir, kaldığı yerden sohbetine devam ederek:

— Bu feleğin bütün işleri ters! - dedi. - Şehzâdem, siz Herat'ın yüksek sanat ve acaip istidatlarına imrendiğinizden bahsettiniz. Biz ise bugün sizin gibi şair ruhlu, kabiliyetli bir padişahımız olmadığına hayıflanıyoruz.

Babür, kendisine bu kadar izzet-i ikram gösteren padişahlar aleyhine konuşmak istemiyordu.

— Mevlânâ -dedi.- Padişahlarınız da bilgili kişiler!

Uçları kıvrışık gür sakalı çehresiyle oldukça uyum sağlamış bulunan ve hayli yakışıklı olan Behzad alaylı bir ifadeyle:

— Şehzâdem,- dedi, - padişahlarımızın birisi güneşe, birisi aydır. Halk arasında onlar hakkında bir mani söylenir ki, manası şöyledir: Hüseyin Baykara gerçek bir padişahı. Onun iki oğlu iki taht üzerinde oturup, biri “ben ayım” dese, öbürü “ben güneşim” der ve gece gündüz birbirleriyle rekabet ederler. Bunların kendi aralarındaki kavgaları tıpkı satranç tablasındaki şahların kavgasına benzer. Çünkü her ikisi de babaları gibi gerçek bir padişah değil, kukladırlar.

Bu benzetme Babür'ün iki padişah konusundaki endişeleriyle uyuşum sağlıyordu. Gayr-ı ihtiyari gülümsedi:

— Ama ağabey-kardeşin rekabeti satranç oyunundaki dişmeye gerçekten benziyor!

— Felaket şunda ki,- dedi Handemir,- onlar bu oyun sonunda Horasan'ı kaybedecekler. Şu anda onlara bunu lafla anlatmak imkansız!

Şair Sultan Muhammed'in gözleri isyankâr duygularla parladı:

— Onlara bunu lafla değil, ancak kılıç zoruyla anlatabilirsiniz!

Handemir, tedirgince kapı tarafına baktı. Bir zamanlar Alishir Nevâî gibi bir kişinin dahi peşine hafiyeler salan padişahların, Babür'ün arkasına ayakçı takmaları haydi haydi mümkündü. Sultan Ali Meşhedi, konuyu başka bir yöne çekmek için koynundan çıkardığı küçük deri çantasını açarak bir tomar zervarak aldı.

— Fakir, aziz misafirimizin gazellerinden bir kaçını temize çekmiştim.

Yapraklar elden ele dolaşırken, hattatın hünerli parmaklarından çıkan nefis hat, bütün güzelliğiyle dikkati çekiyordu. Handemir satırlara şöyle bir göz attıktan sonra:

— Aa! - dedi hayretle.- Pek çok şair “yar”i ilahlaştırıp, bütün kurtuluşu ondan beklerler. Şehzâdem ise, bu göz boyamaya isyan edermiş gibi yazmışlar:

*Canımdan özge yar-i vefadar tapmadım
Könglimden özge mahrem-i esrar tapmadım.
Babür, özingni örgete kör yarsızki, men-
İsteb cehanni, munça kılıb yar tapmadım!*

— Merdâne sözler! - dedi Behzad Babür'e bakarak.-Yerden göğe kadar haklısınız! İnsanın kendine inanması şart!

— Minnettarım, mevlânâ!

Şair Sultan Muhammed ikinci şiirin matlasını pek sevmişti.

— Dinleyin beyler:

*Sendek mence bir yar-ı cefakar tapılmas.
Mendek senge bir zar-ı vefadar tapılmas.*³⁵

Mevlânâ Fazlıddin derin derin iç geçirerek:

— Şimdi konuştuğumuz dertlerimizi dile getirmişler! -dedi. Babür bu sitayişlerden bir hayli sıkılmıştı:

35- Sencileyin bana bir yar-ı cefakar bulunmaz
Bencileyin sana bir zar-ı vefadar bulunmaz

— Ağalar,-dedi,- sizler gibi sanatkârlarla bir araya gelip sohbet edebildiğim için Allah'a hamdû senalar olsun. Fakirin canı sıkıldıkça öylesine karaladığı satırlar, Mevlânâ Meşhedî'nin nefis hat sanatı sayesinde size böyle güzel gözüktü. Kabul buyrulursa, hatıra olsun diye gazellerimden birer nüsha sizlere vermek isterim.

— Biz de gönlümüzden bunu geçiriyorduk, - dedi Handemir sevinerek.

Babür, her bir gazelinden üç dört nüsha çoğalttırmıştı. Handemir, Behzad ve Sultan Muhammed'e hoşlarına giden gazellerden birer nüsha verdi. Şair ve hattata hürmeten birer nüsha gazeli hatıra olarak kabul eden bu sanatkârlar, ekmek tutuyormuş gibi zervarakları gözlerine sürerken, Babür son gazelinin bir nüshasını da Mevlânâ Fazlıddin'e uzattı:

— Mevlânâ, biz sizle sadece hemşehri değil, aynı çile ve dertlerin ortağıyız.

Mevlânâ Fazlıddin, gazeli alıp gözlerine sürterek:

— Eminim ki, Herat'da yazılan bu gazel, tez günde Semerkand ve Andican'a ulaşacaktır,- dedi. -Allah şehzâdemle bize vatana sağ salim dönmek nasip etsin!

— İnşallah, mevlânâ!

Babür Kasımbey'i çağırarak, gazellerini sanatkârane bir şekilde çoğalttığı için Sultan Ali Meşhedî'ye altın düğmeli çuha hil'at giydirilmesini emretti. Daha sonra mevlânâları avluya kadar geçirip tek tek vedalaşırken mimara dönüp:

— Belki gelecek sene Kabul'a gelirsiniz, mevlânâ?- dedi. -Doğru, büyük mimari abideler kurmaya şu anda imkanımız yok. Kabul Herat'a nisbeten kenarda kalmış bir şehir. Ulu sanatkârları ağırlayacak iyi bir sarayımız yok. Ancak, Allah'tan ümidimiz o ki, gelecekte şans bize de gülecek ve değerli sanatçıları ağırlayacak gücümüz olacak!

— Davetinizi can-ı gönülden kabul ediyorum, - dedi Mevlânâ Fazlıddin.

— Şehzâdem,- dedi Handemir.-Alişir Nevâî'nin dergâhında tuttuğunuz iyi niyetiniz inşaallah gerçekleşir! Hüda, Alişir Nevâî'nin ruhlarını size daim destekçi eylesin!

Herkes bu duaya derûn-i dilden fatiha okuyarak, elini yüzüne çaldı.

Babür, ertesi gün güneş doğarken, özel muhafızları ve beyleriyle birlikte Herat dışındaki geniş bağ yolları arasından geçip gidiyordu. Yolun iki tarafını Herat beylerinin tuğla duvarlı, çini gümbazlı köşk ve yazlıkları süslemişti. Muhteşem bir yazlığın yüksek duvarları yanından geçerlerken, duvar tepesinden kim olduğu bilinmeyen birisi üç dört tane gül attı. Kırmızı güllerden biri Babür'ün atının uzun yelesine yapışıp kaldı. Gü-lün atıldığı yöne bakan Babür, duvar tepesinde duran genç bir kızla göz göze geldi. Kızın kaşları oldukça gürdü ve başında kırmızı gül desenli bir çargut vardı. Babür, atın yelesindeki gülü alıp dudaklarına götürdü.

Uzaklara yaslanmış gibi gözüken Zencirrah dağlarının yüksek tepelerine kar düşmüştü. Herat'da sonbaharın son fas-lında açılan bu gülün tuhaf bir kokusu vardı. Gülü koklar kok-lamaz atını durdurdu ve omuzlarını dikip, ayaklarını üzengiye gererek bir süre kıza bakakaldı. Bu defa onun simsiyah alev saçan gözleri, gözleriyle mütenasip düşen al al yanakları daha da net olarak gözüktü. Babür, bu sokaktan daha önce de geç-mişti. Kız onu daha önce görüp tanıdığı için mi nedir, yanak-larına utangaçlığın verdiği bir kızılık çökerek başını önüne eğ-di. Acaba onun selam verme veya vedalaşma şekli miydi bu? Onyediy onsekiz yaşlarındaki bu geniş kızın gerdan kırıp göz süzmesi Babür'e öylesine tesir etti ki, ister istemez bir süre di-kilip kaldı.

Bu arada diğer mülazımlar da kızı görüp atlarını durdur-muşlardı. Şehzâde Muzaffer'in valisi Yusuf Alibey, Babür'ü şe-hir çıkışına kadar geçirmekle vazifeliydi. Kırk yaşını aşmış gö-züken bu bey, duvar tepesindeki kızı tanımıştı:

— Hey, sen Mahım mısın?- dedi.- Kız sen daha küçücük-tün, ne zaman büyüdün böyle?

Kız, sanki yeni kendine gelmiş gibi "pat" diye başını çe-kip, duvar arkasında kaybolup gitti. Kalbine düşen ateşle ya-nakları kıpkırmızı kesilen, gözleri çıra gibi yanmaya başlayan Babür, şaşkın şaşkın Yusuf Alibeye dönerek:

— Kim? Kim dediniz?- diye sordu.

— Şehzâdem, bu ev sultan-ı sahipkıranın uzak akrabalarından birine aittir. Kızın babası Hüseyin Baykara'nın nüfuzlu divanbeylerindendi. Ahbaplığımız vardır.

— Şimdi yaşıyorlar mı?

— Yaşıyorlar, lakin.. Devlet işinden el çektirildi.

— Neden?

— Bilmiyorum. Herhalde şimdiki padişahımızla araları pek iyi olmasa gerek. Kandahar veya Gazne'ye göçüp gidecek diye duymuştum.

Atlar bir yandan ilerliyordu. Babür, Mahım adındaki bu genç kızın giderek uzaklarda kaldığını düşününce kalbinin güp güp attığını hissetti. "Lanet olsun! Yirmi gündür Herat'da kal da, tam şimdi çekip gideceğin sırada bu kıza rastla!"

Babür, hâlâ elinde tuttuğu güle baktı. Birâz önce gördüğü ol ahu, Herat'ın bütün nefasetini kendi güzelliğiyle birleştirip sanki bu güle sindirmişti. Babür, gülü bir kez daha kokladıktan sonra, kavuğunun bir kenarına ilişti.

Sakin geçen kış aylarından sonra ağaçlar çiçek açmaya başladığı günlerde, Şeybani-han ellibin kişilik ordusuyla Murgab nehrini geçerek Horasan'a bastırıp gelmişti. Şehzâde Bediuzzaman ile Şehzâde Muzaffer, Herat'ın kuzeyindeki Kararebat ve Tanab adlı iki ayrı yerde iki ayrı ordu ve iki ayrı komutanla beklemekteydiler.

Şeybani-han'ın Ubeydullah Sultan ve Timur Sultan komutasındaki süvarileri, yıldırım gibi bu iki ordu arasına dalarak, birbirinden ayırıp darmadağın ettiler. Şehzâdeler en yakın adamlarıyla tarumar olup kaçıştılar. Sadece Zünnunbey Argun, kendisinin Hizebrullah olduğuna ve Şeybani-han'ın kılıcını kıracağına inandığı için, birkaç yüz muhafızıyla hanın ordusuna karşı çıkarak kanının son damlasına kadar savaştı. Ubeydullah Sultan'ın süvarileri kısa süre içinde onu atından alaşağı ettiler ve kellesini keserek bir mızrağın ucunda getirip Şeybani-han'ın ayakları altına attılar.

Cenk meydanından herkesten önce kaçarak canını kurtaran Şehzâde Bediuzzaman, Herat önlerine gelmesine rağmen şehre girmedi. Bağ-ı Cehanara'da bir kaç saat dinlenip, atlarını bakımdan geçirdikten sonra, hazinesindeki altın ve mücevheratı yükleyebildiği kadar yükledi. Karıları ve çocukları şehir içindeydi. Arkadan yığılıp gelen düşman korkusuyla valiyi çağırarak şehir kapılarını sıkıca kapatmasını emretti. "Muhasarada kalmaktan korkmayın. Biz Kandahar taraflarından ordu toplayıp geleceğiz," diyerek kuru vaatlerle karısını ve çocuklarını kalede bırakıp güneye doğru yöneldi.³⁶

36- Şehzâde Bediuzzaman, daha sonra çeşitli badireler atlarak, İstanbul'a gelip II. Beyazid'e sığınmış ve orada ölmüştür.

Herat'a akşam vakti ulaşan Şehzâde Muzaffer, mağlubiyet ve kaçış konusunda dahi adeta ağabeyi ile yarışa girmişti. Düşmanın peşinden yetişeceği korkusuyla payitahta dahi girmekten, bir iki saat dinlendikten sonra gerekli gördüğü eşyalarını toparlayarak, karısını, anasını ve çocuklarını geride bırakıp kaçmayı tercih etti. Onlara kaleye çekilip kapıları kapatmalarını tenbihledi ve "muhasara edilerseniz kendim gelip kurtarırım!" diyerek Astrabad'a doğru yöneldi.

Şehzâdeleri umduğundan kolay alteden Şeybani-han, muhteşem otağını şehre onbeş çağırım mesafedeki Kahdistan yaylasına diktirdi.

Hatice sultan, Herat'da kalan âyan ve muhafızları bir araya toplayarak kale kapılarını kapattırmaya niyetlendi. Fakat iki kardeşin de şehir müdafaasını bırakarak kaçışları halka kötü yönde tesir etmişti ve hiçkimse muhasara azabına katlanmanın sorumluluğunu almak istemiyordu. Hanın gazabına çarpılmamak için şehri savaşız teslim etme taraftarı olanlar da bir hayli fazlaydı. Sonunda Herat şeyhülislamı Taftazanî bir kaç nüfuzlu kişiyi yanına alarak, kıymetli hediyelerle birlikte şehrin kilitlerini Şeybani-han'a takdim etti.

Kahdistan yaylasının tertemiz bahar havasıyla birlikte kazandığı zaferin coşkusuna kapılan Şeybani-han, artık genç bir sülünü koynuna almanın zamanı geldiği düşüncesindeydi. Herat'ın dillere destan dilberinin Şehzâde Muzaffer'in yirmi yaşındaki karısı Karagöz begim olduğunu duymuştu. Taşkent ve Andican'da Karagöz begim adı takılan kızların ne denli güzel olduklarını çok iyi biliyordu. Heratlı Karagöz begimin asıl adı öyle olmasa da, kara gözlü güzeller arasında müstesna bir yerinin bulunduğu kulağına çalınmıştı.

Her zaman olduğu gibi bu genç dilbere âşık olduğunu belirten kısa bir gazel yazıp, şair Muhammed Salih'le gönderdi. Şehzâde Muzaffer'in namertlik edip karı ve çocuklarını bırakarak kaçmasına içerleyen Karagöz begim, hanın memtubuna olumlu cevap verdi. Hatice sultan idaresindeki diğer gelinler ve kızlar, şehir kapılarını kapatıp direnişe geçerken, o, kaleden ayrılarak babasının şehir dışındaki yazlığına geçmişti. Karagöz

begimi önce hamama sokup bir güzel yıkadıktan, sürmeleyip süsledikten sonra hanın gönderdiği muhteşem tahterevana bindirerek Kahdistan'a götürdüler.

Akşam geç saatlere doğru Herat şeyhülislamı va kadısı hanın karargâhına çağırıldı.

Bugün her zamanki halinden daha genç gözükten Şeybani-han, din peşvâlarını mahfuri halılarla döşenen dergâhında kabul etti. Hanın yanında duran Molla Abdurrahim, Karagöz begimin bugün imam-ı zamana nikahlanacağı konusunu açtı.

— Bugün mü?- diye soran şeyhülislam, şaşkın vaziyette kadıya baktı. Kadı, bu bakışın manasını anlamıştı. Çünkü Karagöz begim Şehzâde Muzaffer'in nikahı altındaydı. Kocasını bırakıp gideli henüz beş gün bile olmamıştı. Halbuki şer'i kural-lara göre boşanan bir kadın üç aylık iddet süresini doldurmadan başka bir erkeğe varamazdı. Şeyhülislam, hanın ayakları altındaki halıyı öperek bu konuyu izah etmeye çalışırken, Şeybani-han onun sözünü kesti:

— Bize şeriatı öğretmeye kalkmayın! Begimin erkek bozuntusu kocası, onu bundan dört ay önce üç talakla boşamıştır. Siz üç ay geçmesi gerek diyorsunuz. Begim dört aydır başı açık dolaşıyor! Yoksa siz şeriat peşvâları bundan bihaber misiniz?!

Hanın gazabına çarpılmaktan korkan şeyhülislam, bembeyaz sakalını tekrar halıya sürerek yeri öpmeye başladı.

— Haberdarız, hazretim!

— Haberdarız! - diye katıldı kadı da halıyı öperek.

Gerçekten de onlar bundan dört ay önce canı sıkılan Şehzâde Muzaffer'in karısını üç talakla boşadığını biliyorlardı. Ama daha sonra şeyhülislamla kadı hazretleri begimi yeniden kocasına nikahlamışlardı. Ancak, begimin önceki kocasının adı geçince küplere binen han hazretlerine bu konudan bahsetmek celladı kendi eliyle çağırmaktan farksızdı. Çaresiz nikah hazırlıklarına başladılar.

Kavuğuna lal ve cevherle birlikte bir de şahin tüyü takan Şeybani-han, gece şehvani adımlarla begimin yatak odasına doğru yürüdü. Yatak odasının dış bölmesinde hanın harem iş-

lerine bakan yaşlı kalfa, iki tavaşı ve begimle birlikte gelen iki cariye nöbet tutuyorlardı.

Bir süre sonra yatak odasının kapısı hissimla açıldı. Sırtına harmani giymiş olan Şeybani-han, başındaki külahı yana yatmış vaziyette dışarı çıktı. Sinirden rengi sararmıştı ve dudakları titriyordu:

— Utanmaz kadınmış! Ahlak diye bir şey kalmamış! Hayasız!

Kalfa ile begimin cariyeleri şaşkın vaziyette içeri daldılar. Begim, yatağın kenarına büzülmüş, elleriyle yüzünü kapatarak pık-pık ağlıyordu.

Sonradan anlaşıldığına göre Karagöz begim, Herat'ın son padişahlarının hoşlarına giden ve yüksek tabaka kadınları arasında "galvira" denilen hareketi yapmak istemiş. Yani padişahın üzerinde daire çizerek onun gönlünü almayı, kalbini fethetmeyi düşünmüş. Ama defalarca evlenmiş ve pek çok kadın ve genç kızla zifafa girmiş olmasına rağmen böyle bir şeyle ilk defa karşılaşan Şeybani-han, önce şaşırmış, sonra birden kadının önceki genç kocasını hatırlamış. Begimin bu işi önceki kocasına da yaptığını göz önüne getirince, midesi bulanarak birden yataktan fırlamış.

Cariyeler, begimin bu hareketi padişahın hoşuna gideceği ümidiyle yaptığını, Herat asilzâdeleri arasında bunun yaygın olduğunu kalfaya izah ettiler. Begime acıyan kalfa, hanın huzuruna çıkıp onu yatıştırmaya çalıştı.

— Hazretim, hata sadece begimde değil! Ayıp, bunu ona öğretenlerde! Herat, hayasızlar yuvasına dönmüş.

— Bu şehir mürted rafizilerin mekanı haline gelmiş! - diye karşılık verdi han, bu defa öfkesini başka bir yöne çekerek. - Bu genç gelinin kaynanası Hatice sultan, utanmazların en ileri geleni! Önce onu yakalayıp cezasını vermeli!

Şeybani-han, tekrar yatak odasına dönmedi. Karagöz begimi edeb yoluna döndürme vazifesini kalfa ve tavaşilere tevdi ederek, yazlıkta ayrı bir yatak serdirip yattıysa da, sabaha kadar gözüne uyku girmed.

Sabahleyin bârgâhtan hirgâha geçerek komutanlardan Ubeydullah Sultan, mülazımlardan Muhammed Salih, Mevlânâ Binâî ve Mansur Bahşi'yi çağdırttı.

Önce yeğeni Ubeydullah Sultan'ı sorguladı:

— İhtiyariddin kal'ası alındı mı, yok mu?

— Han hazretleri, bugün erte alıngusıdır!

— Bitte buzuk hatın bekitip yatgan kal'anı munça leşker bilen haligeçe alalmaysan! Ya özüm barıb alayım?³⁷

Herkes gece hanın bir şeye canının sıkıldığını anlamıştı. Yirmi yaşındaki çam yarması gibi iri cüsseli Ubeydullah Sultan, iki büküm vaziyette hana tâzim kılarak:

— Hazretim, -dedi,- kal'anı şu bugün alamız. Hazır men özüm barıb hamle kılamen!

— Hamle kılacağım diyerek askerlerin köylünün ekini talan etmesin. Biz Herat'a misafir olarak gelmedik! Köylünün ekini bize lazım! Bahçeleri dahi çiğnemeyin! Meyvesini siz yiyeceksiniz! Sen, Timürizâdelerin kökünü kurut! Onlara hizmet edip kuduran şiipleri ortadan kaldır!

— Bütün söyledikleriniz yerine getirilecektir, hazretim! Ubeydullah Sultan gitmek üzereyken Şeybani-han:

— Eğer kaleyi bugün zaptedeceksen Mansur Bahşi'yi beraberinde götür! - dedi.- Bu adam yine abaza kaldı. Buna kararı dayandıramadık gitti. Hatice sultana onun gibi zorlu bir erkek bulunamamış. Kaleyi alırsan o hatunu Mansur Bahşiye nikahla!

Semirip, öncekinden daha da iri yarı hale gelen dev yapılı Mansur Bahşi:

— Size kurban olurum, han hazretleri ! - dedi.-Semerkand'da nikahlayıp verdiğiniz Zöhre sultan öldüğünden bu yana abazalık imanımı gevretti!

— Fakat sadece şeyinin keyfini düşünme! - dedi han.- Herat'ın en büyük serveti, Hatice sultanın elinde. Aldığım istihbarata göre bu hatun altın bir gül yaptırmış. Yaprakları da

37- Bir ahlaksız kadının kapandığı kaleyi bunca askerle hâlâ alamadın! Yoksa ben varıp alayım mı?

zümrütmüş. Güle kondurulan bülbülün ağzında mücevher varmış.

— Han hazretleri, ben bunu buldurup size veririm! - dedi Mansur Bahşi. -Hazinesi sizin olsun. Bana o yeter!

Bu güzel konuşmalar hanın çehresinin biraz açılmasını sağlamıştı. Ubeydullah Sultan ile Mansur Bahşi çıkıp giderken, Muhammed Salih ile Mevlânâ Binâî, hanın karşısında hâlâ el pençe divan bekliyorlardı. Kırmızı çuha minder üzerine bağdaş kurup oturmakta olan Şeybani-han, Muhammed Salih'e bakarak:

— Sen şair, sürekli Herat'ı metheder dururdun, - dedi. - Senin Herat'ın, hayasız dinsizlerin yuvasıymış meğer!

Muhammed Salih, gece hanın başına neler geldiğini az çok anlamıştı. Şeybani-han'ın artık yaşlılık derdine çare bulamayışının verdiği üzüntü çehresinden okunuyordu. Muhammed Salih onun yarasına tuz basmamak için konuyu başka yöne çevirmeye çalıştı:

— Hazretim! Herat'ın ahlakını Timurîler bozmuş! Siz Timurîleri savaşta maddî açıdan yendiniz. Artık onları manevî açıdan da yeneceksiniz. İmam-ı zamanımızın temiz ahlakları Heratlılara örnek olmalı!

— Laf ebeliği yapıyorsun! Herat'ın ahlakını aynı zamanda şairlerin bozduğunu niye saklıyorsun? Timurîleri övüp, hayasız şiirler yazarak helkeler dolusu altın alan şairleriniz yok mu?

— Vardı, han hazretleri. Aha, Mevlânâ Binâî'yi de Herat'dan o şairler kovmuşlar!

Şeybani-han, Mevlânâ Binâî'ye döndü:

— Öyle mi?

— Öyle, hazretim! - dedi Binâî tâzim kılarak.

— Öyleyse Mevlânâ Binâî adalet kılıcını beline takıp kötü şairlerden intikamını alsın! Elli altmış kadar askeri mevlânânın emrine verin. Timurîlerin altınlarından kuduran şairlerin malları mülkleri müsadere edilsin! Bütün altınlarını alıp hazineye aktarın. O zaman bu şairlerin gözleri açılır ve hakikat yoluna dönmeleri kolay olur.

Mevlânâ Binâî, tedirgin bir vaziyette Muhammed Salih'e baktı. Bir zamanlar bazı Heratlı şairler kendisine kötülük yapmış olsalar bile, yanına asker alıp birilerinin evlerini aramak, malını mülkünü müsadere etmek mevlânânın şanına yakışmazdı. Fakat cesaret edip bunu hana söyleyemezdi.

— Hazretim, böylesine ulu bir vazifeyi fakire vermenizden mutluyum. Fakat bir mesele var.

— Hoş?

— Hazretim, ben ömründe eline kılıç almamış yaşlı bir insanım. Yaşım elliyi aştı. Bu vazifeyi cengaver bir şair olan Muhammed Salih cenapları fakirden yüz misli daha iyi becerirler. Ben de elimden geldiğince ona yardımcı olurum.

Muhammed Salih, bu utanca ortak olmak istemedi.

— Mevlânâ, ben Herat şairlerini sizin kadar iyi tanımıyorum! Buyruğunun hafife alındığını sezen Şeybani-han, gözlelerinden alev saçarak Binâî'ye dikildi:

— At in'am ettik, bindiniz. Hil'at in'am ettik, giydiniz. Ulûfe verdik, yok demediniz. Şimdi yumuş buyurursak, yok mu diyeceksiniz?

Artık itiraz edecek durumları kalmamıştı. Altı yıldan beri han hizmetinde bulunan Binâî, onun şu anki buyruğunu yerine getirmek zorundaydı..

Şeybani-han'ın vezir-i azamı olan altmış beş yaşındaki Molla Abdurrahim, Herat allamelerinin altınlarını çıkarttırmanın başka bir yolunu bulmuştu. Herat çevresinde askerlerin eline düşen ganimetler arasında sürülerle koyun da vardı. Molla Abdurrahim, bu koyunlardan altmış tanesinin Herat'ın Kıpçak kapısı dışındaki pazara götürülmesini emretti. Sonra şehre bir müfreze göndererek Timurîler devrinde meşhur olan Handemir'i, Babür'e yakınlığıyla tanınan Mevlânâ Fazlıddin'i, Hüseyin Baykara'ya ithafen şiirler yazan "köse" lâkablı şair Sultan Muhammed'i ve onlara benzer beş altı kişiyi daha koyun pazarına getirtti. Daha sonra yanına bir miktar has muhafız alarak, kıvrak küheylanın sırtında pazara gitti. Mülazımlardan biri ayakta el pençe dikilip duran Handemir ve hempalarına hitab ederek:

— Vezir-i azam Nizameddin Abdurrahim hazretleri, kendi koyunlarını sadece sizlere satmak istemektedirler,- dedi.

Handemir, yanındakilere “Bununla kurtulursak ne âlâ!” der gibi baktıktan sonra vezir-i azama dönerek:

— Can-ı gönülden alınız! - dedi.- Fiyatını söylesinler.

Mülazım, sesine tantanalı bir hava vererek:

— Bu koyunlar, vezir-i azamın okuyup üflediği mübarek hayvanlardır, - dedi.- Sizler, Timurîler devrinde çalıp çarpmaya alışmış, bozuk insanlarsınız. Bu koyunları kesip etini yiyecek gırtlağınızı temizlemeniz gerek. Bu yüzden koyunlardan her birinin fiyatı altı yüz dinardır!

Altı yüz dinarla bir değil yedi sekiz koyun almak mümkündü, ama koyunları vezir-i azamın belirlediği fiyattan almamak onun gazabını çekmek ve acımasız cezaya giriftar olmak demektir. Zor durumda olan Mevlânâ Fazlıddin tedirgin bir vaziyette:

— Ağalar,- dedi.- Bu yakınlarda savaş ganimeti verdik ya! Şair Muhamed Sultan, alaylı alaylı gülümsedi:

— Mevlânâ, bu paha biçilmez koyunlara hazretimizin mübarek nazarları düşmüştür. Bu yüzden bunlar savaş ganimeti değil, iman malıdır!

Molla Abdurrahim, alaylı alaylı kikirdeyerek öfkeli bir halde muhafızlara emir buyurdu:

— Bunların her birine onar koyun verin! Bunları Timurîlerin altınları kudurtmuş! Hepsinin ensesi kalın! Burunları bir karış havada! Bunları eşekten düşmüşse çevirmeli! Koyunlarını evlerine kadar kendileri sürüp götürsünler. Hiç kimse kaçmasın! Evlerine kadar beraber gidip parasını tahsil edin! Kim buyruğumuzu yerine getirmezse, malı mülkünü müsadere edin ve kendisini de zindana atın!

Herat'da pek çok insanın tanıdığı şair, alim ve mimarlar, sıcak havada elleri yüzleri toz toprak içinde sokaklardan koyun sürerek ilerlediler. Daha sonra bu mübarek koyunların parasını borç harç bulup muhafızlara teslim ettiler.

Ubeydullah Sultan, bin beşyüz askeriyle on gündür İhtiyaruddin kalesinin çevresinde dolaşıyor, ama kule ulaşmayan,

merdiven yetişmeyen yüksek surlara bir türlü yol bulamıyordu. Demir kapılara yapılan mancınık atışları da fayda sağlamıyordu. Sonunda tek çare olarak lağım açılması kararlaştırılmıştı.

Bu hesaba katılmazsa, Herat tehlikeden uzak sayılırdı. Müsadere edilen hazineler bomboş kalmış, talan edilen mal mülk yağmadan nasibini almıştı.

Kahdistan'dan Bağ-ı Cehanara'ya göçen Şeybani-han, Herat'ın meşhur sanatkârlarını huzuruna çağırmıştı. Sanat işlerini üzerine alan Muhammed Salih, aracılık yaparak Behzad'la Şeybani-han'ı bir iki sefer görüştürmüştü. Hanın danışmanlarından Molla Abdurrahim, resim çizmeyi şii ve rafizilerin işi olarak görürdü. Bu işe taraftar olmasa bile, Şeybani-han Behzad'ın resimlerinin Hüseyin Baykara'yı ne denli meşhur ettiğini biliyor, artık kendisi de şöhret yapmak için bu sanatkârın fırçasından faydalanmak istiyordu.

Sonunda Şeybani-han'ın resmini çizme vazifesi Behzad'a verilmişti. Ressamın emriyle han hazretlerini koyu kırmızı çuha minder üzerine oturarak, arkasına siyah kadife yastık koyup, beline ince bir altın kemer bağladılar. Ayrıca önüne altın kapaklı ince defter, kalem ve hokka koydular. Otuz yıldır ressamlıkla uğraştığı için padişahlara nasıl muamele edeceğini iyi bilen Behzad, Şeybani-han'ın da sadece pohpohlanmaktan hoşlandığını bir yerlerden işitmişti.

— Hazretimi at üzerinde kılıç sallarken çizebilirim, ama şu anda sizin en büyük kumandan olduğunuzu herkes zaten biliyor. Bu yüzden ademoğlunun sizin uzun yıllar medresede eğitim görmüş bir kişi olduğunuzu gösteren bir surette görmesi lazım. Dolayısıyla, sırf bu sebeple sizi mukaddes Kitap ve altın kalemle tasvir edeceğim.

— Makul,- diyerek tasdik etti Şeybani-han.

Resim tamamlandıktan sonra Şeybani-han, Muhammed Salih ve diğer birkaç mülazım, Behzad'ın çalıştığı odâya geldiler. Molla Abdurrahim bir resme, bir hana bakarak hayranlıkla:

— Hazretimin tıpkısının aynısı valla! - dedi.

Çizilen resim rahatlıkla Şeybani-han'ı çok görmüş geçir-

miş biri olarak gösterebiliyordu. Boyalar Behzad'ın kendine has formülüyle hazırlanmıştı. Sıradan bir insan resimde herhangi bir eksiklik göremezdi, ama Muhammed Salih hanın altındaki minderin renginin kızıl kan renginde olduğunu farketmişti. Sanki han minder üzerinde değil, kan deryası üzerinde oturuyordu. Hanın belindeki ince altın kemerin ucu ise ön kısımları gözükmeyen ayaklarının altında sarı bir yılanı hatırlatıyordu. Sırtını dayadığı siyah yastık da, kara güçleri temsil ediyor gibiydi.

Muhammed Salih, Şeybani-han'ın yaptığı her işten haberi olan Behzad'ın kendine has renklerle bunu aksettirmeye çalıştığını hissedince bayağı endişelendi. Eğer han bunu sezerse Behzad'ın da, bu işe aracı olan kendisinin de kellesinin gideceğini çok iyi biliyordu. Bu yüzden dalgın bakışlarla resmi süzüp duran Şeybani-han'ın dikkatini başka yöne çekmeye çalıştı:

— Muhammed aleyhisselam yeşil rengi severlermiş. İmam-ı zaman han hazretlerinin de yeşili sevdiklerini ressam efendi iyi anlamışlar. Bakın, hazretimin gömleği yeşil renkte. Sırtını verdiği duvar da yeşile boyanmış.

— Bu makul,- dedi Şeybani-han ağzını ilk defa açarak.- Fakat biz, Mevlânâ Behzad'ın çizdiği başka resimleri de görmüştük..

Şeybani-han, Behzad'ın tablolarındaki arslan heybetli Hüseyin Baykara'yı hatırlamıştı. Baykara'yı savaşa giderken gösteren başka bir tabloda güya bulutlar, dağlar, taşlar ve gökyüzü dahi onun gittiği yöne akıyormuş gibi tasvir edilmişti. Hüseyin Baykara'yı bu kadar yücelten Behzad, sanki Şeybani-han'ı kötü bir adam gibi göstermeye çalışmaktaydı. Han resme bakınca içinden geçirdiklerini ifade edecek kelime bulamamış gibi Behzat'a döndü:

— Firçanızı bana verin!

Herkes hanın sinirlendiğini anlamıştı. Behzad, özel fırçalıkta çeşitli boylarla birlikte duran fırçaları hana uzatırken saygıyla eğildi. Han, Buhara'da medresede okuduğu yıllarda resim çizmekle bir süre uğraştığı için fırça tutmasını az çok biliyordu. Resimde Şeybani-han'ın sakalı olduğundan biraz kı-

sa ve seyrek gösterilmişti ve sanki resim bu yüzden pek iyi olmamış gibi görünüyordu.

— Sakalı doğru çizmek lazım! - dedi Şeybani-han kendi resmine bakarak. Sonra da kulak yakınlarında seyrekleşen sakalı gürleştirmeye çalıştı, fakat fırçada fazla boya olduğundan kulak altları birden kalınlaştı. Behzad, azı dışı çekilen adam gibi gayr-ı ihtiyari “vay!” dedi. Muhammed Salih hemen Behzad'ın kolunu manadar bir şekilde çimdikledi:

— Oh! Oh! Hazretim fırçayla dokunur dokunmaz resme yeni bir feyz girdi.

Çünkü Behzad'ı ölümden kurtarmanın tek yolunun hanı pohpohlamak olduğunu çok iyi biliyordu. Bunu Behzad'a da hissettirmek ister gibi:

— Mevlânâ burda tarihi bir olay yaşandı! - dedi. -Sizin çizdiğiniz resme imam-ı zaman, İskender-i Sani, mübarek elleriyle dokundular! İnsanlar, asırlar boyu bunu birbirlerine anlatsınlar!

Behzad, hanın yaptığı bu işin bir sanatkârın işine ahmakça müdahalede bulunmak olduğunu gayet iyi biliyordu. “Elbette bu yüzden tarih onu unutmayacak ve insanlar nesilden nesile bunu aktaracaklardır” diye geçirdi içinden. Muhammed Salih'in de bu sözleri ne amaçla söylediğini anlamıştı. İstihza ile hana tâzim kıldı:

— Çizdiği resme halife-i zamanın mübarek nazarlarının düşmesi, bu kulunuzun başını göklere erıştirdi, hazretim!

— Barekallah! - diyerek mukabelede bulundu Şeybani-han. Aslında hanın fırçayla düzeltmeye kalktığı sakal, kulağın yan tarafına bir post parçası konulmuş gibi duruyordu. Behzad içinden “Daha beter olasin!” demekle yetindi.

Hatice sultanın kapılarını kapatarak beklediği kale, Ubeydullah Sultan'ı tam on yedi gün oyalamıştı. Nihayet at pazarına yakın bir yerinden zayıf bir nokta bulunarak lağımla yıkıldı. Kaleyi müdafa eden elli altmış kadar asker acımaksızın kılıçtan geçirildi. Tabi sonra da eli yüzü düzgün kız ve gelinler bey ve askerlere dağıtıldı.

Hatice sultan, haremının bütün odalarını tek tek arkadan kilitletip iyice içeri çekildi ve yanında kalan cariyelerine:

— Tantanalı merasimlerde giydiğim elbiselerimi getirin! - diye emretti.

Ubeydullah Sultan'ın askerleri, kilitlenen kapıları tek tek kırarak içeri girdiklerinde Hatice sultan büyük mücevher kakılmış tacını başına giymiş, sürmelenip süslenmiş vaziyette dışarı çıktı. Zerdüz ipekten dokunmuş kebası bakanların gözünü kamaştırmaktaydı. Omuzlarını dikerek melikelere has bir eda ile ihtişamlı bir şekilde kapıdan çıkarken, yalın kılıç askerler gayr-ı ihtiyari saygılı olmak zorunda kaldılar. Hatice sultan, onlara komutanın kim olduğunu sordu.

Askerler, onu avluda at üzerinde duran Ubeydullah Sultan'ın huzuruna götürdüler. Hâlâ cariyelerin çemberi içinde yürüyen sultan, lakaydi bir tâzimle yavaş yavaş konuşmaya başladı:

— Sultan cenapları, takdir böyleymiş, biz teslim olduk. Şimdi beni Şeybani-han hazretlerinin huzuruna yollamanızı rica ediyorum!

Beyler arasında duran Mansur Bahşi'ye bakıp imalı bir şekilde göz kırpan Ubeydullah, alaylı bir gülümsemeyle:

— Han hazretleri sultana söylenecek sözleri bize söylemişlerdi, - dedi.

— O halde kulağımız sizde, sultan cenapları!

Ubeydullah Sultan'ın beyleri arasında ak sarıklı bir imam da vardı. Ubeydullah'ın işaretiyle Mansur Bahşi ve imam attan indiler. Mansur Bahşi, sim yakalı bir kaftan giymiş, ayaklarına da deri bir etik geçirerek damatlar gibi sürmelenip süslenmişti. Askerlerden yedi sekiz tanesi, onu bir damat gibi ortaya aldılar. Bundan sonra Ubeydullah Sultan, Hatice sultana yüzlendi:

— İmam-ı zamanın fermanıyla siz bugün Mansur beyin nikahına gireceksiniz!

— Sultan hanımefendi sanki bunu biliyorlarmış gibi sürmelenip süslenmişler! - diye güldü mülazımlardan biri.

Hatice sultan, kapkara derili, dev yapılı Mansur Bahşi'nin çopur suratına bakınca dehşete kapıldı:

— Ben.. ben, han hazretleriyle bizzat görüşmek isterim!

— Hanın sizle konuşacak zamanları yok!

— Ama ben de padişah ailesindenim! Bu nasıl bir horlanma?

— Siz rafiziler sülalesindensiniz! Rafizileri cezalandırmak sevaptır!

— Bey cenapları, sizin de benim yaşımda ananız vardır. Hiç olmazsa ana oluşuma saygı gösterin!.

— Benim anam sizin gibi günahkâr değildir! Hangi ana öz torununu kendi elleriyle öldürtür? Siz torununuz Şehzâde Mü'min'in ölümüne sebep olmuş eli kanlılardanısınız!

Hatice sultanın biraz önceki mağrur ve kibirli hali birden kaybolmuş; omuzları çökmüş, bacakları titremeye başlamıştı. Ubeydullah Sultan muhafızlarına dönerek:

— İçeri götürün! - dedi.- Artık onun hakkından Mansur Bahşi gelir!

Cariyeler, izlerinin bağı çözülen ve boş bir çuval gibi yığılmak üzere olan Hatice sultanın kollarına girerek güçlkle içeri götürdüler. Nikah kıyıldıktan sonra Mansur Bahşi, cariyeleri haremnden çıkarıp Hatice sultanla odada başbaşa kaldı.

Gecenin sessizliğini Hatice sultanın emsalsiz bir acıyla kopardığı feryatlar bozdu ve bu feryatlar uzun süre harem çevresindeki odalarda yankılandı.

Gece yarısı Mansur Bahşı, ayakta güçlkle duran Hatice sultanı önüne katıp haremnden çıktı ve birlikte kalenin bir kenarına doğru ilerlediler.

— Altın gül,- diye fısıldadı Mansur Bahşı.-Altın bülbülü varmış. Ağzında mücevher de varmış. Eğer bunu bulup getirmezsen şimdikinden beş beter yaparım seni. Bul çabuk, kal-tak!

Şu anda canını kurtarmaktan başka bir şey düşünmeyen Hatice sultan, Mansur Bahşı'yi korgan kenarındaki gizli bir yerde bulunan hazine dairesine götürdü. Yer altındaki bu hazineye soğuk su saklanan sarnıcın kenarındaki gizli koridordan geçilirdi. Mansur Bahşı elinde getirdiği meşaleyi koridora girince yaktı.

Yer altında beş altı demir sandık yanyana dizilmiş vaziyette duruyordu. Hatice sultan, adeta kanı çekilmiş elleriyle sandıkları tek tek açtı. Sandıkların ikisi gümüş, birisi altın dinarlarla doluydu. Bir sandıkta ise kılıç ve hançerler için hazırlanmış mücevher kakmalı kabzalar bulunuyordu. Bir başka sandıkta da kıymetli takılar mevcuttu. Mansur Bahşı, ısl ısl yanan gözleriyle sandıkları tek tek kontrol ettikten sonra:

— Altın gül nerde?- dedi.- Zümrüt yaprakları olan gülü soruyorum, nerde?

Her tarafı didik didik etmelerine rağmen, altın gülü bir türlü bulamadılar. Hatice Sultan:

— Vah! - dedi başına bir felaket gelmiş insanlar gibi.-En güvendiğim adamlarım dahi bana ihanet etmişler. Gülü alıp götürmüşler! Son kurtuluş ümidimi de çaldırmışım ben! Ah, ah!

— Sen ah-vah çekerek Hüseyin Baykara'yı kandırmayı öğrenmişsin. Fakat beni kandıramazsın. Bul gülü! Söyle nereye sakladın?

— Aha şu kenardaki sandıktaydı..

— Yalan! Sen onu başka bir yere sakladın. Söyle nerede? Mansur Bahşı, Hatice sultanı merdivenin yukarı kısmına çıkardı.

— Beni aldatamazsın, göster!

— Seni kandırdığım falan yok. Ben kandırıldım! Benim peymanemin dolduğu doğruymuş! Beni oğlum aldatıp gitti! Şehzâde Muzaffer diye diye neler yapmadıyım? İşte akibeti! Beni bu zor hallere oğlum koyup gitti, oğlum!

— Ama sen altın gülü oğluna dahi vermezsin! Onu sen sakladın! Han hazretleri bana söylediler: “Mücevher danesini gagasında tutan bülbülü var” dediler. Ben bu gülü altın bülbülüyle birlikte kendisine peşkeş çekeceğime söz verdim. Bul hemen!

— Çalınan malı nasıl bulayım?

— Demek bulmuyorsun? Bulmayacaksın ha?! Al öyleyse!

Çam yarması gibi iri cüsseli Mansur'un tokadını yiyen Hatice sultan, kendini birden buz gibi suların içinde buldu. Mansur Bahşi onu saçından tutup dışarı çekerek doğruca hareme aldı götürdü.

Bu işkence üç gün devam etmesine rağmen altın gül bir türlü bulunamadı; ama dördüncü günü gecesi Hatice sultan, sulak yerde büyüyen Mansur Bahşi'nin altında çığlıklar koparıırken birden ruhunu teslim etti..

“Yoksa günlerim doldu mu?” şeklindeki korkunç düşünce, Murgab nehri boyunda Şah İsmail tarafından yolu kesilen Şeybani-han'ın aklından geçirdiği ilk kelimelerdi.

Karlı ve fırtınalı soğuk kış günlerinde Şah İsmail Safevî, Murgab nehrini geçmekte olan Şeybani-han'ın ordusunu takip edip gelmekteydi. Bundan birkaç saat öncesinde Şah İsmail bütün ordusuyla Merv kalesinin gerisine çekilirken, Şeybani-han yine büyük bir galibiyet elde edeceğine mutlak gözüyle bakıyordu. Çünkü Merv kalesinde istirahat etmekte olan Şeybani-han'ın onbeş bin kişilik bir ordusu vardı ve aldığı istihbarata göre kışın ayazında Merv kalesini kuşatan Şah İsmail'in bütün ordusu oniki bin kişiden fazla değildi. Soğuktan eli ayağı donan askerleriyle geri çekilen Şah İsmail'e, kalede sıcak yerde istirahat eden ordusuyla saldırırsa zafer kazanacağından emindi Şeybani-han.

Son yıllarda onun en büyük dileği Şah İsmail'i kesin bir zaferle mağlup etmekte. Kendine halife-i rahman ünvanı veren Şeybani-han'ın ideallerinden biri de İsam âleminin dini lideri olmaktı. “Bir kına iki kılıç sığmaz; İslam halemine ya ben lider olurum, ya Şah İsmail!” diyordu. Bu düşünceyle Herat'dan elli bin kişilik bir orduyla İran'ın Kirman ve Gorgan şehirlerine hücum etmişti. O sıralar Şah İsmail, Osmanlı Sultanı II. Beyazıt'le savaşırmaktaydı. Gorgan ve Kirman'da şia oldukça güçlüydü. Şeybani-han bu iki şehirdeki şia liderlerinin çoğunu katlettirerek, mal mülklerine el koymuştu. Ona kalırsa Şah İsmail bütün bu olanlara aşırı şekilde sinirlenecek ve hemen kendisiyle savaşa girecekti. Çünkü Şah İsmail onunla hemen savaşa girerse, Şeybani-han'ın galip geleceği kesindi. Ne de olsa Şah İsmail Osmanlılarla savaşıyordu ve kuvvetlerinin en az yarısı bu

savaşla meşguldü. Şah İsmail, onun bu planını anlamış olsa gerek ki, bütün derdini içine atıp, Şeybani-han'a şirin gözükmeye, elçiler göndererek onu Mâverânnehir ve Horasan'ın en büyük hükümdarı olarak tanıdığını bildirip zaman kazanmaya çalışmıştı.

Şeybani-han'ın oğlu Timur Sultan ve yeğeni Ubeydullah Sultan, Şah İsmail'in elçilerine oldukça iyi muamele etmişler; şaha hediyeler göndermişlerdi. Amaçları onu da Semerkand'daki Sultan Ali Mirza ve Taşkent'deki Mahmud-han gibi gaflete düşürüp, daha sonra uygun bir zamanda onlar gibi ortadan kaldırmaktı. Ancak, burada karşılarına çıkan en büyük engel, mezhep çatışmalarıydı. Şeybani-han, Horasan'da konaklayan kendi ordusunun şianın tesirinde kalmasından korktuğu için "Din iman yolunda taviz yok. Kim ki şiiilere el verirse, rafizî sayılacaktır," diye ferman çıkarmıştı. Acaba şimdi oğlu ve yeğeninin ağzına bakıp Şah İsmail'e iyi muamele ederse, şia mezhebini benimsemiş sayılmaz mıydı? Kendi adamları "Han hazretleri de rafıziliği benimsemiş!" demezler miydi? Hayır! Şeybani-han şanına leke sürdürmezdi. Ona göre rafizilik, dinsizlikten daha kötüydü. Çünkü dinsiz kişi en azından Müslümanlıktan bihaberdi. Rafıziler ise önce müslüman olan, dört halifeye (çihar-ı yâr-ı güzîn) hıyanet etmiş kişilerdi. O yüzden onlara acımaması gerekirdi. Bu düşüncelerle kalbi isyanla kaynadığı bir sırada şahın elçisini kabul etmemişti. Şahın gönderdiği mektuba ise tepeden bakarmış gibi karşılık vermiş, "Sen bir şeyhin oğlusun. Bu tac-u tahtı sana kim verdi? Beline keşkülünü bağlayıp dervişlik yapmaya baksan ya!" der gibi bir keşkül ve hassa göndermişti. Bu olaydan sonra Şah İsmail Osmanlılarla barış anlaşması imzalayarak, Şeybani-han'la savaş hazırlıklarına başlamıştı. Kirman'daki rafızı tekkelerinin kapatılması yetmiyormuş gibi, elçilerinin saygısızca geri gönderilmesi üzerine Şeybani-han'dan intikam alınmasını isteyenlerin sayısında büyük bir artış olmuştu.

Aynı günlerde Mâverâünnehir'den gelen haberler de iyi değildi. Göçmen sultanların zulümlerine tahammül edemeyen Taşkent, Fergana ve Buhara ahalisi isyan hareketleri başlat-

mıştı. Semerkand ve Hisar'ın da galeyan içinde çalkalandığını haber alan Şeybani-han, sultanlara yardımcı olması için Herat'dan otuz bin kişilik bir güç göndermişti. Bu isyanların sebeplerini araştırmak için gönderilen hafiyeler, orada kalan sultanların kendi başlarına buyruk olmak istedikleri yolunda bilgiler getirmişlerdi. Şeybani-han, üç yıldan beri Herat'daydı ve herhalde onun uzaklarda olmasını fırsat bilen sultanlar meydana boş bulduklarını sanmışlardı. Giden casuslar, onların ayrıca Şeybani-han aleyhine bir takım dedikodular çıkarttıklarını da haber vermişlerdi. Özellikle Ubeydullah Sultan, Koşkıncı-han ve Hamza Sultan, Şeybani-han'ın Şah İsmail'le olan münasebetlerindeki katılıktan şikayetçiydiler. "Savaşan biz, zafer kazanan biz; ama sülün gibi genç kızları koynuna alıp zevk-ü sefa süren han hazretleri. Hiç birimizin sözünü dinlemiyor. Hal böyleyken biz de burda devr-i devran sürelim.." diyorlardı. Sultanların bu tür konuşmaları Şeybani-han'ın küplere binmesine yol açmıştı. İç çekişmeleri bıçak keser gibi bitirmek isteyerek Ubeydullah Sultan'ı Buhara, Koşkıncı-han'ı Türkistan ve Hamza Sultan'ı da Hisar hâkimliğinden alarak, yerlerine daha sadık adamlar tayin etmiş; ordu arasında pek çok taraftarı olan Ubeydullah ve Hamza Sultan'ların maruz kaldığı bu muamele, büyük bir hoşnutsuzluğa yol açmıştı.

Mâverâünnehir'deki iç çekişmelerden ve hanın sarayındaki dahili entrikalardan haberdar olan Şah İsmail, bu fırsatı değerlendirmek istemişti. Büyük savaşlar, genellikle bahar ve yaz aylarında yapılırdı. Bu yüzden Şeybani-han da Şah İsmail'in ancak kış çıktıktan sonra saldırıya geçebileceğini sanıyordu. Bu süre zarfında Mâverâünnehir'e gönderilen otuz bin kişilik ordu Herat'a geri gelmiş olacaktı. Ne var ki, Şah İsmail'in sonbaharın ilerlemiş soğuk günlerinde Herat'a bastırıp geldiği haberi ulaşmıştı. Horasan'da Şeybani-han'ı sevmeyen insanların sayısı bir hayli fazlaydı. Şah İsmail'in yaklaşması halinde onların da isyan etmesi muhtemeldi. Şeybani-han'ın asıl kuvvetleri ise Amu-Derya'nın öte tarafındaydı. Bu yüzden alelacele Murgab boylarına, Merv kalesine çekilmeye mecbur kalmıştı.

Şeybani-han'ın bu denli ürkek ve çekingen davranışını

görmeye alışık olmayan devlet ve erkan-ı harb hayli endişeye kapılmıştı.

Han, onların içine düştüğü panik havasını ortadan kaldırmak için bir hileye başvurmak zorunda kaldı.

— O gaddar rafizilerin topraklarından uzaklaşmamız doğru bir hareket. Şah peşimize takılıp Mâverânnehir'e yaklaşsın. Kendimize ait temiz mezhepli sünnilerden yardım alırız. O zamana kadar otuz bin asker de geri dönmüş olur. Biz, Merv'de saha tuzak kurar, girtlağından yakalarız!

Onun bu planını bütün devlet ve harb erkanı "dahiyâne bir tedbir!" gibi karşılamıştı. Ama onlar Merv kalesinin kapılarını kapatıp içerde beklerken, Şah İsmail kaleyi kuşatarak Şeybani-han'a alaylı mektuplar gönderdi: "Hanın gönderdiği has-saya dayanıp, keşkülü belimize sardık da geldik. Hadi bakalım, hana lazımsa kaleden çıksın da şeyhinin oğluyla güreşsin!" Bu ve benzeri alaylı cümleler Şeybani-han'ı kudurtmuş olsa da, dişini dişine basarak haftalarca kaleden dışarı çıkmadı. Tecrübeli bir savaşçı olarak çok iyi biliyordu ki, henüz yirmi altı yaşındaki Şah İsmail ne yaparsa yapsın, soğuklar artınca kendine sıcak bir sığınak aramak zorunda kalacaktı. Elleri ayakları soğuktan donup kalan askerler geri çekilirken de Şeybani-han içerde istirahatte bekleyen ordusuyla dışarı çıkıp tepelerine çullanacaktı. Zaten o zamana kadar Mâverâünnehir'deki ordu da yetişmiş olurdu. Bu durumda iki ordu arasında kalan Şah İsmail askerlerinin tamamen kılıçtan geçirileceği kesindi. İşte ondan sonra İran da Şeybani-han'ın eline geçer, Bağdat ve Mekke yolu önünde açılmış olurdu.. Evet, evet.. Gerçekten Şeybani-han'ın İslam âleminin halife-i rahmanı ve İskenderi Sanisi olması ancak bu şekilde mümkündü..

Şeybani-han'ın bu güzel hülyasını bozan tek bir husus vardı ki, o da haberci üzerine haberci göndermesine rağmen Mâverâünnehir'deki ordunun kısa süre zarfında Merv'e gelemeyeceği idi. Öğrendiğine göre ordu Amu-Derya nehrinin öte tarafında oyalanıp duruyordu. Bu oyalanmanın sebebini Şeybani-han gayet iyi biliyordu. Görevlerinden azledilen Ubeydullah ve Hamza Sultan'ların ordu içindeki nüfuzları faylaydı. Hana kır-

gın olan bu kumandanlar “Şimdi bizsiz savaşmak neymiş gör bakalım!” der gibi işi savsaklayıp duruyorlardı.

“Ben olmasam sizler küçük bir çocuk gibi helak olur gidersiniz!” diyerek aklına gelen küfürü sıralıyordu Şeybani-han. “Şu anda bütün devletimiz, bütün sülalemiz tehlike altında. Bunu anıyamıyor musunuz? Ya şahın beni, ya benim şahı öldürmek zorunda olduğum şu hayat memat günlerinde, böyle oyalanıp durmanız köpeklik değil mi? Durun hele! Sizi köpekler sizi! Hele şu muhasaradan bir kurtulayım, hepinizin defterini dürerim ben!.. ”

Nihayet fırtına ve tipilerin birbirini kovalamaya başladığı günlerden birinde, Şah İsmail, Şeybani-han'a bir mektup göndererek, kaleden çıkmayışını bir korkaklık addettiğini, baharda tekrar geleceğini bildirdi ve Merv'in güneyinde bulunan Mahmudî adlı köye doğru çekilmeye başladı.

Şeybani-han, onbeş bin kişilik orduyu hemen atlandırdı. Üç yüz kadar has muhafızını kalede müdafaa için bırakarak, geri kalanlarla kapılardan dışarı çıktı. Şah İsmail'in ordusu, otağ ve çadırlarını söküp arabalara yükleyerek geri çekilmekle meşguldü.

Şeybani-han, yüksek bir yere çıkıp, Amu-Derya'ya uzun uzun baktı. N'olurdu sanki şimdi otuz bin kişilik ordusu çıkıp gelseydi! Ya peki adamları “Han korkaklık etti. Zaten ordusu Şah İsmail'in ordusundan fazla. Çılgınca bir hamleyle düşmanı yenebilirdi” demezler miydi? Ya öteki sultanları? “Gördün mü, biz olmadan sen bir şey yapamazsın!” diyerek alaya almazlar mıydı? Yani şimdi Şeybani-han bu savaşı Ubeydullah ve Hamza Sultan'lar olmadan kazanırsa, şöhreti dağıtılmaz mıydı?

Hanın tereddüt içinde olduğunu sezen Molla Abdurrahim, soğuktan büzülen dudaklarını oynatarak:

— Hazretim, - dedi, - bizim sizi tehlikelerden uzak tutmamız gerekir. Mâverâünnehir'den gelecek orduyu bekleyelim!

Han öfkeyle karşılık verdi:

— Nerde o ordu? Nerde hani?!

— Kış şartlarında nehirden geçmek kolay değil. Ama Ubeydullah Sultan ve Timur Sultan neredeyse gelirler.

— Şah İsmail Tebriz'e vardıktan sonra mı? Eğer bu köpek sultanlar isteseler çoktan gelmezler miydi? Onlar kasten beni yalnız bıraktılar! “Bütün zaferleri biz kazanınız!” diyerek övünüyorlarmış. Aptallar! Ben olmasam, zaferi rüyalarında bile göremezler!

— Doğru söylediniz, hazretim!

— Ben, aha şu kartallarım! ulaştım bütün zaferlere! - Şeybani-han sözünü bitirip savaşa hazır bekleyen on dört bin kişilik ordusunun safları arasında atıyla dolaşmaya başladı: - Kartallarım! Düşmanın saflarının bozulup çekilmeye başladığını gördünüz! Onlar sayıca da bizden az! Soğuktan elleri ayakları donmuş durumda! İnaniyorum ki, Allah Teala bize bir zafer daha ihsan edecektir! Muhammed aleyhisselamın ruhları pak sünni mezhebinde olan askerlere destek verecektir! Şehriyar-ı cihar-ı güzün medetkârınız olsun, kartallarım! Düşman ön saflarını düzeltmeden yetişin! Allah yardımcınız olsun! Amin! Allahuekber!

Binlerce hancereden aynı anda tek bir ses çıktı:

— Allahuekber!

— Allahuekber!

Köpekbîy ve Kamberbîy'ler önde, Şeybani-han merkez kuvvetler arasında, kızılbaşların peşinden at koşturup ilerlemeye başladılar.

Daha önceleri hana kesin bilgiler getiren özel adamları, bu defa nedense Şah İsmail'in yalandan çekildiğini ve bir savaş hilesine başvurduğundan gafil kalmışlardı.

Şah İsmail, Merv'i kuşatmak için ordusunun küçük bir kısmını kale önüne göndermişti ve yirmi bin kişilik asıl kuvveti Merv'in otuz iki kilometre arkasındaki kum tepeleri gerisinde pusuya yatmıştı.

Aynı hileyi Şeybani-han on iki sene önce Buhara'nın Karakol şehrinde meydana gelen isyanı bastırmak için kullanmıştı. O da ana kuvvetlerini şehrin doğusundaki dağ eteklerine pusuya yatırıp, az bir güçle şehre saldırmış, isyancılar da düşmanın az oluşundan cesaretlenerek dışarı çıkmışlardı. O zaman hanın askerleri kasıtlı olarak korkuyormuş gibi kaçışmış, düşman da “kazandık!” naralarıyla peşlerine düşmüştü. Tabi

kaleden beş altı çağırım mesafe uzaklaştıkları sırada pusuda bekleyen asil güçler ortaya çıkıp isyancıları çil yavrusu gibi dağıtmıştı. Hatta Şeybani-han, kale içinde kalanları dahi kılıçtan geçirtmiş ve at pazarında kelleden küçük bir tepe yapmıştı.

Şu anda kendi gücüne son derece güvenen Şeybani-han, başka hükümdarların da aynı hileye başvuracaklarına ihtimal vermiyordu. Şah İsmail, Merv'de karşı tarafın önünde cepheye sürdüğü onbin kadar askeriyle Murgab nehri üzerindeki köprüden geçtikten sonra, güya köprüyü korusunlar diye de üç yüz askeri geride bırakmıştı. Şeybani-han yaklaşınca bu üç yüz asker yukarılara doğru kaçmaya başlamıştı. Nehirden geçmek için bu köprüyü kullanmak şarttı. Köprünün iki tarafında yer alan bayırlar yüksek uçurumlarla kaplıydı. Geçit yok; üstelik kışın ayazında nehrin suyu da adamı donduracak derecede soğuktu. Şeybani-han'ın bütün ordusu köprüden geçinceğe kadar Şah İsmail'in pusudaki askerleri yerlerinden kıpırdamadılar. Şeybani-han, ileride kaçıp giden Şah İsmail'in peşinden yürüyüp köprüden epey uzaklaştıktan sonra pusuda bekleyen kuvvetler birden ortaya çıkıverdiler. Önceden doldurulan toprakların askerleri üzerine doğru gürlemeye başladı. Şah İsmail'in askerleri dört bir yanı tutmuştu.

Şeybani-han, Karakol'da kendisinin uyguladığı hilenin şimdi bir başkası tarafından uygulandığını anlayınca, arkada kalan köprüye doğru çekilmeye başladı; fakat ağaç köprü çoktan yıkılmıştı. Telaşla geri çekilmeye çalışan askerlerin bir kısmı uçurumdan aşağı yuvarlanarak nehrin soğuk sularına gömüldüler. Şeybani-han, özel korumalarıyla birlikte dört tarafı kapalı kışık bir ağıla çekildi. Gerçekten has muhafızlar kanlarının son damlalarına kadar ölesiye çarpıştılar. Ağıl kapıları ve basık duvarların dipleri kılıçtan geçirilenlerin cesetleriyle doldu. Hanın ciddi olarak direndiğini gören Şah İsmail, topları ağılın çevresine yerleştirerek içeriyi hedefleyip ateşlettirdi.

Top seslerinden korkan ve yaralanan atlar, birbirlerini tekmeleyerek kendilerini o taraftan bu tarafa atmaya başladılar. Ağıl içinden feryatlar, bağırmalar, "vur!", "dur!" sesleri birbirine karışmıştı. Şeybani-han, bağıırıp çağırarak adamlarının paniğe düşmesini önlemeye çalışırken, atılan mermilerden birisi atına isabet etti. Ayağını üzengiden çıkarmaya fırsat bula-

madığı için teki üzengi içinde kalmıştı. Bu arada vurulup düşen başka bir at zaten yere yıkılmış olan Şeybani-han'ın göğsüne yığıldı kaldı. Kaburgaları kırılıp, nefes alamaz hale gelen han, kısa süre içinde kendinden geçti.

Savaş bittikten sonra hanı teşhis eden kızılbaş askerlerin kumandanlarından biri, onu at ölüleri ve insan cesetleri arasından bulup çıkardı. Abdurrahim Türkistanî, Manşur Bahşi, mülazımlar ve has muhafızlar, hanın sağında solunda yatıyorlardı.

Galipler Şeybani-han'ın kellesini keserek mızrağa takıp Şah İsmail'in bindiği atın ayakları altına getirip attılar. Daha sonra kızılbaşlar, öldürülen şiilerin intikamını almak maksadıyla Şeybani-han'ın kellesini soyarak içini samanla doldurdular. Batıda Şah İsmail'in başının dertte olduğu başka bir Türk sultanı, II. Bayezid vardı. Şah İsmail, hanın samanla doldurulan başını "benimle uğraşan sünnilerin akibeti işte budur!" demek istermiş gibi II. Bayezid'e "hediye" olarak gönderdi.

Sünni-şii çatışması ve düşmanlığı o noktaya ulaşmıştı ki, Şeybani-han'ın kellesini soyarak samanla dolduran kızılbaşlar, sanki hâlâ kinleri sönmemiş gibi, kafatası kemiğini altınla kaplatıp şarap kâsesi yaptılar.³⁸

38- İnsanın tüylerini ürperten bu olaylar, Şah İsmail'in düşmanları tarafından kalem e alınmış abartmalar olarak düşünülebilir, ama aynı şeyler onun taraftarlarınca yazılan "Tarih-i âlem aray-ı Abbasi"de ve Handemir'in "Habib es-Siyer"inde de anlatılmaktadır.

Som papuklarda süslenmiş beyaz devenin sırtına vurulmuş kadife sayebanlı mahfede dokuz yaşındaki oğluyla birlikte oturmuş olan Hanzade hanım Belh dağlarından, çeşitli nehirlerden geçerek Kunduz'a doğru yaklaşmaktaydı. Beş altı kadar cariyesi, hizmetkârları ve yüz civarında şah askeri Hanzade hanıma refakat etmekteydi.

Şeybani-han'dan korkunç bir intikam alan Şah İsmail, hanın Merv'de esir alınan hanımlardan birinin Şehzâde Babür'ün ablası olduğunu işitince, ona karşı özellikle saygılı davranmıştı.

Kunduz'dayken Merv'de olanları öğrenen Babür, Şah İsmail'e özel bir mektup göndererek, Şeybani-han'a karşı elde ettiği başarılarından dolayı tebrik etmiş ve hanın haremünde bulunan ablası Hanzâde hanımın incitilmeden Kunduz'a gönderilmesini istemişti.

Şeybani-han'la kahramanca savaştığı için takdirlerini kazanan Babür'ü kendisine müttelik olarak görmeyi uygun bulan Şah İsmail Safevi, en güvendiği adamlardan saraybân Muhammed-can'ı Hanzâde hanımla birlikte aynı zamanda elçi sıfatıyla göndermişti.

Hanzâde hanım, şahın son niyetini bilmemekle birlikte küçük çocuğu Hürremşah'la kendisini çeşitli tehlikelerin beklediğini sezmekte, her an bilinmeyen bir tehlikenin kollarına düşme korkusuyla yüreği güp güp atmaktaydı.

Şahın elçisi ve muhafızları, gerek Hanzâde hanımı, gerek oğlunu ve gerekse diğer halayık ve hizmetkârları bütün dikkatleriyle korumaktaydılar. Hanzâde hanım, onların kadınlara karşı son derece saygılı ve âlicenap davranışlarının farkındaydı. Şah İsmail'den başka birisi olsaydı, en azılı düşmanının ka-

rısını kendi haremine alır yahut bir beyine nikahlar ve oğlunu da kesinlikle yaşatmazdı. Bunların hiçbirini yapmayan Şah İsmail'in özel elçisini de refakatine vererek ablasını melikeler gibi Babür'e göndermesi, bu genç cefakeş adamın gönlünde ömür boyu silinmeyecek minnet duyguları yeşertmişti.

Hanzâde hanımı yol boyunca endişeye sevkeden korkular, sanki şu heybetli dağlar ve geniş ormanlarda gizlenmiş gibiydi. Kış henüz çıkmış, dağlar hâlâ karlarla kaplıydı. Dar geçitlerden, yüksek tepelerden aşarken sanki düşecek bir çığ hepsini toprağın altına gömecekmiş gibi geliyordu. Bir gece Amu-Derya'nın sol tarafındaki ormanın kenarında yer alan Nurbaytal adlı bir yerde konaklamışlar ve Hanzâde hanım ormanda geyikleri parçalayan kaplanların kükreme seslerinden sabaha kadar gözünü kırpmamıştı.

Şeybani-han'ın bugüne kadar yapılan savaşlarda ruhunu teslim etmeyen kardeşi Mahmud Sultan, sonunda Kunduz'da yakalandığı sıtma sebebiyle, bir süre Azrail'le pençeleştikten sonra terk-i dünya eylemiş, bilahere Karşı'ya götürülüp defnedilmişti.

Kunduz yakınlarında Gün nehriyle Kunduz nehrinin birleşip Amu-Derya'ya doğru yol aldığı kamışlı bataklıkta, yüksek rutubet sebebiyle nefes almak hayli zorlaşmaktaydı. Hanzâde hanım, Mahmud Sultan'ın tutulduğu sıtma yüzünden oğlu için bayağı endişelenmeye başlamıştı. Vaktiyle "Canından bezdiysen Kunduz'a git!" şeklinde bir Afgan deyişi işitmiş ve o zamanlar bunun bir şaka olduğunu sanmıştı. Şimdi ise bu sözün gerçekten boşuna söylenmediğini anlamıştı. Kendisini hiç düşündüğü yoktu, ama Şeybani-han'ın haremünde geçirdiği azap dolu on yılın tek semeresi şu oğlu için yüreği güp güp atıyordu. Kendi kendine "İster misin bir de Babür Kunduz'da bulunmasın? İster misin dağları aşır Andican veya Kabul'a dönmüş olsun?" diye vesveseleniyordu. Bu endişeler sebebiyle olsa gerek, Pamir ve Hindiukuş dağlarıyla çevrelenen Amu-Derya ve ona dökülen azgın nehirler boyunda yer alan Kunduz vadisi, Hanzâde hanıma oldukça ürkütücü görünüyordu.

Akşam saatlerine doğru, yol nehir boyundan uzaklaşıp te-

peye doğru kıvrılırken, karşıdan gelen bir dizi silahlı kişi tarafından durduruldular. Karşılıklı sorulardan sonra bunların Babür tarafından gönderilen muhafızlar olduğu anlaşıncı, Hanzâde hanım bir hayli rahatladı. Muhafız komutanı misafirlerin önüne düşüp, onları yüksekçe bir yerde kurulan kaleye doğru götürürken, Hanzâde hanım çevresini daha başka bir nazarla süzmeye başlamıştı. Mavimtrak renge bürünmüş dağlardan esen rüzgar yanaklarını okşuyordu. Amu-Derya boyundaki ormanların bu derece güzel olduğunu ise şimdi hissediyordu.

Kunduz'un havadar bir yerine daha önceki hanlar tarafından kurdurulan müstahkem kale ve içerdeki kasır, oldukça ihtişamlı bir görünüme sahipti. Hanzâde hanım, birazdan bu sarayda sevgili kardeşiyle görüşeceğini düşününce bayağı heyecanlandı.

Onları karşılayan mülazımlar, sarayın iyi döşenmiş bir odasına yerleştirdikten sonra Babür'e haber vermek üzere kale yukarısına doğru gittiler.

Bir süre sonra saç sakalı çehresiyle uyumlu, otuz yaşlarında bir delikanlı, heyecanlı bir şekilde Hanzâde hanımın kaldığı odanın kapısından içeri daldı. Onu Babür'ün mülazımlarından biri zanneden Hanzâde hanım, yavaşça ayağa kalkarak selam verdi. Delikanlı ona doğru yaklaşırken titrek bir sesle:

— Hoş geldiniz, sultanım! - dedi.

Babür'den başkası değildi bu genç adam. Ama Hanzâde hanımın hayalinde kalan yüz, Babür'ün on dokuz yaşındayken sahip olduğu genç çehresiydi. Şimdi ise karşısında dikilip duran delikanlı, geniş omuzlu, sakal bıyığı muntazam taranmış olmasına rağmen giysileri fazla şatafatlı olmayan biriydi. Başındaki kavuk bezeksiz sıradan bir kavuk, sırtındaki elbise ise adi bir kumaştandı. Bu defa onun olsa olsa Babür'ün beylerinden birisi olabileceği zannına kapılan Hanzâde hanım:

— Teşekkür ederim! - diyerek karşılık verdi.

Halbuki divan-ı hasda bir şeyler yazmakla meşgul olan Babür, ablasının geldiği haberini işitir işitmez, üzerindeki kıyafetlerle apar topar çıkıp gelmişti. Hanzâde hanım ise, hâlâ padişah kardeşinin çıkıp gelişini gözlemekteydi.

Babür, şaşkın nazarlarla ablasına baka kaldı. Bu sırada kapıdan Muhammed Kokaldaş adlı mülazım girince Hanzâde hanım ona dönerek:

— Şehzâdem neredeler?- diye sordu.

Muhammed Kokaldaş, şaşkın bir şekilde Babür'e baktı. Ablasının kendisini tanıyamadığını şimdi farkedenden Babür'ün boğazına bir şeyler düğümlendi kaldı.

— Beni tanımadınız mı?

— Siz.. Siz..

— Babür!. Babür!.

— Yoksa?!

— Ben sizin kardeşinizim!

Kardeşinin gözlerini, sesini henüz farkedenden Hanzâde hanım, kendisini onun kollarına attı. Ablasının omuzlarını sıvazlayan Babür'ün söylediği sözleri kulağı ile değil kalbiyle dinleyen Hanzâde hanım:

— Babürcan,- dedi,- siz.. o gün bana kırıldınız biliyorum. Başımıza felaket bulutları çөгmelemişti. O zaman size söylememiştim. Kendim için değil, sizin için.

— Ben de bunu sonradan öğrendim. Siz beni kurtarmak için kendinizi feda ettiniz. Size hayatımı borçluyum!

— Borcunuzu şimdi ödediniz, Babürcan! Şimdi de siz beni kurtardınız! Eğer Şah İsmail'e yazdığınız mektup ellerine ulaşmasaydı, ben de esir düşen han haremindeki diğer kadınlar gibi beylerden birine nikahlanıp verilecektim. Şah İsmail size hürmeten beni el üstünde tuttular. Sizin gibi bir kardeşim olduğu için Allah'a ne kadar şükretsem azdır!

Hanzâde hanım, başını Babür'ün bağrından kaldırarak:

— Annem hanımefendileri neredeler? - diye sordu.-Geçen yıl kötü bir haber işitmiştim, doğru mu?

— Beş yıl önce.. tifodan öldüler. Kabul'daki Bağ-ı Nevruz'a defnettik.

— Eyvah!. Daha ellisine bile varmamıştı!

— Buna ben de çok üzüldüm! Seksen, doksan yaşına kadar yaşayanlar az mı?

— Çektiği dertler ve gurbet anamı perişan etti, şehzâ-

dem! Bizim yüzümüzden az çekmediler!

Muhammed Kokaldaş, sözü başka bir yana çekmeye çalıştı:

— Kaderden kaçış yok, sultanım. Bugün padişah kadeşi-nizle bir araya gelmeniz bile ananızın ruhunu şad etmiştir. Lüt-fen oturun da bir fâtiha okuyalım!

Bu söz üzerine simli minderler üzerine oturdular. Bu sırada Hanzâde hanımı görmek için içeri giren Kasimbey de Kut-luğ Nigar hanımın ruhuna bir miktar Kur'an-ı Kerim okudu. Daha sonra Hanzâde hanım, cariyeleri arasında sessizce otu-ran oğlu Hürremşah'ı çağırdı. Çocuğun sarışınlığı, gözlerinin maviliği, sıska boyu ve seyrek saçları tıpkı Şeybani-han'ı anım-satıyordu. Babür, Şeybani-han'ı yakından görmemiş olmasına rağmen, Hanzâde hanım onu kendisine tanıtırırken çocuğun babasının nasiyesini aldığını farketmişti.

Hürremşah yedi yaşına girdiğinde, babası onu Belh haki-mi olarak tayin etmişti. Hakimlik vazifesini atabeyi Mehdi Sul-tan yapmış olsa bile, Hürremşah büyük kişilerin önünde say-gıyla eğilmelerine bayağı alışmıştı. Hanzâde hanım Babür'ü oğluna göstererek:

— İşte senin dayın! - dedi.

O an Hürremşah, Babür'ün gönlünden geçenleri sezdi-ğinden mi, yoksa üstündekilerin ahım şahım şeyler olmadığın-dan mı nedir, öylesine başını eğerek selam verdiyse de yanına yaklaşmadı. Hanzâde hanım ise oğlunu omuzlarından tutup hafifçe dürtüklerken kulağına eğilip fısıltılı bir sesle:

— Aklını başına al! - dedi.- Padişah Babür hazretlerinin huzurundasın! Şah İsmail, onun hatırı için seni serbest bıraktı!

Çocuk, "padişah" ve "hazret" kelimelerini iştirir iştirmez gözlerini kocaman açtığında, Babür onun da annesi gibi hafif çekik gözlü olduğunu farkettiler. Padişahlara karşı nasıl davranı-lacağını çok iyi öğrenmiş olan Hürremşah, hemen halı üzeri-ne diz bükerek Babür'ün karşısında saygıyla eğildi. Sonra iki elini göğsüne bastırıp kemal-i ihtiramla tâzim kılarken keke-meli bir sesle:

— Hazretim,- dedi.-Ben size.. ben size hizmet etmeye geldim. Babür, bu defa çocuğun burnunun da anasınınki gibi kavisli olduğunu farkedince, nedense ona karşı içinde sıcak duygular peyda olduğunu hissetti.

— Hizmet etmeye geldiysen, hoş geldin, şehzâde,- diyerek çocuğu elinden tutup sağ yanına oturttu. O sırada elli yaşlarındaki kalfa içeri girerek:

— Padişah hazretleri,- dedi.- Mahım Sultan, ablanız hanımefendilerinin huzuruna girmek için izin istiyorlar.

Babür, ablasına bakarken bıyık altından hafifçe gülümse-di.

— Söyleyin gelsinler! Mirza Hümayun'u da alıp getirsinler! Herkes Babür'ün genç hanımı Mahım sultanın yaşlı Kasimbey'den utandığı için içeriye gelmek istemediğini hissetmişti. Bu yüzden Kasimbey ve Muhammed Kokaldaş, izin isteyerek yavaşça dışarı çıktılar.

Misafir salonunun kapısı önünde bazı kişiler vardı. Mergilanlı Hoca Kelanbey, kardeşi Kçük Hoca, Kuvalı muhafız başı Tahir, Taşkentli Said-han, Semerkand'lı Mecid Barlas, Yusuf Andicani adlı bir muhafız.. Hepsi de vatanlarından yeni haberler getiren Hanzâde hanımı görmek istiyor, fakat içeriye girmekten çekiniyorlardı. Kasimbey onlara hitaben:

— Önce harem ehliyle görüşsünler, sonra sizler için izin isteriz, - diyerek dağılmalarını istedi.

Genç bir kadın, şehzâdeler gibi giyindirilmiş üç yaşındaki oğulunun elinden tutarak yavaş adımlarla içeri girdi. Sırtına giydiği gül desenli ipek keba, ince belini nazikce kavramıştı ve boy endamıyla mütenasip bir görünüm arz ediyordu. Çocuğun kaş gözlerinin Babür'ünkine çok benzediğini ilk bakışta farke- den Hanzâde hanım, hemen ayağa kalktı. Mahım sultan, ge- lin kızlara yaraşır bir nezaketle selam verirken, Hanzâde ha- nım da onu kucaklayarak omuzlarını sıvazladı. Sonra genç kı- zın yüzündeki nefis beyaz peçeyi kaldırarak dikkatlice süzdü. Mahım sultan, oldukça güzel bir kızdı. Hanzâde hanım, gelin kızın yanaklarından gözlerinden öperken sevinçten gülücükler dağıtan nazarlarla Babür'e dönüp:

— Tebrik ederim!- dedi.- Birbirinize çok yakışmışsınız! Bir yastıkta kocayın!

Küçük Hümayun, bir eliyle anasının eteğini tutup aşağı- dan yukarı doğru meraklı gözlerle bakmaktaydı. Hanzâde ha- nım, onu kucağına aldı. Çocuk halasını ilk defa görüyor olma- sına rağmen, bu sıcakkanlı kadını sanki uzun zamandır tanı- yormuş gibi birden ısındı. Hanzâde hanım, yanaklarını çocu- ğun yanaklarına bastırırken Babür de bıyık altından gülümse- mekteydi. Hanzâde hanım, Hümayun'u oğlunun yanına götü- rüp yere bırakarak:

— Hadi bakalım,- dedi.- Küçük dayızâde büyük yeğenle tanışsın!

Üç yaşındaki Babürzâde ile dokuz yaşındaki Şeybanizâde önce birbirlerine dikilip kaldılar. Sonra Hümayun, Hürrem- şah'ın simli kuşağındaki küçük hançere dikkatlice bakarak eli- ni uzattı. Hürremşah, onun elini tutup sıktı, fakat hançerini vermek istemiyerek geri çekildi. Büyüklükler ise bu olayı gülerek seyrettiler.

Hanzâde hanım, çektiği bütün dertleri, Kunduz yolundayken yüreğini ağzına getiren her türlü tehlike ve endişeyi sanki şu bir anlık gülüşle unutmuş gibiydi. Hiçbir şeye aldırış etmeden gülmekte olan gelin kızlarını bir yanına, sürekli gülümsemekte olan Babür'ü de diğer yanına oturttu. Birden bir zamanlar Babür'le kendisinin de şu küçük yeğen ve dayı gibi mutlu günler yaşadıkları hatırına geldi. Onları birbirinden ayıran, düşman hanedanlarda gün geçirmeye zorlayan ağır kış günlerinden sonra gelen ılık bahar günleri gibi göründü şu andaki manzara.

Hanzâde hanım, gelinlerini şöyle bir daha süzdükten sonra gülümseyen gözlerle Babür'e bakarak:

— Artık şans yüzümüze gülmeye başlamış, şehzâdem! - dedi.- Size bu kadar yakışan şu güzel kraliçeyi nerden buldunuz? Mahım sultan, nerelisiniz siz?

— Horasanlıyım, hanımım!

Mahım sultan, “bahçe duvarından size gül attığımı anlatarak beni utandırma!” der gibi yalvarır nazarlarla Babür'e baktı. Babür onun bakışlarındaki bu yalvarışı sezmiş gibi bıyık altından gülümsedi. Sonra da kızın babasının Hüseyin Baykara'yla yakın dost olduğunu, fakat Şehzâde Bediuzzaman'la geçinemediği için dört yıl önce Gazne'ye göçtüğünü, onları Gazne'den Kabul'a davet ettiğini ve burada görüp tanıdığını anlattı.

— Herat'la Murgab arasında Hazreti Cam denilen bir şehir var, gördünüz mü?- diye sordu Babür ablasına.

— Gördüm! Büyük şair Ahmed Cami'nin adına ithaf edilmiş.

— Sultanın ana tarafı işte o Cami hazretleriyle akraba imişler. Aynı zamanda da üstad Abdurrahman Cami'nin hemşehrisidirler. Sultanın kendileri de şaire meşreb bir kadındır, - diye devam etti Babür alaylı bir şekilde.- Cami ve Nevâî'nin bütün gazellerini ezbere bilir. Ama ben şiir yazsam hemen tenkit edip burnunu kıvrır!

— Tenkit etmeyeyim de ne yapayım? Çünkü hazretim beni tarif ederken aşırı mübalağaya kaçıyorlar.

Hanzâde hanım, karı kocanın birbirlerine takılmalarını gülerek dinledi.

— Fakat sizi tarif ederken ne kadar mübalağa etse, yine de az!

— Minnettarım, hanımım,- dedi Mahım sultan heyecanlı bir eda ile.-Sizin cesaretinizi, fedakârlığınızı hazretimden işitmiş ve o günden bu yana sizi görmek istemiştim. Allah'a şükür bugün o arzum da gerçekleşti. Canım hanımım, ben sizi bir melektir diye düşünüyordum. Ama sizi görünce melek kelimesinin bile hafif kaldığını anladım. Artık siz gözümüzün nuru, gönlümüzün sürurusunuz!

Mahım sultanın bu sözleri bütün samimiyetiyle söylediğini gören Hanzâde hanım:

— Bize sizin gibi bir gelin ihsan eden Tanrı'ya şükürler olsun! - dedi.

Hanzâde hanım, nedense birden Ayşe begimi hatırladı. Onları birbirlerine kıyaslamaya çalışırken, içinden “Boşver” dedi. “Babür'ün Ayşe'den ayrılması bir noktada iyi olmuş.” Arkasından kendisinin han haremde geçirdiği kötü günleri göz önüne getirmeye çalıştı.

Babür, henüz otuzdört yaşına gelmiş olan ablasının saçlarına tek tük ak düştüğünü farkedince, birden aynı yaşlarda dul kalan anasını göz önüne getirdi. Şimdi Hanzâde hanım da dul kalmıştı.

— Benim yüzümden çok acı çektiniz,- dedi.- Sizi sağ salim dergahımıza ulaştırdığı için Şah İsmail'e olan minnetim hiçbir zaman bitmeyecek.

Şah İsmail'den söz açılınca Hanzâde hanım çehresine çöken bir tebessümle:

— Şahın Taçlı hanım adında genç ve güzel bir karısı varmış, - diye söze başladı.- Bu genç kadın, beni şahın huzuruna çıkardı. Şah İsmail'in “Sünnileri öldürüp, derilerini samanla doldurduğu” şeklinde rivayetler işitmişim. Bu yüzden suratsız bir adamla karşılaşacağımı zannediyordum. Ama tahtta oturan yirmidört yirmibeş yaşlarında, yakışıklı bir yığitti. Sakal bırakmamış. Sadece uzun ince bıyıkları vardı. Şahin burunlu. iri

gözlüydü. Azerice konuştu. Söylediklerinin hepsini anladım. Şia imamları Hz. Fatıma soyundan geldikleri için kadınlara aşırı saygı duyarlarmış. Yolda da buna defalarca şahit oldum.

— Ama daha önceleri bizlerde de hanımlara karşı saygı vardı,- dedi Babür.- Semerkand'da Bibi Hanım adına medrese kurulmuş. Onun karşısında Saray Mülk Hanım medresesi var. Şah-ı Zinde'deki Şadı Mülk Hanım makrebesi ise dillere destan.

— Yoksa o zamanlar değerli hanımlar çok muydu yahut onların ilim ve sanata katılımları mı fazlaydı? - diye söze karıştı Mahım sultan kocasına bakarak.-Şimdi niye böyle değil, hazretim?

— Kaderin cilvesi işte! - dedi Babür.- Kadınlara değer verilmesi, daima ilim ve sanata düşkünlükle orantılıdır. İlim ve sanatın ilerlediği devirlerde kadınlara değer verilmiştir. Yozlaşma dönemlerinde ise kadınlar da pespaye olmuşlardır.

— Sizin sözünü ettiğiniz bu yozlaşma şimdi Mâverânnehir'i kollarında sallamaktadır, hazretim!- dedi Hanzâde hanım.- Göçmen han ve sultanlar, memleketin can damarlarına sülük gibi yapışmışlar. Ölen kişinin arkasından konuşmak doğru değil. Şeybani-han parçalanmış ülkeleri birleştirdi. Semerkand'da kendi adına medrese kurdurdu. Kuhak nehrine köprü yaptırdı. Sevap işler yaptı. Ama adamlarının ilim ve sanata hizmetleri ne kadar iyiye, kadınlara karşı davranışları o kadar tersineydi. Timûrilerin kadınlar adına medrese ve türbeler inşa ettiklerini işittiklerinde küplere biniyorlardı. Şeybani-han'a göre Uluğbey, ilim ve sanat diyerek dini imanı unutmuş, kadınların okumasını sağlayarak halkın ahlakını bozmuşmuş.. Yazdırdığı "Şeybani-name" ve "Nusret-name" adlı kitaplarda kadınlar bahseden bir tek kelime bulamazsınız. Şehzâde ve sultanların analarından yahut karılarından bahsetmenin mutlak gerekli olduğu hallerde ise "falancanın kızı" yahut "filancanın hanımı" şeklinde sadece babasının veya kocasının adını zikrederler. Güya kadınların ismini namahremler dile alırlarsa günah olurmuş! Tabi bunlar, medrese görmüş, mürekkep yalamış han döneminde olanlar. Geride kalanlar mürekkep de yalama-

mışlar. Dayandıkları tek şey hurafeler. İlim ve sanat ehli, sultanların zulmünden kaçarak kimisi Horasan'a, kimisi İstanbul'a, kimisi de Kabul'a gitti. Artık bütün ümidimiz sizde, Babürcan! Mâverâünnehir'e eski ulu ruhunu bahşedip ilim güneşinin önündeki bulutları dağıtacağınız günü bekleyenlerin sayısı bir hayli fazla!

Babür, ablasının anlattığı şeylerin boş sözler olmadığını biliyordu. Şeybani-han öldükten sonra Buhara, Semerkand ve Taşkent'den pek çok gizli mektup almıştı. Zaman zaman gizli ulaklar da geliyordu. Hepsi de göçmen sultanların zulmünden illallah diyenlerin Babür'ün tez vakitte ana yurduna dönmesini istediklerini dile getiriyordu.

— Geçen hafta Andican'dan iyi haberler geldi,- dedi Babür ablasına gülümser gözlerle bakarak.-Dayızâdelerimizden Said Muhammed, Fergana vadisindeki bütün taraftarlarını toplayarak Şeybanizâdeleri kovup atmış. Bana mektup göndermiş. “Kara-tegin tarafından tez vakitte gelin. Ata yurdunuz sizi bekliyor” demiş.

— Allah'a şükürler olsun,- dedi Hanzâde hanım.

— Hazretimin şu anda bizi Kabul'dan Kunduz'a alıp getirmelerinin sebebi de bir an önce vatanlarına dönmektir,- diye ilave etti Mahım sultan.

— Andican'a mı? - dedi Hanzâde hanım fısıltı bir sesle kardeşine bakarak.

Babür, “evet” der gibi gülümseyerek başını salladı. Onun amacı Andican'a güvenilir bir adamını göndererek, Hisar yoluyla Semerkand'a sefer düzenlemektir. Ancak, tarihte yeni bir sayfa açacak olan bu savaşı Şah İsmail'in yardımını almadan gerçekleştiremeyeceğini biliyordu. Zaten Şah İsmail de göçmen sultanları Mâverâünnehir'den sökü� atmak için Babür'le ittifak aktetmek niyetindeydi. Bugün Hanzâde hanımla birlikte gelen elçinin amacının ne olduğunu da tahmin edebiliyordu. Yine aynı şekilde Şah İsmail'in teklifini reddedip Andican veya Semerkand'a tek başına varmaya kalksa, bu durumda onun Şeybanizâdelerle ittifak etmesi mümkündü. Zaten Şeybani-han'ın oğlu Timur Sultan şaha elçiler ve hediyeler gönde-

rip duruyordu. Babür, bu iki kuvvetli orduyla baş edemeyeceğini gayet iyi biliyordu. Yine de kadınlara bu tür meseleleri açmanın doğru olmayacağını düşünerek Şah İsmail'in şairliğinden bahsetmeyi tercih etti.

— Mirza-han bana Şah İsmail'in bazı şiirlerini gösterdi, - dedi ablasına.-Nazım cihetinden gayet mükemmel. Azeri Türkçesiyle yazılmış çok güzel şiirler. Yine tevazuyu elden bırakmamış ve "Hatai" mahlasını kullanmış..

— Büyük bir şair olduğu doğru, - diye karşılık verdi Hanzâde hanım.- Gazellerinin şarkı haline getirildiğini duydum. Beni huzuruna kabul buyurduklarında "Padişah Babür'ün şahlığına da, şairliğine de saygı duyuyoruz," dediler. Daha sonra sizin Herat'da şarkı haline getirilen gazelinizin iki satırını ezberinden okuyup "Çoh yahşi" dediler.

Babür, Şah İsmail tarafından bu şekilde methedilmekten dolayı hafifçe kızarak:

— Hangi gazelmış bu?- diye sordu.

Hanzâde hanım, parmaklarını dudaklarına koyup gazelin sözlerini hatırlamaya çalışırken, Mahım sultan ona yardımcı olmak amacıyla:

"Benim gönlüm ki, gülün goncası gibi lime lime kandır" diye mi başlıyordu?- dedi.

— Evet, evet, işte o! - dedi Hanzâde hanım ve gazelin ikinci mısrasını kendisi söyledi:- "Eğer yüz bin bahar olsa açılması nâ imkandır."

— Şahın bu matlaayı beğenmesi boşuna olmasa gerek, - dedi Babür.- O da bizim gibi genç yaşta babasını kaybetmiş, sürgün edilmiş ve çok meşakkatler çekmiş. Mirza-han, onun başından geçenleri bana anlattı. Şah İsmail artık adalet için mücadele verecekmiş.

— Bana da sünnilerin oniki imamla birlikte adaleti de kattiklerini söylediler. Fakat onikinci imam Mehdi ölmemiş ve birgün gökten inip sünnilerin cezasını verecekmiş. Bu yüzden Acemler şahı "Sahib-i Zaman" kabul ederek ulularlarmış.

Babür, bu tür saçma inançlardan suratını eksilerek, başını sağa sola salladı: .

— Hayırlısı! Merhum Şeybani-han da kendisine “halife-i rahman”, “imam-ı zaman” payesi vermişti. Akibeti n'oldu? Dini siyasete âlet etmenin ne gereği var?

— Ama şialarla sünnilerin birbirlerine olan düşmanlığı hakimiyet mücadelesinden kaynaklanmıyor mu hazretim? - dedi Mahım sultan.

İslam tarihini çok iyi bilen Babür, bir an şialarla sünnilerin kanlı savaşlarını hatırlamaya çalıştı. Bu savaş, Babür'ün yaşadığı devirden yaklaşık dokuz yüz yıl önce Peygamber aleyhisselamın kurduğu devleti kim yönetecek, kim halife olacak noktasında düğümleniyordu. En yakın akrabayı halife yapmak isteyenler Hz. Ali'yi halife olarak görme arzusundaydılar. Çünkü onlara göre Hz. Ali çihar-ı yar-ı güzinin arasında en genç olanıydı. Araplardaki kabile geleneklerine göre ise, en yaşlı kişinin halife seçilmesi gerekirdi. Bu yüzden Hz. Ebû Bekir halife ilan edilmiş, şaşı sebebiyle de en son olarak Hz. Ali halife seçilmişti.

Düşmanları önce Hz. Ömer'e, sonra da Hz. Osman'a suikast tertipleyerek öldürdüler. Sonunda Hz. Ali halife oldu. Ama aradan beş yıl geçince ona da suikast tertiplendi ve şehit edildi. Hz. Ali taraftarları onun yerine oğulları, Hz. Fatıma'dan doğan Hz. Hasan ve Hüseyin'i islam dünyasının lideri olarak ilan ettiler. Çok geçmeden İmam Hasan hastalanarak öldü. İmam Hüseyin ise Kerbela çölünde sünnilerle yapılan savaşta şehit düştü. Böylece hilafet tekrar sünnilere geçti. Hz. Ali'nin evlatlarına tabi olan imamlar da teker teker yok edildiler. Sadece onikinci imam olan İmam Muhammed genç yaşta bilinmeyen bir şekilde ortadan kayboldu ve bir daha da kendisinden haber alınamadı. Muhalifleri onun kaçınıp bir yerde öldürülmüş olduğunu söylemelerine rağmen, taraftarları İmam Muhammed'in göğe çıktığına, bir gün Mehdi adıyla yeryüzüne inip adaleti sağlayacağına inandılar. Karşılaştıkları adaletsizliklerden illallah diyenler bu inanca garip bir şekilde bel bağladılar. Şialar Hz. Ali'den önceki üç halifeyi ve onların evlatlarını bütün uğursuzlukların yegane sebebi olarak kabul ederler. Sünniler, çok uzun süre hakimiyeti elden bırakmadılar. Tabi bu

arada orada burada haksızlığa uğrayan alimler, din adamları, köylü ve sanatkârlar karşı tarafa geçtiler. İran ve Azerbaycan'da toplanan şiilerle sünniler arasında çetin savaşlar meydana geldi, İşte Şah İsmail de bu fırsattan yararlanarak devleti ele geçirdi. Tarihte ilk defa şiiliği bir devletin resmi mezhebi olarak ilan eden de odur.

— Doğru,- dedi Hanzâde hanım.- Şia sünni düşmanlığının ne korkunç katliamlara sebep olduğunu Herat'da bizzat gördüm! Merv'den sonra Herat da kızılbaşların eline geçmişti. Şeybani-han döneminde itilip kakılan şiiler, intikam almak için isyan başlattılar. Herat'da Şeybani-han'ın bütün işlerine fetva veren seksen yaşındaki şeyhülislam Taftazanî'yi yakalayarak şiilere teslim ettiler. İhtiyarı sokaklarda sürükleyerek halkın arasına getirdiler ve derhal sünnilikten vazgeçip şiiliği kabul etmesini emrettiler. Taftazanî bunu reddedince sokaktaki bir ağaca astılar. Sonra da cesedini ağaçla birlikte yakıp küllerini savurdular. Bu olaya şahit olan ve hiçbir şeye karışmayan kişiler şia-sünni düşmanlığından yaka silkerek, Abdurrahman Cami'nin hayattayken söylediği bir rûbaisini fısıldamaya başladılar:

*Ey muğbeçe-i dehr, bedeh câm-ı meyem
Ki âmed zi nizâyî sünni-yu şia kayem
Gûyendki, Camiyâ, çe mezheh dârî?
Sad şükürki, seg-i sünniy-u harî şia neyem! 39*

Bu rubainin sözleri ağızdan ağıza yayılıp şiilerin kulağına ulaştı. Özellikle “şianın eşeği” sözü onları çılgına çevirdi. Kızılbaşlar bid'ata saplanan Heratlı şiilerle genç delikanlıları Abdurrahman Cami'nin türbesine doğru çekip götürdüler. Mezar üzerindeki mermer taşı kaldırıp bir kenara attılar. Taşa kazınmış olan “Cami” kelimesindeki Arapça “cim” harfinin noktasını silip, noktayı cim'in üzerine koydular. Neticede o büyük

39- Ey genç saki, ver bana şarap kadehimi
Şii sünni çatışması artık canıma yetti;
Deseler ki hangi mezheptensin ey Cami?
Şükürler olsun, ne sünninin itiyim, ne şianın eşeği!

şairin ismi "Hamî" olup çıktı. Cahiller bununla da yetinmediler ve Nevâî tarafından yaptırılan altın işlemeli o güzelim kapıyı söküp, türbeyle birlikte yaktılar.

Bu hadiseyi ablasının ağzından dinleyen Babür, öfkeyle karışık bir şaşkınlıkla:

— Yoksa Şah İsmail böyle bir cehalete yol mu verdi?- dedi.

— Bildiğim kadarıyla şahın bu işten haberi yokmuş. Herat'daki bu kötü olaylara şahın Horasan illerinden sorumlu naibi Necmi Sanî önderlik etmiş.

— N'olursa olsun, Camî hazretleri yerden göğe kadar haklılar. Çünkü şia-sünni çatışmaları insanın dünyasını karartacak kadar çirkin!. Heyhat, dünyanın işleri hep böyle tersine! Dünyaya geldiğim günden bu yana bir vefalı dost bulamadım. Tam Allah bana Şah İsmail gibi mert, akıllı, faziletli bir dost verdi derken, bakıyorum da onun da mantıksız işleri varmış!

Mahım sultan, Babür'ü birazcık olsun içinde bulunduğu dertlerden uzaklaştırmak istercesine gülümseyerek:

— Gülü seven dikenine katlanırmış, hazretim!- dedi.

Karısının gülücükler dağıtan çehresine bakan Babür'ün de gönlü yavaş yavaş açılmaya başladı. Bunca ayrılıktan sonra Şah İsmail sayesinde ablasıyla sağ salım görüştüğünü düşündü. Ardından Kunduz'da Şeybanizâdelerden yaka silkerek yirmi bin Moğol askeriyle birlikte kendi hizmetine geçen beyleri hatırlayınca içinde bir ferahlık hissetti. Bakışlarını Mahım sultandan ablasına çevirerek:

— Artık hiçbir gülün dikeninden çekinmeyiz! - dedi.-Doğru, gülü seven dikenine katlanır diye bir atasözü var. Şah İsmail bunca insanlık yaptı! Ne diyelim!?

Şah tarafından gönderilen elçiyle görüşmesi gerektiğini hatırlayan Babür ayağa kalktı. Karısı tarafından kapıya kadar geçirilen Babür, dışarı çıkmak üzereyken ablasının hangi odada ve nasıl ağırlanması gerektiği işini Mahım sultana havale edip, kısaca:

— Ablamı annem gibi gör! - dedi. Bu kısa cümleyle Babür'ün ne demek istediğini gayet iyi anlayan Mahım Sultan:

— Başüstüne!- diyerek ellerini göğsüne çaprazladı.-Sizden de bir ricam var, hazretim.

— Evet!.

— Gülün dikenini dediğimiz şeyler zehirli çuvaldızlar haline gelmesin. Tedbirli olun!

Karısının her şeye akli yeter vefakâr bir dost olduğunu bir kez daha anlayan Babür, şükran dolu nazarlarla ona bakarak:

— İçin rahat olsun! - dedi.

Hazinedar Babür'ün emriyle gerek Şah İsmail'e ve gerekse elçisine verilmek üzere en kıymetli inci ve mücevherlerden, altın bezekli, lal kakmalı elbiselerden, nadir bulunur tığ ve teberlerden hediyeler hazırladı. Saray aşçıları, mabeyinciler ve muhafızlar, ellerinden gelen bütün gayreti göstererek Kunduz'da iki gün devam edecek muhteşem bir şölen hazırlığına giriştiler. Yetmiş seksen kadar en iyi, en besili koyun kesildi. Dağlardan, orman ve nehirlerden avlanıp getirilen kaz, keklik ve ceylandan hazırlanan kızartmalar masaları lebaleb süsledi.

Şah İsmail'in misafirperverliğine daha önce defalarca şahit olan Babür'ün halasının oğlu Mirza-han,⁴⁰ birkaç kez Babür'e:

— Şah'ın elçileri, şarapsız ziyafete ziyafet demezler,- diye tenbihte bulunmuştu.

Babür'ün eşik ağası Kasimbey ise, içkiyi daima kötü bir şey olarak görürdü. Hatta Babür bile bugüne kadar beyleri ve âyanlarıyla birlikte bir kez olsun içki içmemiş, sadece Mahım sultanla evlendikten sonra bir iki defa hurma şarabı içmişti. Yine de şu andaki sevinçli haline bakmaksızın, şialarla sünniler arasında meydana gelen tatsız hadiselerin burukluğunu yaşıyordu. Bu burukluğu bugün belki sadece şarapla defedebilirdi. Sonra ne de olsa misafirin gönlünü hoş tutmak için şarapta ona eşlik etmek gerekirdi. Sonunda Babür'ün emriyle Kunduz'un en güzel hurma şarap ve diğer içkileri bulunup getirildi.

Gül desenli, sim yakalı abalar giymiş olan genç sâkiler, altın küpeciklerden gümüş işlemeli sürahilere şarap doldurarak,

önce Babür'e, sonra yanında oturan elçi Muhammedcan'a, daha sonra arka tarafta bulunan Mirza-han'a sırasıyla sundular. Şölene Babür tarafından yüzden fazla mülazım, bey ve âyan iştirak etmişti. Daha önceki ziyafetlerde Babür ve Kasım-bey'den gizlice şarap içen beyler, şimdi ellerindeki hurma şarabı dolu kâseleri kaldırarak, birbirlerine gülümseyip padişahın vereceği emri gözlemekteydiler. Kapı altında küçük beyler arasında bulunan Tahir bile elindeki kadehe sevgili bir dosta bakıyormuş gibi bakarak beklemekteydi.

Mirza-han fısıltılı bir sesle yanındaki elçiye izahatta bulundu:

— Saygıdeğer misafirimiz! Siz bugün acaip bir olaya şahit olmaktadır. Padişah Babür, bugün sarayda ilk defa şarap meclisi düzenlenmektedir!.. Bakın, mecliste fevkalade bir heyecan var!

Başına kıpkırmızı büyük bir kavuk geçirmiş, sakalını kızıl kına ile boyamış olan şahin burunlu elçi, meraklı gözlerle Babür'e baktı. Babür ise elindeki kadehi, çok sıkınca canı çıkacak, gevşetince uçup gidecek bir kuş gibi tutuyordu. Çevresindekilerin kendisinin konuşmasını beklediklerini hissederek tok bir sesle söze başladı:

— Yüksek şahsiyetler huzurunda, mutlu günlerde üzüm suyundan yapılmış şarab içmek atalarımızdan bize kalan bir âdettir. Hayatımızda mutlu günlerden çok kötü günlerimiz oldu. Bu yüzden bugüne kadar içki âlemlerine meyletmedik. Herat'dayken Mirza Bediuzzaman ile Mirza Muzaffer'in davetler verip, şarap içmeyi teklif ettikleri burada bulunanların malumudur. O zamanlar bile özür dileyerek şarap içemeyeceğimizi beyan etmiştik. Çünkü o dönemlerde şarap içip keyf sürecek günlerimiz değildi. Tanrım şarap içebilecek keyifli anları işte şimdi gösterdi. Bu mesut günlere Şah İsmail sayesinde eriştik. Evet, bugünkü içki meclisimiz Şah İsmail'e olan güvenimizin ve duyduğumuz saygımızın küçük bir nişanesi sayılsın! İlk kadehimizi ise şahın muhterem elçisi Muhammedcan'ın şerefine kaldıralım!

Duyduğu bu sözlerden gönlü hoşnut, dili mesrur olan elçi, yuvasına çekilmiş gözleriyle gülücükler saçarak, yerinden kalkıp Babür'e saygıyla selam verdi. Sonra tekrar yerine oturup elindeki kâseyi sakın bir şekilde tepesine dikti.

Daha aşağılarda oturan sâzendeler "Sevr-i Neva" sarkısını çalmaya başladılar. Sofralara keklik, geyik kebapları dağıtılırken, en lezzetli yemeklerle birlikte yine iki üç kadeh şarap içildi. Mecliste bulunanlar bayağı çakırkeyf olurken, kahlkahalar da yükselmeye başladı. Kadehleri sırasıyla söylenen övgü dolu sözler takip etti ve sonunda söz sırası elçiye geldi. O sırada elçi yanında bulunan mülazımına fısıltılı sesle birşeyler söyledi. Bir süre sonra da üzeri birkaç kat beyaz ipek örtüyle kaplanmış hediyeği altın tepsi üzerinde alıp getirdi. Halbuki elçi, Şah İsmail'in Babür'e gönderdiği kıymetli hediyeleri gündüz takdim etmişti. Bu da neyin nesi merakına kapılanlar, nefeslerini tutup beklemeye başladılar. Derken Babür'ün yanında oturan elçi ayağa kalkarak söze başladı:

— Sultan Zahirüddin Muhammed Babür hazretlerinin sahib-i zaman Şah İsmail hazretleriya çoh yüksek, çoh samimi hörmetleri barlığına elhal bizim işançımız kamil oldu. Şu sebepli Şah İsmail hazretleri yubarmış (göndermiş) mukaddes in'amni Babür padşah hazretleriya tapşırmağa (takdim etmeye) icaze bergeysiz!

Elçi, sözlerini tamamladıktan sonra, altın tepsi üzerindeki ipek örtüyü sıyrıp aldı. Sini üzerinde yakut ve inci kakmalı beyaz ipekten yapılmış bir kavuk vardı ve kavuğun tepesine oniki imamın kanını hatırlatıcı mahiyette kırmızı pullar ilıştırılmışti. Kavuk oldukça büyük olmasına rağmen, Babür bir bakışta onun üzerindeki pulların oniki imamı temsil ettiğini anlamıştı ve ayrıca kavuk oniki kıvrımdan meydana geliyordu. Tabi şii itikadına göre bu kıvrımlardan her biri, oniki imamın mukaddes ruhu için ayrılmış bir mekanı temsil ediyordu.

İçtiği şarabın tesiriyle yüzü kızarmış, gözleri kıpır kıpır oynamaya başlamış olan Babür, meclisteki âyanlar arasında fısıltılı konuşmalar başladığını hissedince, gülümseyerek Kasimbey'e doğru baktı. Halbuki gerek Kasimbey ve gerekse onun arkasında oturan şeyhülislam Hoca Halife, tepsi üzerindeki

kavuğa korkulu gözlerle bakmaktaydılar. Çünkü gerek Babür, gerek Kasimbey ve gerekse mecliste bulunan diğer âyanlar, dört halifeye hürmeten başlarına dört bükümlü kavuk giyerlerdi. Küçük yaşlarından bu yana Allah, Peygaber sevgisiyle büyüyen bu insanlar, her bükümde bir halifenin ruhunun yaşadığına inanırlardı. Şiiler ise halifelerden üçünü dikkate almadan, oniki imamı temsilen oniki bükümlü kavuk giyerlerdi. Şiiliği dört halifeden yüz çevirip, dininden çıkmak şeklinde telakki eden Kasimbey'e bu bükümler güneş altında kat kat kıvrılmış yılanı, kavuğa kakılan yakutlar ise aynı yılanın alev saçan gözlerini hatırlatıyordu.

Muhammedcan, Babür'e bir kez daha tâzim kıldıktan sonra, Şah İsmail'in bizzat gönderdiği mukaddes destarı eline alıp başına giymesini rica etti.

Mecliste bulunanlar "Acaba ne yapacak?" der gibi Babür'e bakarlarken, Kasimbey, Hoca Halife'ye endişeli bir sesle fısıldadı:

— Hileyle padişah efendimizi şiiliğe geçirmek mi istiyorlar?

İster istemez bu fısıltıyı işiten Babür, destarı başına giymesi halinde şiiliği kabul etmiş gibi gözükeceğini gayet iyi anladıysa da, içkinin tesiriyle meselenin Kasimbey'in zannettiği ölçüde korkunç olmadığı kanaatine vardı. Ona göre dört halife de, oniki imam da bundan tam dokuz yüzyıl önce yaşayıp gitmiş kişilerdi. Çok uzak tarihlerde meydana gelen kanlı düşmanlıkları bugün yeniden körüklemenin ne gereği vardı? Kızılbaş bey hâlâ Babür'ün karşısında diz çökmüş vaziyette elinde kavukla beklemekte, Şah'ın elçisi ise tâzim üzerine tâzim kılmaktaydı. Babür, Şah İsmail'in onları vasita kılarak kendisine dostluk elini uzattığı görüşüne kapıldı. Bu eli geri çevirmek şahla arasının bozulması demekti. Bu durumda Şeybanizâdeler şahla ittifak yaparlarsa Babür'ün anavatana dönüş yolu tamamen tıkanmış olurdu. Halbuki o, şu anda bütün benliğiyle vatanına dönüş arzusundaydı. Babür'ün bu isteği öylesine güçlüydü ki, önüne çıkacak hiçbir engel onu durduramazdı. Babür, sempatik nazarlarla elçiye bakarak:

— Şah İsmail hazretlerinin hediyesi bizler için son derece

kıymetlidir,- diyerek elini kavuğa doğru uzatırken Kasımbey kulağına eğilip:

— Hazretim, sakın giymeyin, sakın! - dedi.

Bu sözleri işiten elçinin renkten renge girdiği, sinirden gerildiği hissedildi. Ortalığı kaplayan sessizlik sırasında Babür bir an Muhammedcan'a gülümseyerek baktı:

— Saygıdeğer misafirimiz İmamiye mezhebındendirler, doğru mu?

Babür, elçinin başıyla tasdik işareti vermesinden sonra yine aynı mülayim tavrıla konuşmasını sürdürdü:

— İmamiler de Peygamber aleyhisselamın ümmetidirler, değil mi?

— Elhamdülillah!

Bu cevap üzerine Babür, Kasımbey'e döndü:

— Siz de Peygamber aleyhisselamın ümmetindensiniz değil mi cenab-ı emir'ül ümera?

Kasımbey, başıyla evet işareti yaptıktan sonra:

— Hazretim cihar-ı yari güzîn sizi kollayıp kuvvetlendirsinler! - diye ilave etti.

Cihar-ı yari güzîn kelimesini işiten elçinin suratının asıldığı, dudaklarının asabi bir şekilde bıdır bıdır oynamaya başladığı görüldü.

— Cenab-ı Muhammedcan! - dedi Babür. -Kur'an-ı Kerim'de "İnnem'el mü'minîne ihvetün", yani bütün müslümanlar kardeşirler buyurulur. Hepimizin dini bir. Şu halde bizlerin ağabey kardeş gibi birbirimize yakın olması gerekir. Biz sizin İslamî inançlarınıza saygı duyduğumuz gibi, - Babür çevresindeki bey ve âyanlara işaret ederek.- sizin de bizim inançlarımızı saygı duymanız gerekir.

Bu sözler elçide beklenen yumuşamayı sağlamıştı:

— İşbu mukaddes armugan da bizim sizlere büyük ihtiramımızın alâmetidir, - diye karşılık verdi. Babür bu defa Kasımbey'e döndü:

— Hz. Ali'yi siz ve bizler daima başımız üstünde tutarız, öyle değil mi?

Kasımbey, kavuğundaki dört büklümden birinin onun ruhuna mekan oluşunu hazar-ı itibare alarak ellerini göğsüne

çaprazlayıp:

— Öyledir hazretim,- diye cevap verdi.

— Muhammed aleyhisselamın tek çocuğu olan Bibi Fatıma bizler için de mukaddes bir validedir, doğru mu?

— Doğru, hazretim!

— Doğruysa, Hz. Ali ile Bibi Fatıma'nın aziz evlatları olan imamlara saygı duymamız İslamî inançlarımıza uygun düşer mi, düşmez mi?

Biraz önce çılgına dönerek Babür'ün kulağına "sakın ha!" diye fısıldayan Kasimbey, artık onu bu niyetinden vazgeçirmenin imkansız olduğunu, şahın özel hediyesini kabul etmekten başka çaresi bulunmadığını anlamıştı. Mecburen orada hazır bulunanların huzurunda olayı kabullenmiş gibi gözükmeye çalışarak:

— Padişah hazretleri, siz haklısınız. Kulunuzun küstahlığını bağışlayın! - dedi. Babür hoşnut nazarlarla Kasimbey'e baktı:

— Affedildiniz.

Babür, daha sonra elindeki altın sinide iri kavuğu tutmakta olan kızılbaş beye doğru yürüdü. İki eliyle kavuğu alıp başına geçirmek üzereyken salonda bulunan on kadar bey ve mülazım "Aa!." demekten kendilerini alamadılar. Babür kavuğu iki eliyle tutarken:

— Şah İsmail hazretlerinin kendi elleriyle hazırlatıp gönderdiği bu değerli armağanı biz gözlerimize süreriz, - diyerek kavuğu gözleri ve alına bastırdı. Elçi Muhammedcan'ın keyfine diyecek yoktu:

— Möteşekkirem, padşah hazretleri, möteşekkirem!

Fakat bu arada Babür'ün bey ve mülazımları, özellikle yakın zamanlarda gelip kendilerine katılan Moğol beyler arasında korku, endişe ve memnuniyetsizliği dile getiren bir uğultu kopuverdi. Kasimbey bu uğultular karşısında kireç gibi olurken, elçi Muhammedcan'ın Babür'ü sünnilikten şiiliğe geçirdiği inancından kaynaklanan bir sevinçle konuşmaya başladığı görüldü:

— Padişah hazretleri, biz ümid edyurmizki, siz şah hazretlerinin büyük madalları ile yine Semerkand tahtına çıkanının-

gızda aziz başığızda şu mukaddes destarnı korişge müyesser olurmız!

— Tanrı bize sizin dediğiniz günleri görmek nasip ettiğinde, bu kavuğu taç yerine başımıza giyeriz. Şah İsmail hazretlerine bu sözümüzü iletirsiniz.

Bu konuşmalardan sonra Moğol beyleri arasında yeniden bir uğultu yükseldi. Şahın elçisi ise Babür'ün irade sahibi bir kişi olduğuna ve Şah İsmail'le sağlam bir ittifak yapmak için sünni beylerin her türlü itirazlarını bertaraf edebileceğine iyice inanmıştı. Tabi onun bu inancı, ertesi gün yapılacak müzakerelerin getireceği güçlükleri de ortadan kaldırmış oluyordu.

Şah İsmail'in Babür'le ittifak yapmaktan amacı, Mâverâünnehir'de onunla ordularını birleştirip barış sağlamak ve Şeybanizâdeleri tarumar etmektir. Babür ise, her ne kadar Şeybanizâdeleri mağlup etmek istiyorsa da, Mâverâünnehir'e kendi ordusuyla girmeyi arzu ediyordu. Çünkü bu zaferi kendi ordusuyla kazanamadığı takdirde ana vatanına dönüşünün istediği üstünlüğü getirmeyeceğini, düşmanlarının "Şah İsmail'in gölgesine sığındı" diyerek aşağılayacaklarını hissediyordu.

Babür, Şah İsmail'in Merv'de elde ettiği zaferin kendisine yeterli olduğunu, şimdi şah ordusunun istirahat etmesi gerektiğini, Şeybanizâdeleri Hisar'dan, sonra da Semerkand'dan kendi kuvvetleriyle kovma vazifesini üzerine alması lazım geldiğini elçiye anlattı. Ama Şah İsmail'in de gözü Semerkand'daydı ve onun bu arzusu gerçekleşmediği takdirde Babür'le yaptığı ittifakın enteresan bir yanı kalmayacaktı. Elçinin konuşmalarından bunu gayet iyi anlayan Babür, konuşmayı başka bir yöne çekmeye çalıştı.

Şah İsmail ordusunun binlerce kilometre yol teperek, dağlarda yorulup Kunduz ve Hisar'a gelişine ne gerek var? Şahın ordusu kervan yolunu takip ederek Tirmiz ve Baysun üzerinden Semerkand'a yürüsün. Babür şu anda zaten Hisar'a çok yakın bir yerdeydi. Bir hamleyle Hisar'ı zaptetmeye elbette gücü yeterdi. Sonra güney tarafından Semerkand'a yol açar ve Şah İsmail'in ordularıyla Şehrisebz-Karşı çevresinde birleşirdi.

Şahın elçisi, mantıken doğru olan bu plan karşısında itiraz edecek halde olmadığı için Babür'ün teklifini kabul etti.

Babür, elçiyle vardığı anlaşmayı Şah İsmail'in onayına sunma vazifesini Mirza-han'a vererek Tebriz'e gönderdikten sonra, kendisi de Hindukuş dağının kuzey batı eteklerinde kamp kuran ordusunu savaşa hazırlama işine girişti.

Baharın son günlerine doğruydı. Bir gün Babür Kasimbey'le birlikte kır yolunu takib ederek Moğol beylerinin karargâhına doğru ilerliyordu. Kasimbey, birden Babür'ü yol kenarına çekerek kötü bir haberi ilettili. Güya Babür'ün Şah İsmail'in gönderdiği kavuğu yüzüne gözüne sürüp elçiye vaadlerde bulunması Moğol beylerini çileden çıkartmış ve bazıları onu "çihar-ı yar-i güzinden vazgeçip, şialığı kabul etmekle" suçluyorlarmış. Bundan beş altı yıl önce de Kabul'dayken Egu Selim ve Şirkulu adlı Moğol beyleri Babür'e suikast tertiplemişler, Babür de onları yakalayarak taraftarlarıyla birlikte kılıçtan geçirtmişti. Şeybanizâdelerden yaka silkup yakın zamanlarda Babür safına katılan beylerin askerleri arasında, o günkü suikast sırasında öldürülen beylerin akrabaları varmış ve bunlar intikam almak için fırsat kolluyorlarmış. Kasimbey'in anlattığına göre şimdi bu beyler Babür'ü öldürmek ya da Kabul'a dönmeye mecbur etmek niyetindeymişler. Hatta onlar bununla da kalmayıp onun yerine, Babür'ün elinde büyüyen amcazâdesi, merhum Alaçahan'ın onyediyâşındaki oğlu Said-han'ı tahta geçirmek istiyorlarmış.

— Kimler bunu yapmak istiyor? Kimler?! - diye sordu Babür titrek ve öfkeli bir sesle.

Kasimbey, başını çevirip arkasına baktı. Beyler ve müla-zımlar geride kalmışlardı ve aralarında geçen konuşmayı işitmeleri mümkün değildi. Yine de sesini alçaltarak:

— Kamberali Sallah, Saidali Şakma, - diye karşılık verip

birkaç isim saydı.

— İblisler! Bunlar ne zamana kadar beni sırtımdan bıçaklayacaklar? Andican'daki Ahmed Tenbel de bu taifedendi! Pekala! Hepsini yakalatın! Parça parça edip, leşlerini kuzgunlara yedirelim!

Kasımbey, atının dizginini gererek dağ eteklerine kurulmuş olan binlerce çadın süzdükten sonra:

— Hazretim,- dedi,- bakın, bunların sayısı hayli fazla. Askerleriyle birlikte yirmi bin kişiler!

Asırlardan beri Mâverâünnehir'de yaşayan, Türkçe konuşan, İslam dinini kabul edip, sünni mezhebine geçmiş olan bu Moğol beyleri ve askerlerinin işi paralı askerlikti. Hangi padişah daha çok para verir veya hangi savaşta daha çok ganimet elde edecekleri malum olursa hemen yönlerini değiştirirlerdi. Hüsrevşah'ın hizmetindeyken Şeybani-han'ın safına, onun mağlubiyetinden sonra da Babür'e katılan bu paralı askerlere fazla güvenilemezdi. Şayet Babür fitnecileri yakalatıp öldürtmeye kalkarsa, onların akraba ve askerlerinin çekip gitmeleri, sonra da Babür'den intikam almak için fırsat kollamaya başlamaları uzak bir ihtimal değildi. Tabi bir iç savaşın başlaması demek, Babür'ün Şeybanizâdeler karşısında zayıflaması ve hatta yenilmesi demekti.

Bunları bir çırpıda göz önüne getiren Babür, içindeki öfkeyi bastırırsa da, buruk bir endişenin kalbine yerleşmesini önleyemedi.

— Zaten insaf ve imana ters düşen ne kadar fitne hareketleri varsa, hep şu Moğolların başı altından çıkar! Bunlar mı din ve mezhebi himaye edecekler?!

— Bütün cahilce işler böyle bilgisiz kişilerin başı altından çıkar. a hazretim! Ben o gün size bu cahillerin durumunu bildiğim için Şah İsmail'in kavuğunu almayın demek istemiştım!

— Ama almaktan başka çarem var mıydı?

— Yoktu, hazretim. Sizin yaptığınız elbette doğru bir hareketti. Şimdi bunu herkese güzellikle anlatmak gerek. Moğollar arasında iyi insanlar da var. Fitne hazırlıkları içinde olduklarını bana amcazâdeniz Said-han bizzat gelerek anlattılar.

“Hazretimden rica edin, mümkünse beni Andican'a gönder-sinler” dedi.

— Ama Said-han yedirdiğimiz ekmeğin hakkını vermiştir. Dürüst bir adamdır o!

— Başka insaflı Moğollar da çok, hazretim. Siz birkaç kötü niyetli beyin fitnesinden me'yus olmayın. Ben onun da çaresini düşündüm.

— Peki, anlat bakalım!

— Said-han size sadakatini ispat etti. Onu han ilan etmek isteyen beş on fitneci beye bir iki bin askerleriyle izin verelim. “Git, Andican'ı Şeybanizâdelere karşı himaye et!” diyerek hepsini Karategin üzerinden gönderelim. Böylece hem biz fitnecilerden kurtulmuş oluruz, hem de onlar istedikleri hanın hizmetine geçmiş olurlar.

— Ya kalanlar yine bir gün hiyanet etmeye kalkarlarsa?

— Kalanlarıyla ben daha sonra yüz yüze görüşüp konuşacağım. “Padişah'tan suçunuzu affetmesini istedim. Bir defa affettim, ikinci defa affetmem” buyurdular diye anlatırım. Bu da kafi gelmezse, aşırı şüphelilerin peşine becerikli hafiyeler takarım. Yine fitne çıkarmaya kalkarlarsa, o zaman yakalar getiririm. Siz de istediğiniz cezayı verirsiniz!

Nihayet bütün işler planlandığı gibi gelişti ve Babür'ün Moğollarla birlikte meydana getirdiği yirmibeş bin kişilik ordusu yazın sıcaklığında Amu-Derya nehrinin Penc kolundan aşarak Kulab üzerinden Vahş vadisine yöneldi.

Şeybanizâdeler, Şah İsmail ordusunun Tirmiz taraflarından ilerlediğini, onun Babür'ün ordusuyla birleşmesi halinde yenilmesi imkansız hale geleceğini biliyorlardı. Bu yüzden Ubeydullah Sultan komutasında bir miktar askeri Karşı ve Semerkand'da bırakarak ağırlık güçleriyle birlikte Hisar'a yöneldiler. Timur Sultan, Canibek Sultan, Hamza Sultan ve Mamat Sultan komutasındaki otuzbin kişilik ordu, yol ve vadilerden çıkıp, yüksek dağ aralarında hızla ilerlemekteydi. Onların hesabına göre Babür ordusunu Vahş nehrinden geçirecekti.

Halbuki Babür, hızlı bir yürüyüşle onlardan önce gelerek Vahş boyuna ulaşmış, daha sonra Pul-i Sengin'den aşıp, insan

ayağı değmemiş, sarp kayalık ve uçurumlar arasında yer alan büyük derenin girişini, savaşta kendisine avantaj sağlayacak tepeleri ele geçirmişti. Bu durum karşısında aşağıdan yukarı doğru tırmanıp gelen düşman ordusu, geçide girmeye cesaret edememişti.

Sultanlar at üzerinde bir süre aralarında konuştuktan sonra Timur Sultan komutasındaki onbin kadar askeri, kanyonun sağ tarafına doğru ilerleyip, Babür'ün bulunduğu tepeyi arkadan çevirmekle görevlendirdiler. Timur Sultan'ın arkadan kuşatma hareketini daha önce Sarıpul savaşında yaşadığı acı tecrübeyle bilen Babür, hemen Mirza-han komutasında on bin kişiyi düşmanın tırmanmaya çalıştığı tepeye doğru sevketti. Tabi böylece düşman ordusu yan taraftan dolaşınca kadar, onlar tepeden inerek Vahş deryasının en stratejik noktalarını ele geçirdiler. Vahş nehri sarp kayalıklar ve uçurumlar arasından geçiyordu. Bu yüzden onu aşmak imkansız gibi bir şeydi. Timur Sultan, karşısına dikilen ordunun saflarını yarıp geçmek amacıyla ikindiye kadar çarpıştıysa da, karşı tarafın yukarıdan yuvarladığı kayalar, fırlattığı oklarla baş edemedi.

Açık yollarda, düz vadilerde savaşmaya alışmış olan sultanlar, sarp kayalıklar ve dar kanyonda sıkışıp kalmışlardı. Çöl şartlarına alışık atların da burada bir faydası olmuyordu. Atların kimisi dik yamaçlardan ilerlerken aşağı yuvarlanıyor veya sahipleri atların sırtından düşüp kendilerini uçurumun dibinde buluyorlardı. Düşenlerden birini yakalayarak konuşturmak amacıyla Babür'ün huzuruna getirdiler. Babür, soruşturma neticesinde Şeybanizâdeler arasında en kabiliyetli komutan olan Ubeydullah Sultan'ın bulunmadığını, diğerlerinin ise savaşmakla geri çekilmek arasında bocaladıklarını anlamıştı.

Babür, aşağıda saf tutan düşman ordusunun yanında akar su olmadığını biliyordu. Hava son derece sıcaktı ve gün boyu koşuşturan askerin ve atların, susuzluktan perişan bir halde su aramak için sağa sola dağılacakları muhakkaktı. Ama onların aradığı su, yedi kilometre kadar beri taraftaydı.

Gün batıp ortalık kararırken Babür adamlarına "Bugün savaş olmadı, yarını bekleyelim" diyerek atından indi. Tepelik-

te Babür'ün çevresini sarmış bulunan bin kadar asker de atlarından indiler. Derenin dışında bekleyen Şeybanizâdeler bu hareketi gözlemekteydiler. Halbuki derenin içinde Babür'ün asıl kuvvetleri atlarının sırtında beklemekteydi ve hücumla hazır dılar.

Akşamın karanlığında tepede Babür'ün çevresindeki askerlerin attan inerek sağa sola dağıldıklarını gören sultanlar, "Bugün gerçekten savaş olmadı" düşüncesine kapılarak, tedbiri elden bırakıp gevşemeye, sonra da su aramaya başladılar. Zaten Babür'ün istediği de bu idi. Hemen atına atlayıp, dere içinde düşmana gözükmekten hücumla hazır halde bekleyen ordusuna seslendi:

— Düşman ricat etti! Zafer bizimdir! Takip edin!

Babür'ün buyruğu, kısa süre içinde ağızdan ağıza dolaşarak bütün orduya ulaştı. "Düşman kaçınca kahraman çoğalır" sözü doğruymuş. Düşmanın ricat ettiğine inanmış olan askerler, kanyon ağzından çıkarak çılgınca saldırıya geçtiler. Babür de kılıcını sıyırıp muhafızlarıyla birlikte bu saldırıya iştirak etti.

Şeybanizâdeler, kanyon içinden ve tepeden uğuldayarak üzerlerine gelen onbeş bin kişilik asker seli karşısında ne yapacaklarını şaşırmışlardı. Bozulan safları toparlamaya çalışmak yerine paniğe kapılıp kaçmaya başladılar. Sağ tarafta Mirza-han'la savaşmakta olan Timur Sultan komutasındaki askerler de bu kaçış görüncü, kuşatma altına alınacakları zannına kapılarak geri çekilip yandaki dereye doğru yöneldiler.

Babür, hassa birlikleriyle birlikte düşmanın asıl kuvvetlerini takip etmekteydi. Akşam karanlığında Muhammed Sultan Dolday adlı bey, Hamza Sultan'ın ordusunu tarumar ederek, kendisini de esir alıp getirdi. Yatsıdan biraz sonra ise Hoca Kellan kumandasındaki muhafızlar Mehdi Sultan'ı yakaladılar. Karakol ve Andican'da meydana gelen pek çok katliamın sorumluları bu sultanlar olduğu için Babür onları ölüme mahkum etti.

Berrak yaz günlerinde gökyüzünde beyaz güvercinler kanat çırpıp durmaktaydı. Semerkand bağları iri nar meyveleriyle dolu; asmalar ve elma ağaçları, olgun meyvelerle yüklüydü. Şehrin bütün kapıları açıktı ve girip çıkanlar kontrol edilmiyordu. Çünkü on günden beri Semerkand'da ne ordu vardı, ne de hâkimiyet. Vahş boyunda Babür'e yenilen Şeybanizâdeler, Güzar ve Karşı taraflarında yeniden ordu toplayarak savaşmaya hazırlanmakla meşguldüler. Ancak, Baysun dağlarının bu tarafında Şah İsmail'e ait otuz bin kişilik bir ordunun Babür'ün ordusuyla birleştiğini öğrenince, ikinci bir mağlubiyet acısını tatmamak için Karşı, Buhara ve Semerkand'ı terkederek çekilmişlerdi. Fakat çekilirken düşman eline ganimet bırakmamak amacıyla zahire, at eşek ne varsa beraberlerinde götürmüşler; bu yüzden Şeybanizâdeler tarafından bir kez daha yağmalanan yerleşik halk, onlardan illallah diyerek bütün kurtuluş ümitlerini Babür'e bağlamıştı.

Müttefikleriyle birlikte Güzar'dan Karşı'ya, oradan Buhara'ya geçen Babür, kaleleri güvenilir adamlarının komutasına terkederek Semerkand'a gelmekteydi. Bunu haber alan Semerkandlılar, Çarreja kapısını ve ona açılan Buhara yolunun iki tarafını kilimler ve halılarla döşemiş, yol kenarlarına dükkanlar açılmış ve hayat normal seyrine dönmüştü.

Şehrin en ileri gelenlerinden yirmibeş otuz kişilik bir grup, kale kilitleri ve kıymetli hediyelerle birlikte Babür'ü bir günlük yolda karşılamaya çıkmışlardı. Ertesi gün Babür, saf saf ordusuyla Semerkand'a yaklaşırken, yolun iki tarafına dizilen halkın sevgi gösterileri yaptığına, açılan dükkanlarla çevreye bir canlılık geldiğine, damlarda, ana giriş kapılarının önlerinde davul ve nekkarelerin çalındığına şahit oldu. Onun Hisar'daki

zaferi şerefine yazılan şiirlere tarihler düşülmüş; kabiliyetli hattatlar beyaz ipek kumaşlar üzerine iri harflerle “hoş geldiniz” ibareleri yazmışlar ve bunlar dam başlarına, giriş kapılarına, şehrin en gözde yerlerine asılmıştı. Babür, itilip kakılarak kovulduğu vatanına bunca azamet ve sevgi gösterileri arasında döneceğini aklından bile geçirmemişti. Çevresindeki haşemiyle şehrin merkezi hiyâbânından geçip Göksaray'a doğru ilerlerden, Uluğbey Medresesi'nin yüksek peştakları üzerinde davul çalıp nekkare üfleyen, sevinç gösterileri yapan vatandaşlarını görünce göğsü gururla doldu ve gözleri yaşardı. Yanıbaşında ilerleyen Kasimbey'e dönerek:

— İnanamıyorum, bu düş mü, hayal mi?- diye sordu.

— Hayal değil, hazretim; gerçek bu, gerçek!

Hassa askerlerinden biraz geride kavuklarına kırmızı sorğuçlar takmış olan şii beylerinden Ahmedbey, Şahruhbey ve elçi Muhammedcan kendi mülazımlarıyla birlikte gruplar halinde ilerliyorlardı. Bunlar at üzerinde gurur ve ihtişamla dikiliyor; yüzlerindeki ifadeden “Biz olmasak Babür Semerkand'a biraz zor dönerdi!” şeklinde bir mana okunuyordu. Halbuki Semerkandlılar davul ve nekkareleri Babür'ü hedefleyerek çalıyor, Şah İsmail'in askerleri önlerinden geçerken bu aletler birden susuyordu. Kızılbaşların acımasız hareketleri ve insanları zorla şia mezhebine geçirme eylemleri, Semerkand'da ağızdan ağıza yayılarak korkunç rivayetler halini almıştı. Bu yüzden şehrin sünni halkı bunlara korkulu gözlerle, endişeli nazarlarla bakıyor; halkın bu soğuk davranışı kızılbaş beylerinin kaşlarının çatılmasına, suratlarının asılmasına sebep oluyor; Babür'e gösterilen izzet ve ikram, haset damarlarını kabartıyordu.

Buna benzer hadiseler Karşı ve Buhara'da da meydana gelmişti. Babür, vatandaşlarının misafirperverlik duygularını körüklemek için şehrin en kalabalık yerlerine tellal çıkartarak “Şah İsmail'in gazileri bizim aziz misafirlerimizdir!” dedirtmiş; arkasından da bu mutlu günler anısına halka ve misafirlere üç gün üç gece ziyafet verilmişti.

Babür, her gün misafirleriyle birlikte şarap içip eğleniyor; bu mutlu günlerinde her taraftan güzel haberler geliyordu. An-

dican, Mergilan, Oş ve Özgent teker teker Şeybanizâdelerin boyunduruğundan çıkıp Babür'ün safına katılıyordu. Güneyde Kunduz, Kabul, Gazne gibi şehirlerin hepsi artık Babür'e bağlıydı. Ona göre hayatının en mutlu günleri şimdi başlıyor, bütün arzuları hayata geçiyordu. Ne var ki mutlu günlerin kısa süreli bir emanet, geçici bir saadet olduğunun alâmetleri ilk önce camide, sonra pazarda meydana gelen olaylarda kendini göstermeye başlayacaktı.

Semer kand kalesinin Dervaze-i Ahenîn yakınlarında bulunan devâsâ mermer caminin düz sahnında, yirmi bin kişi ibadet için toplanmıştı. Çünkü bugünkü Cuma namazı hutbesinin nasıl okunacağını bütün Semer kand halkı merak ediyordu. Zira "Babür şiiler tarafına geçmiş; çihar-ı yar-ı güzînden yüz çevirip, oniki imama tâbi olmuş!" gibi dedikodular yayılmıştı. Babür'e inanarak karşılamaya çıkmış olan sünni din adamları, bu dedikodulara inanmak istemiyorlar; ama onu çekemeyen bazı kişiler ağızdan ağıza bu miş-mışları yaymaya devam ediyorlardı. Bugün camide okunacak hutbede söylenecek sözler, bu söylentilerin doğru veya yanlış olduğunu ortaya koyacaktı. Geleneğe göre hutbede dört halifenin, yahut oniki imamın ismi zikredilmeliydi. Bu yüzden insanlar camiye ağzına kadar doldurmuşlardı ve hutbe okunmasına bir saat kala bir kişilik boş yer kalmamış; daha sonra cümle kapısı önüne dikilen silahlı nöbetçiler içeriye kimseyi bırakmamışlardı.

Bir süre sonra caminin arka kapısından baş kadı Hoca Halife, Babür ve Kasımbey ile üç dört kızılbaş beyi içeri girdi. Camide adım atılacak yer kalmadığını gören Babür'ün birden yüreği kabardı. Acaba bu insanlar onun şu anda yapmak zorunda olduğu nahoş şeyi geçici bir süre için yaptığını anlayabilecekler miydi? Semer kand'a kendisiyle birlikte gelen otuz bin kızılbaş misafiri ağırlamak, yedirip içirmek kolay iş değildi. Üstüne üstlük onların elli altmış bin civarındaki binek hayvanına da yem tedarik etmek ayrıca bir külfetti. Hem de kışın yaklaşımakta olduğu şu günlerde! Şayet şimdiden tedbirini almazsa, kış ortasında ve hatta baharın ilk günlerinde yine önceki gibi perişan vaziyete düşüp, açlığın, kıtlığın kollarına teslim ola-

bilirlerdi.

Böylesine nazik bir durum karşısında yapılabilecek en iyi şey, şahın otuz bin kişilik ordusunu “anan yahşi, baban yahşi” deyip, sırtını sıvazlayarak ülkelerine geri göndermekti. Daha önce varılan anlaşmaya göre Babür, Şah İsmail'i hâkim kabul edip, onun ve oniki imamın adını hutbede zikrettirecek, ayrıca şah adına sikke bastıracaktı. Şayet bu şartları yerine getirirse, o zaman şahın ordusu Mâverâünnehir'den çekip gitmeye razı olurdu. Kasimbey ve diğer sırdaş âyanlar da bu konuda Babür gibi düşünüyorlardı. Hatta Hoca Halife dahi bugünkü hutbeyi Babür'ün istediği şekilde okumayı kabul etmişti. Kendisinden Semerkandlı sünni halkı gazaba getirmemek için dört halifenin ismini belli belirsiz bir şekilde zikredip, oniki imamın isimlerini ise şii beyleri hoşnut kılacak şekilde üzerine basa basa zikretmesi rica edilmişti.

Uzun kırçıl sakalı göğsüne yığılmış olan Hoca Halife, cemaata imam olup sünneti kıldıktan sonra, hassasını eline alarak mermer mihrabın basamaklarını tek tek çıkmaya başladı.

Camiyi dolduran yirmi bin kişilik cemaattan çık çıkmıyordu. Mescid sahnına yığılan cemaatın hepsi güya kendi sünni mezheplerini izhar etmek amacıyla dört bükümlü kavuklar giymişlerdi. Bu kavukların çokluğu karşısında suratı asılan şahın elçisi, bir ara Hoca Halife'nin başındaki kavuğa göz attı. Hoca'nın başındaki kavuğun bükümleri dörtten fazlaydı fakat onikiden de azdı. Bükümleri tek tek sayması doğru olmazdı. Elçi cenapları daha sonra bakışlarını Babür ve Kasimbey'in başlarındaki kavukların bükümlerine çevirdi. Onlarınkinin bükümleri de dörtten çok, onikiden azdı ve kavuklar o şekilde yapılmıştı ki, bükümlerini uzaktan sayabilmek imkansızdı. Şahın elçisi bu işte bir iş var deyip vesveseye kapıldı. Acaba Babür Kunduz'da verdiği sözden cayıyor muydu?

Şah elçisi Muhammedcan, Hoca Halife'nin hareketlerini tedirgin bir tavırla takip etmeye başladı. Sahnı dolduran cemaat da nefesini tutmuş, hutbenin başlamasını bekliyordu. Bu sessizliği Hoca Halife'nin titrek, çekingen sesi bozdu sonunda:

— Bismillahirrahmanirrahim!

Hoca Halife, camiye dolduran yirmi bin kişilik cemaatin pür dikkat kendisini dinlemeye hazırlandığını görünce, yine dizleri titremeye başladı. Allah'a hamd-ü senalar okunup, Peygamber aleyhisselama salavatlar getirilmiş ve sıra dört halifenin isimlerinin zikredilmesine gelmişti. Çocukluğundan beri sünni itikadı ve dört halifenin sevgisiyle büyümüş olan Hoca Halife, şimdi bunca cemaatin ümidini boşa mı çıkaracaktı? Karşısında tam yirmi bin kavuk sallanıyordu ve Hoca Halife bu kavukların büklümlelerinde çihar-ı yar-ı güzünün ruhlarının gezindiğine kamilen inanmaktaydı. Cemaatin başındaki kavuklar sabırsızlıkla kıpırdamaya başlayınca, Hoca Halife, büklümler arasında çihar-ı yar-ı güzünün ruhlarının gezindiğini görür gibi oldu ve şayet onlara karşı saygısızlık ederse çarpılacağı vehmine kapıldı.

Hayır! Hoca Halife çihar-ı yar-ı güzünün ervahından korkardı. Bu yüzden hiç beklenmedik bir şekilde:

— Çihar-ı yar-ı bâsefalar Hazreti Ebû Bekir, hazreti Ömeri ve Osmanı.. - deyip şu anda söylememesi gereken kelimeleri birbiri ardına sıralamaya başladı.

Babür'ün arkasında bulunan binlerce kişinin kıvançla karışık rahat bir nefes aldığı gözlemlendi. Ama beri tarafta bulunan elçi Muhammedcan'ın renkten renge girdiği, yüzünün kireç gibi olduğu farkedilirken, Şahruhbey Afşar kılıcının kabzasını kavıyarak mihraba doğru yöneldi.

Şiilerin Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ı en azılı düşmanları olarak görüp, mescitte onların isimlerini zikredenleri dahi öldürmekten çekinmedikleri bilinirdi. Hatta Babür, Herat'daki bir camide hulefa-i raşidini ululayan Zeyniddin isimli bir hatibin cemaatin gözleri önünde kılıçla parça parça edildiğini işitmişti. O yüzden hemen Şahruhbey'i bileğinden tutarak yalvarışlı bir sesle:

— Bey cenapları, sabredin, sabır edin biraz! - dedi.

Bu arada Hoca Halife de halifelerin isimlerinden sonra oniki imamın ismini zikretmeye başladı:

— Hazreti İmam Hasan! Hazreti İmam Hüseyin! Hazreti Zeynüddin Ali!..

Şahruhbey, oniki imamın isimlerinin zikredilmeye başlandığını işitince, elini kılıcının kabzasından çekip tekrar sakın bir tavırla yerine döndü. Ancak, geri saflarda öylesine bir uğultu yükseldi ki, Hoca Halife sesinin duyulması için diğer imamların isimlerini mecburen daha yüksek sesle okumaya başladı. Bu arada arka saflardan meçhul birisi:

— Yeter! Yeter! - diye bağırdı. Ne var ki, cemaatin arasına yerleştirilmiş olan dev yapılı nöbetçilerden birisi, iri elleriyle bağırان kişinin ağzını kapatıp, palas pandıras dışarı çıkardı.

Hoca Halife, oniki imamdan sonra onların mübarek işlerini devam ettiren Şah İsmail'i övücü sözler söylemeye başlayınca, yine cemaat arasından asabi sesler yükseldiyse de, Babür'ün Mâverâünnehir sultanı olarak ilan edilmesiyle patırtı gürültü birden kesildi.

Namazdan sonra cemaat dağıtırken, kimileri "Babür Mâverâünnehir'in padişahı oldu. Tahtını dışardan gelenlere kaptırmadı" deyip kendi kendilerini teselli ederken, kimileri de "Tertemiz mezhebimize rafızılık karıştı!" diye fısıldaşmaya başlamıştı. "Günah işledik! Çâryarların gazabına çarpılacağız! Yine kıtlık başlayacak! Yine herşey ateş pahası olacak!"

Babür, kızılbaşların şartlarını yerine getirip onları bir an önce evlerine gönderebilmek için Şah İsmail'in hediye ettiği oniki bükümlü kavuğu başına geçirip tahta oturdu. Daha sonra Şah İsmail'in mührünü taşıyan birkaç bin sikke bastırıp kızılbaşlara verdi. Tabi şehir ve köylerdeki dedikodular da ayyuka çıktı. Söylenenlere bakılırsa, efsanelerde sözü edilen Yecüc Mecüc kavmi bu kızılbaşlardan başkası değildi. Güya Babür onların hediye ettiği kavuğu başına geçirip Köktaş'ta tahta oturduğunda, taşın bir kısmı parçalanıp düşmüşmüş. Artık Şah İsmail Semerkand'a gelip bu Köktaş'a çıkarmış ve işte o zaman da kıyamet koparmış!.

Şeybanizâdelerin şehre gönderdikleri derviş kıyafetli casuslar, mahalle ve sokaklarda, köylerde ve kasabalarda şiasünni çatışmasını kızıştırmak için akla hayale gelmedik dedikodular üretiyor; bunları gerçekmiş gibi ağızdan ağıza yayıyorlardı. Pazardaki fiyatların yükselmesini bile kızılbaşların mevcudiyetine bağlayan bazı cahil cühela kişiler, onlara nefret dolu

gözlerle bakıyorlardı.

Anlaşmadaki şartların yerine getirilmesinden sonra kızılbaşlar evlerine dönüş hazırlıklarına başlamışlar; içlerinden beş altı tanesi Semerkand'ın Çarsu semtindeki bir manifatura dükkanına girerek bazı hediyeler almak istemişlerdi.

Günlerden pazar günü olduğu için, Çarsu karınca gibi insan kaynıyordu. Kızılbaş askerler, yedi renkli Semerkand atlasından satın almak istiyorlardı. Mollavari gömlek giymiş şişman bezzaza dört giyimlik atlas kesmesini belirttiler. Bezzaz ağaç metreyi eline alırken, alaylı bakışlarla askerlere bakarak:

— Önce paranızı bir görelim! - dedi. - Ne cins paranız var? Tenge mi?

Geniş çevirme giymiş olan askerlerden birisi, deri torbasını açıp üç dört tenge çıkartarak bezzaza uzattı. Bezzaz tengenin bir tarafına Şah İsmail'in mührünün, diğer tarafına oniki imamın isimlerinin vurulduğunu görünce bayağı korktu. Çünkü o sünni mollaların "Şia parası haram! Onu alan insan çâryarların gazabına dûçar olur!" şeklindeki sözlerini işitmişti. Bu yüzden sanki elindeki madeni sikke değil, sarı bir akrepmiş gibi hemen onları sahibine iade etti.

Beline kılıç ve hançer takmış olan iriyarı kızılbaş asker, önce avucundaki yeni gümüş tengelere, sonra bezzaza şaşkın şaşkın bakarak:

— Ne oldu? Bu akçada ne illet ba-aar? - dedi.

— Bizde bu akçalar geçmiyor. Hiç kimse almıyor.

— Neçün almassaan? Neçün?

— Geçmiyor dedim ya!

— Neçün geçmiyor?

Bu soruya yan tarafta duran başka bir delikanlı cevap verdi:

— Sığıntıların parası haram!

— Haraam?! - diyerek delikanlıya doğru yürüdü aynı asker. Fakat delikanlı, fıkır fıkır insan kaynayan pazara girip, halkın arasına karıştı. Bu arada dükkanlar arasından birisi kızılbaş askere bir taş fırlattı:

— Rafiziler yurtlarına dönsünler! - diyen başka bir ses işildi. Gözlerinden ateş püsküren ikinci asker, bezzaza dönerek

tehditkâr bir sesle sordu:

— Bizim akçanı almaz-sa-an?!

Bu defa bezzaz onun gazabına çarpılmamak için ses tonunu yumuşatarak:

— Alsam ben zarar ederim, mihman,- dedi. - Biz eski akçayla alış veriş yapıyoruz.

— Eski akça? Şeybani-han'ın akçası mı gerek?

O sıralar Semerkand'da Şeybani-han'ın çıkardığı sikkeler kullanılıyordu. Her şeyden önce sikkelerin üzerinde çihar-ı yar-ı güzînin isimleri vardı ve daha da önemlisi ağırlıkları öteki akçalardan biraz fazlaydı. Demek ki kıymeti de fazla sayılırdı. Şeybani-han, ölümünden birkaç yıl önce Herat'dan ta Semerkand, Taşkent ve Türkistan'a kadar olan pazarlarda rakip paraları bertaraf etmek amacıyla çıkarttığı sikkeleri diğerlerinden bir dang ağır bastırmıştı. Bu yüzden şu anda bütün Mâverâünnehir ve Horasan'da bu sikkeler tercih ediliyordu. Fakat bezzaz korktuğu için olsa gerek, bunu açık bir ifadeyle askere anlatamamıştı. Asker ısrar ederek:

— Şeybani-han yok, öldü,- dedi. Bu arada uzaktan meçhul birisi:

— Semerkand'ı boşalt sığıntı! - diye bağırarak, dükkanın önünde duran askere bir kesek fırlattı. Kesek parçası askerin kûlahına çarpınca bazı ufak parçaları yüzüne sıvandı. Bazılarının alaylı bir şekilde güldüğü görüldü. Kızılbaş asker hemen kılıcını sıyırıp kesek atan adamı aradıysa da bulamadı. Sonra yine şişman bezzaza dönüp:

— Şah İsmail'in akçasını almaz-saan?- dedi. Bezzaz kılıçtan korktuğu için olsa gerek:

— Alırsam başım belaya girer, - cevabını verdi. Asker bir kez daha:

— Almaz-saan?- diye sorup, atılan keseklerin acısını ondan almış gibi kılıcını boynuna doğru savurdu. Etlî boynundan kanlar fışkıran bezzaz, feryatlar atıp yerde debelenirken, ikinci asker kılıcını sıyırarak bir darbeye bezzazın başını bedeninden ayırdı. Bir anda dükkan içindeki atlas ve ipekler al kona boyanırken, halk da korku içinde kaçışmaya başladı..

Şia-sünni çatışmalarının giderek artması, kızılbaş beyleri de endişeye sevketmişti. Babür, Şah İsmail'le yaptığı anlaşmaya sadık kaldığını sakın bir dille nüfuzlu kızılbaş beylere tekrar tekrar izah ettikten sonra, nihayet kış çıkarken değerli hediyeler ve kumaşlar ihsan ederek, onları Mâverâünnehir'den İran'a doğru yolcu etti.

Bu olaydan sonra Semerkand'da ortalık yatıştı. Taşkent, Hocend ve Oratepe gibi şehirler de Şeybanilerin hâkimiyetinden çıkıp Babür'ün hâkimiyetine geçti. Kızılbaşları üç ay boyunca ağırlayıp değerli hediyelerle yolcu etmek hazinenin tam takır olmasına sebep olmuştu; ama bu şehirlerden gelen hediye ve paralarla bütün kayıplar telafi edilmişti.

Semerkand bağları pembe badem çiçekleriyle bezenirken, Babür bir miktar yakın adamıyla birlikte atlanarak Uluğbey Rasathanesi'ne doğru seyre çıkmıştı.

Üç muhafızıyla birlikte gök kaşka ata binmiş olan Tahir, en önde ilerlemekteydi. Beyaz bir ata binen Babür'ün bir yanında Kasimbey, diğer yanında ise Mergilanlı Hoca Kelan vardı. Daha geride ise geçen hafta Herat'dan gelmiş bulunan Mevlânâ Fazlıddin atını âheste sürerek onları takip ediyordu. İç beyleri arasında inşaat işinden anlayan, mektep medrese görmüş bazı kişiler de vardı. Atlılar, Aburahmet suyuna varmadan Bağ-ı Meydan'a doğru yöneldiler. Uluğbey döneminde en şaşılağan günlerini yaşayan, hatta bundan onbeş yıl öncesine kadar itibarından bir şey kaybetmeyen bu koca bahçe, Şeybaniler devrinde ihmal edilmiş ve bakımsızlaşmıştı. İki katlı Çil Sütun köşkünün tavanından yağmur damlaları sızmış ve o güzelim nakışlar bozulmuştu.

Babür, bütün bunları gördükten sonra Mevlânâ Fazlıddin'e dönerek:

— Mevlânâ,- dedi,- biz sizi Herat'dan çağırıırken yeni köşkler, yazlıklar kurdurmak ümidindeydik. Ama şöhreti dünyayı kaplamış bu ata yâdigârı âbidelerin hal-i pürmelalini görünce öyle sanıyorum ki sizin de içiniz burkulmuştur!

— Hazretim, Mirza Uluğbey'in dünyada eşi benzeri bulunmayan rasathanesi de aha şu Çil Sütun köşkü gibi perişan bir haldedir. Dün rasathaneyi görünce içim parçalandı. Altmış yıldan beri hiç bakım görmemiş. Eşi bulunmaz alet ve edevat yağmalanmış. Duvarlardaki çiniler, mermer taşlar sökülüp götürülmüş. Eğer bu durumda bırakılırsa üç katlı o muhteşem rasathane çok geçmez bir harabe haline gelir!

— Demek ki acil tedbirler almamız gerek, Kasimbey cenapları! Bizim has mimarımız Mevlânâ Fazlıddin ne kadar maddi yardım isterlerse verelim. Mirza Uluğbey'den yâdigâr kalan Çil Sütun köşkü ve rasathane gibi binalar derhal restore edilip, eski haline getirilsin!

Kasimbey tâzim kılarak:

— Hazretim, - dedi,- emrinizi seve seve yerine getiririm! Çil Sütun köşkünü tamir etmek o kadar zor değil. Bahçenin kumla dolmuş arklarını yeniden açar, her tarafı güllerle bezemiz.

— Nevruz bayramına yetiştirebilir misiniz?- diye sordu Babür.- Bu yılki nevrüz bayramını şu Bağ-ı Meydan'da kutlasak iyi olmaz mı, Kelanbey cenapları?

İçki âlemlerinden büyük bir zevk duyan Hoca Kelanbey memnun bir ifadeyle gülümseyerek:

— Bilgece bir görüş ileri sürdünüz, hazretim! - dedi. -Semer kand'da yeterince bahçevan ve nakkaş var. Bütün sanat-kârlar Mevlânâ Fazlıddin'in emrinde çalışırlar ve böylece bu bağ nevrüze kadar âbâd edilir.

Mevlânâ Fazlıddin, ellerini göğsüne çaprazlayarak:

— Çil Sütun'u restore etmek mümkün, hazretim,-dedi.- Amma rasathaneyi ne yapacağız?

— Onu da tamir etmek gerek, Kasimbey cenapları! - dedi Babür.

Halbuki Kasimbey, rasathaneyi restore etmekten çekiniyordu. Çünkü şeyhler, son yıllarda rasathaneyi dinsizler mekanı diyerek lanetle anıyorlardı ve halk da buna inanmıştı. Şayet Babür onu restore ettirip tekrar çalışır hale getirirse, Uluğbey'in başını yiyen kara güçler ihtimal onun da başını yemek için ellerinden geleni yapacaklardı.

— Hazretim, uyuyan yılanı uyandırmayalım! - dedi Kasimbey.-Rasathaneyi tamir ettirdikten sonra orada çalışacak ilim adamlarını nereden bulacağız? Altmış yıldan beri bütün yaşlı ilim adamları ölüp gittiler. Genç olanları ise şuraya buraya dağıldı.

— Gidenleri toplayıp geri getirmek mümkün, cenab-ı Kasimbey - diye karşılık verdi Babür ve sonra divan katibine döndü:-Namımızdan nameler yazın onlara!

Divan katibi, derhal eline kâğıt kalem alarak fermanı yazmaya başladı:

— Uluğbey'in öncülük ettiği astrolojiden anlayan bütün alimlere: Herat, İstanbul veya Tebriz'de yahut nerede olursanız olunuz, sizleri Babür namına Semerkand'a davet ediyoruz. Rasathaneyi yeniden açmak istediğimiz, Uluğbey'in yaptığı işi devam ettirmek isteyen herkese her türlü imkanı sunacağımız malum ola! Gelenlerin yol masrafları dahi tarafımızdan ödenecektir..

Mevlânâ Fazlıddin'in idaresindeki işçiler Bağ-ı Meydan'ın kapanan arkalarını yeniden açmakta, kuruyan ağaçları söküp yerlerine yenilerini dikmekte; Çil Sütun köşkünü restore edip eski haline getirmekte zorlanmadılar. Çünkü alın terlerinin karşılığını aldıkları zaman bütün sanatkârlar, nakkaşlar ve işçiler can-ı gönülden çalışıyorlardı.

Fakat ustaları rasathaneye götürüp çalıştırmak ve üç katlı devâsâ binayı yeniden tamir etmek umulduğu gibi kolay olmadı. Yukardan aşağı doğru helezonik bir şekilde kıvrılarak inen basamaklara ulaşan ustalar, aşağı düşüp parçalanacakları vehmine kapıldılar. Din adamları ise zaten epeyden beri rasathane için "Ceğennemliklerin mekanıdır; kim içeri girerse, cinler tarafından çarpılır" diyerek halkın büyük bir kısmını bu-

na inandırmışlardı. Uluğbey'in vefatından sonraki altmış yıl içinde Semerkand'da pek çok medrese ve mektep kapatılmış, cahillerin sayısında korkunç bir artış meydana gelmiş ve Nakşibendi şeyhleri bu işte önemli bir rol oynamışlardı,

Her şeye rağmen Mevlânâ Fazlıddin, elliden fazla usta ve işçinin ücretlerini iki misli ödeyerek çalışmak üzere rasathaneye alıp getirmişti. İkinci ve üçüncü katın duvarlarını, kapılarını tamir etmek için iskeleler kurulmuş; ama o günden itibaren Nakşibendi dervişleri rasathane çevresinde cirit atmaya başlamışlardı..

Nakşibendi dervişleri bir yandan "Ya Allah dost, ya Allah" nidalarıyla zikir yaparken, bir yandan da çihar-ı yar-ı güzînin sevgisine ihanet edenlerin çarpılacağı konusunda "rivayetler" anlatıyorlardı. Ancak, onlar arasına Şeybanîlerin casusları da sızmıştı. Hatta onlardan biri işçi kılığıyla gündelikçilerin arasına karışmayı başarmış, içeriye kerpiç taşıma işiyle görevlendirilmişti. Üç dört gün normal işini yapan bu casus, sonunda ustalar arasında kırkbeş yaşlarında bir şahsın son derece gözüpek olduğunu ve Babür'e de sadık kişilere elebaşılık yaptığını tespit etmişti. Bir gün hiçkimsenin bulunmadığı bir anda, iskele üzerinde çalışmakta olan ustayı iterek aşağı düşürdü. Üçüncü kattan taşlar üzerine çakılan usta, oracıkta ruhunu teslim etti. Tabi ertesi gün sokak başlarında zikir yaparak dolaşan kalendarler, "Ustayı cinler çarptı", "Bu Allah'ın bir gazabı!" şeklindeki sözlerle ortalığı velveleye vermeye başladılar. Bu olaydan sonra diğer işçi ve ustaları rasathaneye sokmak mümkün olmadı. Mevlânâ Fazlıddin'in aç bilaç dolaşan işçilerden bazılarını rasathaneye kanalize etme çalışmaları ise "Rasathanede çalışarak kazanılan para haram imiş! Gidenleri cinler çarpıp öldürüyormuş!" şeklindeki dedikodular yüzünden sonuçsuz kaldı.

Bostansaray'ın altın işlemeli misafirhanesinde Amu-Derya boyundaki Urgenç ve Karakol şehirlerinden iyi haberler getiren bey ve âyanlar şerefine ziyafet verilmekteydi. Şeybanizâdelerden çok azap gören bu şehirlerin halkları Babür'ü kendilerine padişah kabul edip, kıymetli hediyeler göndermişlerdi.

Halbuki vaktiyle Şeybani-han bu şehirleri ele geçirmek için çetin mücadeleler vermiş, oluk gibi kan dökmüştü. Onun binbir meşekkatle ele geçirdiği şehirler, şimdi hiç kan dökülmeden Babür'ün hâkimiyetini kabulleniyordu. Bundan büyük bir iftihar duygusuna kapılan Babür, gençliğinden beri Mâverâünnehir'i birleştirmek ve Uluğbey dönemindeki gibi büyük bir devlet kurmak yolundaki idealinin gerçekleşeceği hayaline kapılmıştı. Kunduz'da siftahını yaptığı içki âlemleri Semerkand'da devam etmekteydi. Elde edilen galebeler ve ulaşılan başarılar sebebiyle beyler sırasıyla ziyafet vermekte, Babür'ü davet konusunda adeta birbirleriyle yarışmaktaydılar. Sadece Kasimbey ağzına içki koymuyor ve her fırsatta iç tehlikeler, güneyde Şeybanilerin ölüm kalım savaşına hazırlanışı konusunda Babür'ü uyarmaya devam ediyordu. Babür ise ona cevap yerine sadece son yazdığı bir dörtlüğü okumakla yetiniyordu:

*Yaz faslı, yar vaslı, dustlarning suhbeti,
Şiir bahsi, ışk derdi, badenin keyfiyeti.
Yazfaslıda çağır içmakning özgece hali bar
Kimge bu neş'e müyesser bolsa bardır devleti.*

Bu gazel şarkı haline getirilip kabul merasimlerinde okunmaya başlamıştı. Bir defasında Babür çakırkeyf vaziyette:

— Cenabı Kasimbey! - dedi.- İştittiniz mi, Semerkand mekteplerinde çocuklar benim icat ettiğim bir alfabeyle çok çabuk okuma yazma öğreniyorlarmış. İsterseniz şu müderris efendiden sorun..

Başında kavuk, elinde mey kâsesiyle saygılı bir vaziyette dikilmekte olan müderris:

— Kasimbey cenapları,- dedi,- halkımızı cehaletin pençesinden kurtarıp alma konusunda hazretimin icat ettikleri hattı Babür'nin acaip bir araç olduğu kesin! Kur'an hattı bizler için elbette azizdir, ama üstünü esresi, kıvrımlarıyla öğrenilmesi zor bir yazı türü. Babür'ün icat ettiği alfabe ise son derece kolay öğrenilen bir yazı şekli.

Kasimbey, Babür'ün icat ettiği bu alfabeyi bundan üç yıl

öne Kabul'dayken Sır-Derya boylarındaki Sıgnak'da ele geçirilen eski Türk kitabesini esas alarak hazırladığını biliyordu. Kur'an hattını mukaddes kabul eden bazı din adamları, ondan önceki alfabeleri karalayıp bir kenara atmışlardı. Hatta onlar bu yazıtların bulunduğu yere tekrar gömülmesini salık veriyorlar, Babür ise eski devirlerde icat edilen Türk alfabelerinin dinle bir alakası olmadığını ileri sürerek, hatt-ı Babürî'nin yaygınlaşmasını istiyordu.

İşret âlemlerinde böylesine komplike meselelere girmenin doğru olmadığını düşünen Kasımbey, aradan iki gün geçtikten sonra, Babür divan-ı hasda iken Mevlânâ Fazlıddin ve hatt-ı Babürî'yi yaymaya çalışan müderrisle birlikte içeri girdi.

Onların bir şeylerden şikayetçi olduklarını yüz ifadelerinden anlayan Babür:

— Bir şey mi var, efendiler?- diye sordu.

— Hazretim,- dedi müderris.-Hatt-ı Babürîyi teşvik için okul açan müderrislerden biri bazı cahiller tarafından taşla tutularak öldürülmüş!

— Öldürülmüş mü?- dedi Babür ve şaşkın bir şekilde ayağa kalktı.- Bu ne cehalet cenab-ı Kasımbey? Bize karşı isyan mı?

— Hazretim, Nakşibendi şeyhlerle kalenderler her yerde bize karşı hareket etmekte. Rasathanede bir ustanın iskeleden düşüp öldüğünden bu yana işçi temin etmek imkansızlaştı. Camilerde bazı mollalar "Hatt-ı Babürî Şah İsmail'in gönderdiği bir şia yazısıdır" diye konuşuyorlarmış. Bu yüzden bazı cahiller onların sözlerine kanarak kimi medreseleri taşla tutmuşlar.

— Bu yalanları uyduranları neden yakalayıp hapsedemediniz?- diye sordu Babür öfkeyle.-Biliyorsunuz ki bu yazı türünün Şah İsmail'le hiç bir ilgisi yok!

— Hoca Halife minberde bunu cemaata anlatmak isterken, "Yalan! Kafirlerin yazısı haram! Kur'an çarpsın senin gibi Halife'yi!" diye bağırarak bazı cahiller, onu minberden aşağı etmişler. Eğer Tahirbey komutasındaki muhafızlar kurtarmasalar, ihtimal onu da linç edeceklermiş. Bunlardan yir-

mi otuz kadarını hapsedtik. Ama Hoca Halife'ye muhalefet eden mollalar Hoca Ahrâr'ın torunlarıymışlar. Size danışmadan onları hapsedmeye cesaret edemedim.

Babür durumun ne kadar vahim bir hal aldığını anlamıştı. Hoca Ahrâr'ın evlatlarını hapse atmak, yangına körükle gitmek demektir.

— Askerin tutumu da pek iyi değil, hazretim,- diye devam etti Kasimbey.- Kimsenin ağzını bıçak açmıyor. Pazarda fiyatlar aldı başını gitti. Şeybanîlerin çıkardıkları sikkeler bizim bastırdığımız sikkelerden biraz ağır olduğu için herkes onu tercih ediyor. Bey ve askerler maaşlarına zam istiyorlar. Onlara istedikleri zammı versek hazinedeki paramız yetişmez.

— Peki sizin teklifiniz nedir?

— Bana kalırsa hazretim, hemen beyleri toplantıya çağırıp durumu tartışmalıyız.

— Biliyorum, beyler çölde savaş hazırlığına girişen Şeybanîlerle savaşmak istiyorlar. Yeni şehirler zaptedilirse ele geçirecekleri ganimetleri düşünüyorlar. Beş aydır Semerkand'da kılıçları paslandı.

— Onların işi bu. Savaştan sonra yan gelip yatmak istemezler. Zaten şu günlerde Şeybanîler kuzeyden Buhara'ya doğru yaklaşmakta imişler.

— Kesin bilgi topladınız mı?

— Görgü şahitleri gelip anlattılar. Baş kumandanları Ubeydullah Sultan'mış. On bin askeri varmış. Semerkand'daki şeyhler ve kalenderler de bu haberi işitmiş olsalar gerek. Şeybanîler dışarda toparlanırken, bunlar da içerden bizi yıpratmak için "Şiilere satılmış rafiziler" olarak göstermek istiyorlar.

Babür, Mevlânâ Fazlıddin'le mederrise üzgün gözlerle bakarak:

— İlmî problemleri bu durumda çözmekten aciz gibi görünüyoruz,- dedi.-Hatt-ı Babür'iyi mekteplerde öğretme işi şimdilik durdurulsun. Rasathaneyi de sonra restore ederiz.. Şimdi bütün gücümüzü savaş hazırlıklarına hasretmemiz gerekir.

Mevlânâ Fazlıddin ve müderris, mahzun bir şekilde geri geri çekilerek dışarı çıktılar. Onlar gittikten sonra Kasimbey ile Babür baş başa vererek Şeybanîlere karşı Buhara taraflarına

ordu kaldırıp gitme konusunu tartışmaya başladılar.

Buhara'ya Ubeydullah Sultan komutasında on bin kişilik bir orduyla saldıran Şeybanîler, Babür'ün Semerkand'dan otuz bin kişilik bir kuvvetle hareket ettiğini duyunca Kızılıkum Çölü'ne doğru çekildiler. Babür, Buhara çevresinde kamp kurarak Şeybanîlerin tekrar dönüşünü bekleyebilirdi, fakat düşman askerinin kendisinininden üçte bir oranında az olduğunu hesaba katarak hemen orduyu onların peşinden kum tepeleri arasına saldı. Ubeydullah Sultan'ın da zaten istediği bu idi. Çünkü dağlık arazide savaşmaya alışmış olan Babür ordusu, sahrada ve kum tepeleri arasında çakılıp kalacaktı. Bunun dışında şia-sünnî çatışması zaten Kunduz'dayken yirmi bin kişilik Moğol askeri üzerinde kötü bir tesir meydana getirmişti. Bunların arasına karışan sünnî mollalar: "Babür şii Şah İsmail'le ittifak yaparak temiz mezhebimizi lekeledi. Artık Peygamber efendimiz ona değil, sünnî mezhebini el üstünde tutan Şeybanîlere destek verecek!" diyerek pek çoğunun beynini karıştırmışlardı.

Top arabaları kum tepeleri arasında çakılıp kalmış; atlar kuma gömülmüş; ordunun safları bozulmuş ve bu fırsattan faydalanan beş bin kadar Moğol askeri kaçarak Şeybanîler tarafına geçmişti.

Çölü gayet iyi bilen, bataklık arazileri iyi tanıyan Ubeydullah Sultan, ordusunu Kul-i Malik denilen bölgeye yerleştirdi. Yine düşmanı sarma hareketiyle yok etmek isteyen Ubeydullah, kendi safına geçen beş bin kişilik Moğol askerinin yardımıyla birkaç saat içinde Babür'ü kötü bir hezimete uğrattı. Babür, kalan askerleriyle önce Semerkand'a oradan da Hisar'a çekildiğinde, karşısında Şah İsmail'in gönderdiği altmış bin kişilik orduyla Necmi Sani'yi buldu. Necmi Sani oldukça öfkeli görünüyordu ve güya Babür'e yardım için gelmişti. Halbuki onun amacı Şah İsmail'in otuz bin kişilik ordusunu vaktinden önce İran'a gönderdiği için Babür'ü cezalandırmaktı. Çünkü gizli casuslar Babür'ün Mâverâünnehir'de müstakil bir devlet kurmak istediğini ve şii'lere dirsek çevirme taraftarı olduğunu Şah İsmail'e ulaştırmışlardı. Şah İsmail, Mâverâünnehir'le ilgili bütün işleri Necmi Sani'nin inisiyatifine bırakmıştı. Necmi Sani'nin amacı ise Şeybanîleri bertaraf ettikten sonra, Babür'ü saf dışı bıkakıp Semerkand tahtına daha güvenilir bir adamı

oturtmak ve böylece Mâverâünnehir'i İran'ın güdümünde bir bölge haline sokmaktı. Fakat Necmi Sani bu amacını son derece gizli tutmakta; güya iki taraf arasındaki anlaşma yürürlükteymiş havası vererek Babür'ü onbin kişilik ordusuyla ortadan kaldırmak niyetindeydi.

Babür'ü iki ateş arasına alan düşmanlar, nihayet Gıjduvan'da karşı karşıya geldiler. Necmi Sani'nin yanında yer alan Babür, Şeybanilerin oldukça güçlü olduklarını farkedince, onların aralarından sıyrılıp Hisar taraflarına doğru çekildi. Savaş sonunda Necmi Sani öldürülmüş, altmış bin kişilik koca ordunun bir kısmı telef olmuş, bir kısmı esir edilmiş; kaçıp kurtulanlar ise düşman tarafından Amu-Derya nehrine kadar takip edilerek suya garkedilmişti.

Bundan bir buçuk yıl önce Belh'den Kunduz'a gelen Hanzâde hanımın canını sıkan kasvet, sanki şimdi meydana gelen felaketlerin önsezisinden kaynaklanmıştı..

Vakit gece yarısını aşmıştı. Baysun yoluyla Hisar'ın Katarag köyüne gelen Babür, yedi bin kişilik ordusu ve aile efradıyla sulak bir merada konaklamıştı. Hanzâde hanımın çadırını ise Babür'ün çadırıyla yan yanaydı.

Sabaha doğru bir takım patırtı gürültüler işitildi. Atların kişnemeleri, itlerin havlama sesleri arasında korkuyla uyanan Hanzâde hanım bazı öfkeli kişilerin:

— Vurun, gebertin!

— Rafızilere acımayın! - şeklindeki bağırışmalarıyla dehşete kapıldı.

Otağın yukarı kısmında, yağ çırası loş bir ışık saçarak kıvrılıyordu. Hanzâde hanım hiçbir şeyden habersiz mişıl mişıl uyuyan oğlunu kucaklayarak kaldırdı.

— Düşman bastı! Düşman! - diyerek çizmesini giydirip, elbisesinin kollarını geçirirken dışardan atılan bir ok "çars" diye bir ses çıkararak otağın keçesine saplandı. Korkudan irkilten Hanzâde hanım, oğlunu bağrına basıp beklemeye başladı. Bu yıl onbir yaşına girmiş olan Hürremşah, neredeyse anasının boyuna ulaşmıştı. Çocuk yere saplanıp kalan oka bakarken, dışardan Babür'ün panik halinde bağırışları kulaklarına çalındı:

— Tüfenkçiler nerde? Hoca Kelanbey! Tüfek atılsın! Kasimbey! Tahirbey! Hareme dikkat edin! Çocukları hemen alıp götürün! Tüfenk!..

O zamanlar kullanılan çakmaklı tüfenkler, sağdan soldan büyük bir gürültüyle atılmaya başlandı. Babür'ün kızılbaşlarla

yaptığı ittifakın en iyi semeresi, zamanın mucizevi silahı olarak kabul edilen bu çakmaklı tüfenklerdi. Henüz çok az sayıda olan bu silahlar sadece Babür'ün has muhafızlarına verilmişti.

Yine birkaç tüfenk sesi işitildi. Hanzâde hanım biraz endişeli bir harekette oğlunun sırtına işlemeli yeleğini giydirip, beline hançer ve kemerini bağladı. Hürremşah, otağın bir kenarına içinde on kadar ok bulunan sadağını asmıştı. Anasının kollarından kurtularak varıp sadağı ve yayını eline aldı.

Anasının korkudan titremesine rağmen nedense Hürremşah savaşa karşı bayağı istekliydi. Küçüklüğünden beri cengaver bir ruhla büyüdüğü için, hemencecik delikanlı olup savaşlarda büyük kahramanlıklar göstermeye can atıyordu. Semerkand'da kaldıkları günlerde dayısı Babür'ün Buhara taraflarında girdiği savaşlara katılmak için çırpınıp durmuş ve anasının elinden kaçarak onlarla birlikte gitmiş, fakat Babür onu atabeyine teslim ederek geri göndermişti. Hanzâde hanımın Babür'e karşı olan sevgisi oğluna da sirayet etmişti. Onu yetiştirmekle görevli mürebbiler Babür'e son derece bağlı kişilerdi ve Hürremşah dahi onu her görüşünde büyük bir tâzimle selamlar, gıpta ile bakardı. Dayısını zor duruma sokan Şeybanilere kendisinin de Şeybanilerden olduğunu bilmesine rağmen her geçen gün daha kindar gözlerle nazar ediyordu. Ona göre şu anda karargâhı basan ve "vur, gebert!" diye bağırانlar da olsa Şeybaniler olabilirdi. Hürremşah, sadağındaki oku düşmanlarına fırlatmak amacıyla otağın kanadını açıp dışarı çıkmaya çalışırken anasının:

— Hey şehzâde, dur! - diye bağırması üzerine cariyelerden biri koşarak onu kemerinden kısıvrak yakaladı. Çocuk büyük bir inatla direnmeye başladı. Bugüne kadar onu uzaklarda meydana gelen savaşlara göndermemişlerdi, ama şimdi düşman otağı basmıştı.

— Bırakın beni! Dayıma yardım edeceğim, bırakın!

Bu esnada Babür'ün özel muhafızları tüfenk ateşiyle düşmanı kadınların bulunduğu otağlardan uzaklaştırmışlardı. Tahir, iki atı çekerek Hanzâde hanımın bulunduğu otağın önüne getirdi.

— Hanımım! Şehzâde! Hemen binin!

Hanzâde hanım sandık ve bohçalarına baktı:

— Öte beriyi bırakacak mıyız?

— Hanımım, can sağ oldukça hepsi yerine gelir! Çabuk binin! Hazretim böyle emrettiler!

Hanzâde hanım cariyesiyle dışarı çıkıncaya kadar, Hürremşah küçük gördüğü atlardan birine atlayıverdi.

Seviz günlük hilal hâlâ gökyüzünde parlayıp duruyordu. Beş yaşındaki oğlu Hümayun'u kucağına basıp dışarı çıkan Mahım sultan görününce, Kasimbey çevik bir hareketle çocuğu anasının kucağından aldığı gibi çakmanın altına sakladı. Mahım sultanın yanında on yaşındaki oğlu Sefer'i elinden çekerek getiren Rabiye de vardı. Tahir, oğluyla karısını hemen bir beygire bindirdi. Kasimbey komutasındaki elli atmış kadar has muhafız, kadın ve çocukları ortalarına alarak güneye doğru çekilmeye başladılar.

Üç taraf düşmanla çevrilmişti ve sadece güney taraf acıktı. Tüfenklerin gümbürtüsü, yaralıların iniltileri ve atların kişneme-leri arasında birilerinin asabi sesleri kulaklarına çalınıyordu:

— Hepimiz bu padişahın belasına bu halleri düştük!

— Şialara satılıp bizi mahvettirdi!

— Kahrolsun Babür!

— Kökünü kurutun! Hepsini öldürün!

Hanzâde hanım hiçbir şey düşünemez bir halde yanı başında ilerleyen Kasimbey'e dönerek:

— Bu hangi düşman?- diye sordu.

— İçimize ateş düştü, hanımım!. Geçen yıl Şeybanizâde-lerden kaçıp bize katılan Moğol beyleri isyan ettiler! Kuzgunlar, hazretimi uykuda bastırıp öldürmek istiyorlarmış. Allah'dan ki Tahir beyin muhafızları olayı farketmişler!

— Desene felaket üstüne felaket!

— Evet, sayıları bizim iki mislimiz. Önceden hazırlanmışlar. Ortada yürüyün! Ortada!

O sırada isyancıların güney tarafına doğru yöneldikleri görüldü ve Babür'ün haykırıları kulaklarda yankılandı:

— Üstad Ali! Tüfenkçileri ön tarafa gönderin! Ön tarafa!

Tüfenklerden atılan kurşunlar zırh ve miğferleri kolayca delip geçiyor, bu yüzden isyancılar mümkün olduğu kadar tüfenklerden uzak durmaya çalışıyorlardı. Babür'ün amacı tüfenkçiler vasıtasıyla güney kanadındaki ablukayı yarıp, Babadağ yoluyla Hisar kalesine ulaşmaktı. Ne var ki, isyancılar da aynı kaleyi ele geçirmek istediklerinden buna izin vermek gibi bir niyetleri yoktu.

Tüfenkler üç dört defa ateşlendikten sonra namluları şişip ısınıyor, ondan sonra da bir süre onları kullanmak mümkün olmuyordu. Doğu tarafındaki halkanın zayıfladığını gören Babür, Hoca Kelanbey komutasındaki bin kadar askeri o yöne sevketti.

Özel muhafızların koruması altında ilerleyen Hürremşah, zaman zaman kılıç şakırtılarını işitiyor, karanlıkta meydana gelen çarpışmalar yüreğini hoplatsa bile içindeki korkuyu yenmeye çalışıyordu. Tek istediği şey dayısına suikast tertipleyen isyancılardan hiç olmazsa birini sadağındaki oklarla öldürebilmekti.

Çocuk ve kadınları düşman kuşatmasından çıkarma sırasında özel muhafızlar da çarpışmalara katılmak zorunda kalıyorlardı. Hürremşah, bir fırsatını bulup onların yanına ulaşmayı başardı ve yayına ok gererek üst üste fırlatmaya başladı. Hanzâde hanım, gece karanlığında bir an oğlunu gözden kaybettiyse de, onun muhafızların yanında ok attığını görünce atını doğruca o tarafa sürdü. Tam yetişip onu almak üzereyken fırlatılan bir ok çocuğun sağ böğrüne saplandı. Hürremşah, şöyle bir sarsıldıktan sonra yayı elinden düştü ve attan aşağı doğru kaymaya başladı. Annesi "Yavrum!" diyerek oğluna doğru atıldı. Tahir hemen yakınlarda olduğu için çocuğu yere düşmeden yakalayıp kucağına aldı.

Hürremşah kendinden geçmişti. Tahir'le Hanzâde hanım, çocuğu Babür'ün sesinin geldiği tarafa doğru götürdüler. Çünkü o tarafta düşman kalmamış, Kelanbey'in muhafızları padişah için yol açmışlar, sonra da açılan yoldan harem ehlini çıkartmaya başlamışlar, yolu tutarak düşmanını geçişini engellemişlerdi.

Babür'ün Hisar kalesine gitmekten vazgeçip Vahş vadisine doğru yol aldığını gören isyancılar, takibi keserek geri dönmüş ve şahane otağlarda korumasız kalan ganimetleri paylaşmaya girişmişlerdi.

Şafak ağarmış, Babür yaralı yeğenini kollarına almıştı. Çocuğun böğründen sıcak kan aktığını hisseden Babür:

— Hemen doktoru çağırın! - diye bağırdı.

Padişahın özel tabibi, çocuğu çakman üzerine yatırıp yarasını tedavi ederek güzelce bağladı. Hâlâ kendine gelmemiş olan Hürremşah, sadece hafif hafif inlemekteydi. Ok içeri kadar girmiş ve bazı iç organlarına zarar vermişti. Doktor elinden gelen bütün gayreti göstermesine rağmen çocuğa bir türlü su içiremedi. Hanzâde hanım bu durumu görünce çocuğunu kucaklayıp hıçkırmaya başladı:

— Hürremşah! Bir tanem! Hürremim!

Çocuğun ala bula gözleri şöyle bir açılıp tepesine doğru baktı. Sonra tekrar kirpikleri yavaşça kapandı ve bir daha da açılmadı.

Yeğeninin öldüğünü anlayan Babür, ablasını kucaklayarak cesedin başından uzaklaştırmak istedi. Fakat Hanzâde hanımı teskin edebilmenin imkanı yoktu. Oğlunun öldüğüne bir türlü inanası gelmiyordu. Çocuğu tekrar kucağına alıp hıçkırmaya devam etti:

— Hürreem! Hürremcan, neredesin. Nasılsın balam? Balam, nerdeee?..

Babür bir yandan hüngür hüngür ağlarken, çocuğu ablasının kollarından alıp tekrar çakman üstüne yatırdı. Kasimbey çocuğun yarı açık kalan gözlerini kapatıp, eliyle yüzünü sıvazladıysa da kirpiklerinin bir türlü kapanmadığını farketti. Çocuğunun artık ölmüş olduğuna kanaat getiren Hanzâde hanım, elleriyle başını dövmeye başladı:

— Seni buralara alıp getiren anan ölseydi ya yavrum! Seni korumayan anan ölsün, anaan!

Babür ablasının ellerini tutarak başını önüne doğru uzattı:

— Yumruklayacaksan beni yumrukla! - dedi.-Başınıza ne

geldiyse benim yüzümden geldi. Ecelin adaleti olsaydı, bu masum yavrucaktan önce benim canımı alırdı! Onu iki kılıç arasına ben alıp getirdim! Sizleri din mezhep belasına ben çerlettim!

Kasimbey arkadan gelerek Babür'ü kucakladı ve o an bir yıl önce Kunduz'da Moğol beylerinin isyan hareketine girdiğinde araya girmekle hata ettiğini, bugünkü fitnenin o gün kesilip atılmayan yaranın neticesi olduğunu düşündü.

— Suçlu arayacaksak, hepimiz suçluyuz, hazretim! Dünya böyleyse biz ne yapabiliriz ki?!

Hanzâde hanım tekrar oğlunun cesedini kucakladı:

— Yaşamak istemiyorum! Bıktım bu dünyadan! Beni de oğlumla birlikte gömün!.

Hürremşah'ın cesedini köknar ağacından yapılan bir tabuta koyarak bütün gün boyu omuzlarda taşıdılar ve sonunda Pamir dağının eteklerindeki çiçeklerle kaplı bir tepeye defnettiler.

Daha sonraki günlerde canlı bir cesede dönen Hanzâde hanım, önce Kunduz'a, arkasından da Kabul'a gitti.

Akşam saatlerine doğru Kabul kalesinin güney kesiminin üst taraflarından bir ördek sürüsü geçiyordu. Nehir boyundaki otlar arasına pusuya yatan Hümayun, ardı ardına iki ok fırlattı. Havada kanat çırparak süzülen ördeklerden birisi, sürüden ayrılarak yere doğru düşmeye başladı, fakat düştüğü yer nehrin öte yamacındaydı.

Nehrin öteki yamacında padişahın sekiz kürekli, tenteli teknesi süzülüp durmaktaydı. Hümayun bu taraftan ata binip, atabeyi ve mülazımlarıyla çevreyi dolaşıncağa kadar gemidekiler ördeği sudan alıp kıyıya çıktılar.

Bunlar arasında Babür de vardı. Hümayun kendisinin vurduğu ördeği babasının eline aldığını görünce, atından indi ve biraz beride durarak tâzim kıldı. Ördeğin göğsüne saplanan oku sert bir hareketle çekip çıkaran Babür, oğlunu bir süre süzdükten sonra:

— Bu ok senin mi?- diye sordu.

Hümayun, babasının çakırkeyf olduğunu anlamıştı. Babür, son zamanlarda fazla içmeye başlamıştı. Bugün ise yakın beyleriyle birlikte gemide şarap içmekteydi. Hümayun, çevresindekilere karşı babasına saygısızlık etmemek için bakışlarını yere çevirdi:

— Hazretim, affedin, rastgele ok atmıştım.

— Ama iyi bir atış - diyerek karşılık verdi Babür.-Al, afiyet olsun!

Hümayun sol elini göğsüne koyarak sağ eliyle avını babasından alıp mülazımlardan birine verdi. Babür'ün arkasında bulunanlar arasında Hindubey adlı çakır gözlü, zayıfça bir delikanlı vardı. Bembeyaz dişlerini görülecek şekilde gülerek:

— Şehzâdem ok atma konusunda muhterem babalanna çekmişler! - dedi.

Çakırkeyf olan Hoca Kelanbey hemen söze karıştı:

— Tam ulu babasına layık bir oğul!

Babür, bir kenarda el pençe divan bekleyen Kasimbey'e bakarak hafifçe gülümsedi. Yaşı altmışı aşmış olan Kasimbey, mabeyinciliği bırakmış, Hümayun'a atabeylik yapmaktaydı.

— Cenab-ı Kasimbey, Hümayun'u bir baba mihribanlığı ile terbiye etmişler,- dedi Babür.-Ama acaba şehzâdemiz ata binme konusunda nasıllar?

Kasimbey “cevap verin!” der gibi Hümayun'a baktı. Gözleri sanki bir ilhamla parlıyormuş gibi görünen Hümayun:

— Hazretim, izin verin! - diyerek eliyle atları işaret etti. Onun son zamanlarda öğrendiği ata binme hünerlerinden birini göstermek istediğini anlayan Babür:

— Hadi görelim bakalım! - diye karşılık verdi büyük bir merakla.

Hümayun onüç yaşına girmiş, boyu babasının omuzlarına yaklaşmıştı. Yürüyüşü, hareketleri babasının gençlik yıllarını hatırlatıyordu. İspirler, Kasimbey'in işaretleriyle iki atı yan yana çekerek meydana getirdiler. Hümayun kendisine ait olan siyah akıtmalı kaşka ata bindiği gibi dizgini kırarak bir hayli geriye çekildi. Sonra daha beride bekleyen iki ata yaklaştığında kendi atının dizginlerini bıraktı ve iki at yan yana geldiğinde kendi atından öbür atın sırtına geçiverdi. Bu arada üçüncü at yerinden ayrılmıştı. Hümayun eğerine atladiği atın dizginlerini hemence eline alırken, üçüncü atın yularından tutan uşağa:

— Sıkı tut! - diye bağırdı. Sonra üçüncü atın hizasına gelince eyerden eyere zıplayıverdi. Çakırkeyf beyler “Aferin, aferin sana!” diye söyleştiler. Hümayun atından atlayarak soluk soluğa babasının karşısına gelirken, Babür Andican'daki yazlık sarayın bahçesinde aynı işi yapayım derken yere düştüğü günleri hatırladı.

— Tanrım Hümayun'u kem gözlerden saklasın. Ata binme hünerinde bizden daha kabiliyetli çıktılar.

— Hazretim, Şehzâde Hümayun her işte sizi kendilerine

örnek seçmek niyetindeler, - diye konuştu Kasimbey. Fakat Babür, ümitsizce başını sağa sola sallayarak:

— Benim Hümayun'a örnek olacak tarafım yok! - cevabını verdi. Hümayun, babasının üzgün çehresine şaşkın nazarlarla baktı:

— Neden hazretim!? Atabeyim bana sizin bütün savaşlarınızı tek tek anlattılar. Rüstem ve Suhrablar, Koroğlular bile sizin kadar çok savaşmamışlardır.

— Mesele savaşmak değil, şehzâdem, mesele savaşın neticesi! - dedi Babür yenilgilerini hatırlayarak.

Ama Hümayun için önemli olan, babasının girdiği bütün savaşlardan sağ salım çıkması, karşılaştığı zorluklara göğüs gerebilmesiydi. Babür'e kayıtsız şartsız bir muhabbetle bağlanmış olan Kasimbey, "Hazretim doğuştan şerbetlidir. Ona ok isabet değmez, kılıç tesir etmez" diye anlatırdı ve bu inancını Hümayun'un kalbine de naksetmişti. Kabul ile Herat arasındaki dağlarda aşırı soğuk kış günlerinde, pek çok bey ve muhafızın halsiz kalıp, atların yürüyemedikleri sıralarda Babür'ün öne geçip, göğsüne kadar kara saplanarak yol açıp verdiğini, hatta bu yüzden kulağının birinin donduğunu, yüzünün kapkara olduğunu ve tanınmayacak hale geldiğini Kasimbey şu yakınlarda Hümayun'a anlatmıştı. O sıralar meydana gelen tuhaf bir olayın doğru olup olmadığını babasının ağzından dinlemek isteyen Hümayun:

— Hazretim, Kabul yazlığında Dust isimli bir pehlivan muhafızın sizi tanımayıp kılıçla saldırdığı doğru mu?- diye sordu.

— Doğru. Ama sonra beni tanıyınca kılıcını atıp kaçtı. Neyseki herhangi bir zarar vermedi. Yoksa Dust pehlivanın kılıç salladığı bir kişinin sağ kalması mucize olurdu.

— Bakın Allah'ın hikmetine! - dedi mabeyinci Muhammed Dolday çakırkef bir halde.

Hümayun, onun kıpkırmızı olmuş çehresine suratını asarak şöyle bir baktıktan sonra, başını tekrar babasına çevirdi. Çünkü o sadece babasıyla konuşmak istediği için, araya başkalarının girmesinden hoşlanmıyordu. Küçüklüğünden beri

atabeyinin babası hakkında anlattığı efsanelerle büyüyen Hümayun, şimdi bunları bir kez de babasının ağzından işitmek istiyordu.

Ama aslında buna pek fırsat bulamamıştı bugüne kadar. Çünkü babası vaktinin büyük bir kısmını devlet işleriyle, yazışma çizişmelerle geçiriyor, kalan vaktini ise yakın beyleriyle birlikte işret âlemlerinde harcıyordu. Tabi Hümayun'a da henüz sohbet edilecek yaşa gelmemiş bir tıfıl gözüyle bakıyor olsa gerek. Halbuki Hümayun her geçen gün babasıyla sohbet edebilmek için can atıyordu.

— Hazretim,- dedi,- geçen sene Sind nehri boyunda bir kaplanla boğuşmuşsunuz..

— Nerden duydun bunu?

— Hazretimin hane-i haslarında bir kaplan derisi gördüm.

Babür, çevresindeki beyleri işaret ederek:

— Kaplanı hep beraber öldürdük, - cevabını verdi. Ama Hindubey gülererek itirazda bulundu:

— Hazretim olmasalardı, biz kaplanla karşı karşıya gelmeye cesaret edemezdik.

Babür, Buhara civarında ve Hisar'da başına gelen meşakkatleri bir türlü unutamıyor, orada tattığı mağlubiyet acısı önceki mağlubiyetlerin elemiyle birleşerek içindeki sızıyı artırıyor, bu yüzden de kendini teselli etmek, dertlerinden biraz olsun uzaklaşabilmek için aşırı şekilde şarap içiyordu. Maneviyatının bozulduğu, hayatından bezdiği şu günlerde oğlunun babasının yaptığı işleri böylesine yüceltmesi nedense yüreğine biraz su serpmişti. Bir an kendini öz oğlunun gözüyle görmeye başladı. Doğru, Hümayun'un sözünü ettiği olaylar gerçekten vukû bulmuş şeylerdi. Şu ana kadar gözüne karanlık bir gece gibi gözüken dünyaya, oğlunun gözüyle bakmaya çalıştığında onu hayli aydınlanmış vaziyette buldu. Hümayun, babasıyla teke tek görüşmek istediğini belirtmek istermiş gibi alçak bir sesle:

— Hazretim,- dedi,- hediye ettiğiniz divanınızdaki bütün şiirlerinizi ezberledim. Gerekli görüyorsanız imtihan edebilirsiniz.

Babür başını çevirip arkasında dikilen beylere şöyle bir baktı. Onlar, padişahın oğluyla sohbetini bir an önce bitirip gemiye dönmesini ve işretin devam etmesini istiyorlardı. Halbuki Babür işret âlemine dönmektense oğluyla birlikte olmayı tercih ediyordu.

— Beyler, - dedi çevresindekilere bakarak. - Bugünkü gemi sefası kafi. Şimdi ben oğlumla şiir konusunda sohbette bulunmak istiyorum. Atları getirin!

Babür atına bindikten sonra Hümayun sevinçli bir halde kendini eyere yerleştirdi. Baba oğul yan yana Kabul'a doğru yol alırken, Kasimbey ve diğer mülazımlar da sessizce biraz geriden onları takip ediyorlardı.

Kızarmış gözlerinden ve bakışlarından gemideki işret âleminde bayağı sarhoş olduğu belliydi.

— Hadi şehzâdem, dinleyelim bakalım, - dedi Hümayun'a çakırkeyf nazarlarla bakarak. Babasıyla yan yana giderken kendini kuş gibi hafif hisseden Hümayun, Babür'ün divanından aklına gelen bir dörtlülüğü okumaya başladı:

Azar ile nece guftegû kılğaysız
Azurde bolırnı cüstecû kılğaysız
Munçaki köngüllerge yetiştî âzar
Mey bile şekerki huşbû kılğaysız

Hümayun bu dörtlülle babasının şarap içmesinin sebeplerini anladığını ve şu an çakırkeyf oluşunun mazur görülebileceğini anlatmak istemişti. Babür bunu hissetmiş gibi:

— Güzel, güzel, - deyip güldü. - Ama ilk iki mısranın vezni tam veremedin. Sanırım bu satırlardaki kinayeyi tam anlayamamışsın.

— Ne kinayesi? - dedi Hümayun her mısrayı veznine uygun olarak okuduğu düşüncesiyle.

— Burdaki kinaye odur ki, insanlar birbirlerini incitecek sözleri söylerler. Hatta bazan karşımızdakini incetecek sözü bulmak için adeta debelenir dururuz. Sonra da gönlümüzdeki bu kırınlığı ve incinişi şarap içerek ortadan kaldırmaya çalışırız.

Hümayun babasının şarap içmeye kinaye olarak baktığını şimdi farketmişti. Şaşkın bir şekilde:

— Neden böyle?- diye sordu.

— Sen henüz bunu anlayamazsın. Ben bile otuz yaşına kadar buna ihtiyaç duymazdım. Eee söyle bakalım, şarap içmeye ihtiyaç duyuyor musun?

Hümayun utanç içinde başını salladı. Sonra babasının alkolden şişmiş göz kapaklarına dikkatli dikkatli bakarak:

— Ben şarabı sevmiyorum,- dedi.

Kendisi de onüç yaşındayken şaraptan nefret ettiği günleri hatırlayan Babür, memnun bir tavırla başını salladı:

— Peki neden hoşlanırsın sen?

— Ben mi?- dedi Hümayun bir süre düşünerek.- Savaşa gitmeyi, seyahat etmeyi, iyi kitap olursa gece gündüz okumayı..

“Bu huylarınla bana benziyorsun.. ” diye geçirdi Babür içinden ve oğlunun kamçı tutan ellerine baktı. Hümayun'un kaşı gözü, elleri Babür'ünkünden daha siyahtı. Acaba güneyde doğup büyüdüğü için mi böyleydi? Ama avuçları babasınınkinin nerdeyse aynısıydı. Babür oğlunun elini tutarak:

— Avucunu aç! - dedi.

Hümayun, kamçıyı koltuğunun altına kısıtıp avucunu açarak babasına uzattı. Babür, oğlunun ayasındaki çizgilere şöyle bir göz gezdirdikten sonra, kendi ayasını açıp onunkiyi yan yana getirdi. Her iki ayadaki çizgiler birbirinin hemen hemen aynısıydı. Babasına benzemekten dolayı göğsü kabaran Hümayun memnun bir şekilde gülümsedi. Babür ise derin bir iç geçirerek:

— Allah benim gördüğüm azabı sana göstermesin!- dedi.

— Ama ben sizin başınızdan geçen her şeyi öğrenmek istiyorum.

Babür hayatı boyunca yaptığı iyi ve kötü işleri hatırlamaya başladı. Acımasız şartlar zaman zaman onu da gaddarlaştırmıştı. Mesela Kabul'un Hırılçı kabilesine mensup bazı kişilerin kervan yollarını kesip vurgun yaptıkları için Babür'ün askerleri tarafından acımadan öldürülüşü, Hazara kabilesinden

pek çok savaşçı gencin bir isyan sırasında katliama tabi tutulması... Babür, bu kanlı olayları hatıralarını topladığı "Vakan" isimli bir defterine tek tek not ediyordu, ama henüz bir çocuk sağlığıyla dünyayı toz pembe gören Hümayun'dan bunları mümkün olduğunca gizlemeye çalışıyordu.

— İçin rahat olsun,- dedi Babür.- Benim dahi isteyip de yapamadığım işler var!

— Hangi işler, hazretim?

— Korkunç, facia sayılacak şeyler. Bütün takdirim..

— Bunu bir gazelinizde de dile getirmişsiniz.

Her yangaki azim itsem, yanımda barur mihnet

Her yanki yüzlensem, ötrümge kelür kaygu

Yüz cehr-ü sitem körge, ming mihnât-u köp körge

Asayışı kem körge mendek yine bir bar mu?

Şiirin mahzun ve sihirli âhenginden müteessir olan Babür:

— Güzel okudun,- dedi oğluna.- İnşallah benim gördüğüm azap ve acımasızlıkları sen görmezsin!

— Tamam hazretim, ben sadece sizin gördüğünüz tuhaf şeyleri bilsem, bu bana yeter.

Baba oğul sohbet ede ede gelirken saraya nasıl vardıklarının farkına bile varmadılar. Daha sonra kapıları Şah-ı Kabul dağına bakan havadar hane-i hasda oturlurlarken Hümayun eline kâğıt kalem alarak babasının icat ettiği Hatt-ı Babürî ile bir beyt yazdı:

Türkler hatt-ı nasibing bolmasa, Babür, ne tang,

Baburi hattı emasdür, hattı Sıgnakîdür.

Babür son zamanlarda Semerkand'da meydana gelen meş'um vakiaları ve hatt-ı Babürîyi mekteplerde çocuklara öğretmeye kalkan bir öğretmenin halk tarafından taşla tutularak öldürüldüğünü hatırlayınca gayr-ı ihtiyarı bir "of" çekti.

Bir zamanlar Ulugbey'i helak eden yavuz güçlerin onun rasathanesini restore etmek isteyen Babür'ü dahi dinsizlikle ve rafizilikle itham ederek, ordusunun bile büyük bir kısmını buna inandıran cahil güruhun Kızılıkum'daki mağlubiyetine zemin hazırladığını göz önüne getirdi. Babür, bu olaydan sonra kendisinin icat ettiği alfabeyi uygulamaktan tamamen vazgeçmişti.

— Sana bunu hangi öğretmenin öğretti?- diye sordu Babür Hümayun'un yazısına bakarak.

Hümayun'un yazısında hata yoksa da, henüz parmakları iyice yatışmadığı için harfler eğik büküktü.

— Sence bu yazı iyi mi?

— Çok! Girift değil. Hızlı yazmak mümkün. Okuması kolay.

— Öyleyse bolca ekzersiz yap. Bundan sonra bana mektup' yazarsan bu alfabeyi kullan. Ben de sana vereceğim cevaplarda aynı yazıyı kullanacağım. Gizli tutması da kolay olur.

Hümayun, padişah babasıyla gizli yazışacağını göz önüne getirince yine göğsü iftiharla kabardı. Babasına olan sevgisi bir kat daha artmıştı. Onun hoşuna gidecek bir şey daha göstermek istiyordu.

— Hazretim gerek görürlerse, bir de beni musikiden imtihan etsinler.

— Görelim, görelim bakalım!

Hümayun mabeyincisine Afgan işi rübabını getirmesini emretti. Sonra inci ve sedef kakmalı, davudî sesli, geniş göbekli rübabını akort ederek neva makamında bir şarkı çaldı, daha sonra da saftga makamına geçti. Babür çok hoşuna giden bu makamda çalınan şarkıyı biliyordu. "Çargah savtı" denilen bu şarkıyı geçen yıl bizzat kendisi bestelemişti. Demek ki Hümayun bunu bile öğrenmişti! Yoksa öğretmenleri Hümayun'a babasının yazdığı ve bestelediği şarkıları öğreterek onun padişahıtan "aferinler" almasını mı amaçlamışlardı?

Babür, oğlunun çaldığı şarkıyı büyük bir zevkle dinlerken, başka âlemlere dalıp gitti. Demek ki yaşamasının bir gayesi vardı ve bu gaye gerçekleşmişti. Sonra bir zamanlar o da Hü-

mayun gibi dünyayı toz pembe görüyor, her şeyi kolay sanmıyor muydu? Onun hayatında gamsız kedersiz günler hiç mi olmamıştı? Gerçi kaderin ördüğü ağlar zamanla bu tertemiz dünyayı karartmışlarsa da, bu kaynak aşağılarda yine akmaya devam etmiş ve manevi kuvvetini Hümayun'a aktarabilmişti..

Babür, kendisiyle oğlu arasında kuvvetli bir yakınlık olduğunu bugün ilk defa farketmişti. Babasının başına gelenler oğulun başına aynen gelmese bile, babanın hasletlerinin, özelliklerinin oğula geçmesi, ona miras olarak devretmesi elbette sevinilecek bir olaydı. Çünkü böylece babanın hayatı oğul vasıtasıyla devam edebilirdi. Öyle de olsa, anasının, atabeyinin ve öğretmenlerinin Babür'e duydukları sevgiyi oğluna aşılama-ları, onu babasına saygılı davranmayı öğretmeleri sevinilecek bir durum değil miydi? Nitekim kendisi de sahip olduğu faziletlerin oğluna geçmesini istiyordu, ama öyle de olsa kendi başına gelen felaketlerin, çektiği azapların oğlunun başına gelmesi ve aynı azapları çekmesi gerekmezdi.

Fazilet..

Babür, bugün sahip olduğu faziletlerin oğluna sirayet ettiğini görmekten çok mütluysa. Bu yüzden kendine duyduğu güven ve saygıda dikkat çekecek ölçüde bir artış hissetti.

— Sana ne hediye vereyim, söyle oğlum! - dedi Babür gülümseyerek oğluna bakıp.

Hümayun kitap biriktirmeyi seviyordu. Kendine ait ve ağzına kadar kitap dolu çalışma odasının dışında, yatak odasındaki raflar bile kitaplarla doluydu. Yatağının hemen başucunda sandal ağacından yapılmış, güzel kokulu bir raf vardı ve bu rafın özel bir köşesinde Babür'ün divanı tek başına duruyordu.

— Yine divanlar yazsanız,- dedi Hümayun utangaç bir eda ile babasının yüzüne bakarak.-Ve şu özel raf sizin yazdığınız kitaplarla dolsa.. Oğlunuzun dileği bu!

Babür zevkten kahkahayla gülererek:

— Ha-ha-ha! Senin bu dileğini yerine getirmek için benim bir ömür boyu dirsek çürütmem gerek, evlat! - dedi.- Pekala, iyi niyet bir işin yarısı derler. Bugünden başlayıp senin için bir divan yazacağım. Hadi ver defterini bana..

Hümayun kapağı altın suyuyla bezenmiş ve henüz hiç kimse tarafından dokunulmamış, bir tek satır bile karalanmamış yeni defterini iki eliyle saygılı bir şekilde babasına uzattı.

Babür, odanın yukarı kısmındaki masa yanına gelip oturdu ve birden içinde oğluna karşı bir muhabbet seli akmaya başladı:

“En değerli varlığım, canım oğlum!” diye yazdı. Padişah babalarla veliaht oğullar arasında değerli sevgi bağları çok nadir oluşurdu. Uluğbey ile Şehzâde Abdullatif arasındaki husumeti ve işin Abdullatif'in babasını öldürmesiyle sonuçlanışını düşünen Babür, birden oğluna karşı daha fazla muhabbet beslemeye başladı. Oğlunun kendisine karşı saygısını kemale erdirmek amacıyla o an kalbinde dolan bir ilhamla yazmaya devam etti: “Devlet-ü baht ile Hümayun ol, kamrân ol, cihanda yüz misli saygı ve izzet gör!”

Babür birden yazmayı keserek ayağa kalktı:

— Devamım sonra yazacağım! Kitabın isminle kafiye içinde olsun!

Babür o yıl yazıp bitirdiği divanına Hümayun'un adıyla kafiye arzeden bir isim koydu: Mübayiin. Sonra divanı kabiliyetli bir hattata temize çektirerek oğluna takdim etti. Hümayun, şu ana kadar babasından aldığı en kıymetli, en paha biçilmez hediyenin bu divan olduğunu hissederek tekrar tekrar gözlerine sürüp alnına koydu.

Hümayun, Arapça yazılmış hukuk ve fıkıh kitaplarını anlamakta güçlük çekiyordu, ama babasının takdim ettiği “Mübayiin”de en karmaşık hukuk hükümleri bile Türkçe olarak gayet sarîh ve basit bir dille anlatılmıştı. Bu yüzden bu defter hem bir ders kitabı, hem de bir divan niteliğindedeydi. Fakat en önemlisi babasına duyduğu sevgi ve saygının bu defter sayesinde en yüksek seviyeye ulaşmasıydı.

Hümayun onbeş yaşına girdiğinde kitaplığındaki özel kitaplar arasına babası tarafından yazılmış yeni bir kitap ilave edilmişti. Aruz ilmine ait bu kitabın ismi “Muhtasar” idi. Ancak, Hümayun'un artık tek arzusu babasının gençlik yıllarında başından geçen olayların kaleme alındığı “Vakan”ı okuyabil-

mekti. Bunun babasının en büyük en önemli eseri olduğunu anası Mahım sultandan duymuştu.

Hümayun onaltı yaşına geldiğinde ise Babür Badahşan vilayetinin yönetimini ona vererek, askerleri ve mayebincisiyle birlikte Kabul'dan yolcu etti. Hümayun, babasıyla dağlar arasında vedalaşırken, aile arasında "Vakan" adı verilen o değerli kitaptan bir nüsha çoğalttırarak kendisine göndermesini rica etti. Oğlunun bugüne kadar hemen her isteğini yerine getiren Babür, nedense başını üzgün bir şekilde sallayarak bakışlarını yere çevirdi:

— O kitap henüz bitmedi. Yolda çölde yazılan kitabı çoğaltmak şimdilik doğru değil.

— Ne zaman bitireceksiniz, hazretim? Bekliyeceğim!

Babür üzgün nazarlarla oğlunun çehresine baktı:

— Boşa bekleme. Çünkü o kitabın bitmesi için benim de ömrümün bitmesi gerekir. Hümayun afallamıştı:

— Niye böyle söylersiniz, hazretim?

"Babürname"nin ikinci kısmı henüz yazılmamıştı. Kızılbaşlarla yapılan anlaşma, Babür'ün vatanına yabancı diyardan gelen orduyla dönüşü ve uğradığı mağlubiyetler. Babür, bunları yazmak bir yana dursun, ne zaman hatırlasa yüreği cız cız dağlanıyordu. İster misin hatıralarının son kısmı bu hadiseler olsun? Durum bu şekliyle kalırsa, hatıraların tamamlanması belki de mümkün olmayacaktı. Babür'ün hatıralarını yazmaya devam edebilmesi için, acı mağlubiyetlerin kaydedileceği sayfaları parlak zaferlerin kaydedildiği sayfaların takip etmesi şarttı.

Babür, oğlunun bu sözlere itirazda bulunacağını hissedererek:

— Söylediklerim seni endişelendirmesin, oğlum,-dedi.- Ben "Vakan"ı ömrüm boyunca yavaş yavaş yazmak istediğim için böyle konuştum. Onun bundan sonraki sayfalarında senin muvaffakiyetlerinden bahseden satırların karalanmasını ümid ederim. Ve inşaallah kendim dahi bu kitabın yanına açık alınlara varma şansını bulurum..

— Hazretim madem öyle, inşaallah Babürmame'yi elli yıl, yüz yıl daha yazarsınız.

— O kadar bekleyecek gücün var mı?- diye güldü Babür. Hümayun ciddiyetini bozmadan:

— Allah'ın huzurunda yemin ederim ki, yaşadığım sürece buna gücüm yetecektir! - dedi.

Mevlânâ Fazlıddin, Kabul nehrinin kenarında Babür'ün ablası Hanzâde hanım için kurdurduğu Bağ-ı Dilkuşan'ın yeşil mermerli köşkünde diz çöküp oturmuştu. Biraz gerisinde ise bıyıkları henüz terlemiş oğlu edeblice oturmakta, hiç sesini çıkarmadan beklemekteydi.

Sırtına mor renk bir keba giymiş, yüzüne beyaz ipek peçe çekmiş olan Hanzâde hanım, tok bir sesle kesik kesik konuşmasını sürdürüyordu:

— Her şeye rağmen.. ölen insana zormuş, mevlânâ. Ölen geri gelmiyormuş.. Yaşayanlar ah-vah edip, saçlarını başlarını yolsalar bile zaman her şeyi unutturuyormuş. Mesela ben...

— Hanımım, bu zamanda durum yaşayanlar için bile kolay değil. Benim Andican'dan başımı alıp gittiğimden bu yana yirmi üç yıl geçti. O günden bu yana sizin başınıza ne belalar geldi, biz ne badireler atlattık!

Hanzâde hanım, Andican'da geçirdiği gençlik yıllarını göz önüne getirmeye çalıştı. Mevlânâ Fazlıddin'in o zamanlar ne kadar güçlü kuvvetli olduğuna şu andaki haline bakınca inanmak oldukça zordu. Geçirdiği son on yıllık çileli süre zafında göz kenarlarında kırışıklıklar meydana gelmiş, gözleri yuvalarına çekilmiş, damarları dışarı fırlamış, omuzları çökmüş ve adeta altmışlık ihtiyarlara dönmüştü. Halbuki mevlânâ henüz elli üç yaşına girmişti. “Ya ben?” diye düşündü Hanzâde hanım, her gün aynada gördüğü aksini düşünerek. Alt çeneşinden üç dört kadar dişi dökülmüş, dudakları büzülmeye başlamış, saç seyrekleşip, kül rengi bir hal almıştı. Hanzâde hanım çok iyi biliyordu ki, artık gençlik yılları bir daha geri gelmeyecekti ve açılmadan solan goncaları bir daha yeşermeyecekti.

— Mevlânâ, oğlunuz kaç yaşında?

— Yirmi birinde, hanımım

Hanzâde hanım, şimdi hayatta olsaydı rahmetli oğlu Hürremşah'ın da yirmi iki yaşına ulaşmış bulunacağını düşündü. O an önceki dertleri de bu düşünceye eklenince gözlerinin yaşarmasına mani olamadı.

— İnşaallah oğlunuzun ömrü uzun olur, mevlânâ. Benim başıma gelen musibetler sizin başınıza gelmesin. Ben, artık yaşayamam diye düşünmüştüm. Biricik oğlumun peşinden ben de giderim demiştim. Ama can tatlıymış ve bayağı da dayanıklıymışım.

Hanzâde hanım, göz yaşları karşısında şaşkına dönen Mevlânâ Fazlıddin'in bu olup bitenlere bir türlü anlam veremeyen genç oğluna baktı. Mevlana ise, onu dertlerinden uzaklaştırmak amacıyla kendi başından geçen felaketlerden bahsetmeye başladı:

— Herat ve civarında da huzur kalmadı, hanımım. Şah İsmail şehri fethedince sünnileri kovdu. Daha sonra şehir tekrar Şeybanîler'in eline geçti. Bu defa da onlar aynı şeyi yaptı. Şii mezarlarını açtırıp, Merv'de Şeybani-han'ı öldürttüren din adamlarının kemiklerini toplara doldurup havaya savurdular. Aradan çok geçmeden şehir yine el değiştirdi. Yeniden bir intikam fırtınası estirildi. Kemaleddin Behzad'ı şah sarayında hizmet etsin diye Herat'dan Tebriz'e götürdüler. Mevlânâ Handemir şehirdeki didişmeden bıkip ana yurduna, doğduğu köye döndü. Bizim gibi kimsesizlerin durumu daha da beter oldu.. Oğlum Alaaddin Herat'da sengerlik öğrenmişti. Ama sanatkârın yüzüne bakan kim? Sonunda şair Muhammed Sultan'la düşünüp taşınıp Kabul'daki Babür'den yardım istemeye karar verdik ve çıkıp geldik.

Mevlânânın anlattıkları karşısında Hanzâde hanım kendi derdini unutup göz yaşlarını kurulamış, biraz olsun ferahlamıştı.

— Gelmekle çok iyi etmişsiniz, mevlânâ.. Ben de yıllar önce bıraktığınız bir emanetinizi size nasıl ulaştıracağımı düşünüp duruyordum.

— Hangi emanet?

Hanzâde hanım mahzun bir gülümsemeyle:

— Bir dakika,- deyip yerinden kalkarak yukarıdaki işlemeli kapıdan içeri geçti. Çok geçmeden o önde, beyaz ipek kumaşa sarılı bir şeyler taşıyan hizmetkârı arkada geri döndü. Hanzâde'nin işaretiyle hizmetçi elindeki sarılı şeyleri mevlânâ'nın önüne bırakıp saygılı bir şekilde geri çekildi.

— Açıp bakın, mevlânâ,- dedi Hanzâde hanım.

Mevlânâ, yavaş yavaş önündeki sarılı şeyi açınca, kenarları kırışıp sararmış plan ve projeler çizili kağıtlarla karşılaştı. Sonra onları dikkatle inceleyince, vaktiyle Andican'da kurmayı planladığı ve Hanzâde hanımla üzerinde tartıştıkları projeler olduğunu anladı. Gençlik yıllarını yeniden hatırlayınca göğsünün dolduğunu hissetti. Andican'da bir türlü inşa etmeye fırsat bulamadığı projeleri binbir mihnet ve meşakkatle saklayan Hanzâde hanıma âşık olduğu günleri göz önüne getirdi. Evet.. O hâlâ güzeldi.. Hatta Oş'da kayalar üzerinde belinden tutup çektiği o mutlu anlar göz önüne geliverdi.

— Hanımefendiciğim, bana adeta yeniden can verdiniz! Bu bir mucize! Aradan bunca yıl geçti. Bunca yıl! Ve bunca dağlar ve yollar..

Mevlânâ Fazlıddin'i coşturan duygular, Hanzâde hanımın kalbinde de kıpırdamaya başlamıştı. Neşeli bir âhenkle:

— Gerçekten de bu projeler benimle birlikte pek çok badire atlattı. Nereye gitsek, onlar da eşyalarımın arasında gitti. Sadece son keresinde Kunduz'dan Semerkand'a gelirken çok fazla eşya almak mümkün olmadı. Sandıklarımın bir kısmı Kunduz kalesinde kaldı. Onların arasında bu projeler de kalmış. Semerkand'a varınca çok üzüldüm. Yaz gelse de birini gönderip aldırıtsam diye düşünmüştüm. Neyseki orada kaldığı iyi olmuş. Çünkü ondan sonra felaketler birbirini kovaladı. Diğer sandıklarımın tamamı Hisar'da fitnecilerin eline geçti. Bakın mevlânâ, bütün yapraklar tamam mı?

Hanzâde hanım, sözlerini bitirdikten sonra yüzündeki beyaz ipek peçeyi sıyrıp başı üzerine attı. Projelere dikkatle bakmaya başladı.

— Hepsi yerinde! - dedi mevlânâ Fazlıddin onun yüzüne minnettar bir ifadeyle bakarak.- Semerkand'da huzurunuzda girmeye cesaret edememiştim.

— Ben sizi çağırtmak istemiştim, ama projeleriniz Kunduz'da kaldığı için endişe içindeydim.

Mevlânâ Fazlıddin, Andican'dayken Hanzâde hanımın resmini de çizmiş olduğunu hatırlayınca, onun projeler arasında olmadığını farketti.

— Herhalde resimler kaybolmuş?- dedi.

Hanzâde hanım hafifçe kızardı:

— Hâlâ resim çizmek istiyor musunuz, mevlânâ?

— Hanımefendiciğim, uzun yıllar resim çizmezseniz eliniz bozulurmuş. Şu anda sadece mimarlıkla meşgul oluyorum.

— Andican'da çizdiğiniz resmi özellikle saklıyorum, - dedi Hanzâde hanım, mevlânânın oğluna şöyle bir göz atarak. Boyu posu gelişmiş delikanlı önünde gençlik muhabbetlerinden dem vuran bu resmi Hanzâde hanımın aldığını mevlânâ şimdi anlamıştı.

— Haklısınız, hanımım.. O resimler artık ömür boyu sizde kalsın..

Bunu özellikle isteyen Hanzâde hanım:

— Lutfunuza ömür boyu müteşekkirim! - dedi. Hanzâde hanım bir süre düşündükten sonra:

— Nerde kalıyorsunuz, mevlânâ?- diye sordu.

— Yeğenim Tahir'in evine misafir geldik. Kendisi şu anda seferde imiş.

Baba oğulun üstü başı perişandı. Onların maddi cihetten zor günler geçirdiklerini farkedenden Hanzâde hanım, yerinden kalkıp tekrar içeri geçti. Padişah kardeşi ona en nüfuzlu beylere ödenen miktarda ulûfe bağlamıştı. Hazineden gelen altınlar çelik bir sandığın içinde dururdu. Hanzâde hanım, mevlânânın küçük bir ev, at, giyim keçek satın alması ve üç dört ay evin mutfak masraflarını karşılaması için bin dirhemlik keselerden iki tanesini aldı ve hizmetçilerine vererek altın tepsi üzerinde oraya getirilmesini emretti. Keseleri gören mevlânâ bir hayli utandı. Çünkü ne de olsa bir erkeğin kadından para al-

ması gurur kırıcı bir şeydi.

— Mevlânâ, bu altınlar Şehzâde Babür'ün hazinesinden gelmiştir. Kendileri şu anda burada olmadığı için size verilmesi gereken ulûfeyi ben vermek istedim. Birisi oğlunuz Alaaddin için. Lütfen, buyrun alın!

Alaaddin, ellerini göğsüne çaprazlayarak ilk defa ağzını açıp konuştu:

— Teşekkür ederim, hanımefendi hazretleri. Size sonsuz minnettarız!

Alaaddin'in konuşma tarzı, ses tonu ve hareketleri nedense Hanzâde hanıma Mevlânâ Fazlıddin'in gençlik yıllarını hatırlatmıştı. Bu yüzden olsa gerek her ikisine de büyük bir saygı duyuyordu.

Amu-Derya tarafından dağları aşarak gelen turnalar, Kabul semaları üzerinden güney doğuya doğru uçuyorlardı. Sarayın altın işlemeli eyvanında karısı Mahım sultanla birlikte kahvaltı yapmakta olan Babür, yükseklerden gelen turna seslerini işitince ayağa kalkıp eyvanın kenarına vardı ve başını gök yüzüne çevirdi. Bir süre gözleriyle gök yüzünü tarayarak, kulağına çalınan sesleri çıkaran turna sürüsünü bulmaya çalıştı.

Bu kuşlar, şüphesiz çok uzaklardan geliyorlardı. Acaba Andican üzerinden uçmuş olabilirler miydi? Ya da Taşkent ve Semerkand çevresindeki akar sulara inip dinlenmişler miydi?

Bu düşünceler Babür'ün kalbinde belli belirsiz bir burukluk meydana getirdi. Ne yazık! O, şu turnaların gördüğü yerleri bile görmekten muhrumdu. Kul-ı Melik ve Gıcduvan'da mağlub olup, Herat'da isyancıların elinden canını güç bela kurtardığından bu yana tam on üç yıl geçmişti. Bu tarihten beri de Babür tehlikeli savaşlardan uzak durmuştu. Çünkü Moğol beylerinin ihaneti, yine onlara ve kızılbaşlara sırtını dayayarak bazı işlere girişmesi önündeki bütün yolların tıkanmasına yol açmıştı.

Turnalar uzaklaşıp sesleri işitilmez hale gelirken, Babür içinden "Artık doğup büyüdüğün yerlere bir daha hiç dönemeyeceksin!" diye geçirdi ve birden surati asıldı. Başını çevirerek bedergâha şarap getirmesini emretti.

Mahım sultan sofradan kalkmış Babür'e doğru gelmekteydi:

— Hazretim sabah sabah şarap mı içeceksiniz? Birazdan çocuklarınız selam vermeye gelecekler.. Aha Mirza Hindal atabeyleriyle birlikte gelmekte bile..

Başına küçük ipek kavuk giymiş, murassa kemerine küçük bir kılıç takmış olan sekiz yaşındaki Mirza Hindal, yetik

adamlar gibi eyvanın yüksek basamaklarını tırmanarak kollarını göğsüne çaprazlayıp saygıyla selam verdi. Babası onu görünce gayr-ı ihtiyari gülümsedi. Çocuğun omuzlarını okşayarak, kucağına alıp yanındaki mindere oturttu:

— Kılıç takıp gelmişsin, şehzâdem. Savaşa mı gidiyorsun?- diye takıldı. Hindal simsiyah iri gözlerini annesine dikip süzüldü. Annesi “cevap ver” der gibi başını sallayınca Hindal tatlı bir sesle:

— Beni de götürün, - diye karşılık verdi.

— Nereye?

— Hin.. Hindistan'a.

— Ne yapacaksın Hindistan'da.

— Kap.. Kaplanı göreceğim..

— Vay-vay-vay! - diyerek güldü Babür.-Biz sana Hindal ismini verelim, sen kalk sadece Hind kaplanını görmek iste! Çocuk kızarıp:

— Yok, - dedi ve küçük elleriyle kılıcının kabzasını sıkımlayarak.- Eğer kaplan “seni yiyeceğim” derse, onu kılıçla öldürürüm!

Babür tekrar oğlunun ensesini sıvazladı:

— Aferin sana! Eğer öyleyse ben de elbette seni Hindistan'a götürürüm!

O sırada elinde altın sürahiyle şarap getiren şerbetçi merdivenlerde gözükünce Mahım sultan el işaretiyle geri dönmelerini bildirdi. Şerbetçi korkulu gözlerle Babür'e baktı, fakat onun oğluyla oynadığını ve şarabı unuttuğunu düşünerek geri geri çekildi. Babür oğluna yazı yazmayı iyi öğrenip öğrenmediğini, hangi şiirleri ezberlediğini sormaktaydı.

— Ben Kur'an ayetlerini ezbere biliyorum. Kulhüvallahu ahad..

— Hindal'ın şiire karşı fazla merakı yok,- diye cevap verdi Mahım sultan.- O oyun oynamayı, ok atmayı, ata binmeyi seviyor. Kitaplarla arası pek iyi değil.

— Belki henüz küçük olduğu içindir.

— Gülbeden ondan üç yaş küçük, ama yazısı Hindal'inkinden güzel. Şimdi göreceksiniz. Yavrucak öyle gazel okuyor

ki, hayretler içinde kalıyorum.

Babür kalın bir sesle:

— Yoksa dayılarına mı çekti?- dedi.

Mahım Sultan, Babür'ün bu sözlerle ne demek istediğini gayet iyi biliyordu. Çünkü Hindal, Mahım sultandan değil, Babür'ün küçük hanımı Dildar'dan dünyaya gelmişti. Babür de şeriat kanunlarının verdiği müsaadeye sığınarak üç kadınla evlenmişti. Mahım sultan için için buna kızsda da sesini çıkaramıyordu. Babür'ün ikinci hanımı Gülrüh sultandan da Mirza Kamran ve Mirza Askeri isimli iki oğlu olmuştu. Tabi onlar Hümayun'dan sonraki taht varisleriydi. Belki de Gülrüh sultanın Mahım sultanı bir kuma gözüyle görüp sürekli soğuk davranmasının sebebi buydu. Üç hanım Kabul'un üç ayrı yerindeki saraylarda kalıyor olmalarına rağmen, birbirlerinin yaptıkları işlerden haberdar idiler. Dildar gelin beş yılda iki kız çocuğu dünyaya getirmişti.

Mahım sultan ise üç defa evlat acısıyla kıvranmıştı. Çünkü Hümayun'dan sonra dünyaya gelen iki erkek ve bir kız çocuğu ardı ardına ölmüşlerdi. Bu yüzden Babür ona iyi davranır, dertlerini hafifletmek için elinden geleni yapardı. Bir gün aynı eyvanda otururlarken Mahım sultan "Duyduğuma göre Dildar gelin yine hamileymiş," demişti. "Artık.. artık benim çocuk yapmam imkansız. Dildar gelin ne doğurursa doğursun, ister erkek, ister kız, onu bana verin, kendi çocuğum gibi bakayım."

Tabi ki Dildar gelin, kendi çocuğunu kumasının terbiyesine vermeyi aklının uçundan bile geçirmezdi. Fakat Mahım sultanın Hümayun'u ne kadar iyi yetiştirdiğini herkes bilir, yeni bir çocuk büyütme arzusuyla yanıp tutuştuğunu Babür de hissedirdi. Dildar gelin, Kabul'un Bağ-ı Yongıçka'sında Hindal'ı dünyaya getirince daha üç günlükken Babür'ün buyruğuyla getirip Mahım sultanın kucağına vermişlerdi. Onu dokuz ay karınında taşıyan Dildar gelin "Beni çocuğumdan ayırdılar" diyerek epey bir süre ağlayıp sızlamış, ama Babür sert çıkarak: "Bu âdet eskiden beri var. Padişah ailesinin çocuklarını ilk kadının büyütmesi gerekir. Mahım'ın Hümayun'u ne kadar güzel

terbiye ettiğini görmedin mi? Şu anda Badahşah'ın hâkimi o! İnşallah Mahım Hindal'ı da aynı şekilde yetiştirecektir!" diye kestirip atmıştı.

Babür, Mahım'ın Hindal'ı kendi öz oğlu gibi bakıp yetiştireceğini gayet iyi biliyordu. Ama ne var ki çocuğun dayıları oldukça cahil kişilerdi. Çünkü Dildar gelin Hisar ve Semerkand'da çok kötü işler yapan Mirza Sultan Mahmud'un kızıydı. Ayrıca Şeybani-han tarafından öldürülen Sultan Ali Mirza'nın da akrabasıydı. Babür Semerkand'ı son kez fethedip, kızılbaşlarla birlikte şarap içerken Dildar'ın güzelliğini, özellikle dutar çalıp, tatlı sesiyle nefis şarkılar söylediğini işitmiş ve sarhoş kafayla haremine almıştı. Bunların hepsini öğrenen Mahım sultan, "Bari Hindal cahil dayılarına çekmesin!" demişti.

— Hazretim, Hindal da Hümayun gibi kabiliyetli bir çocuk. Kalbi merhamet dolu. Onun size benzeyeceğine inanıyorum. Ablanız Hanzâde hanımefendiden işitmiştim. Siz de onun yaşındayken "savaş"tan başka bir şey düşünmezmişsiniz!

Babür, tekrar Hindal'a döndü:

— Sana kitap hediye etsem okur musun?

— Oku.. okurum, - dedi Hindal hafif kekemeli bir şekilde. Babür saray kitapçısını çağırarak Kabul kütüphanesinden Hindal'a gerekli kitapları alıp Mahım sultana vermesini emretti. Biraz sonra sevdarbaşı içerden Hindal'ın boyuna göre yapılmış keman-ı kaşi denilen yayı alıp getirdi. Nefis işlemeli sadakta altın bezekli oniki ok vardı. Böylesine değerli bir hediyeyi ilk defa gören çocuk, gözleri boncuk boncuk parlayarak saygıyla selam verdi.

— Al bakalım, ok atma talimleri yap. Ama kitap okumayı da ihmal etme! - diye tenbihledi Babür.

Hindal, tekrar babasına saygıyla selam verip merdivenlerden aşağı inmeye başladı. Aradan kısa bir süre geçtikten sonra elli yaşlarındaki süt annesi küçük Gülbeden'i elinden tutarak eyvana getirdi. Bu sempatik kadın, Tahir'in hanımı Rabiye'den başkası değildi. Daha önceleri Kutluğ Nigar hanıma hizmet veren Rabiye, şimdi de beş yaşındaki Gülbeden'e mürebbiyelik yapıyordu.

Babür, ailesine tam yirmi yıl sadakatle hizmet veren Rabiye'nin selamına saygılı bir şekilde karşılık verip hal hatırını sorduktan sonra küçük kızı Gülbeden'e yöneldi.

Güzelce süslenen çocuğun kaşı gözü annesi Dildar gelini hatırlatıyordu. Gülbeden'i de o doğurmuştu. Hindal'ı öz annesi gibi üzerine titreyerek büyüttüğünü gören Dildar gelin, bu kadının merhametli bir kişi olduğuna kanaat getirdiği için, Gülbeden'i kendi eliyle getirip onun terbiyesine vermişti. Bu iki kadın çocukları sebebiyle olsa gerek güya kibirlenen Gülrüh sultana karşı gizli bir ittifak yapmış gibiydiler. Gülrüh sultan ise bir değil, iki oğlunun boy atıp gelişmesinden gizli gizli gururlanmakta, onları tahtın varisi Hümayun'a karşı rakip olarak yetiştirmekteydi. Bu yüzden Babür Gülrüh sultana karşı öfkeliydi, ama ne yaparsa yapsın karılarının arasındaki kumalık husumetini yok edemiyordu.

Kızını görür görmez aklına gelen bu düşünceler, onun "selam" sözüyle birlikte hayalinden çıkıp gitti. Kızını kucağına alıp, alnından öpen Babür, daha sonra sofraya gelip, onu dizine oturttu. Sofradaki sayısız naz-ı nimetleri, Adınapurda'ki Bağ-ı Vefa'da yetişen portakalları göstererek:

— Ne yiyeceksin?- diye sordu.

Gülbeden, saygıyla başını eğdi. Çünkü padişah babasının karşısında yemek yemeye utanıyordu. Ama babasının simli abasının altın düğmeleri hoşuna gitmişti. Bu düğmelerden birinin sathına küçük bir kaplan resmi işlenmiş, kaplanın gözleri yerine ise buğday danesi büyüklüğünde yakut taşlar konulmuştu. İkinci altın düğmenin üstüne ise efsanevi bir kuşun kanatları işlenmiş, kuşun ağzına da küçük bir mücevher kakılmıştı. Hayatında böylesine tuhaf düğmeleri ilk defa gören yavrucağ, elini uzatıp onlardan biriyle oynamaya başladı.

— Hoşuna gitti mi?- diye sordu Babür ve kızının "evet" cevabı üzerine yukardaki düğmeyi yolup almaya çalıştıysa da, düğmenin hayli sağlam dikildiğini farketti.

— Hazretim ne yapıyorsunuz?- diye sordu Mahım sultan şaşkın bir vaziyette.- Bırakın, düğmeyi koparmayın. Sonra bu sizin en güzel giysilerinizden birisi!

— Önemi yok. Kuyumcuya sipariş ederiz bir yenisini daha yapar!

Babür kemerine sıkıştırdığı küçük kalem açacağını alarak düğmenin ipini kesip kızına verdi.

— Ama kaybetme. Bu kuş, Huma kuşu. Dilerim sana şans getirir.

Gülbeden, sevinçten ve heyecandan ne yapacağını şaşır-mıştı:

— Sağolunuz hazret-i âlî.. - dediyse de cümlesini tamam-layamadı

— Bana baba de, kızım.

Gülbeden yardım isteyen gözlerle anasına baktı. Mahım sultanın “söyle, söyle!” der gibi tastik işareti yapmasından sonra, yavrucağın incecik kollarıyla babasının boynuna sarılarak:

— Babacığım! - deyip yanaklarından öptü. Babür çoktan beri duymadığı bir zevk almıştı bu masum öpücükten.

— Güllü,-dedi Mahım sultan,- şimdi hazreti babana bir hi-kaye anlatıver bakayım, kızım!

Gülbeden bu söz üzerine babasının kucağından sıyrılıp ye-re indi ve öğretmeninin karşısında ders anlatan bir öğrenci gi-bi hâzirol vaziyetine geçip kaplumbağa ile akrebin hikayesini anlatmaya başladı. Özellikle kaplumbağanın akrebe iyilik edip dereden geçirirken, akrebin onu sokmasını ve sonra da onun-la birlikte suya batışını öyle tatlı bir sesle anlattı ki, Babür kah-kahayla gülererek:

— Sen mi öğrettin bunu?- diye sordu Mahım sultana.

— Hayır, kendisi “Tûtiname”yi zorlanmadan okuyup an-ladı. Beş yaşına gelmeden okuma yazmayı öğrenen bir kız ço-çuğunu ilk defa görüyorum.

— Allah nazardan saklasın, pek de zeki maşallah!

— Sadi'nin Gülistan'ından birçok hikayeyi ezbere biliyor. Şiire karşı fazla yatkınlığı yok, ama nesir yazılar kelime kelime beynine nakşediliyor adeta. Bağda, sokakta gördüklerini de aynen anlatıyor. Ben düşünürdüm ki, Gülbeden şiirde istidatlı olmasa bile, nesir konusunda babasının kabiliyetlerini miras al-sa fena mı olur?

— Heyhat.. Nesir yazmak için nice olayları yaşamak gerek, Mahım!

Gülbeden, annesiyle babasının konuşmalarından pek bir şey anlamamış gibi hödük gözlerle bakıp duruyordu.

— Benim akıllı kızım, annen sendeki acaip bir kabiliyeti keşfetmiş, - dedi Babür ve anasına bakarak sözlerine devam etti:- Eğer Güllü'nün nesre kabiliyeti fazlaysa "Vakan'ın" bazı kolay yerlerini hattata çoğalttırıp verelim.

— Ben de sizden bunu istirham edecektim. Güllü Türkçeyi hazreti babasının kitabından öğrensın. Benim tek arzum, sadece Hümayun gibi oğullarınız değil, Gülbeden kızlarınızın da tarihte sizin adınıza yakışır bir nam salmalarındır.

Bu sözlerin son derece samimi bir duyguyla söylendiğine kanaat getiren Babür'ün gururdan koltukları kabardı. Çünkü Mahım sultan, kuması Dildar gelinin bir değil, iki çocuğunu kendi çocuğu gibi büyütüyor ve onların babalarına sadık ve layık evlatlar olarak yetişmesi için gayret gösteriyordu. Kaç kadın bunu yapardı? Demek ki Mahım sultan Babür'ün iyiliğinden başka bir şey istemiyordu. Babür padişahlık geleneklerine bağlı kalarak onun üzerine iki karı daha almasına rağmen, Mahım sultan bunu olgunlukla karşılamıştı.

Birden ayağa kalkan Babür, minder üzerinde oturmakta olan Mahım sultanın üzerine doğru eğilerek saçından, alınından ve yanaklarından öptü.

— Mahım, sen benim meleğimsin! - diyerek ihtiraslı bir sesle fısıldadı.- Ben padişah olsam bile, kalbim sıradan bir insanın kalbiyle aynıdır.

Mahım sultan da ayağa kalktı. Gülbeden, anne-babasının ne yaptıklarını anlayamadan bir ona bir buna bakıp duruyordu. Biraz sonra o da içeriye çekildi. Bedergâh da yoktu. Babür tekrar Mahım sultanın gözlerinden öperek:

— Söyle,- dedi,- ne isteğin varsa yerine getireceğim!

Mahım sultan utangaç bir edayla fısıldadı:

— Gülbeden'e izin verelim..

Babür, bedergâhı çağırıp Hindistan'dan getirilen papaganlardan birinin Gülbeden'e hediye edilmesini emretti. Altın

kafese konulmuş olan papağanların nefis görünümünü Gülbeden'in dikkatini çekmeye kafi gelmişti. Konuşmayı beceren papağanlardan büyük olanı:

— Selam hanım! - dedi.

Gülbeden bundan büyük bir zevk duyarak çocuksu bir eda

— Selam papağan! - diye karşılık verdi.

Herkes gülüştü. Gülbeden tekrar babasının huzuruna gelerek papağan için teşekkür etti ve ellerinden öptü. Bu sırada içerden çıkan Rabiye, Gülbeden'i nazikçe kucağına alıp, altın kafesteki papağanıyla birlikte merdivenlerden aşağı inmeye başladı.

Babür ve Mahım sultan içeri geçtiler. Koca salonun yukarı kısmındaki şahnişine acem halıları ve sim yastıklar, minderler döşenmişti. Babür, Mahım sultanı ince belinden kavrayıp o tarafa doğru götürürken:

— Hâlâ ilk gelinlik günlerindeki gibi tazesin Mahım, -dedi.

— Çünkü siz de hâlâ yirmi yaşındaki bir delikanlı gibisiniz! Mahım sultan, sözlerini tamamlayarak, içeriki odanın açık kapısından görünüp duran ipek çarşafly yatağa göz attı. Dün gece ihtirash dakikalar geçirdikleri, ateşli iki beden yek vücut olup, tekrar ayrıldığı, tekrar birleşip tekrar ayrıldığı dakikaları hayalinden geçirdi. Gece Babür'ün kulağına: "Siz benim ilk göz ağrısınız. Saçınızdan tımağınıza kadar bütün varlığınız benim canımdan daha azizdir. Sizi hiç kimseyle paylaşamam!" şeklindeki fısıltılarına Babür'ün bugün söylediği "Kendim padişah olsam bile, kalbim insan kalbidir" sözü bir tür cevaptı. Bugün Babür'ün yanaklarından ve gözlerinden öpüşü onda öylesine bir ihtiras uyandırdı ki, otuzyedi yaşına gelmiş olmasına rağmen, kendini yirmi yaşında bir kız gibi görmeye ve kalbi ihtirasla çarpmaya başladı.

— Şu anda ne istesem yerine getirir misiniz?

Babür karısının kendisine yeni bir köşk yaptırmasını veya ek masraflar için hazineye biraz daha altın isteyeceğini sanıyordu. Halbuki o zaten onun bu tür isteklerini söylemeden de yerine getiriyordu.

— Sizden canımı bile esirgemem, söyleyin!

Mahım sultan, bir dakika kadar tereddüt geçirdikten sonra, yavaş ve ciddi bir ses tonuyla:

— Senden mal veya can değil, oğlumuz Hümayun'u.. Onu Kabul'a geri getirmenizi isteyecektim,- dedi.

Babür birden ciddileşti:

— Neden? Tamamen mi dönsün?

— Yalvarırım, lütfen!

— Mahım, Hümayun'un yanımızda bulunmasını ben de çok isterim. Ama kuzey sınırlarımızı Hümayun gibi koruyacak güvenilir bir adam henüz yok. Şeybanizâdeleri siz iyi bilirsiniz..

— Bildiğim için gece gündüz endişe içindeyim. İki yıldan beri Badahşan'da. O kadar özledim ki onu.. Yattığı odaya girsem, okuduğu kitaplara baksam gözlerime yaş doluyor..

— Mahım bilirsin ki, taht sahibelerinin veliahtların anası olması pek çok meşakkati de beraberinde getirir. Allah'a şükredin ki, benim anamın başına gelen azap ve eziyetler sizin başınıza gelmedi. Hümayun'un işleri yolunda. Badahşan'ın çok sadık dört beş bin yiğidi onu gözleri gibi koruyorlar. Şeybanizâdeler de şu anda bizimle iyi geçinmeye mecburlar. Çünkü kendi aralarındaki ihtilafları halletmiş değiller.

— Olsun, biraz da oraya Kamran Mirza'yı gönderin. Hem o da onaltı yaşına girdi. Zaten Gülrüh sultan da sürekli oğullarının buraya çakılıp kalmasından yakınıp duruyor.

Babür, karıları arasındaki geçimsizliği hoş karşılamıyordu. Çünkü kumalar arasındaki düşmanlık çocuklara sirayet ettiği zaman, onların da birbirine düşman kesileceklerini gayet iyi biliyordu.

— Gülrüh sultanın sözlerine kulak asmayın demiştim size!

— Kulak asmayayım da ne yapayım hazretim?! Çünkü Gülrüh sultanın iki oğlu da yanında. Bense uzaklardaki Hümayun'un özlemiyi yapıyorum!

— Eyvah! Ben de ne dilerseniz yerine getireceğim diye söz vermiştim. Sözümden dönmem mümkün değil. Oğlunuzu çok özlediyseniz iki üç hafta sonra onu göreceksiniz!

— Nerede göreceğim?- diye sordu Mahım sultan sesi titreyerek.- Kabul'da mı?

Babür sesini alçaltarak:

— Adinapur'da, - dedi.

Adinapur, Hindistan sınırına yakın bir yerdeydi ve Mahım sultan Babür'ün gizlice savaş hazırlıkları yaptığını biliyordu. Demek ki, Hümayun'u Kabul'a getirmeden kendisi oraya gitmek istediğine göre, savaşmaya kararlıydı. Mahım sultan durumun ciddiyetini anlayınca endişeli bir sesle:

— Hazretim,- dedi,- Hümayun'u da Hindistan seferine götürecek misiniz?

Gizli kalması gereken bir mevzuda konuşulduğu için Babür çevresine şöyle bir göz atıp, bir süre sessizliği tercih etti. Eyvanda ve içeride ikisinden başka kimse yoktu.

— Biliyorsunuz, Mâverâünnehir'den kovulduğumdan beri istikbalimi Hindistan taraflarında aramaya karar verdim. On yıldır bazı güvenilir adamları oraya elçi olarak gönderiyordum.

— Kendiniz de on defa Hindistan'a gidip geldiniz ya.

— Ama dört defasında da Dehli'ye varamadım ve Lahor çevresinden geri döndüm.

— Hindistan'da vatanlarını canları pahasına müdafaa eden insanlar çokmuş.

— Evet, özellikle Rajput askerleri cesur ve silahşör kişiler.

— Onların savaşta amansız vuruştuklarını biz de duyduk. Bu yüzden ne zaman Hindistan'a sefere çıksanız yüreğimiz ağzımıza geliyor, geceleri endişeden uyuşamıyoruz. Her iki taraftan da hiç suçu günahı olmayan pek çok yiğitin ölüp gidişi hayalimde hâlâ. Hatta Bacur kalesinde öldürülen üç bin düşmanın kellesinden minare diktirdiniz!

— Siyasi yönden gerekliydi.

— Ama böyle bir siyaset sizin gibi birini mazur göstermez, hazretim! Pervâşızlığım için beni bağışlayın. Hindistan savaşına artık bir son verin!

— Hayır, son veremem! Hindistan racaları bana elçi göndermişler. İbrahim Ladi'nın zulmünden illallah demişler. Memleketleri viran, halkları perişan ve iç savaştan hepsi bezgin vaziyetteymiş. "Hindistan'da kuvvetli bir devlet kurup, eski medeniyeti canlandırmak için bize sizin gibi bir padişah gerek" di-

yerek Pencaplı Devlethan kendi oğlu Dilaverhan'ı bize elçi göndermiş.

Mahım sultan, Babür'ün Devlethan'la ittifak sağladığını biliyordu. Babür'ü İbrahim Ladı'ya karşı savaş açmaya teşvik edenler arasında Hindistan'lı meşhur race Rana Sangram Sinh de vardı. Bundan üç gün önce Babür bu racanın elçisini kabul etmişti, ama ona ne cevap verdiğini henüz kimse bilmiyordu. Mahım sultan kocasına mütebessim bir nazarla bakarak:

— Bir soru sormama müsaade edin,- dedi.

— Buyrun.

— Rana Sinh ile de ittifak yaptın mı?

Babür, tasdik manasında başını salladı.

— Hindistan'a varırsam, bu sadece onun için değil, belki ömür boyu bir türlü gerçekleştiremediğim ideallerimi tatbik safhasına koymak için olacaktır. Şu anda bu amacıma ulaşmak için istediğim fırsat ayağıma geldi.

— Ama bu amacınızın önünde dehşetli bir uçurum, kanlı bir savaş var!

— Bu uçurumdan atımızı atlatıp geçmemiz mümkün.

— Hazretim, siz atınızı atlatıp geçseniz bile, bu uçuruma binlerce suçsuzun göz yaşları akacak. Bizim olmayan bir yurdun anne ve dul kadınları ölen çocukları, şehit düşen kocalarından dolayı sizi affedecekler mi?

— O ana ve dul kadınların çocuk ve kocaları zaten iç savaşta yeterince kırılmıyorlar mı? İbrahim Ladı kâh Pencap'la, kâh Gvaliyar'la ve kâh Bengala ile savaşmakta. Bu yetmiyor muş gibi ötekiler de birbirleriyle taht kavgasına tutuşmuş vaziyetler. Her yıl kırk elli bin asker bu yolda helak olup gitmekte. Memleket bizim Mâverâünnehir gibi harabe bir halde. Bu kargaşadan usanan Hint beyleri gelip benden yardım istediler. Biliyorsunuz bunlardan biri de beş yıldır bana sadıkane hizmet veren Hindubey'dir. Onlar dahi beni Hindistan'a davet ediyorlar. Memleketin âbâd olması, ilmin yeniden intişar etmesi için.

— Eğer böyle bir bilgili padişah kendi ülkelerinde yetişmiş olsaydı, büyük devlet kurma uğruna dökülen kanların acısı çabuk unutulabilirdi. Ama başka ülkelerden gelen fatihlerin dök-

tükleri kanlar, açtıkları yaralar ömür boyu unutulmaz. İşte benim korkum bu, hazretim!

Mahım sultanın söyledikleri, Babür'ün gönlündeki dertlerin debrenmesine yol açmıştı. Öfkelenerek ayağa kalkıp:

— Takdir-i ilahinin kılıcı bizim gönlümüzü az mı yaraladı?- dedi.-Hadi bu yaraları unutsana! Düzeldi mi bari?

Babür, ellerini birbirine vurarak bedergâhı çağırdı:

— Biraz önce şarap getirilmesini emretmiştim! Neden getirilmedi?!

Onun bayağı sinirlendiğini, şu anda bedergâh içeri girerse Babür'ün gazabına çarpılabileceğini hisseden Mahım sultan hemen yerinden kalkarak:

— Hazretim, şarap içmek istiyorsanız lütfen, ben daha önceden hazırlamıştım,- deyip ipek perdeyle kapatılmış takadan şarap dolu altın sürahi ve nefis işçilikli iki seramik kâse alıp getirdi. Diğer takada gül desenli sofrayla bir tepsi dolusu portakal vardı. Sofrayı apar topar şahnişine yayıp, portakalı üzerine koyarak Babür'ü davet etti: Sürahiden kâseye güzel kokulu şarabı doldururken:

— Müsaade ederseniz şimdi sakiliği ben yapayım! - dedi. Babür otururken, müsaade ettim manasına baş salladı. Mahım şarabı doldurduktan sonra sol elini göğsüne koyup, sağ eliyle kâseyi kocasına uzattı:

— Alın hazretim, size Allah uzun ömür, baht ve saadet versin!

Kâsedeki nefis kokulu şarap, pırl pırl parlayarak Mahım'ın elinde titreyip duruyordu. Babür kâseyi alırken Mahım'a bir çift tatlı söz söylemesi gerektiğini düşündü. Ama şu anda kendi kalbinde fırtınalar esiyor, girişeceği savaşın endişeleri geziniyordu. Hazara kabileleriyle olan problemler, Pencab eyaletinin meseleleri, kervan yollarına baş belası olan soyguncular, daha önceki savaşlarda namlusu yarıp dört beş kişinin ölümüne yol açan topların durumu, elhasıl binbir dert başındaydı. İçinde bulunduğu fırtınalı ortamdan çıkıp önceki haline geçmeye gayret sarfederek dertli bir sesle:

— Mahım,- dedi,- uzun ömür, bahtlı hayat benim için ha-

yal sayılır.

— Neden? Tanrım nasib ederse bunların hiçbirisi dert değil. İnşaaallah nasib eder!

— İnşaaallah!.

Babür, kâseyi tepesine dikip bir nefeste içtikten sonra boşunu Mahım sultana uzattı. Sonra portakallardan birini alıp, kabuğunu kendi elleriyle soydu. Bir dilim de ondan yedikten sonra Mahım'a "bir daha" der gibi işaret etti. İkinci kâsedan sonra vücuduna bir gevşeklik, bir rehavet çökmesiyle birlikte beynini tırmalayan dertlerden uzaklaşmaya başladı. Nedenise birden dertlerini Mahım sultana açıp, içini dökmek istemişti.

— Bu komutanlar, bu elçiler ve ittifaklarla birlikte öte tarafta var olan düşmanlar, bunlara ilaveten yüzlerce devlet işleri beynimi allak bullak ediyor, Mahım! Bazen kalbim parçalanan ülkeler, iç savaşlarda acı çeken insanların çöğlklarıyla lime lime oluyor. Hayatımın bir dilimine ne kadar savaş, isyan, kanlı çatışmalar varsa, ne kadar komutan, elçi ve ittifak gibi şeyler varsa yığılmışlar. Hayatımın bu diliminde soğukkanlı olmayı öğrenmiş bulunuyorum. Çünkü politikada insanlara tıpkı satranç tahtasındaki piyon ve piyadelere yapıldığı gibi şefkatsiz muamele etmesem, onları akıl ve feraset, hesap kitapla idare etsem muradıma erişemem. Ama bu şefkatsiz muamelenin kopardığı fırtınadan ben de müteessir oluyorum. İşte o zaman şarap içip kendimi avutmak istiyorum. Böylesine soğuk bir kupta şiir yazacak gücü dahi bulamıyorum!

— Bu soğuk kupta sığınacağınız hiç sıcak yer yok mu, hazretim?

— Bugün bir süre bunu düşündüm ve gördüm ki, benim için bu dünyada sığınılacak tek sıcak kutup siz, Hümayun, Gülbeden.. Sizlerle beraber olduğum zamanlar duygularım coşuyor ve bir şeyler yazmak istiyorum..

— O zaman siz de sürekli bizlerle olun! Bu bizi de son derece memnun eder!

— Keşke!. Ama bunun için bütün devlet işlerini bırakmam şart!

— Büsbütün bırakmanız gerekmez, hazretim. Nihayet siz

Kabul'da büyük bir devlet kurdunuz. Kunduz'dan Kandahar'a, Badahşan'dan Sind nehrine kadar uzanan toprakları bir merkezde topladınız. Kabul, tarihi boyunca ilk defa büyük bir devlete başkentlik yapıyor. Burayı siz âbâd ettiniz. Bütün bunların nazarınızda bir kıymeti yok mu?

— Nankörlük etmek istemem. Doğru, ben Kabul'da çok mesut günler yaşadım. Ama büyük ideallerimi gerçekleştirmekten hâlâ âcizim. İşte beni rahatsız eden şey bu. Kabul çevresindeki bir çok yer hâlâ kendi isteğiyle boyun eğmiyor. Ak-sine onlar kılıç zoruyla hükümrânlığımız altında.. Mesala Gazne'de kaç asırdır harap halde duran bir baraj var. Ona Gazneli Mahmud Barajı diyorlar. Eğer bu baraj yeniden yapılsa, kuruyan koca vadi tekrar yeşerir. Ben bu barajı yaptırmak istedim. Ama maliyetini hesaplayınca hazinemin yetmeyeceğini gördüm. Bu durumdayken Kemaleddin Behzad gibi büyük kabiliyetleri hangi devlete davet edeyim? Behzad'ı Şah İsmail Tebriz'e alıp götürmüş. Çünkü şu anda o benden kudretli. Bir sürü ilim adamı, sanatkârı, mimarı ve mühendisi var. Ben onlara davet çıkarsam, pek çoğu gelir. Fakat.. Kabul'a kendi isteğiyle gelen Mevlânâ Fazlıddin'e münasip bir iş verememişken, diğerlerini ne yüzle çağırayım?

Mahım sultan, Babür'ü Hindistan seferine iten pek çok sebep olduğunu anlamıştı:

— Harezmli hemşehriniz Birunî de Hindistan'a gitmiş, dedi.-Hazretim, siz onun "Hindistan" isimli kitabını okuduğunuzu hatırlar mısınız?

Babür Gazne'den bulunup getirilen bu kitabın eski Arapça nüshasını güçlkle okumuş olsa bile içeriği çok hoşuna gitmişti.

— Evet, Hintlilerin hayatını Birunî gibi güzel anlatan başka bir ilim adamı pek kolay çıkmaz. Zaten benim Hindistan'ı görme arzumu kamçılayan da Birunî'nin bu kitabı oldu.

— Biliyorum, sizi oraya çeken başka bir unsur da Hüsrev Dehlevi'dir.

— Doğru söylüyorsun, Mahım. Ben, Dehlevi'nin pek çok şiirini "Muhtasar" isimli kitabımda zikretmişimdir. Hüsrev'in

babası Emir Mahmud, Karşı ile Şehrisebz arasında hayat süren Laçın adlı bir Türk kabilesindenmiş. Ben bunu yakınlarda öğrendim. Laçın kabilesi Çingiz-han istilasından kaçıp Hindistan'a gelmiş. Hüsrev Dehlevi de Devletnaz adlı Hintli bir müslüman kadından dünyaya gelmiş.

— Hazretim,- dedi Mahım sultan takdir dolu bakışlarla kocasına nazar ederek.-Siz hem şairsiniz, hem de alim adam-sınız. Gönül isterdi ki insanlar sizi de Birunî gibi, Dehlevi gibi güzel sözlerle yâdetsinler..

Karısının bazı şeyleri söylemeye cesaret edemediğini düşünen Babür'ün çehresi gerildi. Hayaline yine o soğuk fırtına geldi:

— Neden benim aynı zamanda bir padişah olduğumu hatırlatmak istemiyorsun?

— Çünkü ben sizin sanatkâr yönünüzün ısıttığı sıcak kuttupta yaşamınızı istiyorum!

— Ben o sıcak kuttupta yaşamak isteyerek, Dehkat'da, Asman Yaylası'nda yalın ayak yürüdüğüm günler neredeydin? Artık çok geç! Bir padişahın bütün insanlar tarafından rahmetle yâdedilmesi odacak şey değil. Ben insanların övgülerine de, küfürlerine de doydum!

— Doğru. Hiç birimiz dünyanın acısını tatlısını senin kadar tatmadık. Dünyanın bunca kahr-ı gazaplarına dūçar olup da, hâlâ böylesine güzel şiirler yazmanız, onları tatlı bir âhenkle okumanız bile bana bir mucize gibi görünmüştür. Hazretim, sizin ulu şairler arasında yer almanız gerekir. Bazan cihangirlik ve fatihliğin şairliğinize gölge düşürmesinden korkuyorum.

— Hint seferinden vazgeç demek mi istiyorsun?

Mahım Sultan, kocasını bu niyetinden vazgeçiremeyeceğini şimdi kesinkes anlamıştı.

— Hazretim,- dedi,- hiç olmazsa Hümayun'u Kabul'da bırakın. Neticede siz Hindistan'a gidince Kabul'da yönetici olarak birinin kalması şart!

— Benim yokluğumda Kabul'u siz idare edin, hanım!

— Çok şakacısın! Ben bir kadını. Şeriata göre erkek evladın mertebesi kadının mertebesinden yüksektir. Kabul'da

oğullarınız Mirza Kamran ile Mirza Askeri var.

Babür bir çırpıda bu meseleyi soğukkanlılıkla halletti:

— Mirza Kamran'a Kandahar'ı vereceğim. Askeri ile ikisi bu hafta Kandahar'a gidecekler.

Kandahar, Kabul'a at sırtında bir haftalık mesafedeydi. Oğulları gidince Gülruh sultanın havasının ineceği kesindi.

— Kabul, benim göz bebeğim,- diye devam etti Babür.- Onu herkese emanet edemem. Ama sadece sana güvenebilirim. Kasimbey de hizmetinizde olur. Bütün harem halkı benim yokluğumda emrinizden taşra çıkmazlar.

Mahım sultan, hiç beklemediği bu iltifattan dolayı hayli heyecanlanmıştı. Bir padişahın kendi karısına bu denli güvenmesi, çok ender rastlanır bir olaydı. Özellikle Babür'ün yokluğunda bütün harem balkının ve hatta Gülruh sultanın Mahım'a boyun eğmesine engel teşkil edecek şehzâdelerin Kandahar'a gönderilişi karşısındaki engellerin teker teker yok edilmesi idi.

— Hazretim, inayetinizden başım göğe erişti. Ama bilirsiniz ki, âcizenizin gözü yöneticilikte değildir!

— Biliyorum. Bu yüzden de yönetimi gözü makamda mevkide olmayan kişilere emanet etmek istiyorum. Bütün dış ilişkileri Kasimbey yürütsün. Siz onun namına ferman verin kafi. Bu şeriatı da aykırı değil.

Mahım sultan, kısa bir süre de olsa önceki endişelerinden uzaklaşmıştı. Babür'ün kendisine bu kadar güvenmesi, böylesine bir inançla kendisini sevmesi bayağı hoşuna gitmişti. Mirza Kamran'ın Kandahar'a yönetici olarak tayin edilmekten memnun olacağını düşündü. Babür'ün her iki tarafı da memnun edecek politika izlediğini anlamıştı. İnsanların karakterlerini keşfedip, buna göre muamele etmenin büyük bir maharet işlediğini Babür yıllar boyu süren tecrübeleri sonucunda gayet iyi öğrenmişti. Mirza Kamran'a Kandahar'ı vermek, Kabul'u Mahım sultanın yönetimine bırakmak, bazı beylerin gönlündekileri keşfedip onları memnun edecek tedbirler almak yahut yerlerini değiştirmek, satranç tahtasındaki piyonları akılcıca sağa sola sürmekle hemen hemen aynı şeydi. Yine de Babür'ün karısının gönlündeki derdini bilip, onu kumasının elinin yetiştiremeyeceği bir mevkiye getirmesi Mahım sultanın bayağı hoş-

na gitmişti.

— Hazretim, bana bu kadar güvenmeniz tenime yeni bir can verdim. Fakat ne yapayım ki, dünyanın bütün nimetlerinden hatta kendi canımdan bile değerli olan şey, sen ve oğlumuz Hümayun'dur. Siz şu anda liderlik konusunda emsalsizsiniz. Biliyorum, her şeye rağmen fatihlerin dertleri de çok olur. Hindistan'da sayısız şehir, sayısız düşman var. Bunları düşününce endişeleniyorum!

— Savaş tehlikesiz olmaz. Neden bu kadar endişelisiniz Mahım? Size n'oldu?

— Ben Hümayun için de endişeleniyorum.. Hiç olmazsa Hümayun Kabul'da kalsın. Lütfen hazretim, rica ediyorum!

Babür birden sert bir ifadeyle karısına baktı. Yoksa o “kocam tehlikeli savaşta ölse bile oğlum yanımda kalsın” mı demek istiyordu?

— Hümayun taht varisidir,- dedi Babür incinmiş bir tavırla.- Bu yüzden orduda benimle birlikte olması şart. Eskiden beri böyle bir âdet olduğunu unuttun mu?

Söz konusu âdete göre, yabancı ülkedeki savaşta padişah ölürse, yerine hemen veliaht şehzâde geçerek orduyu kumanda ederdi. Yoksa ordunun başka bir tarafa geçmesi söz konusuydu. Babür bu âdetten bahsetmekle “Savaşta bana bir şey olursa, yerime Hümayun geçer. Bu yüzden onu beraberimde götürüyorum” demek istiyordu.

Bütün bunları kafasından geçiren Mahım sultan, daha da ümitsizlendi. Bir an Babür'ün Hindistan'dan hiçbir zaman dönmeyeceğini, bu savaşın “ölüm-kalım” savaşı olacağını düşündü Yaşlı gözlerle:

— Tanrım! Bu dünyada neden rahat yok? Ne zaman tehlikesiz günlere ulaşacağız?- diye söylendi. Babür ise, sessiz kalmayı tercih etti.

Ordu ilerledikçe orman kesifleşiyor; çınar gibi yüksek banyan ağaçlarının açıktaki kökleri dallardan yere doğru sar-kıp, tekrar toprağın derinliklerine gömülüyordu. İri aktimonlar daldan dala atlayarak, her tarafı sarıp sarmalamıştı. Hava ol-dukça rutubetli ve loş; yerler, ezilmiş otlarla doluydu

At üzerinde ilerleyen Babür, serin tutan bir ipek gömlek giymiş olmasına rağmen buram buram terlemişti. Yüksek ban-yan ağaçlarının dalları rüzgarla bir o yana bir bu yana savrul-masına rağmen ormanın içinde yaprak kıpırdamıyor, bunaltı-cı bir hava hüküm sürüyordu.

İç kısımlardan maymunların bet sesleri, bazen de tavusla-rın kıyıkırıkları kulağa çalınıyordu.

Bir ara orman içinde, arkalarından deve çekerek yaya ilerleyen muhafızlardan birinin can telaşıyla feryat ettiği işiti-l-di. Daha sonra ağızdan ağıza söylentiler yayılıverdi:

— Yılan sokmuş!

— Kobra yılanıymış!

Top yüklenmiş bulunan arabaların yanında atı çamura ba-tan Alikul usta, endişeli bir şekilde Babür'ün huzuruna gelerek;

— Padişah hazretleri, - dedi. - Ağır topları bu cangıldan ge-çiremeyiz! Alt taraf çamur! Top yüklü arabaların hepsi çamu-ra saplanıp kaldı!

Babür arkadan gelen Tahir'e dönerek:

— Rehberi çağır, bey!- diye emretti.

Rehber Lal Çand, önde fil sırtında ilerlemekteydi. Tahir onu çağırıp gelince, fili gören Babür'ün atı birden ürkererek şa-ha kalktı. Lal Çand filini durdurup kulağına bir şeyler. Bunun üzerine filin başını yukarı kaldırıp sahibini dirdi.

Lal Çand, ellerini birbirine kavuşturup kaşlarının arasına doğru alnına koyarak Babür'e tâzim kıldı. Babür ona Farsça konuştu:

— Bu yol uygun değil. Başka bir yol bulmalı.

— Hazreti âlileri, diğer yolları su basmış. Burası Pencap. Beş tane nehir var. Hepsi de taşmış.

— Pencap'da arabaların geçeceği çok yol var diye işitmiştik. Burada arabalar çamura saplanıp kaldı. Yolu şaşırdık mı yoksa?

— Şaşırdığımız falan yok, hazretim. Arabalar nerede battı?.. İzin verin fille çekip çıkarayım. Bugün yol alırsak ertesi gün iyi yollara çıkarız. Lahor yakın.

— Fili alıp götürün. Arabaları çekip çıkarsın.- dedi Babür Alikul ustaya. Ufak tefek ve kara kuru birisi olan Lal Çand, yine hortumun yardımıyla filin sırtına çıktı. Sonra onun sofrası gibi geniş kulaklarına dizleri ile vurup, elindeki ucu sivri demir çubukla sağa sola yönlendirmeye başladı. Develerin saatlerce uğraşıp çıkaramadığı arabalar, filin yardımıyla bir çırpıda çamurdan kurtarıldı.

Arabalardan birinde, ayağı yılan tarafından ısırılan asker, mosmor bir halde inleyip yatıyordu. Yaşamaları imkansız ise de, tedbir kabilinden ayağına şifalı otlar ve ilaçlar sürülüp bağlanmıştı. Hatta zehir yukarı kısımlara sirayet etmesin diye bir yerinden sicimle dizini sıkıca bağlamışlardı.

Arabalar yola düştükten sonra, Lal Çand tekrar filiyle önde ilerlemeye başladı. Ordu ilerledikçe rutubet fazlaşıyor, nefes alıp vermek daha da güçleşiyordu.

Ortalık ağarırken Ravi nehri tarafından yüz kadar silahlı adamıyla birlikte Hindubey çıkageldi. Saray muhafızları onu iyi tanırlardı. Aslen Dehli sipahilerinden olan Hindubey, İbrahim Ladı ile anlaşamayınca bundan yedi yıl önce Kabul'a gelip Babür'ün hizmetine girmişti. Kırk yaşını biraz aşmış bulunan bu yiğit, Babür'ün daha önceki Hindistan seferlerinde büyük kahramanlıklar göstermişti. Babür onun cesaretine ilaveten, vatanında daha fazla kan dökülmemesi için, mümkün olduğunca savaşıp bir fetih yapılmasını tavsiye etmesini memnuniyetle

karşılarmıştı. Hindubey, Türkçe ve Farsça'yı mükemmel konuşan, kültürlü bir kişiydi. Vefakâr bir insan olduğu için de Babür'ün en yakın beyleri arasına girmeyi başarmıştı. Bundan önceki seferde Keşmir'den akan Jilam nehri boyundaki Bhira onun gayretleriyle savaşız teslim alınınca, Babür tarafından oraya vali tayin edilmişti. Şu andaki seferde Babür, Lahor'u kan dökmeden fethetmek niyetindeydi ve Hindubey aracılığıyla Lahor emirleriyle müzakere yapmaktaydı.

Hindubey'i uzaktan tanıyan Babür onunla yek yek görüşmek niyetiyle atını bir kenara doğru sürdü. Hindubey attan inip tâzim kıldı.

— Anlatın, bey!

— Hazretim, Devlet-han'ın niyeti iyi değil. Beni yakalamak istediğini anlayınca kaçıp geldim.

— Neden? Oğlunu Kabul'a yollayıp bizimle anlaşma yapmıştı ya! Ben onu bir baba gibi görürdüm. Ona az mı iyilikler yaptım?!

— Devlet-han hepsini unutmuş. Beline iki kılıç takıyormuş. Ben bunun sırrını oğlundan sorup öğrendim. Kılıçlardan birini Dehli sultanı İbrahim Ladi'ya, ikincisini size karşı kullanacakmış.

— Oğulları da onunla aynı görüşteler mi?

— Dilaver-han size bağlı. Gelip bağlılığını bildirmek istiyor. Lahor'u savaşız teslim etmek niyetinde. Babasının beni tutuklatmak istediğini de bana o haber verdi. Ama büyük oğlu Gazi-han babasının yanında yer alıyor.

— Ya Alem-han?

— Alem-han, İbrahim Ladi'yla savaşmış mağlub olduğundan bu yana tekrar savaşmaya cesaret edemiyor. Lahor'a vardığımızda gelip bağlılığını bildireceğine dair söz verdi. Eğer Gazi-han fikrini değiştirirse, pek çok bey de buna boyun eğecek ve böylece Lahor savaşız fethedilir. Fakat hazretim 'neden Lahor'a böyle kötü yollardan gidiyorsunuz?

— Pencaplı müttefiklerimizin gönderdikleri rehber bizi bu yola şevketli.

— Nerde bu rehber? İzin verin ben de bir göreyim.

Fil üzerinde ilerleyen rehberi tekrar çağırdılar. Lal Çand, filini cangıla yakın bir yerde durdurup, yine iki elini alınının hizasına getirerek selam verdi. Aynı tür selamla karşılık veren Hindubey onunla Hintçe konuşmaya başladı:

— Aslen nerelisin?

— Agra'lıyım, sahib.

— Neden Pencap'a geldin?

— İş arıyordum.

— Böyle güzel bir filin varken, İbrahim Ladı sana iş vermedi mi?

— İbrahim Ladı cimrinin teki. Memleketin bütün altınlarını hazinesine doldurdu. İskender Ladı da babamı serkeşlikle suçlayıp kudurgan filin ayakları altına atıp öldürttü.

Lal Çand, Hindubey'e baktıktan sonra:

— Kşatrilere misiniz?- diye sordu.

— Evet. Asıl adım İndri. Babür hazretleri bana Hindubey adını verdiler. Herkes de bu ismi sevdi. Pekala senin adın ne?

— Lal Çand.

— Siz de İbrahim Ladı'nın zulmünden kaçtınız. Şimdi bizi bu zulümden kim kurtarabilir dersiniz?

— Allah.

— Peki, kullarından kim? Lal Çand bir süre düşündü.

— Devlet-han mı?- diye sordu Hindubey.

— Devlet-han cömert insan. Gazi-han da İbrahim'den iyidir. Hindubey sesini alçaltarak:

— Doğru söyle: Orduyu neden bu yoldan götürüyorsun?

— Gazi-han böyle istedi.

— Gazi-han'ın neden bu orduyu bozuk yola sevkettiğini biliyor musun?

— Bunlar için en iyi yol bu.

— Neden? Bunlar size ne kötülük yaptı?

— Bir tane zalim padişah, İbrahim bize yetmiyor mu? Bir tane daha mı gerek?

— Gazi-han seni aldatmış.

Lal Çand, birden filini cangıla doğru sürüp bağırmaya başladı:

— Bunlar baskıncı! Bunlar Bacur kalesinde üç bin askeri-mizi kılıçtan geçirmişler! Şehir ve köylerimizi yağmalamışlar!

— Tutun şunu! - diye bağırdı Babür öfkeli bir sesle.-Küstahın önünü kesin! Çabuk!

Atlılar, filin peşinden harekete geçtiler ve üç tanesi büyük banyan ağacını dolanarak filin önünü kestilerse de, Lal Çand elindeki demir çubukla hayvanın orasına burasına dokunup kulağına bir şeyler fısıldayınca, fil atlardan birini ayağıyla ezip, ikincisini hortumuyla bir kenara fırlattı. Üçüncü atlı ağaç gövdesine sığınarak canını zor kurtardı.

Öfkelenen fil, acaip sesler çıkararak önüne çıkan dev aktimonları parçalayıp bir kenara atıyor, kalın kalın dalları eze- rek, atlıların giremediği cangılda uzaklaşıp gidiyordu.

— Oklayın! - diye bağırdı Babür.

Lal Çand, bütün vücuduyla filin kalın boynuna uzanmış, kulakları arasına sinmişti. Arkadan fırlatılan okların büyük bir kısmı dallara çarpıyor, bazılarını da aktimonlar hedefe ulaş- maktan alıkoyuyordu. Birkaç ok dallar arasından geçip filin ar- ka kısmına isabet ettiyse de, onun kalın ve sert derisine çarpıp yere düştü.

Alikul ustanın tüfenkçileri tüfenklerini ormanın içine çe- virdiler. Ama ateşçiler çakmak çakıp fitili tutuşturuncağa kadar Lal Çand'ın bindiği fil gözden kaybolup gitti. Filin darbesinden yıkılan atlar bir türlü doğrulamıyordu. Binicileri ölmemişse de kırılmadık kemikleri kalmamıştı.

— Yaralıları arabalara taşıyın! - diye emretti Babür.-Bizi yanlış yola sevkedip felakete sürüklemek isteyen küstah ceza- sını çekmeli. Tüfenkçiler ormana dağılıp ona aramaya başla- sınlar!

Tüfenkçiler apar topar atlara binerek zikzaklar çizip iler- lemeye başladılar. Fakat her taraf cangıl ve bataklıkta.

— Artık bize siz rehberlik yapın, Hindubey!

— Emriniz olur, hazretim!

Hindubey, onları geç saatlere doğru geniş bir vadiye ge- tirdi. Hayli yorulmuş olan Babür, burada konaklanmasını em- retti.

Ormanda elbiseleri parçalanan, atları çamura batan tü- fenkçiler Lal Çand'ı bulamadan geri döndüler. Bu sırada emir

Devlet-han ve oğlu Dilaver-han, elli altmış kişilik bir grupla Lahor'dan Babür'ün karagâhına gelmişlerdi. Dilaver-han'ın önceden beri iyi niyetli olduğunu bilen Babür onu ayakta karşıladı ve sağ tarafına oturttu. Böylece ona itibarlı beylerin rütbesini vermiş oldu.

— Cenab-ı Dilaver-han, babanız neden ittifakı bozup bize karşı kullanmak üzere kılıç kuşandılar?

— Hazret-i âlileri, babamı ağabeyim Gazi-han yoldan çıkardı. "Hariçten ordu gelirse Lahor elimizden gider. Bunlar da İbrahim Ladı gibi bizim düşmanımız" diyerek onu inandırdı!

— Demek bunun için Devlet-han hain bir rehber gönderip bizi orman içinde kaybetmek istedi?

— Ama bu fitneden babamın haberi yok hazret-i âlileri! Bu doğrudan Gazi-han'ın işi. Eğer babam böyle bir şey yapsalardı, kalkıp kendi ayaklarıyla buraya gelmezlerdi. Lahor'da kan dökülmemesi için sizden inayet istemek amacıyla geldiler.

— Bizim inayetimize sadece siz layıksınız cenab-ı Dilaver-han! Ama babanız yaptıklarına göre cezalandırılacaktır! Babür sonra teşrifatçıya döndü:- Devlet-han son zamanlarda beline kılıç takıp dolaşıyormuş. Hani şu kılıçları bir de biz görelim. Her iki kılıcı da boynuna asıp içeri alın!

Çok geçmeden iri yarı iki asker, ak sakallı yaşlı Devlet-han'ı kollarından sıkıca kavrayarak içeri getirdiler. İhtiyar, askerlerin kollarından kurtulmak için asabi hareketlerle çırpınıyor, silkinip duruyordu. Devlet-han yalvarır gözlerle Babür'e bakarak:

— Padişah hazretleri, ben esir alınmış değilim, kendim geldim! Bu nasıl bir şefkatsizlik?

— Siz benim elçim olarak gelen Hindubey'i tutuklatmak istediniz. Eğer amacınıza ulaşıydınız, Hindubey bugün hayatta olmazdı! Kimbilir biz de cangılda çamura saplanıp Gazi-han'ın tuzağında can verirdik. Bize şefkatli davranışınız bu mu? - Babür teşrifatçıya dönerek emir verdi:- Bu adam ailesiyle birlikte Lahor'dan Bhira'ya sürgün edilsin ve Milvet kalesine hapsedilsin!

Dizlerinin bağı çözülüp, bir kelime bile söyleyecek hali kalmayan Devlet-han'ı kollarından tutarak dışarı çıkardılar.

Sonbahar ve kış mevsiminde dahi ağaçlar yeşil elbiselerini çıkarmıyor, “duç” adı verilen geniş ve sulak Hint vadileri, her zaman bahar tazeliğini koruyordu.

Cemne nehri boyunca güneye doğru ilerleyen Babür'ün ordusu, Dehli'den altmış kilometre kuzeydeki Panipat şehrinde konaklamıştı. Dehli sultanı İbrahim Ladı, yüz bin civarındaki ordusu ve beş yüz kadar fili ile birlikte Agra tarafından yaklaşmaktaydı. İbrahim Ladı, bu ordusu ve filleriyle geçen yıl Dehli açıklarında Alem-han, Dilaver-han ve diğer beylerin kırk bin kişilik ordusunu tarumar etmişti. Babür'ün ordusu ise oniki binden fazla değildi. Düşmanın sayı yönünden kendilerinden kıyas edilemeyecek ölçüde fazla oluşu, bazı beylerin ve askerlerin kalbine korku salmıştı. Çevreleri tanımadıkları şehirler, bilmedikleri ormanlar ve yollarla çevriliydi. Şayet mağlup olurlarsa nereye kaçar, nerede can verirlerdi?

İç beyleri arasında bulunan Tahir, daha ziyade Babür'ün savaş tecrübesine, Alikul usta yönetimindeki tüfenkçi ve topçulara güveniyordu. Dünyada henüz çok az sayıda olan bu tür silahlar, İbrahim Ladı'nın ordusunda yoktu. Tahir, Babür'ün sahip olmadığı fillerin hücumunu bu silahlarla durduracağını biliyordu.

Babür, Panipat şehriyle Cemne nehri arasında tüfenk ve top atışı için müsait bir yer tespit ettikten sonra, bütün arabaları yarım daire haline sokturdu. Yedi yüzden fazla araba, öküz derisinden yapılmış bağlarla birbirlerine sıkıca bağlandı. Daha sonra arabaların ön ve aralarına ok geçirmeyen demir kalkanlar yerleştirildi. Tüfenkçiler ve topçular, bu kalkanların arkasına siper alarak bir süre atış talimleri yaptılar.

Arabalar yüksek bir tepenin eteğine yerleştirildi ve ön ta-

rafı bayır yerlere tespit edildi. Tekerler kendiliğinden dönüp aşağı yuvarlanmasınlar diye de önlerine takozlar konuldu.

Atış talimleri yapıldığı gün Babür atıyla tepede durup, tekerleklerin önündeki takozların çekilip arabaların aşağı itilmesini emretti. Tahir, Babür'ün buyruğunu topçu Mustafa'ya ilet-ti. Herkes bu emri yerine getirmeye hazırlandığı sırada hepsi-nin görebileceği bir yere dikilen Alikul usta:

— Arabaları itin! - diye haykırdı.

Arabaların hepsi aynı anda itilemedi. Kimisi yerinden kı-pırdamadı, kimisi de önden fırlayıp gitti. Böylece arabaların sı-rası bozulduğu gibi, onları birbirine tutturan bağlar da koptu ve demir kalkanlar yerlere yuvarlandı.

— Durun! - diye bağırdı Babür.- Bunu yeniden yapın, ce-nab-ı Alikulbey. Ta ki bir tek bağ bile kopmasın ve bir tek kal-kan dahi düşmesin!

Askerler, terin suyun içinde kalarak arabaları tekrar tepe-ye çıkardılar.

— Talim sırasında askeri fazla yormayın,- dedi Babür.- Şimdi fazla yorarsanız savaşta güçsüz düşerler.

Babür daha sonra tepeden inip nehir tarafına doğru iler-ledi. O tarafa filin geçemeyeceği derin hendekler kazılmış, üzerleri dal ve otlarla kapatılmıştı.

Verdiği hizmet dolayısıyla Babür'ü adım adım takip eden Tahir, hendeklere ve üzerlerine gerilen otlara bakarak, içinden “İnşaallah bu kadar zahmete değer. Eğer düşman şehri dola-şıp arkamızdan gelirse vay halimize!” diye düşündü.

Ne var ki şehrin öteki tarafına gidip gelen keşif kolları, büyük bir ordunun o taraftaki bataklık cangıldan geçmesinin mümkün olmadığını bildirdiler. Sağ taraf ise tamamen nehir-di. Sol tarafta Panipat şehrinin kenar mahalleleri bulunuyordu. İbrahim Ladı'nın bu mahalleleri yıkarak şehir tarafından gel-mesi çok zayıf bir ihtimaldi. Şu halde ancak karşı cepheden gelebilirdi. Ama acaba kendilerinden onbeş misli fazla olan düşman ordusuna bu arabalar ve hendekler engel olabilecek miydi?

Bir zamanlar Kabul'dayken Andican ve Kuva'yı hatırlayın-

câ yüreği ezilir giderdi. Şimdi ise Kabul'u hatırlayınca yüreği burkuluyordu. Çünkü orada onbeş yıldır içinde oturduğu bir evi, karısı Rabiye, medresede okuyan oğlu Seferbey ve sevgili dayısı Mevlânâ Fazlıddin vardı. Yaklaşıp gelen savaş tehlikesinden dolayı huzursuz olan Tahir kendi kendine "Burada ölmezsem şayet," diyordu, "askerliğe bir son vereceğim. Zaten yaşıma da elliye vardı. Ne zamana kadar başkalarının yurtlarında ayak sürüyeceğim? Seferbey koca delikanlı oldu. Bu yıl okulu da bitirip mühendis olacak. Hayırlısı ile başını da bağlasak.. Ya Rab! Oğlumun mürüvvetini görmek nasib olacak mı? Ya karım Rabiye'yi bir daha görebilecek miyim acaba?"

Yüreğini lime lime eden bu duygular ve endişeler, ancak bir süre için şarapla teskin olabiliyordu. Çoktan beri beyler seviyesinde rütbe taşıdığı için onlarla birlikte ola ola şarap içmeye alışmıştı. Hindistan'da üzüm azdı. Çağır zaten bulunmazdı, ama mahva denilen ağacın yaprağından damıtılan keskin arak bulmak mümkündü.

İbrahim Ladi'yla savaşa girilmeden bir gün önce Tahir bu araktan bir hayli içmişti. Seher vakti uyanmıştı. Ağız gözü bir tarafa kaymış, başı fırıl fırıl dönmekteydi. Sağa sola dönüp biraz daha uyumak istediye de uyku tutmamıştı. Arkasından ayağa kalkıp toprak sürahide kalan araktan bir iki kâse daha içmişti. O sırada birden davullar ve nekkareler çalınmaya başlamış, herkes savaş vaziyeti almıştı. Çünkü keşif kolları İbrahim Ladi'nin bastırıp geldiğini haber vermişlerdi.

Sabah sabah içkiyle uyanmış olan Tahir, çizmesiyle zırhını binbir güçlkle giymişti. Daha önce kulağının birini Semerkand'da kaybeden Mamat, son yıllarda Tahir'in seyisliğini yapıyordu, ama aradaki eski dostlukları ve Tahir'den iki yaş büyük olması hasebiyle onu devamlı kollayıp gözetiyordu.

— Sabah sabah bu içki de neyin nesi, bey?- diyerek takılmıştı Mamat.

— Fazla konuşup durma! Çabuk atımı getir! - diye emretmişti Tahir.

Son yıllarda hayli zayıflamış, elmacık kemikleri dışarı fırlamış, gözleri yuvalarına çekilmiş olan Mamat, atların bulundu-

ğu tarafa yönelmişti. Düşmanın bastırıp geldiği şeklindeki haber pek çok kişiyi telaşlandırmış; herkes o yana bu yana koşuşturup duruyordu.

Mamat akşam koşumları çıkartılan atı bulup getirinceğe kadar hayli vakit geçmişti. Genelde akşamları atın koşumları çözülmezse, kolanı her ihtimale karşı gevşetilirdi. Herhalde bu panik sırasında Mamat kolanı sıkılamayı unutmuştu.

Hemen Babür'ün huzuruna gitmesi gereken Tahir, ayağını üzengiye koyarak eyere çıkacağı yerde, atın boynundan tutup bir sıçrayışta eyere oturmaya çalışmış, tam o an eyer sağa doğru sarkınca Tahir kendini yerde bulmuştu. Şüphesiz sarhoş olmasaydı, her zaman yaptığı gibi atın eyerini, kolanını kontrol eder, yola çıkmadan önce de inip onları sıkıca bağlardı.

Koşarak gelen Mamat, bir eliyle atın dizginini tutmuş, diğeriyle de Tahir'i tutup kaldırmıştı. Ona göre Tahir sarhoş olduğu için düşmüştü.

— Tahircan,- demişti.- Bey oldunuz ya, artık su yerine şarap içiyorsunuz! Bu mereti çok içmeyin demedim mi ben size?

Tahir yumuşak yere düştüğü için bir şey olmamıştı, ama büyük savaştan önce böylesine ahmakça bir şekilde düşmesi bir felaketin ön habercisi gibi gelmişti kendisine. Ağır küfürler ederek Mamat'a eyeri göstermişti.

— Kolanı kim gevşetti?

Mamat, gece hayvan dinlensin diyerek boşalttığı kolanı sıkılamadığını şimdi hatırlamıştı.

— Telaşla unutmuşum işte! Ah ahmak kafam! Kendi kendine gülmeye başlayan Mamat, kolanı sıkılamaya girişmişti. Tahir ise arakın tesiriyle Mamat'ın kasıtlı olarak kolanı gevşeterek kendisini düşürüp alaya almak istediğini düşünmüştü. Daha önceleri her ikisinin de asker oldukları günlerde Tahir bu tür şakalara güler geçerdi. Ama şimdi..

— Sen benim bey oluşumu çekemediğin için böyle yaptın! - diyerek birden Mamat'ı itelemeye sövüp saymaya başlamıştı.- Beni öldürmek mi istiyorsun?

Öfkeden kudurmuş olan Tahir, elleriyle belini yoklayıp

kamçısını aramaya başlamıştı. Ama kamçı yerdeydi. Mamat yerdeki kamçıyı alıp Tahir'e uzatmıştı.

— Hatam için beni kamçılaysın, ama böyle sözler söylemeyin! Ben size ölüm dileyen hasislerden değilim!

Mamat'ın yine gülmeye başlamasını Tahir, onun kendisinden daha yüksek olduğunu ispat edişi şeklinde algılamıştı:

— Böyle bir günde beni düşürmen, ölmemi istemek değil mi? - diyerek var gücüyle Mamat'ın alınına bir yumruk indirmişti. Üç dört adım geriye sendeleyeyen Mamat gözlerinin önü kararınca yere çöküvermişti. Ama bu arada onun alın kemiği Tahir'in parmaklarına öylesine sert çarpmıştı ki, Tahir'in başparmağa incimişti.

“Başparmağım kırıldı be! - demişti Tahir kendi kendine .- Kılıç tuttuğum elimin baş parmağı.. Bunun sebebi de şu adam!..”

Artık Tahir'in öfkesi sele dönüşmüştü. Yerinden kalkmaya çalışan Mamat'a sol eliyle bir yumruk daha atıp yere yıkmıştı. Neyseki geriden gelen güçlü kuvvetli bir yiğit Mamat'ın imdadına yetişmişti.

— Bırakın bey, bir defa affedin! Mamat ağa sizin için canını bile verir! Kolanı ben sıkılarım. Hemen sıkılarım, hemen!

Tahir eyeri sıkılanan ata binerken sızım sızım sızlayan eline dikkatlice bakmıştı. Evet başparmağı adam akıllı şişmeye başlamış ve ağrı dayanılmaz bir hal almıştı.

“Şans benden yüz çevirdi!” diye söylenmişti Tahir mülazımlarının toplandığı tarafa doğru atını sürerken.

Peşinden gelen yirmi kadar atının arasında alnı şiş, yüzü kireç gibi ağarmış bulunan Mamat da vardı. Beyi bin kere küfredip, tokat da atsa askerin yine de peşinden gelmesi gerekirdi.

Cemne nehrinin sol tarafından doğan güneş mızrak boyu yükseldiğinde, düşman ordusunun sık safları ufukta belirmeye başlamıştı. Ufka yığılan sayısız düşman askerinin ön saflarındaki savaş filleri, küçük tepeleri andırıyordu. En büyük beyaz filin üzerine oturmuş olan İbrahim Ladı, sanki yüksek bir tepenin üzerinden çevreyi kolaçan ediyor gibiydi.

Babür, birbirine bağlanan arabaların arkasındaki tepelikte durmuş, düşmanın yaklaşmasını bekliyordu. Sağ tarafında oğlu Hümayun vardı ve ordunun sağ kanadının kumandası ona verilmişti. Hoca Kelanbey, Hindubey gibi en tecrübeli komutanlar da emrindeydi. Tüfenkçiler ve topçular merkeze yığılmış, her iki kanadın iki ucuna dolama usulü için atlı süvariler hazır halde bekliyordu. İbrahim Ladı'nın fillere dayanarak girdiği savaşta piyade asker sayısı fazlaydı ve saflar sıkıldı. Babür, bu gibi durumlarda Şeybani-han'ın yaptığı gibi dolama taktiklerini uygulamanın gerekli olduğunu tecrübesiyle biliyordu. Bu yüzden dolama taktiklerini uygulayacak süvarilere en hızlı atlar tahsis edilmişti.

Tahir, iç hizmet beyleri ve özel muhafızlarla birlikte padişahın arkasında yer almıştı. Tahir'in iki tarafını ise çapar beyler, ulaklar ve geri hizmet erleri sarmıştı. Tahir onlara emirler verirken sesinde bir titreme olduğu dikkati çekiyordu. Kendi kendine "Şu adamın sayesinde nice savaşlardan sağ salim kurtuldun. Babür varken sana hiç bir şey olmaz," diye söylendi.

Nehirle şehir aralığını dolduran ve korkunç kara bulutlar gibi ilerleyen düşman ordusu karşısında hareketsiz beklemek çok sıkıcı bir şeydi. Pek çok bey ve asker, saldırmak için en uygun fırsat olduğunu düşünerek sabırsızlanıyor, fakat Babür:

— Kimse benden emir almadan yerinden kıpırdamasın! - diyerek kesin talimat veriyordu.

İbrahim Ladı, Babür'ün yerinden kıpırdamadan beklediğini, iki taraf arasında yüzlerce arabadan meydana gelen müstahkem bir duvar ve çukur hendekler olduğunu görünce ordusunu durdurdu. Komutanlarını çağırıp, asıl darbeyi düşmanın sağ kanadına vurmak ve şehir tarafından dolanıp saldırmak gerektiğini belirtti. Ne var ki, yüz bin kişilik orduya yeni bir taktik verip, onu şehir tarafından dolaştırıncaya kadar oldukça uzun bir zaman geçmesi gerekiyordu.

Babür, bu fırsattan hemen faydalandı. Dolama taktiği için ayrılan iki bin süvarinin harekete geçmesi için emir verdi. Hızlı atlar düşman ordusunun her iki kanadına da dokunmaksızın, tehlikeden uzak bir şekilde ilerleyen piyadelere saldırdılar.

Hümayun komutasındaki dört bin süvari ise, sağ taraftan düşmanın yolunu kesti. Bu arada merkezdeki arabaların arasından toplar düşman üzerine gülle yağdırmaya başladı.

Dört taraftan aynı anda ve yıldırım hızıyla başlatılan saldırıları tepeden seyreden Tahir, Babür'ün komutanlığına ve savaş tecrübesine bir kere daha saygı duydu. Babür, harp sanatını sadece dostlarından değil, düşmanlarından da öğrenmişti. Çünkü o toplara ve tüfenklere güvenmeyi sabık müttefiki Şah İsmail'den öğrenmiş ise de, dolama taktiğini ezeli rakibi Şeybani-han ve Ubeydullah-han'dan öğrenmişti.

Babür'ün bütün ümidi, düşman ordusunu dört taraftan sarıp, kanatlarını büzülmeye zorlamaktı. Ama sarılan düşman kendilerine göre yedi sekiz misli fazlaydı. Bundan başka dağ gibi fillerin yanına yaklaşan süvariler bir hortum darbesiyle saf dışı ediliyor, böylece düşman ordusu zaman zaman bu kuşatmayı yarıp çıkıyordu. Babür, sürekli olarak yanında bekleyen yedek kuvvetleri cepheye sürüp ordusuna yardım gönderiyordu. Merkezi düşmana göre zayıfmış gibi göstermek istiyordu. Çünkü bütün arabalar ve tüfenkler merkezde toplanmıştı.

İki kanattan ve arkadan üst üste vurulan darbelerden sonra İbrahim Ladi'nın merkez kuvvetleri ve savaş filleri ortada toplanmıştı. Babür bunu görünce arabaların tekerlekleri önüne konulan takozların aynı anda çekilmesini emretti.

Yedi yüz araba aynı anda aşağı doğru hareket ederek, düşmanın karşı cephesinden akmaya başladı. Arabalar üzerinden toplar gürlüyor, tüfenkler atılıyordu. Topların gümbürtüsü, tüfenklerin sesi, barut kokusu arasında yüzlerce araba korkunç bir ordu gibi göründü düşmanın gözüne. Yaralanan filler böğürüyor, fil sürücüleri telaşla filleri geriye döndürüyordu. Daha arkada ise binlerce atlı telaşla geri çekilirken kendi piyadelerini ezmeye başlamıştı. Özellikle yaralı filler sipahileri yere yıkıyor, piyadeleri ise ezerek kaçıyordu.

Toplar sürekli gürlüyor, tüfenkler ateşleniyordu. Top mermisi isabet eden birkaç fil, piyadelerin üzerine yıkıldı. Bunun üzerine arkadan hışımla gelen atlar ve filler de bunlara çarparak yerlere kapaklandılar. Böylece düşman ordusu birbirinin üzerine yığılarak aşılması imkansız bir tümsek meydana getir-

di. Bu dehşetten ürken ve henüz yıkılmayan sipahiler ve fil sürücülerini kenarlardan kaçmaya başladılar. Arkada dolama taktiği uygulayan askerlerin safları seyrelmişti. Bu safı yarmayı başaran filler Dehli tarafına doğru kaçmaya başladılar.

Tepeden bütün bu olanları seyreden Babür:

— Düşman Dehli'ye sığınmak istiyor! - diye bağırarak sağ tarafa yöneldi. Ancak yedek kuvvetler, ulaklar ve geri hizmet erleri çeşitli görevlerle cepheye sevk edilmiş ve henüz dönmemişlerdi. Belki de kimisi ölmüş, kimisi yaralanmıştı. Babür bu defa atının başını geri hizmet beyleri ve askerlerinin bulunduğu tarafa çevirdi. Birden gözü Tahir'e takıldı ve onun özel buyrukları en iyi şekilde yerine getirdiğini hatırladı:

— Tahir bey, İbrahim Ladı kaçtı mı, yoksa hâlâ cenk meydanında mı, bunu kesinkes öğrenmek şart. Eğer kaçmışsa hassa yedeklerinden asker göndermemiz gerekir.

Babür, toz duman içindeki cenk meydanına şöyle bir göz gezdirip, sızlayan başparmağına aldırmaksızın:

— Başüstüne, hazretim! - diye karşılık verdi. O sırada cenk meydanında ayağından okla yaralanan ve üzengisinden kan damlamakta olan bir sağ kanat askeri atını sürerek geldi:

— Hazretim, zafer bizim! - dedi nefes nefese. - Düşman kaçtı!

— İbrahim de kaçtı mı?

— Kaçan filler arasında onun beyaz filini de gördüm! Kaçtı!

— Öyleyse derhal peşine düşmeli! Tahir bey, siz durun! Kasımtay Mirza!

— Emredin hazretim! - diyen kırk yaşlarında, iri yarı bir bey safdan ileri fırladı. Türkistan'da doğup büyüyen bu bey, Mirza Uluğbey'in akrabalarındandı ve onbeş yıldan beri Babür'e hizmet veriyordu.

— Eğer İbrahim Ladı Dehli veya Agra kalelerine varıp kapıları kapatırsa, muharebe ve muhasara yeniden başlar. Halbuki biz Dehli ile Agra'yı vuruşsuz almak niyetindeyiz. Düşmanın artık bize saldırması mümkün değil. Cenab-ı Kasımtay, hassa yedeklerinden bin kişilik bir kuvvet alın. Beylerden Baçaühra.. Tahir ve askerleriyle birlikte İbrahim'i kovalayın.

Eğer Dehli'de durmaz da, yoluna devam ederse kovalamaya devam edin. Böylece bu şehirlerin kapılarını kapatmaya fırsat bulamasın. Biz de peşinizden geleceğiz!

— Ferman-ı âliye canımız feda! -diye karşılık verdi Kasımtay Mirza.

— Siz bizim öncü kuvvetlerimizsiniz. Allah yardımcınız olsun! Yenin, ama yenilmeyin!

— Amin!

Böylesine zafer dolu bir savaşta öncü kuvvetler arasında bulunmak Tahir'e büyük bir gurur vermişti. Duyduğu sevinçle başparmağının zonklamasını unutuverdi. Askerlerini yanına alıp en ön safda at koşturmaya başladı.

Güneş tepeye yükselmiş, ortalık iyice ısınmıştı. Kaçan düşman beş altı parçaya ayrılmış, bazıları Hümayun'un askerleri, bazıları Hoca Kelanbey'in kuvvetleri tarafından takip edilmekteydi. Ama onların atları sabahtan bu yana hareket halinde olduğu için yorulmuştu. Tahirlerin dinlenmiş atları onları aşarak bir çırpıda düşmana yetişti.

Tahir düşmana yetişince, bölük pörçük kaçışmakta olmalarına rağmen, hâlâ sayılarının bir hayli fazla olduğunu anladı. Her bölükte hâlâ yedi sekiz bin asker vardı. Bunlara ilaveten filler de mevcuttu. Ama bu fillerin arasında beyaz fil göze çalınmıyordu. Acaba İbrahim Ladı filden inerek at sırtında mı kaçmaktaydı?

Kasımtay ile Tahir, aralarında sözleşip küçük gözükken bir düşman birliğine iki yandan hücumla geçtiler. Kısa sürede bu küçük bölük ve bir sürü fil esir alındı, İbrahim Ladı bunların arasında da yoktu.

Kasımtay, tercüman vasıtasıyla fil sürücülerini sorgulamaya başladı:

— Söyle onlara İbrahim Ladı'nın hangi grupta bulunduğunu göstereni serbest bırakacağız!

Fil sürücülerinden biri, geride kalan cenk meydanını göstererek diliyle dişi arasında bir şeyler söyledi. Tercüman:

— İbrahim Ladı'nın bindiği fil yaralanıp yıkılmış ve kendisi de ölmüş,- diye aktardı söylenenleri. Ama Kasımtay'ın buna inahası gelmedi:

— Bizimkiler İbrahim'in kaçtığını görmüşler. Söyle ona, doğruyu söylesin. Yoksa kellesi gider!

Birinci fil sürücüsü yine yanı şeyleri tekrarladi. Gerçekten İbrahim Ladı cenk meydanında ölmüştü, ama Kasımtay fil sürücüsünden çok biraz önce Babür'e haber getiren kendi adamlarının sözüne inanıyordu. Kasımtay onları biraz daha sıkıştırdınca başka bir fil sürücüsü İbrahim Ladı'nın nehir boyunca kaçan grubun içinde olduğunu söylerken, bir başkası sağ tarafta kaçan grubun arasında bulunduğunu ileri sürdü.

Kasımtay, bütün filleri sürücüleriyle birlikte bir miktar askere teslim ederek Babür'e gönderdi. Sonra nehir boyunca kaçmakta olan grubun peşine takıldı. Bu grupta kimisi file binmiş, kimisi at sırtında giden ve İbrahim Ladı'nın en iyi savaşçıları olarak bilinen Rajputlar çoktu. Kasımtay nehir tarafından, Bababey ile Tahir sağdan dolanarak bu grubun yolunu kestiler. Kendilerini takip edenlerin nispeten az olduğunu anlayan Rajputlar, ok atıp, kılıç sallayarak var güçleriyle savaşmaya başladılar.

Tahir yayına ok gerip fırlatırken parmağının gerçekten güçsüz kaldığını hissetti. Bunun üzerine öbür parmaklarıyla ok atmaya denedi ve fırlattığı ok yalın kılıç üzerine doğru gelen esmer bir düşman askerinin kaşları arasına saplanıp kaldı. Bu arada iri kıyım bir başka Rajput Tahir'e yaklaşmaktaydı. Tahir yayına ok germeye çalıştıysa da ağrıyan parmağıyla bu işi yapamayacağını anlayınca, kılıcını sıyırdı. İri yapılı Rajputun elinde geniş ağızlı bir aybaltaydı. Kılıcı Rajputa doğru hızla savuran Tahir, iyi tavllanmış çeliğin baltaya çarpmasıyla birlikte parmağında şiddetli bir zonklama hissetti. Kaşla göz arasında kılıcı elinden düşmüştü. Bu defa hançerini çekmeyi denedi, ama yediği bir darbe ile gözlerinin önü kararmaya başladı. Atının boynuna doğru ağarken ikinci bir darbe zırhını parçaladı. İçinden "Bu adam beni yere yıkmadan bırakmayacak" diye düşündü. Fakat yere düştüğü zaman da atların ayakları altında çığnenecek yahut ezilerek can verecekti.

Tahir için her şeyin bitmeye başladığı bir anda, Mamat koşarak imdadına yetişti ve elindeki aybaltayı Rajputun bileklerine salladı. Daha sonra da kanlar içinde kalan Tahir'in atının dizgininden tutarak cenk meydanından çıkardı.

Dehli'ye babasından önce giren Hümayun, Cemne nehri-
nin sağ yakasındaki kızıl duvarlı kaleyi savaşız teslim aldı. İb-
rahim Ladi'nın kaledeki hazinelerini mühürleyip güvenilir nö-
betçilere bırakarak birkaç yüz özel muhafızıyla birlikte şehri
dolaşmaya çıktı.

Dehli, tek tük göze çarpan irili ufaklı tepeler önemsen-
mezse, yeşil bir vadiye kurulmuş, bir uçundan öbür ucu gözü-
kmeyen büyük bir şehirdi. Birbirine bitişik evler, sıra sıra ulanıp
giden mahalleler hayli fazlaydı; ama sokaklarda kimse yoktu
ve herkes bilinmeyen fatihlerden korktuğu için evlerine çekil-
mişti.

Hümayun hangi sökağa dalsa, kapı aralarından, duvar üs-
telerinden ve pencere kenarlarından kendilerine bakan pek
çok genç kız kellesi görüyordu.

Mukaddes nehir olarak kabul edilen Cemne boyunda in-
sanlar gruplar halinde cenaze merasimleri tertiplemekteydiler.
Cesetleri hoş kokulu dallar ve odunlar üzerine yatırıp yakan bu
insanlar, daha sonra külleri nehre savuruyorlardı. Ahiret işle-
riyle uğraşan bu insanlar, dünya dertlerini bir yana bırakmış-
lardı ve hatta şehrin yeni sahipleriyle dahi fazla ilgilenmiyor-
lardı.

Çarsu pazarında kollarına ve boyunlarına deste deste gül
takmış yalın ayak çocuklar ve kadınlar göze çarpıyordu. Hatta
saç sakalı ağarmış bazı yaşlılar bile kollarına kırmızı, sarı gül-
ler takmışlardı.

— Bu Çendi Çauk pazarı, - diye izahat verdi Hümayun'un
yanıbaşında ilerleyen Hindubey.-Aydınlık Çarşı manasına ge-
lir.

— Bugün bayram mı ki herkes gül takmış?- diye sordu Hümayun.

— Evet, bahar ekinlerinin topraktan başkaldırmasının kutlandığı bir bayram. Hindistan'da bayram çok. Bayramsız geçen bir ay bile yok.

— Tuhaf bir yer! - dedi Hümayun tebessüm ederek. Eski bir kasrın dam ve duvarları üzerinde uzun ayaklı ve uzun kollu maymunlar, hiçbir şeye aldırış etmeden gelip geçenleri seyrediyorlardı. Yüzleri ve kolları siyah, karınları sarı, diğer yerleri ise alabula idi. Maymun yavruları damlardan muz ağaçlarına ve karaağaçların dallarına atlıyorlar, birbirleriyle şakalaşıp, yukardan aşağı meyve atıyorlardı. Kasrın içinde ve dışında insanlar dolaşıyordu, ama kimsenin maymunlarla ilgilendiği yoktu.

Hümayun'un hemen peşinden ilerlemekte olan yüzbaşının birden av merakı kabarmıştı. Onun yayına ok gerdiğini gören Hindubey:

— Maymunun ahı çok kötü tutar, - dedi.- Bunlan vuran insanların başı dertten kurtulmaz.

Hümayun'un sağ tarafında ilerleyen Hoca Kelanbey, kendini tutamayarak güldü:

— İneklere de aynı şekilde saygı göstermemiz gerekir mi, cenab-ı Hindubey?

— Nadir olan her şey değerlidir, - diye karşılık verdi Hindubey.- Bu sıcak iklimde inek beslemek çok zor.

— Her ne ise, - dedi Hümayun Hindubey'e destek çıkarak.- Padişah hazretleri yerli halkın geleneklerine saygı duyulması konusunda özel ferman çıkartmışlardır. Başkalarının gururunu incitecek hareketler sadır olmasın.

Hoca Kelanbey elini göğsüne koyup:

— Şehzâdem,- dedi,- bu ferman-ı âli bizler için kanundur! Ben sadece Hindubey'e biraz takıldım.

— Beyin küstahlığını hepimiz biliriz, - diye karşılık verdi Hindubey Hoca Kelan'a şaka mahiyetinde.

İllerdeki yüksek ağaçlar arasından göğü yararcasına yükselen yivli minare göze çalındı.

— Kutub Minare! - dedi Hindubey.

Minare önünde attan inen Hümayun, diğer beylerle birlikte minarenin tepesine çıktı. Minareden yüz metre kadar ilerde, direk yüksekliğinde tek başına siyah bir sütun vardı ve çevresine insanlar yığılmıştı.

— Nedir bu?- diye sordu Hümayun Hindubey'e bakarak.

— Bu sütun, monoblok demirden yapılmıştır. Bilenlerin anlattıklarına göre üç yüz yıldan beri buradaymış. Sütunu kucaklayarak ellerini birbirine değdirenin muradı yerine gelirmiş.

Bu zamana kadar kendini henüz küçük gören Hümayun, birden delikanlılık duygularıyla hareket ederek:

— Görelim bakalım! - deyip seri hareketlerle merdivenlerden aşağı inmeye başladı. Sütun çevresindekiler şehzâdeyi görünce kenara çekildiler.

— Cenab-ı Hindubey, sütunun neresinden kucaklayacağız söyler misin?

Alt ve üst kısımları simsiyah olan sütunun sadece insanların elleriyle sürekli dokundukları orta kısımları beyazdı.

Hindubey sırtını sütuna verip, ellerini arkaya atarak kucaklamaya çalıştıysa da, elleri bir türlü birbirine kavuşmadı. Çevredekiiler gülüşürken, aynı şeyi Hümayun denedi. Ama ne yazık ki o da muvaffak olamadı. Diğer bey ve muhafızlardan beş altısı da aynı şeyi deneyip başarısızlığa uğradılar. Sadece uzun kollu, zayıf bir Semerkand'lı muhafız ellerini birbirine değdirebildi ve tabi buna karşılık Hümayun'dan bir avuç gümüş tenge mükafaatı haketti.

Dehli'de gruplar halinde dolaşan fatihler arasında, iyi bir ganimete konmak isteyenler de vardı. Sind nehri boyunda Babür'ün ordusuna katılan Yar Hüseyinbey, vaktiyle Hayber dağının güneylerinde yol kesicilik yapmış bir eşkiya idi. O ve askerleri, şu anda bir tapınağa girerek yerli halkın taptığı heykellerden birinin üzerine kakılan kıymetli taşları almaya karar vermişlerdi.

Duvarları beyaz ve sarı mermerle kaplı tapınakta, ihtiyar bir brahman yaşlı gözlerle Buda'nın devâsâ taş heykelinden yardım diliyor; içeriye doluşan kadınlar, yaşlılar ve gençler, tanrıları önünde başlarını önlerine eğmiş vaziyette sessizce

bekleliyorlardı.

Yar Hüseynbey'in askerleri ise dört kollu tanrı Şiva'nın yüksek heykeline merdiven dayamış, heykelin altına kakılan büyük kızıl yakutu sökmeye çalışıyorlardı.

Birden tesadüfen içeri giren Hümayun, merdivendeki askere öfkeyle bağırdı:

— Padişah hazretleri adına emrediyorum! Heykele dokunma! İn aşağıya!

Yar Hüseynbey, yarı karanlık ibadethanede Hümayun'u tanıyamamıştı:

— Kafirlerin heykelini koruyan padişahın canı cehennem! - diyerek merdivendeki askere bağırdı:- Çıkar!

Asker, elindeki hançerle heykelin altını oymaya başladı. Tam o sırada Hümayun'un fırlattığı ok askerin bileğine saplandı ve hançer yere düştü. Asker de bileğini tutarak mecburen aşağı indi.

Yar Hüseynbey kılıcını sıyrıp:

— Kimdir o?- diye bağırarak Hümayun'un bulunduğu tarafa hamle yaptı. Hindubey de kılıcını çekip öne fırladı.

— Sen Yar Hüseynbey'sen, o da padişah Babür zat-ı âlîlerinin oğlu Mirza Hümayun'dur!

Yar Hüseynbey, buna pek inanmamış gibi, Hümayun'u dikkatlice süzdü. Hümayun'un sırtındaki erguvani elbiseyi hemen tanımıştı. Çünkü yakalarına inci kakılmış olan bu elbiseyi daha önce Babür giymektedir. Hümayun, Panipat savaşı sırasında İbrahim Ladı'nın Hamid-han isimli komutanıyla çarpışmış ve yenerek esir alıp getirmişti. Babür de oğlunun bu kahramanlığını ödüllendirmek amacıyla kendi elbisesini hediye etmişti. O zaman bu olaya bütün beyler ve hatta Yar Hüseyn de şahit olmuştu. İşte Hümayun'un sırtındaki elbise o elbiseydi ve üzerinde biraz bol gibi gözükiyordu.

— Şehzâdem, sizi tanıyamadım!- dedi Yar Hüseynbey ve elinde kılıcıyla bir adım geriye çekildi.

— Kılıcınızı teslim edin! - diye bağırdı Hümayun.

— Şehzâdem, ben hazreti babanıza sadıkane hizmet veren beylerdenim!

— İbadethanede sıyrılan kılıcı padişah hazretlerine teslim etmem şart! - dedi Hümayun.- Siz eşkiyalığa tövbe edip hazret-i âlîlerinin hizmetine girmiş bir kişisiniz. Bugün yine eşkiyalık damarınız tutmuş. Padişah hazretleri ziyaret edilen yerlerde talan yapılmasın diye ferman vermemişler miydi? Neden böyle akılsızlık ettiniz, bey? Düşman hazinesinden bütün savaşçılar haklarına düşen ganimetlerini aldılar. Size verilen ganimet size yeter de artar bile! İbrahim Ladi'nın adamları dahi bu heykelin alnındaki yakuta dokunmamışlar. Onların yapmadığı bir alçaklığı bize reva mı görüyorsun? Alın kılıcını! Bu namert askerlerini de tutuklayıp hapse atın! Atın ki, diğer askerlere ibret olsun!

Özel korumalar Hümayun'un emrini yerine getirdikten sonra, Hümayun Hindubey'e brahman ve diğer cemaatı göstererek:

— Bey cenapları! - dedi.- Padişah hazretlerinin bize verdiği fermanı bu insanlara tercüme edin. Bunların dini ayrı. Ama biz bütün gayr-ı müslimleri de Allah'ın kulu olarak kabul ederiz. Hindistan'a iyi niyetlerle geldik. Bu muazzam ülkeyi Hintlilerle birlikte âbâd edeceğiz. Kim bize yardımcı olursa, biz de ona yardımcı oluruz!

Hindubey'in tercüme ettiği bu sözleri brahman ve cemaat saygıyla dinlediler. Şehzâde ve adamları çıkıp gittikten sonra, tekrar Buda heykeli önüne gelip, minnettarlıklarını dile getirdiler. Çünkü heykelin alnındaki yakutu almaya çalışan askerin koluna ok saplanması Buda'nın iradesiyle meydana gelmiş bir olay olduğuna inanmışlardı.

Uzak Sir-Derya ovalarında lalelerin açtığı şu serin ayda, Cemne boyları Ağustos ayındaymış gibi ateşler içinde yanıyor-du. Bütün gün at sırtında yol alıp bedeni bakır gibi ısınan Babür, akşama doğru serin bir yer aramak amacıyla Cemne kenarına geldi.

Günün sıcaklığı yetmiyormuş gibi, ikindiden sonra içilen arakın verdiği hararet de içini yakıp kavuruyordu. Kabul'da iken sık sık içmeyi âdet haline getiren beyler, Panipat zaferinin verdiği sarhoşlukla hemen her gün yeni bir ziyafet veriyorlar ve bu ziyaretlere Babür'ü de davet ediyorlardı. Sıcak ve rutubetli havada üst üstüne devrilen kadehler Babür'ün midesini yakıyor, geceleri de uykusunun kaçmasına sebep oluyordu. Aşırı içtiği günün sabahında ise balgamında bazen kan çıkıyordu. Bir defasında bunu gören Herat'lı özel tabibi Yusufi:

— Hazretim, lütfen içkiyi bırakın! - diye yalvarmıştı. Babür de uykusunun kaçtığı, midesinin kazındığı geceler “artık bu mereti bırakmam şart” diye düşünür, ama ertesi gün canı bir şeye sıkılmış olsa veya sevinilecek bir olay meydana gelse, yine elini kadehe götürmeden edemezdi. Özellikle ilk bir iki kadehten sonra hafif çakırkeyf olmuşsa, beylerin yaptıkları işret tekliflerini hiç reddetmiyordu. İşte bugün de ikindiden sonraki mecliste aynen böyle olmuş, “Akşam gemide işret yapalım” diyerek beyleri kendisi davet etmişti. Halbuki öğle vaktinde içtikleri arakın tesiri hâlâ kaybolmamıştı ve bedeni bitkin bir haldeydi..

Babür mülazımları ve özel muhafızlarıyla birlikte Cemne'ye yaklaştığında, nehir boyundaki yeşil alanda cenaze merasimi tertiplenmekteydi. Brahmanlar, kadınlar, genç-yaşlı yüzden fazla kişi toplanmıştı. Nedense cenaze merasimini yakından izlemek isteyen Babür, atını o tarafa doğru sürdü.

Panipat'daki korkunç savaşın hikayelerini duymuş olan bu insanlar, atlıları görünce sağa sola kaçışmaya başladılar. Babür iyice yaklaştığında yakılmaya hazır ceset önünde matem elbiselerine bürünmüş genç bir gelin, yaşlı bir kadın ve dua eden yaşlı bir brahman kalmıştı. Odunlar üzerine boylu boyuna uzatılan cesedin alnının tam ortasında tüfenk kurşunuyla açılmış kapkara bir delik göze çarpıyordu.

Babür, bu Rajput genci bir yerlerden hatırlıyordu. Evet, Panipat savaşından bir gün önce Hümayun, Hamid-han isimli Afgan komutanı yenip üç yüz askerini de esir etmişti. İbrahim Ladi'yla girilen savaş henüz başlamamıştı. Üstüne üstlük İbrahim'in ordusu onlardan sekiz misli fazlaydı. Babür, sırf düşmana korku vermek amacıyla o gün böyle acımasız bir davranışta bulunduğunu hatırladı.

İbrahim Ladi'nın ordusunda tüfenk yoktu. Esir alınanlar dahi tüfenkle adam öldürüldüğünü bilmiyorlardı. Ama onlar daha ziyade Hint tanrılarının Şiva'nın gazabından korkuyorlardı. Rajputların inancına göre Şiva gazaba geldiği an iki gözünün ortasında üçüncü bir göz peyda olur ve bu gözden çıkan kızıl bir alev in çarptığı kişi hemencecik can verirmiş..

Babür, bu dini inançtan faydalanmak istemiş ve esirlerden yüz tanesini kurşuna dizdirmişti. Herhalde o gün kurşuna dizilen gençlerden birisi de şu odunlar üzerinde yatan kişi olmalıydı.

Sağ bırakılan esirler, tüfenkle atılan kurşunun insanı hemencecik öldürüşüne ilk defa şahit oluyorlardı. İçlerinden biri yere diz çöküp ellerini havaya kaldırarak:

— Ey Şiva! Acı bize Şiva! - diye bağırıyordu. Bunun üzerine Babür korkudan tir tir titreyen esirlere tercüman aracılığıyla şunları söylemişti:

— Evet, bizde Şiva'nın gözü gibi acımasız alev saçan silahlar var! Sizleri şimdi serbest bırakacağım. Varıp vatandaşlarınıza anlatın. Bizimle savaşılırsa, hepsi bu tüfenklerin aleviyle ölecekler. Savaşmadan teslim olanlar ise sizin gibi bağışlanacaktır!

Serbest bırakılan esirler, şehir ve köylerde Babür'ün söylediklerini aynen nakletmişlerdi. Şu anda cenaze merasimi düzenlenen savaşçı gencin yakınları da onun Şiva alevine benzeyen bir beladan helak olduğunu işitmişlerdi. Savaşçının genç karısı da kendini kocasıyla birlikte yakmaya hazırlanmaktaydı. Saçları omuzlarına saçılmış olan genç gelinin yüzündeki ölüm soğukluğunu gören Babür, birden Hintlilerin "sali" geleneğini hatırladı.

Bu geleneğe göre gelin kendini yakmaz da sağ kalırsa, ömür boyu matem elbisesi giymek, günde bir defa yemek yemek ve ölünceğe kadar bir daha evlenmemek zorundaydı. Şayet böyle bir hayatı istemezse, o zaman kocasıyla birlikte yakılması gerekirdi..

Yaşlı brahman, birden cesedin altındaki odunları tutuşturdu. Üzerine yanıcı su serpilmiş olan odunlar, birden alev alıp yanmaya başladı. Önce kendini alevlere atmaya hazırlanan gelin, nedense canı tatlı gelmiş olacak ki, vazgeçip geriye çekildi.

Babür, Hindubey'e dönerek:

— Yoksa böyle güzel bir gelin kendini yakacak mı? Bu ne cehalet?! Brahmana buyruğumuzu söyleyin! Gelin kızı alıp götürsün!

Hindubey, atını ağır adımlarla sürerek, brahman ile geline yaklaştı. Hintçe birşeyler söyledikten sonra gelin birden Babür'e döndü:

— Fatih ordunun padişahı bu mu? Benim kocama Şiva'nın alevini bu kişi mi saçtı? - deyip iki elini Babür'e doğru çevirerek: -Eğer sende Şiva'nın kudreti varsa kocamı dirilt! O zaman ben de yaşarım! Eğer sen Şiva isen, bize acı! Onu dirilt!

Babür, Hindubey'in kızın sözlerini tercüme etmesiyle birlikte şaşkına dönmüştü:

— Bunun akli başında mı? Ben Şiva değilim! Ölen insan bir daha dirilmez! Bu gelini kurtarın!

Babür'ün söyledikleri kendisine tercüme edilen gelin:

— Şiva değilsen, neden yalan yere konuşuyorsun?- diye

bağırdı.-Neden benim kocamı öldürdün? Şimdi benim ölümüm de sen sebep olacaksın!

Genç kadın alevlere doğru yaklaşırken Babür Hindubey'e bağırdı:

— Tut onu, tut!

Hindubey, genç kadını tutmak için harekete geçmişti. Fakat genç kadın Babür'e sert serst bakarak bağırdı:

— Git baskıncı! Defol! Yurduna git!

Genç kadın daha sonra hızlı bir hareketle kendini ateşe attı. Kükreyip göğe yükselen alevler, kısa zamanda genç kadının ipek gömleğini ve saçlarını yalarken, onun feryatlar koparmasına rağmen savaşçı kocasının cesedini bırakmadığını gören Babür'ün tüyleri diken diken oldu ve atının başını geriye çevirdi.

Babür, Cemne'nin sakın koyunda demir atmış olan iki katlı gemiye doğru giderken, arkadan esen rüzgar, alevler içinde yanan kişilerin cesetlerinden çıkan ve insanın genzini yırtan pis kokuyu burnuna üflüyordu.

Geminin alt katında aşçı ve yamaklar, padişah için kebab pişirmekle meşguldüler. Babür geminin "talar" ismi verilen balkonuna çıkarken mangalda kızarmakta olan etlerin kokusu nedense biraz önce burnuna çavan kokuyu hatırlatınca, huzursuzlanarak ahçıya yüzlendi:

— Mangalı söndür!

— Hazretim, size öğle yemeği..

— Yemek falan gerekmez.

— Ama akşamki ziyafet..

— Ziyafeti iptal edin..

Talara tek başına çıktı. Aşağı kat sessizliğe bürünmüştü. Bu sessizlik sırasında hâlâ alevler içinde yanmakta olan genç kadının feryatları tekrar kulağına çalındı. Bu ses, Panipat'daki askeri zaferi şimdi Babür'e manevi bir mağlubiyet gibi gösteriyordu. Evet, siyasi bir sebeple, Şiva'yla ilgili bir rivayeti savaş kazanmak amacıyla kullanmıştı.

O zamanlar bunu "savaş, hiyleden ibarettir" hadisine istinaden caiz görmüştü; ama şimdi alevler içinde yanan şu genç

kadın, bu işin ne denli yanlış olduğunu ona gösteriyordu.

Panipat zaferi.. Tanrı böylesine büyük bir zaferi neden ona Mâverâünnehir'de ihsan etmemişti? Kendi vatanında savaşıyorsa, hiç kimse ona baskıncı diyemezdi!

Babür, birden uzaklarda kalan Mahım sultanı hatırladı. Onu görmeyeli altı aydan fazla olmuştu. Son konuşmalarında Mahım sultan bugün meydana gelecek korkunç olayları önceden sezmiş gibi acı içinde kıvranmıştı!.

Biraz önceki genç kadının "Git baskıncı, defol!." şeklindeki sözleri hâlâ kulaklarında çınliyordu. İçinden "Yâ Rab! Bu ne iş?" dedi. Kendini başka bir şeylerle oyalamak amacıyla eline kâğıt kalem aldı. Sevdiğinden uzakta, doğup büyüdüğü vatanından ayrı kaldığı günlerde kendini oldukça mutsuz hissedirdi. Yine aynı hüznü duyular beynini tırmalamaya başlamıştı. İçindekileri deftere dökmek amacıyla bir satır karaladı:

Tali' yoğu canımgâ belalîğ boldı

Bir süre kırlar arasından sessizce akıp giden Cemne'ye bakakaldı. Gurup halindeki güneşin akseden ışıkları nehir suyunu kıpkırmızı boyamıştı. Ona göre nehrin suyunu kızıla boyayan güneşin ışıkları değil, savaşta dökülen kanlardı. Acı içinde dördüğü diğer satırlarını yazmaya başladı:

*Her işniki eyledim hatalîğ boldı,
Öz elni kuyub Hind sari yüzlendim,
Ya Rab, neteyn, ne yüz karalîğ boldı!*

Yarı karanlık havada, sağ taraftan büyük bir kayık gemiye doğru yaklaşmaya başlamıştı. Muhafız başının alt kattan:

— Kim o kayıktaki?- diye sorduğunu Babür de işitti. Kayığın altı veya sekiz küreği vardı.

— Mirza Hümayun, hazret-i âlîlerinin huzurlarına gelmek için izin istiyorlar, - diye karşılık verdi kayıktakilerden birisi tok bir sesle.

Hümayun'la çoktan beri baş başa görüşemeyen Bübür, oğluyla dertleşmek istediğini hissederek aşağıdan bedergâhı çağırırdı:

— Söyleyin, Hümayun talara çıksın!

Biraz sonra talar merdivenlerini tırmanan uyumlu ayak sesleri işitildi. Hümayun içeri girdiğinde Babür onun parlak gözlerine, dudağının üst kısmını örten bıyıklarına, güçlü kuvvetli cüssesine gıptayla baktı. Babür'ü zor duruma sokan ızdırab dolu duygular, canından bezdiren sıcaklar, sanki Hümayun için söz konusu değildi. "On sekiz yaşandayken ben de böyle bir yığittim, ama şimdi geriye ne kaldı?" diye hayıflandı kendi kendine.

Baba oğul tokalaşıp kucaklaştıktan sonra Hümayun babasının tam karşısına diz büküp oturdu. Bilahare gülümseyerek koynundan nefis işçilikle yapılmış sedef bir kutu çıkardı.

— Hazretim, şunu bir açıp bakın.

Babür, küçük kutuyu eline alıp yavaşça açtı. Siyah kadife kumaş arasında elmasa benzeyen parlak bir taş, yıldız gibi parlıdayıp duruyordu. Ama ceviz büyüklüğünde oluşuna bakılırsa elmas olamazdı. Pek çok hazine ve mücevher görmüş olan Babür, böylesine büyük bir elması henüz görmemişti ve elmas danesinin bu kadar büyük olabileceğini dahi tasavvur edemiyordu.

— Bu nasıl bir mücevher?- diye sordu oğlundan.

— Elmasmış.

Babür, nur seline batmış gibi parıl parıl parlayan taşı eline alıp evirip çevirmeye başladı.

— Yedi sekiz miskal var. Hayret, böyle büyük elmas da var mıymış?

— Ben bir sarrafı çağırıp gösterdim. Meşhur Kuh-i nûr elmasıymış. Dünyada bundan daha büyüğü yokmuş. Sandık sandık altından daha kıymetliymiş.

— Ben Bengala padişahı Sultan Alaaiddin'de çok büyük bir elmas olduğunu duymuştum. Söylediklerine göre bu elmas büyük bir ülkenin bir aylık masraflarına yetermiş.

— Sarrafın anlattığına bakılırsa, bu elmanın kıymeti de bütün dünyanın iki buçuk günlük masraflarını karşılayacak ölçüdeymiş.

— Nerden aldın bunu?

Hümayun hafifçe gülümsedi:

— Gvaliyar racasının sarayında verdiler.

— Neden?

Hümayun olayı detaylarıyla anlatırken, Babür Gvaliyar vilayetinde yüzyıldan fazla bir süre padişahlık yapıp, çok büyük hazineler biriktiren raca Bikramaditya'nın muhteşem sarayını göz önüne getirdi. Bikramaditya, İbrahim Ladı'ya teslim olmandan önce uzun süre onunla savaşmış, sonunda Gvaliyar'ı İbrahim'e bırakarak Şemsabad'a çekilmiş ve bir süre sonra vefat etmişti. Panipat'daki zaferden sonra Hümayun komutasındaki öncü kuvvetler Dehli'yi geçip birçok sarayı işgal etmişlerdi. Bu saraylardan birinde, vefat eden o racanın iki genç kızı ile bir oğlu ve anneleri birlikte yaşıyorlardı.

Racanın yirmi yaşındaki oğlu Hümayun'u iyi karşılamıştı:

— Sizin düşmanınız olan İbrahim Ladı bizim de düşmanımızdı. Onun yenilmesine sevindik, - demişti. - Şimdi bize izin verin, Şemsebad'dan Gvaliyar'a dönelim.

Hümayun yaşlı kadına iyi davranmış, ancak onların Gvaliyar'a geri dönüşlerine müsaade verebilmesi için padişahın gelmesini beklemek gerektiğini söylemişti. O gün Veys adlı bir bey, elli kadar askeriyle racanın sarayında gecelemişti. Hümayun ise sarayın bahçesine çadır kurdurmuştu ve gecenin sessizliğinde içerden gelen bazı gürültülerle uyanmıştı. Korumalarını yanına alıp içeri girdiğinde, Veys'in adamlarından birinin kapı önünde kanlar içinde yattığını görmüştü. Mumlar yanıyor, ikinci katın merdiveninde ise onsekiz yaşında genç ve güzel bir kız yerde yatan geceliğini alarak, titreyen elleriyle çıplak vücudunu örtmeye çalışıyordu. Beş altı kadar asker de racanın oğlunu ortalarına almış ve elindeki kılıcı düşürmüşlerdi.

Anlaşıldığı kadarıyla Veys bey, racanın kızıdan hoşlanmış, askerlerinin yardımıyla zorla odasına getirtmek istemiş. Tabi kızın ağabeyi de kılıcını çekerek kızkardeşini müdafaa etmiş. Bu arada ölen askerin kanı için diğerleri onu öldürmek istiyorlardı. Hümayun olayın iç yüzünü öğrendikten sonra:

— Racayı bırakın!- diye emretmişti. - Kızkardeşini böylesine yiğitçe savunan bir genç saygıya layıktır. Padişah hazretleri böyle kişilere iyi muamele edilmesini ferman buyurmuşlardı.

Ferman-ı âlîyi unutan uçkur düşkünü Veys bey hapsedilsin. Ona yardımcı olan askerlere de onar kamçı vurulsun!

Korumalar emrini yerine getirinceğe kadar Hümayun onlara nezaret etmişti. Bu sırada racanın anası elinde küçük bir sedef kutuyla merdivenlerde gözükmüştü. Yüksek tabakadan, son derece kültürlü, birkaç yabancı dil konuşan saygıdeğer bir kadındı. Hümayun'a Farsça hitab ederek:

— Şehzâde, demişti, - sahip olduğum en büyük servet, işte şu kutunun içinde. Çocuklarım dünyadaki her şeyden değerlidir. Siz oğlumun hayatını kurtardınız. Bu yüzden şu kutudaki değerli elması size hediye ediyorum!

— İşte olayın özü bu, - dedi Hümayun ve "bir asker öldüğü, Veys beyin cezalandırıldığı için bir şey der mi acaba?" gibisinden babasına baktı.

Babür, derin bir iç geçirip:

— Kısacası bu güzel elmas zorbalığı ve kana susamışlığı da görüp geldi öyle mi? - dedi.

— Hazretim, bir hata işlediysem affedin. Ben düşünmüş-tüm ki, namuslarını böylesine paha biçilmez bir elmasa değişmeyen bu insanlar gayr-ı müslim olsalar bile..

— Doğru! Bu memlekette ar namus için kendini parçalayan insanların varlığını düşündükçe ben de gururlanıyorum, oğlum! Ama bazı kısa görüşlü bey ve askerlerimiz Hindistan'ı elimizden kaçırmamız için ne lazımsa yapıyorlar. Bilesin ki, bizim maksadımız sadece memleket fethetmek değildi. Biz Hindistan'a büyük bir devlet kurmak amacıyla geldik. Büyük ve güçlü bir devlet kurulmasından Hindistan da menfaat sağlamaz mı? Bütün vilayetler birleşse, halkı inim inim inleyen iç savaşlar sona ermez mi? Halk dirlik düzenliğe erişip, ilim ve sanat yine revaçlanmaz mı? Bunu gören Dilaver-han, Hindubey gibi Hindistanlılar bizimle işbirliği yapmaktadırlar. Şu anda bizim bütün Hindistan'ı hoş tutmamız gerekir, oğlum!

— Hindistan'ı hoş tutmak mı?! - diye sordu Hümayun şaşkın bir şekilde. - Kanlı savaşlardan korkup şehir ve köylerini terkederek kaçan binlerce insanı nasıl hoş tutarız peki?

Babür nedense birden Pencap'da kendilerini yanlış yola

sevkederck koca bir orduyu helak olmaya sürüklemek isteyen rehber ile biraz önce “Defol git, baskıncı!” diye haykırarak kendini ateşe atan genç kadını hatırladı.

— Doğru, bu çok zor bir iş. -Babür masa üzerinde duran sedef kutuyu eline aldı.-Ama bu zor işi başaracağımıza inanıyorum. Nitekim yaptığın bu hareketle bazılarının gönlünü almışsın bile! Dehli'ye geldiğin gün tapınaktaki hareketinle bu insanların gönlünde taht kurmuşsun. Bütün bunlar ödüllendirilmeye layık şeylerdir. Al bu elması, sana helali hoş olsun!

— Hazretim! - dedi Hümayun elini göğsüne koyup, kutuyu almadan.-Ben bu elması size getirdim.

Babür tekrar kutuyu masa üzerine koyup, sesini biraz yükselterek:

— Senin cömertliğin için Tanrı'ya şükürler olsun, - dedi.-Panipat savaşında bana ilk zaferi sen kazandırdın. Ordunun maneviyatını yükselttin. Bu hizmetlerini dahi henüz istediğim şekilde ödüllendiremedim.

— Ama sizin önceki ihsanlarınız bir ömre bedel hazretim, - diyerek babasına Mübayiin'i hatırlatmak istedi Hümayun.-Ben de size layık bir hediye getirmek niyetindeydim..

— Öyle olsun. Ben şimdi bu hediyenizi kabul ediyorum. Bundan sonra bu elmas benim mi?

— Sizin..

— Ama Allah bana dünyadaki bütün elmaslardan daha değerli bir hediye vermiştir: Bu hediye, senin gibi kıymetli bir oğuldur. Padişahlar ve oğullar arasındaki taht kavgalarının ne kanlı savaşlara, ne çirkin didişmelere sebep olduğu sence malum şeyler. İnşaaallah bu tür şeyler ikimiz arasında hiçbir zaman vukû bulmaz. Tanrı'dan dileğim odur ki, benden sana, senden evlatlarına miras kalan şey cömertlik, mertlik, fedakârlık ve âlî-cenaplık olsun. Bu faziletler, bizleri ulu dağ silsilesi gibi devamlı birbirimize bağlasın. İşte o zaman biz Hindistan'a geliş amacımıza ulaşmış oluruz.

— Belirttiğiniz ulu hedefler için oğlunuz canını vermeye hazırdır!

— Bundan en ufak bir şüphem yok. Bu yüzdendir ki, şu

paha biçilmez elması sana layık görüyorum. Al!

Birden ayağa kalkan Hümayun, babasının elindeki sedef kutuyu alıp saygıyla selam verdikten sonra gözlerine sürdü. Babür'ün biraz önceki neşesizliği ve canının sıkısı dağılıp gidi vermişti. Yine gönlüne parlak bir istikbalin müjdesi dolduğunu hisseden Babür, oğluna hitaben:

— Otur,- dedi. Sonra yanındaki zili çalarak bedergâhı çağırdı.-Hindubey'i çağır. Hoca Halife'yle birlikte gelsin.

Onlar gelinceğe kadar Babür Agra'daki vaziyet hakkında konuşmaya başladı:

— Kaleyi İbrahim'in anası, oğlu, Melikdad Karanî isimli veziri binden fazla özel muhafızla ele geçirmiş bulunuyorlar. Son kanlarına kadar savaşmaya yemin etmişler. Ordumuzun bu kaleyi bir hamleyle ele geçirmesi mümkün. Fakat yine şehirde dirlik düzenlik bozulur, yine kan dökülür ve bize güvenen insanlar üzüntüye kapılırlar!

Hoca Halife ve Hindubey, saygıyla tâzim kılarak talara çıktılar. Babür, onlara karşısından yer gösterdikten sonra:

— Sizlerin Agra'ya bizim adımıza elçi olarak gitmeniz gerek,- dedi.- Maksat, kaleyi savaşız ele geçirmek. Mal ve canlarına dokunulmasın, İbrahim'in anası Cemne boyunda küçük bir şehir istiyormuş. Önemli değil, verelim. İbrahim'in oğlu Arapça ve Farsça bilen kültürlü bir gençmiş. Onu saraydaki itibarlı mülazımların arasına alayım. Melikdad Karanî'nin tedbirli ve akıllı bir vezir olduğunu söylüyorlar. Hindistan iç işleri konusunda kendisine özel danışmanlık payesi vereyim. Gidip bunları güzelce anlatın. Ayrıca başka makul istekleri olursa onları da kabul ederiz. Hülasa savaş olmasın; çoluk çocuk yetim, kadınlar dul kalmasın. Yani sizin vazifeniz kaleleri fethetmek değil, kaledekilerin gönüllerini fethetmektir!

İbrahim Ladi'nın anası Melike Beyda, Panipat savaşında öldürülen oğlu için yas tutup, tepeden tırnağa beyazlara bürünmüştü. Elçiler ona istediği şeyleri verip, kaleyi savaşız teslim etmeye ikna ettiler. Melike Beyda kale anahtarlarını Ceme boyunda Babür'e teslim ederken gözlerinden boncuk gibi yaş akıttı.

Babür, bu heybetli acûzenin geniş alnını, çatık kaşlarını bir yerlerden görmüş gibiydi. Evet, evet, Panipat savaşı sırasında askerlerden birisi İbrahim Ladi'nın cesedini tanımış, kılıcıyla başını kesip bir mızrağın ucuna geçirerek huzuruna getirmişti. Kırk yaşlarındaki İbrahim Ladi'nın alın ve kaş yapısı aynı anasını hatırlatıyordu. Bir an onun dirilip anasının suretinde görüldüğünü düşündü.

— Ağlamayın melike! - dedi.-Başka bir isteğiniz varsa söyleyin!

Melike Bayda avuç içiyle göz yaşlarını silerek:

— Başka kötülük yapmasınlar kafi, - dedi.

Babür bütün mülazımlarına dönerek:

— Bundan böyle kimse melikeye kötü davranmasın ve herkes ona kendi anası gibi saygı göstere! - diye ferman verdi.

Mülazımlar, Babür'ün bu fermanını başlarını önlerine eğerek tastik ettiler. Melike de saygıyla başını önüne eğip teşekkür ederken, kimse gözlerindeki nefret ve yılan gözündeki soğukluğu andıran kinin farkına bile varmadı.

Melike Bayda, oğlunun intikamından vazgeçecek analardan değildi. Panipat'dan oğlunun ölüm haberi geldiği gün, dünya sanki başının etrafında fıır dönmüş, gök ağdarılıp üzerine düşmüştü. Oğlunu son kez görmek, cesedini elleriyle toprağa vermek, mezarını kucaklayıp ağlamak ve böylece biraz olsun teselli bulmak istemişti. Bu yüzden en güvenilir adamlarla

rını Panipat'a göndermiş ve cesetler arasında oğlunun cesedini aratmıştı. Ama Agra ile Panipat arası üç dört günlük yoldu. Ölüm haberi melikeye gelip, en güvenilir adamlar gönderilinceye kadar aradan bir hafta geçmişti. Tabi cesetlerin bir kısmı defnedilmiş, bir kısmı da kuzgunlara ziyafet olmuştu. Melikenin gönderdiği adamlar cesedi bulamamışlarsa da, savaş günü bir askerin İbrahim'in başını keserek bir mızrağın ucunda Babür'e götürdüğünü öğrenmişlerdi. Oğlunun cesedinin başına gelenleri öğrenen melikenin gazabı öncekinden on misli daha artmıştı. Namaz kılarken dahi: "İbrahimciğim, şu dünyada bir mezarın bile yok. Hüda bana cesedini bile çok gördü!" diye yakınmıştı. Bazen de "İnşaaallah ölümüne sebep olan Babür, senden beş beter olur!" diye intizarda bulunmuştu.

Melikenin hâlâyık ve hizmetkârları oradan buradan gönül teskin edici haberler getiriyorlardı. Güya Babür'ün ordusu atlarına yem ve ot bulamıyorlarmış. Güya köylülerin tarlalarına hücum etmişler ve bu arada çıkan çatışmalarda bazı askerler orakla ve baltayla öldürülmüş. Askerler Hindistan sıcağına dayanamıyorlarmış. Veba ve diğer salgın hastalıklar yüzünden pek çok asker telef olup gidiyormuş..

Melike bu dedikoduların ne denli doğru olduğunu Babür'ün sarayında hizmet eden torunu Bahadır'dan bizzat öğrenmek istiyordu. Şayet Bahadır dokuz on günde bir gelmezse, "yine saraydan bırakmadılar" diye düşünüyor ve cariyesini padişahın huzuruna gönderiyordu. Bir defasında da "Ben hastayım. Torunuma izin verin, gelip beni görsün ve geri dönsün" diye bir mektup göndermişti.

Onyediy yaşına basan Bahadır, Farsçayı ve Sanskritceyi çok iyi bildiği için bazı önemli belgeleri Babür için tercüme ediyordu. Sarayda başka tercümanlar olduğu için Bahadır'a fazla iş verilmiyordu, ama büsbütün de başıboş bırakılmıyordu. Çünkü Babür, onun çok iyi korunmasını emretmiş ve hatta sırf onu gözetim altında tutması için özel korumalar tayin etmişti.. Bu korumalar, görünüşte Bahadır'ı harici tehlikelere karşı korumakla görevliydi, ama aslında "İbrahim Ladı taraftarlarının hazırlayacağı bir fitneye bulaşmasını engellemek" birinci

vazifeleri idi. Bu yüzden Bahadır saraydan çok nadir olarak dışarı çıkıyordu.

Ne var ki saraybân Muhammed Dolday, Melike Beyda'nın "Ben hastayım; torunum gelip beni görsün" şeklindeki mektubunu alınca, vaktiyle Babür'ün "Melike'ye muteber anamız gibi hürmet gösterilsin" şeklindeki fermanına binaen Bahadır'a izin verdi. Yine de yanına öncekine kıyasla iki misli koruma verip, aynı gün geri dönmesini emir buyurdu.

Melike Beyda, torunu geldiği sırada nehir boyundaki mermer köşkünün loş bir odasında hasta numarası yaparak yatıyordu. Aşırı sıcaklardan terin suyun içinde kalan torununu yanına oturtup, halsiz bir şekilde yerinden doğruldu. Bir süre şuradan buradan konuştuktan sonra, bu yıl havaların çok sıcak olduğundan bahsetti.

— Askerlerin aşırı sıcaklara dayanamayıp öldükleri doğru mu?

— Tek tük ölenler var.

— Hindistan'da kalmayalım, serin yerlere gidelim diyenler de var mı?

— Padişahları müsaade eder mi? Pek çoğu onun izninden çıkamazmış. Sonra Babür çok büyük bir hatipmiş. "Gidelim" diye tutturanları saraya toplayıp öyle bir nutuk attı ki, hepsi fikrini değiştirdi.

— Sen babanın katilini bana mı övüyorsun?

Bahadır, göz ucuyla kapı tarafına baktı. Kendisiyle birlikte gelen korumaların bir şey işitmesinden çekiniyordu. Bunu hisseden melike alçak bir sesle:

— Peşine adam mı taktılar?- diye sordu.

— Evet, hiç kimseyle başbaşa konuşamıyorum. Yanımda sürekli korumalar var.. Kötü bir hareket yaparsam, bunu hemen gerekli yerlere ulaştırırlar..

— Korkma, bu odada yalnız ikimiz varız.. Daha önce bize hizmet veren kişilerden sarayda çalışanlar var mı?

— Babamın veziri Melikdad Karani var.. Sonra.. bizim kütüphanede çalışan dört kişi de sarayda. Bildiğim kadarıyla Babür Hindistanlılara yakın olmak için gayret sarfediyor. Hatta babamın bütün aşçılarını sarayına toplamış durumda ve iç-

lerinden biri de şu anda onun özel aşçısı oldu.

— Bizim aşçıların pişirdiği yemekleri Babür de yiyor mu?

— Evet, görenlerden duydum. Babür, Hint yemeklerini yemekle kendini bize yakınmış gibi göstermek istiyormuş.

Melike, vaktiyle kendilerine hizmet veren dört ahçıdan birini kafakola alabileceğini düşününce, yüzüne kurnazca bir tebessüm çöktü. Kalbindeki bütün hüznün ve endişeler kaybolmuştu. Alacağı korkunç intikamın zevkini şimdiden tadar gibiydi. İçinden "Eğer Babür öldürülürse adamları burda durmaz. Çeker giderler ve memleket yine bize kalır" diye düşündü. Genç torununun kulağına eğilerek fısıldadı:

— O aşçıları sen gördün mü?

— Gördüm.

— Onlar arasında Ahmed isimli bir çaşnegir var mı?

Bahadır babaannesinin çehresindeki değişiklikten ürkmüştü:

— Hayır, - dedi, - Ahmed isimli çaşnegir Agra'dan Atava'ya gitmiş.

Melike Beyda, Bahadır'ın tekrar kapı tarafına endişeli nazarlarla baktığını görünce, içinden "Hayır, bu çocuk korkak. Eğer ağzından laf kaçırırsa planlarım suya düşer" diye düşünerek, asıl niyetini gizlemek amacıyla sözü başka bir tarafa çekti:

— Bize bu kadar sadık görünen adamlarımız demek şimdi düşmanlarımıza hizmet veriyorlar hâ! Ey vefasız dünya! Melikdad Karani de, aşçılar da hepsi satılmış!.. Ama sen.. Düşmanlarla görünüşte müttefik olsan bile kalbinden babana sadık kal!

— Zaten öyleyim büyük anne, - diye fısıldadı Bahadır.

Melike Bayda, torunu gittikten sonra hemen yatağını toplattı. Önceki ah vahlarına da son verdi. Artık tek düşündüğü şey, en güvenilir adamlarını devreye sokup Babür'ü zehirletmekti. Zaten çevresinde bulunan kişilerin büyük çoğunluğu da fatihlerden intikam almak için can atıyordu. Çünkü Panipat savaşında herkes bir yakını kaybetmişti. Melike, intikam ateşiyle tutuşan kişilerin en güvenilirlerini izlemeye başlamıştı. Babür'ün sarayında aşçı olarak çalışan dört kişiden birinin kar-

deşi Panipat savaşında öldürülmüştü. Melike Beyda, gizlice bu durumu soruşturup gerçeği öğrenince bayağı sevindi. Ama kendisi onunla direk temasa geçmemeliydi. Çünkü herkes onu tanıyordu. Babür'ün adamları şüphelenebilirlerdi.

Daha önce İbrahim'in sarayında bu aşçılarla sıkı dostluk kuran ve şimdilerde Atava'ya gitmiş bulunan çaşnegir Ahmed, en güvenilir kişiydi. Hemen ona gizli bir adamını göndererek Agra'ya çağırttı.

Çaşnegir Ahmed, Agra'daki evinden, malından mülkünden olduğu için Babür ve ordusuna karşı kinliydi. Melike onu köşkünde işe alıp, ev bark verdi ve hatırı sayılır bir maaş bağladı. Sonra da yavaş yavaş maksadını anlatmaya başladı. Çaşnegir Ahmed, önceleri "Pisi pisine gitmek istemem" diyerek itirazda bulunmuş, ama melike, "kardeşi Panipat'da öldürülen aşçıyla konuşsan kafi, gerisini biz hallederiz" diyerek onu ikna etmeyi başarmıştı. Çaşnegir saraya nasıl gireceğini bilmiyordu. Bunun da çaresini Melike Beyda buldu. Hemen değerli hediyeler hazırlayarak çaşnegiri de yanına alıp Babür'ü ziyarete gitti. O ziyaretini tamamlayıncaya kadar da çaşnegir o aşçıyla buluşarak, ertesi gün saraydan çıkışında belli bir yerde görüşmek üzere anlaştı.

— O da baskıncıların nasıl defedileceğini düşünüyormuş. Padişahları ölürse hepsi defolup gider diye anlattım.

— Eğer işler umduğumuz gibi giderse, babasının tahtına Bahadır oturur. O zaman yaptığınız hizmetlerin karşılığını fazlasıyla göreceksiniz. Aşçı da unutulmayacak.

— İnşallah melikem, inşaallah! Vatanımız merhametsiz fatihlerden kurtulsun!

— Amin!

Çaşnegir Ahmed'in saray aşçısıyla yaptığı plana göre Babür'ün yemeğine konulacak zehiri Melike'nin cariyelerinden birinin gizlice götürmesi gerekiyordu. Ve onlar şimdi bu önemli vazifeyi hangi cariyelere vereceklerini düşünmekle meşguldüler..

Üç aydan beri giderek şiddetini artıran sıcak havalar, Hintlilerin aşara dedikleri dördüncü aya gelindiğinde dayanılmaz bir noktaya ulaşmıştı. Yağmur mevsimine henüz bir ay kadar zaman vardı. Dört aydır bir damla yağmur görmeyen toprak şaka şaka yarılıp kalmıştı.

Cemne nehrinin sol tarafında, daha önce kendi haline terkedilen fundalıkların yerine kurulan Zerafşan bağında hâlâ serin yerler vardı. Babür, inşaatı at üzerinde dolaşıp teftiş ederken, üzeninin ateşinin ayağını yaktığını hissediyordu. Altın kaplama eyerin kaşı güneş altında ateş gibi ısınmıştı ve Babür eliyle dokunduğunda kor halinde bir ateş parçası tutmuş gibi oluyordu. Yine de peşinden gelmekte olan beyler savaştan büyük ganimetler aldıktan sonra serin yerlere gidip keyif sürmek istiyorlar, Agra ve çevresini imar ederek, bağ bahçe kurmak gibi bir niyet beslemiyorlardı.

Kabul ve Gazne gibi serin yerlere gitmenin çarelerini arayan beylerden biri de Mergilanlı Hoca Kelanbey'di. Babür, uzun beyaz yaktak giymiş, küçük beyaz bir kavuk takmış bulunan yaşlı mimarı göstererek:

— Tanıdınız mı?- dedi.

— Andican'lı Mevlânâ Fazlıddin değil mi?

— Evet, Kabul'dan peşimizden gelsin diye söylemiştim.

Senger oğluyla birlikte gelip, işte şu bağın planını çizdi. Böyle yaşlı bir adamın dayandığı sıcaklara biz dayanamayacak mıyız yoksa?

— Ama oldum olası sığağa dayanamayan insanlar da var hazretim! Dün bâd-ı sümûmda askerlerimden üç tanesi yıkılıp can verdi.

— Eceli gelene bir şeyler bahane olur, - diye karşılık ver-

di Babür ve saygıyla selam veren Mevlânâ Fazlıddin'e döndü:
- Kolay gelsin, mevlânâ, bir arzunuz varsa dinleyelim diye geldik.

— Arzum şu ki, hazret-i âlileri, bize filiyle çalışacak filbanlar gerek. Bağ ortasındaki mermer kasır için Dehalpur'dan çok ağır taşlar getirmek niyetindeyiz. Böyle büyük taşları arabalara ancak filler yükleyebilir.

Panipat savaşında pek çok fil, sürücülerıyla birlikte esir alınmıştı. Babür, divanında görevli Hindistanlı müşaviri Melikdad Karani'ye dönerek:

— Cenab-ı Karani, savaş fillerini normal işlerde çalıştırabilir miyiz?- diye sordu.

— Çalıştırabiliriz, hazretim. Fil, çok çalışkan bir hayvandır. Filbanlardan iştmişti. Fillere savaş hünelerinden çok normal işleri öğretmek daha kolaymış.

— Bizim askerlerimiz, fil yardımıyla savaşmaya alışkın değiller. Bu yüzden Panipat'da ganimet olarak alınan filleri inşaat işlerinde kullanabiliriz. Cenab-ı Karani, buyruğumuzu bugün bütün fil sürücülerine iletiniz!

— Başüstüne!

Karani, padişahın buyruğunu iletmek için hemen dönmek üzereyken Babür onu durdurdu:

— Şehir ve köylere de özel tavacılar gönderin. İbrahim'den alınan ganimetleri imar işlerine harcamak niyetindeyiz. Bunu bütün vilayetlere duyurun, inşaatlarda çalışmak üzere size onbeş bin işçi yeter mi, mevlânâ?

— Yeter. Fakat hazretim, mermer kasırla birlikte taş havuzun da bir yılda bitirilmesini emir buyurmuşlardı. Taş ustaları kolay bulunmaz. Ayrıca taş yontmak da vakit ister..

— Peki taş ustalarını çoğaltsak?

— Ben de bunu rica edecektim. Hindistan'ın iklimine uygun olarak buradaki taşlar, Herat ve Semerkand'dakilerden daha yumuşak.

— Şu anda inşaatta kaç taş ustası çalışıyor, mevlânâ?

— Agra'da altıyüz seksen. Sekri, Dehalpur ve diğer yerlerde toplam bin dört yüz doksan kişi, hazretim..

— Az sayılmaz! Emir Timur Semerkand'da çok büyük binalar kurdururken çeşitli ülkelerden sadece ikiyüz taş ustası görev yapmış. Tarihçi Şerafeddin, bu olaydan överek bahseder. Ama Hindistan sanatkâr yönünden öylesine zengin ki, bizim bu iş için binlerce insan çalıştırmamız mümkün. Cenab-ı Karani, hükümranlığımız altında bulunan bütün şehirlere tellallar çıkarın. İlan kılsınlar ki, bizim inşaatlarımızda çalışacak bütün usta ve işçilere istediklerinden daha fazlası ödenecek, başka imtiyazlar verilecektir. Din ve millet ayrımı yapılmayacak. Bütün ustalar önce Allah'ın, sonra bizim himayemizde olacaklardır.

Karani tâzimle eğilerek:

— Ferman-ı âliye canımız feda! - deyip atının başını Ag-ra tarafına çevirdi.

Diğer beyler ve muhafızlar, aşırı sıcaktan buram buram terlediklerinden, nehirde demir atmış bulunan gemilere hasretle bakıyorlardı. İnşaatı gezdikten sonra padişahla birlikte çıkıp istiharat edeceklerini sanıyorlardı. Bu yüzden inşaatla ilgili konuşmaların bir an önce bitmesini can-ı gönülden diliyorlardı. Ama Babür hâlâ kasırla nehir arasına kurulacak mermer hamamın gümbazı ve iç dekoru konusunda konuşmaktaydı:

— İçi tıpkı Semerkand'daki Mirza Uluğbey hamamı gibi taş kaplanacak, - dedi Mevlânâ Fazlıddin. - Fakat kubbesi Uluğbey'inkinden daha büyük olacak. Duvarları kırmızı mermerle kaplanacak. Bu mermerin özelliği yazın aşırı serinlik vermesidir.

— Öyleyse mermer işlerini bir an önce bitirin ki şu sıcakta pişmekten kurtulalım! - diye takıldı sıcakta buram buram terlemiş olan Kelanbey.

— Mermer işleri çabuk bitsin diyorsanız, attan inip yardım edin bey cenapları! - diye takıldı mevlânâ.

Babür, mevlânânın cevabından hoşlanmıştı. Gülmekle:

— Peki mevlânâ, sıcak size dokunmuyor mu? - diye sordu.

— Öyle de olsa tahammül ediyoruz. Böyle büyük abideleri Andican'da kurmak istemiştım de nasip olmalıydı. He-

rat'da kurarım dedim yine nasip olmadı. Çizdiğim projeler otuz yıl içinde sararıp kaldı. Kadere bakın ki, bütün bir ömür hülyasını kurduğum imaretleri gelip gelip Agra'da inşaat etmek varmış. Kader böyleyse sıcak bana tesir eder mi, hazretim? Hindistanlı ustalar serin tutması için meyve şerbetleri içip, hafif yemekler yiyorlarmış. Ben de bunlara alıştım. Sabah erkenden kalkıp dört saat çalışıyorum. Ortalık ısınınca dört saat istirahat ediyorum. Aksama doğru yine dört saat çalışıyorum.

— Biz de sabahtan aksama kadar kebaplar, baharatlı şeyler yiyoruz,- dedi Babür Hoca Kelan'a bakarak.-Bunlar da yetmiyormuş gibi arak içiyoruz.

Hoca Kelan at üzerinde durduğu için, aşırı sıcakta öylesine terlemişti ki, alnından süzülüp akan damlacıklar sakalına, oradan da göğsüne düşüyordu. Babür bile her nefes alışında içine hava değil, sıcak buhar çektiğini zannediyordu. Mimarlar konuşacakları bitince atını gemiye doğru çevirip rüzgar gibi gitmeye başladı. Atları hızlı sürdükleri zaman yüzlerine az da olsa serinlik çarpıyordu. Bu arada Hoca Kelan'ın muhafızlarından birisinin atı yıkıldı ve kısa süre sonra ağzından gelen kanlarla bir iki kez çırpınıp son nefesini verdi.

— Bu da sıcaktan öldü! - dedi Hoca Kelan üzgün bir şekilde.-Şimdi ara ki at bulasın!

— Cenab-ı bey, at için kendinizi parçalamayın. Ben şimdi emir veririm. Muhafızınız ahırından bir at alabilir! - diye teselli verdi Babür.

— Size minnettarım, hazretim! - dedi Hoca Kelan.-Ama söz konusu olan sadece at değil. Böyle giderse benim de sonum aynı olacak diye korkuyorum!

Attan inen Babür, Hoca Kelan'a nehirde bekleyen iki katlı "Asayiş" adlı muhteşem gemiyi gösterdi:

— Şu anda sizi bekleyen istikbal bu! Yürüyün!

Babür, kayıklara binip gemiye ulaştıklarında Hoca Kelan'ı güvertedeki hane-i hasa götürdü. Çünkü gemi nehirde hızla ilerlerken en çok bu oda rüzgar alırdı.

Biraz sonra bedergâh nehir suyunda soğutulmuş portakal ve limon suyu getirdi. Hoca Kelanbey soğuk portakal suyunu bir dikişte içtikten sonra derin bir nefes alıp Babür'e baktı:

— Hazretim, siz de bayağı esmerleşip, zayıfladınız. Bize bildirmemeye çalışıyorsunuz, ama sizin de ne kadar zorlandığınızı farkediyorum.

— Evet, şimdi.. yaklaşık otuz yıldır beraberiz. Birlikte az badire atlatıp, az sıkıntı çekmedik! O zamanlar çektiklerimize bakınca şimdikiler çaresi bulunacak şeyler.

Hoca Kelanbey yine terlemeye başladı. Kuşağından ipek mendilini çıkarıp yüzündeki terleri silerken:

— Ne yazık ki yaşıma hayli ilrledi,- dedi.-Gençliğimizde sıcağa soğuğa aldırmazdık. Artık ellimizden aştık. Hindistan'ın havasında her hafta bir yıl yaşlandığımı sanıyorum. Eski beylerden Kasimbey vardı. Bu yıl o da terk-i dünya eyledi. Böyle giderse ben de çok yaşamam, hazretim!

— Öyle söylemeyin Kelanbey! Sıcağa da alışırız.

— Mâverâünnehirin serin iklimine alışmış bir kişinin Hindistan'ın sıcaklarına alışabileceğini tasavvur dahi edemiyorum.

— Neden? Aslen Şehrisebz'in Laçin kabilesinden olan Hüsrev Dehlevî Hindistan'da yetmiş yıl yaşamış. Buna ne buyurursun?

Hüsrev Dehlevî, Hoca Kelanbey'in çok sevdiği şairlerdendi. Dehli'den geçerlerken Babür'le birlikte onun Nizameddin Evliya kabristanında bulunan mezarını ziyaret etmişti. Babür bunu ona hatırlatmakla önceki amacının gerçekleşemeyeceğini ima etmişti. Hoca Kelanbey bunu hissetmiş gibi:

— Hazretim, Dehlevi büyük bir insanmış, - dedi.-Bizim büyük adamlarla yarışacak durumumuz yok..

— Yine önceki inançlarınıza ters düşünüyorsunuz. Amaç büyük insanlarla yarışmak değil, aksine onların güzel işlerini devam ettirmektir. Bizi meftun eden şey, Hüsrev Dehlevi'nin kalbindeki Türk kudretiyle Hintlinin dehasının birleşip bu ulu neticeyi vermesi değil miydi?

Hoca Kelanbey itiraz edemeyeceğini anlayınca, başıyla tastik işareti yapıp sofradaki limon şerbetine elini uzattı.

Daha önce de Dehlevi hakkında çok konuşmuşlardı. Lahor, Dehli ve Agra'da Dehlevi'nin Hintçe yazdığı şarkılarını hem müslümanların, hem ateşgidelerin ve hem de putperestlerin düğün ve şenliklerde söylediklerine şahit olmuşlardı. Dehlevi Babür'den ikiyüz yıl önce yaşamış olsa bile gazelleri, şarkıları ve koşukları sanki dün yazılmış gibi insana tesir ediyordu. Babür, Dehlevi'nin Hindistan'daki bütün insanları kardeşliğe davet ettiğini, bu memleketin din ve millet çekişmelerim bir yana bırakıp, tarih sayfasına yek vücut olarak çıkması halinde dünyanın en büyük kıtalarından birisi olacağını anlatmaya başladı.

Babür'ün bunları anlatmaktan amacı, Hoca Kelanbey'i Hindistan'da kalmaya ikna etmektir. Ama Hoca Kelanbey dostlarıyla şarap içip otururken "Eğer bu yıl Hindistan'dan gitmezsem, ne dersiniz olurum!" deyip yemin etmişti ve şimdi de yeminini bozmamak için Hindistan'dan gitmenin çarelerini arıyordu. Ama Babür'ün kabiliyetli bir hatip olduğunu ve mantıklı deliller getirip insanı ikna ettiğini iyi bilirdi. Bu yüzden onun söylediklerine itiraz edecek gücü kendisinde bulamaz, ama sürekli bir fırsatını kollar dururdu.

—Hindistan'ın kadim medeniyetini Birûnî'nin nasıl övüp göklere çıkarttığını bilirsiniz, - diye devam etti Babür.- Burada şu anda bile kabiliyetli insanlar sayılamayacak kadar çok. Ama gerileme dönemlerinde bu insanların bir kısmı telef olmuştur. Bizim yeniden bu ilim yuvalarını açmamız gerek. Sanatkâr da çok. İş verseniz çalışırız diyen yüzbinlerce insan var. Hazinelelerini kendiniz gördünüz. Halkın zenginliğini şundan anlayın ki, bizde olmayan rakamlar onlarda var. Yüz kurur bir arb.⁴¹ Yüz arba da karb diyorlar. Yüz karb dedikleri nildir.⁴² Yüz nil de padamdır.⁴³ Sadece Dehli vilayetinden her yıl devlet hazinesine kaydedilen gelir üç kurur altmış dokuz lek ve elli bin tango

41-Kurur: Yüz lek, yani yüz milyon. Arb: Milyar.

42- Nil: Trilyon.

43- Padam: Katrilyon.

dan fazla. Böyle vilayetler Hindistan'da az mı? Bu vilayetlerden hangisini isterseniz onu size verelim.

— Hazretim, bana sadece Gazne'yi verseniz, ömür boyu size minnettar kalırım.

— Yine Gazne, yine Gazne! Gazne'de ne zor günler geçirdiğimiz yadınızda mı? Gazneli Mahmud'un barajını yeniden yapalım dedik işin altından çıkamadık. Adam bulsak para bulamadık, para bulsak bu defa da başka şeyler bulamadık. Burada her şey var. Güç ve kudret umman gibi sonsuz!..

— Ama bu umman benim gibi bir yolcuğu yutup yok eder, hazretim!

Hoca Kelan, “benim gibi bir yolcuğu” derken aslında sadece kendini değil, Babür'le gelen herkesi kastediyordu. “Bu koca ülkede biz bir nokta bile olamayız. Bu büyük halkın arasında yok olup gideriz. Bu yüzden ganimetimizi alıp hemen kuzeye dönelim” diyen beyler yalnız Hoca Kelan'dan ibaret değildi. Babür bunu düşünerek:

— Amaç şan şöhrat kazanmaksa,- dedi,- insanın kendini bu yolda feda etmesi gerekir mi, gerekmez mi? Bizim alıştığımız serini bahçeler, içinden su akan arklar burada yok. Üzüm yok, kavın yok, buz yok, iyi at yok. Sultan İbrahim gibi bir padişahın sarayında şamdan ve mum kullanılmıyormuş. Yüz ikiyüz kadar çıracı ellerinde çıraklarla hizmet ederlermiş. Bir ellerinde çıra, öbür ellerinde fitille oturdukları yerden dahi şamdan vazifesi görürlermiş. Ben sanatkârlara bizim şamdan ve kandilleri gösterip onlardan yapmalarını emir verdim. Bir ay geçmeden saraya yetecek kadar kandil ve şamdan yapıldı. Böylece şamdancılık mesleği doğdu. Asma diktirdim. Kısmet olursa Hint üzümünü de yeriz. Bugün gördüğünüz bahçenin yerinin ne kadar bakımsız olduğunu bilirsiniz. Ölmezsek burada Semerkand ve Herat'ın yazlıklarından daha güzel yazlıklar, köşkler ve saraylar kurulduğunu göreceğiz. Semerkand ve Herat'da çöken medeniyeti şimdi burada Hint medeniyetiyle birleştirip yükseltsek.. Bütün bunlar arkamızdan geleceklere bırakacağımız nam-ı nişan olmaz mı, bey?

— Hazretim, büyük amaçlarınız olduğunu kabul ediyorum. Ama vatanımızda yapmadığımız güzel şeyleri bizim olmayan bir ülkede yaparsak, kadir kıymetimiz bilinecek mi? Ne yaparsak yapalım, bize yabancı gözüyle bakacaklar. “Bunlar erkeklerimizi savaşta öldürüp, saraylarımızı zorla ele geçiren kimseler” diyerek lanetle anmayacaklar mı? Bir fırsatını bulurlarsa intikam almazlar mı?

Babür derin bir of çekti:

— Ne yapayım? Ben bu arzularımı vatanımda gerçekleştireyim diyerek az mı mücadele verdim?

— Sizden önce Hindistan'ı fetheden Gazneli Sultan Mahmud gerekli ganimeti ve işine yarayan sanatkârları alıp Gazne'ye götürmüştü!

— Yoksa siz beni Gazneli Mahmud'a mı benzetmek istiyorsunuz?

— Küstahlığımı bağışlayın, hazretim!

— Ama biz bir ülkeyi talan edip, servetlerini ve sanatkârlarını beraberinde götüren eşkıyalardan değiliz!

— Bir şiirinizde, kendi yurdumuzu bırakıp Hint diyarlarına gidişimizi yüz kızartıcı bir hal olarak nitelememiş miydiniz, hazretim?

— Öyle de olsa, artık yüzümüze çalınan kara lekeyi temizlemeye kararlıyım. Eğer bizler Hüsrev Dehlevi gibi bu memleketin evladı olur, bütün gücümüzü onu âbâd etmeye hasredersek, eminim ki gelecek nesiller önünde yüzümüz ak olur!

Hoca Kelan, tartışarak Babür'ü alt edemeyeceğini artık çok iyi anlamıştı.

— Hazretim, sizin çelik gibi iradeniz var,- diyerek bir defa da başka yoldan meseleye yaklaşmaya çalıştı. -Sizin başınıza gelen musibetler başkalarının başına gelseydi, dayanamazlardı. Ama siz hepsiyle başa çıktığınız gibi, bütün cihanın parmak ısıracağı işler yapmak istiyorsunuz. Yıllardan bu yana ben sizin büyük bir şahsiyet olduğunuzu gayet iyi anladım. Şu anda bile kendimi ulu bir dağın bağrındaki küçücük bir tepe gibi görüyorum.

Hoca Kelan'ın gözleri nemlenmiş, sesi titremeye başla-

mişti. Babür, onu teselli etmek ister gibi, şiirlerinden bir beyti okuyup verdi:

“Aslı kes ez kes nebâşed - Kem çil cümel ez ademend”⁴⁴

— Ama beş parmağın beşi bir değil, hazretim.. Ben kendimi biliyorum. Sizin kaldırdığınız yükün altına ben girsem eziliveririm. Benim beş altı yıl canlı kalmamı istiyorsanız izin verin. Gazne'ye gideyim. Gazneli Mahmud'dan kalan o eski barajı yeniden yaptırayım. Yollarını düzelttireyim ve bu işin bütün sevabını size bağışlıyayım.

Babür, itiraz etmeden düşünmeye başladı. Hoca Kelanbey, istediğini elde edeceğini anlamış gibi alelacele konuşmasına devam etti:

— Hazretim, ricamı kabul edin. Ömrümün son günlerinde sağlığınıza dua edip iki gün kafamı dinleyeyim. Ölürsem cesedimi Gazne'ye görsünler. Ne olursa olsun vatanıma yakın olayım.

Babür, Hoca Kelanbey'in gözlerinin nemlendiğini görünce, Hümayun'a söylediği bir sözü hatırladı: “Savaşta kan deryasında yüzüyoruz. Eğer vefat ödersem beni Kabul'a götürüp gömün!” Acaba Hoca Kelanbey giderse bir daha sağ salim görüşebilecekler miydi?

— Siz gidince diğer bey ve askerler de sızlanmaya başlarsa, ben burada kiminle kalırım?

— Bütün beylerle ben kendim konuşurum. “Padişah hazretleri sadece Gazne'deki barajı yapmak için izin verdiler” derim. Hiç kimse sızlanmaya kalkmaz. Buna inanın!

Babür, Herat, Tebriz, Belh, Andican ve Taşkent'e adamlar göndermiş, “Kim bize dost ise Hindistan'a gelsin. Kendisine maaş bağlayacağız. Ne isteği varsa yerine getireceğiz” şeklinde mektuplar yazmıştı. Kabul'daki vali gelmek isteyenlerin yol masraflarını ödemek üzere para bile almıştı.

— O halde siz de, nereden olursa olsun, kızılbaşlardan veya Şeybanilerden ne kadar ilim adamı, sanatkâr, bey ve asker varsa söyleyin bize gelsinler!

44- Aslında adem insan az değildir; çünkü herkes Adem'in çocuğudur.

— Elbette söylerim. Yeter ki benim gibi giden birinin yerine yüzlercesi gelsin!

Hoca Kelanbey'in sözlerinde samimi olduğu şüphesizdi. Ama Hindistan'dan gidiş izni aldıktan sonra Babür'den utanmaya başladı. Evet, beyler meclisinde verdiği sözü yerine getirmişti. Hindistan'da kalanları bırakıp gideceğini düşününce Agra'daki evinin duvarına bir beyt yazdırdı:

*Eger behayrı selamet güzer zi Sind kunem,
Siyaruy şevem, ger havay-ı Hind kunem.*⁴⁵

Hoca Kelanbey'in evine geç saatte uğrayan Hindubey, duvardaki şiiri görünce, onu bir kağıda yazıp Babür'e gösterdi ve beyti okuyan herkesin gezdikleri yerlerde ileri geri konuştuklarını anlattı. Babür, Hoca Kelanbey'in "kimse benim peşimden gelmeye kalkışmayacak" şeklindeki sözlerini hatırlayarak:

— Bu ne iş?- dedi şaşkın vaziyette.-Yoksa Hoca Kelan başka beylerin de Hindistan'dan gitmesini mi istiyor?

— Bilmiyorum, belki de burda kalan beylerin fedakârlığı Hoca Kelan'ın üzülmesine sebep olmuştur.

— Evet, kendisi bu kadar fedakâr olmayışının verdiği bir üzüntünün ifadesi bu, - dedi Babür ve zili çalarak saraybânı çağırdı.

Saraybân gelinceğe kadar yerinden kalkıp hane-i hası adımlamaya başladı. Bir an Hoca Kelanbey'in peşinden adam gönderip Gazne hâkimliğinden azlettiğini bildiresi geldi. Ama bunca yıllık kadirşinas bir dostundan olmak ve neticede Gazne'deki barajı yapmak için başka birini göndermek zorunda kalacağını hesap ederek fikrinden vazgeçti.

Ne yapmak gerekti? Hoca Kelanbey'in yazdığı şiiri okuyanların Hindistan'da kalmamak için harekete geçecekleri kesindi. Şayet bu beyti yazdığı için Hoca Kelan'ı cezalandırırsa, o zaman şiirin tesiri daha da yaygınlaşacaktı.

45- İyilik ve selamette Sind nehrinden aşıp gittikten sonra, eğer tekrar Hindistan'a heveslenirsem yüzüm kara olsun.

— Bu beyt duvarda yazıldığı gibi duruyor mu hâlâ?- diye sordu Hindubey'den.

— Sildirdim.

— Boş yere sildirmişsiniz, bey. Siz onu sildirdikten sonra insanların ağzında daha çok dolaşmaya başlar. En iyisi onun tesirini bir başka şiirle ortadan kaldırmaktır.

Orta yaşlı, zayıf bedenli saraybân elinde kağıt kalemle içeri girdi.

— Yazın! - diye emretti Babür.

Yüz şükür de Babür ki, kerim-u gaffar,

Berdi senge Sind-u Hind-u kişver-i bisyar.

Buradaki “kişver” kelimesinin vezne uygun düşmediğini hissederek mısrayı değiştirip yeniden yazdırdı:

Berdi senge Sind-u Hind-u mülki bisyar

Issıklığa ger sende yoktur takat

Savuk yüzün körey deseng Gazni bar.⁴⁶

Şiirin nazik kurallarına uygun olarak bir çırpıda yazılan bu şiir, Hindubey'in bayağı hoşuna gitti. Duvara o nahoş beyti yazıp giden Kelanbey'in çehresinin Babür'e ne denli soğuk göründüğünü düşünerek kendi kendine gülümsedi. Babür, attığı okun hedefe isabet ettiğini onun bu gülümsemesinden anlayarak, rahatlamış bir halde saraybâna dönüp:

— Şiiri üç nüsha çoğaltın,- dedi.-Bir nüshasını Hoca Kelanbey'in arkasından götürsünler. Hindubey, bir nüshasını siz alıp, Kelanbey'in beytini okuyan bey ve askerlere verin. Görsünler bakalım şairlikte kim üstün?

Şiiri okuyan pek çok bey ve muhafızları Hoca Kelanbey'e gülerek, “Soğuk yüzünü güreyim dersin Gazne'ye var” deyip şakalaşmaya başladılar. Sonunda sıcaaktan şikayet edenler da-hi birbirlerine “Soğuk yüzünü güreyim dersin Gazne'ye var” şeklinde şakalaşmayı âdet haline getirdiler.

46- Yüzlerce kez şükür olsun de Babür, Cenab-ı Gaffar,
Verdi sana Sind ve Hindi ve birçok beldeyi
Gerçi sıcağına tahammül etmek zordur amma,
Soğuk yüzünü güreyim dersin, Gazne'ye var.

Panipat'da ağır yaralanan Tahir, üç ay boyunca yerinden kalkamamıştı. Saraydan gönderilen tabip yaralarını tedavi etti, ama kaburga, kol ve bacak kemiklerindeki kırıklıkları düzeltemedi. Kırılan kemiklerin ağrısı gece gündüz rahat yüzü vermiyordu. Tahir, Agra'da eski kadirşinas dostu Mamat'la birlikte küçük bir evde yaşıyor ve kendi kendine "Artık bu evden cenazem çıkacak" diye düşünüyordu.

Bir süre sonra Mevlânâ Fazlıddin, mühendis oğlu Seferbey'le birlikte Kabul'dan çıkıp gelmişti. Onlar birlikte çalıştıkları Hint'li sengeri sorup soruşturarak, sonunda Agra'lı bir cerrahı alıp getirdiler. Cerrahın fakir bir kişi olduğunu işiten Mevlânâ Fazlıddin yeğenini ona tanıştıırken:

— Sahib Baycu,- dedi.-Tahir de aslında çilekeş bir köylüydü. Ben onun asker olmasına karşıydım..

— Oş'da söyledikleriniz doğruymuş, molla dayı,-dedi Tahir.-Merhametsizler arasında kalarak ben de merhametsiz oldum.. Öyle olmasa yirmi yıllık kadirşinas dostum Mamat'a böyle bir kötülüğü yapabilir miydim? İşte, bunlar yaptıklarımın kisası. Yine de Mamat insanlığını gösterdi. O olmasaydı atların ayakları altında ezilip gitmiştim!

Mevlânâ Fazlıddin Mamat'ın yaptığı bu iyiliği duymuş ve geldiği gün onu inşaatta işe almıştı. Bunları tabibe Farsça-Hintçe karışımı bir dille anlattıktan sonra:

— Artık yeğenim beyliği de, muhafızlığı da bırakmak istiyor,- dedi.-Siz ve ben gibi kendi halinde yaşamaktan yana. Ona yardım edelim!

— Sizin yurdumuzu âbâd etmek için geldiğinizi biliyorum, sahib, - dedi Baycu.-Rica ettiğiniz için elimden geleni yapacağım!

Tabib, söylediği gibi bir ay boyunca Tahir'i tedavi etti. Mahir elleriyle hangi kemiğin nereden kırıldığını teşhis edip, hepsini yerine oturttu. Bir ay sonra Tahir yeniden doğmuş gibi ayağa kalktığı anda yaptığı ilk iş tabibin siyahlaşmış ellerini öpüp gözlerine sürmek oldu.

— Söyleyin doktor, bu iyiliğinizin karşılığını nasıl ödeyebilirim?

— Bir cerrahın elini saygıyla öpüp başınıza koymakla karşılığını ödemiş olmadınız mı?

— Hayır size ömür boyu borçluyum!

— Kimbilir, belki benim de bir borcum vardır? Mevlânâ Fazlıddin, tabibin “söyleyeyim mi, söyleyeyim mi?” der gibi tereddüt geçirdiğini farkedince:

— Sahib Baycu,- dedi,-siz neden kendinizi borçlu kabul ediyorsunuz?

— Bunun hikayesi uzun.. Fakat rica ediyorum, başka kimseye anlatmayın.

— Ricanızı yerine getireceğimizden emin olabilirsiniz.

— Benim fil sürücüsü bir ağabeyim var. İbrahim Ladı zamanında Agra'da iş bulamadığı için Pencap'a gitmişti. Orada ordunuzun pek çok adamımızı öldürdüğünü duymuştu. “Bunları vatanıma sokmam ben” diyerek, ordunuzu yanlış yola sevk edip bataklıkla götürmüştü.

— Evet, evet, - dedi Tahir filban Lal Çand'ı hatırlayarak. İki askerimizi filiyle ezip kaçmıştı. Ama ben o zaman onun cesaretine hayran olmuştum. Tek başına koca bir orduya meydan okumuştı! Biz onun bataklıktan çıkamayacağını düşünmüştük. Demek kurtuldu ha? Şimdi hayatta mı?

— Hayatta, ama artık Agra'ya gelmekten korkuyor. Ağabeyimin askerleri ezmesi iyi değildi. İhtimal benim sahib Tahir'i tedavi edişim o iki askerin bir keffaretidir.

— Ağabeyinizin yaptığı işin günah olduğunu düşünmeyin, sahib Baycu! - diye itirazda bulundu Mevlânâ Fazlıddin. -Vatanını böylesine bir cesaretle savunmak günah değil, olsa olsa sevaptır!

— Güzel sözleriniz için teşekkür ederim, sahib! Ama o günden beri ağabeyim hâlâ işsiz. Öz vatanında saklanıp duruyor. Çoluğu çocuğu aç sefil.

— Ağabeyiniz inşaatta çalıştı mı hiç?

— Evet filiyle devamlı inşaatlarda çalışırdı.

— O halde bana gelsin iş vereyim. Zaten biz de savaş filerini normal işlerde kullanmaya çalışıyoruz.

— Ağabeyim bunların hepsini duymuş. İbrahim Ladı'nın küp küp yığıldığı altınları sizlerin imar işlerinde kullanışınızdan son derece memnun. Ama yakalanmaktan korkuyor.

— Belki de ağabeyinizin Agra'ya gelmemesi isabetli olmuş. Burada bey ve mülazım çok. Bakarsın biri tanır da başı belaya girer. Ağabeyiniz âyanların pek nadir uğradığı taşra inşaatlarından birine gelsin. Ben Cuma günü Dehalpurga geleceğim, isterse orada hazır bulunsun.

— Sahib, padişahlar size saygı duyarlarmış. En büyük abidelerde sizin imzanız varmış. Padişahтан ağabeyimin affedilmesini isteyemez misiniz? O zaman biz de endişesiz dolaşabiliriz.

Mevlânâ Fazlıddin bir süre düşünüp:

— Biliyorum, inanmanız zor. Baycu, - dedi. -Ama padişahın canına kasteden kişilerin acınmaksızın öldürülmesi konusunda ferman çıkartılmıştır. Bu fermanı imzalayan da bizzat Babür'dür. Kendileri iyi bir şair, merhametli bir insan olsalar bile padişahlıkla fatihlik onu karakteriyle ters düşen yollara sevk etmiştir. O gün Lal Çand'ın kendisini ve askerlerini yanlış yola sevk edip öldürmek istediğini hatırlarsa, öfkeyle öldürülmesi için ferman verebilir.

— Doğru, - dedi Tahir dayısının sözlerini tastikleyerek. - Hatta ben.. şimdi sarayda hizmet vermeye dönmekten bile çekiniyorum. Mirza Babür'ü bütün kalbimle seviyor olsam bile, çevresindeki fitnecilerden uzak durmak istiyorum.

— O halde ağabeyimin kurtuluşu yalnız sizin elinizde, Mevlânâ Fazlıddin.

— Elimden gelen iyiliği yapmaya hazırım. Gelecek Cuma günü Dehalpur'a gelsin. Fakat kendisini sizin isminizle tanıtsın. Hatta mümkünse kıyafetini bile değiştirsin.

— Zaten saç sakal bırakarak tanınmayacak hale geldi.

— Çok iyi. Tedbirde fayda var derler. Şimdilik filiyle inşaatta çalışsın. Sonra başka bir şey düşünürüz.

Agra'da yağmur mevsimi başlamıştı. Yine yağmurlu bir günde Tahir, saraya, Babür'ün huzuruna vardı.

Divan-ı hasın mermer eyvanında oturmakta olan Babür, onu güçlkle tanımıştı. Çünkü Tahir'in saç sakalı ağarmış, yüzündeki yara izinden başka boynundan göğsüne kadar diğer bir yara izi daha belirmişti.

— Hayret, iyileşmişsin,- dedi Babür ona moral vermek için.

— Evet, molla dayım imdadıma yetişti..

— Şimdi ne yapacaksın? Saraydaki eski vazifene dönmek istiyor musun?

Tahir sağ elinin zayıf olduğunu, onu rahatlıkla kullanamadığını, üstelik vücudunun da ekiş büküş hale geldiğini düşündü.

— Artık askerlik bana göre değil.

— Olmazsa içbeyler arasına girin.

— Ama ben beyliğin hakkını veremedim.. Panipat'da o iş benden gitti.

— Neden?

Tahir, savaş günü sabahı arak içip sarhoş olduğunu ve hiç suçu olmadığı halde kadirşinas dostu Mamat'a kötü muamele ettiğini bir bir anlattı.

— Bey oldum diyerek gurura kapıldım ve zalimleştim. Ama ölüm döşeginde yatarken kendimi tanıdım. Beylik bana göre değilmiş, hazretim. Zaten artık sakat adamın biriyim. İcazet verin molla dayımın planlarını çizdiği bağda suculuk gibi bir vazife alayım. Bir zamanlar Kuva'daki bahçemizde çiçekleri sulamaktan zevk alırdım.

Babür, eyvanın nakışlı mermer sütunları arkasından süzülüp duran yağmur bulutlarına dikilerek, bir süre derin derin iç çekti. İyilik olsun diye Tahir'e verdiği beylik makamı kötülüğe dönüşmüştü.

— Siz bahçe sulayarak beylerin sıkıcı atmosferinden kurtulacaksınız. Ya ben nasıl kurtulayım?

Tahir, bu soru karşısında şaşırıp kalmıştı.

— Siz padişahsınız, hazretim. Beyler size bağılırlar.

— Evet bana bağlı ve itaatkârlar.. Ama onların öyle tuzakları vardır ki, bir an gafil kalsanız kısıvrak yakalanırsınız.. Isfara'da size söylediğim sözler hatırlınızda mı?

— Ben o sözlerinizi hiçbir zaman unutamam.

— O zaman ömür boyu size hizmetten kaçmam demiştiniz ya!..

— Hazretim, ben o zamanlar sağlam bir yiğittim.. Şimdi ki durumumu görüyorsunuz..

— Sarayda benim hilvethaneme bakacak doğru dürüst bir adam yok. Bu işi siz üzerinize alsanız..

Hilvethane, Babür'ün boş vakitlerinde şiir yazıp, tefekkürre daldığı özel odaydı. Ama Tahir sarayın sıkıcı havasından bıktığı için bağda dayısının yanında sucu olarak çalışmayı tercih ederdi.

— Hazretim, kulunuzu mazur görün. Ben bağda çalışmayı kafama koymuştum.

— Bağda da hilvethane olacak. Bitirildiği zaman ona da siz bakarsınız. Anlaştık mı?

Artık Tahir'in hayır demesi mümkün değildi. Babür'ün bir dediğini iki etmeye alışık olmadığı için, ellerini göğsüne koyup kabul ettiğini belirtti.

Agra kalesindeki hilvethane, divan-ı has ile mutfak arasındaydı. Bir aydan beri devam eden yağmur faslı hâlâ bitmemişti ve bazı günler beş on defa yağmur yağdığı oluyordu. Yağmurlu günlerde Babür çoğu kez Agra'da çalışıyordu.

Hilvethane, iç içe üç odadan meydana geliyordu. Bu odaların ufak tefek işlerini bedergâhlar hallediyorlardı, ama levazımı "aftâbeci" denilen Tahir temin ediyordu. En dipteki oda-

da kağıt, kalem ve Babür'ün tespit ettiği kitaplar bulunurdu. Onun berisindeki odada kurulan masada Babür'ün hoşlandığı çeşitli şerbetler, meyve suları, muhtelif meyveler hazır tutulurdu.

Tahir, bir gün masaya Gazne'de yapılmış değerli şaraptan bir sürahi doldurup koymuştu. Babür:

— Çağır meclisi hirgâhta yapıldı, içmek istemiyorum,- dedi. Bu olaydan sonra Tahir bir daha hilvethaneye içki sokmadı.

Babür iç odada gece boyu çalıştığı zamanlar Tahir de uyu-mazdı. Onun dışarda oturduğunu bilen Babür, bazen dışarı çı-kar ve garip sorular sorardı:

— Badahşan ormanlarında nefis kokulu bir ot vardı, ha-tırladın mı? Dehkat çevresinde ve hatta Asman Yaylası'nda da çok olur. Hercai mavi. Adını bir deftere yazmıştım, ama Ka-bul'da mı kaldı ne, yok.

— Atlar yer mi?

— He, he çok severler. Şöyle küçük boylu, top top biten bir bitkiydi.

— Deve ayağı mı?

— Evet, evet deve ayağı da derler, ama aslı deve tabanı-dır! Top top olduğu için deve tabanı adını vermişler. Ona ne-den bu adın verildiğini Badahşan'da işitmiştim.

Babür, aradığı kelimeyi bulunca tekrar çalışma odasına dönerdi. Tahir onunla birlikte at koşturdukları, çeşitli hatıralar yaşadıkları yerleri kendisine sormasından büyük bir zevk duyu-yordu. Çünkü Babür'ün başından geçenleri kalın bir kitapta topladığını işitmişti. Kendisi de böyle bir kitabın yazılışına kat-kıda bulunduğu için sevinir ve "hiç olmazsa burada geçen gün-lerim boşa gitmemiş olacak" diyerek teselli bulurdu.

Bir gün Babür, gecenin geç saatlerinde dalgın bir şekilde odadan çıkarak içli sesiyle bir dörtlük okudu:

*Koptan beri kim yar-u diyarım yoktur
 Bir lahza-i bir nefes kararım yoktur,
 Keldim bul sarı öz ihtiyarım birle.
 Lakin kararımda ihtiyarım yokdur.*⁴⁷

Dinlediği bu dörtlükle birden özlem duygusu kabaran Tahir, nedense Rabiye'yi hatırladı. Birden göğsü doluverdi.

— Çocuklarla ne zaman sağ salım görüşeceğiz, hazretim?

— Yollar henüz güvenli değil. Kadınlar için tehlikeli. Bu taraflarda Rana Sanga bizden memnun olmayanları çevresine toplayıp, ordu toplamaya çalışıyormuş..

“Bizden memnun olmayanlar” sözü geçenlerde kale içinde meydana gelen bir olayı hatırlattı Tahir'e.

Hintli ustalar yağmur yağarken toprak kazılmaz, işi durduralım demişler. Ama çavuş itiraz etmiş ve “Biz bu binayı altı ayda bitireceğimize söz vermişiz. Yağmur faslı iki ay devam ederse ne zaman bitireceğiz? Padişah hazretleri bize yalancı demez mi? Yağmur dinmez! Sonra ortalık da serin, çalışın!” demiş. Neticede çavuş işçileri tekrar çalıştırmaya başlamış.

Sürekli yağın yağmur toprağı gevşetmiş, her taraf vıcık vıcık olmuştu. Geçenlerde toprak kazan ameleler üç kulaç derinlikte çalışırken dere gibi derin çukurun bir kısmı göçmüş ve dört işçi göçük altında kalmıştı. Neticede işçilerden üçü ölmüş, dördüncüsünün ise beli kırılmış ve sakat kalmıştı..

47- Çoktan beri ki, yar-ı diyarım yoktur
 Bir lahza, bir an kararım yoktur
 Geldim buralara doğru kendi isteğimle
 Ama gitmek kendi elimde değil.

Hilvethanenin ilerisinde, saray mutfağında yemek hazırlamakla meşgul olan Behlül isimli orta yaşlı aşçı da çukurda can veren işçileri görmüştü. Bu olay Panipat savaşında öldürülen yirmi yaşındaki kardeşini hatırlatmış ve kalbindeki intikam duygusu yeniden körüklemişti.

Çaşnegir Ahmed, Melike Beyda'nın cariyelerinden birini araya koyup zehiri Behlül'e ulaştırmıştı. Melike Beyda tarafından gönderilen başka bir carie ise, bu işin Babür'ün bir yere çıkamadığı yağmurlu günlerde bitirilmesi gerektiğini iletmişti.

Dört büklüm kağıdın içine sarılmış olan zehir, iki miskal ağırlığında, baharatı anımsatan bir şey olmasına rağmen çelik bir silahmış gibi ağır geldi Behlül'e. Savaşta öldürülen kardeşinin intikamını bu silahla almaya ve fatihleri bir an önce geri dönmeye zorlamayı kafasına koymuştu. Çünkü Babür öldüğü zaman, ordunun Hindistan'da kalamayacağına inandırmışlardı kendisini.

Padişahın mutfağında pişirilen her yemeği tadarak kontrol eden çeşnicibaşları bulunurdu. Şiddetli yağmur yağdığı bir günün akşam saatlerinde çeşnicibaşları arak içip sarhoş olmuşlardı. Kazanda Babür'ün çok sevdiği mayahoş pelte kaynayıp duruyordu. Mutfakta kimse yoktu. Behlül, elini yavaşça koynuna sokup dört büklüm edilmiş kağıdı çıkarttı. Çeşnicibaşları öbür odada sarhoş kafayla şarkı söylüyorlar, bir yandan da şiddetli bir yağmur yağıyordu.

Behlül, zehiri hemen kazana dökmedi. Çünkü çeşnicibaşlarının arakın yanında pelte yemek gibi bir adetleri vardı. Şayet Babür'den önce onlardan biri bunu yerse zehirlenir ve plan da suya düşerdi. Bu yüzden Babür'ün yemek yediği seramik leğençedeki yufka ekmeğin üstüne serpmeye başladı. Fakat o an rüzgar dış kapıyı şiddetle sallayınca, Behlül birinin gelmek-

te olduğunu zannedip kalan zehiri ocakta yanmakta olan ateşe attı. Sonra da yufka ekmek üzerine pelte döktü.

Aradan bir süre geçtikten sonra bedergâh gelip koyun etinden hazırlanmış kavurma ile üzerine pelte serpilmiş ekmek leğençesini alıp Babür'ün yemek yediği odaya götürdü.

Çaşnegir Ahmed, zehirin yemek sırasında farkedilmediğini, tesirini daha sonra yavaş yavaş gösterdiğini belirtmişti. Bu yüzden Behlül iş ortaya çıkıncaya kadar kaleden çıkıp gidebileceği ümidindeydi. Tam mutfak kapısından çıkacağı sırada sarhoş çeşnecibaşlarından biriyle karşılaştı.

— Hani, kavurmadan bize ayırmadın mı?

— Pelte var, sahib.

— Hayır, kavurma isterim.

— Kavurma azdı. Hepsini hazrettime yolladım. Pelte yiyin. Çok mayahoş.

— Hayır, et çoktu. Niye bize ayırmadın?

— Hepsini kavurmamıştım.

— Madem öyle şimdi bize biraz kavuruver! Çabuk!

Çeşnecibaşı iri gövdesiyle kapıyı tutmuştu. Behlül, telaşlı bir şekilde geri dönüp, yağ eritmeye ve koyun etinden kavurma hazırlamaya başladı.

Yağmur, bütün gece sarayı esir almıştı. Birden özel korumalar tabibi sormaya, çeşnecibaşılar birbirlerini çağırmaya başladı ve sarayın her tarafında bir patırtı gürültü koptu. Hilvethanede oturmakta olan Tahir dahi yemek salonuna gitti. Babür üst üstüne kusuyordu. Yüzü mosmor olmuştu. Kendini zorlayarak dışarı çıkmak istedi, fakat iki adım gitmeden tekrar yıkıldı. Tahir, hızla gelip Babür'ü koltuğundan tuttu. Tabib Yusufi de öbür koluna girdi. Şaşkına dönen bedergâhlara bağırarak:

— İçeriye yer hazırlayın! - diye emretti.

— Revana! - diye ilave etti Babür yutkunarak. Yarı baygın vaziyetteydi. Başı fırıl fırıl dönüyor, güçlüğüle nefes alıyordu. Sürükleyerek revana çıkarıp yatırdılar. Tabib kalbi kuvvetlendiren ilaçtan bir miktar koklattı.

— N'oldu size, hazretim? Çok mu arak içtiniz? Yoksa macun da mı karıştırdınız?

— Yemekte bir şey var! - diye karşılık verdi Babür ve yine içi bulandığı için leğen üzerine eğildi.

— Aşçıyı sorguya çekin!

O sırada pelteden yiyen iki mülazımın da aynı duruma düştükleri görüldü. Çeşnicibaşları Behlül'ü yakalayarak sarayın en gaddar meydanbaşına teslim ettiler. Meydanbaşı maharetini göstererek Behlül'ü sorgulamaya başladı.

Babür, bütün gece ölümle pençeleşti. Her kusuşunda ciğerleri sökülüp yolunuyormuş gibi geldi. Bazen nefes almakta da zorlanıyordu. Tabib Yusufi başından bir dakika olsun ayrılmadı ve:

— İyileşeceksiniz, dayanın! - diyerek teselli etti. Tahir de tabiple birlikte bütün gece Babür'ün başında bekledi. Babür'ün başını tutuyor, ter basan yüzünü siliyordu. Onun zehirlendiğini anlayınca kendisi de zehirlenmiş gibi bir tuhaf olmuştu. Şafak atmak üzereyken Babür sayıklamaya, Mirza Hümayun ile Mahım sultanı sormaya başladı.

Kuzey vilayetlerinde kargaşalıklar çıktığı için geçen ay Hümayun'u Badahşan'a göndermişti. Mahım sultan ise henüz Kabul'daydı.

— Mirza Hümayun'a ulak gönderelim mi? - diye sordu Tahir.

Babür, biraz kendine gelmiş gibi gözlerini açtı. Ulak Badahşan ve Kabul'a varıncağa kadar bir ay geçerdi. Bu arada kendisine bir şey olursa ne oğlu, ne de karısı yetişebilirdi. Üzgün bir şekilde başını sallayarak:

— Faydası yok, -dedi.

Durumunun biraz düzeldiğini gören Tahir:

— Hazretim, dayanın! - dedi.

—Biz sizle ne ölümlerden döndük! Dayanın, başaracaksınız!

— Ama böylesi ilk defa oldu!

Tekrar doğrulup leğen üzerine eğildi. Duyduğu acıdan gözlerinden boncuk boncuk yaş dökülüyordu. Başını tekrar yastığa koyup gözlerini yumduğu sırada meydanbaşı içeri girdi. Tabib Yusufi:

— Kısa kes, sadece ne olduğunu söyle, - diye fısıldadı.

Meydanbaşı Melike Beyda'yı da sorguya çektiğini, diğer üç bedhahta onun öncülük ettiğini, ama olayın Rana Sangram Sinh'le bir alakası olmadığını ve diğer sorulara cevap vermek-te direndiğini anlattı.

— Mel'unlar!.. - dedi Babür yattığı yerden öfkeli bir şekilde. Ben de onlara izzet ikram gösterdim. Onlara güvenip ellerinden yemek yedim!.

— Hazretim bu iblisleri binbir işkenceyle öldürmek şart!

— Şu beriki üçünü.. Adete göre katlettirin!.. Beyda.. o daha sonra..

— Baş üstüne! - diyerek dışarı çıktı meydanbaşı. Usule göre padişahın canına kastedenler en ağır şekilde işkence edilerek öldürülürlerdi. Aşçı Behlül'ün diri diri derisi soyuldu. Celatlar çaşnegir Ahmed'in önce el ve ayaklarını kestiler. Sonra kellesini vücudundan ayırıp, bedeninin diğer kalan kısmını parça parça doğradılar. Arada posta vazifesini gören iki cariyeye ise, kudurmuş filin ayakları altına atılarak feci şekilde ezdirildiler.

Melike Beyda, en muhkem zindanda muhafaza ediliyor; herkes ona nasıl bir ceza verileceğini merakla bekliyordu.

Tabib Yusuf, Babür'ü kurtarabilmek için iki gece-gündüz bir dakika bile dinlenmeden uğraşıyordu. Tahir de sürekli onunla beraberdi. Nihayet üçüncü gün:

— Allah'a şükür hazretim, ölümden döndünüz!- dedi tabib.

—Dünyaya yeniden gelmiş gibi oldunuz. Şimdi biraz ılık süt için. Sonra da uyuyun!

Babür bir kâse ılık süt içip, başını yastığa koydu. Ama ba-sından geçen felaket bir türlü gözünün önünden gitmiyordu.

Ölümün eşiğinden döndüğünü hatırladıkça gayr-ı ihtiyari vehimeye kapılıyordu. Artık hayatının tahttan daha önemli olduğunu anlamıştı. Meğer hayat ne kadar tatlı ve her geçen an ne kadar önemliymiş! Acaba kendi yaşına gelmeden ölüp gidenler ne yapmıştı? İbrahim Ladı kendisinden dört yaş küçüktü. Melike Beyda'nın bunu unutup, kendisine iyi muamele etti diye Babür'ü affetmesi, onu evladı yerine koymas-ı mümkün müydü? Savaşta işlerin umduğu gibi gitmesi

ona en zor şeyleri bile kolay göstermiş, bu yüzden İbrahim Ladi'nin anasına böylesine inanmış ve onun emrinde çalışan aşçıları sarayına almıştı. Güya bu aşçıların yaptıkları Hint yemeklerini yiyerek halkla bütünleşme isteği, kendine fazla güvenmesinden mi kaynaklanmıştı? Heyhat! Dünkü düşmanları bugün dostlar haline getirmek mümkün müydü? Özellikle yüreği evlat acısıyla yanan Melike Beyda gibi bir kadına, kardeşi savaşta öldürülen Behlül gibi bir aşçıya karşı tedbirli olması gerekmez miydi? Kabul'da Mahım sultanın söylediği elemli sözleri hatırladı. Başkalarının vatanından gelen fatihleri yerli halkın kolay kolay affetmediği, onların kılıçlarının açtığı yaraların asırlar boyu kapanmadığı doğruysa.. bu ülke balkının gönlünü fethetmek için Babür'e kaç asır gerekiyordu? Onun ömrü buna yeter miydi? Kısacası bu, onun için bir hayal ve seraptan mı ibaretti?..

Bütün bunları bir çırpıda kafasından geçiren Babür, dar bir köşede sıkışıp kaldığını, istikbalin karanlık olduğunu düşünmeye başlamıştı. Ama bedenine yeniden yığılan güç ve kuvvetle bu karanlığı yırtıp, gelecek evlatlarına parlak bir dünya bırakabilirdi..

Babür, o gece rahat bir uyku çekti. Ertesi günü tabip damarından kan almak istediğini belirtti.

— Zehirli kanı almamız şart, hazretim. Bir hafta daha yataktan çıkmamanız gerek!

Babür hemen itiraz etti. Bu iş yapılmadan da kendini iyi hissettiğini, çok kan alınırsa uzun süre yatakta kalacağını düşündü. Çünkü "Padişah ölüm döşeginde yatıyormuş, artık ümit kalmamış!" şeklindeki dedikodular her tarafa yayıldığı için fırsatı ganimet bilen düşmanları başkaldırmaya başlamışlardı. Beyler dahi Babür'ün sık sık etrafta görünmesini istiyorlardı.

Aradan iki gün geçtikten sonra Babür şaşaalı merasimlerde giydiği elbiselerini giyerek "divan-ı âm"a çıktı. Yüksek tahtın iki yanına dizilen yüzden fazla bey, sergerde ve şehir vâlileri tâzim kılarak saygılarını izhar ettiler. Babür sakın sakın tahtında otururken, iki muhafız Melike Beyda'yı kollarından tutarak içeri getirdi.

İhtiyar kadın, hâlâ tepeden tırnağa beyazlara bürünmüş vaziyetteydi ve oğlunun yasını tutuyordu. Omuzları önceki oranla çökmüş, boyu kısalmış gibiydi. Ama gözleri.. Gözleri Babür'ün sararıp solmuş çehresine takılınca, onun hâlâ ağır hasta olduğuna kanaat getirip, sevinçten parlamaya başlamıştı..

Saraybân Muhammed Dolday, melikeyi sorguya çekerek, suikasta başka kimlerin karıştığını öğrenmek istedi.

—Bu suikast değil, intikamdır! - dedi melike.

—Padişahınızın döktüğü kanların intikamı bu! Bana yardımcı olan aşçı da, çarşegir Ahmed de, iki cariye de intikamlarını aldılar. Hepsi kahramanca öldü. Şimdi sıra bende. Oğlumun acısıyla ben zaten yanıp kül olmuşum. Elinizden geliyorsa küllerimi havaya savurun!.

Melike Beyda, sarayda herkesin rahatlıkla anladığı Farsça ile konuşuyordu. Ayanlar nefeslerini tutup, gözlerini yere çevirmişlerdi. Herkes dilinden zehir saçılan bu kadının Babür'ü ağır şekilde tahrik ettiğini, bu yüzden padişahın hemen cellatları çağırıp, silahsız bir kadına karşı her türlü silahın kullanılmasını emretmesini bekliyordu. Babür ise, böyle bir şey yapması halinde kadının manevi bir zafer elde edeceğini, onun ne kadar cesur olduğunun dilden dile dolaşacağını ve böylece insanların takdirini kazanacağını hissederek, kendine hâkim olmaya çalışıyordu. Melikdad Karani'ye baktı.

— Bu ne kalleşlik!- dedi Melikdad Karani Melike Beyda'ya.

—Padişah hazretlerinden intikam almayı bu kadar istiyordunuz da, neden onun ihsanlarını kabul ettiniz?

— Amacıma ulaşmak için böyle yapmam gerekiyordu!

— Padişah hazretleri sizin için “Öz anamız gibi saygı gösterin!” diyerek şanınızı yükselttiğinde, minnettarlığınızı bildirip ağladığınızı henüz unutmadık!

— Ben o sırada aşırı nefretimden dolayı ağlıyordum! Oğlum öldürüldüğü için ağlıyordum!

— Allah'tan kork be kadın! Sen de Müslüman'sın! Sen de Hz. Muhammed'in ümmetisin! Oğlunuzun kaç misli orduyla bunlara karşı savaşa çıktığını bilmiyor musun? Eğer bunlar

yenilseydi oğlun bir tanesine bile acımazdı. Siz Sultan İbrahim'in nasıl acımasız olduğunu bilirdiniz. Eğer sizde zerrece iman olsaydı, elinde kılıçla erkekçe savaşan insanlara gizlice zehir vermeye kalkmazdınız!

— Ben bir kadını. Elime kılıç alıp savaşmam! Ama zehir benim kılıcımdı. Fatihler Panipat'da binlerce kişinin ölümüne sebep oldular. Bu memleketin pek çok yerine ölüm tohumu ektiler. Benim gibi binlerce ana şu anda matem tutup, göz yaşı döküyor. Nice nice gelinler dul kalıp kendilerini kocalarının cesetleriyle birlikte yaktılar! Benim verdiğim zehir, işte o ölüm tohumundan yapılmıştı ve zavallı dul kadınların göz yaşlarıyla hazırlanmıştı!

Melikenin son sözleri orada bulunan beylere hayli tesir etmişti. Gür sakallı beylerden biri ayağa fırlayarak Babür'e hitaben:

— Hazretim! - dedi.-Bu engerek yılanının dilini koparmak gerekir!

— Yaptığı melunluk yetmiyormuş gibi, dili de bir karış dışarda!

— Pekala, lime lime edin beni! - diye haykırdı melike.-Korkmuyorum!

Babür, Melike Beyda'yı işkenceyle öldürtürse el âlemin ne diyeceğini düşünürken, birden Herat'daki Hatice sultan aklına geldi. Şeytanlıkta Beyda'dan aşağı değildi bu kadın. Torunu Mirza Mü'min'i öldürttüğü herkes tarafından bilinen bir şeydi. Buna rağmen Şeybani-han'ın onu Mansur Bahşi'nin zali n ellerine teslim edip, acılar içinde ölmesine sebep olması pek çok kişinin nefretini celbetmişti. Bundan bir hafta önce hilvet-hanede hatıralarını yazarken Şeybani-han'ın bu yaptığından nefretle bahsetmişti:“.. Şeybani-han, üç günlük dünyada yaptığı böyle kötü bir işle adını kötüye çıkardı.” Bu satırları kendi eliyle yazan Babür, şimdi silahsız bir anaya karşı ne yapabiliirdi? Acaba ne yaparsa adamlarının nefretini değil, hürmetini kazanabilirdi?

Beylere kalsa Beyda'yı hemen öldürmek istiyorlardı.

— Bu engerek yılanını kudurmuş filin ayakları altına atıp ezmeli!

—El ve ayaklarını bağlayıp yüksek bir minarenin tepesine koymalı. Koymalı ki leşini kuzgunlar yesin, gözlerini oyup çıkarsınlar!

Kaş altından Melike Beyda'yı süzen Babür, son yapılan teklifleri işiten kadının renginin mosmor olduğunu, yüzünden kanın çekildiğini farketti. Saraybân Muhammed Dolday'ın işaretiyle beyler seslerini kestiler. Babür melikenin anladığı Farsçayla:

— Cenab-ı beylerin teklif ettikleri cezaların hepsi makul şeyler,- dedi.-Ama hain melikeye bunların hepsinden daha ağır bir ceza var. Söylediğine bakılırsa kendisi bütün yetim ve dullar için üzülyormuş. Zehiri onların göz yaşlarıyla yoğurmuş. Peki bu kadının oğlu İbrahim Ladı bu millete az mı çekti? Az mı çocuğu yetim, analarını dul bıraktı? İbrahim Ladı'nın sebep olduğu iç savaşlarda her yıl ne kadar insan öldü cenab-ı Karanı? Sizin bilmeniz gerek.

— Hazretim, bende hesabı var. Son üç yıl içindeki iç savaşlarda bizden yüzyirmi bin kişi hayatını kaybetmiştir!.

— Üç yılda yüzyirmi bin! - diye tekrarladı Babür.- İbrahim Ladı ise on yıldan fazla tahtta kaldı. Hindistan'da insan çok. Yüzyirmi bini savaşlarda helak olmuşsa, bir o kadar da parayla yok edilmiştir. Eğer İbrahim Ladı'nın anası olacak şu kadın ölen askerler ile onların geride bıraktığı yetim ve dulların feratlarına üzüldüyse, neden yüzbinlerce insanın öldürülmesine mani olmadı? Neden oğlunu böyle cinayetler işlemekten vaz geçirmediydi?

— Ben sadece anayım! Padişah oğluma emir ferman verecek durumum yoktu, - diyerek kendini müdafaa etmeye kalkıştı Melike Beyda.

— İşte iç savaşları durdurmaya emir ferman vermek için biz bu işe soyunduk! - dedi Babür.- Tanrıdan dileğimiz bu büyük ülkenin artık bir merkezi devlet halinde birleşmesidir. Biz Hindistanı âbâd etmek, güçlü bir ülke haline getirmek niyetindeyiz. Bizimle bu konuda yardımlaşmak isteyen Hintli beyler, âlimler ve sanatkârların sayısı bir hayli fazla. Beni zehirleyip öldürmek isteyen bu hiylekâr kadına verilecek en ağır ceza, benim karşısında hâlâ canlı durmamdır. Bu kadının

oğlunun yapamadığı büyük işleri biz yapacağız!

Melikdad Karani birden iltifatta bulundu:

— Lutfettiniz, hazretim!

— Bu melike,- diye devam etti Babür, -yetim ve dullara bu kadar acıyorsa.. Abdulkerim bey!

Beyda'ya yakın bir yerde oturan kumandan sıçrayarak ayağa kalktı. Babür ona ferman verdi:

— Bu melikenin bütün varını yoğunu müsadere edip, Cemne boyunda bir imaret kurdurun. Bütün hizmetçileri imarette çalışsın. Melikenin bütün parası pulu, ziyneti ne varsa yetim ve dullara eşit olarak dağıtılsın!

— Baş üstüne! - diyerek fermanı yerine getirmeyi kabul etti Abdulkerim bey.

— Eceli gelinceğe kadar melikeyi canlı muhafaza etme vazifesi de size verilmiştir Abdulkerim bey!

— Canlı?! - diye sordu şaşkınlıkla Abdulkerim bey.

Diğer âyanların da hayrete düştüklerini gören Babür, sesini yükselterek konuşmasını sürdürdü:

— Melike, bizim bundan sonraki zaferlerimizi de görsün. Kötülüğe karşı ancak mert insanların iyilikle cevap vereceklerinden emin olsun. Eğer vicdanı varsa, oğullarının yapamadıklarını bizim yaptığımızı görüp vicdanı sızlasın. Vicdanı yok da, kalbinde sadece çıyanlar yer yapmışsa, bu çıyanlar onu yiyip bitirsin. Ona bundan başka ceza münasip değildir!

Bey ve âyanların fısıltılı konuşmaları arasında kim olduğu bilinmeyen birisi:

— Hazretim bilgelik gösterdiler!- diye bağırdı. Ölümünü dahi bir silah olarak kullanmayı düşünen Melike Beyda, böylece bu silahının tesirsiz kaldığını görmüş oldu. Şu ana kadar ecelinin geldiğinden şüphe etmiyordu. Halbuki şimdi yeniden yaşama ümidi belirmişti. Yüzündeki ölüm sarılığı hayat emareleriyle yer değiştirirken, dizlerini bağının çözüldüğünü hissetti ve lleriyle yüzünü kapatıp hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Babür'ün özel davetiyle Herat'dan Agra'ya gelen Mevlânâ Handemir, şair Şihab Muammi ve müderris İbrahim Kanuni üç aya yakın at koşturmuşlardı.

Korkunç Hayber dağından geçip, azgın Sind nehrini aşarak, balta girmemiş ormanlarda ilerlerken Mevlânâ Handemir, dünyanın gerçekten büyük olduğunu ilk defa kabullenmişti. Haftalar ve hatta aylar boyu at sırtında giderek bir türlü sınırlarını aşamadıkları devletler şimdi tek bir merkezde birleşmişti. Belh'den Kabul'a, oradan Lahor ve Dehli'ye kadar her yerde Babür'ün mührünü taşıyan fermanın geçerli olduğunu görmüşlerdi. Babür'ün teklifiyle Horasan ve Mâverâünnehir'den gelen ilim adamları ve sanatkârlar bütün şehirlerde ve hatta konakladıkları kervansaraylarda yabancı ülke elçilerine gösterilen muamele ile karşılanıyorlardı. Yollarda hâlâ eşkıyalar vardı ve henüz tam hâkimiyet sağlanmamış şehirler mevcuttu. Handemir ve arkadaşlarına bu tür yerlerden geçerken "bedraka" denilen iki yüz üç yüz kişilik muhafız birlikleri refaket etmişlerdi.

Handemir, yolda gelirken Hindistan'a gelen pek çok elçi, seyyah ve iş adamıyla karşılaştı. Geçen yıl Babür Agra'dan elli çağırım mesafedeki Çekri denilen yerde Rana Sanga ile çarpışıp, Panipat'dakinden daha büyük bir zafer elde ettiğinden beri, onun hâkimiyetini kabul edip elçi gönderen padişahların sayısı bir hayli artmıştı. Hatta Handemir'in Lahor'da karşılaştığı büyükelçi, I. Şah Tahmasb'dan hediyeler götürüyordu. Bu hediyeler arasında iki Çerkes dilberi de vardı.

Handemir, Dehli'nin kuzey taraflarındaki bir kervansarayda Semerkand ve Taşkent'den gelen elçilerle de karşılaştı. Sekri'deki zaferin şöhreti etrafa yayıldıktan sonra Şey-

banizâdeler bile onu tanımak zorunda kalmışlardı. Şu anda Semerkand tahtında oturan Koçkını-han Babür'e yedi deve yükü çeşitli hediyeler ve ayrıca iki yüz at göndermişti. Babür bu elçiyi Cemne boyunda kurdurduğu yeni Heşti Bihişt bağında padişahların oturduğu beyaz keçe üstüne buyur etmiş, kemal-i ihtiramla kabul etmişti. Babür'ün kabulünden ve hediyelerinden memnun kalan büyükelçi Handemir'e onu methederek:

— İşte öyle, mevlânâ,- dedi,- bizim Hindistan'da gördüğümüz küpler dolusu altını henüz hiç kimse görmedi. Babür Mirza kesme altından yapılmış tahtta oturuyor. Tahtın altına kocaman bir halı döşenmiş. Vilayet valileri yıllık vergilerini altın şikkeler halinde getirip bu halının üstüne döktüler. Bir anda altından bir teppe meydana geldi.

Babür'ün Şeybanizâdelerin altına karşı aşırı zaaflarını bildiği için elçinin gözü önünde böyle bir gösteri yaptığını anlayan Handemir, bıyık altından gülümsedi.

— Elçi cenapları bu altından bir miktar almadılar mı?

— Padişah bize kıymetli hil'atlar giydirdi. Halı üzerindeki altınlardan Koçkını-han'a hediyeler verildi. Altınları saymadılar bile. İkiyüz elli miskallik bir taşla tartıp verdiler.

— Peki arada bir şartname falan imzalanmadı mı?

— Yok, öylesine vardık geldik. Karşılıklı hediyeler verdik. Münasebetlerimizin öncekinden daha da iyi olacağı âşikâr. Biz onlardan ipek ve baharat alacağız, onlara da kuru meyve ve at gibi şeyler satacağız.. Yol uzak olsa bile kervanlarımız şevkle gelip gidecekler. Çünkü Babür Mirza bütün vilayetlere vergi alınmaması konusunda ferman buyurdular. Özbek, Türkmen, Tacik, Hint, Arap, Acem, Fars, elhasıl herkes vergi yükünden kurtulmuş ve kârı yükselmiş olacak. Sanatkârlar ve tacirler de bundan memnunar. Ama Babür Mirza'nın bir fermanı hoşumuza gitmedi.

— Hangi fermanı?

— Bütün memlekette içki yasaklanmış. Babür Mirza'nın kendileri dahi "artık içmeyeceğim" diyerek herkesin önünde tövbe etmişler. Onun için bezmleri içkisiz. Buz gibi!

Koçkını-han'ın elçisinin pek hoşuna gitmeyen bu فرمان, Handemir'i bayağı neşelendirmişti. Çünkü Hüseyin Baykara'yı ve oğullarını mahveden içkinin kötülükleri mevlânânın hâlâ hatırından çıkmamıştı. Bundan dokuz yıl kadar önce Babür Herat'a ikinci defa geldiğinde Handemir onun da içkiye alıştığını görmüş ve "Yoksa bu ender sima, diğer bir çok Timurluda görülen kabiliyetlerini içki uğruna boşa mı harcayacak?" diyerek endişelenmişti. Elçiden duydukları, artık endişelerinin yersiz olduğunun deliliydi.

Bu uzun yolculuğa Babür'e güvenerek çıkmıştı. Bir daha Herat'a sağ salim dönüp dönemeyeceğini dahi bilmiyordu. Zaten yaşı da elliye çoktan aşmıştı. Yine de Babür'ün hatırı için her şeyi göze alıp yola çıkmıştı. Bu yüzden Babür'ün aklı iradesinden, yaptığı güzel işlerden bahseden kime rastlasa gözünün önündeki karanlık kayboluyor, yerini aydınlık bir istikbal müjdesi alıyordu.

Agra'ya ulaştığında karşılaştığı manzara onu büyülemişti adeta. Büyük, devâsâ saraylar; kapıları, duvarları gül desenleriyle süslü kervansaraylar, hanlar, hamamlar, Heşt-i Bihişt ve Zerafşan parkları.. Her taraf yemyeşil, her taraf güllük gülistan ve insanlar neşeli, insanlar mutlu.. Her yerde zenginlik alametleri.. Bütün bunlar yolda gelirken Babür hakkında işittiklerine ilave edilince, Handemir adeta sarhoş oldu..

Babür, son yıllarda sık sık hastalanmış, zayıflamış ve güçsüz düşmüştü. Sekri dağına beraber çıktıklarında Handemir onun çok yorgun olduğunu anlamıştı. Babür, Sekri dağının güzelliği ve düz bir ovada bulunuşunu Oş'daki Buradağ'a benzettiğini anlatıyor; dağ eteğindeki gölün güzelliğini eliyle gösteriyor, aşağıdaki yemyeşil bahçeler içindeki köşklerin ve sarayların nasıl yapıldığını hikaye ediyordu.

Handemir ise onun elmacık kemikleri dışarı fırlayan yüzüne, göz çevresi ve alnındaki kırışıklıklara, uykusuzluktan içine batan göz yuvalarına bakarak kendi kendini yiyip

bitiriyordu.

Göle doğru ilerlerken Babür, Handemir'in kendi kendini yiyip bitirdiğini hissederek:

— Benim kaderim bir acaip, mevlânâ,- dedi.- Çevremi âbâd ettim, ama kendim solup sarardım.

— O kadar da değil.. Her neyse, kendinize bu kadar zulmetmeniz şart mıydı?

— Şarttı. Çünkü memleket ne kadar genişse idare etmek de o kadar zor. Güçlü bir devlet kurma vazifesini omuzlanırken, bunun ne kadar güç olacağını tasavvur edememiştim. Gece gündüz didinme, koşturma, endişe ve at sırtında ordan oraya taşınma.. Tıpkı patlama halindeki bir volkan içine düşen kişi gibiyim. Hedeflediğim amacı gerçekleştirmeye ömrümün yetip yetmeyeceğini dahi bilmiyordum.

— Niyeti kamale erdirmek gerek, hazretim. Siz henüz gençsiniz. Şunun şurasında daha yaşınız kırkaltı..

— Ama Hindistan'a geldikten sonra her yıl beş on sene birden yaşlandığımı zannettim. Hastalıklar, uykusuzluklar..

Handemir, Babür'ün Hindistan'a geldikten sonra yazdığı yeni divanı bu sabah okumuştı. Birden divandaki bir rubai aklına düştü.

Babür'ün uykusuzluktan şişen gözleri hafif bir rüzgar dokunsa yaşla dolacak gibi gözüküyordu.

— Tabibler uykusuzluğun çaresini bilmiyorlar mı?

— Heratlı özel tabibimiz Yusufî bir kere tedavi etti, olmadı. Dinlenmeniz gerek diyor. Devlet gailelerini unutun diyor. Geceleri şiir yazmayın diyor.. Ama devletin tepesinde oturup da onun gailelerini unutmak mümkün mü? Sadece şiir yazıp, hatıralarımı kaleme aldığım sıralarda bu dertlerden biraz olsun uzaklaşıyorum. Fakat Agra'da kalsam, şiir yazmaya da vakit bulamam. Gece devlet işleri, gündüz devlet işleri.. Sonunda iyice bıkip Sekri'ye geldim. Hatıra ve şiir yazmak için burası daha sessiz.. Bir süreden beri mesnevi yazmaya çalışıyorum. Bir gün saydım ki, bir gecede elli mesnevi yazmışım.

Handemir, Babür'ün uykusuzluğunun sebeplerinin tabibin

belirttiği hususlar olduğunu, gece şiir yazmakla uğraşmasının doğru olmadığını söylemek istedi, fakat cesaret edemedi. Tabiatla başbaşa kalıp dinlenmenin ne demek olduğunu bilmeyen Babür'ün ateşi her gün artıyordu.

— Bedenimdeki ateş her gün artıyor; üç akşamdır gözüme uyku girmedir. Her ikisi keder ve sabrım gibidir: Biri artarken, öbürü azalıyor.

Babür gece gündüz çalışıp duruyordu. Bir günde şu kadar şiir yazmışım diye övünen kişiyi bu zevkinden mahrum edecek bir nasihatte bulunmak mevlânâya yersiz göründü.

— Her ne ise, Allah size sabır versin,- demekle yetindi Handemir.

Babür, konuyu değiştirmek istemişti.

— Mevlânâ “Habib es-Siyer”i kaç yıldır yazıyorsunuz?

— On bir yıldır. Ama hâlâ sonunu getiremedim. Kafam dinç olsaydı, Herat'da bitirmek niyetindeydim. Fakat yirmi yıldan beri sünnilerle şiirler Herat'ı birbirinin elinden alarak kâh ateşe attılar, kâh suya..

— Evet, o gün.. Ünsiye'nin minaresinde durup sohbet ettiğimiz gün “Herat'ın baht güneşi batır mı acep?” diyerek ızdırabınızı dile getirmiştiniz. Endişenizde çok haklıymışsınız.

— Herat'ın şansı dönünce bari Semerkand bize kucak açsaydı!. Şii-sünni düşmanlığı Mâverâünnehir ile Horasan ve İran'ın medenî ilişkilerinin kopmasına sebep oldu. Halbuki bu ilişkiler nice kabiliyetlerin yetişmesine zemin hazırlamıştı. Cahil sultanlar Mâverâünnehir'i karanlığın koynuna attılar. Hurafe ve bid'atların esiri oldular. Semerkand'dan gelen bir ilim adamı ağlayarak anlattı: Aburahmet boyundaki üç katlı Uluğbey Rasathanesi harab olmuş. Şehir hâkimi hiç orali olmuyormuş. Cahil kişiler rasathanenin tuğla ve taşlarını söküp kendilerine ev yapıyorlarmış..

— Biz başkalarının yurdunu âbâd etmeye çalışırken, onlar kendi öz yurdumuzdaki abideleri yıkmaktalar! Bundan daha ağır bir takdir-i felek olur mu, mevlânâ? Bunları düşününce kendi yurdumuzu bırakıp Hindistan'a gönül verişimi sonu olmayan bir şey gibi görüyorum!

— Ama kaderin cilvesi böyleyse, insanın yapacağı bir şey yok ki! Aha, ben de sizi örnek alıp Hindistan'a geldim ya! Tarihçi olmam hasebiyle tarihi zaruretlerin bizi bazı şeylere zorladığını çok iyi anladım.

Babür, Handemir'in son sözlerini enteresan bularak atını onun atına yakın sürmeye başladı.

— Vakıa, tarih belli kişilerin iradesine bağlı kalmazmış, dedi Babür.- Ayağınızın altındaki dağ aşağıya kaysa, siz ne kadar yukarda olursanız olun, onunla birlikte kendinizi aşağıda bulursunuz. Dolayısıyla Mâverâünnehir'deki kaymalar beni buraya gelmeye sevketmiş bulunuyor. Ama üzerinde bulunduğumuz dağ içten yukarı doğru yükselirse, siz bulunduğunuz o yüksekliğe nasıl eriştiğinizi bilemezseniz. İşte Hindistan benim için içten yükselen bir dağ gibidir, mevlânâ. Bu yüzden Semerkand ve Ândican'da yapamadığım işleri burada yapabileceğim ümidindeyim.

— Bana göre de medeniyet Hindistan'a göç etmiştir. Cehaletin perişan ettiği pek çok ilim ve sanat ehlinin kurtuluşu sizde görerek buraya gelmekleri boşuna değil. Çünkü kaderin cilvesi değişti. Bir zamanlar Hırasan ve Semerkand da içten yükselen bir dağ gibi gelişmedi mi? Harezmi'de Birunî, Buhara'da İbni Sina, Tus'da Firdevsî, Balasağun'da Yusuf Has Hacip.. bunların hepsi aynı asırda yaşamış simalar. Böyle dahi şahısların yetiştiği dönem, bizim yükseliş devrimiz imiş. Çingiz-han göçmenci ordusuyla gelip bu bölgedeki medeniyeti birkaç asır geriye götürdü. Uluğbey devrinde Semerkand'da, Nevâi devrinde Herat'da pek çok dahi yetişmeye başlamış, yeniden bir yükseliş devri ortaya çıkmıştı. Ne yaparsın ki kah-pe felek bize bunu da çok gördü! Yine göçmenci sultanlar bu medeniyeti yıkıp parçaladılar.. Herat'da yakalayamadığım fırsatı burada yakalayacağım ümidiyle içim rahat. Gurbet ağır gel-se bile, yeni bir medeniyetin yükseldiği, yeni yeni ufukların açıldığı şu memlekette, sanat ve ilmin de yolu açılacaktır. Artık "Habib es-Siyer" in son kısmını burada, kanadınız altında tamamlayacağım ümidindeyim..

— Başımız üzerinde yeriniz var! Ne tür yardım gerekiyor-

sa hiç çekinmeden söyleyin.

— Ben, hazreti Alişir Nevâî'nin kütüphanesinde uzun yıllar çalıştım. Hüseyin Baykara hazretlerinin kütüphanesindeki nadir eserlerden de çok faydalandım.. Ama artık bu kütüphaneler Herat'da kaldı.

Handemir, Babür'ün elli kişinin çalıştığı büyük bir kütüphanesi olduğunu işitmişti ve Herat'da bulunmayan nadir kitapların burada bulunacağı ümidindeydi. Ne var ki padişahın kütüphanesine kimse kolay kolay giremezdi. Handemir bunu düşünerek sözünün devamını getirmeye niyetlendi.

— Siz bizim için kalkıp bunca yoldan gelirsiniz de, biz kütüphanemizi sizden esirger miyiz, mevlânâ?- dedi Babür onun ne demek istediğini sezmiş gibi.- Ben kütüphaneciye söylerim, hangi kitaba ihtiyacınız olursa bulup size verir. Kütüphanede Hintçe kitaplar da bir hayli fazla. Kütüphaneci Abdullah'ın emrinde Sanskritçeyi iyi bilen tercümanlar var. Onlardan birkaçını emrinize veririm. Ne hizmet gerekiyorsa yerine getirirler.

— Ebediyen minnettarım, hazretim! Küstahlık sanılmazsa, yine bir ricam olacak..

— Buyrun, mevlânâ.

— Herat'dayken kaleme aldığınız hatıralarınızın bazı kısımlarını bana okumuştunuz. Çok beğenmiştim. Eğer o kitabınızın hazır kısımları varsa, bunlar benim çalışmalarında çok değerli bir kaynak olacaktır. Çünkü sizin başınızdan geçen olayları, sizden başka kimse hakkıyla yazamaz.

Babür atının dikilen kulaklarına bir süre baka kaldı. İki yıldan beri "Babürmame"yi yeniden gözden geçirip koca bir eser meydana getirmekteydi. Geçen yaz sıcak havalar sona erip yağmur mevsimi başladığında, şiddetli fırtınalar çıkmıştı. Babür o sırada çadırında çalışmaktaydı. Yağmurla birlikte gelen fırtına çadırı savurmuş, Babür'ün yazdığı sayfalardan on kadarını da havaya uçurmuştu. Ayrıca birçok bölüm de yağmur suyunun altında okunmaz hale gelmişti. Onları yazmak için henüz sakin bir zaman bulamamıştı. El yazmasını bu haliyle Handemir'e vermesi doğru olur muydu?

— Düşünürüz, mevlânâ.

Bu arada Sekri dağının eteğindeki bir kaynağa yaklaşmışlardı. Etrafı çitle çevrilerek koruma altına alınan buz gibi kaynak suyunun bulunduğu yer, Babür'ün en çok sevdiği yerlerden biriydi. İkisi de attan indi. İnce berrak kumları kaynatarak fışkıran kaynak suyu, gül ağaçlarının arasından süzülerek akmaktaydı.

— Etraf bu kadar sakin,- dedi Handemir.- Göl çevresinde inşaatlar var.. Bundan iki yıl önce burada Rana Sanga ile dehşetli savaşların meydana geldiğini tasavvur etmek bile mümkün değil.

Onun bu sözleriyle, şu civarda vukû bulan korkunç savaşın manzaraları Babür'ün göz önünde yeniden canlandı. O gün kesinkes ölümü göze almıştı. Batı tarafından Rana Sanga gibi kabiliyetli bir kumandan Babür'ünkünden yedi misli büyük bir orduyla bastırıp gelmekteydi. İçerde ise isyan hareketleri vardı. Babür, Lahor'lu Alem-han'ı iki bin kişilik bir kuvvetle Gvaliyar'ı korumaya göndermişti. Ne var ki Alem-han yönünü değiştirip Pencap'a kaçmıştı. Hasan-han adlı başka bir Afgan kumandan da altı yüz askeriyle Babür'ün karargâhından gizlice kaçıp düşman safına geçmişti. Bunlar yetmiyormuş gibi, Muhammed Şerif adındaki müneccim "Şans batı tarafında, yıldızlar bizim mağlubiyetimizi haber veriyorlar," diye kehanette bulunmuştu. Bey ve askerlerin paniğe kapıldıklarını gören Babür, Sekri gölü yakınlarındaki karargâha beş yüzden fazla adamını toplamıştı.

Kara kazanlarda pilavlar pişiyordu. Sofralara her türlü naz-ı nimet konulmuş, altın ve gümüş sürahiler sıra sıra dizilmişti. Sakiler yıllanmış şarapları kâselere dolduruyordu. Sakilerden birisi diğerinin kulağına fısıldayarak:

— Yarın yine kanlı bir savaş olacaktı. Böyle bir anda içki içmeyi nasıl düşünebiliyorlar?- demişti. Ama ikinci sâki buna itirazda bulunmuştu:

— İçki insana cesaret verir. Bütün dert ve kederleri unutturur. İçkinin yararları çok..

Bazı beyler dahi "Savaşçıların moralini içkiyle yükseltmek

gerek!" düşüncesiyle bezmin bir an önce başlamasını istiyorlardı. Hatta şehzâdelerden Hümayun ile Askeri bile tehlikeli savaş öncesinde çakırkeyf olmak niyetindeydiler. Babür, oğullarının atalarını örnek alarak içki içmek istediklerini sezince, epeyden beri kalbinde tuttuğu niyetini şu kanlı savaştan önce ortaya vurmasının gerekli olduğu kanaatine varmıştı.

Bedergâhlara ziyafet sofrasının beri tarafına büyük bir çukur kazmalarını emretmiş, çukurun ağzına da iki tane kocaman kalker taşını yuvarlatarak getirtmişti. Beyler onun amacını anlıyamamışlardı. Babür, altın ve gümüş sürahilere şarap doldurtmuş, ama hiç kimseyi sofraya buyur etmemişti. Hatta kendisi dahi elinde altın bir sürahiyle çukur yanına dikilmişti. Bu sırada beylerden birisi arkadaşına:

— Herhalde bugün ayakta içeceğiz?- diye fısıldamıştı. Babür herkesin duyabileceği yüksek bir sesle:

— Beyler! Yiğitler! - diye söze başlamıştı.-Teklif edildi ki savaşçılara şarap içirelim de çılgınca savaşa girsinler. Amma başımızdan geçmiştir. Biliriz ki, şarabın verdiği cesaret geçicidir. Sarhoş adam savaş meydanında ecel şerbetinden ne kadar içtiğinin farkına varmaz. O halde kurtuluş nerede? Ertesi gün meydana gelecek savaş bugüne kadar gördüğümüz en korkunç, en kanlı savaş olacaktır. Biz siperler hazırlatıp, arabaları zincirlerle birbirine bağlattık. Galip gelmek için ne tedbir lazımsa hepsini aldık. Artık bu tedbirleri hatasız uygulamazsak, bilin ki mağlup oluruz. Savaşta son derece rahat olmanız şart. Kurtuluş sarhoşlukta değil, cesarettedir. Bugüne kadar şarap içerek çok günahlar işledik. Şimdi ben gırtlığımı temizleyerek savaşa girmek istiyorum.. Nasıl olsa birgün hepimiz öleceğiz. Eğer ertesi gün ecelim dolmuşsa, bu fani dünyadan bâki dünyaya sarhoş olarak değil. tertemiz bir imanla gitmek isterim!

Babür, o gün gerçekten ölümü göze almış bir şekilde adamlarıyla vedalaşıyormuş gibi heyecanlı bir âhenkle konuşmuştu. Bu söz gerekli tesiri göstermiş ve kısa süren bir sessizlikten sonra Babür, o gün bitirdiği mesnevisinden bir dörtlülüğü okumuş; arkasından şarabı ayağı ile tepip çukura dökmüş.

daha sonra da sürahiyi çukur yanındaki taşa çarpmıştı. Böyle bir olaya ilk defa şahit olan beyler ve muhafızlar, ellerindeki şarap kâselerini ne yapacaklarını bilemeden, şaşkın şaşkın birbirlerine bakınmışlardı. Kimisi elindeki nefis kokulu şarabı dökmeye kıyamıyor, kimisi altın ve gümüş sürahileri parçalamaya cesaret edemiyordu.

Tesirli hitabetini şiirlerle süsleyerek insanları büyüleyip peşinden getirmesini çok iyi bilen Babür, bugün her zamankinden daha bir inançla konuşmasını sürdürmüştü:

— Beyler!.. Yiğitler! Ne zamana kadar nefsimizin kölesi olacağız? Ne zamana kadar ömrümüzü şaraba peşkeş çekeceğiz? İçkinin haram keyfi kime vefakâr olmuş ki, size bize vefakâr olsun? Altın ve gümüş için üzölmeyin! Ezilen sürahileri fakir ve yoksullara dağıtırız. Allah yardım ederse yarınki cenkten galip çıkacağız! Şarap dökölen şu çukur yerine mermerden muhteşem bir havuz yaptıracağız. Bu havuzun kaynak suyuyla dolması temennisinde bulunalım. Havuzun yanına bir de imaret kurduracağız. Bu güzel niyet uğruna, kim ki benimle aynı fikirdeyse elindeki şarabını döksün, sarhoşluğa yol açan her şeyi kırıp atsın!

Babür Hümayun'a şöyle bir bakmıştı. Bu bakıştaki manayı sezen Hümayun:

— Ben, daima sizi kendime örnek almayı öğrendim, demişti. - Şarabın da sürahinin de canı cehennemle!

Ondan sonra Askeri, Tahir, Hindubey, Hümayun'u taklit ederek ellerindeki şarabı çukura dökmüşler, sürahileri de taşa çalmışlar, birkaç saat içinde üçyüzden fazla bey ve özel muhafızları aynı şeyi yaparak içkiye tövbe etmişlerdi. Bu olay o gün karargâhta bulunan onbin askere ilan edilmiş ve Babür'ün hayat memat savaşından önce çıkardığı fermana "Nefsini yenebilen insanlar, her türlü zorluğun altından kalkmaya muktedir" şeklinde bir söz ilave edilmiş, ayrıca bunu teyit eden âyet ve hadisler yazılmıştı..

Babür, havuza su veren kaynak başında meydana gelen tarihi hadiseyi Handemir'e anlattıktan sonra:

— Bu olaydan sonra bütün vilayetlerde şarap içmek

yasaklandı,- dedi.- Babadost, Gazne'den ondört deve yükü kaliteli şaraplar getirmişti. Üzüm suyu heba olmasın diyerek fıçılardaki şaraba tuz katıp sirkeye çevirdik. Sonra da özel فرمان çıkararak içki satmayı da, getirmeyi de yasakladık.

— Acaip bir tarihi olay! Hatıralarınızda bundan da bahsettiniz mi?

— Özel bir bölümde bu savaşı anlatırken, ondan da bahsettim. Hattatın bugün o bölümü çoğaltması gerekirdi. Akşam hepsini size veririm, mevlânâ. Okuyup görüşlerinizi bildirirsiniz.

Biraz önceki ricasına istediği cevabı almış olan Handemir ellerini göğsüne koyarak:

— Bana çok güvendiğinizi göstermiş oldunuz hazretim,- dedi.

— Sizi Herat'dan çağırıp getirtmekten amacımız zaten edebi konularda görüşlerinizden yararlanmaktı. - Benim için şereftir!

O sırada yaklaşan nal sesleri işitildi. Ulak, atından inerek tâzimle selam verip Babür'e doğru yaklaşmaya başladı.

— Agra'da acil bir durum ortaya çıkmışa benziyor,- dedi Babür.- Mevlânâ eğer payitahta gidersem, "Vakan"ı size akşam getirip verirler.

Sekri dağının kuzey taraflarında yer alan serin bahçenin yukarı kısmındaki üç odalı bir hilvethane Mevlânâ Handemir'e verilmişti. Babür o gün Agra'ya dönmüştü. Handemir, hilvet-hanenin işlemeli eyvanında oturup göl manzarasını seyredirken hane-i hasın bedergâhı Babür'ün elyazmasını getirdi.

El yazması hattat tarafından altın suyuna batırılmış kağıtlara geçirilmişti. Handemir, içeriye geçip mumları yaktıktan sonra büyük bir dikkatle sayfaları inceleneye başladı.

Bundan on yıl kadar önce Babür Herat'a ikinci defa gelişinde kitabın bir bölümünü Handemir'e vermiş ve Handemir eserde kullanılan üslubu çok beğenmişti. Şimdiki bölüm-

lerde ele alınan meseleler son derece girift olmasına rağmen, müellif onları gayet basit ve sade bir üslupla zevkle okunur hale getirmişti. Pek çok yerinde Babür'ün kendine has üslubunu, üslupdaki akıcılığı ve bazı özel terimleri gören Handemir bir kez daha şaşkına dönmüştü.

Babür, üç gün sonra sabaha doğru Sekri'ye dönmüş, fakat gündüzleri hava aşırı sıcak olduğu için serin bir yerde dinlenmeyi tercih etmişti.

Ertesi gün Handemir'le tekrar bağda görüşen Babür, onunla birlikte kaynak boyuna doğru sohbet ederek yaya yürümeye başladı.

Babür, yol yorgunluğu ve uykusuzluğun kendisini halsiz bırakmasına, renginin solgun, gözlerinin bezginliğine rağmen rahat görünmeye çalışıyordu.

— Ben yokken sıkılmadınız ya, mevlânâ?

— Hazretim, ben gece gündüz zaten sizinle beraberdim. Yazdığınız kitabı okurken geçmiş hatıralarımı tazeledim.

— Hâlâ bitirmediniz mi?

— Dün ikindide son sayfasını okuyup kitabı kapatmama rağmen hâlâ onun tesirindeyim.

— Beni utandırmayın, mevlânâ, doğrusunu söyleyin.

— Doğrusunu söyleyeceksem, beni ezip geçtiniz, hazretim. Handemir bu sözleri öylesine ciddi bir şekilde söyledi ki, Babür gayr-ı ihtiyari durup:

— Neden sizi ezmişim, mevlânâ?- dedi.

— Üslubunuzdaki o nefis akıcılık ve sadelik karşısında benim şairane üslubum çok cılız kaldı da ondan.

— Demek öyle?

— Aslı güzel olan yüze makyaj yapmaya ne gerek, hazretim? Siz edebiyatımızda halen hiç kimsenin yapmadığı büyük bir işi becerdiniz. Tebrik ederim!

— Teşekkür ederim, mevlânâ. Ancak, benim zayı olan bazı sayfaları yeniden yazmam gerek.

— Yazacağınızdan da eminim. Sonra diğer yapılan güzel işlerin de yazılması gerekir. Ancak, ben bu eseri Türk dilinde yazılmış yeni bir söz olarak kabul ediyorum. Eminim ki, evlat-

ların siz bu baş eserini Alişir Nevâî'nin "Hamse"si gibi el üstünde tutacaklardır. Çünkü şu ana kadar Türkçe yazılan en büyük şiir kitabı "Hamse" ise, yine şu ana kadar Türkçe yazılan en büyük nesir eser de bence Babürmame'dir.

— Mevlânâ, her ne kadar abartıyorsanız da, can-ı gönül-den söylediğiniz sözler için teşekkür ederim. Ben de kitabı tamamlamak amacıyla bugün Sekri'ye döndüm. Eğer kusurları varsa çekinmeden söyleyin.

— Bazı sayfalarda zikredilen isimlerde karışıklıklara rastladım. Özellikle Hüseyin Baykara sarayıyla ilgili bazı kısımlar hayalen yazılmış gibi.

— İşte o hususlarda sizin yardımınıza ihtiyacım var.

— Memnuniyetle. Merak etmeyin, ben muğlak olan yerleri bir kağıda not ederek kayda aldım. Kitabınızla birlikte size iade ederim.

— Mevlânâ, ben her şeyi kitapta açıkça yazdım. Çünkü evlatlarımız gerçekleri bilsinler ve bizi melek gibi görmesinler. İşlediğimiz hataların bizi ne zor duruma soktuğunu anlasınlar.

Handemir, konuyu daha enteresan bir noktaya çekmek istedi:

— Hazretim, Herat'da görüştüğümüz zamanlar hayatınızı göçük altında kalan bir kaynağa benzetmiştiniz. Hatırınızda mı?

— Hatırımda.

— Ben şu anda düşündüm ki, Mâverâünnehir'de göçük altında kalan bu kaynak, gelip burada yeniden fışkırmıştır.

— Akla yatkın değil. Arada bu kadar mesafe var.

— Ama nadir kabiliyetler, kurumayan kaynaklara benzerler. Bu kaynakların on yerden yolunu kesseniz, yine bir çıkış yolu bulurlar.

— Lutfettiniz, mevlânâ. Şu anda edebi konular bu kaynak gibi beni kendine çekiyor. Savaşlarda akan oluk gibi kan, devletin bitmeyen dertleri canımdan bezdirdi beni. Tac-u tahtın vefasızlığını çoktan beri sezmekteyim. Bana vafakâr olursa ancak yazdığım eserlerim olur. Ana yurdum Türkistan'a kendim dönemesem bile yazdığım eserlerim dönebilir.

— İnşallah ana yurdunuza zaferle dönersiniz. Andican, Taşkent, Semerkand ve Herat'da sizin dönüşünüzü bekleyen taraftarlarınız bir hayli fazla.

— Ama düşmanlarımız onlardan daha çoktur, mevlânâ. Onlarla savaşarak dönmek için yine kan deryasına dalmak gerek.. Ben bu işlerden usandım.. Dedemiz Emir Timur kılıçla otuzdan fazla ülke fethetmiştir. Bahadırlıklarına her zaman saygı duymuşumdur. Ama kılıçla fethedilen ülkeler vefakâr olmamış. Bu yüzden ben kalem ile gönül almaya, maneviyat nuruyla gönülleri zabtetmeye yönelmek istiyorum. Çünkü ancak manevi zaferlerin payidar olduğunu Emir Timur'dan sonraki dönemler bize ispat etmiştir.

— Hazreti Alişir de maneviyatı her şeyden üstün görürlerdi. Siz, gerçekten o zatın başladığı büyük işi devam ettirmektesiniz.

— Ne yazık ki Alişir Nevâî gibi dahiler Türk dünyasında çok geç ortaya çıkmışlardır. Dünyanın dört bir yanında at oynatıp, kılıç sallayan Türk savaşçıları binlerce yıl boyunca Çin-Maçin'den Mısır'a, Hindistan'dan Frengistan'a kadar nice nice devletler kurdular. Ama onlar Türk devletlerini bâki kılacak Türk alfabesine, Türk diline ve tek bir Türk kültürü yaratmaya fazla önem vermemişler. Kılıç gücüyle kurulan devletlerin manevi temeli sağlam olmadığı için, başka kılıçların darbeleriyle kısa zamanda yıkılıp gitmişlerdir.

— Doğru söylüyorsunuz, hazretim. Türk dünyasının bu tarihi hatası hakkında sizinle Herat'da konuşmuştuk.

— Ama o sohbetin verdiği güçle ben Kabul ve Semerkand'da Türkçe alfabeyi yaymak istedim. Maksadım bütün devlet işlerini Türk diliyle yürütmekti.. Ama bu hareketin nasıl bir faciayla sonuçlandığını siz biliyorsunuz.

— Eyvah! - diye iç çekti Handemir.- Böylesine büyük bir cesaret başarıya ulaşamadı ya!

— Ama Türk alfabesi, Türk dili, Türk kültürüyle ilgili arzularım hiç sönmedi. Oğullarım Hümayun ile Kamran hatt-ı Sıgnakiyi mükemmel öğrendiler. Bu alfabeyle bana mektuplar yazıyorlar. Şu anda bile ben gece gündüz Türkçe düşünüyorum,

Türkçe yazıyorum. Çünkü anamızın ağızımızdaki ak sütü haline gelen dilimiz, bizim manevi vatanımızdır. Türkçe yazdığım zaman ruhum sanki tekrar Andican ve Semerkand'a dönmüş gibi oluyor. Doğduğum topraklara borçlu olduğum evlatlık vazifemi ümit ederim ki yazdığım eserler icra ederler. Türk illerini manevi bağlarla birbirine bağlamak, benim arzu ve ideallerim arasındadır. Bu amacımı ben gerçekleştiremezsem, inşaallah benden sonra gelecek evlatlarım gerçekleştirir! Dilerim ki Türkçe yazdığım kitaplar, bu amacımın gerçekleşmesine hizmet etmiş olur.

Babür çoktan beri uykusuz kaldığından mı, yoksa gönlündeki arzularını bir bir sayıp döktüğü için mi, her ne ise, gözlerinin yaşardığını hissetti. Handemir bunu görünce yine onu teselli etmek amacıyla:

— Hazretim,- dedi,- ben eminim ki, Türk dili hazinesine hediye ettiğiniz manevi mücevherler, doğup büyüdüğünüz yurdunuzda layık olduğu yerini alacaktır. Hindistan'da kurduğunuz büyük devletinize ise, sizi yetiştiren Türk dünyasına şan ve şeref getirecektir!

— İnşaallah dediğiniz gibi olur, mevlânâ!

Babür, Handemir'le akşam saatlerine kadar dertleşip dolaştı. Kendini bayağı rahatlamış hissetti. Ne var ki, gece yine uykusu kaçıp, sabaha kadar gözünü kırpmadı.

Yine yaz ayının sıcak günleri başlamıştı. Babür, bazen "divan-ı âm"da, bazen kütüphanede çalışıyor; harareten dolayı sürekli soğuk portakal suyu ve çay içiyor, ama harareti bir türlü dinmiyordu.

Bir gün ikindiden sonra Tahir hilvethaneye üç dört salkım beyaz üzüm getirdi. Yeni yıkanmış üzümün altın renkli daneleri üzerinde su damlacıkları yer yer parlayıp duruyordu. Çoktan beri böylesine güzel üzümleri görmeyi unutmuş olan Babür şaşkın bir ifadeyle:

— Nerden aldın bunları?- diye sordu.

— Kendi Heşt-i Bihişt bağımızdan. Semerkand'dan getirilen beyaz kişmiş asmasını kendi elinizle diktiğinizi unutunuz mu, hazretim?

Babür, kıvançla üzümünden bir dane koparıp eline aldı. Hindistan tarihinde ilk defa görülen beyaz kişmiş üzümü biraz sulu olsa da, tadı Semerkand üzümünü hatırlatıyordu. Üzümünden bir miktar yedikten sonra hararetinin basıldığını hisseden Babür:

— Bunu Mahım sultana göstermeli! - diyerek ayağa kalktı.

Geçen yıl güzün Kabul'dan göçüp gelen Mahım sultan, Heşt-i Bihişt'in yukarı tarafındaki mermer köşkte kalıyordu. Babür, bakraçtaki üzümleri Tahir'in eline vererek güllerle bezeli âşiyândan köşke doğru ilerlemeye başladı.

Hava son derece rutubetliydi ve gökte bir tek bulut bile yoktu. Bakraçtaki altın renkli üzümler Babür'ün gözüne Semerkand'dan gelen bir nur gibi gözüktü.

Mahım sultan köşkün eyvanındaki masa üzerine eğilmiş, bir şeyler yazmakla meşguldü. Eyvana Tahir'le birlikte çıkan Babür:

— Üzümümüz olmuş, Mahım!- dedi.- Bir tadına bakın!

Mahım sultan, her zaman olduğu gibi saygıyla yerinden kalkıp Babür'e selam verdi. Ama göğsü dolduğu için bir türlü konuşamadı. Son iki yıl içinde vücudundaki kırık çıkıklar tamamen düzeliş eski haline gelmiş bulunan Tahir, elindeki üzüm bakracını saygıyla Mahım sultana uzattı. Mahım sultan, bakracı alıp masanın üzerine koydu. Onun kaşlarının şişip, gözlerinin kızarmış olduğunu farkedenden Tahir, yavaşça geriye dönüp dışarı çıktı. Karı koca yalnız kaldıklarında Babür:

— Neyin var?- dedi.- Ağladın mı?

— Nefesim daraldı..

Kırk yaşına ulaşmış bulunan Mahım sultanın yanakları tombullaşmış, hayli kilo almıştı. Kabul'un serin havasına alışan Mahım sultan, Cemne'nin sıcak günlerinde nefes almanın ne derece güçleştiğini, havanın son derece rutubetli olduğunu işitmiş, bu yüzden dört yıl buraya gelmemek için direnmiş ama sonunda Babür'ün hatırını kıramamıştı.

— Şu sıcak günlerde ben de güçlkle nefes alıyorum,- dedi Babür.-Takma kafana, zamanla alışsın. Hadi alsana üzümünden!

Mahım'ın hiçbir şey yiyecek hali yoktu. Yine de iki dane alıp ağzına attı. Sonra Babür'ün gönlünü almaya çalıştı.

— Çok güzel..

— Mektup mu yazıyordun?

— Evet Hümayun'a.. Benim nefesim sıcaklardan değil, hasretten bunaldı.

Zaten göğsü dolmuş olan Mahım sultan, birden pık-pık ağlamaya başladı:

— Ben devamlı oğlumu görmek istiyorum. Sense onu hep uzaklara gönderiyorsun. Kabul'dayken Cemne ve Ganga boylarındaydı. Agra'ya geldim bu defa Badahşan'a gönderdiniz. Badahşan'dan sağ salim döndü, bu defa daha uzaktaki Sembhal'a gönderdiniz. Nerede bir tehlike varsa oraya Hümayun'u gönderiyorsunuz! Hangi uzak diyarda bir problem çıksa, Hümayun oraya gidiyor. Ben de burada kan yutup oturuyorum!

— Bu kadar üzülmeyizin ne gereği var, Mahım?

— Tabi siz üzülmeyiniz, hazretim! Sizin çocuklarınız çok! Benimse Hümayun tek oğlum! Üç tanesini toprağa verdim, kala kala elimde bir tek o kaldı!

Başka karıları ve onlardan doğma çocukları oluşunun Mahım sultana ayrı bir dert kaynağı olduğunu sezen Babür, onu teselli etmek isterken sekiz yaşına basmış bulunan Gülbeden salına salına içeri girdi. Boynundaki değerli ziynetlerini şingirdatarak babasının karşısında durup saygıyla selam verdi. Ama anasının ağladığını, kendi kendine söylenip durduğunu görünce, birden olduğu yerde kalakaldı.

— Mahım,- dedi alçak bir sesle Babür.- Hindal ile Gülbeden de sizin çocuklarınız!

— Ya Kamran Mirza, hazretim? O sizin oğlunuz değil mi? O Lahor'da anasının dizinin dibinde otursun, bütün problemlerin halledilmesine Hümayun gönderilsin öyle mi?

— Çünkü Hümayun tahtın varisi! Benim halletmem gereken problemleri hallederek devlet idaresini öğrenmesi lazım!

— Doğru, benim burda kendimi yiyip bitirmem umurunuzda mı? Nasıl olsa başka karılarınız var!

Gülbeden, anne-babasının böylesine münakaşa ettiklerine hiç şahit olmamıştı. Şaşkın gözlerle bir ona bakıyor, bir buna bakıyordu. Ama biliyordu ki, anası padişah babasına karşı saygılıydı. Kabul'dan iki ay boyu yol alırken bir dakika bile kocasının adını ağzından düşürmemiş, onu hep övüp durmuştu. Babası dahi onları karşılamaya çıkıp, Helali golü yakınlarında beklememiş miydi? Yorulan atının değiştirilmesini bile beklemeden, yaya yürüyerek Mahım'ı karşılamamış mıydı? Hatta karısına olan saygısını göstermek için üç çağırımlik mesafeyi onun atının yanbaşıyla yaya yürümemiş miydi? Bunu gören insanlar "Bir padişahın hanımına bu kadar saygı gösterdiğini de ilk defa görüyoruz!" dememişler miydi? Bunların hepsi yalan mıydı?

Babür, kızının olanlara şaşıp kaldığını görünce bakraçtan bir salkım üzüm alıp eline tutuşturdu:

— Al ye kızım!- diyerek yavaşça kapıdan dışarı çıkardı.- Hadi git bahçede oyn!

Sonra hâlâ pık-pık ağlamakta olan Mahım sultanın karşısına oturup, hazin bir sesle konuşmaya başladı:

— Mahım, bana ne kadar gücenseniz haklısınız. Şeriat izin verdi diye her müslümanın üç dört kadın alması gerekmezdi.. Benim gibi gezgin ruhlu bir kişinin, ömrünün yarından çoğunu savaşlarda, cenklerde geçireceğini bile bile üç kadın alması.. affedilmeyecek bir hata. Bu hanımlardan hiçbirini istediğim şekilde mutlu edemediğimi bugün sizin halinizi görünce anladım.. Kumalık azabı.. Birbirine üvey çocukların rekabeti.. Ana babalarımızdan gördüğümüz bu zorluklar bizde olmaz diye düşünmüştüm.. Hayır, sizin gibi sevgili bir karım bile bu zorluklardan göz yaşı döküyor. Yaralı kalbim sizin bu halinizi görüp daha da yaralandı..

Babür'ün sararıp kalmış çehresine bakan Mahım sultan, yavaş yavaş ağlamasını kesip, göz yaşlarını silmeye başladı.

— Hazretim, benim için üzülmeyin. Ben kendi halinde bir kadınam. Siz padişahsınız. Derdimi size açmazsam, kime açayım?

— Evet, padişahım. Zaten bütün mesele de burada. Ne hata, ne günah işlesem hepsinin sebebi padişahlığım oluyor. Gençliğimde padişahlık zincirinden kurtulmak istemiştım, ama beni o zincirden kurtaracak bir dost bulamadım. Şimdi ümidim odur ki, beni bu zincirden Hümayun kurtaracaktır!

Mahım sultan, Babür'ün söylediklerine pek inanamamış gibi şaşkın şaşkın baktı.

— Mahım, mektubunuza devam edin. Benim namımdan da yazın: Hümayun Agra'ya tez vakitte dönsün. Canım tenim-deyken tac-u tahtı teslim edeyim. Yazın, ben imza atarım!

— Hazretim, siz Hümayun'u tac-u tahta bu kadar gönüllü diye düşünmeyin. Asla öyle değil. Ben sadece oğlumuz yanımızda bulunsun istedim o kadar!

— Yazın, gelsin!. Ama padişahlığı kabul etmek şartıyla gelsin. Bu işi şu anda sizden başka kimse bilmesin.

Artık Babür'ün niyetinde ciddi olduğuna iyice kanaat getiren Mahım sultan:

— Siz.. Siz Kabul'a mı döneceksiniz?- diye sordu.

— Bundan sonra son nefesimi veririm beni Kabul'a def-

nedin.

— Niye böyle söylersin, hazretim?

— Sizden saklı bir şeyim yok, Mahım. Siz Kabul'dayken “fatihliğinizin cezası kötü olur” demiştiniz. Doğru söylemişsiniz. Padişahlık ve fatihlik belaları Melike Beyda'nın verdiği zehir şekline girip beni yiyip bitirdi. Acaba bütün gücümü ilmi irfana verseydim, Birunî gibi yetmişimden fazla yaşar mıydım? Ya da Alişir Nevât gibi altmışıma ulaşır mıydım? Ne var ki henüz kırkyedi yaşında ömrümün sonu görünüp kaldı.

— Ağzınızı hayra açın, hazretim! İnşallah daha çok yıllar yaşarsınız!

— Ne olursa olsun, artık padişahlığa paydos! Kalan üç günlük ömrümü edebiyatla uğraşarak geçireceğim. Bana sarayların, köşklerin gereği yok. Aha şu Zerafşan bağının köşesi olsa kafi.. Öyle fazla bedergâh ve mülazımlar da gereksiz. Aftâbeci Tahir bana yeter. Bu kararımı bu şekilde Hümayun'a yazasın!

Mahım sultan, kocasını aşırı üzüntüye sevkeden konulardan söz açtığına pişman olup, yalvarır bir eda ile:

— Beni affedin! - dedi. - Hiç aklımdan geçmeyen sözler.. Bu mümkün değil. Ben böyle bir mektubu yazamam!

Babür ayağa kalktı ve:

— Öyleyse ben kendim yazarım,- diyerek köşkten çıktı. İki tarafı güllerle kaplı âşiyânda yürürken Gülbeden'e rastladı. Zavallı kızcağız, babasının çektiği ızdırâpları anlayamamış olsa bile, ona acıyan şefkat dolu gözlerle bakıp duruyordu.

Hümayun, babasının gönderdiği mektubu aldığıında Sembhal'da ağır hasta yatıyordu. Mektubu okuduktan sonra adamlarına:

— Beni çabucak Agra'ya götürün!- diye emretti. Dehli'ye geldiğinde hastalığı yeniden ağırlaşp, ateşi arttı. Hindubey, onun başına yolda bir şey gelmesinden korktuğu için, Agra'ya haber gönderip, kendisi Dehli'de kalarak Hümayun'u tabiplere gösterdi.

Ne var ki verilen ilaçlar kâr etmiyor, tifoya benzer bir hastalık Hümayun'u pençesinde kıvrandırıp duruyordu. Mahım sultan, iki gece iki gündüz at sırtında yol alarak Dehli'ye geldi. Nehir yolu serin olur düşüncesiyle oğlunu gemiye koyup akıntı yönünde hareket ederek Agra'ya getirdi.

Sekiz asker, Hümayun'u tahterevana yatırarak omuzlarında Zerafşan bağına götürdüler. Yüzü kireç gibi beyazlaşan Mahım sultanı gören Babür'ün içi cız etti. Askerlerin omuzlarında taşıdıkları tahterevan ona sanki bir tabut gibi gözükiyordu.

Hümayun, yirmi dört saat gözlerini açmadan yattı. Sabaha doğru gözünü hafifçe açtığıında babasının başında durduğunu görünce, yerinden kalkmaya çalıştıysa da başaramadı. Babasının mektubta yazdıklarını kabul etmediğini belirtmek ister gibi:

— Biz.. hizmette.. sizsiz.-“Mümkün değil!” der gibi başını sallayıp, yine sayıklamaya başladı:- Prangaya vurun..vurun.. Gitti.. Durl..

Nefesi tutulmuş gibi kendini bir o yana bir bu yana atan Hümayun yine bayılmıştı. Ne var ki, saray tabipleri bu hastalığa bir çare bulamadılar. Mahım sultan hüngür hüngür ağ-

lıyor; Babür ise oğlunu oraya buraya göndererek hastalanmasına sebep olmuş gibi utanıyordu. Ağır durumlarda hep Babür'ün bir şeyler yapmasına alışmış olan adamları, yine ondan medet bekliyorlardı. Ama şu anda Babür dahi ne yapacağını bilemez durumdaydı. İyice yaşlandığı için sırtı kamburlaşmış olan şeyhülislam Babür'ün yanına gelip:

— Hazreti âlileri, fazla üzölmeyin, Perver'digar bir şifa gönderecektir,- dedi.- Tabipler bir şey yapamadığına göre, artık dünya malından fakirlere tasadduk etmek gerek.

Babür, şeyhülislamın dediğini anlamamış gibi:

— Hangi maldan tasadduk etmeli?- diye sordu.

— Can sağ oldukça mücevher bulunur. O elmas çok güzel bir sadaka olur.

Babür, Cemne boyunda gemide otururken Hümayun'un getirip gösterdiği elması hatırladı.

— Peki kime sadaka verelim, efendi?- diye sordu. Kıymeti büyük hazinelere bedel olan elması korumak için dahi çok sayıda muhafıza ihtiyaç vardı. Bunu gayet iyi bilen şeyhülislam, "bana" demeye cesaret edemedi.

— Murtaza Ali mezarına, - dedi.- Din yoluna.

Mezar ve Kuh-i nür elması, kesinlikle birbiriyle alakası olmayan şeylerdi. Din adamlarının en büyüğü şeyhülislam olduğu için elmasın eninde sonunda gelip onun sandığına düşeceği kesindi. Babür'ün şu anda dünya malı gözünde yoksa da, Hümayun'a hediye edilen bir mücevhere göz diken şeyhülislamın sözlerinde garip bir mana sezdi. Bazı din adamlarının kendilerini padişahıtan üstün görüp, özellikle onun zor durumda kaldığı günlerde ipin ucunu ellerine geçirmek istedikleri bilinen bir şeydi.

— Efendi, sizce o elmas mı kıymetli, yoksa benim canım mı?

— Niye öyle söylersiniz, hazretim? Öyle elmasların yüz tanesinden sizin bir teliniz daha kıymetlidir.

— Teşekkür ederim. Madem öyle ben Hümayun'a dünyadaki bütün elmaslardan daha kıymetli bir şeyimi kurban ediyorum. Fakat bu kurbanı siz ve ben gibi kulları değil, Per-

verdigar'ın kendisi alsın!

Babür, ümit dolu gözlerle kendisine bakan adamlarının arasından geçerek Hümayun'un yatağının yanına geldi.

— Hümayun, ciğer köşem!- dedi herkesin işiteceği bir sesle.- Allah bu ağır derdi senden alıp bana versin!

Hümayun kendisinden geçmiş halde olduğu için babasının bu sözlerini işitmiyor, ama salonda bulunan herkes onun söylediklerini can kulağı ile dinliyordu. Bu sessizlik sırasında Babür, Hümayun'un basında üç tur attıktan sonra:

— Ya Rab!- diye yalvardı.- Ben Babür kulun. Eğer başkasına can vermek mümkünse, ben canımı Hümayun'a feda ettim! Azrail onun yerine benim canımı alsın!

Mahım sultan ağlamayı kesmiş, korkulu gözlerle Babür'e bakıyordu. Şeyhülislam ise bir gözüyle sararıp solmuş Hümayun'a, diğer gözüyle Babür'e bakıyor; sanki ikisinin de birden ölüp gitmesini bekliyordu. Ama onun beklediği gerçekleşmedi. Yarı baygın yatan Hümayun yine bir şeyler sayıkladı durdu. Babür, yavaşça yatak odasından çıktı. Onda hiçbir değişikliğin olmaması şeyhülislama bayağı endişelendirmişti.

Yirmi üç yaşındaki Hümayun, nihayet hastalığı yenip ayağa kalkmıştı. Aradan bir hafta geçtikten sonra geçmiş ol- suna gelenleri ayakta karşılamaya başladı. İki gün sonra da babasını görmek için köşkten ayrıldı.

Babür, kütüphanenin hane-i hasında eski bir el yazmasını inceliyordu. Hümayun karşısına diz çökerek:

— Ben sizin duanız ve yalvarışınızla iyi olmuşum!- dedi.- Kendime geldiğimden beri Tanrıdan diliyorum ki, benim için yaptığınız tasadduku dergâhında kabul etmesin! Bu ulu devleti siz kurdunuz. Hepimizin güvendiği dağımız sizsiniz. Perver- digâr bize acısın!

— Allah'a şükür hayattayım, oğlum. Şu andaki ateş ve uy- kusuzluk bir yıldan beri bende var.

— Din adamları “Padişah oğluna gelen eceli kendi üzerine aldı!” diyerek gönlümde endişe yaratıyorlar!

— Neden onlara inanıyorsun? Başımıza bir felaket gelin- ce şeyhülislam beni tesir altına almak istedi. Allah'a şükür iyileştin. Eğer o zaman onun sözüne inanıp Kuh-i nur elmasını verseydim, onlar galip gelmiş olmazlar mıydı? O zaman “Hümayun'u biz kurtardık. Biz ondan daha güçlüyüz!” demez- ler miydi? Seni ömür boyu minnet altında bırakmazlar mıydı?

— İnşaaallah sizin hakkınızda söyledikleri de yalan çıkar!

— Her ne ise, bir hususu sakın aklından çıkarma. Din adamlarının tek isteği, padişahın tepesine binmektir. Semer- kand'daki Abdullatif'in yıkılışı ve babasına kılıç kaldırışı da on- lar yüzünden oldu.

— Sağ olduğum sürece bu nasihatınızı aklımdan çıkar- mayacağım! Şimdi hâzretim, Sembhal sınırında yine tecavüz- ler olmakta imiş. İzin verin ben yarın o tarafa gideyim.

Babür, şu anda söylemek istediği şeye özellikle dikkat etmesini isteyerek, bir süre sustuktan sonra:

— Hümayun,- dedi.- Melike Beyda'nın beni zehirlettiğinden beri hiç kendime gelemedim. Kalan gücüm bir şeyler yazmaya yetse dert değil. Artık devletin yükünü senin omuzlarına alman şart. Peki yine hemen Sembhal'a git ve asayiş sağladuktan sonra Hindubey'i vali tayin ederek çabuk dönüp gel!

Yağmur mevsimi başladığından gökyüzü yine bulutlarla kaplanmış ve ortalık serinlemişti. Babür, uykusuz geçirdiği geceler dışarı çıkıp gökyüzündeki yıldızları seyrederdi. Fakat ateşinden dolayı yıldızların aşağıya düştüğünü ve bir girdaba kapılıp gittiğini zannettiği için fazla bakamazdı.

Gündüzleri sarayda devlet işleriyle meşgul olduğu zamanlar bazen şeyhülislamı, hazan nüfuzlu beyleri huzuruna çağırır; onlar Babür'e eskisinden daha fazla eğilerek tâzim kılarlar, ama her an ölümü bekleyen insan gözüyle bakarlardı. Davranışlarındaki mülahimlikte dahi onun ölümünü beklediklerini gösteren işaretler vardı. Onlara göre Babür kendi hayatını Hümayun'a bağışlamış, Hümayun iyi olduğu için ecel kılıcı Babür'ün başı üzerinde dolaşmaya başlamıştı.

Babür, onların bu tür hareketlerinden ve manalı bakışlarından sıkılır, bazen çevresinde Azrail'in dolaştığı vehmine kapılırdı.

Ocak ayına girildiğinde Babür'ün hastalığı iyice şiddetlenmişti.

Herhangi bir yerinde yara veya şişlik yoktu, ama sürekli midesi bulanıyor, ateşi yükseliyor; bir türlü uyuyamıyor, her geçen gün rengi solup gidiyordu. Mevlânâ Yusufi memleketin en meşhur doktorlarından birkaçını çağırarak meseleyi görüşmüştü. Damarlarından kan alarak tahlil ettiler. Kanın rengi normal insanın kan renginde değil, irinleşmiş gibi bir hal almıştı.

Tabibler aralarında konuşup “Melike Beyda'nın verdiği zehirin izleri kalmış” kararına vararak, kan tazeleyici ilaçlar ve bol miktarda nar suyu vermeyi kararlaştırdılar. Ama bunların hiçbirisi fayda etmedi. Babür iyice halsizlenip yatağa yatınca Hümayun'a haber gönderildi.

Hümayun geldiğinde babasını bembeyaz döşekte ter içinde kıvrandır vaziyette buldu. Rengi sapsarı olmuştu. Baş tarafında oturan Hanzâde hanım, yelpaze sallayarak kardeşine serinlik sağlamaya çalışıyordu. Ayak tarafında duran Mahım sultan ise, kederinden adeta cansız bir heykele dönmüştü.

Hümayun, diz çökerek babasının yatağını kucakladı. Onun incecik bileklerinden tutup elini öperek yüzüne gözüne sürdü. Sonra onun bu hale düşmesine kendisi sebep olmuş gibi suçluluk duygusuna kapılarak:

— Neden canınızı bizim için feda ettiniz, hazretim?- dedi.

Babür cansız bir sesle:

— Kendini suçlama,- diye karşılık verdi.- Hastalık kanda imiş. Bilmiyorum.. Her halükârda bu alev yana yana sonunda bir gün.. - Babür “ölecektim” demek istedi, fakat kadınlardan utanarak:- Ecel gelecekti. Ben bir ömür boyu acı çektim, - dedi.

— Bizler için de acı çektiniz! Size olan borcumuzu ödemeye ömrümüz yetmez!.

— Borcunu bana ödeyemezsen, evlatlarına öde..

Babür taksit taksit konuşsa da kalbindekileri söylediği için Hümayun onun sözünü kesmek istemiyor, bütün benliğiyle dinliyordu:

— Timurluların çoğu fedakârlığı unuttuğu için yok olup gittiler. Oğul babayı öldürdü. Ağabey kardeşine hainlik etti.. Neticede hepsi rezaletlerin kurbanı oldular.. Bu durumda iyiliğin fedaisi olmak daha üstün değil midir? Aha halan Hanzâde hanım.. Semerkand'da beni kurtarmak pahasına kendini esir etti.. Bu fedakârlık beni sürekli aynı şekilde davranmaya sevketti. Sen de şimdi kardeşlerine.. evlatlarına mertlik.. ve fedakârlığı öğret.

Babür, yatağın arka tarafındaki beyaz ipek perdenin

gerisine doğru baktı. Hümayun orada birinin durduğunu henüz farketmişti.

— Tahirbey, çantayı getirin,- dedi Babür.

O ana kadar kırıdamadan yerinde duran Tahir, hemen ayağa kalkıp takadaki büyük deri çantanın içindeki yeni ciltlenmiş el yazmasını iki eliyle tutarak getirdi.

— Badahşan'da "Vakan"ı sormuştun,- dedi babür Hümayun'a.- Aha yazıp bitirdim. Al!

Hümayun babasının bir zamanlar "Bu kitap bittiği zaman benim de ömrüm bitmiş olacak" dediğini hatırladı. Kitabı alıp yüzüne, gözlerine sürerken göz kenarlarından yaşlar süzülüp akmaya başladı. İri bir damlanın kitabın kapağının üzerine düştüğünü Babür de farkettili.

— Senden ricam,- diye devam etti sözlerine.- Bunu evlatlarına da okut.. Benim düştüğüm hataları tekrarlamayın. İyi işlerim az ise, çoğaltın. Bu kitabı çoğalttırın.. Semerkand'a.. Taşkent'e.. Andican'a.. münasip insanlara gönderin.. Doğduğum vatanla ilişkinizi kesmeyin.. inşaallah yazdığım kitaplar bu ilişkilerin taşı tuğlası olur..

Babür'ün oğluna vasiyette bulunduğunu hissedenden Hanzâde hanım, kendini daha fazla tutamadı:

— Babürcan, ben sizin ablanızımı!.. Ben.. ben sizden beş yaş büyüğüm! Bu dünyadan gitme nöbeti senden önce benimidir. Siz gitmeyin Babürcan, kardeşim!

Hanzâde hanımın onun padişah olduğunu unutup "Babürcan!" diye hitab idışı, Babür'ü bir an çocukluk günlerine götürdü. Bugüne kadar karıları olsun, oğulları olsun, beyler ve âyanlar.. elhasıl herkes 'hazretim'den başka kelime kullanmazdı. Babür bu kelimeyi hergün yüzlerce kere işittiğinden nazarında hiçbir kıymeti yoktu.

Ayak ucunda pık-pık ağlamakta olan Mahım sultan, daha önce aralarında geçen ağır konuşmaları hatırlayarak:

— Benim sızlanmalarım da sizi hasta etti, hazretim,- dedi.- Beni affedin!.

— Mahım, asıl sizin beni affetmeniz gerekir.. Ben sizden razıyım.. Artık bana hazretim demeyin..

Mahım, Babür'ün gönlünü almak için "Göz açıp gördüğüm yarım, tenimdeki canımsın!" demek istediye de yanındakilerden utandı. Ağlamaklı bir sesle sadece:

— Peki,- deyip kaldı.

Babür onun sesinden, buğulu gözlerinden ne demek istediğini anlamıştı. Oğluna dönerek:

— Hümayun,- dedi,- şu ana kadar ağzından "baba" kelimesinin çıktığını görmüş değilim.

"Baba" kelimesini telaffuz etmeyi bir türlü öğrenmemiş olan Hümayun:

— Peder-i büzürkvâr,- diye karşılık verdi, fakat babasının tatmin olmadığını hissetti:- Babacığım,- dedi.- Siz saltanatı bana devretmek istiyorsunuz. Fakat inanın bana, sizin bir nefeslik ömrünüz benim için bu tac-u tahttan daha değerlidir.

— Ben senden hoşnutum.. Şimdi siz de benden hoşnut olun!. Hanzâde hanım, hakkını helal et demeye dili varmazmış gibi ağlamaya başlayınca, Mahım sultan da kendini tutamadı.

Bu arada içeri giren Mevlânâ Yusufî, Babür'ün gözlerinin döndüğünü, şiddetli terlemiş olduğunu gördü.

— Şimdi hazretimin istirahat etmeleri gerek,- diyerek eline beyaz havluyu aldı ve Babür'ün yüzündeki terleri silmeye başladı. Güçlkle nefes alan Babür baş tarafında dikilip duran Tahir'e fısıldadı:

— Yelpazeyi salla!.

Ağlayıp sızlayarak Babür'ü daha zor duruma soktuklarını anlayan kadınlar, yavaşça odadan dışarı çıktılar. Babür, Hümayun'a:

— Şimdi saraybân ile âyanlar girsinler,- dedi.- Canım tenimdeyken hâkimiyeti sana devredeyim.

Dışarda beklemekte olan Muhammed Dolday ve diğer nüfuzlu beyler içeri girdiler. Babür, onların huzurunda padişahlık tacını Hümayun'a verdi. Helallik dileneceği sırada beylerden bir ikisi göz yaşlarını tutamadılar. Fakat dışarı çıkacakları sırada hepsinin Hümayun'un çevresinde pervane olduğu, yeni makamlar için ezilip büzülmeye başladıkları Babür'ün gözünden kaçmadı.

Odada Tahir'le başbaşa kaldıklarında:

— Artık bey ve sultanlara benim gereğim yok,- dedi.- Tahirbey, akşam Mevlânâ Fazlıddin'i çağırıttırın.

Tahir, Mevlânâ Yusufî'nin tenbih ettiği şekilde soğuk ilaçtan Babür'e biraz içirdikten sonra, yastığı sırtına vererek, bedergâhların odasına geçti ve dayısını çağdırtmak için bir kişiyi görevlendirdi.

Belirtilen vakitte gelen Mevlânâ Fazlıddin, Babür'ün ölüm döşeginde yattığını görünce, isyan halinde:

— Hazretim, Allah size kuvvet versin!- diyerek elini öptü.

— Ben padişahlığı Hümayun'a devrettim.. Bundan sonra hazretim demeyin, mevlânâ. Münasip görürseniz bana da mevlânâ deyin..

— Biz ulu şiirleri için Nevâî'ye “hazreti Nevâî” derdik. Siz Türk dilinin Nevâî'den sonraki büyük üstadısınız. Bu yüzden bir şair ve edib sıfatıyla size “Babür hazretleri” desek daha doğru olur.

— Minnettarım, mevlânâ.. Siz Agra'da, Sekri'de, Dehalpur'da muazzam köşkler, kervansaraylar bina ettiniz.. Allah ömür verirse ben.. Semerkand'daki Bibihanım medresesi gibi ulu bir.. medreşenin planını.. size çizdirmek istiyordum.. Abla ve kızkardeşlerimizin kıymetini takdir etmemiz gerekir..

Mevlânâ Fazlıddin, Babür'ün bütün gücünü kullanarak konuştuğunu farkedip, onun yerine konuşmayı tercih etti:

— Bilgece sözler söylediniz, hazretim! Gerçekten hal-kımızda bu gelenek ezelden beri var. Semerkand'da Bibihanım medresesinden başka Şadı Mülk Hanım makberesi var. Hintlilerde dahi kadın kısmına aşırı bir hürmet varmış. Hatta tapındıkları tanrılar arasında kadın olanları bile var.. Bizim Herat ve Semerkand'daki en güzel mimari nümunelerimizi Hindistan'ın en garip an'anelerine katıp, kadını yücelten bir medrese kurmamız gerektiği fikri benim hep aklımdaydı.

Babür, Mevlânâ Fazlıddin'in gençlik yıllarında Hanzâde begime olan aşkının kurbanı oluşunu hatırlayarak:

— Mevlânâ,- dedi.-Ablam Hanzâde hanım.. insanlıkta emsalsizdir.. Eğer arzu ettiğiniz medreseyi kurmak nasip olur-

sa.. ona "Hanzâde Hanım Medresesi" adını vermemiz gerekir..

Mevlânâ Fazlıddin'in gözlerinde birden sevinç parıltıları görüldü:

— Hazretim, siz şu anda benim gönlümdeki en mukaddes duyguları dile getirdiniz. Eğer bu amacı gerçekleştirmeye benim ömrüm yetmezse, onu çocuklarımıza vasiyet ederim. Hiç olmazsa onlar Hint mimarlarıyla işbirliği yaparak kadına verilen mukaddes değeri sembolize edecek unutulmaz bir anıt meydana getirsinler!.

Babür'ü yine ter bastı. Beyaz ipek gömleğinin koluna yapışıp kaldığını gören Tahir, dayanamıyarak yerinden kalktı:

— Molla dayı, hazretimi yormayalım!. Tabib "çok heyecalanmasınlar" diye tenbihlemişti..

Bu sohbetin uzayacağını hisseden Mevlânâ Fazlıddin, ayağa kalkarak:

— Hazretim, şimdi istiharat edin! - dedi.- Ben sonra yine uğrarım!

Babür, Mevlânâ Fazlıddin'e bakarak:

— Yine bir dileğim var,- dedi.- Ben ölürsem.. Kabul'da planını kendi ellerinizle çizdiğiniz bir park var.. Dağ tepesinde.. Ebedi istirahatgâhım o güzergâhta olsun.. Fazla tantanalı olmasın.. Şairâne bir plan çizin..

Mevlânâ Fazlıddin göğsü dolduğu için cevap veremedi. Sadece tastik mahiyetinde başını sallayıp, bembeyaz sakalına dökülen göz yaşlarını silerek dışarı çıktı.

Tahir, Babür'ün terden sıırsıklam olan iç çamaşırlarını değiştirdi. Kendisini zorlayarak, her günkü işlerini âdeti veçhile yapmaya çalışıyordu. Babür'e su veren, nefesi daralsa yelpaze sallayan hep o idi. Mevlânâ Yusufî Tahir'in hizmette kusur etmeyeceğini bildiği için, onu sürekli odada tutuyordu.

Bugün Babür biraz düzelir gibi olduğundan, Tahir bedergâhı çağırıp döşegiyle birlikte üstü açık mermer kerevete çıkarttırdı.

Agra'nın sonbahar mevsimi Andican'daki bahar günleri gibi serin ve yumuşaktı. Kapkara gökyüzü parıldayan yıldızlar-

la doluydu. Babür yıldızları seyrederken, yine onları girdaba kapılıyormuş, birbiriyle çarpışıyormuş gibi görmeye başladı. Gözlerini yumup:

— Bedenimde, kan uyuşup gidiyor.. - dedi Tahir'e. Tahir Babür'ün kollarını, ellerini ve ayaklarını yavaş yavaş ovalamaya başladı. Babür, biraz rahatlamıştı. Yine gözlerini açıp gökyüzünü seyretmeye koyuldu.

Yıldızlar şimdi yerlerinde duruyor, parıl parıl yanıyorlardı.

İşte kutup yıldızı, işte büyük ayı.. Doğu tarafındaysa küme halinde Ülker yıldızı..

— Bizim Kuva'da da Ülker yıldızı aynen böyle doğardı,- dedi Tahir.

Babür de Andican'daki çocukluk günlerini hatırladı. Orada da büyük ayı grubu kutup yıldızını geçip batıya doğru kayardı. Çocukluğunda Ülker yıldızını elmasdan yapılmış yapıtlara benzetirdi. Dünyanın ve gökyüzünün her yerde aynı olduğunu, çocukluğunda Andican'da seyrettiği yıldızların Ag-ra'da da aynı yıldız kümesini teşkil ettiğini son bir teselli olarak hissetti.

Bir an gençlik yıllarında Andican'dayken köşkün kerevetinde yıldızları seyredip yattığı günleri hatırladı. Kısa süreli tatlı bir rahatlamadan sonra, yine acımasız bir sancı vücudunu sardı. Yıldızlar başının çevresinde hızla dönmeye başlamıştı..

Gece yarısından sonra Tahir'in hıçkırıkları karanlık bah-çenin yer yanından işitiliyordu.

Elinizdeki eser, bir Özbek klasiğidir.

“Büyük Mugallar” denilen Babür İmparatorluğu’nun kurucusu Babür-şah’ın ve oğullarının bilgece bir yönetimle yaklaşık üç yüz yıl ayakta tuttukları bir devletin, son Timurlular’ın maceralarla dolu hayat hikayelerinin anlatıldığı eserde, Şia-Sünni çatışmalarının dramatik örneklerle yansıtıldığını göreceksiniz. O dönemde Şia-Sünni çatışması, Abdurrahman Cami’yi bile “Ne Şia’nın itiyim, ne Sünni’nin eşeği” demek zorunda bırakmıştır.

Bir devlet, silah gücüyle kurulur, ama asla silah gücüyle ve at sırtında yönetilemez. Babür, şüphesiz büyük dedesi Timur’un hatalarını tespit etmiş ve aynı hatalara düşmemiştir. Türk tarihinde bu milletin kendine özgü bir alfabesi olması gerektiğini ilk düşünen ve hatta Sıgnak yazıtlarından faydalanarak bir Türk alfabesi icat eden, ama kara cahiller yüzünden bu amaçla açtığı okulları kapatmak zorunda kalan bir padişahı Babür.

Bugün Pakistan bir İslam ülkesiyse, Pakistanlılar Türkleri çok seviyorlarsa, bunu Babür ve evlatlarına borçluyuz.

Son Timurlu, tarihi seven, fakat akademik kitaplar arasında boğulup kalmak istemeyenler için yazılmıştır.

ISBN 975-8839-01-2

9 789758 839018